

Van megoldás

ISBN 978-963-85524-4-0

Kiadja a Barankovics István Alapítvány
Felelős kiadó: a Kuratórium Elnöke
Nyomda: Onix Nyomda, Debrecen

Van megoldás „Nyugdíjreform”

A családi típusú adórendszer bemutatásakor jeleztük, hogy a Barankovics István Alapítvány, újabb szakmai anyagokkal jelentkezik. Sorozatunk következő kötete, hazánk nyugdíjrendszerének átalakítására tesz javaslatot. Javaslatunk egyszerre kívánja szem előtt tartani a rendszer megvalósíthatóságát és szakmai koherenciáját.

A következő kötetben a kodifikált törvényjavaslatot, valamint a háttér tanulmányokat mutatjuk be. A tanulmányok rávilágítanak az orvosolni kívánt problémákra és bemutatják azt, hogy az általunk javasolt megoldások, hogyan képesek kezelni nyugdíjrendszerünk ellentmondásait.

A kidolgozott törvényjavaslat csomaggal szeretnénk előmozdítani nyugdíjrendszerünk változását és a változást megalapozó szakmai, társadalmi közmegegyezés kialakulását. Meggyőződésünk szerint a nyugdíjrendszer az egész társadalom ügye, hiszen a jelenlegi nyugdíjasok ellátásait, a mai aktív korúak járulékai fedezik, a mai aktív korúak reménybeli ellátásait, a mai gyermekek fogják aktív korukban megteremteni. Így, olyan reformra van szükség, mely a terheket a generációk, és a társadalmi csoportok között, méltányosan osztja szét. Ezért fontos, hogy olyan változások jöjjenek létre, melyek a társadalom döntő többségének igazságosságérzetével egybecsengenek, és képesek a többség támogatását elnyerni.

Bohumil Hrabal *Bambini di Praga* 1947 című könyvének egyik vigéc szereplője mondja:

„Mi illúziókat árulunk az embereknek. Nyugdíjat. Az iparosok kapnak egy papírt, ők viszont a papírért pénzt adnak nekünk. És ha elhiszik, hogy az, amit mondunk nekik igaz, akkor boldog jövőjük van.”

Mi nem illúziókra, hanem megvalósítható időskori biztonsági rendszerre teszünk javaslatot, megítélésünk szerint olyan koncepciót kínálunk, mely egyszerre szolgálja a működőképességet és a méltányosságot, azaz a közjót.

Javaslatunk, mint minden emberi mű minden bizonnyal néhány ponton korrekcióra szorul, kérjük az olvasót, hogy javaslatait jutassa el hozzánk.¹

Van megoldás!

Budapest, 2007. augusztus 28.

Dr. Mészáros József
Barankovics István Alapítvány
Kuratóriumának Elnöke

¹ Barankovics István Alapítvány Budapest 1088 Kálvin tér 8 II. em. 13
meszaros.jozsef@barankovics.hu

Tartalom

Nyugdíjreform javaslat

T/..... számú törvényjavaslat, A Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvénynek a társadalombiztosítás működésének fenntarthatóságát és kiszámíthatóságát szolgáló módosításáról

T/..... számú törvényjavaslat, A jogalkotásról szóló 1987. évi XI. törvénynek a társadalombiztosítás működésének fenntarthatóságát és kiszámíthatóságát szolgáló módosításáról

T/..... számú törvényjavaslat, A Társadalombiztosítási Tanácsról

T/..... számú törvényjavaslat a társadalombiztosítás működésének alapvető szabályairól és forrásairól

T/..... számú törvényjavaslat A társadalombiztosítási nyugellátásról

T/..... számú törvényjavaslat a társadalombiztosítás működésének alapvető szabályairól és forrásairól szóló 2007. évi törvény, valamint a társadalombiztosítási nyugellátásról szóló 2007. évi ... törvény hatálybalépéséről és az átmeneti szabályok megállapításáról, továbbá egyes törvények ehhez kapcsolódó módosításáról

T/..... számú törvényjavaslat a magánnyugdíj-pénztárakról, a magánnyugdíj-pénztári szolgáltatásokról és e szolgáltatások fedezetéről

T/..... számú törvényjavaslat 2007. évi törvény, A személyi jövedelemadó meghatározott részének az adózó rendelkezése szerinti felhasználásáról

Nyugdíjreform javaslat ésszerűsége

Mészáros József: Az ígéreték örvényében (nyugdíjmelések választások előtt)

Mészáros József: Társadalombiztosítási nyugdíjrendszerek é a termékenység kölcsönhatása

Gál Róbert Iván: A nyugdíjrendszer elszigetelése a rövidtávú politikai döntésektől

Banyár József - Mészáros József: Egy lehetséges nyugdíjreform és indokai

Banyár József: A kötelező életjáradék lehetséges működése és szabályozása

Nyugdíjreform javaslat.

Hazánk nyugdíjrendszere úgynevezett felosztó-kirovó rendszer, azaz a mindenkori aktívak befizetései teremtik meg a forrását az időskori ellátásoknak.

Az ilyen típusú rendszerek szerte Európában a második világháború után alakultak ki, amikor számos országban a háború elpusztította a nyugdíjrendszer vagyont, tartalékait. Az időseket, nem lehetett ellátás nélkül hagyni, így az akkori aktív korosztályok befizetéseit, közvetlenül irányították át a nyugdíjas korosztályok ellátási fedezetéül.

A nyugdíjrendszerek számos alapfeltevésen nyugszanak: így a kiegyensúlyozott gazdasági növekedésen, a demográfiai egyensúlyon, az ellátotti, biztosított kör homogenitásán, a magas aktivitási rátán. Napjainkban a fejlett világban a társadalmi, gazdasági változások jelentős mértékben átalakították a társadalombiztosítás környezetét. Az új feltételekhez a társadalombiztosítási rendszereknek is alkalmazkodniuk kell, ezért a fejlett világ legtöbb országában a közélet a nyugdíjrendszer változásaitól hangos.

Hazánkban a rendszerváltozás elmúlt 17 évében a nyugdíjrendszer jelentős változáson ment keresztül, e változások azonban nem hoztak elegendő eredményt, illetve nem egységes koncepció alapján történtek. A rendszerváltozás idején a munkaerőpiac összeomlása eredményeképpen, tartósan munkanélkülivé vált tömegek számára a társadalombiztosítás nyújtotta a mentőövet. Drámaian nőtt a nyugdíjasok, és a rokkantnyugdíjasok száma. Az önkéntes pénztári és a biztosítási rendszer kialakítása lehetővé tette az öngondoskodást, de elszegényedő társadalomban csak kevesen éltek e lehetőséggel. Az 1997-es nyugdíjreform csak részleges volt, számos eleme mindmáig nem került kidolgozásra. A reform kialakította a kötelező magánnyugdíjpénztári rendszer fontosabb elemeit, az aktívak által szerzett nyugdíjvárományokat, - különösen a második pillérbe átlépőkét-, pedig leértékelte. A magánnyugdíjpénztári rendszer kialakítása csak részlegesen történt meg, a pénztári rendszer intézménykeretei végiggondolatlanok és megítélésünk szerint kockázatosak. A pénztárakból származó ellátások mindmáig nem kerültek kialakításra, holott 2013-tól már ellátásokat kell folyósítani. A magánnyugdíjpénztári rendszer és „az állami” rendszer kapcsolódása nem megoldott sem az ellátások, sem a járulékok feletti osztozkodás területén. 1997-ben a jogalkotók nem tisztázták, hogy tisztán öregségi rendszert kívánnak a magánnyugdíjpénztári rendszer keretei között működtetni, vagy rokkantsági, özvegyi, árva ellátásokat is kívánnak nyújtani a biztosítottaknak. Mindmáig átmeneti szabályozás lévén oldódik meg a megrokkánó magánnyugdíjpénztári tagok, haláluk esetén pedig, hátramaradottaik ellátása, visszaléphetnek „az állami” rendszerbe. A befizetendő járulékok feletti osztozkodás is végiggondolatlan, mivel az egyes pillérekben nem definiált pontosan az ellátások köre és színvonala. Így a járulékok elosztása fölötti érdemi szakmai vita sem alakulhatott ki. 1990 óta eltelt időszakban a mindenkori kormányok a nyugdíjasok nehéz helyzetét szavatvásárlásra kívánták felhasználni, így a nyugdíjemelések követték a politikai ciklusok rendjét.

A jelenlegi jogszabályok szerint 2013 után jelentős változások következnek be nyugdíjrendszerünkben, változnak a nyugdíj-megállapítás szabályai, és adókötelessé válnak az ellátások. A részletes szabályok kimunkálásával mindmáig adós a kormányzat.

Az a javaslatcsomag melyet elkészítettünk, az adott lehetőségek között igyekszik a nyugdíjrendszer számos problémáját, az összefüggéseket figyelembe véve kezelni, és olyan hosszabb távon is megnyugtató megoldást adni, amely a társadalmi méltányosság figyelembevételével igyekszik fenntartható rendszert alkotni.

A javasolt rendszer legfontosabb elemei

A nyugdíjrendszerből lehetőség szerint kiküszöböljük a demagógiát

Hazánk nyugdíjrendszerének egyik súlyos problémája, mint azt már jeleztük, a politikai osztály önkorlátozásainak hiánya. Megoldási javaslatunk két fontos elemet tartalmaz: a nyugdíjrendszer jogszabályi környezetének változtatását, illetve a rendszer parametrikus változtatását. A nyugdíjrendszert érintő jogszabályok csak oly módon lennének változtathatóak javaslatunk elfogadása esetén, ha azokat, egymást követő két parlamenti ciklusban is a képviselők jóváhagyják. Ezzel az intézkedéssel úgy gondoljuk, hogy a választások előtti szavazatvásárlási lehetőséget jelentős mértékben csökkenteni tudjuk. A parametrikus változások körét pedig kivonnánk a politikusok döntései alól, ennek érdekében társadalombiztosítási tanácsot hívnánk létre, amely időről-időre felülvizsgálná és döntene a korhatár, a járulékkulcsok és a nyugdíjrendszert érintő más fontos paraméterek ügyében az igazságosság és a fenntarthatóság értékeinek figyelembe vételével. Így a rendszer középtávú működését befolyásoló, szakmai megfontoltságot igénylő döntések is kikerülnének a szavazatokért folyó küzdelem világából.

Időskori szegénység elkerülése

Javasoljuk az állampolgári alapnyugdíj bevezetését 70 éves kortól. Az alapnyugdíj mértéke összekapcsolódna a minimálbérrel, és a családi pótlék összegével. Javaslatunk szerint a 2013 után megállapított nyugdíjak adókötelesek lennének, így a magasabb nyugdíj kategóriákban az alapnyugdíj összegét fokozatosan visszavennék az adóból. Hazánk jelenlegi nyugdíjrendszere egyszerre nyújt nyugdíjat és szociális ellátást. E két elem gyakorta keveredik, és tisztázatlan viszonyú, rontja a rendszer átláthatóságát, hatékonyságát. Megítélésünk szerint a szociális ellátás fontos eleme a társadalombiztosításnak, de ezt világos és átlátható feltételek között kell a rászorulóknak nyújtani. A biztosítási elemek, és a szolidaritási elemek összekeverése nem szolgálja a közösség érdekét.

Időskori munkanyugdíj

Az öregségi nyugdíj alapjául az úgynevezett egyéni számlás (NDC) rendszer szolgál. E rendszer ugyan továbbra is felosztó-kirovó elven működik, de

precízen nyilvántartja a biztosítottak befizetéseit, a befizetéseket kamatoztatja, és az aktív életpálya végén, az egyéni nyugdíjszámlán felhalmozott összeg váltható át járadékra. E rendszer biztosítás-matematikailag megalapozott számításokkal határozza meg a járulék, és az ellátás mértékét. Így rugalmasabbá válhat a nyugdíjkorhatár a jelenleginél. Az időskori ellátást így az egyén által teljesített befizetések határozzák meg, ez minden bizonnyal ösztönző erőt jelentene a jelenleginél fegyelmezettebb járulékfizetésre.

Rokkantnyugdíj

A rokkantsági ellátások napjainkban egyszerre jelentenek megélhetést, a munkavégző képességüket ténylegesen elvesztettek, és a munkaerőpiacról kiszoruló, tartós munkanélküliek számára. Megítélésünk szerint, míg az első csoport tényleges ellátásokat igényel, addig a második csoportot a munkaerőpiacra kell visszaintegrálni. Rokkantsági ellátást az új rendszerből csak az úgynevezett I. és II. rokkantsági csoport kapna. A rendszer fedezetül felosztó-kirovó elven beszedett járulékok szolgálnak. Azoknak az aktívkorúaknak akik rehabilitálhatóak, átképezhetőek, a munkaerőpiacra történő visszaintegrálást nyújtja a rendszer.

Hátramaradotti (özvegyi, árva) ellátások

Az özvegyi nyugdíj esetén, megkülönböztetjük, az aktív életpályaszakasz idején történt megözvegyülést, és az időskori megözvegyülést. Az aktív életpálya esetén történt megözvegyüléskor, a jelenlegihez hasonló módon, korlátozott időtartamú, ideiglenes özvegyi nyugdíj jár. Ebben az esetben az özvegy öröklí az örökhatyó nyugdíjszámláján lévő összeget, melyet saját öregségi nyugdíja megnyílásakor, annak részbeni fedezetül használhat fel (özvegyi nyugdíjra házasságban, vagy bejegyzett élettársi kapcsolatban megözvegyült jogosult). Árvaellátás a jelenlegihez hasonló szabályok alapján kerülne megállapításra. Az ideiglenes özvegyi nyugdíj és az árvaellátás fedezetül felosztó-kirovó elven kivetett járulékok szolgálnak.

Az öregségi nyugdíj megállapítása után megözvegyültek a jelenlegitől eltérő módon kapják ellátásukat. A házastársi közösségben vagy bejegyzett kapcsolatban élők kötelesek közös nyugdíjszámlát vezetni (aktívkorú válás esetén a számlán az együtt töltött idő alatt keletkezett felhalmozás összege feleződik). Az öregségi nyugdíj megállapításakor kétszemélyes járadék megállapítására kerül sor, amely az özvegyi nyugdíjat is jelenti. Mások ilyen ellátásra nem jogosultak.

Korhatár

Napjaink nyugdíjrendszerének fontos vitatémája a korhatár kérdése. Megítélésünk szerint, mint a közösség, mint az egyén érdekeit, egy rugalmasabb nyugdíjkorhatár jobban szolgálná. Az egyéni számlás nyugdíjrendszer erre lehetőséget teremt. Mivel a biztosítás matematikailag korrekt ellátásokat állapít

meg, így a korhatár szempontjából semleges. Azok, akik minimum összegnél magasabb ellátásra jogot szereztek, 62 életévük után nyugdíjba vonulhatnak, mivel a rendszer biztosításmatematikailag korrekt járadékot állapít meg ez ösztönzi a tovább dolgozást. Az állampolgár alapnyugdíj 70 éves kortól nyílik meg, ebben az életkorban a munkanyugdíj pillér szolgáltatásai is megnyílnak mindenki számára, azok számára is, akik alacsony várománnyal rendelkeznek. A nyugdíjkorhatár paraméterének értéke függ a várható élettartam változásától, így azt a társadalombiztosítási tanács állapítja meg.

Járulékok

Az új társadalombiztosítási rendszer jelentős mértékben átalakítja a jelenlegi járulékok rendszerét. A munkanyugdíj (egyéni számlás rendszer) fedezetétől a biztosított befizetései szolgálnak, a járulék mértékét a társadalombiztosítási tanács állapítja meg (nagyságrendben 18% körül). A társadalombiztosítási alapnyugdíj az özvegyi, és rokkantsági ellátás fedezetétül szolgáló, felosztó-kirovó rendszerben beszedett járulékokat, a munkáltatók fizetik (a rokkantsági ellátás az Egészségügyi Alap része).

Javaslatunk átrendezi a munkáltatói és munkavállalói járulékok jelenlegi rendjét. Az egyéni számlára kerülő befizetéseket a munkavállalók fizetik, míg „szolidaritási” jellegű járulékokat a munkáltató. A járulékok kialakításánál mind a keresztmetszeti mind a hosszmetzeti egyensúlyi pályát figyelembe vesszük.

A munkáltatói járulékok teljes körű megfizetésére a munkáltatók azon munkavállalók esetében kötelezettek, akik gyermekenlküli háztartásban élnek. Azon háztartások esetében, ahol gyermeket nevelnek, a kisebb jövedelmű háztartástag járulékanak csökkentett mértékű megfizetésére kötelezett a munkáltató. Egy gyermek esetén a járuléktömeg 1/3-a, két gyermek esetén a járuléktömeg 2/3-a, három gyermek esetén a járulék teljes befizetése alól mentesül a munkáltató. Ez az intézkedés egyszerre szolgálja a társadalmi méltányosságok és a gyermekes anyák foglalkoztatását. A gyermekvállalók munkaerő-piaci helyzete lényegesen nehezebb mint a gyermekteleneké, így a társadalmi méltányosság azt kívánja, hogy segítsük e hátrány csökkentését. A gyermeket vállalók ráadásul a közösség gazdasági, társadalmi és szociális fennmaradása érdekében is cselekszenek, így a gyermeknevelés társadalmi elismerése fontos cél.

Generációk közötti összefogás

A gyermeket vállalók, a közösség gazdasági, társadalmi és szociális fennmaradása érdekében cselekszenek, így gyermeknevelés társadalmi elismerése fontos cél, ezért megteremtjük a jövedelemadó adófizetőktől a szülők irányába történő átutalhatóságát. „A nagy pénz” egyszerre szimbolikus jelentőségű, és hosszabb távon segíthet a gyermeket nevelő szülő idős korának megkönnyítésében. Javaslatunk bevezetése után a kezdeti tapasztalatokat kiértékelve későbbiekben figyelembe kívánjuk venni, a fogyatékos gyermeket nevelő, és alacsonyabb keresetű gyermeket (lányokat) nevelő szülők méltányos elismerését.

A nyugdíjbiztosítási intézmény rendszere

A járulékokat az eddigiekhez hasonlóan az APEH szedi be és utalja a megfelelő számlára. Az alapnyugdíj, egyéni számlás munkanyugdíj, rokkantsági ellátások és hátramaradotti ellátások esetében, az ellátások folyósítását, megállapítását, a szükséges iratok irattározását továbbra is a már meglévő Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság és intézményei végzik. A magánnyugdíjpénztár intézményrendszere esetében, jelentős változások következnenek be a javaslat elfogadása esetén. A magánnyugdíjpénztárak speciális, külön törvény által szabályozott, biztosítóintézetek lennének, mely biztosítóintézeteket a jelenlegi tagok tényleges részvénytársasági formában tulajdonolnának. Az új magánnyugdíjpénztári intézményrendszer kialakulására 2013-as szolgáltatások megkezdése előtt kerül sor. A magánnyugdíjpénztár és az „állami” rendszer különbsége a biztosított szempontjából már nem lesz döntő, hiszen mindkét elem egyéni számlás elven fog működni.

A magánnyugdíjpénztári rendszer reformja

A 1997-es LXXXII. törvény a magánnyugdíjpénztárakat mint „befektetési szövetkezeteket” hozta létre. Nem határozta meg a jogalkotó a szolgáltatások rendjét, sem azt, hogy milyen ellátási formákban kötelesek a magánnyugdíjpénztárak szolgáltatásokat nyújtani (74/1997 OGY határozat). Megállapíthatjuk tehát, hogy a magánnyugdíjpénztárak intézményrendszerét és szolgáltatásainak körét a jogalkotó máig nem határozta meg pontosan. A jelenlegi állapot mindenki számára hátrányos, a biztosítottak számára nem világos, hogy mit fognak kapni befizetéseikért, az intézmények többségét pedig a háttérből nagy pénzügyi szolgáltatók irányítják. Javaslatunk szerint a magánnyugdíjpénztárak a továbbiakban tisztán öregségi ellátásokat nyújtanak. A magánnyugdíjpénztárba befizetett járulék a munkavállalói járuléktömegből vonódna le, és a maradék járulék könyvelődik az egyéni nyugdíjbiztosítási számlán. A magánnyugdíjpénztárak átalakulnak speciális biztosítóintézetekké, e biztosítóintézetek részvénytársasági formában működnek. A társaságok részvényei egy átmeneti időszakban (5 év) csak korlátozottan forgalomképesek. Az átalakulás megindulásakor a részvények tulajdonosai, a magánnyugdíjpénztárak tagjai eddigi befizetéseik arányában jutnak a részvénytömeg arányos részéhez. A tagok felkínálhatják megvételre részvényeiket, ezeket azonban csak a többi tag vásárolhatja meg. Az eladó a vételarat köteles a magánnyugdíjpénztárnál vezetett számláján elhelyezni. Ez az összeg a későbbi ellátását növelheti.

Reformunk célja az, hogy a magánnyugdíjpénztárak világos egyértelmű intézményi keretek és felelőségi szabályok mellett működjenek. A magánnyugdíjpénztári rendszer eddigi létrejöttéért az adófizetők jelentős áldozatot hoztak, hoznak. Méltányos tehát, hogy az intézmények hazai tulajdonban maradjanak, a magánnyugdíjpénztárakban meglévő több százmilliárdos tőkét a hazai tulajdonosok ellenőrizzék.

Öszefoglalás

Javaslatunk, az időskori biztonság intézményrendszerét kívánja újraalkotni. Megítélésünk szerint a jelenlegi rendszer:

- széles teret ad a politikai demagógiának,
- a biztosítási és a szolidaritási elv keverésével nem ösztönzi a rendszerben nyújtott teljesítményre a polgárokat,
- nem ismeri el a rendszer alapja, a szakképzett fiatalság felnevelése érdekében tett erőfeszítéseket,
- sem átlátható értelmes szabályokat alkotó járulék, sem világos szabályok mentén működő járadék politikát nem folytat.
- a második pillér, a magánnyugdíjpénztári rendszer, kialakulatlan és rosszul meghatározott.
- a generációk közötti tehermegosztás esetleges, átláthatatlan.

Olyan rendszerre teszünk javaslatot, mely:

- a rendszer szabályozását, kiveszi a napi politika döntései alól, a rendszert nem esetleges politikai döntések, hanem szabályok tartják egyensúlyi pályán,
- a közösség érdekében erőfeszítést tevőket jutalmazza:
- mind azokat, akik befizetéseikkel,
- mind azokat, akik gondos gyermekneveléssel támogatják a rendszer fennmaradását.
- a magukról gondoskodni képtelen rászorulókat, ha már képtelenek az egyéni teljesítményre támogatja,
- a magánnyugdíjpénztári rendszer hiányzó szabályait megalkotja, és új értelmes felelősségi rendszert és tulajdonviszonyokat teremt.
- olyan járulék és ellátási szabályokat alkot melyek a rendszer rövid, közép és hosszú távú egyensúlyát szolgálják
- a generációk közötti méltányos tehermegosztás szabályait megalkotja és a rendszert e szerint működteti.

A társadalombiztosítás és a társadalombiztosítási nyugdíjrendszer átalakításával, valamint egyes kapcsolódó szabályozási területek módosításával összefüggő **nyolc törvényjavaslat négy fő csoportba sorolható.**

Az **első csoportba** tartozó három törvényjavaslat a **társadalombiztosítás alkotmányos alapjainak** változtatását célozza.

- a. **Az alkotmány módosítására vonatkozó javaslat külön eljárási rendet ír elő** a társadalombiztosítási nyugellátásokat, valamint az azok fedezetét képező járulékokat és hozzájárulásokat szabályozó törvények elfogadására. Az új eljárási rend keretében az említett törvényeket csak két egymást követő Országgyűlés egyezők akarattal tudja módosítani, ezért az Országgyűlés által elfogadott ilyen törvényt a köztársasági elnök csak akkor írhatja alá és hirdetheti ki, ha azt a következő Országgyűlés az alakuló ülését követő 120 napon

belül változtatás nélkül megerősíti. Az eljárási rend biztosíthatja, hogy a **törvénymódosításokat ne a pillanatnyi politikai érdekek, hanem a nyugdíjrendszer hosszú távú kiszámíthatóságának elve vezéreljék.** Az alkotmány módosítására irányuló törvényjavaslat elfogadásához az országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.

- b. Ugyanebbe a csoportba tartozik a **Társadalombiztosítási Tanács** felállítását és jogköreinek megállapítását célzó törvényjavaslat. A Társadalombiztosítási Tanács az Állami Számvevőszékhez vagy a Nemzeti Bankhoz hasonló független jogállású testület lenne, amelynek célja, hogy – a napi politikai érdekek érvényesülése helyett – a társadalombiztosítási rendszer hosszabb távú fenntarthatóságát szolgáló szempontok érvényesülését biztosítsa. Ennek érdekében a Társadalombiztosítási Tanács nem csupán javaslattevői és véleményezési joggal, hanem tényleges döntési hatáskörrel is rendelkezik. A Társadalombiztosítási Tanács jogosult lenne például, törvény felhatalmazása alapján, rendeletében meghatározni a biztosítottakat terhelő nyugdíjbiztosítási járulék és a foglalkoztatókat terhelő nyugdíjbiztosítási hozzájárulás összegét, továbbá az öregségi alapnyugdíj korhatárát.
- c. A jogalkotásról szóló törvény módosítása rendelkezik arról, hogy a **Társadalombiztosítási Tanács rendelete** (például a kormányrendeletéhez hasonlóan) **jogszabály**, ezért például az Alkotmánybíróság előtt is megtámadható. E törvényjavaslat elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.

A **második csoportba** tartozó három törvényjavaslat a társadalombiztosítás egész rendszerének, és azon belül elsősorban a nyugdíjbiztosítás rendszerének átalakítását célozza.

- a. A társadalombiztosítás működésének alapvető szabályairól és forrásairól szóló törvényjavaslat szerint a társadalombiztosítás (a nyugdíjbiztosítás, az egészségbiztosítás és a balesetbiztosítás) területén **erősödik a biztosítási elv és az egyéni felelősség elve.** A törvényjavaslat szintén egységesen szabályozza a társadalombiztosítás fedezetét képező járulékok és hozzájárulások megállapításának szabályait. A változtatás szerint a **társadalombiztosítás fedezetét képező források két nagy csoportba sorolhatók.** Az első csoportba a biztosítási alapon beszedett, a biztosított bevételeit terhelő járulékok tartoznak, amelyek elsősorban a biztosítási elv érvényesülését szolgálják, míg a második csoportot a jellemzően a foglalkoztatót terhelő hozzájárulások képezik, amelyek alapvetően a társadalmi szolidaritás elvének megvalósítása érdekében szükséges ellátások fedezetét fogják biztosítani. A foglalkoztatót terhelő **százalékos nyugdíjbiztosítási hozzájárulás mértéke a törvényjavaslat szerint a biztosított gyer-**

mekeinek számától függ, három kedvezményezett eltartottal közös háztartásban élő biztosított esetében a foglalkoztatót már nem terheli az egészségbiztosítási hozzájárulás. A törvényjavaslat fenntartja annak lehetőségét, hogy a tételes egészségbiztosítási hozzájárulás tekintetében külön törvény kedvezményeket állapítson meg.

- b. A társadalombiztosítási nyugellátásról szóló törvényjavaslat a **2013. január 1-jétől megállapításra kerülő nyugdíjakat szabályozza**. Ettől az időponttól kezdődően ugyanis a **nyugellátás összegét már kizárólag a biztosított által megfizetett járulékok határozzák meg**, ennek megfelelően a nyugdíjba vonulás időpontja (az öregségi nyugdíj alsó korhatárát képező 62. életévet követően) rugalmasan megválasztható. A törvényjavaslat ugyanakkor rendelkezik egy mindenkit alanyi jogon megillető, **minimális összegű alapnyugdíj** bevezetéséről is. Lényeges változás, hogy a jelenleg balesethez kötődő nyugellátásokat a 2013. január 1-jétől kezdődő jogszerzés esetén már az Egészségbiztosítási Alap folyósítja, ezért a baleseti táppénzre vonatkozó szabályok megfelelően módosulnak.
- c. Az átmeneti szabályokat tartalmazó törvényjavaslat szerint a **2012. december 31-éig nyugdíjba vonulók esetében a nyugdíjra vonatkozó szabályozás változatlan marad**. Így például a nyugdíj továbbra is adó- és járulékmentes lesz. A törvényjavaslat szintén továbbra is biztosítja a tizenharmadik havi nyugdíj folyósítását. A 2013. január 1-jétől nyugdíjba vonulók esetében jelentős változás, hogy a **biztosítottat terhelő, a pénzbeli ellátások fedezetét képező járulékok összege levonható a személyi jövedelemadó alapjából**, ennek következtében azonban az ezek alapján fizetett társadalombiztosítási pénzbeli ellátások adókötelessé válnak. Annak következtében, hogy a nyugdíjbiztosítási ellátások fedezete a foglalkoztatót terhelő nyugdíjbiztosítási hozzájárulásról a biztosítottat terhelő nyugdíjbiztosítási járulékokra helyeződik át, szükségessé válhat egyes jövedelmek, járandóságok összegének növelésére, ezért a törvényjavaslat előírja, hogy az erre vonatkozó szabályokat az Országgyűlés köteles megalkotni.

A harmadik csoportba tartozó törvényjavaslat a **magánnyugdíjpénztári rendszer átalakítását célozza**. Az átalakítás alapvető célja, hogy a magánnyugdíjpénztárak jelenlegi, a pénztári tagok érdekeit háttérbe szorító, a valódi tulajdonosi érdekeltséget nélkülöző működését felváltsa a biztosítottak érdekeit kiemelten kezelő, a valódi tulajdonosi érdekeltséget megteremtő működési rendszer. Ennek érdekében a jelenlegi magánnyugdíj-pénztárak **2010. december 31-éig kötelesek lennének részvénytársasági formában működő nyugdíjbiztosítónak átalakulni**. Az átalakulás során kizárólag a jelenlegi tagok szerezhethetnének részvényt, amely a későbbiekben is kizárólag magánszemélyekre lennek átruházható. Ettől eltekintve a magánnyugdíj-pénztárakra

a jövőben a biztosítókra vonatkozó szabályok lennének irányadók, vagyis a magánnyugdíj-pénztári szolgáltatás a jövőben biztosítási szerződés alapján illelné meg a kedvezményezetteket.

A **negyedik csoportba** tartozó törvényjavaslat alapján **a magánszemélyek lehetőséget kapnának arra, hogy a befizetett személyi jövedelemadójuk 5 százalékát az általuk meghatározott, nyugdíjas közeli hozzátartozójuk** (például szülő, nagyszülő) **javára utalják át.** A törvényjavaslat elfogadása esetén a gyermekek, az unokák lehetőséget kapnának arra, hogy közvetlenül támogassák a felnevelésükről gondoskodó szüleiket, nagyszüleiket, amely közvetve hozzájárulhat a gyermeknevelési hajlandóság erősödéséhez is.

T/..... számú törvényjavaslat

**a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvénynek a
társadalombiztosítás működésének
fenntarthatóságát és kiszámíthatóságát szolgáló módosításáról**

Budapest, 2007. augusztus

2007. évi törvény

a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvénynek a társadalombiztosítás működésének fenntarthatóságát és kiszámíthatóságát szolgáló módosításáról

1. § A Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény (a továbbiakban: Alkotmány) 19. §-a kiegészül a következő (5) bekezdéssel:

„(5) A társadalombiztosítási nyugellátás, valamint a társadalombiztosítási nyugellátás fedezetét képező, törvényben meghatározott kötelező befizetés tárgyában az Országgyűlés által elfogadott törvény (ide nem értve a társadalombiztosítás pénzügyi alapjainak költségvetésére vonatkozó törvényt) kihirdetésének és hatályba lépésének feltétele, hogy azt a következő Országgyűlés az alakuló ülését követő 120 napon belül módosítás nélkül megerősíti.”

2. § Az Alkotmány 26. §-a kiegészül a következő (7) bekezdéssel:

„(7) A társadalombiztosítási nyugellátás, valamint a társadalombiztosítási nyugellátás fedezetét képező, törvényben meghatározott kötelező befizetés tárgyában az Országgyűlés által elfogadott törvényt (ide nem értve a társadalombiztosítás pénzügyi alapjainak költségvetésére vonatkozó törvényt) a köztársasági elnök csak akkor írja alá, ha azt a következő Országgyűlés az alakuló ülését követő 120 napon belül módosítás nélkül megerősítette. Ennek érdekében a köztársasági elnök az Országgyűlés által elfogadott, az Országgyűlés elnöke által aláírt és hozzá megküldött törvényt – esetleges észrevételeinek közlésével – módosítás nélkül beterjeszti a következő Országgyűlés elé az alakuló ülést követő 90 nap elteltével. A következő Országgyűlés által módosítás nélkül megerősített törvény tárgyában a köztársasági elnök az (1), (4)-(5) bekezdés rendelkezései szerint jár el.”

3. § Az Alkotmány VI. fejezetének címe helyébe a következő rendelkezés lép:

„Az Állami Számvevőszék, a Magyar Nemzeti Bank és a
Társadalombiztosítási Tanács”

4. § Az Alkotmány VI. fejezete a következő 32/E. §-sal egészül ki:

„32/E. § (1) A Társadalombiztosítási Tanács a társadalombiztosítással összefüggő, törvényben meghatározott döntési, javaslattevési és véleményezési feladatokat ellátó független testület.

(2) A Társadalombiztosítási Tanács tagjait a köztársasági elnök javaslatára az Országgyűlés választja meg.

(3) A Társadalombiztosítási Tanács törvényben meghatározott döntési jogkörében, a törvény felhatalmazása alapján rendeletet bocsát ki, amely törvényvel nem lehet ellentétes. A rendeletet a hivatalos lapban ki kell hirdetni.

(4) Törvény felhatalmazása alapján a Társadalombiztosítási Tanács döntési jogköre kiterjed a társadalombiztosítási ellátások összegének, valamint az ellátások fedezetét képező, törvényben meghatározott kötelező befizetések mértékének a törvényben foglalt szabályok szerinti meghatározására is.”

5. § (1) Az Alkotmány 70/E. §-ának (2) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép, és egyidejűleg a § kiegészül a következő (3) bekezdéssel:

„(2) A Magyar Köztársaság az (1) bekezdésben említett ellátásokhoz való jog érvényesüléséről elsősorban a társadalombiztosítás útján gondoskodik. A társadalombiztosítás alapvetően az egyéni felelősség elvén alapuló és biztosítási elven működő, törvényben megállapított szabályok szerint fennálló kockázatközösség.”

(2) Az Alkotmány 70/E. §-a kiegészül a következő (3) bekezdéssel:

„(3) A Magyar Köztársaság – a társadalombiztosítás mellett – az (1) bekezdésben említett ellátásokhoz való jog érvényesülését szociális intézmények működtetésével, valamint – törvényben meghatározott feltételek szerint – természetbeni és pénzbeli ellátások folyósításával biztosítja.”

Hatálybalépés

6. § (1) E törvény 2009. január 1-jén lép hatályba.

(2) Az Alkotmány 70/E. §-a (2) bekezdésének e törvény 5. § (1) bekezdésével megállapított rendelkezésével összhangban álló törvényt az Országgyűlés 2009. június 30-áig fogadja el. A törvény hatálybalépésének időpontját és az átmeneti szabályokat a jogállamiság elvét, így különösen a szerzett jogok tiszteletben tartásának követelményét, figyelembe véve kell megállapítani.

Indokolás

a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvénynek a társadalombiztosítás működésének fenntarthatóságát és kiszámíthatóságát szolgáló módosításáról rendelkező T/..... számú törvényjavaslathoz

Általános indokolás

A társadalombiztosítás keretében fennálló nyugdíjbiztosításra vonatkozó szabályozás módosítására már hosszabb ideje elsősorban napi politikai megfontolások alapján kerül sor. Ennek következtében a társadalombiztosítási nyugellátásokra vonatkozó szabályozás kiszámíthatatlanná, igazságtalanná és hosszabb távon fenntarthatatlanná vált.

A Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvénynek a társadalombiztosítás működésének fenntarthatóságát és kiszámíthatóságát szolgáló módosításáról rendelkező törvényjavaslat (a továbbiakban: Javaslat) elsődleges célja, hogy a társadalombiztosítási nyugellátásokat és az azok fedezetét képező befizetéseket szabályozó törvények elfogadására vonatkozó eljárási rend módosításával megnehezítse a pillanatnyi politikai érdekek érvényesítését. Az eljárási rend javasolt módosítása következtében a társadalombiztosítás keretében fennálló nyugdíjbiztosítás működése kiszámíthatóbbá válik.

A Javaslat szintén rendelkezik a Társadalombiztosítási Tanács felállításáról. A Javaslat szerint a Társadalombiztosítási Tanács olyan független alkotmányos szerv, amelynek elsődleges feladata, hogy a társadalombiztosításra vonatkozóan törvényben meghatározott döntéseket hozzon. A Javaslat szerint a Társadalombiztosítási Tanács, törvény felhatalmazása alapján, rendeletében határozhatja meg a társadalombiztosítási ellátások, valamint az azok fedezetét képező, törvényen alapuló kötelező befizetések összegét. E szabályozás biztosítja, hogy az Országgyűlés olyan törvényt alkothasson az ellátások, illetve kötelező befizetések tárgyában, amelynek alapján összegük hosszabb távon is kiszámíthatóvá és tervezhetővé válik.

A Javaslat elfogadásához – a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény 24. §-ának (3) bekezdése alapján – az országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.

Részletes indokolás

az 1-2. §-hoz

A Javaslat szerint a társadalombiztosítási nyugellátás, valamint a társadalombiztosítási nyugellátás fedezetét képező, törvényben meghatározott kötelező befizetés tárgyában törvényt alkotni csak különleges eljárási rend keretében lehet. A különleges eljárási rend lényege, hogy az említett tárgykörökben

csak két egymást követő Országgyűlés és csak egyező akaratall tud törvényt alkotni. A különleges eljárási rend biztosíthatja, hogy a törvényi szabályozás elfogadásánál az országgyűlési képviselők valóban csak a társadalombiztosítás keretében fennálló nyugdíjbiztosítás hosszú távú működőképességét szolgáló szempontokat vegyék figyelembe.

A különleges eljárási rend keretében az Országgyűlés által elfogadott törvényt a köztársasági elnök nem írhatja alá, hanem azt köteles a következő Országgyűlés elé beterjeszteni. Ha a következő Országgyűlés a korábban elfogadott törvényt az alakuló ülését követő 120 napon belül változtatás nélkül nem erősíti meg, akkor a törvény nem lép hatályba. Ellenkező esetben a megerősített törvényt a köztársasági elnök köteles aláírni és kihirdetni, kivéve, ha annak valamely rendelkezését alkotmányellenesnek tartja, mivel akkor az Országgyűlés által ismételen elfogadott törvényt véleményezésre megküldi az Alkotmánybíróságnak.

A Javaslásban megfogalmazott különleges eljárási rend nem érinti a társadalombiztosítás pénzügyi alapjai költségvetésének elfogadását.

a 3-4. §-hoz

A Javaslát rendelkezik a Társadalombiztosítási Tanács felállításáról. A Társadalombiztosítási Tanács a Javaslát szerint olyan független alkotmányos testület, amely a társadalombiztosítással kapcsolatos, törvényben meghatározott döntési, javaslattételi és véleményezési feladatokat lát el. A Társadalombiztosítási Tanács tagjait a köztársasági elnök javaslatára az Országgyűlés választja. A tagok megválasztására vonatkozóan sem minősített, sem kétharmados többséget nem ír elő a Javaslát.

A Javaslát szerint a Társadalombiztosítási Tanács törvényben meghatározott döntési jogkörében a törvény felhatalmazása alapján jogszabályt (rendeletet) alkot, amelyet a hivatalos lapban ki kell hirdetni. A Javaslát – figyelembe véve a jogalkotásról szóló törvény azon rendelkezését, amely szerint az állami pénzügyeket, az adókat és az adójellegű köteleességeket törvényben kell szabályozni – külön rendelkezik arról, hogy a társadalombiztosítási tanácsi rendelet, törvény felhatalmazása alapján, rendelkezhet a társadalombiztosítási nyugellátások, valamint az azok fedezetét képező, törvényen alapuló kötelező befizetések mértékéről.

az 5. §-hoz

A Javaslát – a társadalombiztosítás kiszámítható, fenntartható működési feltételeinek megteremtése érdekében – egyértelművé teszi, hogy a társadalombiztosítás a szociális biztonsághoz fűződő jog érvényesítésének csak az egyik eszköze. A Javaslát szerint a társadalombiztosítás egy olyan kockázatközösség, amely elsődlegesen az egyéni felelősség elvén alapul és alapvetően biztosítási elven működik.

A Javaslát szerint a társadalombiztosításon túlmenően az állam köteles a szociális biztonsághoz fűződő jog érvényesítése érdekében olyan egyéb intéz-

ményeket is fenntartani és működtetni, amelyek tevékenysége során a társadalombiztosítás elsődleges működési alapelvei már nem feltétlenül érvényesülnek.

a 6. §-hoz

A Javaslat elfogadása esetén az alkotmánymódosítás 2009. január 1-jén lép hatályba. A társadalombiztosítás új működési alapelveivel összhangban álló törvényt azonban a Javaslat szerint az Országgyűlés – a szerzett jogok tiszteletben tartásának a jogállamiság elvéből következő követelményét figyelembe véve – már 2009. június 30-áig köteles megalkotni.

T/..... számú törvényjavaslat

**a jogalkotásról szóló 1987. évi XI. törvénynek a
társadalombiztosítás működésének fenntarthatóságát és
kiszámíthatóságát szolgáló módosításáról**

Budapest, 2007. augusztus

2007. évi törvény

a jogalkotásról szóló 1987. évi XI. törvénynek a társadalombiztosítás működésének fenntarthatóságát és kiszámíthatóságát szolgáló módosításáról

1. § A jogalkotásról szóló 1987. évi XI. törvény (a továbbiakban: Jat.) 1. §-a (1) bekezdésének c) pontja helyébe a következő rendelkezés lép:

/A jogalkotó szervek a következő jogszabályokat alkotják:/

„c) a Kormány és a Társadalombiztosítási Tanács rendeletet,”

2. § A Jat. a következő címmel és a cím utáni 7/A. §-sal egészül ki:

„A Társadalombiztosítási Tanács rendelete

7/A. § (1) A Társadalombiztosítási Tanács törvényben meghatározott döntési jogkörében, a törvény felhatalmazása alapján rendeletet ad ki.

(2) Törvény felhatalmazása alapján a Társadalombiztosítási Tanács döntési jogköre kiterjed a társadalombiztosítási ellátások összegének, valamint az ellátások fedezetét képező, törvényben meghatározott kötelező befizetések mértékének a törvényben foglalt szabályok szerinti meghatározására is.

(3) A Társadalombiztosítási Tanács rendeletének megalkotása során kéri a Kormány, a Magyar Nemzeti Bank és törvényben meghatározott más szervek véleményét.”

Hatálybalépés

3. § E törvény 2009. január 1-jén lép hatályba.

Indokolás

a jogalkotásról szóló 1987. évi XI. törvénynek a társadalombiztosítás működésének fenntarthatóságát és kiszámíthatóságát szolgáló módosításáról rendelkező T/..... számú törvényjavaslathoz

Általános indokolás

A Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvénynek a társadalombiztosítás működésének fenntarthatóságát és kiszámíthatóságát szolgáló módosításáról rendelkező törvényjavaslat (a továbbiakban: Alkotmánymódosítási javaslat) előírja a Társadalombiztosítási Tanács felállítását. Az Alkotmánymódosítási javaslat szerint a Társadalombiztosítási Tanács, törvény felhatalmazása alapján, rendeletében határozhatja meg a társadalombiztosítási ellátások, valamint az azok fedezetét képező, törvényben meghatározott kötelező befizetések összegét.

A jogalkotásról szóló 1987. évi XI. törvénynek a társadalombiztosítás működésének fenntarthatóságát és kiszámíthatóságát szolgáló módosításáról rendelkező törvényjavaslat (a továbbiakban: Javaslat) a jogalkotásról szóló törvénynek az Alkotmánymódosítási javaslattal összhangban álló módosítását célozza.

A Javaslat elfogadásához – a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény 7. §-ának (2) bekezdése alapján – a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.

Részletes indokolás

az 1. §-hoz

A Javaslat szerint a Társadalombiztosítási Tanács rendelete jogszabálynak minősül, amely a jogszabályok rangsorában a kormányrendelettel egy helyen szerepel. Ebből következően a Társadalombiztosítási Tanács rendelete törvénnyel nem lehet ellentétes. A jogszabályi rangsorban elfoglalt hely az is eredményezi, hogy a miniszteri rendeletek és a helyi önkormányzati rendeletek nem lehetnek ellentétesek a Társadalombiztosítási Tanács rendeletével.

a 2. §-hoz

A Javaslat szerint a Társadalombiztosítási Tanács törvényben meghatározott döntési jogkörében bocsát ki rendeletet. A Javaslat további követelményként írja elő, hogy a Társadalombiztosítási Tanács rendeletének megalkotása során köteles kikérni a Kormány és a Magyar Nemzeti Bank véleményét. A Javaslat szintén lehetővé teszi, hogy külön törvény más szervezetek véleményének kikérését is kötelezővé tegye a rendelet megalkotása során. A Javaslat azonban

– figyelembe véve a Társadalombiztosítási Tanács függetlenségét – nem írja elő, hogy az említett vélemények a Társadalombiztosítási Tanács számára kötelezőek lennének.

a 3. §-hoz

A Javaslát 2009. január 1-jén lép hatályba.

T/..... számú törvényjavaslat

a Társadalombiztosítási Tanácsról

Budapest, 2007. augusztus

2007. évi törvény
a Társadalombiztosítási Tanácsról

A Társadalombiztosítási Tanács jogállása

1. § (1) A Társadalombiztosítási Tanács a társadalombiztosítással összefüggő, az e törvényben meghatározott döntési, javaslattevési és véleményezési feladatokat ellátó független alkotmányos testület.

(2) A Társadalombiztosítási Tanács működése során kizárólag a törvényeknek van alárendelve.

(3) A Társadalombiztosítási Tanács a költségvetés szerkezetében önálló fejezet. A fejezet felügyeletét ellátó szerv vezetőjének jogosítványait a főtitkár gyakorolja.

(4) A Társadalombiztosítási Tanács jogi személy.

Döntési hatáskör

2. § (1) A Társadalombiztosítási Tanács törvényben meghatározott döntési jogkörében rendeletet bocsát ki, amely törvénnyel nem lehet ellentétes.

(2) A társadalombiztosítás működésének alapvető szabályairól és forrásairól szóló törvény felhatalmazása alapján a Társadalombiztosítási Tanács, a törvényben meghatározott szabályok szerint, évente rendeletben állapítja meg a járulékfizetési kötelezettség felső határát, valamint a törvényben szabályozott egyes járulékok és hozzájárulások mértékét.

(3) A társadalombiztosítási nyugellátásról szóló törvény felhatalmazása alapján a Társadalombiztosítási Tanács, a törvényben meghatározott szabályok szerint, évente rendeletében állapítja meg a nyugdíjbiztosítási ellátások emelkedésének mértékét, az öregségi nyugdíj legkisebb összegét és az öregségi alapnyugdíj összegét, valamint az öregségi alapnyugdíjra jogosító életkort.

(4) A (2)-(3) bekezdés szerinti rendelet legkorábban a kihirdetését követő negyvenötödik napon lép hatályba.

Javaslattevési és véleményezési hatáskör

3. § (1) A Társadalombiztosítási Tanács a társadalombiztosítás működése és szervezete, valamint a társadalombiztosítási ellátások és az azok fedezetét képező források, továbbá a társadalombiztosítási ellátások kiegészítését célzó – kötelező vagy önkéntes – megtakarítási formák szabályozása tekintetében javaslattevési és véleményezési joggal rendelkezik.

(2) A Társadalombiztosítási Tanács az (1) bekezdésben meghatározottak körére vonatkozó javaslatát minden év április 20-áig küldi meg a kormány

részére. A kormány a javaslatról határozatot hoz, valamint a javaslatról és határozatáról minden év augusztus 31-éig tájékoztatja az Országgyűlést.

(3) A Társadalombiztosítási Tanács véleményezi az (1) bekezdésben meghatározott kört szabályozó kormányrendelet, miniszteri rendelet tervezetét, valamint a kormány által az (1) bekezdésben meghatározott kör szabályozása tárgyában elfogadott törvényjavaslatot. A Társadalombiztosítási Tanácsnak a törvényjavaslatra vonatkozó véleményét a kormány a törvényjavaslat részeként terjeszti az Országgyűlés elé. A Társadalombiztosítási Tanács véleményének kialakítására legalább a tervezet, illetve a törvényjavaslat kézhezvételétől számított 15 napot kell biztosítani.

(4) A Társadalombiztosítási Tanács javaslatát, illetve véleményét, elsősorban közgazdasági, társadalmi és demográfiai tényezők alapján, a társadalombiztosítás működése fenntarthatóságának és kiszámíthatóságának követelményeit figyelembe véve alakítja ki.

A Társadalombiztosítási Tanács szervezete

4. § (1) A Társadalombiztosítási Tanács öt tagból (közülük egy elnökből és egy alelnökből) álló testület.

(2) A Társadalombiztosítási Tanács munkáját a Társadalombiztosítási Tanács hivatala segíti, amelynek vezetője a főtitkár.

A tagok

5. § (1) A Társadalombiztosítási Tanács tagjait a köztársasági elnök javaslatára az Országgyűlés hét évre választja meg. A tag újraválasztható.

(2) A Társadalombiztosítási Tanács tagja lehet bármely felsőfokú végzettséggel és választójoggal rendelkező magyar állampolgár.

(3) A Társadalombiztosítási Tanácsnak – az (1) bekezdésben foglaltaktól eltérően – nem lehet tagja:

- a) az országgyűlési képviselő;
- b) az európai parlamenti képviselő;
- c) a helyi önkormányzati képviselő;
- d) a kisebbségi önkormányzati képviselő;
- e) a kormány tagja;

f) a kormány vagy a kormány tagja által irányított szerv köztisztviselője, közalkalmazottja és munkavállalója;

g) olyan gazdálkodó szervezet vezető tisztségviselője, felügyelő bizottságának tagja és munkavállalója, amelyben a Magyar Állam többségi befolyással rendelkezik;

h) az, aki a megválasztását megelőző két évben bármely párt vagy más társadalmi szervezet képviselőjére jogosító tisztséggel rendelkezett, vagy párt, illetve más társadalmi szervezet ügyvezető szervének tagja volt;

i) az, aki a megválasztását megelőző két évben biztosító, pénzügyi intézmény, befektetési vállalkozás, magánnyugdíj-pénztár vagy önkéntes kölcsönös biztosító pénztár vezető tisztségviselője vagy felügyelő bizottságának tagja volt;

j) az, akinek közeli hozzátartozója biztosító, pénzügyi intézmény, befektetési vállalkozás, magánnyugdíj-pénztár vagy önkéntes kölcsönös biztosító pénztár vezető tisztségviselője, felügyelő bizottságának tagja vagy képviselőjére jogosult munkavállalója.

(4) A társadalombiztosítási tanácsi tagság megszűnik:

a) a megválasztástól számított hét év elteltével;

b) a tag lemondásával;

c) a tag választójoga elvesztésével;

d) a tag halálával;

e) a (3) bekezdés szerinti összeférhetlenség megállapításával.

(5) A tag tagságáról az elnökhöz intézett írásbeli nyilatkozatával bármikor, indokolás nélkül lemondhat.

(6) A (3) bekezdés szerinti összeférhetlenség megállapításáról a köztársasági elnök javaslatára, a tag és a Társadalombiztosítási Tanács véleményének ismeretében, az Országgyűlés határoz. A tag az e törvényben meghatározott jogait az összeférhetlensége megállapítására irányuló köztársasági elnöki indítvány benyújtásától az Országgyűlésnek az összeférhetlensége tárgyában hozott határozatának meghozataláig nem gyakorolhatja.

Az elnök és az alelnök

6. § (1) A Társadalombiztosítási Tanács elnökét és alelnökét a tagok maguk közül, titkos szavazással, három évre választják. Az elnök, illetve az alelnök újraválasztható.

(2) Az elnök:

a) képviseli a Társadalombiztosítási Tanácsot;

b) vezeti a Társadalombiztosítási Tanács üléseit;

c) előzetesen meghatározza az egyes ülések napirendjét;

d) ellenőrzi a határozatok végrehajtását;

e) aláírja a Társadalombiztosítási Tanács rendeletét és gondoskodik kihirdetéséről;

f) ellátja mindazt a feladatot, amelyet törvény vagy a szervezeti és működési szabályzat a hatáskörébe utal.

(3) Az elnököt megbízása alapján, vagy akadályoztatása esetén teljes jogkörében az alelnök helyettesíti.

(4) Az elnök, illetve az alelnök megbízatása megszűnik:

a) a megválasztásától számított három év elteltével;

b) tagsága megszűnésével;

c) lemondásával.

(5) Az alelnök e megbízatása – az (5) bekezdésben meghatározottakon túlmenően –elnökké választásával is megszűnik.

(6) Az elnök, illetve az alelnök e megbízatásáról a Társadalombiztosítási Tanácshoz intézett írásbeli nyilatkozatával bármikor, indokolás nélkül lemondhat.

(7) Az elnök, illetve az alelnök az összeférhetlensége megállapítására irányuló köztársasági elnöki indítvány benyújtásától az Országgyűlésnek az összeférhetlensége tárgyában hozott határozatának meghozataláig nem gyakorolhatja.

A Társadalombiztosítási Tanács eljárása

7. § (1) A Társadalombiztosítási Tanács az e törvényben meghatározott döntési, javaslattételi és véleményezési jogkörében testületként jár el.

(2) A Társadalombiztosítási Tanács az ülésén jelenlévő tagok egyszerű többségével hoz határozatot. Szavazategyenlőség esetén az ülést vezető elnök (alelnök) szavazata dönt.

(3) Az ülés határozatképes, ha azon a tagok legalább fele jelen van. A tag az ülésen csak személyesen vehet részt, ezzel kapcsolatban képviseletnek nincs helye.

(4) Az ülést az elnök a napirend közlésével hívja össze. Az ülés a jelenlévő tagok ellenszavazat nélkül hozott határozata esetén tárgyalhat meg a napirenden nem szereplő kérdést.

(5) A Társadalombiztosítási Tanács a döntési hatáskörében tartozó kérdésről két alkalommal (először a rendelet tervezetéről, másodszor a rendeletről) határoz. A rendelet-tervezetet az elnök, az elfogadását követő 8 napon belül, megküldi a Kormány és a Magyar Nemzeti Bank részére, amelyeknek a rendelet-tervezet véleményezésére a kézbesítésétől számított 15 nap áll a rendelkezésükre. A vélemények kézhezvételétől – ennek hiányában a határidő leteltétől – számított 8 napon belül az elnök a rendelet tervezetét ismételten a Társadalombiztosítási Tanács elé terjeszti, amely a rendelet elfogadásáról az említett vélemények ismeretében határoz.

(6) A Társadalombiztosítási Tanács, illetve elnöke az (5) bekezdésben foglaltak szerint jár el a törvényben meghatározott más olyan szervek véleménye tekintetében is, amelynek a rendeletére vonatkozó véleményezési jogát törvény állapítja meg.

(7) A központi költségvetési szervek kötelesek a Társadalombiztosítási Tanács rendelkezésére bocsátani a Társadalombiztosítási Tanács e törvényben megállapított feladatai ellátásához szükséges minden adatot. A Társadalombiztosítási Tanács eljárásába külső szakértőt csak kivételesen, akkor vonhat be, ha a szakértő olyan szaktudás birtokosa, amellyel Társadalombiztosítási Tanács tagjai, a főtitkár és a hivatal alkalmazottai közül senki sem rendelkezik.

(8) A Társadalombiztosítási Tanács eljárásának részletes szabályait az általa elfogadott szervezeti és működési szabályzat állapítja meg.

A főtitkár és a hivatal

8. § (1) A Társadalombiztosítási Tanács főtitkára segíti a Társadalombiztosítási Tanács, az elnök, az alelnök és a tagok e törvényben meghatározott feladatai ellátását és gondoskodik a Társadalombiztosítási Tanács határozatainak végrehajtásáról, továbbá biztosítja a Társadalombiztosítási Tanács eljárásának törvényességét és hatékonyságát.

(2) A Társadalombiztosítási Tanács főtitkára felelős a szervezet gazdálkodásának törvényességéért és ésszerűségéért. Az elnök a Társadalombiztosítási Tanács nevében olyan szerződést, vagy egyoldalú nyilatkozatot, amely a Társadalombiztosítási Tanács költségvetési törvény alapján meghatározott kiadási előirányzatának 1 százalékát meghaladó kötelezettségvállalást eredményez, érvényesen csak írásban, a főtitkár ellenjegyzésével köthet, illetve tehet.

(3) A főtitkár a hivatal alkalmazottaival kapcsolatban gyakorolja a munkáltatói jogokat.

(4) Az elnök és az alelnök egyidejű akadályoztatása esetén a főtitkár, a tagok véleményének kikérésével, jogosult és köteles megtenni minden olyan intézkedést, amely a Társadalombiztosítási Tanács törvényben meghatározott kötelezettségei teljesítéséhez és működéséhez halaszthatatlanul szükséges.

(5) A főtitkárt az elnök próbaidőre, vagy határozatlan időre nevezi ki. A főtitkárral kapcsolatos munkáltatói jogokat az elnök gyakorolja.

(6) A főtitkár nem lehet a Társadalombiztosítási Tanács tagja. Egyebekben a főtitkár összeférhetetlenségére a tagra vonatkozó összeférhetetlenségi szabályok irányadók. Ezen túlmenően a főtitkár – tudományos, oktatói, művészeti, lektori, szerkesztői, valamint jogi oltalom alá eső szellemi tevékenység kivételével – más megbízást vagy kereső foglalkozást nem folytathat, díjazást nem fogadhat el.

(7) A főtitkárt megbízása alapján a hivatal bármely alkalmazottja, akadályoztatása esetén a hivatalnak a szervezeti és működési szabályzatban meghatározott alkalmazottja teljes jogkörben helyettesíti.

Az elnök, az alelnök és a tagok illetménye

9. § (1) Az elnököt a miniszter alapilletményével és illetménykiegészítéssel azonos díjazás illeti meg és jogosult a minisztert megillető juttatásokra.

(2) Az alelnököt a miniszter alapilletményével azonos díjazás illeti meg és jogosult az államtitkárt megillető juttatásokra.

(3) A tagot az államtitkár alapilletményével azonos díjazás illeti meg.

Hatálybalépés és átmeneti rendelkezések

10. § (1) E törvény 2009. január 1-jén lép hatályba.

(2) A Társadalombiztosítási Tanácsnak az e törvényt elfogadó Országgyűlés által megválasztott tagjainak száma – a 4. § (1) bekezdésben foglaltaktól eltérően – egyidejűleg nem haladhatja meg a hármat.

(3) A Társadalombiztosítási Tanács – a 4. § (1) bekezdésében és a 6. § (1) bekezdésében foglaltaktól eltérően – az e törvényt elfogadó Országgyűlés követő Országgyűlés által megválasztott első tagja részvételével tartott első ülését megelőzően nem választ alelnököt.

Módosuló jogszabályok

11. § A köztisztviselők jogállásáról szóló 1992. évi XXIII. törvény 1. §-ának (1)-(2) bekezdése helyébe a következő rendelkezések lépnek:

„(2) Törvény eltérő rendelkezése hiányában a köztársasági elnök hivatala, az Országgyűlés hivatala, az Alkotmánybíróság hivatala, az országgyűlési biztos hivatala, az Állami Számvevőszék, a Társadalombiztosítási Tanács hivatala, a Közbeszerzések Tanácsa, a Nemzeti Földalap kezeléséért felelős szerv, az Országos Rádió és Televízió Testület Irodája, a Gazdasági Versenyhivatal, a Magyar Tudományos Akadémia Titkársága és a Nemzeti Hírközlési Hatóság köztisztviselői közszolgálati jogviszonyára is e törvény rendelkezéseit kell alkalmazni.

(3) Az Alkotmánybíróság hivatalának vezetője és az Országgyűlés hivatalának vezetői, valamint a Társadalombiztosítási Tanács hivatalának vezetője az államtitkárral, az Alkotmánybíróság hivatalának helyettes vezetője és az Országgyűlés hivatalának helyettes vezetői a szakállamtitkárral azonos illetményben és juttatásban részesülnek.”

12. § (1) Az államháztartásról szóló 1992. évi XXXVIII. törvény (a továbbiakban: Áht.) 10. §-a kiegészül a következő (7) bekezdéssel:

„(7) A társadalombiztosítási ellátás fedezetét képező, törvényben meghatározott fizetési kötelezettség mértékét – a (3) bekezdésben foglaltaktól eltérően – törvény felhatalmazása alapján, a törvényben meghatározott szabályok szerint a Társadalombiztosítási Tanács rendeletében határozza meg.”

(2) Az Áht. 86. §-a kiegészül a következő (2) bekezdéssel:

„(2) A kormány a költségvetésről szóló törvényjavaslat részeként az Országgyűlés elé terjeszti a Társadalombiztosítási Tanácsnak a társadalombiztosítási pénzügyi alapok költségvetésére vonatkozó véleményét.”

Indokolás

a Társadalombiztosítási Tanácsról szóló T/..... számú törvényjavaslatához

Általános indokolás

A Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvénynek a társadalombiztosítás működésének fenntarthatóságát és kiszámíthatóságát szolgáló módosításáról rendelkező törvényjavaslat (a továbbiakban: Alkotmánymódosítási javaslat) rendelkezik a Társadalombiztosítási Tanács felállításáról.

Az Alkotmánymódosítási javaslattal összhangban a Társadalombiztosítási Tanácsról szóló törvényjavaslat (a továbbiakban: Javaslat) meghatározza az új független alkotmányos szervként felállítandó Társadalombiztosítási Tanács működésének alapvető szabályait, szervezetét és tisztségviselőit.

Részletes indokolás

az 1. §-hoz

A Javaslat szerint – összhangban az Alkotmánymódosítási javaslattal – a Társadalombiztosítási Tanács a társadalombiztosítással kapcsolatos, a Javaslatban meghatározott döntési, javaslattételi és véleményezési feladatokat ellátó testület. A Társadalombiztosítási Tanács függetlenségét hivatott biztosítani az a rendelkezés, hogy a Javaslat szerint a Társadalombiztosítási Tanács működése során kizárólag a törvényeknek van alárendelve, továbbá – mivel a költségvetés szerkezetében önálló fejezetet képez és jogi személy – kellő gazdálkodási önállósággal is rendelkezik.

a 2. §-hoz

A Javaslat szerint a Társadalombiztosítási Tanács törvényben meghatározott döntési jogkörében jogszabályt (rendeletet) alkot. A jogállamiság követelményét figyelembe véve, a Javaslat kimondja, hogy a rendelet legkorábban a kihirdetését követő negyvenötödik napon léphet hatályba.

a 3. §-hoz

A Javaslat részletesen meghatározza a Társadalombiztosítási Tanács javaslattételi és véleményezési jogkörére vonatkozó szabályokat. Mind a javaslattételi, mind a véleményezési jogkör elsősorban a társadalombiztosítás működésére és szervezetére, valamint a társadalombiztosítási ellátásokra és az ellátások fedezetét képező forrásokra vonatkozik, ugyanakkor kiterjed a társadalombiztosítási ellátásokat kiegészítését célzó – kötelező vagy önkéntes – megtakarítási formák (jelenleg ilyen a magánnyugdíjpénztár, az önkéntes kölcsönös biztosító pénztár és a nyugdíjelőtakarékossági számla) szabályozására is.

A Társadalombiztosítási Tanács javaslatait évente, minden év április 20-áig köteles megküldeni a kormány részére, amely a javaslatról és a javaslattal kapcsolatos álláspontjáról minden év augusztus 31-éig köteles tájékoztatni az Országgyűlést. Az időtartam meghatározása lehetővé teszi, hogy mind a kormány, mind az Országgyűlés még megfelelő időben értesüljön a Társadalombiztosítási Tanács javaslatairól annak érdekében, hogy a törvényjavaslatok kidolgozása, illetve a törvények elfogadása során már azok ismeretében tudjon dönteni.

A Társadalombiztosítási Tanács a feladatkörét (elsősorban a társadalombiztosítás működését és szervezetét) érintő jogszabályokat jogosult véleményezni. A kormány a véleményt az általa elfogadott, a Társadalombiztosítási Tanács feladatkörébe tartozó törvényjavaslat részeként köteles az Országgyűlés elé terjeszteni.

A Társadalombiztosítási Tanács javaslatainak és véleményének kialakításakor köteles a társadalombiztosítás működésének fenntarthatóságára és kiszámíthatóságára helyezni a hangsúlyt, de egyéb megközelítéseket is alkalmazhat.

a 4. §-hoz

A Javaslat szerint a Társadalombiztosítási Tanács szervezete részben a tagjaiból álló testületből, részben a munkáját segítő hivatalból áll. A Társadalombiztosítási Tanács tagjainak száma öt, akik közül egy az elnöki, egy az alelnöki feladatokat látja el. A Társadalombiztosítási Tanács hivatalát főtitkár vezeti.

az 5-6. §-hoz

A Javaslat alapján – összhangban az Alkotmánymódosítási javaslattal – a tagokat a köztársasági elnök javaslatára az Országgyűlés választja meg. A tagok megbízatása hét évre szól, de ennek elteltével a tag újraválasztható. A Javaslat a testület függetlenségének biztosítékaként tételesen meghatározza az összeférhetlenségi szabályokat, valamint a tagság megszűnésének eseteit.

A Társadalombiztosítási Tanács elnökét és alelnökét a Javaslat szerint a tagok maguk közül, titkos szavazással, három évre választják. Az elnök és az alelnök a három év elteltével szintén újraválasztható. Az elnök lényegében a Társadalombiztosítási Tanács legmagasabb szintű tisztségviselője. Az alelnök feladata az elnök helyettesítése, mégpedig annak megbízása alapján, vagy az elnök akadályoztatása esetén.

a 7. §-hoz

A Társadalombiztosítási Tanács feladatkörében mindig testületként jár el, és minden kérdésben az ülésén jelenlévő tagok egyszerű többségével (szavazategyenlőség esetén az ülést vezető elnök döntésével) határoz.

A Javaslat sajátos eljárási rendet ír elő a rendelet megalkotására. E sajátos eljárási rend célja, hogy – a jogalkotásról szóló 1987. évi XI. törvénynek a társadalombiztosítás működésének fenntarthatóságát és kiszámíthatóságát szolgáló módosításáról rendelkező törvényjavaslattal összhangban – biztosítsa a kormány és a Magyar Nemzeti Bank véleményezési jogának érvényesülését.

A jogalkotási rend szerint a Társadalombiztosítási Tanács először a rendelet tervezetéről határoz, majd a végleges rendeletet csak a véleményezési joggal rendelkező szervek véleményének ismeretében fogadja el.

A Társadalombiztosítási Tanács függetlenségét biztosítja, hogy eljárásának részletes szabályait maga jogosult megalkotni.

a 8. §-hoz

A javaslat szerint a Társadalombiztosítási Tanács hivatalát vezető főtitkár elsődleges feladata a Társadalombiztosítási Tanács, az elnök, az alelnök és a tagok feladatai ellátásának segítése. Ezen túlmenően, a főtitkár gondoskodik a Társadalombiztosítási Tanács határozatainak végrehajtásáról, továbbá biztosítja a Társadalombiztosítási Tanács eljárásának törvényességét és hatékonyságát. A szervezet gazdálkodásának törvényességéért és ésszerűségéért ugyancsak a főtitkár felel, ennek érdekében a szervezet gazdálkodásával kapcsolatban széleskörű jogosítványokkal rendelkezik.

Az elnök és az alelnök egyidejű akadályoztatása esetén a főtitkár, a tagok véleményének kikérésével, jogosult és köteles megtenni minden olyan intézkedést, amely a Társadalombiztosítási Tanács törvényben meghatározott kötelezettségei teljesítéséhez és működéséhez halaszthatatlanul szükséges. E rendelkezés alapján például ilyenkor a főtitkár jogosult lehet összehívni a Társadalombiztosítási Tanács ülését.

A javaslat a főtitkásra vonatkozó összeférhetetlenségi szabályokat a tagokra vonatkozó összeférhetetlenségi szabályoknál is szigorúbban állapítja meg.

a 9. §-hoz

A javaslat rendelkezik a tagok és a tisztségviselők (az elnök, az alelnök és a főtitkár) díjazásáról. A javaslat olyan mértékű díjazást állapít meg, amely az biztosítani tudja a szervezet függetlenségét.

a 10. §-hoz

A javaslat rendelkezései 2009. január 1-jén lépnek hatályba. A Társadalombiztosítási Tanács kiegyensúlyozott működésének biztosítása érdekében a javaslatot elfogadó Országgyűlés az ötből csak három tag megválasztására jogosult és e három tag nem jogosult alelnököt választani. A javaslat szerint a testület teljes létszámának feltöltésére csak a következő Országgyűlés válik jogosulttá.

a 11. §-hoz

A javaslat szerint köztisztviselők jogállásáról szóló törvény hatálya a Társadalombiztosítási Tanács hivatalának köztisztviselőire, valamint vezetőjére (a főtitkára) is kiterjed.

a 12. §-hoz

A javaslat összhangba hozza az államháztartásról szóló törvény rendelkezéseit Társadalombiztosítási Tanács jogkörére vonatkozó előírásokkal.

T/..... számú törvényjavaslat

a társadalombiztosítás működésének alapvető szabályairól és forrásairól

Budapest, 2007. augusztus

2007. évi törvény

a társadalombiztosítás működésének alapvető szabályairól és forrásairól

ELSŐ RÉSZ

KÖZÖS SZABÁLYOK

I. Fejezet

Bevezető rendelkezések

A törvény célja

1. § E törvény meghatározza a társadalombiztosításra, a társadalombiztosítási jogviszonyokra és ellátásokra, valamint a társadalombiztosítási ellátásokra jogosultak körére irányadó alapvető szabályokat, továbbá megállapítja a társadalombiztosítási ellátások fedezetének megteremtését szolgáló fizetési kötelezettségekre vonatkozó részletes szabályokat.

Alapelvek

2. § (1) A Magyar Köztársaság elsősorban a társadalombiztosítás útján teremti meg a szociális biztonsághoz fűződő alkotmányos jog érvényesülésének feltételeit állampolgárai, valamint a területén tartózkodó, törvényben meghatározott más természetes személyek számára.

(2) A Magyar Köztársaságban a természetes személyek, a jogi személyek és egyéb szervezetek – az általános, egyenlő és arányos közteherviselés elvéből kiindulva – e törvény rendelkezései szerint kötelesek a társadalombiztosítási ellátások fedezetéhez hozzájárulni.

(3) A természetes személy, az egyéni felelősség elvének megfelelően, az e törvényben szabályozott járulék megfizetése révén szerez jogot saját maga és törvényben meghatározott hozzátartozója számára a törvényben megállapított társadalombiztosítási ellátásokra.

(4) Az e törvényben szabályozott hozzájárulás megfizetésére kötelezett személy, a társadalmi szolidaritás elvének megfelelően, a hozzájárulás megfizetésével elősegíti a rászorulókról való gondoskodást és a szerzett jogok megőrzését szolgáló, törvényben megállapított társadalombiztosítási ellátások fedezetének megteremtését.

(5) A társadalombiztosítási ellátásra jogosultak között – nemzetközi szerződés eltérő rendelkezése hiányában – tilos megkülönböztetést tenni állampolgárság, lakóhely vagy más hasonló ismérv alapján.

(6) A társadalombiztosítási jogviszonyokban a jogokat rendeltetésszerűen kell gyakorolni, és a kötelezettségeket jóhiszeműen kell teljesíteni. Ha valamely jogügylet, magatartás elsődleges célja a társadalombiztosítási jogviszonyra irányadó jogszabály bármely rendelkezésének megkerülése, akkor a jogviszonyban a felek valamennyi jogát és kötelezettségét (így különösen a társadalombiztosítási ellátás összegét) az összes körülményre tekintettel, a rendeltetésszerű joggyakorlás esetére irányadó rendelkezéseknek megfelelően kell megállapítani.

(7) Az e törvényben szabályozott járulékkal és hozzájárulással összefüggő adókötelezettségek tekintetében az adózás rendjéről szóló törvényben megfogalmazott alapelvek az irányadók.

Az ellátásra jogosultak, a foglalkoztatók és a társadalombiztosítási ellátás nyújtására kötelezett személyek jogai és kötelezettségei

3. § (1) Mindenki jogosult a társadalombiztosítási ellátására vonatkozó bármely iratot megismerni, és ennek keretében bármely olyan iratba betekinteni, arról másolatot készíteni, vagy kérni, amely joga érvényesítéséhez vagy kötelezettsége teljesítéséhez szükséges (*iratmegismerés*). Az iratmegismerési jog azonban – e törvény eltérő rendelkezése hiányában – nem terjed ki az iratnak arra a részére, amely más személyre vonatkozó, más személy által szolgáltatott személyes adatot tartalmaz.

(2) Az ellátásra jogosult, a foglalkoztató és a társadalombiztosítási ellátás nyújtására kötelezett (társadalombiztosítási hatóságnak nem minősülő) személy, ha a társadalombiztosítási jogviszonnyal összefüggő bejelentési, nyilatkozattételi vagy adatszolgáltatási kötelezettségét nem a jogszabályi előírásoknak megfelelően teljesítette, jogosult bejelentését, nyilatkozatát, illetve adatszolgáltatását e törvény, valamint a társadalombiztosítási jogviszonyra irányadó más jogszabály rendelkezései szerint helyesbíteni vagy visszavonni (*önellenőrzés*).

(3) Az ellátásra jogosult, a foglalkoztató és a társadalombiztosítási ellátás nyújtására kötelezett (társadalombiztosítási hatóságnak nem minősülő) személy, köteles a társadalombiztosítási hatóságokkal a társadalombiztosítási ellátások megállapítása, folyósítása és ellenőrzése tárgyában együttműködni, valamint elősegíteni a társadalombiztosítási hatóságok törvényben meghatározott feladatainak ellátását.

(4) A biztosítottat és a foglalkoztatót az e törvényben szabályozott járulékkal és hozzájárulással összefüggésben adózóként megillető jogokat és terhelő kötelezettségeket az adózás rendjéről szóló törvény állapítja meg.

A hatóságok jogai és kötelezettségei

4. § (1) A társadalombiztosítási hatóság, törvényben meghatározott fel-

adatkörében, a társadalombiztosítási ellátást, vagy azok fedezetét megállapítja és folyósítja, továbbá az ellátások igénybevételének, illetve nyújtásának jogszerűségét ellenőrzi, valamint a jogosulatlanul igénybe vett, illetve nyújtott ellátásokat és azok jogkövetkezményeit megállapítja, és – az e törvényben foglalt szabályok szerint – gondoskodik azok beszedéséről.

(2) A társadalombiztosítási hatóság, törvényben meghatározott feladatkörében, az e törvényben meghatározott szabályok szerint nyilvántartja a biztosítottakat, az ellátásra jogosultakat, a foglalkoztatókat, valamint azokat a más személyeket, amelyeknek jogát e törvény, vagy társadalombiztosítási ellátást megállapító más törvény határozza meg.

(3) A társadalombiztosítási hatóságok törvényben és törvény felhatalmazása alapján kiadott kormányrendeletben meghatározott szabályok szerint együttműködnek egymással, az adóhatóságokkal és a magánnyugdíj-pénztárakkal, továbbá – törvényben meghatározott feltételek szerint – adatok átadásával segítik egymás, az állami adóhatóság és a magánnyugdíj-pénztárak eredményes működését.

(4) A társadalombiztosítási hatóság, törvényben meghatározott feladatkörében, köteles minden ügyben megkülönböztetés nélkül, a törvényben foglaltaknak megfelelően eljárni. Ha a társadalombiztosítási hatóságot jogszabály mérlegelésre jogosítja fel, azt csak a felhatalmazás céljának megfelelően, a jogszabályi keretek között gyakorolhatja.

(5) A társadalombiztosítási hatóság a társadalombiztosítással kapcsolatos jogok érvényesítéséhez és kötelezettségek teljesítéséhez szükséges tájékoztatást mindenki számára megadja, valamint a jogok érvényesítésére és a kötelezettségek teljesítésére figyelmeztet, továbbá a jogok érvényesítésének és a kötelezettségek teljesítésének rendjét minden érintettel megismerteti.

(6) A társadalombiztosítási hatóság köteles méltányosan eljárni. A társadalombiztosítási hatóság a jogalap nélkül igénybe vett, illetve nyújtott társadalombiztosítási ellátás alapján fennálló tartozást azonban csak annyiban mérsékeli, valamint azzal összefüggő fizetési könnyítést csak annyiban engedélyez, amennyiben a mérséklés, illetve a fizetési könnyítés törvényben megállapított feltételei fennállnak. A társadalombiztosítási hatóság az ellátásra jogosultat törvény alapján megillető ellátásnál magasabb összegű ellátást csak törvényben meghatározott, különös méltánylást igénylő körülmény fennállása esetén, és csak annyiban állapíthat meg, amennyiben ennek a törvényben meghatározott minden feltétele teljesül.

(7) Az adóhatóságoknak az e törvényben szabályozott járulékkal és hozzájárulással összefüggő jogait és kötelezettségeit az adózás rendjéről szóló törvény állapítja meg.

II. Fejezet

A törvény hatálya

A társadalombiztosítás

5. § (1) A társadalombiztosítás a Magyar Köztársaság állampolgáira és a Magyar Köztársaság területén tartózkodó egyes más természetes személyekre az e törvényben meghatározott szabályok szerint kiterjedő, alapvetően az egyéni felelősség elvén alapuló és biztosítási elven működő, kockázatközösség, amelyben a részvétel – e törvény eltérő rendelkezése hiányában – kötelező.

(2) A társadalombiztosítás keretében nyugdíjbiztosítás, egészségbiztosítás és balesetbiztosítás működik.

(3) A társadalombiztosítás pénzügyi alapjainak költségvetései az államháztartás külön alrendszerét alkotják.

Az ellátásra jogosult

6. § (1) Ellátásra jogosult az a természetes személy, akinek valamely társadalombiztosítási ellátásra való jogosultságát a társadalombiztosítási nyugellátásról szóló törvény, vagy a kötelező egészségbiztosítás ellátásairól szóló törvény megállapítja.

(2) A társadalombiztosítási ellátás tárgyában kötött nemzetközi szerződés hatálya alá tartozó természetes személy – az (1) bekezdésben foglaltaktól függetlenül – a nemzetközi szerződés rendelkezései szerint jogosult az egyes társadalombiztosítás ellátásokra.

(3) A szociális biztonsági rendszereknek a Közösségen belül mozgó munkavállalókra, önálló vállalkozókra és családtagjaikra történő alkalmazásáról szóló tanácsi rendelet hatálya alá tartozó természetes személy – az (1)-(2) bekezdésben foglaltaktól függetlenül – a tanácsi rendelet rendelkezései szerint jogosult az egyes társadalombiztosítási ellátásokra.

A biztosított

7. § (1) A társadalombiztosítás keretében a Magyar Köztársaság állampolgára, valamint a belföldi illetőségű magánszemélynek minősülő más természetes személy az e törvényben meghatározott szabályok szerint akkor biztosított, ha járulékfizetési kötelezettséget eredményező jogviszonyban áll, vagy járulékfizetési kötelezettséget eredményező jogállással rendelkezik.

(2) A társadalombiztosítás keretében – az (1) bekezdésben foglaltak ellenére – nem minősül biztosítottnak:

a) a külföldi állam diplomáciai képviselője;

b) a külföldi állam diplomáciai képviselőjének külföldi állampolgársággal rendelkező tagja;

c) a diplomáciai mentességet élvező nemzetközi szerv külföldi állampolgársággal rendelkező képviselője (munkatársa) és munkavállalója;

d) a magyar jogszabályok szerint bejegyzésre nem kötelezett külföldi munkáltató által foglalkoztatott, külföldi állampolgársággal rendelkező munkavállaló, amennyiben a Magyar Köztársaság területén kiküldetés, kirendelés vagy munkaerő-kölcsönzés keretében végez munkát;

e) az a)-d) pontban említett személy külföldi állampolgár munkavállalója;

f) az a)-e) pontban említett természetes személy vele együtt élő, külföldi állampolgársággal rendelkező házastársa és gyermeke.

(3) A társadalombiztosítási ellátás tárgyában kötött nemzetközi szerződés hatálya alá tartozó természetes személy – az (1)-(2) bekezdésben foglaltaktól függetlenül – a nemzetközi szerződés rendelkezései szerint minősül biztosítottnak, ha járulékfizetési kötelezettséget eredményező jogviszonyban áll, vagy járulékfizetési kötelezettséget eredményező jogállással rendelkezik.

(4) A szociális biztonsági rendszereknek a Közösségen belül mozgó munkavállalókra, önálló vállalkozókra és családtagjaikra történő alkalmazásáról szóló tanácsi rendelet hatálya alá tartozó természetes személy – az (1)-(3) bekezdésben foglaltaktól függetlenül – a tanácsi rendelet rendelkezései szerint minősül biztosítottnak, ha járulékfizetési kötelezettséget eredményező jogviszonyban áll, vagy járulékfizetési kötelezettséget eredményező jogállással rendelkezik.

(5) A társadalombiztosítás keretében – az (1)-(4) bekezdés rendelkezései alapján megállapított természetes személyeken túlmenően – biztosított a társadalombiztosítási ellátásra vonatkozó szerződés kedvezményezettje is.

(6) A kötelező egészségbiztosításról szóló törvény külön rendelkezése alapján az e törvényben szabályozott járulékot és hozzájárulást a Magyar Köztársaság a központi költségvetés, vagy az államháztartás valamely más alrendszere útján fizeti meg a társadalombiztosítási alrendszer részére.

(7) A biztosított az alkalmi munkavállalói könyvvel történő foglalkoztatása keretében általa megszerzett bevételt terhelő járulékkal és hozzájárulással összefüggő adókötelezettségeit az alkalmi munkavállalói könyvvel történő foglalkoztatásról és az ahhoz kapcsolódó közterhek egyszerűsített befizetéséről szóló törvény rendelkezései szerint teljesíti.

A foglalkoztató

8. § (1) A foglalkoztató a biztosítottal járulékfizetési kötelezettséget eredményező jogviszonyban álló, belföldön székhellyel, telephellyel, fiókteleppel,

kereskedelmi képvisellel, állandó lakóhellyel vagy szokásos tartózkodási hellyel rendelkező személy.

(2) Az (1) bekezdésben nem említett, a biztosítottnal járulékfizetési kötelezettséget eredményező jogviszonyban álló személy foglalkoztatónak minősül, ha az e törvényben szabályozott minden járulékkal és hozzájárulással összefüggő, a foglalkoztatót terhelő adókötelezettség teljesítésére az adózás rendjéről szóló törvény rendelkezései szerint pénzügyi képviselőt bízott meg.

(3) Ha a külföldi székhelyű egyéni vállalkozó, jogi személy, egyéb szervezet belföldi fióktelepe, kereskedelmi képviselete vagy az adóhatósághoz bejelentett telephelye útján áll a biztosítottnal a járulékfizetési kötelezettséget eredményező jogviszonyban, akkor a foglalkoztató e törvényben meghatározott jogait és kötelezettségeit a fióktelep, a kereskedelmi képviselet, illetve a telephely útján gyakorolja, illetve teljesíti.

(4) Az előtársasági működéséből keletkező, a foglalkoztatót megillető jogokat és terhelő kötelezettségeket a gazdasági társaság cégbejegyzésétől kezdve a gazdasági társaság gyakorolja, illetve teljesíti. E rendelkezés irányadó minden olyan jogi személyre és egyéb szervezetre, amely az alapítására irányadó jog rendelkezései szerint már megalakulása előtt jogot szerezhet és kötelezettséget vállalhat.

(5) A foglalkoztató jogutódlással történő megszűnése, más átalakulása esetén a jogelőd működéséből keletkező jogokat és kötelezettségeket a jogelőd megszűnésének, átalakulásának időpontjától kezdve a jogutód gyakorolja, illetve teljesíti. Több jogutód esetén a jogok és kötelezettségek a jogutódok között a megállapodásuk (így különösen a végleges átalakulási vagyonmérleg és az azt alátámasztó végleges vagyonleltár) szerinti arányban, ilyen megállapodás hiányában a jogelőd vagyonából való részesedésük szerinti arányban oszlanak meg, de bármely jogutód mulasztása esetén a jogutódokat a jogelőd működéséből eredő kötelezettségekért egyetemleges felelősség terheli.

(6) A foglalkoztató jogutód nélküli megszűnése nem mentesíti vezető tisztségviselőjét (vezető tisztségviselőit) a foglalkoztatót a megszűnés következtében e törvény, vagy a társadalombiztosítási ellátásra vonatkozó más törvény rendelkezései alapján terhelő kötelezettségek teljesítése alól.

(7) A foglalkoztató e törvényben meghatározott jogait és kötelezettségeit a biztosított a foglalkoztatóra irányadó rendelkezések alkalmazásával gyakorolja, illetve teljesíti, ha foglalkoztatónak nem minősülő személlyel áll a biztosítási kötelezettséget eredményező jogviszonyban.

(8) A foglalkoztató az alkalmi munkavállalói könyvvel történő foglalkoztatás keretében általa kifizetett (juttatott) bevételt terhelő járulékkal és hozzájárulással összefüggő adókötelezettségeit az alkalmi munkavállalói könyvvel történő foglalkoztatásról és az ahhoz kapcsolódó közterhek egyszerűsített befizetéséről szóló törvény rendelkezései szerint teljesíti.

A társadalombiztosítási hatóságok

9. § (1) A nyugdíjbiztosítási ellátásokkal összefüggő hatósági ügyben az eljárás a nyugdíjbiztosítási igazgatási szerv és a nyugdíjfolyósító szerv hatáskörébe tartozik.

(2) Az egészségbiztosítási és balesetbiztosítási ellátásokkal összefüggő hatósági ügyben az eljárás az egészségbiztosítási szerv hatáskörébe tartozik.

A társadalombiztosítási ellátás nyújtására kötelezettek

10. § (1) A társadalombiztosítási ellátást a törvényben, vagy törvény felhatalmazása alapján kiadott kormányrendeletben meghatározottak szerint kijelölt személy köteles az ellátásra jogosult részére nyújtani.

(2) Ha a társadalombiztosítási ellátás nyújtására törvény alapján nem társadalombiztosítási hatóság, vagy a foglalkoztató kötelezett, akkor a társadalombiztosítási ellátás nyújtására kötelezettek a törvényben vagy a felhatalmazása alapján kiadott a kormányrendeletben foglalt szabályok szerint megállapított díjazás illeti meg.

III. Fejezet

A társadalombiztosítási jogviszony és a társadalombiztosítási ellátások

A társadalombiztosítási jogviszony

11. § (1) A társadalombiztosítási jogviszony az ellátásra jogosult, a biztosított, valamint – az ellátás fedezetét kezelő pénzügyi alap útján – a Magyar Köztársaság között törvény rendelkezése, vagy társadalombiztosítási ellátásra e törvény rendelkezései szerint kötött szerződés alapján fennálló jogviszony.

(2) Társadalombiztosítási ellátás kizárólag társadalombiztosítási jogviszony keretében vehető igénybe. A társadalombiztosítási jogviszony fennállását az egyes társadalombiztosítási ellátások tekintetében külön-külön kell megállapítani.

(3) A társadalombiztosítási jogviszony keretében a biztosított köteles az e törvényben szabályozott járulékot e törvény rendelkezései szerint megfizetni.

(4) A társadalombiztosítási jogviszony keretében, a biztosítottat terhelő járulékra tekintettel, vagy törvény rendelkezése alapján, a Magyar Köztársaság köteles – az ellátás fedezetét kezelő pénzügyi alap útján – az ellátásra jogosult részére törvényben megállapított társadalombiztosítási ellátást biztosítani.

(5) A társadalombiztosítási jogviszony keretében a feleket megillető jogok gyakorlásának és a feleket terhelő kötelezettségek teljesítésének részletes szabályait a társadalombiztosítási nyugellátásról szóló törvény, a kötelező

egészségbiztosításról szóló törvény, valamint a felhatalmazásuk alapján kiadott jogszabályok állapítják meg.

A társadalombiztosítási ellátások

12. § (1) A társadalombiztosítás rendszerében az egyes ellátások a nyugdíjbiztosítás, az egészségbiztosítás vagy a balesetbiztosítás keretében vehetők igénybe.

(2) Az ellátásra jogosultat a társadalombiztosítás rendszerében, a társadalombiztosítási nyugellátásról és a kötelező egészségbiztosításról szóló törvényben meghatározott szabályok szerint, pénzbeli ellátások és természetbeni ellátások illetik meg.

A nyugdíjbiztosítási ellátások

13. § (1) A társadalombiztosítás rendszerében a nyugdíjbiztosítás keretében nyújtott ellátások az öregségi nyugdíj, a hozzátartozói nyugellátások és az öregségi alapnyugdíj.

(2) Öregségi nyugdíjra a biztosított az őt, vagy a nyugdíjbiztosítási járulék és hozzájárulás megfizetésére az ő javára kötött szerződés alapján más személyt szerződőként terhelő nyugdíjbiztosítási járulékra tekintettel, a nyugdíjbiztosítási járulék összegét figyelembe véve jogosult.

(3) Hozzátartozói nyugellátásra a természetes személy a társadalombiztosítási nyugellátásról szóló törvényben meghatározott hozzátartozóját biztosítottként, vagy a nyugdíjbiztosítási járulék és hozzájárulás megfizetésére a hozzátartozója javára kötött szerződés alapján más személyt szerződőként terhelő nyugdíjbiztosítási járulékra tekintettel, a nyugdíjbiztosítási járulék összegét figyelembe véve jogosult.

(4) Öregségi alapnyugdíjra a társadalombiztosítási nyugellátásról szóló törvényben meghatározott természetes személy alanyi joga jogosult.

(5) A nyugdíjbiztosítási ellátásokat és az egyes ellátásokra jogosultak körét a társadalombiztosítási nyugellátásról szóló törvény határozza meg, az ellátások folyósításának részletes szabályait az említett törvény és a felhatalmazása alapján kiadott jogszabályok állapítják meg.

Az egészségbiztosítási ellátások

14. § (1) A társadalombiztosítás rendszerében az egészségbiztosítás keretében nyújtott ellátások az egészségbiztosítási pénzbeli ellátások és az egészségügyi szolgáltatások.

(2) A természetes személy egészségbiztosítási pénzbeli ellátásra a biztosítottként őt, vagy a kötelező egészségbiztosításról szóló törvényben megha-

tározott közeli hozzátartozóját terhelő pénzbeli egészségbiztosítási járulékra tekintettel, a pénzbeli egészségbiztosítási járulék alapját figyelembe véve jogosult.

(3) A természetes személy egészségügyi szolgáltatásra a biztosítottként őt, vagy a kötelező egészségbiztosításról szóló törvényben meghatározott hozzátartozóját terhelő, vagy az egészségügyi szolgáltatásra az ő, vagy hozzátartozója javára kötött szerződés alapján más személyt szerződőként terhelő természetbeni egészségbiztosítási járulékra tekintettel jogosult.

(4) Az egészségügyi szolgáltatás nyújtását törvény a törvényben, vagy a törvény felhatalmazása alapján kiadott kormányrendeletben megállapított díj fizetéséhez kötheti.

(5) Az egészségbiztosítási ellátásokat és az egyes ellátásokra jogosultak körét a kötelező egészségbiztosításról szóló törvény határozza meg, az ellátások nyújtásának részletes szabályait az említett törvény és a felhatalmazása alapján kiadott jogszabályok állapítják meg.

A balesetbiztosítási ellátások

15. § (1) A társadalombiztosítás rendszerében a balesetbiztosítás keretében nyújtott ellátások a balesetbiztosítási pénzbeli ellátások és a baleseti szolgáltatások.

(2) A természetes személy balesetbiztosítási pénzbeli ellátásra a biztosítottként őt terhelő balesetbiztosítási járulékra tekintettel, a balesetbiztosítási járulék alapját figyelembe véve jogosult.

(3) A természetes személy baleseti szolgáltatásra a biztosítottként őt terhelő balesetbiztosítási járulékra tekintettel jogosult.

(4) A balesetbiztosítási ellátásokat és az egyes ellátásokra jogosultak körét a kötelező egészségbiztosításról szóló törvény határozza meg, az ellátások nyújtásának részletes szabályait az említett törvény és a felhatalmazása alapján kiadott jogszabályok állapítják meg.

MÁSODIK RÉSZ

A TÁRSADALOMBIZTOSÍTÁSI ELLÁTÁSOK FEDEZETE

IV. Fejezet

Közös szabályok

A társadalombiztosítási ellátások fedezetére szolgáló források

16. § (1) A társadalombiztosítási ellátások fedezetét elsősorban a következő fizetési kötelezettségek teremtik meg:

- a) nyugdíjbiztosítási járulék;
- b) pénzbeli egészségbiztosítási járulék;
- c) természetbeni egészségbiztosítási járulék;
- d) balesetbiztosítási járulék;
- e) nyugdíjbiztosítási hozzájárulás;
- f) százalékos egészségbiztosítási hozzájárulás;
- g) tételes egészségbiztosítási hozzájárulás.

(2) A nyugdíjbiztosítási járulékból és a nyugdíjbiztosítási hozzájárulásból származó bevétel a Nyugdíjbiztosítási Alap költségvetését illeti meg.

(3) A pénzbeli egészségbiztosítási járulékból, a természetbeni egészségbiztosítási járulékból, a balesetbiztosítási járulékból, a százalékos egészségbiztosítási hozzájárulásból és a tételes egészségbiztosítási hozzájárulásból származó bevétel az Egészségbiztosítási Alap költségvetését illeti meg.

(4) A külön törvényben megállapított, a törvényben meghatározott személyeket terhelő olyan fizetési kötelezettség, amely a törvény rendelkezése alapján a társadalombiztosítás valamely pénzügyi alapjának költségvetését illeti meg – az (1) bekezdésben meghatározottakon túlmenően – szintén a társadalombiztosítási ellátások fedezetét képezi.

(5) Az (1)-(4) bekezdésben említett fizetési kötelezettségek az adózás rendjéről szóló törvény alkalmazásában adónak minősülnek.

(6) A foglalkoztató a táppénz és a baleseti táppénz folyósításából eredő kiadások fedezetéhez a kötelező egészségbiztosításról szóló törvény rendelkezései szerint hozzájárul (*táppénzmegtérítés*). A táppénzmegtérítésből származó bevétel az Egészségbiztosítási Alap költségvetését illeti meg. A táppénzmegtérítés az adózás rendjéről szóló törvény alkalmazásában adók módjára behajtandó köztartozásnak minősül.

A járulékfizetési kötelezettséget eredményező jogviszonyok és jogállások

17. § (1) Járulékfizetési kötelezettséget eredményező jogviszony:

a) a munkaviszony;

b) az országgyűlési képviselő, az európai parlamenti képviselő, a helyi önkormányzati képviselő és a kisebbségi önkormányzati képviselő e jogviszonya;

c) a társas vállalkozással fennálló tagi jogviszony, ha a természetes személy a társas vállalkozás tevékenységében e jogviszonya alapján (a társas vállalkozás létesítő okiratának rendelkezései szerint) személyes közreműködésre kötelezett (ideértve a szövetkezet, kivéve az iskolai szövetkezetet, tevékenységében vállalkozási vagy megbízási szerződés alapján történő közreműködést is);

d) a szakképző iskolai tanuló és a gazdálkodó szervezet között a tanuló-szerződés alapján fennálló jogviszony;

e) az állami foglalkoztatási szerv és az álláskereső között a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról szóló törvényben meghatározott álláskeresői támogatás vagy vállalkozói járadék folyósítása alapján fennálló jogviszony;

f) a jogi személy, egyéb szervezet és az irányadó jog alapján választott, kijelölt tisztségviselője (így különösen vezető tisztségviselője, felügyelő bizottságának, ellenőrző bizottságának tagja, a társadalmi megbízatású polgármester) között fennálló, az a)-e) pont hatálya alá nem tartozó jogviszony, feltéve, hogy a tisztségviselőt e jogviszonya alapján, vagy arra tekintettel az adott hónapra megillető nem önálló tevékenységből származó bevétel alapján megállapított járulékalap havi összege meghaladja a hónap első napján érvényes minimálbér havi összegének 30 százalékát, vagy – ha a jogviszony nem állt fenn a teljes hónapban – a jogviszony fennállásának naptári napjaira számítva annak harmincad részét;

g) a természetes személy és más személy között fennálló, az a)-f) pont hatálya alá nem tartozó, munkavégzésre irányuló jogviszony, feltéve, hogy a természetes személyt e jogviszonya alapján, vagy arra tekintettel az adott hónapra megillető nem önálló tevékenységből származó bevétel vagy önálló tevékenységből származó bevétel alapján megállapított járulékalap havi összege meghaladja a hónap első napján érvényes minimálbér havi összegének 30 százalékát, vagy – ha a jogviszony nem állt fenn a teljes hónapban – a jogviszony fennállásának naptári napjaira számítva annak harmincad részét;

annak figyelembevételével, hogy a f)-g) pont alkalmazásában a nem önálló tevékenységből származó bevétellel, illetve az önálló tevékenységből származó bevétellel egy tekintet alá esik az f)-g) pontban említett bevételnek megfelelő, de nemzetközi szerződés vagy viszonyosság alapján az adó alól a Magyar Köztársaságban mentesített, a személyi jövedelemadóról szóló törvény alkalmazásában adóterhet nem viselő járandóságnak minősülő bevétel is.

(2) A nyugdíjbiztosítási járulék és a természetbeni egészségbiztosítási járulék tekintetében – az (1) bekezdésben meghatározottakon túlmenően – járulékfizetési kötelezettséget eredményező jogviszony az egyházi szolgálatot teljesítő egyházi személy és az egyházi jogi személy, valamint a szerzetesrend tagja és a szerzetesrend között fennálló jogviszony.

(3) A nyugdíjbiztosítási járulék tekintetében – az (1)-(2) bekezdésben meghatározottakon túlmenően – járulékfizetési kötelezettséget eredményező jogviszony az egészségbiztosítási pénzbeli ellátásban, a balesetbiztosítási pénzbeli ellátásban részesülő természetes személy és az ellátást folyósító jogi személy, egyéb szervezet között fennálló, az ellátás folyósításának alapjául szolgáló jogviszony is.

(4) A természetbeni egészségbiztosítási járulék tekintetében – az (1)-(2) bekezdésben meghatározottakon túlmenően – járulékfizetési kötelezettséget eredményező jogviszony a nyugdíjban részesülő természetes személy és a nyugdíját folyósító jogi személy, egyéb szervezet között fennálló, a nyugdíj folyósításának alapjául szolgáló jogviszony.

(5) Járulékfizetési kötelezettséget eredményező jogállás az egyéni vállalkozói jogállás.

(6) A pénzbeli egészségbiztosítási járulék, a természetbeni egészségbiztosítási járulék és a balesetbiztosítási járulék tekintetében – az (5) bekezdésben meghatározottakon túlmenően – járulékfizetési kötelezettséget eredményező jogállás a mezőgazdasági őstermelői jogállás.

V. Fejezet

A biztosítottat terhelő járulékok

A nyugdíjbiztosítási járulék

18. § (1) A biztosítottat a (2)-(7) bekezdés rendelkezései szerint megállapított járulékalap után terheli nyugdíjbiztosítási járulék.

(2) A nyugdíjbiztosítási járulék alapja a biztosított által a járulékfizetési kötelezettséget eredményező jogviszonya alapján, vagy arra tekintettel megszerzett:

a) önálló tevékenységből származó bevétel esetében a bevételből a személyi jövedelemadóról szóló törvényben meghatározott nyilatkozat szerinti költség levonásával meghatározott rész (de legalább a bevétel 50 százaléka), míg e nyilatkozat hiányában a bevétel 90 százaléka;

b) a költségként elszámolható kiadás fedezetére szolgáló bevétel (költségtérítés) esetében – az a) pontban foglaltaktól függetlenül – a bevételből a személyi jövedelemadóról szóló törvény szerinti nyilatkozat szerinti költség

levonásával, e nyilatkozat hiányában a törvény szerint igazolás nélkül elszámolható költség figyelembevételével meghatározott rész, míg ilyen jogszabályi rendelkezés hiányában a bevétel teljes összege, önálló tevékenységből származó bevételnek minősülő költségtérítésnél a bevétel 90 százaléka;

c) külszolgálat, külföldi kiküldetés címén kifizetett (juttatott) bevétel esetében – az a)-b) pontban foglaltaktól függetlenül – a bevétel meghatározásánál a személyi jövedelemadóról szóló törvény rendelkezései szerint irányadó mérték levonásával megállapított rész, vagy a bevételből a külföldi kiküldetéshez kapcsolódó elismert költségekről szóló kormányrendeletben foglaltak szerint a kizárólag a gépjármű külföldön történő üzemeltetéséhez közvetlenül kapcsolódó igazolt költségek elszámolására jogosult és ezt az elszámolási módszert alkalmazó magánszemély nyilatkozata szerinti költség levonásával megállapított rész;

d) az a)-c) pontban nem említett bevétel esetében a bevétel teljes összege.

(3) Az egyházi szolgálatot teljesítő egyházi személy és szerzetesrend tagja esetében az egyházi jogi személlyel, illetve a szerzetesrenddel fennálló jogviszonyára tekintettel fizetendő nyugdíjbiztosítási járulék alapja a jogviszony fennállásának minden napjára a kötelező járulékalap. Ha azonban az egyházi személy, illetve a szerzetesrend tagja saját jogú nyugellátásban részesül, akkor az e jogviszonyára tekintettel fizetendő nyugdíjbiztosítási járulék alapja – a kötelező járulékalap helyett – a (2) bekezdés rendelkezései megállapított összeg.

(4) A társas vállalkozás tevékenységében (a társas vállalkozás létesítő okiratának rendelkezései szerint) tagi jogviszonya alapján személyes közreműködésre kötelezett biztosított esetében az e jogviszonyára tekintettel fizetendő nyugdíjbiztosítási járulék alapja a (2) bekezdés rendelkezései szerint megállapított összeg, de tagi jogviszonya fennállásának minden napjára – kivéve, amelyre saját jogú nyugellátásban részesül – legalább a kötelező járulékalap. Ha a biztosított több társas vállalkozás tevékenységében kötelezett személyes közreműködésre, akkor tagi jogviszonya fennállásának egyes napjaira csak egyik, általa meghatározott jogviszonya alapján kötelezett legalább a kötelező járulékalap után megfizetni a nyugdíjbiztosítási járulékot.

(5) Egyéni vállalkozó esetében az e jogállására tekintettel fizetendő nyugdíjbiztosítási járulék alapja az általa ilyenként megállapított és bevallott összeg, de egyéni vállalkozói jogállása fennállásának minden napjára – kivéve, amelyre saját jogú nyugellátásban részesül, vagy amelyre társas vállalkozás tevékenységében személyesen közreműködő tagként kötelezett a kötelező járulékalap utáni járulékfizetésre – legalább a kötelező járulékalap.

(6) A nyugdíjbiztosítási járulék alapjának összege naptári évenként nem haladja meg a járulékfizetési kötelezettség éves felső határát. Ha azonban a járulékfizetési kötelezettséget eredményező jogviszony(ok) és jogállás(ok)

együttes időtartama a naptári évben háromszázhatvanöt napnál (szökőévben háromszázhatvanhat napnál) rövidebb, akkor a nyugdíjbiztosítási járulék alapjának összege a járulékfizetési kötelezettséget eredményező jogviszony(ok) és jogállás(ok) naptári évi fennállása minden napjára számítva a járulékfizetési kötelezettség napi felső határát nem haladhatja meg.

(7) A járulékfizetési kötelezettség éves és napi felső határát az *1. számú mellékletben* meghatározott szabályok szerint a Társadalombiztosítási Tanács rendeletben határozza meg.

(8) A nyugdíjbiztosítási járulék mértéke

a) a *2. számú mellékletben* meghatározottak szerint a Társadalombiztosítási Tanács rendeletében megállapított százalékos mérték, ha a biztosított a nyugdíjbiztosítási járulék alapja után magánnyugdíj-pénztári díj fizetésére is kötelezett;

b) az a) pont szerint megállapított százalékos mértéknek a magánnyugdíj-pénztári díj törvényben meghatározott százalékos mértékével emelt összege az a) pont hatálya alá nem tartozó esetben.

A pénzbeli egészségbiztosítási járulék, a természetbeni egészségbiztosítási járulék és a balesetbiztosítási járulék

19. § (1) A biztosítottat a (3)-(6) bekezdés rendelkezései szerint megállapított járulékalap után terheli pénzbeli egészségbiztosítási járulék, természetbeni egészségbiztosítási járulék és balesetbiztosítási járulék, továbbá a (7) bekezdés rendelkezései szerint megállapított járulékalap után terheli természetbeni egészségbiztosítási járulék.

(2) Az oktatási intézménnyel, felsőoktatási intézménnyel tanulói, illetve hallgatói jogviszonyban álló természetes személyt – az (1) bekezdésben foglaltaktól eltérően – pénzbeli egészségbiztosítási járulék és balesetbiztosítási járulék nem terheli, feltéve, hogy az oktatási intézmény, illetve a felsőoktatási intézmény nappali tagozatán folytatja tanulmányait. A saját jogú nyugellátásban részesülő biztosítottat – az (1) bekezdésben foglaltaktól eltérően – pénzbeli egészségbiztosítási járulék nem terheli.

(3) A pénzbeli egészségbiztosítási járulék, a természetbeni egészségbiztosítási járulék és a balesetbiztosítási járulék alapja a biztosított által a járulékfizetési kötelezettséget eredményező jogviszonya alapján, vagy arra tekintettel megszerzett:

a) önálló tevékenységből származó bevétel esetében a bevételből a személyi jövedelemadóról szóló törvényben meghatározott nyilatkozat szerinti költség levonásával meghatározott rész (de legalább a bevétel 50 százaléka), míg e nyilatkozat hiányában a bevétel 90 százaléka, bármely esetben csökkentve a bevételt terhelő nyugdíjbiztosítási járulék és magánnyugdíj-pénztári díj összegével;

b) a költségként elszámolható kiadás fedezetére szolgáló bevétel (költségtérítés) esetében – az *a)* pontban foglaltaktól függetlenül – a bevételből a személyi jövedelemadóról szóló törvény szerinti nyilatkozat szerinti költség levonásával, e nyilatkozat hiányában a törvény szerint igazolás nélkül elszámolható költség figyelembevételével meghatározott rész, míg ilyen jogszabályi rendelkezés hiányában a bevétel teljes összege, önálló tevékenységből származó bevételnek minősülő költségtérítésnél a bevétel 90 százaléka, bármely esetben csökkentve a bevételt terhelő nyugdíjbiztosítási járulék és magánnyugdíj-pénztári díj összegével;

c) külszolgálat, külföldi kiküldetés címén kifizetett (juttatott) bevétel esetében – az *a)-b)* pontban foglaltaktól függetlenül – a bevétel meghatározásánál a személyi jövedelemadóról szóló törvény rendelkezései szerint irányadó mérték levonásával megállapított rész, vagy a bevételből a külföldi kiküldetéshez kapcsolódó elismert költségekről szóló kormányrendeletben foglaltak szerint a kizárólag a gépjármű külföldön történő üzemeltetéséhez közvetlenül kapcsolódó igazolt költségek elszámolására jogosult és ezt az elszámolási módszert alkalmazó magánszemély nyilatkozata szerinti költség levonásával megállapított rész, bármely esetben csökkentve a bevételt terhelő nyugdíjbiztosítási járulék és magánnyugdíj-pénztári díj összegével;

d) az *a)-c)* pontban nem említett bevétel esetében a bevétel, csökkentve a bevételt terhelő nyugdíjbiztosítási járulék és magánnyugdíj-pénztári díj összegével.

(4) A társas vállalkozás tevékenységében (a társas vállalkozás létesítő okiratának rendelkezései szerint) tagi jogviszonya alapján személyes közreműködésre kötelezett biztosított esetében az e jogviszonyára tekintettel fizetendő járulékok alapja a (3) bekezdés rendelkezései szerint megállapított összeg, de tagi jogviszonya fennállásának minden napjára – kivéve, amelyre saját jogú nyugellátásban részesül – legalább a kötelező járulékalapnak az őt a kötelező járulékalap után terhelő nyugdíjbiztosítási járulék és magánnyugdíj-pénztári díj összegével csökkentett része. Ha a biztosított több társas vállalkozás tevékenységében kötelezett személyes közreműködésre, akkor tagi jogviszonya fennállásának egyes napjaira csak egyik, általa meghatározott jogviszonya alapján kötelezett legalább a kötelező járulékalap után megfizetni a járulékokat.

(5) Egyéni vállalkozó biztosított esetében az e jogállásra tekintettel fizetendő járulékok alapja az általa ilyenként megállapított és bevallott összeg, de egyéni vállalkozói jogállása fennállásának minden napjára – kivéve, amelyre saját jogú nyugellátásban részesül, vagy amelyre társas vállalkozás tevékenységében személyesen közreműködő tagként kötelezett a kötelező járulékalap utáni járulékfizetésre – legalább a kötelező járulékalapnak az őt a kötelező járulékalap után terhelő nyugdíjbiztosítási járulék és magánnyugdíj-pénztári díj összegével csökkentett része.

(6) Mezőgazdasági őstermelő biztosított esetében az e jogállásra tekin-

tettel fizetendő járulékok alapja az általa ilyenként megállapított és bevallott összeg, de mezőgazdasági őstermelői jogállása fennállásának minden napjára – kivéve, amelyre saját jogú nyugellátásban részesül, vagy amelyre társas vállalkozás tevékenységében személyesen közreműködő tagként vagy egyéni vállalkozóként kötelezett a kötelező járulékalap utáni járulékfizetésre – leg-
alább a kötelező járulékalap.

(7) Az egyházi szolgálatot teljesítő egyházi személy és szerzetesrend tagja esetében az egyházi jogi személlyel, illetve a szerzetesrenddel fennálló jogviszonyára tekintettel fizetendő természetbeni egészségbiztosítási járulék alapja a jogviszony fennállásának minden napjára – kivéve, amelyre saját jogú nyugellátásban részesül – a kötelező járulékalap.

(8) Ha a kötelező egészségbiztosításról szóló törvény rendelkezése alapján a természetbeni egészségbiztosítási járulék megfizetésére a Magyar Köztársaság a kötelezett, akkor a természetbeni egészségbiztosítási járulék alapja havonta a járulékfizetési kötelezettség napját megelőző második naptári évre vonatkozóan a Központi Statisztikai Hivatal által közzétett (nemzetgazdasági szintű) bruttó átlagkereset havi összege, kiskorú ellátásra jogosult esetében a minimálbérnek a járulékfizetési kötelezettség napján érvényes havi összege 50 százaléka.

(9) A pénzbeli egészségbiztosítási járulék mértéke 2 százalék, a természetbeni egészségbiztosítási járulék mértéke 3 százalék, a balesetbiztosítási járulék mértéke 2 százalék.

VI. Fejezet

A foglalkoztatót, más kifizetőt terhelő hozzájárulások

A nyugdíjbiztosítási hozzájárulás és a százalékos egészségbiztosítási hozzájárulás

20. § (1) Nyugdíjbiztosítási hozzájárulás és százalékos egészségbiztosítási hozzájárulás fizetésére kötelezett:

a) a foglalkoztató, a kifizető a belföldi illetőségű magánszemélynek kifizetett (juttatott) a (3) bekezdésben meghatározott bevétel után, továbbá az (5) bekezdésben meghatározott bevétel után;

b) a belföldi illetőségű magánszemély a (3) bekezdésben meghatározott bevétel után, ha azt nem foglalkoztatótól, a kifizetőtől szerezte meg;

c) a társas vállalkozás a (létesítő okiratának rendelkezései szerint) tagi jogviszonya alapján személyes közreműködésre kötelezett, belföldi illetőségű magánszemélynek minősülő tagja után;

c) az egyéni vállalkozó saját maga után.

(2) Az (1) bekezdésben meghatározottakon túlmenően százalékos egészségbiztosítási hozzájárulás fizetésére kötelezett:

a) a foglalkoztató, a kifizető a belföldi illetőségű magánszemélynek kifizetett (juttatott) a (4) bekezdésben meghatározott bevétel után;

b) a belföldi illetőségű magánszemély a (4) bekezdésben meghatározott bevétel után, ha azt nem foglalkoztatótól, kifizetőtől szerezte meg.

(3) Nyugdíjbiztosítási hozzájárulás és százalékos egészségbiztosítási hozzájárulás terheli a következő bevételeket:

a) az önálló tevékenységből származó bevétel;

b) a nem önálló tevékenységből származó bevétel;

c) az egyéb jövedelem alapjául szolgáló bevétel;

d) a kis összegű kifizetés.

(4) Százalékos egészségbiztosítási hozzájárulás terheli – a (3) bekezdésben meghatározottakon túlmenően – a következő bevételeket:

a) az osztalékból származó bevétel;

b) a vállalkozásból kivont jövedelem alapjául szolgáló bevétel, kivéve a társas vállalkozás jogutód nélküli megszűnése (ideértve a cégbejegyzés iránti kérelem elutasítását és a cégbejegyzés iránti eljárás megszüntetését is) következtében megszerzett bevételt;

c) az ingatlan bérbeadásából származó bevétel.

(5) Nyugdíjbiztosítási hozzájárulás és százalékos nyugdíjbiztosítási hozzájárulás terheli – a (3)-(4) bekezdésben meghatározottakon túlmenően – a következő bevételeket:

a) természetbeni juttatás;

b) a munkáltatónál adóköteles béren kívüli juttatás.

(6) A nyugdíjbiztosítási hozzájárulás és a százalékos egészségbiztosítási hozzájárulás alapja:

a) önálló tevékenységből származó bevétel esetében a bevételből a személyi jövedelemadóról szóló törvényben meghatározott nyilatkozat szerinti költség levonásával meghatározott rész (de legalább a bevétel 50 százaléka), míg e nyilatkozat hiányában a bevétel 90 százaléka;

b) a költségként elszámolható kiadás fedezetére szolgáló bevétel (költségtérítés) esetében – az *a)* pontban foglaltaktól függetlenül – a bevételből a személyi jövedelemadóról szóló törvény szerinti nyilatkozat szerinti költség levonásával, e nyilatkozat hiányában a törvény szerint igazolás nélkül elszámolható költség figyelembevételével meghatározott rész, míg ilyen jogszabályi rendelkezés hiányában a bevétel teljes összege, önálló tevékenységből származó bevételnek minősülő költségtérítésnél a bevétel 90 százaléka;

c) külszolgálat, külföldi kiküldetés címén kifizetett (juttatott) bevétel esetében – az a)-b) pontban foglaltaktól függetlenül – a bevétel meghatározásánál a személyi jövedelemadóról szóló törvény rendelkezései szerint irányadó mérték levonásával megállapított rész, vagy a bevételből a külföldi kiküldetéshez kapcsolódó elismert költségekről szóló kormányrendeletben foglaltak szerint a kizárólag a gépjármű külföldön történő üzemeltetéséhez közvetlenül kapcsolódó igazolt költségek elszámolására jogosult és ezt az elszámolási módszert alkalmazó magánszemély nyilatkozata szerinti költség levonásával megállapított rész;

d) természetbeni juttatás (kivéve a kifizető személygépkocsija magáncélú használatára tekintettel keletkező jövedelmet) esetében a személyi jövedelemadóról szóló törvény rendelkezései szerint megállapított adóalap, növelve az azt a törvény rendelkezései szerint terhelő személyi jövedelemadóval;

e) a munkáltatónál adóköteles béren kívüli juttatás esetében a juttatás összege, növelve az azt a törvény rendelkezései szerint terhelő személyi jövedelemadóval;

f) az a)-d) pontban nem említett bevétel esetében a bevétel teljes összege.

(7) A százalékos egészségbiztosítási hozzájárulás alapja – a (6) bekezdésben meghatározottakon túlmenően – vállalkozásból kivont jövedelem alapjául szolgáló bevétel esetében az annak alapján a személyi jövedelemadóról szóló törvény rendelkezései szerint megállapított vállalkozásból kivont jövedelem.

(8) Az egyházi szolgálatot teljesítő egyházi személy és szerzetesrend tagja esetében az egyházi jogi személlyel, illetve a szerzetesrenddel fennálló jogviszonyára tekintettel fizetendő nyugdíjbiztosítási hozzájárulás és százalékos egészségbiztosítási hozzájárulás alapja a jogviszony fennállásának minden napjára a kötelező járulékalap. Nem kell azonban megfizetni a nyugdíjbiztosítási hozzájárulást arra a napra, amelyre az egyházi személy, illetve a szerzetesrend tagja saját jogú nyugellátásban részesül.

(9) A társas vállalkozás tevékenységében (a létesítő okiratának rendelkezései szerint) tagi jogviszonya alapján személyes közreműködésre kötelezett tag után fizetendő nyugdíjbiztosítási hozzájárulás és százalékos nyugdíjbiztosítási hozzájárulás alapja a tagi jogviszony fennállásának minden napjára legalább a kötelező járulékalap. Nem kell azonban megfizetni a nyugdíjbiztosítási hozzájárulást arra a napra, amelyre a tag saját jogú nyugellátásban részesül.

(10) Az egyéni vállalkozó után fizetendő nyugdíjbiztosítási hozzájárulás és százalékos egészségbiztosítási hozzájárulás alapja az általa a nyugdíjbiztosítási járulék alapjaként megállapított és bevallott összeg, de egyéni vállalkozói jogállása fennállásának minden napjára legalább a kötelező járulékalap. Nem kell azonban megfizetni a nyugdíjbiztosítási hozzájárulást arra a napra, amelyre az egyéni vállalkozó saját jogú nyugellátásban részesül.

(11) Ha a kötelező egészségbiztosításról szóló törvény rendelkezése alap-

ján a százalékos egészségbiztosítási hozzájárulás megfizetésére a Magyar Köztársaság kötelezett, akkor a százalékos egészségbiztosítási hozzájárulás alapja havonta a járulékfizetési kötelezettség napját megelőző második naptári évről vonatkozóan a Központi Statisztikai Hivatal által közzétett (nemzetgazdasági szintű) bruttó átlagkereset havi összege, kiskorú ellátásra jogosult esetében a minimálbérnek a járulékfizetési kötelezettség napján érvényes havi összege 50 százaléka.

(12) A nyugdíjbiztosítási hozzájárulás mértéke a 2. számú mellékletben meghatározottak szerint a Társadalombiztosítási Tanács rendeletében megállapított százalékos mérték. A természetbeni juttatások közül a kifizető személygépkocsija magáncélú használatára tekintettel keletkező jövedelmet terhelő nyugdíjbiztosítási hozzájárulás mértéke a jövedelmet terhelő cégautóadó 12,5 százaléka.

(13) A százalékos egészségbiztosítási hozzájárulás mértéke 6 százalék. A természetbeni juttatások közül a kifizető személygépkocsija magáncélú használatára tekintettel keletkező jövedelmet terhelő százalékos egészségbiztosítási hozzájárulás mértéke a jövedelmet terhelő cégautóadó 12,5 százaléka.

A tételes egészségbiztosítási hozzájárulás

21. § (1) Tételes egészségügyi szolgáltatási hozzájárulás fizetésére kötelezett:

- a) a kifizető, a munkáltató a belföldi illetőségű magánszeméllyel fennálló,
- a (2) bekezdésben meghatározott jogviszonya alapján;
- b) az egyéni vállalkozó saját maga után;
- c) a belföldi illetőségű magánszemély, ha nem kifizetővel, munkáltatóval áll a (2) bekezdésben meghatározott jogviszonyban;

(2) A tételes egészségügyi szolgáltatási hozzájárulást a következő jogviszonyok alapján kell megfizetni:

- a) a munkaviszony;
- b) az országgyűlési képviselő, az európai parlamenti képviselő, a helyi önkormányzati képviselő és a kisebbségi önkormányzati képviselő e jogviszonya;
- c) a társas vállalkozással fennálló tagi jogviszony, ha a természetes személy a társas vállalkozás tevékenységében e jogviszonya alapján (a társas vállalkozás létesítő okiratának rendelkezései szerint) személyes közreműködésre kötelezett (ideértve a szövetkezet, kivéve az iskolai szövetkezetet, tevékenységében vállalkozási vagy megbízási szerződés alapján történő közreműködést is);
- d) az állami foglalkoztatási szerv és az álláskereső között a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról szóló törvényben meghatározott álláskeresői támogatás vagy vállalkozói járadék folyósítása alapján fennálló jogviszony;

e) a jogi személy, egyéb szervezet és az irányadó jog alapján választott, kijelölt tisztségviselője (így különösen vezető tisztségviselője, felügyelő bizottságának, ellenőrző bizottságának tagja, a társadalmi megbízatású polgármester) között fennálló, az a)-d) pont hatálya alá nem tartozó jogviszony, feltéve, hogy a tisztségviselő e jogviszonya alapján, vagy arra tekintettel az adott hónapra megillető nem önálló tevékenységből származó bevétel alapján megállapított járulékalap havi összege meghaladja a hónap első napján érvényes minimálbér havi összegének 30 százalékát, vagy – ha a jogviszony nem állt fenn a teljes hónapban – a jogviszony fennállásának naptári napjaira számítva annak harmincad részét;

f) a természetes személy és más személy között fennálló, az a)-e) pont hatálya alá nem tartozó, munkavégzésre irányuló jogviszony, feltéve, hogy a természetes személyt e jogviszonya alapján, vagy arra tekintettel az adott hónapra megillető nem önálló tevékenységből származó bevétel vagy önálló tevékenységből származó bevétel alapján megállapított járulékalap havi összege meghaladja a hónap első napján érvényes minimálbér havi összegének 30 százalékát, vagy – ha a jogviszony nem állt fenn a teljes hónapban – a jogviszony fennállásának naptári napjaira számítva annak harmincad részét; annak figyelembevételével, hogy az e)-f) pont alkalmazásában a nem önálló tevékenységből származó bevétellel, illetve az önálló tevékenységből származó bevétellel egy tekintet alá esik az e)-f) pontban említett bevételnek megfelelő, de nemzetközi szerződés vagy viszonyosság alapján az adó alól a Magyar Köztársaságban mentesített, a személyi jövedelemadóról szóló törvény alkalmazásában adóterhet nem viselő járandóságnak minősülő bevétel is.

(3) Nem kell megfizetni a tételes egészségbiztosítási hozzájárulást:

a) a társadalombiztosítás keretében járó egészségbiztosítási pénzbeli ellátás folyósításának időtartama alatt;

b) a családok támogatásáról szóló törvényben meghatározott gyermekgondozási támogatás folyósításának időtartama alatt;

c) a háromévesnél fiatalabb gyermek gondozása, a gyermekgondozási segélyben részesülő munkavállaló 14 évesnél fiatalabb gyermeke gondozása, valamint a 12 évesnél fiatalabb beteg gyermek otthoni ápolása céljából igénybe vett fizetés nélküli szabadság időtartama alatt;

d) a fogvatartás időtartama alatt;

e) a munkaviszony alapján arra az időszakra, amelyre a foglalkoztató a munkaviszonyra irányadó szabály alapján a munkavállaló részére e jogviszonya alapján, vagy arra tekintettel bevétel juttatására nem kötelezett (e rendelkezés irányadó különösen a fizetés nélküli szabadság, az igazolatlan távollét és – kivéve, ha a mentesítés idejére munkabér, távolléti díj fizetése történt – a munkavégzési kötelezettség alóli mentesítés időtartamára);

f) a munkaviszony alapján arra az időszakra, amelyre a foglalkoztató külön törvény rendelkezései alapján, a munkavállaló törvényben meghatározott

személyes körülményeire tekintettel, a munkavállaló után tételes egészségbiztosítási hozzájárulás fizetésére nem kötelezett.

(4) Ugyanazon belföldi illetőségű magánszemély után a tételes egészségbiztosítási hozzájárulást ugyanazon időszak tekintetében csak egyszer kell megfizetni. Ha a belföldi illetőségű magánszemélynek egyidejűleg több olyan jogviszonya is fennáll, amely alapján a tételes egészségbiztosítási hozzájárulást meg kell fizetni, akkor a legalább heti 36 órás munkavégzéssel járó jogviszonyát meghaladó további jogviszonya alapján nem kell a hozzájárulást megfizetni. Ha a munkaidő egyik jogviszonyban sem éri el a heti 36 órát, a hozzájárulás megfizetésére az a kifizető kötelezett, amelynél a munkaidő a leg hosszabb. Azonos tartalmú munkaidők esetében, vagy ha a munkaidőt nem, vagy nem mindegyik jogviszonyban határozták meg, a hozzájárulás megfizetésére az a kifizetőt kötelezett, ahol a magánszemélyt a jogviszony alapján megillető bevétel összege magasabb. Ha a munkaidő és a bevétel is azonos, a hozzájárulás azt a kifizetőt terheli, ahol a jogviszony korábban kezdődött.

(5) A tételes egészségbiztosítási hozzájárulást a fizetésének alapjául szolgáló jogviszony fennállása minden teljes naptári hónapjára, vagy – ha a jogviszony időtartama a naptári hónapnál rövidebb – a jogviszony fennállása minden napjára kell megfizetni.

(6) A tételes egészségbiztosítási hozzájárulás havi és napi összegét a 2. számú mellékletben meghatározottak szerint a Társadalombiztosítási Tanács rendeletében határozza meg.

VII. Fejezet

Szerződés társadalombiztosítási ellátásra

Közös szabályok

22. § (1) A társadalombiztosítási ellátásra vonatkozó szerződés az illetékes társadalombiztosítási hatóság és a vele szerződést kötő személy (*a szerződő*) által – az e törvényben meghatározott szabályok szerint – a szerződésben megállapított társadalombiztosítási ellátásnak a szerződésben meghatározott természetes személy (*a kedvezményezett*) javára történő szolgáltatása érdekében megkötött szerződés.

(2) A szerződésben kedvezményezettként kizárólag olyan természetes személy szerepelhet, aki a szerződésben megállapított társadalombiztosítási ellátás szerződés alapján történő igénybevételére e törvény rendelkezései szerint jogosult.

(3) A szerződés alapján a szerződő a szerződés alapján meghatározott járulék és hozzájárulás fizetésére kötelezett, míg a kedvezményezett a szerződésben megállapított társadalombiztosítási ellátás igénybevételére jogosult.

(4) A szerződést írásba kell foglalni, valamint azt a társadalombiztosítási hatóság és a szerződő köteles aláírni. Az írásba foglalt és aláírt szerződés közokiratnak minősül.

(5) A szerződés hatálya a szerződéskötés napján áll be, kivéve, ha azt a felek későbbi időponthoz kötik. A szerződés hatálya megszűnik a felek által megállapított időpontban, a kedvezményezett halálával, valamint azzal a nappal, amelyet követő napon a kedvezményezett már nem felel meg az e törvényben megállapított valamely feltételnek.

(6) A szerződésben a következőket kell feltüntetni:

a) a szerződést megkötő társadalombiztosítási hatóság megnevezését és székhelyét;

b) a szerződő

ba) természetes személy nevét, születési nevét, állandó lakóhelyét, születési helyét és idejét, valamint anyja születési nevét, továbbá – ha nem azonos állandó lakóhelyével – levelezési címét,

bb) jogi személy, egyéb szervezet elnevezését és székhelyét, valamint a megalapításához az irányadó jog szerint szükséges bírósági, hatósági határozat számát és a határozatot kibocsátó bíróság, illetve hatóság megnevezését (cég esetében cégjegyzékszámát és a cégbíróság megjelölését), továbbá – ha ez nem azonos állandó lakóhelyével – levelezési címét;

c) a kedvezményezett természetes személy nevét, születési nevét, állandó lakóhelyét, születési helyét és idejét, valamint anyja születési nevét, továbbá – ha nem azonos állandó lakóhelyével – levelezési címét;

d) a járulékalapot képező jövedelem napi összegét;

e) az e törvényben, valamint az e törvény felhatalmazása alapján kiadott kormányrendeletben meghatározott, a szerződésre vonatkozó minden az a)-d) pontban nem említett minden adatot.

(7) A szerződésre – törvényben, valamint az e törvény felhatalmazása alapján kiadott kormányrendeletben megállapított eltérésekkel – a Polgári Törvénykönyv rendelkezéseit kell alkalmazni.

Szerződés nyugdíjbiztosítási járulék és hozzájárulás megfizetésére

23. § (1) A nyugdíjbiztosítási járulék és hozzájárulás megfizetésére kötött szerződés alapján a kedvezményezett (mint biztosított) a társadalombiztosítási keretében nyújtott öregségi nyugdíjra, a kedvezményezettnek a társadalombiztosítási ellátásról szóló törvényben meghatározott hozzátartozója a társadalombiztosítás keretében nyújtott hozzátartozói nyugellátásra válik jogosulttá.

(2) A szerződés kedvezményezettje kizárólag az a nagykorú belföldi illetőségű magánszemély lehet, aki nem minősül biztosítottnak és saját jogú nyugellátásban nem részesül.

(3) A járulékalapot képező jövedelem napi összege nem lehet magasabb, mint a járulékfizetési kötelezettség napi felső határa, valamint nem lehet alacsonyabb, mint a minimálbérnek a járulékfizetési kötelezettség napján érvényes napi összege.

(4) A szerződés alapján a szerződő köteles a szerződés szerint meghatározott járulékalapot képező jövedelem után a szerződés hatályosságának időtartamára – a hatályosság időtartamának minden naptári napja után a járulékalapot képező jövedelem napi összegét figyelembe véve – az e törvényben megállapított mértékkel a nyugdíjbiztosítási járulékot és a nyugdíjbiztosítási hozzájárulást havonta megfizetni.

Szerződés egészségügyi szolgáltatásra

24. § (1) Az egészségügyi szolgáltatásra megkötött szerződés alapján a szerződés hatályosságának időtartama alatt a kedvezményezett jogosult bármely, a társadalombiztosítás rendszerében nyújtott egészségügyi szolgáltatás igénybevételeire.

(2) A szerződés kedvezményezettje lehet az a külföldi illetőségű magánszemély, aki

a) az Európai Unió valamely tagállamának, vagy az Európai Gazdasági Térségről szóló megállapodásban részes más államnak az állampolgára;

b) az *a)* pontban nem említett államnak az állampolgára, feltéve, hogy az állama, valamint az Európai Közösség és tagállamai között létrejött nemzetközi szerződés alapján az Európai Gazdasági Térségről szóló megállapodásban részes állam állampolgárával azonos jogállást élvez;

c) a Magyar Köztársaság területén tartózkodásra jogosító engedéllyel rendelkezik;

d) az *a)*-*c)* pontban említett természetes személy vele közös háztartásban élő közeli hozzátartozója.

(3) A járulékalapot képező jövedelem napi összege nem lehet alacsonyabb, mint a járulékfizetési kötelezettség napját megelőző második naptári évre vonatkozóan a Központi Statisztikai Hivatal által közzétett (nemzetgazdasági szintű) bruttó átlagkereset havi összege kétszeresének harmincad része, kiskorú ellátásra jogosult esetében a minimálbérnek a járulékfizetési kötelezettség napján érvényes napi összege.

(5) A szerződés alapján a szerződő a szerződés hatályosságának időtartamára köteles havonta megfizetni:

a) a szerződés szerint meghatározott járulékalapot képező jövedelem után – a hatályosság időtartamának minden naptári napja után a járulékalapot képező jövedelem napi összegét figyelembe véve – az e törvényben megállapított mértékkel a természetbeni egészségbiztosítási járulékot és a százalékos mértékű nyugdíjbiztosítási hozzájárulást;

b) a hatályosság időtartamának minden naptári napja után a tételes egészségbiztosítási hozzájárulás e törvényben meghatározott napi összegét figyelembe véve a tételes egészségbiztosítási hozzájárulást.

VIII. Fejezet

Adóeljárási szabályok

A járulékok megállapítása, levonása, megfizetése és bevallása

25. § (1) A foglalkoztató a bevételt terhelő nyugdíjbiztosítási járulékot, pénzbeli egészségbiztosítási járulékot, természetbeni egészségbiztosítási járulékot és balesetbiztosítási járulékot a kifizetés (juttatás) időpontjában megállapítja, ha a biztosított részére olyan bevételt fizet ki (juttat), amelyet e törvény rendelkezései szerint az említett járulékok terhel (terhelnek).

(2) A foglalkoztató a bevételt terhelő járuléko(ka)t levonja, valamint a kifizetés (a juttatás) hónapját követő hónap 12. napjáig megfizeti, továbbá az adózás rendjéről szóló törvény rendelkezései szerint bevallja.

(3) Amennyiben a bevételt terhelő járulékok levonására nincs lehetőség, a bevételről kiállított igazoláson a foglalkoztató feltünteti a le nem vont járulékok összegét, és felhívja a biztosított figyelmét arra, hogy a járulékok le nem vont részét a biztosított köteles a negyedévet követő hónap 12. napjáig megfizetni. A foglalkoztató a járulékok le nem vont részéről az adóévet követő január 31-éig biztosítottanként, negyedéves bontásban adatot szolgáltat az adóhatóság részére.

(4) A személyi jövedelemadóról szóló törvény rendelkezései szerint az adóelőleg le nem vont részének megfizetésére kötelezett foglalkoztató – a (3) bekezdésben foglaltaktól eltérően – az általa kifizetett (juttatott) bevételt terhelő járuléko(ka)t akkor is köteles a kifizetés (a juttatás) hónapját követő hónap 12. napjáig megfizetni, ha a levonásra bármely okból nem volt lehetőség. A foglalkoztató a le nem vont, de általa megfizetett járuléko(ka)t a biztosítottal szembeni követelésként veszi nyilvántartásba, és e követelését beszámíthatja a biztosítottal szemben fennálló bármely kötelezettségébe.

(5) A biztosított negyedévente, a negyedévet követő hónap 12. napjáig megállapítja a bevételt terhelő nyugdíjbiztosítási járulékot, pénzbeli egészségbiztosítási járulékot, természetbeni egészségbiztosítási járulékot és balesetbiztosítási járulékot, ha a negyedévben olyan bevételt szerzett, amelyet terhelő járulékok megállapítására más személy (a foglalkoztató) nem kötelezett.

(6) A biztosított a negyedévet követő hónap 12. napjáig megfizeti a negyedévben megszerzett bevétele(i) alapján általa megállapított járuléko(ka)t, valamint – ha annak megfizetésére nem a foglalkoztató kötelezett – a foglalkoztató által megállapított, de le nem vont, a foglalkoztató által adott igazolá-

son feltüntetett járuléko(ka)t. A biztosított azonban nem köteles a járulék(ok) megfizetésére addig, amíg a negyedévre vonatkozóan személyijövedelemadó-előleg fizetésére nem kötelezett, de a járuléko(ka)t legkésőbb az adóbevallás benyújtására előírt határidőig ilyenkor is köteles megfizetni. A biztosított személyijövedelemadó-bevallásában, ennek hiányában külön bevalláson, negyedéves bontásban – a negyedév utolsó hónapjának kötelezettségeként – vallja be az(oka)t a járuléko(ka)t, amely(ek) megfizetésére maga kötelezett.

A hozzájárulások megállapítása, megfizetése és bevallása

26. § (1) A foglalkoztató az általa kifizetett (juttatott) bevétel alapján öt terhelő nyugdíjbiztosítási hozzájárulást és százalékos egészségbiztosítási hozzájárulást a kifizetés (juttatás) időpontjában megállapítja, valamint a kifizetés (a juttatás) hónapját követő hónap 12. napjáig megfizeti, valamint az adózás rendjéről szóló törvény rendelkezései szerint bevallja.

(2) A foglalkoztató az öt terhelő tételes egészségbiztosítási hozzájárulás összegét havonta megállapítja, valamint a következő hónap 12. napjáig megfizeti, valamint az adózás rendjéről szóló törvény rendelkezései szerint bevallja.

(3) A magánszemély a nyugdíjbiztosítási hozzájárulás, a százalékos egészségbiztosítási hozzájárulás és tételes egészségbiztosítási hozzájárulás öt terhelő összegét negyedévenként megállapítja, valamint a negyedévet követő hónap 12. napjáig megfizeti, továbbá az adózás rendjéről szóló törvény rendelkezései szerint bevallja.

Különös szabályok

27. § (1) A szerződő a társadalombiztosítási ellátásra kötött szerződés alapján öt terhelő járulék és hozzájárulás összegét havonta megállapítja, valamint a következő hónap 12. napjáig megfizeti, továbbá az adózás rendjéről szóló törvény rendelkezései szerint bevallja.

(2) Az egyház az egyházi szolgálatot teljesítő egyházi személy és szerzetesrend tagja után fizetendő járulék(ok) és hozzájárulás(ok) összegét központilag, egy összegben az adózás rendjéről szóló törvény rendelkezései szerint havonta megállapítja, a következő hónap 12. napjáig megfizeti, valamint az adózás rendjéről szóló törvény rendelkezései szerint bevallja.

(3) Ha a kötelező egészségbiztosításról szóló törvény rendelkezése alapján egészségügyi szolgáltatásra jogosult után e törvény rendelkezése alapján a természetbeni egészségbiztosítási járulék, a százalékos egészségbiztosítási hozzájárulás és a tételes egészségbiztosítási hozzájárulás megfizetésére a Magyar Köztársaság kötelezett, akkor a járulékot, illetve a hozzájárulást a költségvetésről szóló törvényben meghatározott költségvetési fejezet kezeléséért felelős szerv havonta megállapítja, a következő hónap 12. napjáig megfizeti, valamint az adózás rendjéről szóló törvény rendelkezései szerint bevallja.

HARMADIK RÉSZ

A TÁRSADALOMBIZTOSÍTÁSI NYILVÁNTARTÁSOK ÉS ELJÁRÁSOK

IX. Fejezet

A társadalombiztosítási nyilvántartások

A nyilvántartás vezetésének szabályai

28. § (1) A társadalombiztosítási hatóság, törvényben megállapított feladatkörében, az e törvényben, valamint a társadalombiztosítási nyugellátásról szóló törvényben és a kötelező egészségbiztosításról szóló törvényben meghatározott szabályok szerint nyilvántartást vezet a biztosítottakról és az ellátásra jogosultakról, valamint a foglalkoztatókról és a társadalombiztosítási ellátás nyújtására kötelezett (társadalombiztosítási hatóságnak nem minősülő) más személyekről (*társadalombiztosítási nyilvántartás*).

(2) A társadalombiztosítási nyilvántartásba adatot bejegyezni, a bejegyzett adatot módosítani vagy törölni csak a nyilvántartott személy bejelentkezése, bejelentése, változásbejelentése, valamint a társadalombiztosítási hatóság, más hatóság vagy bíróság határozata, továbbá az állami adóhatóság tájékoztatása alapján lehet.

(3) A biztosított, az ellátásra jogosult és a foglalkoztató az e törvényben, valamint a kötelező egészségbiztosításról szóló törvényben és a társadalombiztosítási nyugellátásról szóló törvényben megállapított bejelentkezési, bejelentési és változásbejelentési kötelezettségét a társadalombiztosítási hatóság által rendszeresített nyomtatványon írásban, vagy – ha a társadalombiztosítási nyugellátásról szóló törvény, vagy a kötelező egészségbiztosításról szóló törvény felhatalmazása alapján kiadott kormányrendelet ezt előírja, vagy lehetővé teszi – elektronikus úton teljesíti.

(4) A társadalombiztosítási hatóság

- a) a biztosítottat bejelentkezése, vagy a foglalkoztató bejelentése alapján,
- b) a foglalkoztatót bejelentkezése alapján,
- c) az ellátásra jogosultat hivatalból, vagy bejelentkezése alapján,
- d) a társadalombiztosítási ellátás nyújtására kötelezett (társadalombiztosítási hatóságnak és foglalkoztatónak nem minősülő) személyt hivatalból, vagy bejelentkezése alapján veszi nyilvántartásba.

(5) A társadalombiztosítási hatóság az ellátásra jogosult részére nyilvántartásba vételekor nyilvántartási számot állapít meg, amelyről – törvény rendelkezése alapján – hatósági igazolványt állít ki.

A nyilvántartás tartalma

29. § (1) A társadalombiztosítási hatóság a biztosított következő adatait tartja nyilván:

a) neve, születési neve, anyja születési neve;

b) születési helye és ideje;

c) állampolgársága;

d) lakóhelye;

e) adóazonosító jele, valamint – ha rendelkezik ilyennel – adószáma;

f) a járulékfizetési kötelezettséget eredményező jogviszony, illetve jogállás megjelölése;

g) a járulékfizetési kötelezettséget eredményező jogviszony keletkezésének, illetve a járulékfizetési kötelezettséget eredményező jogállás megszerzésének napja;

h) a járulékfizetési kötelezettséget eredményező szolgáló jogviszony, illetve jogállás megszűnésének napja;

i) a foglalkoztató neve (elnevezése), székhelye és adószáma;

j) egyéni vállalkozó esetében a vállalkozói igazolvány, ennek hiányában a vállalkozói jogállását bizonyító közokirat száma;

k) mezőgazdasági őstermelő esetében az őstermelői igazolvány, vagy a regisztrációját tanúsító közokirat száma;

l) a társas vállalkozás tevékenységében személyesen közreműködő tag, egyéni vállalkozó és mezőgazdasági őstermelő esetében annak az időszaknak a kezdő napja és utolsó napja, amelynek napjait a kötelező járulékalap megállapításánál nem kell figyelembe venni, valamint ennek jogcíme.

(2) A társadalombiztosítási hatóság a jogi személy, egyéb szervezet foglalkoztató következő adatait tartja nyilván:

a) elnevezése (cégneve), rövidített elnevezése (rövidített cégneve);

b) adószáma, valamint külföldi székhelyű jogi személy, egyéb szervezet esetében, ha rendelkezik ilyennel, az illetősége szerinti állam hatósága által megállapított adóazonosító száma;

c) székhelye, külföldi vállalkozás belföldi fióktelepe és kereskedelmi képviselése esetében a fióktelep, illetve a kereskedelmi képviselő címe is;

d) létesítő okiratának kelte;

e) megalakulásának napja, a megalakulását eredményező bírósági, ható-

sági határozat száma, valamint a határozatot kibocsátó bíróság, illetve hatóság megnevezése és székhelye;

f) valamennyi vezető tisztségviselőjének neve, születési neve, születésének helye és ideje, adóazonosító jele, lakóhelye, valamint a vezető tisztségviselő anyjának születési neve;

g) iratai őrzésének helye, ha az nem azonos székhelyével;

h) a megszűnés elhatározásának időpontja;

i) a végelszámolás, a felszámolás, a csődeljárás kezdő időpontja és befejezésének időpontja;

j) a megszűnés időpontja;

k) jogutódlással történő megszűnés, más átalakulás esetén valamennyi jogutód elnevezése (cégneve), rövidített elnevezése (rövidített cégneve) és adószáma;

l) jogutódlással történő megalakulás esetén valamennyi jogelőd elnevezése (cégneve), rövidített elnevezése (rövidített cégneve) és adószáma.

(3) A társadalombiztosítási hatóság a természetes személy foglalkoztató következő adatait tartja nyilván:

a) neve, születési neve, anyja születési neve;

b) születési helye és ideje;

c) állampolgársága;

d) lakóhelye;

e) adóazonosító jele, valamint – ha rendelkezik ilyennel – adószáma;

f) a járulékfizetési kötelezettséget eredményező jogviszony keletkezésének és megszűnésének napja;

g) egyéni vállalkozó esetében a vállalkozói igazolvány, ennek hiányában a vállalkozói jogállását bizonyító közokirat száma, az egyéni vállalkozói jogállás keletkezésének és megszűnésének napja;

h) mezőgazdasági őstermelő esetében az őstermelői igazolvány, vagy a regisztrációját tanúsító közokirat száma, valamint a mezőgazdasági őstermelői jogállás keletkezésének és megszűnésének napja.

(4) A társadalombiztosítási hatóság az ellátásra jogosult következő adatait tartja nyilván:

a) neve, születési neve, anyja születési neve;

b) születési helye és ideje;

c) állampolgársága;

d) lakóhelye;

e) adóazonosító jele, valamint – ha rendelkezik ilyennel – adószáma.

A biztosított bejelentkezési és bejelentési kötelezettsége

30. § (1) A biztosított, ha korábban foglalkoztatóval nem állt járulékfizetési kötelezettséget eredményező jogviszonyban, köteles a járulékfizetési kötelezettséget eredményező első jogállásának keletkezésével egyidejűleg a társadalombiztosítási hatóságokhoz bejelentkezni.

(2) A biztosított a társadalombiztosítási hatósággal szembeni bejelentkezési kötelezettségét azzal teljesíti, hogy az adózás rendjéről szóló törvény rendelkezései szerint jogállásának az állami adóhatósághoz történő bejelentésével egyidejűleg bejelenti az állami adóhatóságnak a következő adatait:

- a) neve, születési neve, anyja születési neve;
- b) születési helye és ideje;
- c) állampolgársága;
- d) lakóhelye;
- f) a járulékfizetési kötelezettséget eredményező jogállás megjelölése;
- g) a járulékfizetési kötelezettséget eredményező jogállás megszerzésének napja;

h) egyéni vállalkozó esetében a vállalkozói igazolvány, ennek hiányában a vállalkozói jogállását bizonyító közokirat száma;

i) mezőgazdasági őstermelő esetében az őstermelői igazolvány, vagy a regisztrációját tanúsító közokirat száma.

(4) A biztosított a nyilvántartott adataiban bekövetkezett változást, ha annak bejelentésére más személy nem kötelezett, köteles a társadalombiztosítási hatóságnak bejelenteni. E kötelezettségét a biztosított azzal teljesíti, hogy a változást az adózás rendjéről szóló törvény rendelkezései szerint bejelenti az állami adóhatóságnak. Ilyen változásnak minősül különösen a járulékfizetési kötelezettség alapjául szolgáló jogállás megszűnése, valamint egyéni vállalkozó és mezőgazdasági őstermelő esetében annak az időszaknak a kezdete és befejezése, amelynek napjait a kötelező járulékalap megállapításánál nem kell figyelembe venni.

(5) Az állami adóhatóság a biztosított bejelentkezése, bejelentése vagy változásbejelentése alapján rendelkezésére álló adatokról késedelem nélkül, elektronikus úton tájékoztatja az illetékes társadalombiztosítási hatóságokat. Az állami adóhatóság a biztosított adóazonosító számáról és annak minden változásáról hivatalból, késedelem nélkül, elektronikus úton tájékoztatja az illetékes társadalombiztosítási hatóságokat.

A foglalkoztató bejelentkezési és bejelentési kötelezettsége

31. § (1) A foglalkoztató köteles a járulékfizetési kötelezettséget eredményező első jogviszonya keletkezésével, de legkorábban az adózás rendjéről

szóló törvényben az állami adóhatósághoz történő bejelentkezés időpontjával a társadalombiztosítási hatóságokhoz bejelentkezni.

(2) A foglalkoztató a társadalombiztosítási hatósággal szembeni bejelentkezési kötelezettségét azzal teljesíti, hogy az adózás rendjéről szóló törvény rendelkezései szerint a járulékfizetési kötelezettséget eredményező első jogviszonyának az állami adóhatósághoz történő bejelentésével egyidejűleg bejelenti az állami adóhatóságnak a következő adatait:

a) jogi személy, egyéb szervezet esetében

aa) elnevezése (cégneve), rövidített elnevezése (rövidített cégneve),

ab) székhelye, külföldi vállalkozás belföldi fióktelepe és kereskedelmi képviselete esetében a fióktelep, illetve a kereskedelmi képviselet címe is,

ac) létesítő okiratának kelte,

ad) megalakulásának napja, a megalakulását eredményező bírósági, hatósági határozat száma, valamint a határozatot kibocsátó bíróság, illetve hatóság megnevezése és székhelye,

ae) valamennyi vezető tisztségviselőjének neve, születési neve, születésének helye és ideje, adóazonosító jele, lakóhelye, valamint a vezető tisztségviselő anyjának születési neve,

af) iratai őrzésének helye, ha az nem azonos székhelyével,

ag) jogutódlással történő megalakulás esetén valamennyi jogelőd elnevezése (cégneve), rövidített elnevezése (rövidített cégneve) és adószáma;

b) természetes személy esetében

ba) neve, születési neve, anyja születési neve,

bb) születési helye és ideje,

bc) állampolgársága,

bd) lakóhelye,

be) a járulékfizetési kötelezettséget eredményező jogviszony keletkezésének napja,

bf) egyéni vállalkozó esetében a vállalkozói igazolvány, ennek hiányában a vállalkozói jogállását bizonyító közokirat száma,

bg) mezőgazdasági őstermelő esetében az őstermelői igazolvány, vagy a regisztrációját tanúsító közokirat száma.

(3) A foglalkoztató a biztosítottal fennálló járulékfizetési kötelezettség alapjául szolgáló jogviszonya keletkezését köteles a társadalombiztosítási hatóságnak bejelenteni. A foglalkoztató e bejelentési kötelezettségét azzal teljesíti, hogy a jogviszonynak az állami adóhatósághoz történő bejelentésével egyidejűleg bejelenti az állami adóhatóságnak a biztosított következő adatait:

a) neve, születési neve, anyja születési neve;

b) születési helye és ideje;

c) állampolgársága;

d) lakóhelye;

e) adóazonosító jele, ha már rendelkezik ilyennel;

f) a járulékfizetési kötelezettség alapjául szolgáló jogviszony megjelölése;

g) a járulékfizetési kötelezettség alapjául szolgáló jogviszony keletkezésének napja.

(4) A foglalkoztató a saját, valamint a vele járulékfizetési kötelezettség alapjául szolgáló jogviszonyban álló biztosított adataiban bekövetkezett változást köteles a társadalombiztosítási hatóságnak bejelenteni. E kötelezettséget a foglalkoztató azzal teljesíti, hogy a változást az adózás rendjéről szóló törvény rendelkezései szerint bejelenti az állami adóhatóságnak. Ilyen változásnak minősül különösen a foglalkoztató megszűnésének elhatározása, végelszámolásának kezdete és befejezése, az ellene indított csődeljárás kezdete és befejezése, valamint a foglalkoztató megszűnése és átalakulása, jogutódlás melletti megszűnése és átalakulása esetén a jogutód megalakulása, továbbá a biztosítottal fennálló, járulékfizetési kötelezettséget eredményező szolgáló jogviszony megszűnése, a társas vállalkozás tevékenységében személyesen közreműködő tag esetében az olyan időszak kezdete és befejezése, amelynek napjait a kötelező járulékalap megállapításánál nem kell figyelembe venni.

(5) Az állami adóhatóság a foglalkoztató bejelentkezése, bejelentése vagy változásbejelentése alapján rendelkezésére álló adatokról késedelem nélkül, elektronikus úton, tájékoztatja az illetékes társadalombiztosítási hatóságokat. Az állami adóhatóság a foglalkoztató, illetve a biztosított adóazonosító számáról és annak minden változásáról hivatalból, késedelem nélkül, elektronikus úton tájékoztatja az illetékes társadalombiztosítási hatóságokat.

A társadalombiztosítási nyilvántartások adatainak védelme és felhasználása

32. § (1) A társadalombiztosítási nyilvántartásban szereplő bármely adatot (ideértve a bejegyzése, módosítása vagy törlése alapjául szolgáló bármely iratot is) felhasználni, más személy részére hozzáférhetővé tenni vagy közétetni – kivéve, ha ahhoz az érintett előzetesen írásban hozzájárul – kizárólag az e törvényben, valamint a társadalombiztosítási nyugellátásról szóló törvényben, illetve a kötelező egészségbiztosításról szóló törvényben meghatározott feltételek szerint lehet.

(2) A társadalombiztosítási nyilvántartásban szereplő adatot a hivatalos statisztikai szolgálathoz tartozó szerv statisztikai célra felhasználhatja, ha a titoktartási kötelezettség megtartását a feldolgozás során biztosítja, valamint – a statisztikáról szóló törvény eltérő rendelkezése hiányában – azt később egyedi azonosításra alkalmatlanná teszi.

(3) A társadalombiztosítási hatóság, megkeresésre, tájékoztatja a társadalombiztosítási nyilvántartásban szereplő adatról:

a) a bíróságot;

b) a nyomozó hatóságot, ha a tájékoztatás a büntetőeljárás megindítása vagy lefolytatása érdekében szükséges és a megkeresést az ügyész jóváhagyta; a törvény rendelkezése alapján a nyomozó hatóság „*halaszthatatlan intézkedés*” jelzéssel ellátott, a törvény előírásai szerint ügyész előzetes jóváhagyását nem igénylő megkeresését azonban a társadalombiztosítási hatóság az ügyészi jóváhagyás hiányában is köteles teljesíteni;

c) a nemzetbiztonsági szolgálat főigazgatója által engedélyezett megkeresés alapján a törvényben meghatározott feladatkörében eljáró nemzetbiztonsági szolgálatot;

d) az Állami Számvevőszéket, a Kormány által kijelölt belső ellenőrzési szervet, az Európai Csalásellenes Hivatalt (OLAF), ha a tájékoztatás az ellenőrzéshez szükséges;

e) az adóhatóságot, ha a tájékoztatás az ellenőrzéshez, a végrehajtáshoz szükséges;

f) a munkaügyi és szociális igazgatás szervet, ha a tájékoztatás az általuk folyósított ellátáshoz való jog megállapításához szükséges;

(4) Ha az ellátásra jogosult társadalombiztosítási ellátásával összefüggésben olyan valótlan tény, adatot tett közzé, vagy valós tény, adatot megtévesztő módon tett közzé, amely alkalmas arra, hogy az államigazgatás munkájába vetett bizalmat megingassa, a társadalombiztosítási hatóság jogosult ennek nyilvánosság előtt történő cáfolatára. A cáfolat közzétételét – a felettes szerv véleményének ismeretében – a társadalombiztosítási hatóságot felügyelő minisztériumot vezető miniszter engedélyezi, aki a döntés előtt az érintettet tájékoztatja.

(5) Az iratbetekintési jog keretében a természetes személy jogosult a járulékfizetési kötelezettséget eredményező jogviszonya tekintetében megismerni a jogviszony tartalmára, a foglalkoztató személyére, a foglalkoztató által a jogviszony tekintetében bevallott és megfizetett járulékok, hozzájárulások összegére vonatkozó adatokat megismerni.

X. Fejezet

Igazolások, nyilvántartások, adatszolgáltatás

Igazolások

33. § (1) A foglalkoztató a kifizetés (a juttatás) időpontjában az adózás rendjéről szóló törvény rendelkezései szerinti igazolást ad a biztosítottnak a kifizetett (jutatott) bevételről és a megállapított járulékok összegéről, ha részére olyan bevételt juttat, amely alapján a biztosított az e törvényben szabályozott járulék fizetésére kötelezett.

(2) A foglalkoztató az adóévet követően, de legkésőbb a járulékfizetési kötelezettség alapjául szolgáló jogviszony megszűnésének napján, az adózás rendjéről szóló törvény rendelkezései szerinti összesítő igazolást ad a biztosítottnak, az adóév közben általa kifizetett (juttatott) járulékalapot képező bevételekről és a megállapított járulékok összegéről, továbbá a bevétel után általa megfizetett hozzájárulások összegéről.

(3) Az e törvény rendelkezései szerint a belföldi illetőségű magánszemély után tételes egészségügyi hozzájárulás fizetésére kötelezett kifizető, munkáltató a magánszemély részére, kérelmére, erről igazolást ad ki. A belföldi illetőségű magánszeméllyel a hozzájárulás-fizetési kötelezettség alapjául szolgáló jogviszonyban álló többi kifizető, munkáltató, valamint a magánszemély ezen igazolás birtokában mentesül a tételes hozzájárulás megfizetése alól. A belföldi illetőségű magánszemély köteles az igazolás alapján a tételes egészségügyi hozzájárulás megfizetése alól mentesülő kifizető tájékoztatni arról, ha a mentesülés feltételei már nem állnak fenn, ellenkező esetben a tételes egészségbiztosítási hozzájárulás meg nem fizetéséből eredő jogkövetkezmények a magánszemélyt terhelik.

(4) A foglalkoztató a biztosított részére igazolást ad ki arról, ha az általa kifizetett (juttatott), járulékalapot képező bevételek alapján megállapított járulékalap összege már meghaladta a járulékfizetési kötelezettség éves felső határát. A biztosított az igazolás birtokában mentesül az adóévben részére ké-sőbb kifizetett bevétel után a nyugdíjbiztosítási járulék megfizetése alól.

(5) Ha az eltartott kedvezményezettre tekintettel a családi pótlékot nem a foglalkoztató folyósítja a belföldi illetőségű magánszemély részére, akkor a belföldi illetőségű magánszemély után fizetendő százalékos egészségbiztosítási hozzájárulás összegének megállapítása érdekében a belföldi illetőségű magánszemély az e törvény felhatalmazása alapján kiadott kormányrendeletben megállapított szabályok szerint igazolja a foglalkoztató részére, hogy hány kedvezményezett eltartottal él közös háztartásban.

Nyilvántartási kötelezettség

34. § (1) A számvitelről szóló törvény rendelkezése szerinti nyilvántartás vezetésére kötelezett foglalkoztató olyan módon köteles könyvviteli kötelezettségét teljesíteni, hogy annak alapján az általa kifizetett (juttatott) bevételt terhelő minden járulék alapja és összege, valamint az őt terhelő hozzájárulás alapja és összege, valamint a járulék, a hozzájárulás megállapításának, levonásának, megfizetésének és bevallásának időpontja megállapítható és ellenőrizhető legyen.

(2) Az egyéni vállalkozó, a mezőgazdasági őstermelő a személyi jövedelemadóról szóló törvény rendelkezései szerinti nyilvántartásait köteles olyan módon vezetni, hogy annak alapján az általa kifizetett (juttatott) bevételt terhelő minden járulék alapja és összege, valamint az őt terhelő hozzájárulás alapja és összege, valamint a járulék, a hozzájárulás megállapításának, levoná-

sának, megfizetésének és bevallásának időpontja megállapítható és ellenőrizhető legyen.

(3) A biztosított olyan nyilvántartást köteles vezetni minden olyan járulékról és hozzájárulásról, amelynek megállapítására és megfizetésére ő kötelezett, amelynek alapján a járulék, illetve a hozzájárulás alapja és összege, valamint megállapításának, megfizetésének és bevallásának időpontja megállapítható és ellenőrizhető.

Adatszolgáltatás

35. § A foglalkoztatót az e törvényben szabályozott járulékkal és hozzájárulással összefüggésben az adózás rendjéről szóló törvény rendelkezései szerint adatszolgáltatási kötelezettség terheli.

XI. Fejezet

Ellenőrzés, hatósági eljárás és jogkövetkezmények

A társadalombiztosítási hatósági ellenőrzés célja

36. § (1) A társadalombiztosítási hatóság a társadalombiztosítási ellátás jogosulatlan igénybevételének megakadályozása érdekében rendszeresen ellenőrzi a társadalombiztosítási ellátásban részesülőket és a társadalombiztosítási ellátás nyújtására kötelezett (társadalombiztosítási hatóságnak nem minősülő) személyeket. Az ellenőrzés célja a társadalombiztosítási ellátásra irányadó jogszabályokban előírt kötelezettségek teljesítésének vagy megsértésének megállapítása.

(2) Az ellenőrzés során a társadalombiztosítási hatóság feltárja és bizonyítja azokat a tényeket, körülményeket és adatokat, amelyek megalapozzák a jogsértés vagy a joggal való visszaélés megállapítását, valamint az ennek következtében indított hatósági eljárást.

A társadalombiztosítási hatósági ellenőrzésre történő kiválasztás

37. § (1) A társadalombiztosítási hatóság a célszerűség és a gazdaságosság szempontjait érvényre juttatva használja fel erőforrásait. Az ellenőrzés irányait olyan módon kell meghatározni, hogy az ellenőrzöttség tudata az ellátást igénybe vevőket és az ellátást folyósító, nyújtó szerveket az önkéntes jogkövetésre ösztönözze.

(2) A társadalombiztosítási hatóság köteles ellenőrzést lefolytatni:

a) a társadalombiztosítási ellátást biztosító személynél, ha az elhatározta jogutód nélküli megszűnését, vagy a társadalombiztosítási ellátás biztosítására való jogosultsága nem a társadalombiztosítási hatóság korábbi ellenőrzése következtében szűnt meg;

- b) az Állami Számvevőszék elnökének felhívására;
- c) a felügyeletét ellátó minisztériumot vezető miniszter utasítására.

(3) A társadalombiztosítási hatóság, a kötelező ellenőrzésen túlmenően, ellenőrzési tevékenységét az e törvényben meghatározott szempontok alapján, a vezetője által évenként, február 20-áig az e törvény felhatalmazása alapján kiadott kormányrendeletben meghatározott szabályok szerint közzétett ellenőrzési irányelv alapján végzi.

Határidők a társadalombiztosítási hatósági ellenőrzés során

38. § (1) Az ellenőrzés kezdő napja az erről szóló értesítés kézbesítésének napja. Ha a társadalombiztosítási hatóság az erről szóló értesítést mellőzi, akkor az ellenőrzés kezdő napja a megbízólevél egy példánya átadásának napja, vagy az általános megbízólevél bemutatásának napja. Ha az ellenőrzött személy, vagy képviselője a megbízólevél átvételét megtagadja, az ellenőrzés két hatósági tanú jelenlétében az erről szóló jegyzőkönyv felvételével és aláírásával kezdődik.

(2) Az ellenőrzés megkezdésétől kezdődően az ellenőrzés alá vont kötelezettség tekintetében önellenőrzésnek nincs helye.

(3) Az ellenőrzés befejezésének határideje (beleértve az ellenőrzés megkezdésének és befejezésének napját) 30 nap. Az ellenőrzésre előírt határidőt az ellenőrzést végző társadalombiztosítási hatóság indokolt kérelmére felettes szerve egyszer, legfeljebb 90 napig terjedő időtartammal meghosszabbíthatja.

(4) Az ellenőrzés befejezésekor a társadalombiztosítási hatóság megállapításait jegyzőkönyvbe foglalja. Az ellenőrzés a jegyzőkönyv átadásával fejeződik be. Amennyiben a jegyzőkönyvet kézbesíteni kell, az ellenőrzés a postára adás napjával zárul.

(5) Ha a társadalombiztosítási hatóság büntetőeljárást kezdeményez, külön jegyzőkönyvet készít, amelyet az ellenőrzött személynek nem ad át.

(6) Az érintett a jegyzőkönyvben foglaltakra az átadás, illetve a postára adás napjától számított 15 napon belül tehet észrevételt. Ha az érintett a jegyzőkönyvben foglaltakra észrevételt tesz, a társadalombiztosítási hatóság az ellenőrzést legfeljebb az észrevétel kézbesítésétől, szóban előterjesztett észrevétel esetén annak jegyzőkönyvbe vételének napjától számított 15 napig folytathatja, ha azt bármely észrevétel indokolja, vagy a határozat meghozatalához a tényállás tisztázása válik szükségessé. Ilyen esetben kiegészítő ellenőrzés alapján kiegészítő jegyzőkönyvet kell készíteni. A kiegészítő ellenőrzésre nyitva álló határidőt a felettes szerv az ellenőrzést végző társadalombiztosítási hatóság indokolt kérelmére egyszer, legfeljebb 15 nappal meghosszabbíthatja.

(7) A társadalombiztosítási hatóság az ellenőrzés befejezésekor határozatot hoz. A határozatban rendelkezik az ellenőrzés befejezéséről, továbbá –

jogsértés megállapítása esetén – a jogkövetkezmények megállapításáról, vagy annak mellőzéséről, valamint a jogosulatlanul igénybe vett társadalombiztosítási ellátás visszafizetéséről, megtérítéséről, a jogosulatlanul igényelt díjazás teljesítésének megtagadásáról vagy visszafizetéséről.

(8) A társadalombiztosítási hatóság a hatáskörébe nem tartozó ügyben megkeresi az intézkedésre jogosult szervet.

A társadalombiztosítási hatósági ellenőrzés lefolytatása

39. § (1) Az ellenőrzést az elévülési időn belül a helyszínen vagy a társadalombiztosítási hatóság hivatali helyiségében kell lefolytatni.

(2) Helyszíni ellenőrzést napközben 8 és 20 óra között lehet lefolytatni, amelytől az ellenőrzött kérelmére lehet eltérni. A helyszíni ellenőrzés része az ellenőrzött székhelyén, lakóhelyén, telephelyén kívül tárolt, őrzött eszközök, iratok vizsgálata is.

(3) A hatóság hivatali helyiségében az ellenőrzést a hivatali időben kell megtartani. A hivatali időt úgy kell megállapítani, hogy az ellenőrzött meghallgatására annak munkaidején kívül is alkalmat adjon.

(4) Az ellenőrzést a társadalombiztosítási hatóság a társadalombiztosítási ellátás összegének megállapításához szükséges iratok, bizonylatok, könyvek, nyilvántartások (ideértve az elektronikus úton tárolt adatokat is), számítások és egyéb tények, adatok, körülmények megvizsgálásával folytatja le.

(5) Amennyiben az ellenőrzés lefolytatásához szükséges bizonylat idegen nyelven áll rendelkezésre, és a tényállás tisztázása másként nem lehetséges, az ellenőrzött köteles felhívásra annak hiteles magyar nyelvű fordítását a társadalombiztosítási hatóság részére átadni. A felhívástól a kötelezettség teljesítéséig eltelt időtartamot az ellenőrzés határidejének számításánál figyelmen kívül kell hagyni.

(6) Az ellenőrzött az iratokat és a társadalombiztosítási ellátással összefüggő, elektronikus adathordozón tárolt adatokat felhívásra a társadalombiztosítási hatóság által közzétett formátumban rendelkezésre bocsátja, valamint az ellenőrzéshez szükséges tények, körülmények, egyéb feltételek megismerését biztosítja. Az ellenőrzés során az ellenőrzött személy és alkalmazottja a társadalombiztosítási hatóság részére az ellenőrzéshez szükséges felvilágosítást megadja. Nem kötelezhető azonban az ellenőrzött személy olyan nyilvántartás, összesítés (számítás) elkészítésére, amelyet jogszabály nem ír elő.

(7) Ha az ellenőrzött személy iratai hiányosak vagy rendezetlenek, vagy nyilvántartásai pontatlanok vagy hiányosak, a társadalombiztosítási hatóság megfelelő határidő kifizésével engedélyezi, hogy iratait, nyilvántartásait az ellenőrzött személy a jogszabályokban foglalt előírásoknak megfelelően rendezze, pótolja, illetőleg javítsa. A határidő az ellenőrzés határidejébe nem számít bele.

(8) A társadalombiztosítási hatóság az ellenőrzés során szakértőt vehet igénybe.

A társadalombiztosítási hatóság jogai és kötelezettségei az ellenőrzési eljárásban

40. § (1) Az ellenőr az ellenőrzés megkezdését megelőzően erre történő külön felhívás nélkül is köteles magát és az ellenőrzési jogosultságát az e törvényben előírt módon igazolni, valamint az ellenőrzött személyt az ellenőrzés tárgyáról és várható időtartamáról tájékoztatni.

(2) Az ellenőr az ellenőrzés során jogait oly módon köteles gyakorolni, hogy az az ellenőrzött személy gazdasági tevékenységét a lehető legkisebb mértékben korlátozza.

(3) Az ellenőr az ellenőrzés során köteles a tényeket, körülményeket, adatokat értékelni, az ellenőrzött személyt, képviselőjét, meghatalmazottját, alkalmazottját az ellenőrzés során tett megállapításairól tájékoztatni. Az ellenőr köteles az ellenőrzött személy által felajánlott bizonyíték visszautasítását előzetesen szóban, majd a jegyzőkönyvben írásban is indokolni.

(4) Az ellenőrzés során – törvény eltérő rendelkezése hiányában – a tényállást a társadalombiztosítási hatóság köteles tisztázni és bizonyítani.

(5) Bizonyítási eszközök és bizonyítékok különösen az irat, a szakértői vélemény, az ellenőrzött személy, képviselője, alkalmazottja, vagy más személy nyilatkozata, a tanúvallomás, a helyszíni szemle, más személyek adatai, az elrendelt kapcsolódó vizsgálatok megállapításai, az adatszolgáltatás tartalma, más hatóság nyilvántartásából származó adat.

(6) Ha az ellenőrzött személy, képviselője, alkalmazottja a személyes megjelenési kötelezettségének szabályszerű idézés ellenére nem tesz eleget, és távolmaradását megfelelően nem igazolja, az illetékes társadalombiztosítási hatóság vezetője elrendelheti az elővezetését. Az elővezetés foganatosításához az ügyész jóváhagyása szükséges. Az elővezetést a rendőrség a rá vonatkozó szabályok szerint foganatosítja.

(7) Ha az ellenőrzött személy az ellenőrzést az ellenőr veszélyeztetésével, fenyegetésével akadályozza, a társadalombiztosítási hatóság a rendőrségről szóló törvény szerinti rendőri intézkedés megtételét kezdeményezheti.

(8) A társadalombiztosítási hatóság a tényállás tisztázása során az ellenőrzött személy javára szolgáló tényeket is köteles feltárni. A nem bizonyított tény, körülmény az ellenőrzött személy terhére nem értékelhető.

Az ellenőrzött személy jogai és kötelezettségei az ellenőrzési eljárásban

41. § (1) Az ellenőrzött személy köteles a társadalombiztosítási hatóság-

gal az ellenőrzés során együttműködni, az ellenőrzés feltételeit a helyszíni ellenőrzés alkalmával biztosítani.

(2) Az ellenőrzött személy jogosult

a) az ellenőrzést végző személyazonosságáról és megbízásáról meggyőződni,

b) az ellenőrzési cselekményeknél jelen lenni,

c) megfelelő képviselőről gondoskodni.

(3) Ha a természetes személy jogainak gyakorlásában akadályozott, kérheti az akadály megszűnéséig, de legfeljebb 60 napig az ellenőrzés megkezdésének elhalasztását, vagy az ellenőrzési cselekmények szüneteltetését. Az ellenőrzés szünetelése az ellenőrzés időtartamába nem számít bele.

(4) Az ellenőrzött személynek joga van az ellenőrzés során keletkezett iratokba betekinteni, a megállapításokkal kapcsolatban felvilágosítást kérni, azokra észrevételt tenni, bizonyítási indítványokat előterjeszteni, a jegyzőkönyvet megismerni, és a jegyzőkönyv átadását, kézbesítését követő 15 napon belül észrevételt tenni.

(5) Ha a társadalombiztosítási hatóság a vizsgálat megállapításait másnál végzett kapcsolódó vizsgálat eredményével támasztja alá, az erről szóló jegyzőkönyvnek, valamint határozatnak az ellenőrzött személyt érintő részét az ellenőrzött személlyel részletesen ismertetni kell.

(6) Az ellenőrzött személy, ha megítélése szerint az ellenőrzés határidejének túllépése a társadalombiztosítási hatóságnak felróható okból történik, a határidő lejártát követően kifogással fordulhat a felettes szervhez. A felettes szerv az ellenőrzött személy észrevételeinek figyelembevételével végzésben dönt az eljárási határidő meghosszabbításáról, vagy az eljáró társadalombiztosítási hatóságot az ellenőrzés lezárására utasítja.

Jogkövetkezmények

42. § (1) A társadalombiztosítási hatóság jogkövetkezményként mulasztási bírságot, késedelmi pótlékot és megtérítési bírságot szabhat ki.

(2) A társadalombiztosítási hatóság az e törvényben, a társadalombiztosítási nyugellátásról szóló törvényben, a kötelező egészségbiztosítási ellátásról szóló törvényben, vagy az említett törvény felhatalmazása alapján kiadott jogszabályban meghatározott, a társadalombiztosítási ellátással, a társadalombiztosítási nyilvántartással összefüggő kötelezettség (így különösen bejelentkezési, bejelentési, változásbejelentési, nyilvántartás-vezetési kötelezettség) megsértése esetén az adózás rendjéről szóló törvényben meghatározott összegű mulasztási bírságot szabhat ki.

(3) A társadalombiztosítási hatóság a jogosulatlanul igénybe vett társa-

dalombiztosítási ellátás és jogosulatlanul igényelt térítés esetében az adózás rendjéről szóló törvényben meghatározott késedelmi pótléknak megfelelő összegű késedelmi pótléket szab ki.

(4) A társadalombiztosítási hatóság a jogosulatlanul igénybe vett társadalombiztosítási ellátás és jogosulatlanul igényelt megtérítés összege 50 százalékának megfelelő összegű megtérítési bírságot szab ki.

Végrehajtás

43. § A jogosulatlanul igénybe vett társadalombiztosítási ellátás és a jogosulatlanul igényelt megtérítés, valamint jogkövetkezményei tárgyában a végrehajtást az állami adóhatóság az adózás rendjéről szóló törvény rendelkezései szerint folytatja le.

Adóhatósági eljárás

44. § (1) Az e törvényben szabályozott járulékkal és hozzájárulással összefüggő ellenőrzést, valamint hatósági eljárást az adóhatóság az adózás rendjéről szóló törvény rendelkezései szerint folytatja le.

(2) Az e törvényben szabályozott járulékkal és hozzájárulással összefüggésben a jogkövetkezményeket az adózás rendjéről szóló törvény határozza meg.

(3) Az e törvényben szabályozott járulék és hozzájárulás, valamint a velük összefüggő jogkövetkezmények végrehajtására az adózás rendjéről szóló törvény rendelkezései az irányadók.

NEGYEDIK RÉSZ

VEGYES ÉS ZÁRÓ RENDELKEZÉSEK

XI. Fejezet

Elévülés

45. § (1) A társadalombiztosítási ellátással összefüggő igény, törvény eltérő rendelkezése hiányában, az esedékessé válásától számított ötödik év eltelét követően nem érvényesíthető.

(2) Az e törvényben szabályozott járulék és hozzájárulás tekintetében az adó megállapításához való jog elévülését az adózás rendjéről szóló törvény rendelkezései szerint kell megállapítani.

Értelmező rendelkezések

46. § E törvény alkalmazásában:

1. *belföldi illetőségű magánszemély*: a személyi jövedelemadóról szóló törvényben ilyenként meghatározott természetes személy;

2. *bevétel*: a személyi jövedelemadóról szóló törvényben ilyenként meghatározott összeg;

3. *egyéb bevétel*: a személyi jövedelemadóról szóló törvényben egyéb jövedelem kiszámításánál bevételként meghatározott összeg, ide nem értve a szellemi alkotáshoz fűződő törvényi védelem alatt álló jog (így különösen szerzői jog, szabadalom, valamint vagyoni értékű gazdasági, műszaki és szervezési ismeretek és tapasztalatok tekintetében fennálló jog) felhasználásának, hasznosításának vagy használatának ellenértékét;

4. *egyéb szervezet*: a jogi személyiséggel nem rendelkező olyan szervezet, amely saját neve alatt jogot szerezhetséget és kötelezettséget vállalhat, vagy amelynek neve alatt más személy(ek) szerezhetséget és kötelezettséget (ilyennek minősül különösen a jogi személyiség nélküli gazdasági társaság, a polgári jogi társaság, a társasház);

5. *egyéni vállalkozó*: a személyi jövedelemadóról szóló törvényben ilyenként meghatározott természetes személy;

6. *kedvezményezett eltartott*:

a) az a természetes személy, akire tekintettel a belföldi illetőségű magánszemély (ideértve az egyéni vállalkozót is) a családok támogatásáról szóló törvény szerint családi pótlékra jogosult, kivéve azt a természetes személyt, akire tekintettel a családi pótlékra vagyongazdálkodói joggal felruházott gyámként, vagyongazdálkodó eseti gondnokként vagy szociális intézmény vezetőjeként jogosult,

b) a belföldi illetőségű magánszeméllyel (ideértve az egyéni vállalkozót is) közös háztartásban élő olyan, az a) alpontban nem említett természetes

személy, akit a belföldi illetőségű magánszemélyt megillető családi pótlék összegének megállapításánál a családok támogatásáról szóló törvény rendelkezései szerint figyelembe kell venni, feltéve, hogy 24. életévét az adóévet megelőző adóévig még nem töltötte be,

c) a belföldi illetőségű magánszeméllyel (ideértve az egyéni vállalkozót is) közös háztartásban élő olyan, az a)-b) alpontokban nem említett természetes személy, aki a családok támogatásáról szóló törvény rendelkezései szerint saját maga jogosult a családi pótlékre,

d) a magzat (ikermagzat) a várandóság időszakában (fogantatásának 91. napjától megszületéséig), kivéve a megszületése révén az a) alpont hatálya alá tartozó magzatot (ikermagzatot),

e) a belföldi illetőségű magánszeméllyel (ideértve az egyéni vállalkozót is) közös háztartásban élő, rokkantsági járadékban részesülő magánszemély;

7. *kis összegű kifizetés*: a személyi jövedelemadóról szóló törvényben ilyenként meghatározott, különadózó jövedelemnek minősülő bevétel;

8. *költség*: a személyi jövedelemadóról szóló törvény rendelkezései szerint a bevételből származó jövedelem megállapításánál a bevétel csökkentéseként elszámolható összeg;

9. *kötelező járulékalap*: a minimálbér napi összege, figyelembe véve, hogy a kötelező járulékalap megállapításánál nem kell figyelembe venni azokat a napokat, amelyen a társas vállalkozás tagja, illetve az egyéni vállalkozó

a) terhességi-gyermekágyi segélyben, gyermekgondozási díjban, táppénzben, baleseti táppénzben, gyermeknevelési támogatásban, ápolási díjban részesül, kivéve, amennyiben az említett bevétel folyósításának időtartama alatt a társas vállalkozás tevékenységében személyesen közreműködik, illetve egyéni vállalkozói tevékenységét személyesen folytatja,

b) katonai szolgálatot teljesítő önkéntes tartalékos katona,

c) fogvatartott,

d) ügyvédként, szabadalmi ügyvivőként, közjegyzőként kamarai tagságát szünetelteti,

e) közép- vagy felsőfokú oktatási intézmény nappali tagozatán tanulmányokat folytat,

f) munkaviszonyban áll, ha munkaideje eléri a heti 36 órát;

10. *létesítő okirat*: a társasági szerződés, az alapító okirat, az alapszabály, a társulati szerződés és az említett szerződésnek, okiratnak megfelelő más okirat (ideértve annak minden módosítását is);

11. *mezőgazdasági őstermelő*: a személyi jövedelemadóról szóló törvényben ilyenként meghatározott természetes személy, kivéve a közös őstermelői igazolvány alapján mezőgazdasági őstermelőnek minősülő kiskorú természetes személyt és a családi gazdaságban közreműködő kiskorú családtagot;

12. *munkáltatónál adóköteles béren kívüli juttatás*: a személyi jövedelemadóról szóló törvényben ilyenként meghatározott adóalap;

13. munkaviszony:

- a) a Munka Törvénykönyvében ilyenként meghatározott jogviszony,
- b) a közalkalmazotti jogviszony,
- c) a közszolgálati jogviszony,
- d) az ügyészségi szolgálati jogviszony,
- e) a bírósági jogviszony,
- f) az igazságügyi alkalmazotti szolgálati viszony,
- g) a hivatásos nevelőszülői jogviszony,
- h) a Magyar Honvédség hivatásos, szerződéses és önkéntes tartalékos állományú tagjának e szolgálati jogviszonya,
- i) a rendvédelmi szervek és a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos és szerződéses állományú tagjának e szolgálati jogviszonya,
- j) az ösztöndíjas foglalkoztatási jogviszony,
- k) az a)-j) alpontban meghatározott jogviszonynak megfelelő, külföldi jog alapján létrejött jogviszony;

14. *nem önálló tevékenységből származó bevétel*: a személyi jövedelemadóóról szóló törvényben ilyenként meghatározott bevétel;

15. *osztalékból származó bevétel*: a személyi jövedelemadóóról szóló törvényben ilyenként meghatározott bevétel;

16. *önálló tevékenységből származó bevétel*: a személyi jövedelemadóóról szóló törvényben ilyenként meghatározott bevétel, ide nem értve a szellemi alkotáshoz fűződő törvényi védelem alatt álló jog (így különösen szerzői jog, szabadalom, valamint vagyoni értékű gazdasági, műszaki és szervezési ismeretek és tapasztalatok tekintetében fennálló jog) felhasználásának, hasznosításának vagy használatának ellenértékét;

17. *saját jogú nyugellátás*:

a) a társadalombiztosítási nyugellátásról szóló törvényben meghatározott saját jogú nyugellátás,

b) a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról szóló törvény alapján folyósított nyugdíj előtti munkanélküli segély (előnyugdíj),

c) a korengedményes nyugdíjazásról szóló kormányrendelet alapján megállapított korengedményes nyugdíj,

d) a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló törvényben, valamint a Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses állományú katonáinak jogállásáról szóló törvényben meghatározott szolgálati nyugdíj, rokkantsági nyugdíj és baleseti rokkantsági nyugdíj,

e) a magánnyugdíjpénztár által a magánnyugdíj-pénztár tagja, illetve a biztosított részére nyújtott nyugdíjszolgáltatás (ideértve a magánnyugdíjpénztár járadékszolgáltatására jogosult magánszemélyt megillető, biztosítóintézetől vásárolt járadékszolgáltatást is),

f) az egyes nyugdíjak felülvizsgálatáról, illetőleg egyes nyugdíj-kiegészíté-

sek megszüntetéséről szóló törvény alapján a jogosult saját személyére tekintettel folyósított, a nyugdíj-kiegészítésnek megfelelő, valamint azzal azonos pótlék,

g) a társadalombiztosítási nyugellátásról szóló törvény hatálybalépése előtt hatályos jogszabály alapján megállapított saját jogú nyugellátások (így különösen a társadalombiztosításról szóló törvényben és a végrehajtásáról rendelkező kormányrendeletben meghatározott, mezőgazdasági szövetkezeti tagságon alapuló öregségi és munkaképtelenségi járadék, valamint a szakszövetkezeti tagságon alapuló növelt összegű öregségi és munkaképtelenségi járadék),

h) a Kiváló és Érdemes Művészeket, valamint a Népművészet Mestereit megillető, törvényben meghatározott járadék (nyugdíj-kiegészítés),

i) a Magyar Alkotóművészeti Közalapítvány által folyósított saját jogú nyugellátás és nyugdíjsegély,

j) az egyes művészeti tevékenységeket folytatók öregségi nyugdíjra jogosultságáról szóló kormányrendelet szerint folyósított öregségi nyugdíj,

k) a bányásznyugdíjról szóló kormányrendelet alapján folyósított bányásznyugdíj,

l) a kárpótlási jegyek életjáradékra váltásáról szóló törvény alapján folyósított életjáradék,

m) a nemzeti helytállásért elnevezésű pótlék bevezetéséről szóló kormányrendeletben meghatározott pótlék,

n) az egyház belső szabályai szerint létrehozott és működtetett nyugdíjalapból az egyház idős, rokkant egyházi személy tagja számára folyósított nyugellátás vagy nyugdíjkiegészítés,

o) a sportról szóló törvényben meghatározott olimpiai járadék, valamint az említett törvény alapján a „Nemzet Sportolója” címmel járó életjáradék,

p) a jövedelem- és vagyonadók területén a kettős adóztatás elkerülése tárgyában kötött egyezményben nyugdíjként meghatározott, az ellátásra jogosultat saját jogán megillető bevétel, továbbá – egyezmény hiányában is – az ennek megfelelő, külföldi szervezet által folyósított bevétel;

18. személy: a természetes személy, a jogi személy és az egyéb szervezet;

19. társas vállalkozás:

a) a gazdasági társaság (ideértve a közös vállalatot is), az európai részvénytársaság, az európai holding részvénytársaság,

b) az egyesülés, az európai gazdasági egyesülés,

c) a szövetkezet, az európai szövetkezet,

d) az ügyvédi iroda,

e) a végrehajtói iroda,

f) a szabadalmi ügyvivői iroda,

g) a közjegyzői iroda,

f) az a)-g) pontban meghatározott jogi személynek, egyéb szervezetnek megfelelő, külföldi székhelyű jogi személy és egyéb szervezet;

20. *természetbeni juttatás*: a személyi jövedelemadóról szóló törvényben ilyenként meghatározott adóköteles bevétel (ideértve a kifizető személygépkocsija magáncélú használatára tekintettel keletkező jövedelmet is), kivéve a reprezentációt és az üzleti ajándékot;

21. *vállalkozásból kivont jövedelem*: a személyi jövedelemadóról szóló törvényben ilyenként meghatározott bevétel;

22. *vezető tisztségviselő*: a jogi személy, az egyéb szervezet írásbeli képviselőjére az irányadó jog szerint jogosult, a jogi személy, az egyéb szervezet ügyvezetését ellátó személy (így különösen az üzletvezetésre jogosult tag, az ügyvezető, az igazgatóság tagja, a vezérigazgató, a végelszámoló, a felszámoló).

Felhatalmazások

47. § (1) Felhatalmazást kap a kormány, hogy rendeletben meghatározza:

a) a társadalombiztosítási hatóságokat és feladataikat, valamint a társadalombiztosítási hatóságok hatáskörére és illetékességére vonatkozó részletes szabályokat;

b) társadalombiztosítási hatóságok egymás közötti, valamint az állami adóhatósággal és a magánnyugdíjpénztárakkal történő együttműködésének részletes szabályait és feltételeit;

c) a társadalombiztosítási ellátásra vonatkozó szerződés megkötésének részletes szabályait, valamint a szerződés e törvényben nem szabályozott kötelező tartalmi elemeit;

d) a társadalombiztosítási nyilvántartások vezetésének részletes szabályait;

e) a kedvezményezett eltartottak igazolásának részletes szabályait;

f) a társadalombiztosítási ellenőrzés lefolytatásának és a jogkövetkezmények megállapításának részletes szabályait.

(2) Felhatalmazást kap a Társadalombiztosítási Tanács, hogy rendeletben meghatározza:

a) a járulékfizetési kötelezettség felső határait;

b) a nyugdíjbiztosítási járulék, a nyugdíjbiztosítási hozzájárulás és a tételes egészségbiztosítási hozzájárulás mértékét.

(3) A Központi Statisztikai Hivatal elnöke naptári évenként, a naptári évet követő év június 30-áig közzéteszi a nemzetgazdasági szintre megállapított havi bruttó átlagkeresetet, valamint a bruttó átlagkereset növekedésének éves szintre számított indexét.

Hatálybalépés

48. § E törvény hatálybalépéséről és az átmeneti szabályok megállapításáról, valamint egyes törvények kapcsolódó módosításáról külön törvény rendelkezik.

Az Európai Unió jogának való megfelelés

49. § Ez a törvény a következő uniós jogi aktusoknak való megfelelést szolgálja:

a) a harmadik országok huzamos tartózkodási engedéllyel rendelkező állampolgárainak jogállásáról szóló 2003/109/EK tanácsi irányelv;

b) az Unió polgárainak és családtagjaiknak a tagállamok területén történő szabad mozgáshoz és tartózkodáshoz való jogáról, valamint az 1612/68/EGK rendelet módosításáról, továbbá a 64/221/EGK, a 68/360/EGK, a 72/19-4/EGK, a 73/148/EGK, a 75/34/EGK, a 75/35/EGK, a 90/364/EGK, a 90/36-5/EGK és a 93/96/EGK irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló 2004/38/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv.

1. számú melléklet a 2007. évi ... törvényhez

A járulékfizetési kötelezettség felső határai

A járulékfizetési kötelezettség éves és napi felső határát – a 18. § (7) bekezdésében foglaltaknak megfelelően – a Társadalombiztosítási Tanács – a 47. § (2) bekezdésének *a*) pontjában kapott felhatalmazás alapján kiadott – rendeletében az *e* mellékletben meghatározott szabályok szerint határozza meg.

1. A járulékfizetési kötelezettség éves felső határa legfeljebb az alkalmazásban állóknak a naptári évet megelőző naptári évre vonatkozóan nemzetgazdasági szintre megállapított éves bruttó átlagkeresete négyszerese, növelve a bruttó átlagkereset növekedésének a naptári évet megelőző naptári évre vonatkozóan közzétett, éves szintre számított indexével.

2. A járulékfizetési kötelezettség napi felső határa az 1. pont alapján megállapított éves felső határ háromszázhatvanötöd (szököévben háromszázhatvanhatod) része.

3. A Központi Statisztikai Hivatal elnöke által közzétett adatoknak a Társadalombiztosítási Tanács rendeletének elfogadását követő módosítása a járulékfizetési kötelezettség éves és napi felső határát nem módosítja.

2. számú melléklet a 2007. évi ... törvényhez

Egyes járulékok és hozzájárulások mértéke

A nyugdíjbiztosítási járulék és a nyugdíjbiztosítási hozzájárulás százalékos mértékét, valamint a tételes egészségbiztosítási hozzájárulás havi és napi összegét – a 18. § (8) bekezdésének *a*) pontjában, a 20. § (12) bekezdésében, illetve a 21. § (6) bekezdésében foglaltaknak megfelelően – a Társadalombiztosítási Tanács – a 47. § (2) bekezdésének *b*) pontjában kapott felhatalmazás

alapján kiadott – rendeletében az e *mellékletben* meghatározott szabályok szerint határozza meg.

A) A nyugdíjbiztosítási járulék

1. A nyugdíjbiztosítási járulék mértékét a következő képlet szerint kell kiszámítani:

2. Az 1. pontban foglalt képlet alkalmazásában:

3. A nyugdíjbiztosítási járulék százalékos mértékét a Társadalombiztosítási Tanács rendeletének elfogadását követően ismertté vált változás nem befolyásolja.

4. A nyugdíjbiztosítási járulék százalékos mértékét a Társadalombiztosítási Tanács egy tizedesre kerekítve határozza meg.

B) A nyugdíjbiztosítási hozzájárulás

1. A nyugdíjbiztosítási hozzájárulás mértéke a belföldi illetőségű magánszeméllyel, illetve az egyéni vállalkozóval közös háztartásban élő kedvezményezett eltartottak számától függően, a 2. pontban meghatározottak figyelembe vételével, emelkedik.

2. A nyugdíjbiztosítási hozzájárulás mértéke – az 1. pontban foglaltaktól eltérően – nem haladhatja meg

a) a 0 százalékot, arra a hónapra, amelyben a belföldi illetőségű magánszemély, illetve az egyéni vállalkozó legalább három kedvezményezett eltartottal él közös háztartásban;

b) a d) pont szerinti esetre irányadó mérték egyharmadát, arra a hónapra, amelyben a belföldi illetőségű magánszemély, illetve az egyéni vállalkozó két kedvezményezett eltartottal él közös háztartásban;

c) a d) pont szerinti esetre irányadó mérték kétharmadát, arra a hónapra, amelyben a belföldi illetőségű magánszemély, illetve az egyéni vállalkozó egy kedvezményezett eltartottal él közös háztartásban;

d) a 12 százalékot az a)-c) pont hatálya alá nem tartozó esetben.

3. A nyugdíjbiztosítási hozzájárulás mértékét a Társadalombiztosítási Tanács úgy állapítja meg, hogy a Nyugdíjbiztosítási Alapnak a nyugdíjbiztosítási hozzájárulásból származó várható bevétele előreláthatóan fedezetet nyújtson a következő társadalombiztosítási ellátások nyújtásából származó várható kiadásai fedezetére:

a) az e törvény hatálybalépéséről és az átmeneti szabályok megállapítá-

sáról, valamint egyes törvények kapcsolódó módosításáról szóló törvény által hatályon kívül helyezett törvény alapján folyósított társadalombiztosítási nyugellátás;

b) az e törvény hatálybalépéséről és az átmeneti szabályok megállapításáról, valamint egyes törvények kapcsolódó módosításáról szóló törvény alapján folyósított társadalombiztosítási nyugellátás;

c) öregségi alapnyugdíj, ideiglenes özvegyi nyugdíj és árvaellátás.

4. A nyugdíjbiztosítási hozzájárulás százalékos mértékét a Társadalombiztosítási Tanács rendeletének elfogadását követően ismertté vált változás nem befolyásolja.

5. A nyugdíjbiztosítási hozzájárulás százalékos mértékét a Társadalombiztosítási Tanács egy tizedesre kerekítve határozza meg.

B) A tételes egészségbiztosítási hozzájárulás

1. A tételes egészségbiztosítási hozzájárulás havi összege nem haladhatja meg a 6 ezer forintot.

2. A tételes egészségbiztosítási hozzájárulás napi összege az 1. pont szerinti összeg harmincad része.

3. A tételes egészségbiztosítási hozzájárulás havi összegét a Társadalombiztosítási Tanács száz forintra kerekítve, úgy állapítja meg, hogy az harminccal maradék nélkül osztható legyen.

Indokolás

a társadalombiztosítás működésének alapvető szabályairól és forrásairól szóló

T/..... számú törvényjavaslathoz

Általános indokolás

A Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvénynek a társadalombiztosítás működésének fenntarthatóságát és kiszámíthatóságát szolgáló módosításáról rendelkező törvényjavaslat (a továbbiakban: Alkotmánymódosítási javaslat) kimondja, hogy a társadalombiztosítás olyan kockázatközösség, amely elsődlegesen az egyéni felelősség elvén alapul és alapvetően biztosítási elven működik.

Az Alkotmánymódosítási javaslattal összhangban, a társadalombiztosítás működésének alapvető szabályairól és forrásairól szóló törvényjavaslat (a továbbiakban: Javaslat) elsősorban a társadalmi szintű kockázatközösség működésének alapvető szabályait (egyéni felelősség, biztosítási elv, társadalmi szolidaritás) határozza meg, és ezen belül rendelkezik a társadalombiztosítási rendszer résztvevőinek alapvető jogairól és kötelezettségeiről, valamint a társadalombiztosítási jogviszony lényeges jellemzőiről.

A Javaslat részletes szabályokat tartalmaz a társadalombiztosítás működésének forrásaira vonatkozóan is. A társadalombiztosítás működésének forrásai két nagy csoportra oszthatók: a biztosított járulék fizetésére, a foglalkoztató (foglalkoztató hiányában maga a biztosított) hozzájárulás fizetésére kötelezett.

A Javaslat meghatározza a társadalombiztosítási ellátásokkal és azok forrásaival összefüggő eljárások rendjét, továbbá rendelkezik a társadalombiztosítási nyilvántartások vezetésének alapvető szabályairól is.

Részletes indokolás

az 1. §-hoz

A Javaslat megfogalmazása szerint a törvény elsődleges célja a társadalombiztosításra, a társadalombiztosítási jogviszonyokra és ellátásokra, valamint a társadalombiztosítási ellátásokra jogosultak körére irányadó alapvető szabályok meghatározása. Az e kérdéskörökre vonatkozó részletes szabályokat a Javaslat szerint külön törvények állapítják meg.

Az említett, keretjellegű szabályozástól eltérően, a Javaslat a társadalombiztosítás működésének forrásaira vonatkozóan már részletes szabályokat tartalmaz, amelyek meghatározzák e fizetési kötelezettségek (a járulékok és hozzájárulások) teljesítésének minden lényeges szabályát.

a 2. §-hoz

A Javaslat szerint, összhangban az Alkotmánymódosítási javaslattal, a társadalombiztosítás a szociális biztonsághoz fűződő jog érvényesülésének elsődleges, de nem egyedüli eszköze.

A társadalombiztosítás egyik alkotmányos alapelveként minősülő egyéni felelősség érvényesülése érdekében a Javaslat egyértelművé teszi, hogy a társadalombiztosítási ellátásokra elsősorban a biztosítottat terhelő járulék megfizetése révén lehet jogot szerezni. A Javaslat azonban azt is kimondja, hogy a társadalmi szolidaritás elvének érvényesülése, a szerzett jogok tiszteletben tartása érdekében az adózók hozzájárulás fizetésére is kötelezettek a társadalombiztosítási ellátások fedezetének megteremtése céljából. A társadalombiztosítási ellátások fedezetére szolgáló (alapvetően adónak minősülő) fizetési kötelezettségek esetében a Javaslat szerint érvényesülnie kell az általános, egyenlő és arányos közteljesítés elvének. E fizetési kötelezettségek esetében a Javaslat utal az adózás rendjéről szóló törvényben megfogalmazott adózási alapelvek érvényesítésére is.

A Javaslat garanciális jelleggel emeli ki, hogy a társadalombiztosítási ellátásra jogosultak között állampolgárság, lakóhely vagy más hasonló ismérv alapján kizárólag nemzetközi szerződésben meghatározottak szerint lehet megkülönböztetést tenni.

A Javaslat a társadalombiztosítási jogviszonyok tekintetében is alapvető szinten fogalmazza meg a rendeltetészerű joggyakorlás elvét, továbbá a kötelezettségek jóhiszemű teljesítésének követelményét.

a 3-4. §-hoz

A Javaslat általánosan megfogalmazza egyrészt az ellátásra jogosultak, a foglalkoztatók és a társadalombiztosítási ellátás nyújtására kötelezett más személyek, másrészt a hatóságok jogait és kötelezettségeit.

A Javaslat szerint mindenki jogosulttá válik a társadalombiztosítási ellátására vonatkozó bármely irat megismerésére. Az iratmegismerési jog azonban az iratnak arra a részére, amely más személyre vonatkozó, más személy által szolgáltatott személyes adatot tartalmaz, csak törvény külön rendelkezése alapján terjed ki. A Javaslat új lehetőségként megtekinti az önellenőrzés lehetőségét a társadalombiztosítási ellátások vonatkozásában is. A Javaslat alapvető szinten fogalmazza meg, hogy a biztosítottak és a foglalkoztatók kötelesek – az ellátások megállapítása, folyósítása és ellenőrzése érdekében – a társadalombiztosítási hatóságokkal együttműködni, valamint elősegíteni a társadalombiztosítási hatóságok törvényben meghatározott feladatainak ellátását.

A Javaslat szerint a társadalombiztosítási hatóságok csak törvényben meghatározott feladatkörükben jogosultak eljárni. Ennek keretében a társadalombiztosítási hatóság elsősorban a társadalombiztosítási ellátások, vagy azok fedezetének megállapítására és folyósítására jogosult, ugyanakkor a társadalombiztosítási ellátások ellenőrzése, jogosulatlanul igénybe vételük esetén a jogkövetkezmények megállapítása, valamint a visszafizetendő összeg megál-

lapítása is a társadalombiztosítási hatóságok hatáskörébe tartozik. A társadalombiztosítási hatóság törvényben meghatározott szabályok szerint vezet nyilvántartást a társadalombiztosítás szereplőiről. A Javaslat a társadalombiztosítási hatóságok számára együttműködési kötelezettséget ír elő, amely nemcsak egymásra, hanem az adóhatóságokra és a magánnyugdíj-pénztárakra is kiterjed. A Javaslat külön rendelkezik a megkülönböztetés nélküli eljárás és a méltányos eljárás követelményéről, továbbá meghatározza a társadalombiztosítási hatóságok tájékoztatási kötelezettségének részletes szabályait.

A Javaslat utal arra, hogy az ellátások fedezetét képező kötelező befizetésekkel kapcsolatos jogokat és kötelezettségeket, mind az adózók, mind az adóhatóságok tekintetében, az adózás rendjéről szóló törvény állapítja meg.

az 5. §-hoz

A Javaslatnak a tárgyi hatályt megállapító rendelkezése szerint, az Alkotmánymódosítási javaslattal összhangban, a társadalombiztosítás társadalmi szinten fennálló olyan kockázatközösség, amelyben a részvétel – fő szabály szerint – kötelező.

A Javaslat a társadalombiztosítás három ágát különbözteti meg, amelyek a nyugdíjbiztosítás, az egészségbiztosítás és a balesetbiztosítás. A Javaslat garanciális jelleggel fogalmazza meg, hogy a társadalombiztosítás pénzügyi alapjai az államháztartás külön alrendszerét képezik.

a 6. §-hoz

A társadalombiztosítási ellátásra jogosultak körét a Javaslat szerint a nyugdíjbiztosítás tekintetében a társadalombiztosítási nyugellátásról szóló törvény, az egészségbiztosítás és a balesetbiztosítás tekintetében a kötelező egészségbiztosítás ellátásairól szóló törvény állapítja meg.

A Javaslat azonban kimondja a nemzetközi szerződések elsőbbségének elvét is, valamint rendelkezik arról is, hogy a szociális biztonsági rendszereknek a Közösségen belül mozgó munkavállalókra, önálló vállalkozókra és családtagjaikra történő alkalmazásáról szóló tanácsi rendelet hatálya alá tartozó személy a tanácsi rendelet rendelkezései szerint jogosult az egyes társadalombiztosítási ellátásokra.

a 7. §-hoz

A társadalombiztosítás keretében a Magyar Köztársaság állampolgára, valamint a belföldi illetőségű magánszemélynek minősülő más természetes személy minősülhet biztosítottnak. A Javaslat szerint a biztosított jogviszony azonban csak járulékfizetési kötelezettséget eredményező jogviszony, vagy járulékfizetési kötelezettséget eredményező jogállás esetében áll fenn, amely közvetlen kapcsolatot teremt az ellátásra jogosultság és az ellátás fedezetét képező járulékok megfizetése között.

A Javaslat biztosítottként határozza meg a társadalombiztosítási ellátásra vonatkozó szerződés kedvezményezettje is.

a 8. §-hoz

A javaslat a járulékokkal és hozzájárulásokkal összefüggésben több adókötelezettséget állapít meg a foglalkoztató számára. A foglalkoztató elsősorban a biztosítottal járulékfizetési kötelezettséget eredményező jogviszonyban álló olyan személy, aki belföldön székhellyel, telephellyel, fiókteleppel, kereskedelmi képvisellel, állandó lakóhellyel vagy szokásos tartózkodási hellyel rendelkezik.

Az említett feltételnek meg nem felelő személy (például az a jogi személy, egyéb szervezet, amely belföldön sem fiókteleppel, sem kereskedelmi képvisellel nem rendelkezik) szintén foglalkoztatónak minősülhet, ha adókötelezettségei teljesítésére pénzügyi képviselőt bíz meg.

Ha a biztosított nem foglalkoztatóval áll a biztosítási kötelezettséget eredményező jogviszonyban, akkor maga köteles teljesíteni a foglalkoztatót terhelő adókötelezettségeket.

a 9. §-hoz

A javaslat a nyugdíjbiztosítási igazgatási szervet, a nyugdíjfolyósító szervet, valamint az egészségbiztosítási szervet határozza meg társadalombiztosítási hatóságként.

a 10. §-hoz

A javaslat rendelkezik arról, hogy társadalombiztosítási ellátást törvényben, vagy törvény felhatalmazása alapján kiadott kormányrendeletben meghatározottak szerint kijelölt személy köteles az ellátásra jogosult részére folyósítani, illetve nyújtani.

A javaslat szintén lehetővé teszi, hogy a társadalombiztosítási ellátást ne társadalombiztosítási hatóság nyújtsa a biztosított részére (ez a helyzet például az egészségbiztosítási szolgáltatások tekintetében). Ilyen esetben a javaslat szerint a kötelezettet a törvényben és a felhatalmazása alapján kiadott a kormányrendeletben foglalt szabályok szerint megállapított díjazás illeti meg.

a 11. §-hoz

A társadalombiztosítási jogviszonyt egyrészt az ellátásra jogosult, illetve a biztosított, másrészt a Magyar Köztársaság között fennálló jogviszonyként határozza meg a javaslat. E rendelkezés alapján a társadalombiztosítási jogviszonnyal kapcsolatos minden igény teljesítéséért végső soron a Magyar Köztársaság viseli e felelősséget. A társadalombiztosítási jogviszony vagy törvény rendelkezése alapján, vagy a javaslatban meghatározott szerződés alapján áll fenn a felek között.

A javaslat lényeges előírása, hogy a társadalombiztosítási jogviszony fennállását minden társadalombiztosítási ellátás keretében egyénileg kell megállapítani.

A társadalombiztosítási jogviszony keretében a feleket megillető jogok gyakorlásának és a feleket terhelő kötelezettségek teljesítésének részletes sza-

bályait a kötelező egészségbiztosításról szóló törvény, a társadalombiztosítási nyugellátásról szóló törvény, valamint a felhatalmazásuk alapján kiadott jogszabályok állapítják meg.

a 12-15. §-hoz

A társadalombiztosítás rendszerében az egyes ellátások a nyugdíjbiztosítás, az egészségbiztosítás és a balesetbiztosítás keretében vehetők igénybe.

A társadalombiztosítási ellátásokat és az egyes ellátásokra jogosultak körét a társadalombiztosítási nyugellátásról szóló törvény, illetve a kötelező egészségbiztosítás ellátásaira jogosultakról szóló törvény határozza meg. Az ellátások folyósításának részletes szabályait az említett törvények és a felhatalmazásuk alapján kiadott jogszabályok állapítják meg.

a 16. §-hoz

A Javaslat tételesen meghatározza a társadalombiztosítási ellátások fedezetét képező forrásokat, amelyek a következő nagyobb csoportokba sorolhatók:

- a) a biztosítottat terhelő járulékok (nyugdíjbiztosítási járulék, pénzbeli egészségbiztosítási járulék, természetbeni egészségbiztosítási járulék, balesetbiztosítási járulék);
- b) a jellemzően a foglalkoztatót, ennek hiányában a biztosítottat terhelő hozzájárulások (nyugdíjbiztosítási hozzájárulás, százalékos egészségbiztosítási hozzájárulás, tételes egészségbiztosítási hozzájárulás);
- c) a külön törvényben megállapított, a külön törvényben meghatározott személyeket terhelő olyan fizetési kötelezettség, amely törvény rendelkezése alapján a társadalombiztosítás valamely pénzügyi alapjának költségvetését illeti meg;
- d) a táppénzmegettérítés.

a 17. §-hoz

A járulékfizetési kötelezettséget eredményező jogviszonyokat és jogállásokat a hatályos szabályozásnál szélesebb körre határozza meg a Javaslat, annak érdekében, hogy a jogviszony alapján fizetendő járulékok és hozzájárulások az ellátást igénybe vevők minél szélesebb köre számára biztosítsák az ellátások fedezetét.

a 18-19. §-hoz

A járulékok alapja tekintetében a leglényegesebb változás, hogy a természetbeni egészségbiztosítási járulék, a pénzbeli egészségbiztosítási járulék és a balesetbiztosítási járulék alapjából minden esetben levonható az alapjául szolgáló jövedelmet terhelő nyugdíjbiztosítási járulék és magánnyugdíj-pénztári díj összege. Ennek következtében az említett járulékokból finanszírozott egészségbiztosítási és balesetbiztosítási pénzbeli ellátások a nyugdíjbiztosítási járulék alapját képezik a Javaslat szerint.

A nyugdíjbiztosítási járulék esetében, a társadalombiztosítási nyugellátások kiszámíthatósága és a társadalombiztosítási nyugellátások rendszerének hosszabb távú fenntarthatósága érdekében, a járulékfizetési kötelezettség felső határát, valamint a nyugdíjbiztosítási járulék mértékét a Javaslat szerint a Társadalombiztosítási Tanács rendeletben határozza meg.

a 20-21. §-hoz

A Javaslat szerint a foglalkoztatót (foglalkoztató hiányában jellemzően a biztosítottat) három hozzájárulás terheli. A három hozzájárulás közül a nyugdíjbiztosítási hozzájárulás és a százalékos egészségbiztosítási hozzájárulás esetében százalékos mértéket, a tételes egészségbiztosítási hozzájárulás tekintetében adótétel meghatározását írja elő a Javaslat.

A jelenlegi szabályokhoz képest a leglényegesebb módosítást az jelenti, hogy az osztalékot százalékos mértékű egészségbiztosítási hozzájárulás terheli. A tételes egészségbiztosítási hozzájárulás esetében a Javaslat lehetővé teszi, hogy külön törvény kedvezményeket állapítson meg a foglalkoztató részére.

A Javaslat szerint a nyugdíjbiztosítási hozzájárulás és a tételes egészségbiztosítási hozzájárulás mértékét a Társadalombiztosítási Tanács rendeletében állapítja meg.

a 22-24. §-hoz

A Javaslat továbbra is lehetővé teszi, hogy a biztosítottnak nem minősülő személyek társadalombiztosítási ellátásának fedezetére szerződést lehessen kötni.

A nyugdíjbiztosítás keretében a szerződés alapján a szerződő nyugdíjbiztosítási járulék és nyugdíjbiztosítási hozzájárulás megfizetésére válik kötelezetté, melynek fejében jogosultságot szerez az öregségi nyugdíjra és a hozzátartozói nyugellátásokra. Az egészségbiztosítás keretében kizárólag egészségügyi szolgáltatásra lehet szerződés alapján jogot szerezni, amelynek feltétele a természetbeni egészségbiztosítási járulék, a százalékos egészségbiztosítási hozzájárulás és a tételes egészségbiztosítási hozzájárulás megfizetése.

a 25-27. §-hoz

A Javaslatban szabályozott járulékok és hozzájárulások megállapítása, levonása, megfizetése és bevallása alapvetően az adózás rendjéről szóló törvény rendelkezéseinek megfelelően történik. A Javaslat, a személyi jövedelemadóról szóló törvényhez hasonlóan, a nem pénzben juttatott, az összevont adóalapba tartozó jövedelmek esetén a kifizető (a foglalkoztató) részére akkor is előírja a járulékok megfizetését, ha azok levonására nincs lehetőség.

a 28-32. §-hoz

A társadalombiztosítási nyilvántartások tekintetében a Javaslat csak az alapvető szabályokat határozza meg. Így például a Javaslat rendelkezik arról, hogy a nyilvántartásba csak megfelelő bizonylatok alapján lehet adatot bejegyezni, vala-

mint meghatározza a nyilvántartások tartalmára vonatkozó közös szabályokat.

A Javaslat részletesen meghatározza a biztosítottak, a foglalkoztatók bejelentkezési és bejelentési kötelezettsége teljesítésének szabályait is, továbbá részletes szabályokat ír elő a nyilvántartás adatainak felhasználására.

a 33-35. §-hoz

A Javaslat meghatározza a járulékokkal és a hozzájárulásokkal összefüggő egyes adókötelezettségek (igazoláskiállítás, adatszolgáltatás, nyilvántartás) teljesítésének szabályait.

a 36-41. §-hoz

A társadalombiztosítási ellátások jogosulatlan igénybevételének megakadályozása érdekében a Javaslat részletes szabályokat ír elő az ellenőrzésre vonatkozóan. A Javaslat szerint a társadalombiztosítási hatóságok (jellemzően az egészségbiztosítási hatóságok) ellenőrzési jogköre a társadalombiztosítási ellátás nyújtására kötelezett szervezetekre is kiterjed.

Az ellenőrzésre vonatkozó szabályok garanciális jelleggel rögzítik a hatóságok és az ellenőrzött személyek jogait és kötelezettségeit, valamint pontos határidőket állapítanak meg az ellenőrzési eljárás lefolytatására.

a 42-43. §-hoz

A Javaslat az adózás rendjéről szóló törvényben meghatározott jogkövetkezményeknek megfelelő szigorúságú jogkövetkezményeket (mulasztási bírság, késedelmi pótlék, megtérítési pótlék állapít meg). A társadalombiztosítási ellátások és térítések jogosulatlan igénybevétele, illetve igénylése esetén a végrehajtás a Javaslat szerint az állami adóhatóság hatáskörébe tartozik.

a 44. §-hoz

A Javaslat a járulékokkal és hozzájárulásokkal összefüggő ellenőrzés és végrehajtás tekintetében az adózás rendjéről szóló törvény rendelkezéseinek alkalmazását írja elő.

a 45. §-hoz

A Javaslat, a jelenlegi szabályozástól eltérően, öt évben határozza meg a társadalombiztosítási igények elévülésének határidejét, míg a járulékok és a hozzájárulások tekintetében (a hatályos szabályozásnak megfelelően) továbbra is az adózás rendjéről szóló törvény rendelkezéseit tekinti irányadónak.

a 46. §-hoz

Az értelmező rendelkezések a Javaslat egyes előírásainak alkalmazásához szükséges fogalmakat határoznak meg.

a 47. §-hoz

A felhatalmazások alapján a kormány elsősorban a társadalombiztosítási

hatóságokra, a társadalombiztosítási nyilvántartásokra és a társadalombiztosítási ellenőrzésre vonatkozó részletes szabályok kidolgozására kötelezett.

A Társadalombiztosítási Tanács ugyancsak felhatalmazást kap a járulékfizetési kötelezettség felső határainak megállapítására, valamint a nyugdíjbiztosítási járulék, a nyugdíjbiztosítási hozzájárulás és a tételes egészségbiztosítási hozzájárulás mértékének meghatározására.

a 48. §-hoz

Figyelembe véve a Javaslatban megfogalmazott jelentős változást, a Javaslat hatálybalépéséről, az átmeneti szabályokról és a kapcsolódó törvénymódosításokról külön törvény rendelkezik.

a 49. §-hoz

A Javaslat utalást tartalmaz a kidolgozásakor figyelembe vett európai uniós jogi aktusokra.

az 1. számú melléklethez

A *melléklet* a járulékfizetési kötelezettség felső határa megállapításának szabályait határozza meg.

a 2. számú melléklethez

A *melléklet* azokat a szabályokat állapítja meg, amelyek alapján a Társadalombiztosítási Tanács a nyugdíjbiztosítási járulék, a nyugdíjbiztosítási hozzájárulás és a tételes egészségbiztosítási hozzájárulás mértékét megállapítja.

Jelentős kedvezményt jelent a foglalkoztatók számára, hogy a százalékos egészségbiztosítási hozzájárulás mértéke a Javaslat szerint függ a munkavállalók által nevelt kedvezményezett eltartottak (jellemzően gyermekek) számától, amely alkalmas a gyermekes munkavállalók foglalkoztatásának ösztönzésére.

T/..... számú törvényjavaslat

a társadalombiztosítási nyugellátásról

Budapest, 2007. augusztus

2007. évi törvény
a társadalombiztosítási nyugellátásról

I. RÉSZ

KÖZÖS SZABÁLYOK

I. Fejezet

Bevezető rendelkezések

A törvény célja

1. § E törvény, a szociális biztonsághoz fűződő alkotmányos jog érvényesülése érdekében, meghatározza a társadalombiztosítás keretében működő nyugdíjbiztosításra és a nyugdíjbiztosítás ellátásaira, valamint az egyes ellátásokra jogosultak körére, továbbá az ellátások folyósításának rendjére vonatkozó részletes szabályokat.

Alapelvek

2. § (1) A társadalombiztosítási rendszerben a nyugdíjbiztosítás egységes elvek alapján nyújt nyugellátást a biztosított, a biztosított e törvényben meghatározott hozzátartozója, valamint az e törvényben meghatározott más természetes személy számára.

(2) A biztosított a nyugdíjbiztosítási járulék megfizetésével jogot szerez saját maga és az e törvényben meghatározott hozzátartozója számára az öregségi nyugdíjra, illetve a hozzátartozói nyugellátásra.

(3) Az öregségi nyugdíj és a hozzátartozói nyugellátás összegét a biztosított által megfizetett nyugdíjbiztosítási járulék összege határozza meg. Az öregségi nyugdíj és a hozzátartozói nyugellátás összege egyebekben nem függ az ellátásra jogosult jövedelmi és vagyoni helyzetétől, vagy e törvényben nem említett más személyes körülményétől.

(4) A nyugdíjbiztosítás keretében az öregségi alapnyugdíj az e törvényben meghatározott természetes személyeknek alanyi jogon jár.

(5) A Magyar Köztársaság, az egyéni felelősség elvének érvényesülése érdekében, megteremti a nyugdíjcélú megtakarítások különböző formáinak működési feltételeit, valamint azok működését támogatja és ellenőrzi.

II. Fejezet

A törvény hatálya

A nyugdíjbiztosítási ellátások

3. § (1) A társadalombiztosítási rendszerben a nyugdíjbiztosítás keretében nyújtott ellátások az öregségi nyugdíj, a hozzátartozói nyugellátások és az öregségi alapnyugdíj.

(2) A nyugdíjbiztosítás keretében nyújtott hozzátartozói nyugellátás az ideiglenes özvegyi nyugdíj, az özvegyi nyugdíj és az árvaellátás.

(3) A nyugdíjbiztosítási ellátás egy folyósítási időszakra eső összegét a Magyar Köztársaság hivatalos fizetőeszközében, a hivatalos fizetőeszköz legkisebb egységének százszorosára kerekítve kell meghatározni.

Az ellátásra jogosultak

4. § (1) Öregségi nyugdíjra jogosult, az e törvényben részletesen meghatározott szabályok szerint, a társadalombiztosítás működésének alapvető szabályairól és forrásairól szóló törvényben meghatározott biztosított.

(2) Hozzátartozói nyugellátásra jogosult, az e törvényben részletesen meghatározott szabályok szerint, a biztosított halála (ideértve a bíróság által jogerősen megállapított eltűnését is) esetén az e törvényben meghatározott (volt) hozzátartozója. Nem jogosult azonban hozzátartozói nyugellátásra az a (volt) hozzátartozó, akiről a bíróság jogerős ítélete megállapította, hogy a biztosított halálát szándékosan okozta.

(3) Öregségi alapnyugdíjra jogosult, az e törvényben részletesen meghatározott szabályok szerint, a belföldön bejelentett lakóhellyel rendelkező magyar állampolgár és más természetes személy.

A nyugdíjbiztosítási hatóságok

5. § (1) A nyugdíjbiztosítási igazgatási szerv jár el a nyugdíjbiztosítási ellátásokkal összefüggő minden olyan hatósági ügyben, amely törvény, vagy törvény felhatalmazása alapján kiadott kormányrendelet rendelkezése alapján nem tartozik a nyugdíjfolyósító szerv hatáskörébe.

(2) A nyugdíjfolyósító szerv jár el a nyugdíjbiztosítási ellátás összegének megállapításával és folyósításával összefüggő hatósági ügyben, valamint a nyugdíjbiztosítási ellátásokkal összefüggő, törvény, vagy törvény felhatalmazása alapján kiadott kormányrendelet alapján a hatáskörébe tartozó más hatósági ügyben.

A Nyugdíjbiztosítási Alap

6. § (1) A Nyugdíjbiztosítási Alap az államháztartás társadalombiztosítási alrendszerének a nyugdíjbiztosítási ellátások folyósításáért felelős részeként működő olyan pénzügyi alap, amelynek útján a Magyar Köztársaság a nyugdíjbiztosítás keretében biztosítottakkal, foglalkoztatóikkal és a nyugdíjbiztosítási ellátásra jogosultakkal társadalombiztosítási jogviszonyban áll.

(2) A Nyugdíjbiztosítási Alap jogi személy. A Nyugdíjbiztosítási Alap képviseletében – törvény, vagy törvény felhatalmazása alapján kiadott kormányrendelet eltérő rendelkezése hiányában – a Nyugdíjbiztosítási Alap kezeléséért felelős, az e törvény felhatalmazása alapján kiadott kormányrendeletben kijelölt szervezet jár el.

(3) A Nyugdíjbiztosítási Alap bevételei:

a) a nyugdíjbiztosítási járulék;

b) a nyugdíjbiztosítási hozzájárulás;

c) a nyugdíjbiztosítási járulékkal és a nyugdíjbiztosítási hozzájárulással összefüggő, az adózás rendjéről szóló törvényben megállapított jogkövetkezményből származó bevétel;

d) az általa folyósított nyugdíjbiztosítási ellátás késedelmes teljesítése miatt a Magyar Köztársaságot terhelő jogkövetkezménynek a központi költségvetés által megtérített összege.

(5) A Nyugdíjbiztosítási Alap kiadásai:

a) az e törvény rendelkezése alapján folyósított nyugdíjbiztosítási ellátás;

b) az e törvény hatályba lépéséről és az átmeneti szabályok megállapításáról szóló törvény alapján folyósított nyugdíjbiztosítási ellátás;

c) a b) pont hatálya alá tartozó pénzbeli ellátást terhelő személyi jövedelemadó és természetbeni egészségbiztosítási járulék;

d) az a)-b) pontban meghatározott nyugdíjbiztosítási ellátás késedelmes teljesítése miatt a Magyar Köztársaságot terhelő jogkövetkezmény.

Más jogszabályok alkalmazása

7. § (1) Ha e törvény eltérő rendelkezést nem tartalmaz, akkor a nyugdíjbiztosítás működésének alapelvei, valamint az ellátásra jogosultak, a biztosítottak és a hatóságok jogaira és kötelezettségeire, továbbá a nyugdíjbiztosítás keretében fennálló társadalombiztosítási jogviszonyokra és a nyugdíjbiztosítással összefüggő eljárások rendjére a társadalombiztosítás működésének alapvető szabályairól és forrásairól szóló törvény rendelkezései az irányadóak.

(2) A nyugdíjbiztosítás keretében nyújtott ellátások tárgyában kötött nemzetközi szerződés rendelkezését kell alkalmazni, amennyiben a nemzetközi szerződés e törvénytől eltérő rendelkezést tartalmaz.

(3) A szociális biztonsági rendszereknek a Közösségen belül mozgó munkavállalókra, önálló vállalkozókra és családtagjaikra történő alkalmazásáról szóló tanácsi rendelet rendelkezését kell alkalmazni, amennyiben az e törvénytől eltérő rendelkezést tartalmaz.

(4) Az e törvényben szabályozott eljárások tekintetében a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló törvény rendelkezéseit az e törvényben meghatározott eltérésekkel kell alkalmazni.

II. RÉSZ

AZ EGYES NYUGDÍJBIZTOSÍTÁSI ELLÁTÁSOK

III. Fejezet

Az öregségi nyugdíj

Az öregségi nyugdíjra jogosultak

8. § Öregségi nyugdíjra jogosult a (volt) biztosított, ha

a) hatvankettedik életévét betöltötte, valamint öregségi nyugdíjának számított éves összegének egy folyósítási időszakra járó része eléri az öregségi nyugdíj egy folyósítási időszakra jutó legkisebb összegét;

b) az öregségi alapnyugdíjra jogosító életkort már betöltötte, de az a) pont alapján nem szerzett jogosultságot az öregségi nyugdíjra.

Az öregségi nyugdíj összege

9. § (1) Az öregségi nyugdíj éves összege egyenlő az ellátásra jogosult nyugdíjbiztosítási számlájának az öregségi nyugdíjra való jogosultság megállapítása iránti kérelem benyújtásának időpontjára megállapított egyenlege alapján a *1. számú mellékletben* meghatározottak szerint megállapított összeggel.

(2) Az ellátásra jogosultat megillető öregségi nyugdíj éves összege a *2. számú mellékletben* meghatározottak szerint a Társadalombiztosítási Tanács rendeletében megállapított mérték szerint naptári évenként, minden naptári év első folyósítási időszakától kezdődően módosul.

(3) Ha e törvény rendelkezése alapján az öregségi nyugdíj egy összegben esedékes, akkor az öregségi nyugdíj összege – az (1)-(2) bekezdésben foglaltaktól eltérően – egyenlő a biztosított nyugdíjbiztosítási számlájának az öregségi nyugdíjra való jogosultság megállapítása iránti kérelem benyújtásának időpontjában fennálló egyenlegével.

Az öregségi nyugdíj egy folyósítási időszakra eső legkisebb összege

10. § Az öregségi nyugdíj egy folyósítási időszakra eső legkisebb összege egyenlő a *3. számú mellékletben* meghatározottak szerint a Társadalombiztosítási Tanács rendeletében megállapított összeggel.

Az öregségi nyugdíj folyósításának időtartama

11. § (1) Az öregségi nyugdíj az ellátásra jogosultat az öregségi nyugdíjra való jogosultság megállapítása iránti kérelem benyújtásának időpontját (de legkorábban az öregségi nyugdíjra való jogosultság megnyílásának napját)

követő folyósítási időszak első napjától az ellátásra jogosult halálának napját magába foglaló folyósítási időszak utolsó napjáig illeti meg.

(2) Az öregségi nyugdíj – az (1) bekezdésben foglaltaktól eltérően – nem illeti meg az ellátásra jogosultat a folyósítás szünetelésének időtartamára.

Az öregségi nyugdíj esedékessége

12. § (1) Az öregségi nyugdíj éves összege az e törvény felhatalmazása alapján kiadott kormányrendeletben meghatározott folyósítási időszakonként, de egy éves időtartamra vonatkozóan legalább tizenkét alkalommal, egyenlő részletekben esedékes.

(2) Az öregségi nyugdíj éves összege – az (1) bekezdésben foglaltaktól eltérően – a (3) bekezdés szerint megállapított több folyósítási időszakra vonatkozóan egyidejűleg, az említett több folyósítási időszak közül az utolsóra járó öregségi alapnyugdíjjal egyidejűleg esedékes a következő feltételek egyidejű fennállása esetén:

a) a (volt) biztosított kizárólag az öregségi alapnyugdíjra jogosító életkor betöltése miatt válik az öregségi nyugdíjra jogosulttá;

b) öregségi nyugdíjának egy folyósítási időszakra eső összege nem éri el az öregségi nyugdíj egy folyósítási időszakra eső legkisebb összegét;

c) az esedékesség megállapításánál figyelembe vett több folyósítási időszak együttes hossza nem haladja meg az egy éves időtartamot.

(3) A (2) bekezdés alkalmazásakor a folyósítási időszakoknak az esedékesség tekintetében irányadó számát úgy kell megállapítani, hogy az öregségi nyugdíj egy folyósítási időszakra eső összegének és az öregségi nyugdíj esedékességénél figyelembe vett folyósítási időszakok számának a szorzata érje el az öregségi nyugdíj egy esedékességi időszakra eső legkisebb összegét.

(4) Az öregségi nyugdíj összege – az (1) bekezdésben foglaltaktól eltérően – az öregségi nyugdíjra való jogosultságot megállapító határozat jogerőre emelkedésének napját követő tizenötödik napig, egy összegben esedékes, a következő feltételek egyidejű fennállása esetén:

a) a (volt) biztosított kizárólag az öregségi alapnyugdíjra jogosító életkor betöltése miatt válik az öregségi nyugdíjra jogosulttá;

b) öregségi nyugdíjának egy folyósítási időszakra eső összege nem éri el az öregségi nyugdíj egy folyósítási időszakra eső legkisebb összegét;

c) az esedékesség megállapításánál figyelembe vett több folyósítási időszak együttes hossza meghaladja az egy éves időtartamot.

IV. Fejezet

A hozzátartozói nyugellátások

Az ideiglenes özvegyi nyugdíj

Az ideiglenes özvegyi nyugdíjra jogosultak

13. § (1) Ideiglenes özvegyi nyugdíjra jogosult:

a) a biztosított házastársa; ha azonban a biztosított házasságuk megkötésekor hatvankettedik életévét már betöltötte, csak akkor, ha a biztosítottól gyermeke született, vagy a biztosítottal a házasság megkötésétől számítva legalább öt éven át megszakítás nélkül együtt élt;

b) a biztosított elvált házastársa, feltéve, hogy a biztosítottól annak haláláig tartásdíjban részesült, vagy részére a bíróság – a biztosított halálát megelőzően megindult eljárás keretében – jogerős határozatában tartásdíjat állapított meg;

c) a biztosított élettársa, feltéve, hogy élettársi kapcsolatuk időtartamára a közös háztartás vagyoni viszonyai tárgyában legalább a biztosított halálát egy évvel megelőzően közokiratba foglalt szerződést kötöttek és e szerződés a biztosított halála (eltűnése) napján is hatályban volt; ha azonban a biztosított a szerződés közokiratba foglalásakor hatvankettedik életévét már betöltötte, csak akkor, ha a biztosítottól gyermeke született, vagy a biztosítottal a szerződés közokiratba foglalásától számítva legalább öt éven át megszakítás nélkül együtt élt.

(2) Az (1) bekezdésben meghatározott természetes személy ugyanazon a folyósítási időszak tekintetében csak egy biztosítottra tekintettel jogosult ideiglenes özvegyi nyugdíjra. Ezzel kapcsolatban a választás joga az ellátásra jogosultat illeti meg.

(3) Az ideiglenes özvegyi nyugdíjra való jogosultság megszűnik azzal a nappal, amelyen az (1) bekezdésben említett személy öregségi nyugdíja esedékessé válik.

Az ideiglenes özvegyi nyugdíj összege

14. § (1) Az ideiglenes özvegyi nyugdíj éves összege egyenlő a biztosított nyugdíjbiztosítási számlájának a halála napjára (ideértve az eltűnését megállapító bírósági határozat jogerőre emelkedésének napját is) megállapított egyenlege alapján az 1. számú mellékletben meghatározottak szerint megállapított öregségi nyugdíj éves összegének hatvan százalékaival.

(2) Az ellátásra jogosultat megillető ideiglenes özvegyi nyugdíj éves összege a 2. számú mellékletben meghatározott számítási módszer szerint a Társadalombiztosítási Tanács rendeletében megállapított mérték szerint évente emelkedik.

(3) Ha e törvény rendelkezése alapján az ideiglenes özvegyi nyugdíj egy összegben esedékes, akkor az ideiglenes özvegyi nyugdíj összege – az (1)-(2) bekezdésben foglaltaktól eltérően – egyenlő a biztosított nyugdíjbiztosítási számlájának a halála (az eltűnése) napján fennálló egyenlege hatvan százalékból az egyösszegű kifizetés esedékessé válásáig már kifizetett ideiglenes özvegyi nyugdíj(ak) összegét meghaladó résszel.

(4) Ha ugyanazon biztosított után többen jogosultak ideiglenes özvegyi nyugdíjra, a jogosultak között az ideiglenes özvegyi nyugdíjnak az (1)-(3) bekezdés rendelkezései szerint megállapított összegét – az igényjogosultság bejelentésének napját követő folyósítási időszakra – egyenlő arányban kell megosztani.

(5) Az elvált házastársat megillető ideiglenes özvegyi nyugdíj összege – az (1)-(4) bekezdésben foglaltaktól eltérően – nem haladhatja meg a biztosítottat terhelő, illetve a bíróság által jogerősen megítélt tartásdíj összegét.

(6) Az ellátásra jogosultak számának módosulását az ennek bejelentését követő folyósítási időszaktól kell figyelembe venni az ideiglenes özvegyi nyugdíj megosztásánál.

(7) A több ellátásra jogosultat megillető ideiglenes özvegyi nyugdíjak összege nem haladhatja meg az egyetlen ellátásra jogosultat az ideiglenes özvegyi nyugdíj folyósításának időtartamára megillető ideiglenes özvegyi nyugdíjak összegét.

Az ideiglenes özvegyi nyugdíj egy esedékességi időszakra eső legkisebb összege

15. § Az ideiglenes özvegyi nyugdíj egy esedékességi időszakra eső legkisebb összege egyenlő az öregségi nyugdíj egy esedékességi időszakra eső legkisebb összegének 60 százalékával.

Az ideiglenes özvegyi nyugdíj folyósításának időtartama

16. § (1) Az ideiglenes özvegyi nyugdíj az ellátásra jogosultat az ideiglenes özvegyi nyugdíjra való jogosultság megállapítása iránti kérelem benyújtásának időpontját (de legkorábban a biztosított halálának napját) követő folyósítási időszak első napjától tizenkét hónapon keresztül (de legkésőbb a biztosított halálának napját magába foglaló hónapot követő tizennyolcadik hónap utolsó napjáig és legfeljebb az ellátásra jogosult öregségi nyugdíja folyósításának kezdő napját megelőző napig) illeti meg.

(2) Az ideiglenes özvegyi nyugdíj – az (1) bekezdésben foglaltaktól eltérően – nem illeti meg az ellátásra jogosultat a folyósítás szünetelésének időtartamára. A folyósítás szünetelésének időtartama az ideiglenes özvegyi nyugdíj folyósításának az (1) bekezdés szerinti időtartamát, legfeljebb huszonnégy hónappal meghosszabbítja.

Az ideiglenes özvegyi nyugdíj esedékessége

17. § (1) Az ideiglenes özvegyi nyugdíj havonta esedékes.

(2) Ha az ideiglenes özvegyi nyugdíj havi összege nem éri el az ideiglenes özvegyi nyugdíj egy folyósítási időszakra eső legkisebb összegét, akkor az ideiglenes özvegyi nyugdíj – az (1) bekezdésben foglaltaktól eltérően – az ideiglenes özvegyi nyugdíjra való jogosultságot megállapító határozat jogerőre emelkedésének napját követő tizenötödik napig, egy összegben esedékes.

Az özvegyi nyugdíj

Az özvegyi nyugdíjra jogosultak

18. § Özvegyi nyugdíjra jogosult a biztosított volt házastársa (ide nem értve az elvált házastársat) és élettársa az ideiglenes özvegyi nyugdíjra vonatkozóan előírt feltételek szerint, ha nem minősült biztosítottnak, feltéve, hogy

a) hatvankettedik életévét betöltötte, valamint özvegyi nyugdíjának számított éves összegének egy folyósítási időszakra járó része eléri az özvegyi nyugdíj egy folyósítási időszakra jutó legkisebb összegét;

b) az öregségi alapnyugdíjra jogosító életkort már betöltötte, de az a) pont alapján nem szerzett jogosultságot az özvegyi nyugdíjra.

Az özvegyi nyugdíj összege

19. § (1) Az özvegyi nyugdíj éves összege egyenlő az ellátásra jogosult nyugdíjbiztosítási számlájának az özvegyi nyugdíjra való jogosultság megállapítása iránti kérelem benyújtásának időpontjára megállapított egyenlege alapján a *1. számú mellékletben* meghatározottak szerint megállapított összeg 50 százalékával.

(2) Az ellátásra jogosultat illető özvegyi nyugdíj éves összege a *2. számú mellékletben* meghatározottak szerint a Társadalombiztosítási Tanács rendeletében megállapított mérték szerint naptári évenként, minden naptári év első folyósítási időszakától kezdődően módosul.

(3) Ha e törvény rendelkezése alapján az özvegyi nyugdíj egy összegben esedékes, akkor az özvegyi nyugdíj összege – az (1)-(2) bekezdésben foglaltaktól eltérően – egyenlő a biztosított nyugdíjbiztosítási számlájának az özvegyi nyugdíjra való jogosultság megállapítása iránti kérelem benyújtásának időpontjában fennálló egyenlegével.

Az özvegyi nyugdíj egy folyósítási időszakra eső legkisebb összege

20. § Az özvegyi nyugdíj egy folyósítási időszakra eső legkisebb összege egyenlő az öregségi nyugdíj egy folyósítási időszakra eső legkisebb összegének 75 százalékával.

Az özvegyi nyugdíj folyósításának időtartama

21. § (1) Az özvegyi nyugdíj az ellátásra jogosultat az özvegyi nyugdíjra való jogosultság megállapítása iránti kérelem benyújtásának időpontját (de legkorábban az özvegyi nyugdíjra való jogosultság megnyílásának napját) követő folyósítási időszak első napjától az ellátásra jogosult halálának napját magába foglaló folyósítási időszak utolsó napjáig terjedő időszakra illeti meg.

(2) Az özvegyi nyugdíj – az (1) bekezdésben foglaltaktól eltérően – nem illeti meg az ellátásra jogosultat a folyósítás szünetelésének időtartamára.

Az özvegyi nyugdíj esedékessége

21. § (1) Az özvegyi nyugdíj éves összege az e törvény felhatalmazása alapján kiadott kormányrendeletben meghatározott folyósítási időszakonként, de egy éves időtartamra vonatkozóan legalább tizenkét alkalommal, egyenlő részletekben esedékes.

(2) Az özvegyi nyugdíj éves összege – az (1) bekezdésben foglaltaktól eltérően – a (3) bekezdés szerint megállapított több folyósítási időszakra vonatkozóan egyidejűleg, az említett több folyósítási időszak közül az utolsóira járó öregségi alapnyugdíjjal egyidejűleg esedékes a következő feltételek egyidejű fennállása esetén:

a) az ellátásra jogosult kizárólag az öregségi alapnyugdíjra jogosító életkor betöltése miatt válik az özvegyi nyugdíjra jogosulttá;

b) özvegyi nyugdíjának egy folyósítási időszakra eső összege nem éri el az özvegyi nyugdíj egy folyósítási időszakra eső legkisebb összegét;

c) az esedékesség megállapításánál figyelembe vett több folyósítási időszak együttes hossza nem haladja meg az egy éves időtartamot.

(3) A (2) bekezdés alkalmazásakor a folyósítási időszakoknak az esedékesség tekintetében irányadó számát úgy kell megállapítani, hogy az özvegyi nyugdíj egy folyósítási időszakra eső összegének és az özvegyi nyugdíj esedékességénél figyelembe vett folyósítási időszakok számának a szorzata érje el az özvegyi nyugdíj egy esedékességi időszakra eső legkisebb összegét.

(4) Az özvegyi nyugdíj – az (1) bekezdésben foglaltaktól eltérően – az özvegyi nyugdíjra való jogosultságot megállapító határozat jogerőre emelkedésének napját követő tizenötödik napig, egy összegben esedékes, a következő feltételek egyidejű fennállása esetén:

a) az ellátásra jogosult kizárólag az öregségi alapnyugdíjra jogosító életkor betöltése miatt válik az özvegyi nyugdíjra jogosulttá;

b) özvegyi nyugdíjának egy folyósítási időszakra eső összege nem éri el az özvegyi nyugdíj egy folyósítási időszakra eső legkisebb összegét;

c) az esedékesség megállapításánál figyelembe vett több folyósítási időszak együttes hossza meghaladja az egy éves időtartamot.

Az árvaellátás

Az árvaellátásra jogosultak

23. § (1) Árvaellátásra jogosult:

a) a biztosított vér szerinti és örökbe fogadott gyermeke;

b) a biztosított házastársának az *a)* pont hatálya alá nem tartozó, a biztosítottal közös háztartásban nevelt vér szerinti és örökbe fogadott gyermeke; ha azonban a biztosított a házasság megkötésekor hatvankettedik életévét már betöltötte, csak akkor, ha a biztosított házastársának a biztosítottól gyermeke született, vagy a biztosított és házastársa a házasság megkötésétől számítva legalább öt éven át megszakítás nélkül együtt élt;

c) a biztosított élettársának az *a)* pont hatálya alá nem tartozó, a biztosítottal közös háztartásban nevelt vér szerinti és örökbe fogadott gyermeke, feltéve, hogy a biztosított és élettársa élettársi kapcsolatuk időtartamára a közös háztartás vagyoni viszonyai tárgyában legalább a biztosított halálát egy évvel megelőzően közokiratba foglalt szerződést kötöttek; ha azonban a biztosított a szerződés közokiratba foglalásakor hatvankettedik életévét már betöltötte, csak akkor, ha a biztosított élettársának a biztosítottól gyermeke született, vagy a biztosítottal a szerződés közokiratba foglalásától számítva legalább öt éven át megszakítás nélkül együtt élt.

(2) A gyermeket az árvaellátás tizenhatodik életévének betöltéséig illeti meg. Ha azonban a gyermek oktatási intézménnyel áll tanulói, hallgatói jogviszonyban, akkor a jogviszony fennállásának időtartama alatt, de legfeljebb huszonötödik életévének betöltéséig az árvaellátás megilleti. Ha a tanulói, hallgatói jogviszonynak a tizenhatodik életéve betöltését követő megszűnése után a gyermek huszonötödik életéve betöltését megelőzően ismét tanulói, hallgatói jogviszonyt létesít, akkor – legfeljebb huszonötödik életévének betöltéséig – az árvaellátásra való jogosultsága ismét megnyílik.

(3) A gyermek árvaellátásra ugyanazon időszak tekintetében legfeljebb két biztosítottra tekintettel jogosult. Ezzel kapcsolatban a választás joga a jogosultat illeti meg.

Az árvaellátás éves összege

24. § (1) Az árvaellátás éves összege egyenlő a biztosított nyugdíjbiztosítási számlájának a halála napjára (az eltűnése napjára) megállapított egyenlege alapján az *1. számú melléklet*ben meghatározottak szerint megállapított öregégi nyugdíj összegének hatvan százalékaival.

(2) Az ellátásra jogosultat megillető árvaellátás éves összege a *2. számú melléklet*ben meghatározott számítási módszer szerint a Társadalombiztosítási Tanács rendeletében megállapított mérték szerint évente emelkedik.

(3) Ha e törvény rendelkezése alapján az árvaellátás egy összegben esedékes, akkor az árvaellátás összege – az (1)-(2) bekezdésben foglaltaktól eltérően – egyenlő a biztosított nyugdíjbiztosítási számlájának a halála napjára (az eltűnése napjára) megállapított egyenlege hatvan százalékával.

(5) Ha ugyanazon biztosított után többen jogosultak árvaellátásra, a jogosultakat az árvaellátás azonos összegben illeti meg.

Az árvaellátás egy folyósítási időszakra eső legkisebb összege

25. § Az árvaellátás egy folyósítási időszakra eső legkisebb összege egyenlő az öregségi nyugdíj egy folyósítási időszakra eső legkisebb összegének hatvan százalékával.

Az árvaellátás folyósításának időtartama

26. § (1) Az árvaellátás az ellátásra jogosultat a biztosított halálának napját követő folyósítási időszak első napjától a jogosultság megszűnésének napját magába foglaló folyósítási időszak utolsó napjáig illeti meg.

(2) Ha a jogosult árvaellátásra való jogosultsága annak megszűnését követően ismét megnyílik, akkor az ellátásra jogosultat az árvaellátás az árvaellátásra való jogosultság megállapítása iránti kérelem benyújtásának időpontját követő folyósítási időszak első napjától a jogosultság megszűnésének napját magába foglaló folyósítási időszak utolsó napjáig illeti meg.

(3) Az árvaellátás tekintetében a folyósítás szünetelésének nincs helye.

Az árvaellátás esedékessége

27. § (1) Az árvaellátás havonta esedékes.

(2) Ha a jogosultat megillető árvaellátás havi összege nem éri el az árvaellátás egy folyósítási időszakra eső legkisebb összegét, akkor – az (1) bekezdésben foglaltaktól eltérően – az árvaellátás

a) negyedévente esedékes, feltéve, hogy a jogosultat megillető árvaellátás háromhavi összege eléri az árvaellátás egy folyósítási időszakra eső legkisebb összegét;

b) évente esedékes az a) pont hatálya alá nem tartozó esetben.

(3) A (2) bekezdés a) pontja szerinti esetben a jogosultat a folyósítás első negyedévére megillető (egy-, két- vagy háromhavi) árvaellátást akkor is ki kell fizetni, ha a kifizetendő összeg nem éri el az árvaellátás egy folyósítási időszakra eső legkisebb összegét.

Az öregségi alapnyugdíj

Az öregségi alapnyugdíjra jogosultak

28. § (1) Öregségi alapnyugdíjra jogosult a Magyar Köztársaság területén bejelentett lakóhellyel rendelkező:

a) magyar állampolgár;

b) a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek beutazásáról és tartózkodásáról szóló törvény hatálya alá tartozó személy;

c) menedékjoggal rendelkező természetes személy.

(2) Az (1) bekezdésben meghatározott természetes személy akkor jogosult az öregségi alapnyugdíjra, ha az öregségi alapnyugdíjra jogosító életkort már betöltötte.

(3) Nem jogosult az öregségi alapnyugdíjra – az (1)-(2) bekezdésben foglaltaktól eltérően – a természetes személy a bíróság által jogerősen megítélt szabadságvesztés büntetését tölti, vagy a bíróság által büntetőeljárás keretében megítélt intézeti kényszergyógykezelését tölti.

(4) Az öregségi alapnyugdíjra jogosító életkor a *4. számú mellékletben* meghatározottak szerint a Társadalombiztosítási Tanács rendeletében megállapított életkor.

Az öregségi alapnyugdíj összege

29. § (1) Az öregségi alapnyugdíj havi összege egyenlő az *5. számú mellékletben* meghatározott számítási módszer szerint a Társadalombiztosítási Tanács rendeletében megállapított összeggel.

(2) Ha az e törvény felhatalmazása alapján kiadott kormányrendelet szerint az öregségi alapnyugdíjat egy éves időtartamra vonatkozóan tizenkettőnél több időszakra osztva folyósítják, akkor az öregségi alapnyugdíjnak az egy folyósítási időszakra eső összege az öregségi alapnyugdíj havi összegének tizenkétszerese, osztva az egy éves időtartamra jutó folyósítási időszakok számával.

Az öregségi alapnyugdíj folyósításának időtartama

30. § (1) Az öregségi nyugdíj az ellátásra jogosult az ellátásra jogosultság napját követő folyósítási időszak első napjától a jogosultság megszűnésének napját magába foglaló folyósítási időszak utolsó napjáig illeti meg.

(2) Az öregségi alapnyugdíj tekintetében a folyósítás szünetelésének nincs helye.

III. RÉSZ

ELJÁRÁSI SZABÁLYOK

VI. Fejezet

A nyugdíjbiztosítási nyilvántartások

A nyilvántartást vezető hatóságok

31. § (1) A biztosítottak, a foglalkoztatók és a nyugdíjbiztosítási ellátásra jogosultak e törvényben, valamint a társadalombiztosítás működésének alapvető szabályairól és forrásairól szóló törvényben meghatározott adatait a nyugdíjbiztosítási igazgatási szerv tartja nyilván.

(2) Az ellátásra jogosultak e törvényben, valamint a társadalombiztosítás működésének alapvető szabályairól és forrásairól szóló törvényben meghatározott adatait a nyugdíjfolyósító szerv tartja nyilván.

A nyugdíjbiztosítási számla

32. § (1) A nyugdíjbiztosítási igazgatási szerv minden biztosított javára egyéni nyugdíjbiztosítási számlát vezet. A biztosított kedvezményezett (volt) hozzátartozója javára a nyugdíjbiztosítási szerv a biztosított egyéni nyugdíjbiztosítási számlájának megosztásától kezdődően vezet egyéni nyugdíjbiztosítási számlát.

(2) A nyugdíjbiztosítási számlára adatot bejegyezni, a bejegyzett adatot módosítani vagy törölni a biztosított vagy a foglalkoztató bevallása, a nyugdíjbiztosítási igazgatási szerv, az adóhatóság vagy bíróság jogerős határozata, valamint a nyugdíjbiztosítási igazgatási szerv vagy a nyugdíjfolyósító szerv e törvény, vagy a felhatalmazása alapján kiadott jogszabály rendelkezésének megfelelően kiállított bizonylata alapján lehet.

(3) A nyugdíjbiztosítási igazgatási szerv a biztosított nyugdíjbiztosítási számláját, ha nyugdíjbiztosítási számlával a (4) bekezdés alapján még nem rendelkezik, a biztosított bejelentkezése alapján, a bejelentkezési kötelezettségét eredményező járulékfizetési kötelezettség alapjául szolgáló jogviszonya vagy jogállása kezdő napjával nyitja meg.

(4) A nyugdíjbiztosítási igazgatási szerv a biztosított hozzátartozójának nyugdíjbiztosítási számláját, ha nyugdíjbiztosítási számlával a (3) bekezdés alapján még nem rendelkezik, a biztosított nyugdíjbiztosítási számlájának megosztása esetén hivatalból, a megosztás napjával nyitja meg.

(5) A nyugdíjbiztosítási szerv mindenki javára csak egy egyéni nyugdíjbiztosítási számlát vezet, amelyen a jóváírásokat és a terheléseket az e törvényben meghatározott szabályok szerint – függetlenül attól, hogy a nyugdíjbiztosítási számla jogosultja biztosítottnak minősül-e – folyamatosan számolja el.

(6) A nyugdíjbiztosítási számla vezetésének részletes szabályait az e törvény felhatalmazása alapján kiadott miniszteri rendelet határozza meg.

A nyugdíjbiztosítási számla egyenlege

33. § (1) A nyugdíjbiztosítási számla egyenlege a nyugdíjbiztosítási számla javára jóváírt összegek és a nyugdíjbiztosítási számla terhére elszámolt összegek különbsége.

(2) A nyugdíjbiztosítási igazgatási szerv a biztosított nyugdíjbiztosítási számlájának javára a következő összegeket írja jóvá:

a) a biztosított bevételeit terhelő nyugdíjbiztosítási járulék bevallott, vagy az adóhatóság jogerős és végrehajtható határozatában megállapított összegét, az összeg esedékességének napjával;

b) a számlának a naptári év utolsó napjára, de legkésőbb a nyugellátás első folyósítási időszakának kezdő napját megelőző napra megállapított egyenlege alapján a biztosítottat megillető hozam összegét, a naptári év utolsó napjával, illetve az első folyósítási időszak kezdő napját megelőző nappal;

c) a biztosított hozzátartozója nyugdíjbiztosítási számlájának, a megosztás napjára megállapított, egyenlegéből a biztosítottat a megosztás alapján megillető részt, a megosztás napját követő nappal;

d) a biztosítottat nemzetközi szerződés rendelkezése alapján megillető, a nemzetközi szerződés rendelkezése alapján nyugdíjbiztosítási ellátás fedezetét képező összeget azzal a nappal, amelyen átutalása megtörtént;

e) a biztosított halála (ideértve a bíróság által jogerősen megállapított eltűnését is) esetén, az özvegyi nyugdíj és az árvaellátás összegének megállapítása érdekében, a biztosított nyugdíjbiztosítási számlájának a halál (az eltűnés) napjára e pont figyelembe vétele nélkül megállapított egyenlege és a biztosított első járulékfizetési kötelezettséget eredményező jogviszonya, jogállása kezdő napjától a halála (eltűnése) napjáig eltelt napok száma hányadosának és a halála (eltűnése) napjától hatvankettedik életéve betöltéséig kiszámított napok számának szorzatát, a halál (az eltűnés) napjával.

(3) A nyugdíjbiztosítási igazgatási szerv a biztosított nyugdíjbiztosítási számlájának terhére a következő összegeket számolja el:

a) a biztosított bevételeit terhelő nyugdíjbiztosítási járulék bevallott, vagy az adóhatóság jogerős és végrehajtható határozatában megállapított összegéből az adóhatóság, vagy bíróság jogerős határozata alapján elengedett részt, a határozat jogerőre emelkedésének napjával;

b) a biztosított bevételeit terhelő nyugdíjbiztosítási járulék bevallott, vagy az adóhatóság jogerős és végrehajtható határozatában megállapított összegéből az elévült részt, az elévülés napjával;

c) az *a)-b)* pont szerinti összeg alapján a (2) bekezdés *b)* pontja szerint

már a biztosított javára elszámolt hozam összegét, az *a)-b)* pont szerinti időponttal;

d) a számlán fennálló egyenlegre tekintettel folyósított öregségi nyugdíj és hozzátartozói nyugellátás összegét, a folyósítás napjával;

e) a biztosított nyugdíjbiztosítási számlájának, a megosztás napjára megállapított, egyenlegéből a biztosított hozzátartozóját a megosztás alapján megillető részt, a megosztás napját követő nappal.

(4) A nyugdíjbiztosítási igazgatási szerv a biztosított biztosítottnak nem minősülő hozzátartozója nyugdíjbiztosítási számlájának javára a következő összegeket írja jóvá:

a) a biztosított nyugdíjbiztosítási számlájának, a megosztás napjára megállapított, egyenlegéből a hozzátartozót a megosztás alapján megillető részt, a megosztás napját követő nappal;

b) a számlának a naptári év utolsó napjára, de legkésőbb a nyugellátás első folyósítási időszakának kezdő napját megelőző napra megállapított egyenlege alapján a hozzátartozót megillető hozam összegét, a naptári év utolsó napjával, illetve az első folyósítási időszak kezdő napját megelőző nappal.

(5) A nyugdíjbiztosítási igazgatási szerv a biztosított biztosítottnak nem minősülő hozzátartozója nyugdíjbiztosítási számlájának terhére számolja el a számlán fennálló egyenlegre tekintettel folyósított öregségi nyugdíj és hozzátartozói nyugellátás összegét, a folyósítás napjával.

(6) A nyugdíjbiztosítási számlája egyenlege alapján a számla jogosultját megillető hozam összegét a nyugdíjbiztosítási igazgatási szerv a *6. számú mel-
léklet* rendelkezései szerint állapítja meg.

A nyugdíjbiztosítási számla megosztása

34. § (1) A nyugdíjbiztosítási igazgatási szerv a jogosult nyugdíjbiztosítási számláját a házasság felbontása esetén a jogosult és volt házastársa között a házasság megszűnésének napját megelőző nappal megosztja. Ha azonban a nyugdíjbiztosítási számla jogosultja a felbontott házasság megkötésekor hatvankettedik életévét már betöltötte, a megosztásra csak akkor kerül sor, ha a volt házastársnak a jogosulttól gyermeke született, vagy a jogosulttal a házasság megkötésétől számítva legalább öt éven át megszakítás nélkül együtt élt.

(2) A nyugdíjbiztosítási igazgatási szerv a jogosult nyugdíjbiztosítási számláját az élettársi kapcsolat felbomlása esetén a jogosult és volt élettársa között az élettársi kapcsolat felbomlásának napját megelőző nappal megosztja, feltéve, hogy élettársi kapcsolatuk időtartamára a közös háztartás vagyoni viszonyai tárgyában legalább az élettársi kapcsolat felbomlását egy évvel megelőzően közokiratba foglalt szerződést kötöttek. Ha azonban a nyugdíjbiztosítási számla jogosultja a szerződés közokiratba foglalásakor hatvankettedik életévét már betöltötte, a megosztásra csak akkor kerül sor, ha volt élettársnak

a jogosulttól gyermeke született, vagy a jogosulttal a szerződés közokiratba foglalásától számítva legalább öt éven át megszakítás nélkül együtt élt.

(3) A nyugdíjbiztosítási számla megosztása esetén a volt házastársat, illetve a volt élettársat a jogosult nyugdíjbiztosítási számlájának a megosztás napjára megállapított egyenlegéből a házasságkötés, illetve a szerződés közokiratba foglalásának évét megelőző év utolsó napjára megállapított egyenlegét meghaladó résznek – a felek közokiratba foglalt eltérő megállapodása hiányában – 50 százaléka illeti meg.

(4) Ha a házasság felbontásakor, illetve az élettársi kapcsolat felbomlása-kor mindkét fél rendelkezik nyugdíjbiztosítási számlával, akkor az egyik fél nyugdíjbiztosítási számlájának egyenlegéből a másik felet megillető részt a (3) bekezdésben foglaltak szerint kell megállapítani, majd azt a felet illeti meg az így kiszámított két rész különbözete, aki a megosztás alapján magasabb összeg-re jogosult, míg a másik felet a megosztás alapján jóváírás nem illeti meg.

(5) A nyugdíjbiztosítási számla megosztásáról a nyugdíjbiztosítási igazgatási szerv bármely fél kérelmére dönt. A nyugdíjbiztosítási számla megosztásának részletes szabályait az e törvény felhatalmazása alapján kiadott miniszteri rendelet állapítja meg.

V. Fejezet

Eljárási szabályok

Közös szabályok

35. § (1) A nyugdíjbiztosítási ellátással összefüggő kérelmet a nyugdíjbiztosítási hatóság által e célra rendszeresített nyomtatványon írásban, vagy – ha ezt az e törvény felhatalmazása alapján kiadott kormányrendelet lehetővé teszi – elektronikus úton lehet benyújtani.

(2) A kérelemhez csatolni kell az e törvény felhatalmazása alapján kiadott kormányrendeletben meghatározott, a kérelem elbírálásához szükséges minden iratot.

(3) A kérelem benyújtásának időpontja az igénybejelentő lapnak a nyugdíjbiztosítási hatósághoz történő beérkezésének napja.

(4) Az ellátásra jogosult kérelmének helyt adó határozat a határozathozatal napjával jogerőre emelkedik.

A nyugdíjbiztosítási ellátásra való jog megállapítása

36. § (1) A nyugdíjbiztosítási igazgatási szerv az öregségi nyugdíjra és a hozzátartozói nyugellátásra való jogot kérelemre, az öregségi alapnyugdíjra való jogot kérelemre vagy hivatalból állapítja meg.

(2) A nyugdíjbiztosítási igazgatási szerv a nyugdíjbiztosítási ellátásra való jogot megállapító határozatában feltünteti a következő adatokat:

a) az ellátásra jogosult neve, születési helye és ideje, lakóhelye és társadalombiztosítási azonosító jele, valamint anyjának születési neve;

b) a kérelem benyújtásának időpontja;

c) az ellátásra jogosultat megillető nyugellátás megnevezése és összege.

(3) A nyugdíjbiztosítási igazgatási szerv a nyugdíjbiztosítási ellátásra való jogot megállapító jogerős határozatát haladéktalanul megküldi az illetékes nyugdíjfolyósító szerv részére.

A nyugdíjbiztosítási ellátás folyósítása

37. § (1) A nyugdíjbiztosítási ellátást a nyugdíjfolyósító szerv a nyugdíjbiztosítási igazgatási szerv határozata alapján folyósítja.

(2) A nyugdíjbiztosítási ellátás összegének e törvény erejénél fogva módosított összegét a nyugdíjfolyósító szerv hivatalból állapítja meg és folyósítja, és erről határozatot nem hoz. Ha azonban az ellátásra jogosult a nyugdíjfolyósító szerv által megállapított és folyósított módosított összeget vitatja, akkor a nyugdíjbiztosítási ellátás módosított összege tárgyában a nyugdíjfolyósító szerv határozatot hoz.

(3) A nyugdíjfolyósító szerv a nyugdíjbiztosítási ellátás összegét az e törvény és az e törvény felhatalmazása alapján kiadott kormányrendeletben meghatározott gyakorisággal folyósítja.

(4) A nyugdíjfolyósító szerv a nyugdíjbiztosítási ellátás összegét – az e törvény felhatalmazása alapján kiadott kormányrendelet eltérő rendelkezése hiányában – az ellátásra jogosult belföldi bankszámlájára történő utalással, a Magyar Köztársaság hivatalos pénznemében teljesíti.

A nyugdíjbiztosítási ellátás folyósításának szünetelése

38. § (1) A nyugdíjbiztosítási ellátásban részesülő – e törvény eltérő rendelkezése hiányában – az öregségi alapnyugdíjra jogosító korhatár betöltése előtt a nyugdíjfolyósító szervhez intézett kérelmével kérheti a nyugdíjbiztosítási ellátás folyósításának szünetelését.

(2) A nyugdíjbiztosítási ellátás folyósításának szünetelése iránti kérelem tárgyában a nyugdíjfolyósító szerv határozatot hoz, amelyben feltünteti a következő adatokat:

a) az ellátásra jogosult neve, születési helye és ideje, lakóhelye és társadalombiztosítási azonosító jele, valamint anyjának születési neve;

b) a kérelem benyújtásának időpontja.

(3) A nyugdíjfolyósító szerv a nyugdíjbiztosítási ellátás szünetelése iránti kérelmet helyben hagyó jogerős határozatát haladéktalanul megküldi az illetékes nyugdíjbiztosítási igazgatási szerv részére.

(4) A nyugdíjbiztosítási ellátás szünetelését követően az ellátásra jogosult bármikor, az erre egyébként irányadó szabályok szerint, ismét kérheti a nyugdíjbiztosítási ellátásra való jog megállapítását.

A nyugdíjbiztosítási ellátásra való jog megszűnésének megállapítása

39. § A nyugdíjbiztosítási ellátásra való jog megszűnését a nyugdíjfolyósító szerv kérelemre vagy hivatalból, a nyugdíjbiztosítási igazgatási szerv hivatalból állapítja meg.

IV. RÉSZ

ZÁRÓ RENDELKEZÉSEK

VI. Fejezet

Felhatalmazások

40. § (1) Felhatalmazást kap a kormány, hogy rendeletben kijelölje a Nyugdíjbiztosítási Alap kezeléséért felelős szervezetet.

(2) Felhatalmazást kap a kormány, hogy rendeletben meghatározza:

- a) a Nyugdíjbiztosítási Alap kezeléséért felelős szervet;
- b) a nyugdíjbiztosítási ellátás iránti kérelem benyújtásának és elbírálásának részletes szabályait;
- c) a nyugdíjbiztosítási ellátások folyósításának részletes szabályait.

(3) Felhatalmazást kap a Társadalombiztosítási Tanács, hogy rendeletben meghatározza:

- a) a nyugdíjbiztosítási ellátások összege emelkedésének mértékét;
- b) az öregségi nyugdíj egy folyósítási időszakra eső legkisebb összegét;
- c) az öregségi alapnyugdíjra jogosító életkort.

(4) Felhatalmazást kap a nyugdíjpolitikáért felelős miniszter és a költségvetési politikáért felelős miniszter, hogy közös rendeletükben határozzák meg az e törvényben megállapított eljárások kezdeményezéséért fizetendő igazgatási-szolgáltatási díjat.

(5) Felhatalmazást kap a nyugdíjpolitikáért felelős miniszter, hogy rendeletben határozza meg:

- a) a nyugdíjbiztosítási számla vezetésének részletes szabályait;
- b) a nyugdíjbiztosítási számla megosztásának részletes szabályait.

(6) A nyugdíjpolitikáért felelős miniszter tájékoztatóban teszi közzé az öregségi nyugdíj havi összegének megállapítására vonatkozó számítási módszert.

(7) A Központi Statisztikai Hivatal elnöke évente legalább egyszer közlésezi a legalább hatvankettedik életévüket betöltő természetes személyek várható hátralévő élettartamának években megállapított (egy tizedesjegyre kerekített) hosszát.

Hatályba lépés

41. § E törvény hatályba lépéséről és az átmeneti szabályok megállapításáról, valamint egyes törvények kapcsolódó módosításáról külön törvény rendelkezik.

42. § E törvény a férfiakkal és nőkkel való egyenlő bánásmód elvének a szociális biztonság területén történő fokozatos megvalósításáról szóló 79/71 EGK tanácsi irányelvvel összeegyeztethető szabályozást tartalmaz.

1. számú melléklet a 2007. évi ... törvényhez

Az öregségi nyugdíj éves összegének meghatározása

Az öregségi nyugdíj éves összege – a 9. § (1) bekezdésében foglaltaknak megfelelően – egyenlő az ellátásra jogosult nyugdíjbiztosítási számlájának a nyugellátásra való jogosultság megállapítása iránti kérelem benyújtásának időpontjára megállapított egyenlege alapján az e *melléklet*ben meghatározottak szerint megállapított összeggel.

1. Az öregségi nyugdíj éves összegének megállapítása érdekében a nyugdíjbiztosítási hatóság a nyugellátásra való jogosultság megállapítása iránti kérelem benyújtásának időpontjára megállapítja az ellátásra jogosult nyugdíjbiztosítási számlájának egyenlegét.

2. Az ellátásra jogosult nyugdíjbiztosítási számlájának az 1. pont szerint megállapított egyenlegét az öregségi nyugdíj éves összegének megállapítása érdekében a nyugdíjbiztosítási hatóság elosztja az ellátásra jogosult életkorával számolt várható hátralévő élettartama években (egy tizedesjegyre kerekítve) megállapított hosszával.

3. A legalább hatvankettedik életévüket betöltő természetes személyek várható hátralévő élettartamának években (egy tizedesjegyre kerekítve) megállapított hosszát a Központi Statisztikai Hivatal határozza meg. A várható hátralévő élettartamot a teljes lakosságra vonatkozóan, a betöltött életkort figyelembe véve évenkénti bontásban kell megállapítani.

4. Az öregségi nyugdíj megállapítását követően a várható hátralévő időtartamban bekövetkezett változást a nyugellátás összegének megállapításakor a nyugdíjbiztosítási hatóság nem veszi figyelembe.

2. számú melléklet a 2007. évi ... törvényhez

A nyugdíjbiztosítási ellátások értékállandóságának biztosítása

Az ellátásra jogosultat megillető nyugdíjbiztosítási ellátás havi összege – a 9. § (2) bekezdésében, a 14. § (2) bekezdésében, a 19. § (2) bekezdésében és a 24. § (2) bekezdésében foglaltaknak megfelelően – az e *melléklet*ben meghatározottak szerint a Társadalombiztosítási Tanács rendeletében megállapított mérték szerint évente emelkedik.

1. Az öregségi nyugdíj és a hozzátartozói ellátások éves növekedési üteme megegyezik a nyugdíjbiztosítási számla 6. számú mellékletben meghatározott hozamával.
2. Az öregségi alapnyugdíj éves növekedési üteme a Központi Statisztikai Hivatal által közzétett éves átlagos fogyasztói árindex.

3. számú melléklet a 2007. évi ... törvényhez

Az öregségi nyugdíj egy folyósítási időszakra eső legkisebb összege

Az öregségi nyugdíj egy folyósítási időszakra eső legkisebb összege – a 10. § (1) bekezdésében foglaltaknak megfelelően – egyenlő az e mellékletben meghatározottak szerint a Társadalombiztosítási Tanács rendeletében megállapított összeggel.

1. Az öregségi nyugdíj egy folyósítási időszakra eső legkisebb összege nem lehet alacsonyabb, mint a minimálbér havi összegének 55 százaléka.

2. Az öregségi nyugdíj egy folyósítási időszakra eső legkisebb összege nem lehet magasabb, mint a minimálbér havi összegének 70 százaléka.

3. Az öregségi nyugdíj egy folyósítási időszakra eső legkisebb összegét a Magyar Köztársaság hivatalos fizetőeszközében, a hivatalos fizetőeszköz legkisebb egységének százszorosára kerekítve kell meghatározni.

4. számú melléklet a 2007. évi ... törvényhez

Az öregségi alapnyugdíjra jogosító életkor

Az öregségi alapnyugdíjra jogosító életkor – a 28. § (4) bekezdésében foglaltaknak megfelelően – az e mellékletben meghatározottak szerint a Társadalombiztosítási Tanács – 40. § (3) bekezdés c) pontjában kapott felhatalmazás alapján kiadott – rendeletében megállapított életkor.

1. Az öregségi alapnyugdíjra jogosító életkor e törvény hatálybalépésének napján a betöltött hetvenedik életév.

2. Az öregségi alapnyugdíjra jogosító életkor évente annak megfelelően változik, ahogy a Központi Statisztikai Hivatal által közzétett adatok szerint a naptári évet megelőző második naptári évről a naptári évet megelőző naptári évre vonatkozóan az egész népességre számítva az öregségi alapnyugdíjra jogosító életkort betöltők várható élettartamának hossza módosul.

3. Az öregségi alapnyugdíjra jogosító életkor az 1-2. pont szerint megállapított hónap első napja.

5. számú melléklet a 2007. évi ... törvényhez

Az öregségi alapnyugdíj havi összege

Az öregségi alapnyugdíj havi összege – a 29. § (1) bekezdésében foglaltaknak megfelelően – egyenlő az e mellékletben meghatározottak szerint a Társadalombiztosítási Tanács – a 40. § (3) bekezdés b) pontjában kapott felhatalmazás alapján kiadott – rendeletében megállapított összeggel.

1. Az öregségi alapnyugdíj legkisebb összege nem lehet alacsonyabb, mint a minimálbér havi összegének 25 százaléka.

2. Az öregségi alapnyugdíj legkisebb összege nem lehet magasabb, mint a minimálbér havi összegének 50 százaléka.

3. Az öregségi alapnyugdíj legkisebb összegét a Magyar Köztársaság hivatalos fizetőeszközében, a hivatalos fizetőeszköz legkisebb egységének százszorosára kerekítve kell meghatározni.

6. számú melléklet a 2007. évi ... törvényhez

A nyugdíjbiztosítási számla hozama

A nyugdíjbiztosítási számla egyenlege alapján a számla jogosultját megillető hozam összegét a Társadalombiztosítási Tanács – a 33. § (6) bekezdésében foglaltaknak megfelelően – e *melléklet* rendelkezései szerint állapítja meg.

1. A biztosítottat megillető hozam kiszámításához szükséges százalékos mértéket a következő számítási módszer szerint kell megállapítani:

$$\text{jóváírt hozam (\%)} = J_{t-1} / (J_{t-2} \cdot p) \cdot KH \cdot 100,$$

ahol:

J: a járuléktömeg,

t: a hozamszámítás éve,

p: az árindex,

KH: a kiegyenlítő hányados.

A járuléktömeg tartalmazza:

a munkáltatói nyugdíjbiztosítási járulékbefizetéseket,

a biztosított nyugdíjbiztosítási járulékbefizetéseket,

a kormány által a gyés és gyed után fizetett hozzájárulást,

a Nyugdíjbiztosítási Alap és a magánnyugdíj-pénztárak késedelmi pótlék és

bírság bevételeit, amennyiben azok késedelmes járulékfizetés következményei, a megállapodás alapján fizetett járulékbefizetéseket, a kormány által a munkanélküli járadék és a munkanélküli ellátás, egyéb szociális ellátások valamint a közteherjegy után fizetett hozzájárulást.

A felsorolt tételek tartalmazzák mind a Nyugdíjbiztosítási Alapnak, mind a magánnyugdíj-pénztáraknak történt befizetéseket.

A felsorolt tételek tartalmazzák a kötelező mértékű befizetésen túli munkáltatói vagy biztosított kiegészítő befizetéseket is.

Az árindex az éves GDP-deflátor.

A kiegyenlítő hányadost az alábbi képlet határozza meg.

ahol:

JV : a járulékvagyon,

NYK : a nyugdíjkötelezettség.

A járulékvagyon értékét az alábbi képlet határozza meg:

$$JV = J_{t-1} \cdot VMI_{t-1},$$

ahol:

VMI : a várható megtérülési idő.

A várható megtérülési időt az alábbi képlet határozza meg:

$$\frac{\sum_{k=0}^{120} \sum_{i=1}^N k \cdot N_{i,k}}{N} - \frac{\sum_{k=0}^{120} \sum_{i=1}^N k \cdot J_{i,k}}{J},$$

ahol:

k : az évfolyamok életkora,

i : a biztosítottak,

N : a biztosítottak létszáma

NY : a nyugdíjtömeg.

A nyugdíjtömeg tartalmazza:

az öregségi nyugdíjat,

a rokkantsági és baleseti rokkantsági nyugdíjat, amennyiben az ellátott a nyugdíjkorhatárt betöltötte,

a hozzátartozói ellátásokat,

a megváltozott munkaképességűek ellátásait.

A felsorolt tételek tartalmazzák a 13. havi ellátásokat is.

A nyugdíjtömeg meghatározása során azokat az ellátásokat kell figyelembe venni, amelyek öregségi nyugdíjak vagy a gyakorlatban öregségi nyugdíjként funkcionálnak, azaz olyan ellátások, melyeket nagy valószínűséggel az ellátott élete végéig folyósítanak és az irántuk való igényt elsősorban nem egészségügyi okok teremtik. Ezért a nyugdíjtömeg meghatározását az ellátások változásait követően a Társadalombiztosítási Tanács megváltoztathatja.

A nyugdíjkötelezettséget az alábbi képlet határozza meg:

$$\sum_{j=1}^M E_j + \sum_{k=0}^{120} M_k \cdot V_k,$$

ahol:

E : az egyéni nyugdíjszámlán felhalmozott eszmei tőke,

j : a nem nyugdíjas járulékfizetők,

M : a nem nyugdíjas járulékfizetők maximális száma,

V : az adott életkorú kohorsz még várható élettartama

Indokolás

a társadalombiztosítási nyugellátásról szóló T/..... számú törvényjavaslatához

Általános indokolás

A Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvénynek a társadalombiztosítás működésének fenntarthatóságát és kiszámíthatóságát szolgáló módosításáról rendelkező törvényjavaslat (a továbbiakban: Alkotmánymódosítási javaslat) kimondja, hogy a társadalombiztosítás keretében elsősorban az egyéni felelősség elve és a biztosítás elv érvényesül.

Az Alkotmánymódosítási javaslattal való összhang megteremtése érdekében a társadalombiztosítási nyugellátásról szóló törvényjavaslat (a továbbiakban: a Javaslat) alapvetően megváltoztatja a 2013. január 1-jétől megállapításra kerülő nyugdíjbiztosítási ellátásokra vonatkozó szabályokat.

A Javaslat szerint a nyugdíjbiztosítási ellátásokat alapvetően a biztosított nyugdíjbiztosítási számlájának egyenlege, vagyis a biztosított által megfizetett nyugdíjbiztosítási járulék összege határozza meg. Ez alól egyetlen kivételt fogalmaz meg a Javaslat, az öregségi alapnyugdíjat, amely a Javaslatban részletesen meghatározott személyi kört alanyi jogon illeti meg.

A Javaslat részletesen meghatározza a nyugdíjbiztosítási nyilvántartások vezetésének rendjét, továbbá az ellátások igénylésének szabályait is.

Részletes indokolás

az 1. §-hoz

A Javaslat alapvető célja, hogy – a szociális biztonsághoz fűződő alkotmányos jog érvényesülése érdekében – meghatározza a társadalombiztosítás keretében működő nyugdíjbiztosításra és a nyugdíjbiztosítás ellátásaira, valamint az egyes ellátásokra jogosultak körére, továbbá az ellátások folyósításának rendjére vonatkozó részletes szabályokat.

a 2. §-hoz

Az alapelveket meghatározó rendelkezések kiemelik az egységes elvek alapján történő elbírálás, a biztosítási elv és az öngondoskodás elvének jelentőségét, továbbá utalnak a szolidaritási elv érvényesülésére is.

Lényeges, a napi politikai érdekek érvényesülését megnehezítő változásként fogalmazza meg a Javaslat, hogy a már megállapított nyugdíjbiztosítási ellátás összege nem függ az ellátásra jogosultnak a Javaslatban nem említett személyes körülményeitől.

a 3. §-hoz

A nyugdíjbiztosítási ellátások körében a leglényegesebb javasolt változás, hogy a balesethez kapcsolódó ellátásokat a Javaslat szerint már nem a Nyugdíjbiztosítási Alap folyósítja majd. Ezáltal lehetővé válik a tisztább (alapvetően életbiztosítási elven) alapuló nyugdíjbiztosítási rendszer kialakítása.

a 4. §-hoz

Az ellátásra jogosultak három nagy csoportját különbözteti meg a Javaslat. A biztosított öregségi nyugdíjra, a biztosítottak a Javaslatban meghatározott hozzátartozója hozzátartozói nyugellátásra jogosult, míg a Javaslat későbbi rendelkezésében meghatározott személyi kör alanyi joron jogosult az öregségi alapnyugdíjra.

a 5. §-hoz

A Javaslat a nyugdíjbiztosítási igazgatási szervet és a nyugdíjfolyósító szervet jelöli meg nyugdíjbiztosítási hatóságként, amelyek közül a nyugdíjbiztosítási igazgatási szerv hatáskörébe tartozik minden olyan eljárás, amely nem tartozik a nyugdíjfolyósító szerv hatáskörébe.

a 6. §-hoz

A Javaslat, a nyugdíjbiztosítási rendszer átlátható működésének biztosítása érdekében, részletesen meghatározza a Nyugdíjbiztosítási Alap működésére vonatkozó részletes szabályokat. Ezek keretében kimerítő felsorolásban határozza meg az alap bevételeit és forrásait, továbbá az alapot jogi személyiséggel ruházza fel.

a 7. §-hoz

A Javaslat szerint – a Javaslat eltérő rendelkezése hiányában – a nyugdíjbiztosítás működésének alapelvei, valamint az ellátásra jogosultak, a biztosítottak és a hatóságok jogaira és kötelezettségeire, továbbá a nyugdíjbiztosítás keretében fennálló társadalombiztosítási jogviszonyokra és a nyugdíjbiztosítással összefüggő eljárások rendjére a társadalombiztosítás működésének alapvető szabályairól és forrásairól szóló törvény rendelkezéseit kell alkalmazni.

A Javaslat különös szabályként fogalmazza meg a nyugdíjbiztosítás keretében nyújtott ellátások tárgyában kötött nemzetközi szerződéseket, valamint A szociális biztonsági rendszereknek a Közösségen belül mozgó munkavállalókra, önálló vállalkozókra és családtagjaikra történő alkalmazásáról szóló tanácsi rendeletet.

a 8-12. §-hoz

A Javaslat az öregségi nyugdíjra való jogosultság alapvető feltételeként a hatvankettedik életév betöltését írja elő. A biztosított azonban csak akkor válik az öregségi nyugdíjra jogosulttá, ha legalább minimális összegű nyugellátásra jogosult. E minimális összegű nyugellátás hiányában a biztosított az alanyi joron

járó öregségi alapnyugdíjra jogosító életkor betöltésével válik jogosulttá az őt megillető öregségi nyugdíjra. A Javaslat meghatározza az öregségi nyugdíj folyósításának részletes szabályait. Az öregségi nyugdíj egy összegű kifizetését is lehetővé teszi a Javaslat, ha a biztosított nyugdíjbiztosítási számlájának egyenlege alapján meghatározott öregségi nyugdíj nem éri el a minimális összeget.

a 13-17. §-hoz

A Javaslat továbbra is fenntartja az ideiglenes özvegyi nyugdíj intézményét, amelynek célja a biztosított halála esetén hátramaradó volt házastársának, életársának egy meghatározott időtartamra szóló átmeneti ellátás folyósítása. Az ideiglenes nyugdíjra jogosultak között az élettársak a házastársakkal azonos feltételek szerint szerepelnek, feltéve, hogy élettársi kapcsolatukat (hasonlóan a közokirattal igazolt házassághoz) közokiratba foglalt megállapodás bizonyítja.

a 18-22. §-hoz

Az özvegyi nyugdíjra a biztosított azon özvegye, élettársa jogosult, aki maga nem minősült biztosítottnak. Az élettársat ebben az esetben is az özvegygel azonos jogok illetik meg, feltéve, hogy az élettársi kapcsolatot közokiratba foglalt megállapodás bizonyítja.

a 22-27. §-hoz

Az árvaellátásra a biztosított gyermekei és a háztartásában nevelt más gyermekek lényegében a hatályos szabályoknak megfelelően jogosultak.

a 28-30. §-hoz

Az öregségi alapnyugdíj a Magyar Köztársaság területén bejelentett lakóhellyel rendelkező magyar állampolgárokat és nemzetközi szerződés alapján a magyar állampolgárokkal azonos elbírálás alá eső más természetes személyeket, továbbá a menekült jogállású természetes személyeket a Társadalombiztosítási Tanács rendeletében megállapított életkor elérése esetén alanyi jogon illeti meg.

a 31-34. §-hoz

A Javaslat szerint a legfontosabb nyugdíjbiztosítási nyilvántartás a nyugdíjbiztosítási számla, amelyet a biztosítottakról, valamint egyes más személyekről kötelező vezetni. A nyugdíjbiztosítási számlán történik minden olyan jóváírás és terhelés rögzítése, amely a nyugdíjbiztosítási ellátás összegét befolyásolja.

Lényeges szabálya a Javaslatnak, hogy a nyugdíjbiztosítási számlát lényegében a házastársi, élettársi közös vagyon részének tekinti, és ennek megfelelően a házasság felbontása, az élettársi kapcsolat megszűnése esetére előírja a nyugdíjbiztosítási számlán a házasság, illetve az élettársi kapcsolat időszaka alatt felgyűlt egyenleg megosztását.

a 35-39. §-hoz

A nyugdíjbiztosítási ellátásokra vonatkozó szabályok jellemzően kérelemre indulnak, azonban az alanyi jogon járó öregségi alapnyugdíj megállapítása

hivatalból is megindulhat.

a 40. §-hoz

A Javaslát a kormány, a Társadalombiztosítási Tanács, valamint a nyugdíjpolitikáért felelős miniszter részére ad felhatalmazást egyes végrehajtási rendeletek meghatározására.

a 41. §-hoz

Az Alkotmánymódosítási javaslattal összhangban a Javaslát hatálybalépéséről és az átmeneti szabályok megalkotásáról, a jogbiztonság elvét figyelembe véve, külön törvény gondoskodik.

a 42. §-hoz

A Javaslát utal a megalkotásánál figyelembe vett európai uniós jogi aktusokra.

az 1. számú melléklethez

Az öregségi nyugdíj összegének meghatározása alapvetően a nyugdíjbiztosítási számla egyenlege és a jogosultság megállapításakor várható hátralévő élettartam függvényében történik, amely biztosítja a Nyugdíjbiztosítási Alap kiszámítható és fenntartható működését.

a 2. számú melléklethez

A nyugdíjbiztosítási ellátások értékállóságának biztosítása érdekében a Javaslát megállapítja az ellátások éves összege emelkedésének meghatározásához szükséges adatokat.

a 3. számú melléklethez

A nyugdíjfolyósítás költségeinek csökkentése érdekében a Javaslát meghatározza az öregségi nyugdíj egy folyósítási időszakra eső legkisebb összegét, amely befolyásolja a hozzátartozói nyugellátások egy folyósítási időszakra eső legkisebb összegét is.

a 4. számú melléklethez

Az öregségi alapnyugdíjra jogosító életkor a Javaslát hatálybalépésének napján a betöltött hetvenedik év, ezt követően a várható élettartam módosulásának megfelelően, a Javaslátban meghatározott szabályok szerint változik.

az 5. számú melléklethez

Az öregségi alapnyugdíj havi összegét a minimálbér havi összege alapján kell meghatározni a Javaslátban meghatározott szabályok szerint.

a 6. számú melléklethez

A nyugdíjbiztosítási számla hozamára irányadó rendelkezések biztosítják, hogy a biztosított nyugdíjbiztosítási számláján keletkező váromány összege megfelelő nyugdíjbiztosítási ellátást biztosíthasson a jogosultak részére.

T/..... számú törvényjavaslat

**a társadalombiztosítás működésének alapvető szabályairól és forrásairól
szóló 2007. évi törvény, valamint a társadalombiztosítási
nyugellátásról szóló 2007. évi ... törvény hatálybalépéséről és az átmeneti
szabályok megállapításáról,
továbbá egyes törvények ehhez kapcsolódó módosításáról**

Budapest, 2007. augusztus

2007. évi törvény

**a társadalombiztosítás működésének alapvető szabályairól és forrásairól szóló 2007. évi ... törvény, valamint a társadalombiztosítási nyugellátásról szóló 2007. évi ... törvény hatálybalépéséről és az átmeneti szabályok megállapításáról,
továbbá egyes törvények ehhez kapcsolódó módosításáról**

I. Fejezet

A társadalombiztosítás működésének alapvető szabályairól és forrásairól szóló 2007. évi ... törvény

A törvény hatályba lépése

1. § (1) A társadalombiztosítás működésének alapvető szabályairól és forrásairól szóló 2007. évi ... törvény (a továbbiakban: Tbm tv.) – a (2) bekezdésben foglalt kivétellel – 2010. január 1-jén lép hatályba.

(2) A Tbm tv. 2. számú melléklete B) fejezete 3. pontjának c) alpontja a társadalombiztosítási nyugellátásról szóló 2007. évi ... törvény (a továbbiakban: Tbn tv.) hatálybalépésének napján lép hatályba.

(3) A Tbm tv.-nek a nyugdíjbiztosítási járulékra, a pénzbeli egészségbiztosítási járulékra, a természetbeni egészségbiztosítási járulékra, a balesetbiztosítási járulékra, a nyugdíjbiztosítási hozzájárulásra és a százalékos egészségbiztosítási hozzájárulásra irányadó rendelkezéseit első ízben a 2010-ben megszerzett bevételre és keletkezett adókötelezettségre kell alkalmazni.

(4) A Tbm tv.-nek a tételes egészségbiztosítási hozzájárulásra irányadó rendelkezéseit első ízben a 2010-ben fennálló adókötelezettségre kell alkalmazni.

Átmeneti rendelkezések

2. § (1) A biztosított társadalombiztosítási ellátásnak minősülő egészségbiztosítási ellátásra vonatkozó jogát – az 1. §-ban foglaltaktól függetlenül – 2011. december 31-éig az egészségbiztosítási ellátására irányadó, 2009. december 31-én hatályos jogszabályi rendelkezések szerint kell elbírálni, ha az egészségbiztosítási ellátásra vonatkozó jog megszerzése eddig az időpontig megtörtént.

(2) A 2009. december 31-éig hatályos jogszabályi rendelkezések szerint társadalombiztosítási ellátásra kötött megállapodásokat 2011. december 31-éig Tbm tv. rendelkezései szerint módosítani kell, vagy a megállapodás hatályát veszti. 2011. december 31-éig a szerződő felek jogait és kötelezettségeiket – az 1. §-ban foglaltaktól függetlenül – a megállapodás, valamint a megál-

lapodásra irányadó, 2009. december 31-én hatályos jogszabályi rendelkezések szerint gyakorolják, illetve teljesítik.

(3) Ahol a Tbm tv. hatályba lépését követően jogszabály

a) a biztosítottat terhelő egészségbiztosítási járulékra vonatkozó rendelkezést tartalmaz, azon a Tbm tv. szerinti pénzbeli egészségbiztosítási járulékot és természetbeni egészségbiztosítási járulékot,

b) a nyugdíjjárulékra vonatkozó rendelkezést tartalmaz, azon a Tbm tv. szerinti nyugdíjbiztosítási járulékot,

c) a foglalkoztatót, a biztosított egyéni vállalkozót terhelő egészségbiztosítási járulékra vonatkozó rendelkezést tartalmaz, azon a Tbm tv. szerinti százalékos egészségbiztosítási hozzájárulást,

d) a foglalkoztatót, a biztosított egyéni vállalkozót terhelő nyugdíjbiztosítási járulékra vonatkozó rendelkezést tartalmaz, azon a Tbm tv. szerinti nyugdíjbiztosítási hozzájárulást,

e) a foglalkoztatót, a biztosított egyéni vállalkozót terhelő társadalombiztosítási járulékra vonatkozó rendelkezést tartalmaz, azon a Tbm tv. szerinti százalékos egészségbiztosítási hozzájárulást és nyugdíjbiztosítási hozzájárulást együttesen,

f) a tételes egészségügyi hozzájárulásra vonatkozó rendelkezést tartalmaz, azon a Tbm tv. szerinti tételes egészségbiztosítási hozzájárulást

kell érteni, kivéve, ha a jogszabály eltérően rendelkezik.

Egyes járandóságok mértékének emelkedése

3. § (1) A nyugdíjbiztosítási járulék és a nyugdíjjárulék mértéke közötti különbség önmagában nem eredményezheti azt, hogy a bármely természetes személyt nem önálló tevékenység alapjául szolgáló jogviszonya alapján, vagy arra tekintettel megillető bevételből az azt terhelő nyugdíjbiztosítási járulék levonásával megállapított rész a Tbm tv. hatályba lépése következtében csökken.

(2) A nyugdíjbiztosítási járulék és a nyugdíjjárulék mértéke közötti különbség – törvény eltérő rendelkezése hiányában – önmagában nem eredményezheti azt, hogy a bármely természetes személyt törvény rendelkezése alapján megillető, az államháztartás valamely alrendszere terhére folyósított pénzbeli ellátásból az azt terhelő nyugdíjbiztosítási járulék levonásával megállapított rész a Tbm tv. hatályba lépése következtében csökken.

(3) Az (1)-(2) bekezdésben meghatározott cél elérése érdekében szükséges törvényt az Országgyűlés 2009. június 30-áig fogadja el.

II. Fejezet

A társadalombiztosítási nyugellátásról szóló 2007. évi ... törvény

A törvény hatályba lépése

4. § (1) A Tbny tv. 2013. január 1-jén lép hatályba.

(2) A Tbny tv-nek a társadalombiztosítási nyugellátásra vonatkozó rendelkezéseit első ízben azon természetes személyek társadalombiztosítási nyugellátása tekintetében kell alkalmazni, akik a társadalombiztosítási nyugellátásról szóló 1997. évi LXXI. törvény (a továbbiakban: Tny tv.) 2012. december 31-éig hatályos rendelkezései szerint nem szereztek jogot saját jogú vagy öregégi nyugellátás folyósítására.

Átmeneti szabályok

5. § Ha a természetes személy a társadalombiztosítási nyugellátásra vonatkozó jogosultságát a Tny tv., vagy e törvénnyel hatályon kívül helyezett, módosított más törvény rendelkezései szerint 2012. december 31-éig megszerzi, a társadalombiztosítási nyugellátásra vonatkozó jogai és kötelezettségei, valamint az azzal összefüggő eljárások tekintetében a hatályon kívül helyezett, illetve módosított, az ellátásra való jogosultságot megállapító törvény és a felhatalmazása alapján kiadott jogszabályok 2012. december 31-én hatályos rendelkezései az irányadók.

A nyugdíjbiztosítási számlák megnyitása és vezetése

6. § (1) Az illetékes nyugdíjbiztosítási hatóság minden olyan biztosított javára 2010. január 1-jétől nyugdíjbiztosítási számlát vezet, aki a társadalombiztosítási nyugellátásra vonatkozó jogosultságát 2012. december 31-ét követően szerzi meg.

(2) Az (1) bekezdés szerinti nyugdíjbiztosítási számla nyitó egyenlege az e törvény felhatalmazása alapján kiadott kormányrendeletben meghatározott szabályok szerint – különösen a biztosított életkorát, legvalószínűbb életpályáját, az általa korábban megfizetett nyugdíjjárulék összegét figyelembe véve – kiszámított összeg.

(3) Az (1) bekezdés szerinti nyugdíjbiztosítási számla megnyitását követően a nyugdíjbiztosítási hatóság a nyugdíjbiztosítási számlát a Tbny tv. rendelkezései szerint vezeti, oly módon, hogy a biztosított bevételeit terhelő nyugdíjbiztosítási járuléknak a Tbny tv. hatályba lépéséig a biztosítottat terhelő nyugdíjjárulékot kell tekinteni.

III. Fejezet

Egyes más törvények módosítása

A foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról szóló 1991. évi IV. törvény

7. § A Tbm tv. hatálybalépésének napján a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról szóló 1991. évi IV. törvény (a továbbiakban: Flt.) 42. §-ának (7) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(7) Ha a külföldi székhelyű egyéni vállalkozó, jogi személy vagy egyéb szervezet belföldi fióktelepe, kereskedelmi képvisellete vagy az adóhatósághoz bejelentett telephelye útján áll a munkaadóval jogviszonyban, akkor a munkavállalói járulékkal és a munkaadói járulékkal összefüggő adókötelezettségeit a fióktelep, a kereskedelmi képviselő, illetve a telephely útján teljesíti. Ennek hiányában a külföldi székhelyű egyéni vállalkozó, jogi személy, illetve egyéb szervezet a munkavállalói járulékkal és a munkaadói járulékkal összefüggő adókötelezettségei teljesítésére az adózás rendjéről szóló törvény rendelkezései szerint pénzügyi képviselőt bízhat meg, ha azonban ez nem történik meg, akkor a munkaadót az említett járulékokkal összefüggésben terhelő adókötelezettségeket – a munkaadóra irányadó rendelkezések szerint – a munkavállaló teljesíti.”

8. § A Tbm tv. hatálybalépésének napján az Flt. 46/B. §-ának (2)-(4) bekezdése helyébe a következő rendelkezések lépnek:

„(2) Az egyéni vállalkozó a vállalkozói járulékot az (1) bekezdésben meghatározott járulékalap figyelembevételével havonta a tárgy hónapot követő hónap 12-éig fizeti meg az állami adóhatóságnak úgy, hogy a járulékalap éves szinten elérje legalább a minimálbér naptári évre számított összegét. Az egyéni vállalkozó a vállalkozói járulékot az Art. 31. § (2) bekezdésében meghatározottak szerint vallja be.

(3) A társas vállalkozót terhelő vállalkozói járulékot az (1) bekezdésben meghatározott járulékalap figyelembevételével a társas vállalkozás havonta állapítja meg, vonja le, a tárgy hónapot követő hónap 12. napjáig fizeti meg, és az Art. 31. §-ának (2) bekezdésében meghatározottak szerint vallja be az állami adóhatóságnak. A vállalkozói járulékot éves szinten a minimálbér után akkor is meg kell fizetni, ha a társas vállalkozó részére jövedelmet nem fizettek és a tárgyév folyamán, a tárgy hónapi bezárólag a megfizetett járulék nem éri el a minimálbér alapulvételével számított járulék összegét.

(4) Ha az egyéni vállalkozó társas vállalkozóként is biztosított, a vállalkozói járulékot csak az egyéni vállalkozásában kell megfizetnie. Amennyiben a biztosított társas vállalkozó egyidejűleg több gazdasági társaság személyesen közreműködő tagja, a vállalkozói járulékot abban a vállalkozásában kell megfizetnie, amelyben nyugdíjbiztosítási járulék fizetésére kötelezett.”

9. § A Tbm tv. hatálybalépésének napján az Flt. 58. §-a (5) bekezdésének s)-v) pontja helyébe a következő rendelkezések lépnek:

/E törvény alkalmazásában/

„s) *egyéni vállalkozó*: a társadalombiztosítás működésének alapvető szabályairól és forrásairól szóló törvényben meghatározott egyéni vállalkozó, ha saját jogú nyugellátásban nem részesül,

t) *társas vállalkozó*: a társas vállalkozás tevékenységében a társas vállalkozás létesítő okiratának (így különösen a társasági szerződésnek, az alapító okiratnak, az alapszabálynak) a rendelkezése alapján tagi jogviszony alapján személyes közreműködésre kötelezett természetes személy, ha saját jogú nyugellátásban nem részesül,

u) *egészségbiztosítási járulék alapja*: a százalékos mértékű egészségbiztosítási járuléknak a társadalombiztosítás működésének alapvető szabályairól és forrásairól szóló törvényben meghatározott alapja,

v) *társadalombiztosítási járulék alapját képező jövedelem*: a százalékos mértékű egészségbiztosítási hozzájárulásnak a társadalombiztosítás működésének alapvető szabályairól és forrásairól szóló törvényben meghatározott alapja, kivéve az osztalékból származó bevételt, a vállalkozásból kivont jövedelem alapjául szolgáló bevételt és az ingatlan bérbeadásából származó bevételt.”

A polgárok személyi adatainak és lakcímének nyilvántartásáról szóló 1992. évi LXVI. törvény

10. § A Tbm tv. hatálybalépésének napján a polgárok személyi adatainak és lakcímének nyilvántartásáról szóló 1992. évi LXVI. törvény 37. §-a (4) bekezdésének a) pontja helyébe a következő rendelkezés lép:

/1996. december 31-ig a 17. § (2) bekezdésének c) pontjában, ezen időpont után pedig a 17. § (2) bekezdésének b) pontjában foglalt adatok igénylésére jogosult:/

„a) a társadalombiztosítási hatóság – a családi állapottal kiegészítve – a járulékfizetéssel, a nyilvántartással, az adatszolgáltatással kapcsolatos, jogszabályban előírt kötelezettségük teljesítése, továbbá e szervek hatáskörébe tartozó ellátásoknak (szolgáltatásoknak) a jogosultak részére történő megállapítása és folyósítása (szolgáltatása), valamint ezeknek ellenőrzése céljából;”

A szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény

11. § A Tbm tv. hatálybalépésének napján a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény 3. §-ának (6) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(6) E törvény hatálya nem terjed ki a társadalombiztosítási ellátásokra, továbbá – a törvény eltérő rendelkezése hiányában – a külön törvényben

szabályozott, az államháztartás valamely alrendszere terhére folyósított ellátásokra.”

A személyi jövedelemadóról szóló 1995. évi CXVII. törvény

12. § A Tbm tv. hatálybalépésének napján a személyi jövedelemadóról szóló 1995. évi CXVII. törvény (a továbbiakban: Szja tv.) 4. §-ának (3) bekezdése kiegészül a következő rendelkezéssel:

„Az adózó a 2012. december 12. után a hatvankettedik életévét betöltő magánszemély bevételét terhelő nyugdíjbiztosítási járulék, pénzbeli egészségbiztosítási járulék, balesetbiztosítási járulék és munkavállalói járulék összegét, a költségre irányadó rendelkezések alkalmazásával, a jövedelem meghatározásánál akkor is elszámolhatja a bevétel csökkentéseként, ha erre vonatkozóan e törvény külön rendelkezést nem tartalmaz; e rendelkezés irányadó a bevételt terhelő adóelőleg alapjának megállapítására is.”

13. § A Tbny tv. hatálybalépésének napján az Szja tv. 28. §-ának (1) bekezdése kiegészül a következő *h*) ponttal:

/Egyéb jövedelem minden olyan bevétel, amelynek adókötelezettségére e törvény eltérő rendelkezést nem tartalmaz, azzal, hogy – a költségelszámolásra vonatkozó rendelkezéseket is figyelembe véve – a bevételnek nem része a megszerzése érdekében a magánszemély által viselt szabályszerűen igazolt kiadás. Egyéb jövedelem különösen/

„*h*) a társadalombiztosítási nyugellátásról szóló 2007. évi ... törvény rendelkezései alapján folyósított öregségi nyugdíj, hozzátartozói nyugellátás és öregségi alapnyugdíj.”

A személyazonosító jel helyébe lépő azonosítási módokról és az azonosító kódok használatáról szóló 1996. évi XX. törvény

14. § A Tbm tv. hatálybalépésének napján a személyazonosító jel helyébe lépő azonosítási módokról és az azonosító kódok használatáról szóló 1996. évi XX. törvény (a továbbiakban: Szaj tv.) 3. §-ának *c*) pontja helyébe a következő rendelkezés lép:

/E törvény alkalmazása során/

„*e*) *társadalombiztosítási szerv*: a társadalombiztosítás működésének alapvető szabályairól és forrásairól szóló törvényben meghatározott társadalombiztosítási hatóság;”

15. § A Tbm tv. hatálybalépésének napján az Szaj tv. 20. §-a (2) bekezdésének *h*)-*i*) pontja helyébe a következő rendelkezések lépnek:

/Az adóazonosító jel kezelésére törvényben meghatározott feladatkörében eljárva jogosult/

„h) a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete és a magánnyugdíjpénztár a magánnyugdíj-pénztárakról, a magánnyugdíj-pénztári szolgáltatásokról és e szolgáltatások fedezetéről szóló törvény szerint meghatározott feladatkörében;

i) a társadalombiztosítási alap kezeléséért felelős szerv, valamint a társadalombiztosítási szerv;”

Az alkalmi munkavállalói könyvvel történő foglalkoztatásról és az ahhoz kapcsolódó közterhek egyszerűsített befizetéséről szóló 1997. évi LXXIV. törvény

16. § A Tbm tv. hatálybalépésének napján az alkalmi munkavállalói könyvvel történő foglalkoztatásról és az ahhoz kapcsolódó közterhek egyszerűsített befizetéséről szóló 1997. évi LXXIV. törvény 3. §-a (2) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(2) A munkáltató az alkalmi foglalkoztatás esetén a melléklet második oszlopában meghatározott értékű közteherjegygel teljesítheti

a) a társadalombiztosítás működésének alapvető szabályairól és forrásairól szóló törvényben meghatározott nyugdíjbiztosítási járulékkal és pénzbeli egészségbiztosítási járulékkal,

b) a társadalombiztosítás működésének alapvető szabályairól és forrásairól szóló törvényben meghatározott nyugdíjbiztosítási hozzájárulással,

c) a társadalombiztosítás működésének alapvető szabályairól és forrásairól szóló törvényben meghatározott százalékos egészségbiztosítási hozzájárulással,

d) a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról szóló törvényben meghatározott munkavállalói járulékkal és munkaadói járulékkal, valamint

e) a személyi jövedelemadóról szóló törvényben meghatározott adóval összefüggő adó- és adóelőleg-megállapítási, -levonási, -fizetési és -bevalási kötelezettségét.”

A kötelező egészségbiztosítás ellátásairól szóló 1997. évi LXXXIII. törvény

17. § A Tbm tv. hatálybalépésének napján a kötelező egészségbiztosítás ellátásairól szóló 1997. évi LXXXIII. törvény (a továbbiakban: Ebt.) 1. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

„1. § (1) E törvény, a szociális biztonsághoz fűződő alkotmányos jog érvényesülése érdekében, meghatározza a társadalombiztosítás keretében működő egészségbiztosításra és balesetbiztosításra, valamint az egészségbiztosítás és a balesetbiztosítás ellátásaira és az egyes ellátásokra jogosultak körére, továbbá az ellátások folyósításának rendjére vonatkozó részletes szabályokat.

(2) Ha e törvény eltérő rendelkezést nem tartalmaz, akkor az egészségbiztosítás és a balesetbiztosítás működésének alapelvei, valamint az ellátásra

jogosultak, a biztosítottak, az ellátás nyújtására kötelezettek és a hatóságok jogaira és kötelezettségeire, továbbá az egészségbiztosítás és a balesetbiztosítás keretében fennálló társadalombiztosítási jogviszonyokra, valamint az egészségbiztosítással és a balesetbiztosítással összefüggő eljárások rendjére a társadalombiztosítás alapvető szabályairól és forrásairól szóló törvény rendelkezései az irányadóak.”

18. § A Tbm tv. hatálybalépésének napján az Ebt. 2. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

„2. § (1) A társadalombiztosítás rendszerében az egészségbiztosítás és a balesetbiztosítás egységes elvek alapján nyújt ellátást a biztosított, a biztosított e törvényben meghatározott hozzátartozója, valamint az e törvényben meghatározott más természetes személy számára.

(2) A biztosított a pénzbeli egészségbiztosítási járulék és a természetbeni egészségbiztosítási járulék megfizetésével jogot szerez saját maga és az e törvényben meghatározott hozzátartozója számára az egészségbiztosítási ellátásokra. A biztosított a balesetbiztosítási járulék megfizetésével jogot szerez saját maga és az e törvényben meghatározott hozzátartozója számára a balesetbiztosítási ellátásokra.

(3) Az egészségbiztosítási ellátások közül az egészségügyi szolgáltatások, az e törvényben és az e törvény felhatalmazása alapján kiadott kormányrendeletben részletesen meghatározott szabályok szerint, az egészségi állapot által indokolt mértékben vehetők igénybe.”

19. § A Tbm tv. hatálybalépésének napján az Ebt. kiegészül a következő 5. § előtti címmel és az 5. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

„Az Egészségbiztosítási Alap (E. Alap)

5. § Az Egészségbiztosítási Alap (E. Alap) az államháztartás társadalombiztosítási alrendszerének az egészségbiztosítási és balesetbiztosítási ellátások folyósításáért felelős részeként működő olyan pénzügyi alap, amelynek útján a Magyar Köztársaság az egészségbiztosítás vagy a balesetbiztosítás keretében biztosítottakkal, foglalkoztatóikkal, valamint az egészségbiztosítási, vagy balesetbiztosítási ellátásra jogosultakkal társadalombiztosítási jogviszonyban áll. A Magyar Köztársaság szintén az E. Alap útján áll jogviszonyban az egészségbiztosítási és balesetbiztosítási ellátás nyújtására kötelezett, társadalombiztosítási hatóságnak nem minősülő személyekkel.

(2) Az E. Alap jogi személy. Az E. Alap képviselőjében – törvény, vagy törvény felhatalmazása alapján kiadott kormányrendelet eltérő rendelkezése hiányában – az E. Alap kezeléséért felelős, az e törvény felhatalmazása alapján kiadott kormányrendeletben kijelölt szervezet jár el.

(3) Az E. Alap bevételei:

- a) a pénzbeli egészségbiztosítási járulék;
- b) a természetbeni egészségbiztosítási járulék;
- c) a balesetbiztosítási járulék;
- d) a százalékos egészségbiztosítási hozzájárulás;
- e) a tételes egészségbiztosítási hozzájárulás;
- f) a táppénzmegtérítés;

g) a külön törvényben megállapított, a törvényben meghatározott személyeket terhelő olyan fizetési kötelezettség, amely a törvény rendelkezése alapján az E. Alap költségvetését illeti meg;

h) az a)-g) pontban megállapított adóval, adójellegű köztartozással összefüggő, az adózás rendjéről szóló törvényben megállapított jogkövetkezményből származó bevétel;

i) az általa folyósított egészségbiztosítási ellátás vagy balesetbiztosítási ellátás késedelmes teljesítése miatt a Magyar Köztársaságot terhelő jogkövetkezménynek a központi költségvetés által megtérített összege;

j) az e törvényben biztosított ellátások fedezete céljából a központi költségvetést terhelő összeg.

(4) Az E. Alap kiadásai:

a) az e törvény rendelkezései alapján folyósított egészségbiztosítási ellátás és balesetbiztosítási ellátás;

b) az e törvény hatálya lépéséről és az átmeneti szabályok megállapításáról szóló törvény alapján folyósított egészségbiztosítási ellátás és balesetbiztosítási ellátás;

c) az a)-b) pont hatálya alá tartozó pénzbeli ellátást terhelő személyi jövedelemadó, nyugdíjbiztosítási járulék és nyugdíjbiztosítási hozzájárulás;

d) az a)-b) pontban megállapított ellátás késedelmes teljesítése miatt a Magyar Köztársaságot terhelő jogkövetkezmény összege.”

20. § A Tbm tv. hatálybalépésének napján az Ebt. 6. §-a előtti cím és a 6. § helyébe a következő rendelkezések lépnek:

„Az egészségbiztosítás és a balesetbiztosítás ellátásaira jogosultak

6. § (1) A társadalombiztosítás működésének alapvető szabályairól és forrásairól szóló törvényben meghatározott biztosított, az e törvényben részletesen meghatározott szabályok szerint, minden egészségbiztosítási ellátásra és balesetbiztosítási ellátásra jogosult.

(2) A nyugdíjban részesülőként biztosítottnak minősülő természetes személy – az (1) bekezdésben foglaltaktól eltérően – e jogviszonya alapján

kizárólag egészségbiztosítási szolgáltatásra jogosult. A nem kizárólag nyugdíjban részesülőként biztosítottak minősülő természetes személy – az (1) bekezdésben foglaltaktól eltérően, az egészségbiztosítási szolgáltatáson túlmenően – balesetbiztosítási ellátásra is jogosult.

(3) A munkaviszonya alapján biztosítottak minősülő természetes személy – az (1) bekezdésben foglaltaktól eltérően – e jogviszonya alapján nem jogosult egészségügyi szolgáltatásra és balesetbiztosítási szolgáltatásra arra az időszakra, amelyre vonatkozóan a foglalkoztató a munkavállaló részére e jogviszonya alapján, vagy arra tekintettel bevétel juttatására nem kötelezett.

(4) Az egyéni vállalkozói jogállása alapján biztosítottak minősülő természetes személy – az (1) bekezdésben foglaltaktól eltérően – e jogállása alapján nem jogosult egészségügyi szolgáltatásra és balesetbiztosítási szolgáltatásra arra az időszakra, amelyre vonatkozóan ügyvédként, szabadalmi ügyvivőként, közjegyzőként kamarai tagságát szünetelteti.

(5) Az egészségügyi szolgáltatásra a társadalombiztosítás működésének alapvető szabályairól és forrásairól szóló törvény rendelkezései szerint megkötött szerződés kedvezményezettje – a (3)-(4) bekezdésben foglaltaktól függetlenül – a szerződés hatályosságának időtartama alatt az egészségügyi szolgáltatásra jogosult biztosítottal azonos feltételek szerint jogosult egészségügyi szolgáltatásra.

(6) Az Európai Unió valamely tagállamának állampolgára, valamint az Európai Gazdasági Térségről szóló megállapodásban részes más állam állampolgára, ha belföldön lakóhellyel rendelkezik, egészségügyi szolgáltatásra jogosult – az (1)-(5) bekezdésben foglaltaktól eltérően – arra az időszakra, amelyre vonatkozóan:

a) egészségbiztosítási pénzbeli ellátásban vagy balesetbiztosítási pénzbeli ellátásban részesül;

b) az e törvény hatálybalépéséről és az átmeneti szabályok megállapításáról szóló törvény alapján folyósított, a társadalombiztosítás keretében nyújtott saját jogú nyugellátásban részesül;

c) a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló törvény rendelkezései szerint egészségügyi szolgáltatásra jogosult;

d) nemzeti gondozási díjra (pótlékra), hadigondozotti ellátásra jogosult;

e) bányászati keresetkiegészítésre jogosult;

f) gyermekgondozási segélyre jogosult;

g) Magyarországon nyilvántartásba vett egyháztól nyugdíjra jogosult;

h) középfokú nevelési-oktatási intézménnyel vagy felsőoktatási intézménnyel áll nappali tagozaton folytatott tanulmányok alapjául szolgáló tanulói, illetve hallgatói jogviszonyban és huszonnegyedik életévét még nem töltötte be;

i) fogvatartott;

j) nevelőszülői tevékenységet folytat, és az e tevékenységből származó tárgyhavi járulékalapot képező jövedelme nem éri el a minimálbér 30 százalékát, naptári napokra számítva annak harmincad részét;

k) hajléktalan.

(7) A belföldön lakóhellyel rendelkező kiskorú természetes személy – az (1)-(6) bekezdésben foglaltaktól eltérően – egészségügyi szolgáltatásra jogosult.

(8) A (6)-(7) bekezdésben meghatározott természetes személyek után a természetbeni egészségbiztosítási járulék, a százalékos egészségbiztosítási hozzájárulás és a tételes egészségbiztosítási hozzájárulás megfizetésére a Magyar Köztársaság a központi költségvetés útján kötelezett.”

21. § A Tbm tv. hatálybalépésének napján az Ebt. 20. §-a (4) bekezdésének a)-b) pontja helyébe a következő rendelkezések lépnek:

/A transzplantációs várólistára való felvételre jogosult:/

„a) az egészségügyi szolgáltatásra jogosult biztosított (ideértve az egészségügyi szolgáltatásra kötött szerződés kedvezményezettjét is),

b) az e törvény rendelkezése alapján egészségügyi szolgáltatásra jogosult, biztosítottnak nem minősülő természetes személy;”

22. § A Tbm tv. hatálybalépésének napján az Ebt. 27. §-ának (2) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(2) Az egészségbiztosító a felmerült és igazolt költségeket, az igénybevétel idején érvényes belföldi költség mértékének megfelelő összegben, sürgősségi betegszállítás esetén a számla szerinti összegnek a Magyar Nemzeti Bank által közzétett, az igénybevételkor érvényes középárfolyamon számított forint összegben megtéríti, ha

a) a biztosított munkáltatója a járulékfizetési kötelezettség alapjául szolgáló munkaviszony fenntartása mellett egybefüggően három hónapot meghaladó időtartamra a biztosítottat harmadik állam területén foglalkoztatja, valamint

b) az a) pont szerinti időtartam alatt a biztosított, vagy a vele együtt a harmadik állam területén tartózkodó eltartott házastársa és gyermeke a 12-14. §-okban, vagy a 15. § (1) bekezdésében meghatározott valamely egészségügyi szolgáltatást, vagy sürgősségi betegszállítást a harmadik állam területén lévő tartózkodási helyén indokoltan vesz igénybe.”

23. § A Tbm tv. hatálybalépésének napján az Ebt. 46. §-ának (1) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„46. § (1) A táppénz a keresőképtelenség tartamára, de legfeljebb

a) egy éven át jár, ha azonban az ellátásra jogosult egészségromlás, vagy

testi, szellemi fogyatkozás következtében munkaképességét hatvanhét százalékban elveszítette, akkor táppénzre ezen állapot fennállásának ideje alatt jogosult;

b) a gyermek egyéves koráig jár egyévesnél fiatalabb gyermek szoptatása, vagy ápolása címén;

c) évenként és gyermekenként nyolcvannégy naptári napra vonatkozóan jár egyévesnél idősebb, de háromévesnél fiatalabb gyermek ápolása címén;

d) évenként és gyermekenként negyvenkettő, egyedülálló esetében nyolcvannégy, naptári napra vonatkozóan jár háromévesnél idősebb, de hatévesnél fiatalabb gyermek ápolása címén;

e) évenként és gyermekenként tizennégy, egyedülállónak huszonnyolc, naptári napra vonatkozóan jár hatévesnél idősebb, de tizenkét évesnél fiatalabb gyermek ápolása címén.”

24. § A Tbm tv. hatálybalépésének napján az Ebt. 55. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

„55. § (1) Baleseti táppénz illeti meg azt az ellátásra jogosult természetes személyt, aki a járulékfizetési kötelezettség alapjául szolgáló jogviszony fennállása alatt üzemi baleset következtében keresőképtelenné vált.

(2) Keresőképtelen az, aki az üzemi balesettel összefüggő és gyógykezelést igénylő egészségi állapota miatt, vagy gyógyászati segédeszköz hiányában munkát végezni nem képes.

(3) A baleseti táppénz – az előzetes biztosítási időre és táppénzfolyósításra tekintet nélkül – legfeljebb egy éven keresztül jár. Ha azonban az ellátásra jogosult a túlnyomóan az üzemi baleset következtében bekövetkezett egészségromlás, testi vagy szellemi fogyatkozás miatt munkaképességét legalább hatvanhét százalékban elvesztette, akkor a baleseti táppénzre való jogosultság időtartama ezen állapot fennállásának időszakára meghosszabbodik.

(4) A baleseti táppénzre való jogosultságot, az e törvény felhatalmazása alapján kiadott kormányrendelet eltérő rendelkezése hiányában, havonta kell igazolni.

(5) A baleseti táppénz összegét annál a munkáltatónál elért, a balesetbiztosítási járulék alapját képező jövedelem alapján kell megállapítani, amelynél az üzemi baleset bekövetkezett, illetőleg ahol az üzemi balesetet szenvedett személy biztosítási jogviszonya fennáll.

(6) A baleseti táppénz összege azonos a baleseti táppénzre való jogosultság kezdő napját közvetlenül megelőző naptári hónapban végzett munkáért, tevékenységért kifizetett (elszámolt), a biztosított balesetbiztosítási járuléknak alapját képező jövedelmének naptári napi összegével.

(7) Az egyéni vállalkozó és a társas vállalkozás tevékenységében szemé-

lyesen közreműködő tag baleseti táppénzének alapját a táppénzre vonatkozó rendelkezések szerint kell megállapítani. A baleseti táppénz mértéke az alapját képező jövedelem 100 százaléka.”

25. § A Tbm tv. hatálybalépésének napján az Ebt. 75/A. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

„75/A. § Az egészségbiztosítási ellátás vagy balesetbiztosítási ellátás iránti igény érvényesítésével kapcsolatos minden eljárás illeték- és költségmentes.”

Az adózás rendjéről szóló 2003. évi XCII. törvény

26. § A Tbm tv. hatálybalépésének napján az adózás rendjéről szóló 2003. évi XCII. törvény (a továbbiakban: Art.) 16. §-a (1) bekezdésének első két mondata helyébe a következő rendelkezés lép:

„(4) A munkáltató, a kifizető, valamint a társadalombiztosítás működésének alapvető szabályairól és forrásairól szóló törvény rendelkezései szerint biztosítottnak minősülő egyéni vállalkozó és mezőgazdasági őstermelő – adóazonosító számának, nevének, elnevezésének, székhelyének közlésével – az illetékes elsőfokú állami adóhatóságnak – elektronikus úton vagy az erre a célra rendszeresített nyomtatványon – bejelenti az általa foglalkoztatott biztosítottnak a társadalombiztosítás működésének alapvető szabályairól és forrásairól szóló törvényben meghatározott adatait, továbbá magánnyugdíj-pénztár keretében biztosított esetén feltünteti a pénztár nevét és azonosítóját.”

27. § (1) A Tbm tv. hatálybalépésének napján az Art. 31. §-a (2) bekezdésének 1. pontja helyébe a következő rendelkezés lép:

/A munkáltató, a kifizető (ideértve az egyéni vállalkozónak nem minősülő magánszemély munkáltatót is), illetőleg az 52. § (4) bekezdésének l), p), r), s) és t) pontjaiban meghatározottak a rájuk vonatkozó bevallási gyakorlatától függetlenül, havonként, a tárgyhót követő hó 12-éig elektronikus úton bevallást tesznek az adókötelezettséget eredményező, magánszemélyeknek teljesített kifizetésekkel, juttatásokkal összefüggő valamennyi adóról (kivéve a kamatjövédelmet terhelő személyi jövedelemadóról), járulékról és hozzájárulásról, valamint a következő adatokról:/

„1. neve, elnevezése, székhelye, adóazonosító száma,”

(2) A Tbm tv. hatálybalépésének napján az Art. 31. §-ának (8) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(8) Ha a társas vállalkozás kizárólag a tevékenységében személyesen közreműködő tagjával áll járulékfizetési kötelezettség alapjául szolgáló jogviszonyban, a társas vállalkozás a (2) bekezdésben meghatározott havi bevallás és adatszolgáltatás benyújtására csak akkor kötelezett, ha a tagra tekintettel az adott hónapban adóelőleg, járulék vagy hozzájárulás megállapítására kötelezett.”

28. § A Tbm tv. hatálybalépésének napján az Art. 51. §-a (4) bekezdésének p) és t) pontja helyébe a következő rendelkezések lépnek:

/A 31. §-ban és a 3. számú mellékletben meghatározott tartalommal az adóhatósághoz bevallást teljesít, illetőleg adatot szolgáltat:/

„p) az egyéni vállalkozó;”

„t) a biztosított, ha a társadalombiztosítás működésének alapvető szabályairól és forrásairól szóló törvény rendelkezései alapján a foglalkoztatót terhelő adókötelezettségek teljesítésére maga kötelezett.”

29. § A Tbm tv. hatálybalépésének napján az Art. 178. §-ának 15. és 23. pontja helyébe a következő rendelkezések lépnek:

/E törvény és – ha törvény másként nem rendelkezik – az adóról szóló jogszabályok alkalmazásában/

„15. járulék: a nyugdíjbiztosítási járulék, a magánnyugdíj-pénztári díj, a pénzbeli egészségbiztosítási járulék, a természetbeni egészségbiztosítási járulék, a balesetbiztosítási járulék, a munkavállalói járulék, a nyugdíjbiztosítási hozzájárulás, a százalékos egészségbiztosítási hozzájárulás, a munkaadói járulék, a vállalkozói járulék, valamint a táppénz-hozzájárulás, továbbá a végrehajtás tekintetében a jogalap nélkül felvett és visszakövetelt társadalombiztosítási ellátás (ideértve a jogosulatlan kifizetőhelyi költségterítést is),”

„23. munkáltató: a belföldön székhellyel, telephellyel, képvisellel rendelkező jogi személy, bejegyzett cég, személyi egyesülés és egyéb szervezet, egyéni és társas vállalkozó, ideértve a belföldön lakóhellyel rendelkező magánszemélyt is, valamint a társadalombiztosítás működésének alapvető szabályairól és forrásairól szóló törvény szerinti foglalkoztató a munkaviszony alapján foglalkoztatottak tekintetében,”

IV. Fejezet

Vegyes és záró rendelkezések

Felhatalmazások

30. § (1) Felhatalmazást kap a kormány, hogy rendeletben meghatározza a nyugdíjbiztosítási számlák 2010. január 1-jére vonatkozó nyitó egyenlege meghatározásának szabályait és a nyugdíjbiztosítási számlák vezetésének részletes szabályait;

(2) A kormány 2009. március 31-éig az Országgyűlés elé terjeszti az egyes járandóságok mértékének emelkedésére vonatkozó törvényjavaslatát.

Hatályba lépés

31. § E törvény a kihirdetése napján lép hatályba.

32. § (1) A Tbm tv. hatálybalépésének napján hatályát veszti:

1. a Tbj tv.;

2. az Eb tv. 5. §-a, 5/A. §-ának a) és i) pontja, 7. §-a, 29. §-ának (9) bekezdése, 43. §-ának (1) bekezdésében az „a Tbj-ben meghatározott mértékű” szövegrész, 62. §-ának (1) bekezdésében az „a Tbj. 4. § a) pontja szerinti” szövegrész;

3. a külföldi székhelyű vállalkozások magyarországi fióktelepeiről és kereskedelmi képviselőikről szóló 1997. évi CXXXII. törvény 34. §-a;

4. a társadalombiztosítás pénzügyi alapjai 1998. évi költségvetéséről szóló 1997. évi CLIII. törvény 37-42. §-a, 57. §-ának (2) bekezdése, 60. §-ának (1)-(2) bekezdése;

5. az adótörvények, a számviteli törvény és egyes más törvények módosításáról szóló 1998. évi XXXIII. törvény 63-65. §-a, 74. § (7)-(8) bekezdése,

6. a társadalombiztosítás pénzügyi alapjainak és a társadalombiztosítás szerveinek állami felügyeletéről szóló 1998. évi XXXIX. törvény 18. §-a;

7. az egészségügyi hozzájárulásról szóló 1998. évi LXVI. törvény;

8. a társadalombiztosítás ellátásaira és a magánnyugdíjra jogosultakról, valamint e szolgáltatások fedezetéről szóló 1997. évi LXXX. törvény módosításáról rendelkező 1998. évi LXVII. törvény;

9. a társadalombiztosítás pénzügyi alapjainak 1999. évi költségvetéséről szóló 1998. évi XCI. törvény 38. §-a;

10. az adókra, járulékokra és egyéb költségvetési befizetésekre vonatkozó egyes törvények módosításáról szóló 1999. évi XCIX. törvény 92-121. §-a, 127-130. §-a;

11. a gazdasági kamarák feladatainak átadásával összefüggő törvénymódosításokról szóló 2000. évi LXXXIII. törvény 20. §-a;

12. az adókra, járulékokra és egyéb költségvetési befizetésekre vonatkozó egyes törvények módosításáról szóló 2000. évi CXIII. törvény 149-167. §-a, 220-224. §-a;

13. a menedékjogról szóló 1997. évi CXXXIX. törvény módosításáról rendelkező 2001. évi XXXVIII. törvény 29. §-ának (2) bekezdése;

14. a pénzügyi tárgyú törvények módosításáról szóló 2001. évi L. törvény 72-74. §-a;

15. a társadalombiztosítás ellátásaira és a magánnyugdíjra jogosultakról, valamint e szolgáltatások fedezetéről szóló 1997. évi LXXX. törvény módosításáról rendelkező 2001. évi LII. törvény;

16. az egészségügyet, a gyógyszerellátást, a szociális ellátást érintő egyes törvények jogharmonizációs célú, valamint a kötelező egészségbiztosítás ellátásairól szóló 1997. évi LXXXIII. törvény, továbbá a társadalombiztosítási járulékfizetéssel és az egészségügyi hozzájárulással kapcsolatos törvények módosításáról rendelkező 2001. évi LXX. törvény 25-28. §-a;

17. a társadalombiztosítás pénzügyi alapjai 2000. évi költségvetésének végrehajtásáról szóló 2001. évi LXXXIV. törvény 20. és 24. §-a;
18. az adókról, járulékokról és egyéb költségvetési befizetésekről szóló törvények módosításáról rendelkező 2002. évi XLII. törvény 189-211. §-a;
19. az egyszerűsített vállalkozói adóról szóló 2002. évi XLIII. törvény 28-29. §-a;
20. a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról szóló 1991. évi IV. törvény, a munkavédelemről szóló 1993. évi XCIII. törvény, a szakképzési hozzájárulásról és a képzési rendszer fejlesztésének támogatásáról szóló 2001. évi LI. törvény, a felnőttképzésről szóló 2001. évi CI. törvény, a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény, a Munka Törvénykönyvéről szóló 1992. évi XXII. törvény, valamint egyes más törvények módosításáról rendelkező 2002. évi LIII. törvény 47. és 49. §-a
21. a Magyar Köztársaság 2003. évi költségvetéséről szóló 2002. évi LXII. törvény 123. §-a;
22. az egyes adótörvények módosításáról szóló 2003. évi XVIII. törvény 5. és 11. §-a;
23. az államháztartásról szóló 1992. évi XXXVIII. törvény, valamint a Magyar Államkincstár Részvénytársaságra és az Államháztartási Hivatalra vonatkozó egyéb törvényi rendelkezések módosításáról szóló 2003. évi XXXVII. törvény 17. §-a;
24. az adókról, járulékokról és egyéb költségvetési befizetésekről szóló törvények módosításáról rendelkező 2003. évi XCI. törvény 149-166. §-a;
25. az Art. 20. §-ának (6) bekezdése, 52. §-a (7) bekezdésének *d*) pontjában a „*Tbj. 5. § (3) bekezdése szerint*” szövegrész, 178. §-a 18. pontjának utolsó előtti mondata, 2. számú melléklete I/Határidők/5. pontja;
26. a társadalombiztosítás ellátásaira és a magánnyugdíjra jogosultakról, valamint e szolgáltatások fedezetéről szóló 1997. évi LXXX. törvény módosításáról rendelkező 2003. évi CIV. törvény;
27. az egyes pénzügyi tárgyú törvények jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2004. évi XXVII. törvény 27-34. §-a;
28. az adókról, járulékokról és egyéb költségvetési befizetésekről szóló törvények módosításáról rendelkező 2004. évi CI. törvény 231-240. §-a, 242-245. §-a;
29. az adókról, járulékokról szóló törvények módosításáról rendelkező 2005. évi XXVI. törvény 46. §-a;
30. az egyes pénzügyi tárgyú törvények módosításáról szóló 2005. évi LXXXII. törvény 32-36. §-a;
31. az adózás rendjéről szóló 2003. évi XCII. törvény módosításáról rendelkező 2005. évi LXXXV. törvény 59-67. §-a;

32. a mezőgazdasági termelők nyugdíj előtti támogatásának bevezetéséhez kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2005. évi LXXXVII. törvény 4. §-a;

33. az adókról, járulékokról és egyéb költségvetési befizetésekről szóló törvények módosításáról rendelkező 2005. évi CXIX. törvény 129-146. §-a;

34. az egyes pénzügyi tárgyú törvények módosításáról szóló 2006. évi LXI. törvény 132-158. §-a;

35. egyes pénzügyi tárgyú törvények módosításáról szóló 2006. évi CXXXI. törvény 82-96. §-a;

36. a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi I. törvény 110. §-a.

(2) A Tbm tv. hatálybalépésének napján az Eb tv. 29. §-ának (4) bekezdésében az „*A Tbj. szerint biztosított, továbbá egészségügyi szolgáltatásra jogosult személy*” szövegrész helyébe az „*Az egészségügyi szolgáltatásra jogosult személy*” szövegrész, 61. §-ának (1) bekezdésében az „*- a Tbj-ben meghatározott - késedelmi pótléket*” szövegrész helyébe a „*késedelmi kamatot*” szövegrész,

33. § (1) A Tbnv tv. hatálybalépésének napján hatályát veszti:

1. a fegyveres erők hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló 1996. évi XLIII. törvény 93. §-ának (4) bekezdése, valamint 181-192/A. §-a;

2. a Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses állományú katonáinak jogállásáról szóló 2001. évi XCV. törvény 202-215. §-a.

(2) A Tbnv tv. hatálybalépésének napján hatályát veszti:

1. az államháztartásról szóló 1992. évi XXXVIII. törvény 86. §-ának (10) bekezdése;

2. a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény 44. §-ának (3) bekezdése;

3. a Tny tv.;

4. a külföldi székhelyű vállalkozások magyarországi fióktelepeiről és kereskedelmi képviselőiről szóló 1997. évi CXXXII. törvény 34. §-a.

Indokolás

a társadalombiztosítás működésének alapvető szabályairól és forrásairól szóló 2007. évi törvény, valamint a társadalombiztosítási nyugellátásról szóló 2007. évi ... törvény hatálybalépéséről és az átmeneti szabályok megállapításáról, továbbá egyes törvények ehhez kapcsolódó módosításáról szóló

T/..... számú törvényjavaslathoz

Általános indokolás

A Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvénynek a társadalombiztosítás működésének fenntarthatóságát és kiszámíthatóságát szolgáló módosításáról rendelkező törvényjavaslat (a továbbiakban: Alkotmánymódosítási javaslat) kimondja, hogy a társadalombiztosítás új rendszerére vonatkozó törvények hatálybalépésének időpontját és az átmeneti szabályokat a jogállamiság elvét, így különösen a szerzett jogok tiszteletben tartásának követelményét, figyelembe véve kell megállapítani.

Az Alkotmánymódosítási javaslattal összhangban, a társadalombiztosítás működésének alapvető szabályairól és forrásairól szóló törvény, valamint a társadalombiztosítási nyugellátásról szóló törvény hatálybalépéséről és az átmeneti szabályok megállapításáról, továbbá egyes törvények ehhez kapcsolódó módosításáról szóló törvényjavaslat (a továbbiakban: Javaslat) részletesen meghatározza a két érintett törvény hatálybalépésének szabályait és a kapcsolódó átmeneti szabályokat.

A Javaslat 33. §-a (1) bekezdésének elfogadásához – a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény 70/H. §-ának (5) bekezdése alapján – a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges.

Részletes indokolás

az 1-2. §-hoz

A Javaslat rendelkezései szerint a társadalombiztosítás működésének alapvető szabályairól és forrásairól szóló törvény, összhangban az Alkotmánymódosítási javaslattal, 2010. január 1-jén lép hatályba. Az egyetlen kivételt a társadalombiztosítás működésének alapvető szabályairól és forrásairól szóló törvénynek az öregségi alapnyugdíjnak a nyugdíjbiztosítási hozzájárulás figyelembe vételére vonatkozó szabály jelent, amely csak a társadalombiztosítási nyugellátásról szóló törvénnyel egyidejűleg lép hatályba.

A társadalombiztosítás működésének alapvető szabályairól és forrásairól szóló törvényben szabályozott járulékokkal és hozzájárulásokkal összefüggő adókötelezettségek szintén a hatálybalépés napjától megszerzett bevételre terjednek ki.

Az átmeneti szabályok szerint az egészségbiztosítási ellátások tekintetében, a hatálybalépésig megtörtént jogszerzés esetében, 2011. december 31-éig a jelenleg hatályos szabályok érvényesülnek. Azonos szabály vonatkozik a hatálybalépésig megkötött, társadalombiztosítási ellátásra vonatkozó szerződésekre.

a 3. §-hoz

A Javaslat rendelkezik arról, hogy a nyugdíjbiztosítási ellátások forrásai arányának a foglalkoztató javára történő esetleges elmozdulása, önmagában, nem eredményezheti a biztosított nettó jövedelmének csökkenését. Ennek érdekében külön törvény megalkotását írja elő.

a 4-5. §-hoz

A társadalombiztosítási nyugellátásról szóló törvény, az Alkotmánymódosítási javaslat előírásait figyelembe véve, csak 2013. január 1-jén lép hatályba. A hatálybalépés időpontjáig társadalombiztosítási nyugellátásra jogot szerzők nyugdíjjogosultságát a hatálybalépés napját megelőző időpontban hatályos szabályok szerint kell elbírálni.

a 6. §-hoz

A társadalombiztosítási nyugellátás új rendszerére való felkészülés érdekében a Javaslat előírja a nyugdíjbiztosítási számlák megnyitását azok számára, akik már az új rendszer keretében szereznek jogosultságot nyugellátásra. A nyugdíjbiztosítási számla megnyitásának határideje 2010. január 1. A nyugdíjbiztosítási számla nyitó egyenlegének meghatározásának módszerét a kormányrendeletben állapítja meg.

a 7-29. §-hoz

A Javaslat a társadalombiztosítás működésének alapvető szabályairól szóló törvény, valamint a társadalombiztosítási nyugellátásról szóló törvény rendelkezéseivel való összhang megteremtése érdekében a következő törvények módosítását tartalmazza:

- a. a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról szóló 1991. évi IV. törvény;
- b. a polgárok személyi adatainak és lakcímének nyilvántartásáról szóló 1992. évi LXVI. törvény;
- c. a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény;
- d. a személyi jövedelemadóról szóló 1995. évi CXVII. törvény;
- e. a személyazonosító jel helyébe lépő azonosítási módokról és az azonosító kódok használatáról szóló 1996. évi XX. törvény;
- f. az alkalmi munkavállalói könyvvel történő foglalkoztatásról és az ahhoz kapcsolódó közterhek egyszerűsített befizetéséről szóló 1997. évi LXXIV. törvény;

g. a kötelező egészségbiztosítás ellátásairól szóló 1997. évi LXXXIII. törvény;

h. az adózás rendjéről szóló 2003. évi XCII. törvény.

Az említett módosítások közül kiemelendő, hogy a személyi jövedelemadó-ról szóló törvény szerint a 2012. december 31-éig megállapított nyugdíj továbbra sem visel adóterhet. A 2012. december 31. után hatvankettedik élet-évüket betöltők esetében a személyi jövedelemadó alapjából már levonható lesz a bevételt terhelő különböző járulékok összege, de ennek következtében a járulékokból finanszírozott ellátások adókötelesek lesznek.

Szintén kiemelendő, hogy a kötelező egészségbiztosítás ellátásairól szóló törvény módosítása szerint már minden balesettel, egészségi helyzettel összefüggő pénzbeli ellátást az Egészségbiztosítási Alap finanszíroz. A Javaslat részletesen meghatározza az Egészségbiztosítási Alap működésének alapvető szabályait.

a 30. §-hoz

A kormány a javaslat szerint felhatalmazást kap a nyugdíjbiztosítási számlák nyitó egyenlege meghatározására, valamint kötelezetté válik, hogy az egyes járandóságok értékállandóságának biztosítását célzó törvényjavaslatot megfelelő határidőben terjessze az Országgyűlés elé.

a 31-33. §-hoz

A Javaslat e rendelkezései a hatálybalépésről, valamint egyes törvények, törvényi rendelkezések hatályon kívül helyezéséről rendelkeznek.

T/..... számú törvényjavaslat

**a magánnyugdíj-pénztárakról, a magánnyugdíj-pénztári
szolgáltatásokról és e szolgáltatások fedezetéről**

Budapest, 2007. augusztus

2007. évi törvény

a magánnyugdíj-pénztárakról, a magánnyugdíj-pénztári szolgáltatásokról és e szolgáltatások fedezetéről

A törvény célja

1. § E törvény meghatározza a magánnyugdíj-pénztárak alapítására, működésére és megszűnésére irányadó különös szabályokat, valamint a magánnyugdíj-pénztári szolgáltatásokra és a magánnyugdíj-pénztári szolgáltatások fedezetének megteremtését szolgáló fizetési kötelezettségekre vonatkozó részletes szabályokat.

Alapelvek

2. § (1) A Magyar Köztársaság, az egyéni felelősség elvének érvényesülése érdekében, a nyugdíjcélú megtakarítások egyik formájaként megteremti a magánnyugdíj-pénztárak működésének feltételeit, valamint támogatja és ellenőrzi a magánnyugdíj-pénztárak működését.

(2) A magánnyugdíj-pénztári rendszerben való részvétel a biztosítottak számára – e törvény eltérő rendelkezése hiányában – kötelező.

(3) A biztosított – az e törvényben megállapított szabályok szerint – szabadon választja meg, hogy mely magánnyugdíj-pénztárral köt magánnyugdíj-pénztári szerződést, valamint az e törvényben meghatározott szabályok szerint szabadon jogosult a magánnyugdíj-pénztári szerződést megszüntetni.

(4) A biztosított egyidejűleg csak egy magánnyugdíj-pénztárral állhat a magánnyugdíj-pénztári szolgáltatás nyújtására irányuló szerződéses kapcsolatban.

(5) A magánnyugdíj-pénztár a biztosított és más személyek által rendelkezésre bocsátott forrásokat köteles olyan módon felhasználni, hogy vagyona a magánnyugdíj-pénztári szolgáltatásokra fedezetet nyújtson, és a források felhasználása a magánnyugdíj-pénztári szolgáltatások teljesítését ne veszélyeztesse.

Más jogszabályok alkalmazása

3. § A magánnyugdíj-pénztári tevékenységre, valamint a magánnyugdíj-pénztárak alapítására, működésére és megszűnésére, továbbá a tevékenység, illetve a magánnyugdíj-pénztárak felügyeletére a biztosítókról és a biztosítási tevékenységről szóló törvény rendelkezéseit az e törvényben meghatározott eltérésekkel kell alkalmazni.

A magánnyugdíj-pénztári tevékenység

4. § (1) A magánnyugdíj-pénztári tevékenység olyan, az életbiztosítási ágba tartozó biztosítási tevékenység, amelynek célja a társadalombiztosítási nyugdíjat kiegészítő járadék biztosításnak e törvényben megállapított szabályok szerinti teljesítése.

(2) Magánnyugdíj-pénztári tevékenységet kizárólag magánnyugdíj-pénztár végezhet.

A magánnyugdíj-pénztár

5. § (1) A magánnyugdíj-pénztár magánnyugdíj-pénztári tevékenységet végző olyan biztosító, amely az e törvényben meghatározott szabályok szerint alakul meg és működik.

(2) A magánnyugdíj-pénztár kizárólag zártkörűen működő részvénytársaság lehet. A magánnyugdíj-pénztár kizárólag magánnyugdíj-pénztárral egyesülhet, valamint kizárólag a magánnyugdíj-pénztárakra válhat szét.

(3) A magánnyugdíj-pénztár kizárólag magánnyugdíj-pénztári tevékenységet folytathat.

(4) A magánnyugdíj-pénztár végelszámolással történő megszűnése esetén a biztosítási tevékenységből eredő kötelezettségek teljesítésének egyetlen lehetséges módja az állomány átruházása.

A magánnyugdíj-pénztár részvényese

6. § (1) A magánnyugdíj-pénztár részvényese kizárólag természetes személy lehet.

(2) A magánnyugdíj-pénztár által kibocsátott részvény tulajdonjogát, haszonélvezetét kizárólag természetes személyre szeresheti meg; minden ezzel ellentétes szerződés és egyoldalú nyilatkozat semmis.

(3) A magánnyugdíj-pénztár – a (2) bekezdésben foglaltaktól eltérően – a gazdasági társaságokról szóló törvényben meghatározott feltételek szerint megszerezheti saját részvényét.

(4) A magánnyugdíj-pénztár részvényeseit pótbefizetés teljesítésére kötelezheti veszteségei vagy más módon nem fedezett várható veszteségei fedezetére. Ez a jog – kinevezését követően – a felügyeleti biztost, vagy a felszámolót illeti meg. A pótbefizetés összegét egységesen kell meghatározni, és nem lehet magasabb a részvényes tulajdonában lévő részvények kibocsátási értékének 20 százalékánál. A kötelező pótbefizetés összege az adózás rendjéről szóló törvény alkalmazásában adók módjára behajtandó köztartozásnak minősül. A pótbefizetésre egyebekben a gazdasági társaságokról szóló törvénynek a pótbefizetésre vonatkozó rendelkezései az irányadók.

(5) Ha más örökös nincs, akkor az elhunyt részvényes hagyatékába tartozó, a magánnyugdíj-pénytár által kibocsátott részvény – az állam helyett – a magánnyugdíj-pénytárra száll. A magánnyugdíj-pénytárat, mint törvényes örököst, az örökség visszautasításának joga nem illeti meg. A magánnyugdíj-pénytár által öröklés címén megszerzett saját részvényre a gazdasági társaságokról szóló törvénynek a saját részvényre vonatkozó rendelkezéseit azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy megszerzésének nem feltétele a vagyoni fedezet megléte.

A biztosított

7. § (1) Biztosított a társadalombiztosítás működésének alapvető szabályairól és forrásairól szóló törvényben biztosítottként meghatározott természetes személy.

(2) A biztosított legkésőbb a járulékfizetési kötelezettséget eredményező jogviszony keletkezésekor köteles a foglalkoztató részére átadni magánnyugdíj-pénytári szerződése másolatát.

(3) Ha a biztosított először létesít járulékfizetési kötelezettséget eredményező jogviszonyt és magánnyugdíj-pénytári szerződést még nem kötött, akkor – a (2) bekezdésben foglaltaktól eltérően – magánnyugdíj-pénytári szerződése másolatát a jogviszony keletkezését követő 15 napon belül köteles a foglalkoztató részére átadni. Ellenkező esetben a foglalkoztató a szerződés másolatának átadásáig köteles megtagadni a jogviszony alapján a biztosítottat megillető minden, a magánnyugdíj-pénytári díj alapját képező bevétel kifizetését.

A magánnyugdíj-pénytári szerződés

8. § (1) A magánnyugdíj-pénytári szerződés a biztosított és a magánnyugdíj-pénytár által megkötött biztosítási szerződés.

(2) A magánnyugdíj-pénytári szerződés alapján a biztosított, az e törvényben megállapított szabályok szerint, biztosítási díjat fizet a magánnyugdíj-pénytár számára.

(3) A magánnyugdíj-pénytári szerződés alapján a magánnyugdíj-pénytár, az e törvényben megállapított szabályok szerint, magánnyugdíj-pénytári szolgáltatást teljesít a biztosított, vagy a szerződésben a biztosított által megjelölt más kedvezményezett javára.

(4) A magánnyugdíj-pénytári szerződést csak írásban lehet érvényesen megkötni. A feleknek a magánnyugdíj-pénytári szerződéssel kapcsolatos minden jognyilatkozata csak írásbeli közlés útján válhat hatályossá.

(5) A magánnyugdíj-pénytár a magánnyugdíj-pénytári szerződést csak az e törvény felhatalmazása alapján kiadott kormányrendeletben meghatáro-

zott szabályok szerint szüntetheti meg egyoldalú nyilatkozatával. A magánnyugdíj-pénztári szerződés esetében visszavásárlásnak nincs helye.

(6) A biztosított magánnyugdíj-pénztári szerződését csak akkor jogosult megszüntetni, ha ezzel egyidejűleg új magánnyugdíj-pénztári szerződést köt (átlépés). Ilyenkor az új magánnyugdíj-pénztári szerződés hatálya csak valamely naptári hónap első napjával állhat be, és az eredeti magánnyugdíj-pénztári szerződés az e napot megelőző nappal szűnik meg.

(7) Átlépés esetén a magánnyugdíj-pénztár köteles a biztosított egyéni számlájának a magánnyugdíj-pénztári szerződés megszűnésének napjára megállapított egyenlegéből az átutalással kapcsolatban felmerült összes költsége összegét (de legfeljebb az egyenleg 1 százalékát) meghaladó részt az új magánnyugdíj-pénztár számára a biztosított javára a szerződés megszűnésének hónapját követő hónap utolsó napjáig átutalni.

(8) A biztosítási díj fizetésének elmulasztása a magánnyugdíj-pénztári szerződést nem szünteti meg.

(9) A magánnyugdíj-pénztári szerződés a következő adatokat tartalmazza:

a) a magánnyugdíj-pénztár cégneve, székhelye, cégjegyzékszama és adószáma;

b) a biztosított neve, születési neve, születési helye és ideje, lakóhelye, adóazonosító jele és a biztosított anyjának születési neve;

c) a kedvezményezett neve, születési neve, születési helye és ideje, lakóhelye, adóazonosító jele és a kedvezményezett anyjának születési neve, ha a kedvezményezett kijelölése a magánnyugdíj-pénztári szerződésben történt;

d) a magánnyugdíj-pénztári díjat kiegészítő díj mértékét, ha annak fizetésére a biztosított vállalt kötelezettséget;

e) az e törvény felhatalmazása alapján kiadott kormányrendeletben meghatározott, a szerződés teljesítéséhez szükséges további adatokat.

(10) A magánnyugdíj-pénztári szerződés kötelező tartalmi elemeire, valamint a szerződés megkötésére és megszűnésére irányadó részletes szabályokat az e törvény felhatalmazása alapján kiadott kormányrendelet állapítja meg.

(11) Az e törvényben foglalt formai előírások megsértésével kötött magánnyugdíj-pénztári szerződés semmisségére, ha a szerződés alapján díjfizetés már történt, a magánnyugdíj-pénztár a formai előírások megsértése alapján nem hivatkozhat.

A kedvezményezett

9. § (1) A biztosított halála esetén egyéni számlája a hagyatéknak nem része. A biztosított halála esetén az egyéni számlának a halál napjára megállapított egyenlegéből az a rész, amelynek alapján a biztosított magánnyugdíj-pénztári szolgáltatás folyósítására még nem vált jogosulttá, a kedvezményezettet illeti meg.

(2) A kedvezményezett a biztosított által a magánnyugdíj-pénztári szerződésben ilyenként megjelölt természetes személy, ennek hiányában a biztosított örököse. Több kedvezményezett esetén az egyes kedvezményezetteket az (1) bekezdés szerint megállapított összeg – a biztosított által a magánnyugdíj-pénztári szerződésben tett eltérő rendelkezése hiányában – egyenlő arányban illeti meg.

(3) A természetes személy – a (2) bekezdésben foglaltaktól függetlenül – nem lehet kedvezményezett, aki a biztosított halálát bíróság jogerős ítélete szerint szándékosan okozta.

(4) A magánnyugdíj-pénztár a kedvezményezettet megillető összegből az átutalással kapcsolatban felmerült összes költsége összegét (de legfeljebb a kedvezményezettet megillető összeg 1 százalékát) meghaladó részt köteles a kedvezményezett által megjelölt magánnyugdíj-pénztár számára a kedvezményezett javára a biztosított halála hónapját követő harmadik hónap utolsó napjáig (de legkorábban a halál bejelentésének hónapját követő harmadik hónap utolsó napjáig) átutalni.

A biztosítási díj

10. § (1) A biztosítási díj a biztosított által fizetett magánnyugdíj-pénztári díj, valamint a biztosított vagy más személy által a magánnyugdíj-pénztári díj kiegészítéseként fizetett díj.

(2) A biztosított a magánnyugdíj-pénztári szerződés alapján magánnyugdíj-pénztári díjat akkor fizet, ha a társadalombiztosítás működésének alapvető szabályairól és forrásairól szóló törvény rendelkezései szerint nyugdíjbiztosítási járulék fizetésére kötelezett. A magánnyugdíj-pénztári díj alapja megegyezik a nyugdíjbiztosítási járulék alapjával, mértéke 8 százalék. A magánnyugdíj-pénztári díj az adózás rendjéről szóló törvény alkalmazásában adónak minősül.

(3) A magánnyugdíj-pénztári díj kiegészítéseként fizetett díjat a biztosított a magánnyugdíj-pénztári szerződés alapján, más személy a magánnyugdíj-pénztárral a biztosított javára kötött külön szerződés alapján fizeti. A kiegészítésként fizetett díj alapja megegyezik a magánnyugdíj-pénztári díj alapjával, mértéke a szerződésben megállapított összeg, de legfeljebb 4 százalék.

A biztosított egyéni számlája

12. § (1) A biztosítottat, halála esetén a kedvezményezettet, megillető magánnyugdíj-pénztári szolgáltatás összegének megállapítása érdekében a magánnyugdíj-pénztár minden biztosítottról külön egyéni számlát vezet.

(2) Az egyéni számlára adatot bejegyezni, a bejegyzett adatot módosítani vagy törölni kizárólag az e törvény felhatalmazása alapján kiadott kormányrendeletben meghatározott bizonylat alapján lehet.

(3) A magánnyugdíjpénztár a biztosított egyéni számláját a magánnyugdíj-pénztári szerződés alapján, a magánnyugdíj-pénztári szerződés hatálybalépésének a napján nyitja meg.

(4) A magánnyugdíj-pénztár mindenki javára csak egy egyéni számlát vezet, amelyen a jóváírásokat és a terheléseket az e törvényben meghatározott szabályok szerint – függetlenül attól, hogy az egyéni számla jogosultja biztosítottnak minősül-e – folyamatosan számolja el.

(5) Az egyéni számla vezetésének részletes szabályait az e törvény felhatalmazása alapján kiadott miniszteri rendelet határozza meg.

Az egyéni számla egyenlege

13. § (1) Az egyéni számla egyenlege az egyéni számla javára jóváírt összegek és az egyéni számla terhére elszámolt összegek különbsége.

(2) A magánnyugdíj-pénztár a biztosított egyéni számlájának javára a következő összegeket írja jóvá:

a) a biztosított bevételeit terhelő biztosítási díj befizetett összegéből a magánnyugdíj-pénztári szerződésben megállapított részt, de legalább az e törvény felhatalmazása alapján kiadott kormányrendeletben megállapított részt, a befizetés napjával;

b) a számlának a naptári év utolsó napjára, de legkésőbb a magánnyugdíj-pénztári szolgáltatás első folyósítási időszakának kezdő napját megelőző napra megállapított egyenlege alapján a biztosítottat megillető hozam összegét, a naptári év utolsó napjával, illetve az első folyósítási időszak kezdő napját megelőző nappal;

c) a biztosított hozzátartozója egyéni számlájának, a megosztás napjára megállapított, egyenlegéből a biztosítottat a megosztás alapján megillető részt, a megosztás napját követő nappal;

d) a magánnyugdíj-pénztárba történő átlépés esetén a biztosított volt magánnyugdíj-pénztára által a biztosított javára átutalt összeget, az átutalás napjával;

e) a biztosítottat kedvezményezettként más egyéni számlája alapján megillető egyösszegű kifizetés összegét, a nyilatkozattétel napjával, vagy – ha az egyéni számlát más magánnyugdíj-pénztár vezeti – az átutalás napjával.

(3) A nyugdíjbiztosítási igazgatási szerv a biztosított nyugdíjbiztosítási számlájának terhére a következő összegeket számolja el:

a) a biztosított által jogalap nélkül befizetett biztosítási díj összegéből a magánnyugdíj-pénztári szerződésben megállapított részből a biztosított részére visszautalt összeget, a visszautalás napjával;

b) más magánnyugdíj-pénztárba történő átlépés esetén a biztosított új magánnyugdíj-pénztára részére a biztosított javára átutalt összeget, az átutalás napjával;

c) a biztosított egyéni számlájának, a megosztás napjára megállapított, egyenlegéből a biztosított hozzátartozóját a megosztás alapján megillető részt, a megosztás napját követő nappal.

(4) A magánnyugdíj-pénztár a biztosított olyan hozzátartozóját a biztosított egyéni számlájának megosztása alapján megillető összeget, akinek egyéni számláját nem ő vezeti, a megosztás hónapját követő hónap utolsó napjáig a hozzátartozó magánnyugdíj-pénztára számára a hozzátartozó javára átutalni, kivéve, ha eddig az időpontig a hozzátartozó a magánnyugdíj-pénztárral magánnyugdíj-pénztári szerződést köt.

(5) A magánnyugdíj-pénztár a biztosított biztosítottak nem minősülő hozzátartozója egyéni számlájának javára a következő összegeket írja jóvá:

a) a biztosított egyéni számlájának, a megosztás napjára megállapított, egyenlegéből a hozzátartozót a megosztás alapján megillető részt, a megosztás napját követő nappal, de legkorábban az egyéni számla megnyitásának napjával, ha a hozzátartozó a biztosított hozzátartozójának egyéni számláját vezeti, ellenkező esetben a biztosított egyéni számláját vezető magánnyugdíj-pénztár által átutalt összeget az átutalás napjával;

b) a számlának a naptári év utolsó napjára, de legkésőbb a magánnyugdíj-pénztári szolgáltatás első folyósítási időszakának kezdő napját megelőző napra megállapított egyenlege alapján a hozzátartozót megillető hozam összegét, a naptári év utolsó napjával, illetve az első folyósítási időszak kezdő napját megelőző nappal;

c) a hozzátartozót kedvezményezettként más egyéni számlája alapján megillető egyösszegű kifizetés összegét, a nyilatkozattétel napjával, vagy – ha az egyéni számlát más magánnyugdíj-pénztár vezeti – az átutalás napjával.

(6) A magánnyugdíj-pénztár a biztosított biztosítottak nem minősülő hozzátartozója egyéni számlájának terhére számolja el a számlán fennálló egyenlegre tekintettel folyósított öregségi nyugdíj és hozzátartozói nyugellátás összegét, a folyósítás napjával.

(7) A nyugdíjbiztosítási számlája egyenlege alapján a számla jogosultját megillető hozam összegét a magánnyugdíj-pénztár az életbiztosítási ágazatra irányadó rendelkezések értelemszerű alkalmazásával állapítja meg.

Az egyéni számla megosztása

14. § (1) A magánnyugdíj-pénztár a jogosult egyéni számláját a házasság felbontása esetén a jogosult és volt házastársa között a házasság megszűnésének napját megelőző nappal megosztja. Ha azonban az egyéni számla jogosultja a felbontott házasság megkötésekor hatvankettedik életévét már betöltötte, a megosztásra csak akkor kerül sor, ha a volt házastársnak a jogosulttól gyermeke született, vagy a jogosulttal a házasság megkötésétől számítva legalább öt éven át megszakítás nélkül együtt élt.

(2) A magánnyugdíj-pénztár a jogosult egyéni számláját az élettársi kapcsolat felbomlása esetén a jogosult és volt élettársa között az élettársi kapcsolat felbomlásának napját megelőző nappal megosztja, feltéve, hogy élettársi kapcsolatuk időtartamára a közös háztartás vagyoni viszonyai tárgyában legalább az élettársi kapcsolat felbomlását egy évvel megelőzően közokiratba foglalt szerződést kötöttek. Ha azonban az egyéni számla jogosultja a szerződés közokiratba foglalásakor hatvankettedik életévét már betöltötte, a megosztásra csak akkor kerül sor, ha volt élettársnak a jogosulttól gyermeke született, vagy a jogosulttal a szerződés közokiratba foglalásától számítva legalább öt éven át megszakítás nélkül együtt élt.

(3) Az egyéni számla megosztása esetén a volt házastársat, illetve a volt élettársat a jogosult egyéni számlájának a megosztás napjára megállapított egyenlegéből a házasságkötés, illetve a szerződés közokiratba foglalásának évét megelőző év utolsó napjára megállapított egyenlegét meghaladó résznek – a felek közokiratba foglalt eltérő megállapodása hiányában – 50 százaléka illeti meg.

(4) Ha a házasság felbontásakor, illetve az élettársi kapcsolat felbomlásakor mindkét fél rendelkezik egyéni számlával, akkor az egyik fél egyéni számlájának egyenlegéből a másik felet megillető részt a (3) bekezdésben foglaltak szerint kell megállapítani, majd azt a felet illeti meg az így kiszámított két rész különbözete, aki a megosztás alapján magasabb összegre jogosult, míg a másik felet a megosztás alapján jóváírás nem illeti meg.

(5) Az egyéni számla megosztásáról a nyugdíjbiztosítási igazgatási szerv bármely fél kérelmére dönt. Az egyéni számla megosztásának részletes szabályait az e törvény felhatalmazása alapján kiadott miniszteri rendelet állapítja meg.

A magánnyugdíj-pénztári szolgáltatás

15. § (1) A magánnyugdíj-pénztár az egyéni számla jogosultja részére járadékszolgáltatást nyújt, vagy egyösszegű kifizetést teljesít.

(2) A járadékszolgáltatás típusa a következő lehet:

a) a jogosult számára élete végéig havonta előre folyósított járadék (*életjáradék*);

b) olyan életjáradék, amelyet a magánnyugdíj-pénztár a folyósítás megkezdésének időpontjától számított, előre meghatározott időtartam (határozott időtartam) lejártáig a pénztártagnak, majd kedvezményezettjének (örökösének) a meghatározott időtartam lejáratát után a pénztártag élete végéig folyósít (*elején határozott időtartamos életjáradék*);

c) olyan életjáradék, amelyet a magánnyugdíj-pénztár a jogosult részére élethosszig folyósít, majd annak halála után kedvezményezettje részére a szolgáltatási szabályzatában előre meghatározott időtartam (határozott időtartam) lejártáig folyósít (*végén határozott időtartamos életjáradék*);

d) a jogosult és kedvezményezettje(i) részére járó olyan életjáradék, amelyet addig folyósítanak, ameddig legalább egyikük életben van (*kettő vagy több életre szóló életjáradék*).

(3) A járadékszolgáltatás azzal a nappal válik esedékessé, amelytől kezdődően az egyéni számla jogosultja öregségi nyugdíjra, özvegyi nyugdíjra vagy öregségi alapnyugdíjra válik jogosulttá.

(4) A járadékszolgáltatás nyújtásának részletes szabályait (így különösen a folyósítási időszak meghatározását, az egy folyósítási időszakra jutó legkisebb összeget) az e törvény felhatalmazása alapján kiadott kormányrendelet előírásainak megfelelően a magánnyugdíj-pénztár belső szabályzata állapítja meg.

(5) A magánnyugdíj-pénztár egyösszegű kifizetést teljesít:

a) az egyéni számla jogosultjának a járadékszolgáltatásra való jog megnyílását megelőzően bekövetkezett halála esetén a kedvezményezett részére;

b) az egyéni számla jogosultjának kérésére, ha az őt megillető járadékszolgáltatásnak egy folyósítási időszakra eső összege nem éri el a belső szabályzatban meghatározott legkisebb összeget.

(6) Ha az egyéni számla jogosultja nem az egyösszegű kifizetést kéri, részére járadékszolgáltatást kell megállapítani.

(7) A magánnyugdíj-pénztár a kedvezményezettet megillető egyösszegű kifizetést a kedvezményezett nyilatkozata alapján:

a) a kedvezményezett nála vezetett egyéni számlájára utalja át a nyilatkozattétel napját követő munkanappal;

b) a kedvezményezett más magánnyugdíj-pénztár által vezetett egyéni számlájára utalja át a nyilatkozattétel hónapját követő hónap utolsó napjáig;

c) a kedvezményezett által megjelölt önkéntes kölcsönös biztosító pénztár részére a kedvezményezett javára utalja át a nyilatkozattétel hónapját követő hónap utolsó napjáig.

Felhatalmazások

16. § (1) Felhatalmazást kap a kormány, hogy rendeletben meghatározza:

- a) a magánnyugdíj-pénztári szerződés kötelező tartalmi elemeit, valamint a megkötésének és megszűnésének részletes szabályait;
- b) a járadékszolgáltatás nyújtásának részletes szabályait;
- c) a magánnyugdíj-pénztárak és a magánnyugdíj-pénztári feladatot is ellátó önkéntes nyugdíjpénztárak kötelező átalakulásának, szétválásának részletes szabályait.

(2) Felhatalmazást kap a nyugdíjpolitikáért felelős miniszter és a biztosítási piaci szabályozásáért felelős miniszter, hogy közös rendeletben határozzák meg:

- a) az egyéni számla vezetésének részletes szabályait;
- b) az egyéni számla megosztásának részletes szabályait.

Hatálybalépés

17. § (1) E törvény 2008. január 1-jén lép hatályba.

(2) E törvény hatálybalépésével egyidejűleg hatályát veszti:

a) a magánnyugdíjról és a magánnyugdíjpénztárakról szóló 1997. évi LXXXII. törvény (a továbbiakban: Mnypt.);

b) az adókra, járulékokra és egyéb költségvetési befizetésekre vonatkozó egyes törvények módosításáról szóló 1999. évi XCIX. törvény 122. §-a;

c) az adókra, járulékokra és egyéb költségvetési befizetésekre vonatkozó egyes törvények módosításáról rendelkező 2000. évi CXIII. törvény 168-193. §-a;

d) a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény módosításáról rendelkező 2000. évi CXXIV. törvény 160. §-a (1) bekezdésének c) pontja.

(3) E törvény hatálybalépésével egyidejűleg hatályát veszti a biztosítókról és a biztosítási tevékenységről szóló 2003. évi LX. törvény (a továbbiakban: Bit.) 2. §-a (1) bekezdésének e) pontjában az „és a magánnyugdíjpénztárak” szövegrész. A Bit. hatálya azonban továbbra sem terjed ki az e törvény rendelkezései szerint az Mnypt. 2007. december 31-én hatályos rendelkezései szerint működő magánnyugdíj-pénztárakra.

Átmeneti szabályok

18. § (1) Ha a magánnyugdíj-pénztár 2007. december 31-éig megalakult, 2009. december 31-éig, de legkésőbb részvénytársasággá történő átalakulása napjáig, az Mnypt tv. 2007. december 31-én hatályos rendelkezései szerint

folytatja tevékenységét. A magánnyugdíj-péntztár 2007. december 31-éig benyújtott alapítási engedély iránti kérelme tárgyában az Mnypt tv. 2007. december 31-én hatályos rendelkezései szerint kell elbírálni. E magánnyugdíj-péntztár 2009. december 31-éig, de legkésőbb részvénytársasággá történő átalakulása napjáig, az Mnypt tv. 2007. december 31-én hatályos rendelkezései szerint folytatja tevékenységét.

(2) Ha az önkéntes kölcsönös nyugdíjpéntztár 2007. december 31-én magánnyugdíj-péntztári feladatokat is ellát, akkor 2009. december 31-éig, de legkésőbb a magánnyugdíj-péntztár kiválásának napjáig, az Mnypt tv. 2007. december 31-én hatályos rendelkezései szerint folytatja e tevékenységét. Ha az önkéntes kölcsönös nyugdíjpéntztár közgyűlése e törvény kihirdetése napjáig úgy döntött, hogy magánnyugdíj-péntztári feladatokat is ellát, akkor 2009. december 31-éig, de legkésőbb a magánnyugdíj-péntztár kiválásának napjáig, az Mnypt tv. 2007. december 31-én hatályos rendelkezései szerint folytatja e tevékenységét.

(3) Az (1) bekezdés hatálya alá tartozó magánnyugdíj-péntztár 2009. december 31-éig köteles a gazdasági társaságokról szóló törvény rendelkezéseinek megfelelő alkalmazásával részvénytársasággá átalakulni. A (2) bekezdés hatálya alá tartozó önkéntes kölcsönös biztosító péntztárból a magánnyugdíj-péntztár 2009. december 31-éig köteles a gazdasági társaságokról szóló törvény rendelkezéseinek megfelelő alkalmazásával kiválni. A kiválás során a magánnyugdíj-péntztár kizárólag részvénytársasági formát választhat.

(4) Az átalakulás, illetve a kiválás során azok a magánnyugdíj-péntztári tagok minősülnek alapítónak, akiknek tagsági viszonya a vagyonomlég-tervezet mérlegfordulónapján fennáll.

(5) Az átalakulás során a tag követelésének megfelelő összeg terhére kell megképezni az átalakulással, illetve a kiválással megalakuló részvénytársaság saját tőkéjét, mégpedig úgy, hogy az átalakulás során kibocsátott részvény kibocsátási értéke legalább 20 százalékkal haladja meg névértékét. A részvény kibocsátási értékének ezerrel maradék nélkül oszthatónak kell lennie.

(6) Ha a magánnyugdíj-péntztár, az önkéntes kölcsönös biztosító péntztár 2009. június 30-áig nem határozta el átalakulását, illetve a kiválást, akkor az átalakulásra, illetve a kiválásra a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete határozatával kötelezi, és egyben az átalakulással kapcsolatos feladatok ellátására felügyeleti biztost nevez ki. A felügyeleti biztos jogosult minden olyan döntés meghozatalára, amely az átalakulás végrehajtása érdekében szükséges.

(7) A felügyeleti biztos intézkedésével szemben, az intézkedés megtételét követő nyolc napon belül lehet panasszal élni a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeleténél, amely a panasz tárgyában nyolc napon belül határozatot hoz. A Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete e § rendelkezései szerinti határozat bírósági felülvizsgálata a Legfelsőbb Bíróság hatáskörébe tartozik,

amelynek határozata ellen további jogorvoslatnak nincs helye. A bírósági felülvizsgálat iránti kérelmet a határozat meghozatalától számított nyolc napon belül lehet benyújtani, és a kérelmet a bíróság nyolc napon belül meghozott határozatával bírálja el.

(8) Az átalakulás, illetve a kiválás révén megszerzett részvényt (ideértve a kibocsátó jogutódja által kibocsátott részvényt is) a magánnyugdíj-pénztár volt tagja kizárólag adásvétel címén ruházhatja át, mégpedig olyan módon, hogy a vételár teljesítése kizárólag a kibocsátó (jogutódja) bankszámlájára történhet. Minden ezzel ellentétes megállapodás, egyoldalú nyilatkozat semmis. A kibocsátó (jogutódja) a részvény vételárának befolyt teljes összegét a magánnyugdíj-pénztár volt tagja nála vezetett egyéni számláján írja jóvá, a teljesítés napját követő munkanappal, vagy a volt tag e törvény szerinti egyéni számláját vezető magánnyugdíj-pénztár részére a volt tag javára a teljesítésének hónapját követő hónap utolsó napjáig átutalja.

(9) Az átalakulás, illetve a kiválás révén megszerzett részvényt (ideértve a kibocsátó jogutódja által kibocsátott részvényt is) a részvényes 2015. december 31-éig kizárólag a magánnyugdíj-pénztár, vagy jogutódja más részvényese számára értékesítheti. Minden ezzel ellentétes szerződés és egyoldalú nyilatkozat semmis.

(10) Az e törvény szerinti átalakulás, szétválás történhet úgy is, hogy több magánnyugdíj-pénztár határozza el részvénytársasággá történő összeolvadását, vagy a több önkéntes kölcsönös nyugdíjpénztárból kiváló magánnyugdíj-pénztár a kiválással egyidejűleg részvénytársasággá egyesül, vagy az egy, vagy több önkéntes kölcsönös nyugdíjpénztárból kiváló magánnyugdíj-pénztár a kiválással egyidejűleg magánnyugdíj-pénztár(ak)ból átalakuló részvénytársasággá egyesül.

(11) Az átalakulás, illetve a kiválás részletes szabályait az e törvény felhatalmazása alapján kiadott kormányrendelet állapítja meg.

(12) Ahol e törvény hatálybalépését követően jogszabály magánnyugdíj-pénztári tagdíjról vagy tagdíj-kiegészítésről rendelkezik, azon az e törvény rendelkezései szerint megalakuló magánnyugdíj-pénztár esetében a magánnyugdíj-pénztári díjat, illetve a magánnyugdíj-pénztári díj kiegészítéseként fizetett díjat kell érteni.

Indokolás

a magánnyugdíj-pénztárakról, a magánnyugdíj-pénztári szolgáltatásokról és e szolgáltatások fedezetéről szóló T/..... számú törvényjavaslatához

Általános indokolás

A magánnyugdíj-pénztárakról, a magánnyugdíj-pénztári szolgáltatásokról és e szolgáltatások fedezetéről szóló törvényjavaslat (a továbbiakban: a Javaslat) célja, hogy megteremtse a valódi tulajdonosi érdekeltség alapján tevékenykedő magánnyugdíj-pénztárak működési feltételeit.

Az említett cél érdekében a Javaslat biztosító részvénytársaságként határozza meg a magánnyugdíj-pénztárakat, amelynek tagjai azonban kizárólag természetes személyek lehetnek. A már működő magánnyugdíj-pénztárak esetére a Javaslat kötelező átalakulást ír elő.

Részletes indokolás

az 1. §-hoz

A Javaslat célja, hogy meghatározza a magánnyugdíj-pénztárak alapítására, működésére és megszűnésére irányadó különös szabályokat, valamint a magánnyugdíj-pénztári szolgáltatásokra és a magánnyugdíj-pénztári szolgáltatások fedezetének megteremtését szolgáló fizetési kötelezettségekre vonatkozó részletes szabályokat.

a 2. §-hoz

A Javaslat részletesen meghatározza a magánnyugdíj-pénztárak működési alapelveit, így például a szabad pénztárválasztás elvét, valamint a biztosítottak érdekeinek védelmét.

a 3. §-hoz

Mivel a Javaslat szerint a magánnyugdíj-pénztár a biztosítók egyik formája, a Javaslat előírja, hogy az általa nem szabályozott kérdésekben a pénztár működésére a biztosítókról és a biztosítási tevékenységről szóló törvény rendelkezéseit kell alkalmazni.

a 4. §-hoz

A Javaslat megfogalmazása szerint a magánnyugdíj-pénztári tevékenység az életbiztosítási ágba tartozó biztosítási tevékenység, amelynek célja a társadalombiztosítási nyugdíjat kiegészítő járadékbiztosításnak a Javaslatban megállapított szabályok szerinti teljesítése. A tevékenység tekintetében a Javaslat kötelezően írja elő a magánnyugdíj-pénztári működést.

az 5-6. §-hoz

A magánnyugdíj-péztár kizárólag zártkörű részvénytársaságként működhet, és részvényese kizárólag természetes személy lehet. A magánnyugdíj-péztár végelszámolással történő megszűnése esetén, más biztosítóktól eltérően, kötelező az állomány más magánnyugdíj-péztárra történő átruházása. A Javaslat, a magánnyugdíj-péztári szolgáltatások fedezetének biztosítása érdekében, a törvény erejénél fogva lehetővé teszi a részvényesek pótbefizetésre kötelezését.

a 7-9. §-hoz

Mivel a magánnyugdíj-péztár szorosan kapcsolódik a társadalombiztosítási nyugellátások rendszeréhez, a magánnyugdíj-péztár esetében kizárólag a társadalombiztosítás keretében biztosítottak válhatnak biztosítottá.

A Javaslat részletesen meghatározza a magánnyugdíj-péztári szerződés kötelező tartalmi elemeit. A Javaslat a hatályos szabályozásnak megfelelően határozza meg a szerződés kedvezményezettjét.

a 10. §-hoz

Mivel a Javaslat szerint a magánnyugdíj-péztár már nem tagjai (részvényesei), hanem a vele szerződéses kapcsolatban állók részére teljesít szolgáltatást, a biztosítottat a Javaslat szerint tagdíj helyett biztosítási díj terheli, amelynek alapját és mértékét azonban a Javaslat kötelezően határozza meg. A Javaslat továbbra is fenntartja a díjkiegészítés fizetésének lehetőségét.

a 12-14. §-hoz

A Javaslat a péztári szolgáltatás összegének meghatározása érdekében részletesen meghatározza a biztosított egyéni számlája vezetésének szabályait, valamint – a társadalombiztosítási nyugellátásról szóló törvényjavaslattal lényegében azonosan – rendelkezik a számla megosztásának szabályairól.

a 15. §-hoz

A Javaslat a magánnyugdíj-péztári szolgáltatások körét lényegében a hatályos szabályozásnak megfelelően határozza meg.

a 16. §-hoz

A Javaslat a kormány, valamint a nyugdíjpolitikáért felelős miniszter és a biztosítási piaci szabályozásáért felelős miniszter részére ad felhatalmazást végrehajtási rendeletek megalkotására.

a 17. §-hoz

A Javaslat a hatálybalépés időpontjaként 2008. január 1-jét állapítja meg, egyidejűleg rendelkezik a magánnyugdíj-péztárakra irányadó korábbi törvényi rendelkezések hatályon kívül helyezéséről. A Javaslat szerint működő magánnyugdíj-péztárakra a biztosítókról és a biztosítási tevékenységről szóló törvény hatálya kiterjed.

a 18. §-hoz

A már működő magánnyugdíj-pénztárak és magánnyugdíj-pénztárat működtető önkéntes nyugdíjpénztárak számára a Javaslat két éves átmeneti időt határoz meg, amelynek végéig az említett jogi személyek kötelesek részvénytársasággá átalakulni

Az átalakulás során a magánnyugdíj-pénztár meglévő tagjai a magánnyugdíj-pénztárral szemben meglévő követelésük terhére szereznek részvényt. E részvény azonban korlátozottan forgalomképes, 2015. végéig kizárólag csak azonos magánnyugdíj-pénztár másik részvényese részére ruházható át. Az átruházás egyetlen jogcíme ezt követően is csak az adásvétel lehet, és a részvény vételárát a részvényes egyéni számláján kötelező jóváírni.

T/..... számú törvényjavaslat

**a személyi jövedelemadó meghatározott részének az adózó rendelkezése
szerinti felhasználásáról**

Budapest, 2007. augusztus

2007. évi törvény

a személyi jövedelemadó meghatározott részének az adózó rendelkezése szerinti felhasználásáról

A törvény célja

1. § A Magyar Köztársaságban a személyi jövedelemadó fizetésére kötelezett magánszemélyek e törvény rendelkezései szerint gyakorolják az általuk befizetett személyi jövedelemadó meghatározott része(i) tekintetében a személyi jövedelemadóról szóló törvényben megállapított rendelkezési jogukat.

A befizetett adó

2. § E törvény alkalmazásában befizetett adó a személyi jövedelemadóról szóló törvényben meghatározott befizetett adónak az adóbevallásban, az adóhatóság adatszolgáltatás során történő adómegállapításakor, vagy a munkáltatói adómegállapításakor megállapított összege, feltéve, hogy

a) az adómegállapítás során megállapított adókülönbözlet teljes összegének megfizetése az adózás rendjéről szóló törvényben előírt határidőig megtörtént, vagy

b) az adómegállapítás során megállapított adókülönbözetre (vagy annak egy részére) az esedékességét megelőzően benyújtott kérelem alapján az állami adóhatóság legfeljebb 12 hónapra részletfizetést vagy fizetési halasztást engedélyezett, valamint az adókülönbözletet és késedelmi pótlékát – az engedélyező határozatban foglalt feltételeknek maradéktalanul eleget téve – hiánytalanul megfizették.

A magánszemély rendelkezési joga

3. § (1) A magánszemély befizetett adójának összesen 7 százalékaról jogosult az e törvény szerinti nyilatkozatával rendelkezni.

(2) A magánszemély befizetett adójának

a) 5 százalékaról az e törvényben megállapított valamennyi feltételnek megfelelő más magánszemély,

b) 1 százalékaról az e törvényben megállapított valamennyi feltételnek megfelelő egyház,

c) 1 százalékaról az e törvényben megállapított valamennyi feltételnek megfelelő közhasznú szervezet javára rendelkezhet.

(3) A magánszemély – választása szerint – befizetett adójának

a) 1 százalékaról a (2) bekezdés b)-c) pontjában meghatározott valamely kedvezményezett kör helyett, vagy

b) 2 százalékról a (2) bekezdés b)-c) pontjában meghatározott kedvezményezetti körök helyett a rendelkező nyilatkozata megtételének évére vonatkozó költségvetési törvényben meghatározott kiemelt költségvetési előirányzat javára rendelkezhet.

(4) A magánszemély nem köteles e törvény szerinti rendelkezési jogát valamennyi kedvezményezetti kör tekintetében gyakorolni.

(5) A magánszemély az adóévre befizetett adójának a (2)-(3) bekezdés szerint megállapított részéről kedvezményezetti körönként csak egy-egy kedvezményezett, és összesen legfeljebb három kedvezményezett javára rendelkezhet. A magánszemély kedvezményezetti körönként csak befizetett adójának a (2)-(3) bekezdés szerint megállapított teljes összegéről jogosult rendelkezni.

A kedvezményezett magánszemélyek

4. § A magánszemély befizetett adójának a 3. § (2) bekezdésének a) pontja szerint megállapított részéről a rendelkező nyilatkozata megtételének időpontjában már öregségi nyugdíjban vagy öregségi alapnyugdíjban részesülő, a következőkben meghatározott hozzátartozói közül egynek a javára rendelkezhet:

a) a vér szerinti vagy az örökbefogadó szülő;

b) a nagyszülő (az a) pont szerinti szülő vér szerinti vagy örökbefogadó szülője);

c) a dédszülő (a b) pont szerinti nagyszülő vér szerinti vagy örökbefogadó szülője);

d) az ükszülő (a c) pont szerinti dédszülő vér szerinti vagy örökbefogadó szülője);

e) az a)-d) pontban megállapított magánszemély házastársa, özvegye;

f) az a)-d) pontban megállapított magánszemély testvére (az a)-d) pontban megállapított magánszemély a) pont szerinti szülőjének vér szerinti vagy örökbefogadott más gyermeke).

A kedvezményezett egyházak

5. § (1) A magánszemély befizetett adójának a 3. § (2) bekezdésének b) pontja szerint megállapított részéről a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló törvény hatálya alá tartozó, a bíróság által egyházként nyilvántartásba vett olyan jogi személy javára rendelkezhet, amely a rendelkező nyilatkozat megtételének időpontjában már rendelkezik az állami adóhatóság által részére megállapított technikai adószámmal.

(3) Az állami adóhatóság a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló törvény hatálya alá tartozó jogi személy (kivéve annak

jogi személyiséggel rendelkező szervezeti egységét, intézményét) számára – kérelmére – technikai adószámot állapít meg, feltéve, hogy a jogi személyt a bíróság már a kérelem benyújtását megelőző második évben, vagy korábban egyházként nyilvántartásba vette. Az állami adóhatóságnak a technikai adószám kiadása ügyében hozott határozata tárgyában felügyeleti intézkedés iránti kérelem előterjesztésének nincs helye.

A kedvezményezett közhasznú szervezetek

6. § A magánszemély befizetett adójának a 3. § (2) bekezdésének c) pontja szerint megállapított részéről olyan, a rendelkező nyilatkozat megtételének időpontjában közhasznú, kiemelkedően közhasznú jogállással rendelkező egyesület, köztestület, alapítvány, közalapítvány javára rendelkezhet, amelynek közhasznúsági nyilvántartásba vétele a rendelkező nyilatkozat megtételének évét megelőző második évben, vagy korábban megtörtént.

A rendelkező nyilatkozat megtétele

7. § (1) A magánszemély rendelkező nyilatkozatát az állami adóhatóság által rendszeresített nyomtatványon, vagy azzal egyező méretű és adattartalmú lapon, vagy – az adóbevallás elektronikus úton történő benyújtása esetén – elektronikus űrlapon teszi meg.

(2) A rendelkező nyilatkozaton fel kell tüntetni:

a) a kedvezményezett magánszemély adóazonosító jelét, nevét, születési helyét, idejét és anyja születési nevét, valamint belföldi bankszámlájának számát;

b) a kedvezményezett egyház technikai adószámát és elnevezését;

c) a kedvezményezett közhasznú szervezet adószámát és elnevezését;

d) a kedvezményezett kiemelt költségvetési előirányzat technikai adószámát és elnevezését.

(3) A nyilatkozatonként kitöltött (összesen legfeljebb három) nyomtatványt, illetve lapot a magánszemély ugyanabba a lezárt, postai szabványméretű borítékba helyezi el, amelyen feltünteti nevét, lakcímét és adóazonosító jelét. A magánszemély köteles a rendelkező nyilatkozatát (nyilatkozatait) tartalmazó borítékot, annak ragasztott felületére átnyúlóan, aláírni.

(4) A magánszemély

a) önadózás esetében – kivéve, ha adóbevallását elektronikus úton nyújtja be – a rendelkező nyilatkozato(ka)t tartalmazó borítékot az adóbevallással egyidejűleg, azzal együtt az állami adóhatóságnak küldi meg;

b) önadózás esetében, ha adóbevallását elektronikus úton nyújtja be, a rendelkező nyilatkozato(ka)t tartalmazó elektronikus űrlapot az adóbevallás benyújtására előírt határidőig az állami adóhatóságnak küldi meg;

c) adatszolgáltatás alapján történő adóhatósági adómegállapítás esetében a rendelkező nyilatkozato(ka)t tartalmazó borítékot az adóhatósági adómegállapításra vonatkozó bejelentésével egyidejűleg, azzal együtt az állami adóhatóságnak küldi meg;

d) munkáltatói adómegállapítás esetén a rendelkező nyilatkozato(ka)t tartalmazó borítékot az adóbevallással egyenértékű nyilatkozat megtételének határidejéig a munkáltatónak adja át.

(5) Munkáltatói adómegállapítás esetében a magánszemély rendelkező nyilatkozatát (nyilatkozatait) tartalmazó, a magánszemély által átadott borítékot a munkáltató köteles a munkáltatói adómegállapítás határidejéig az állami adóhatóságnak megküldeni. A rendelkező nyilatkozato(ka)t tartalmazó borítékokról a munkáltató kísérőjegyzéket készít, amely tartalmazza a rendelkező nyilatkozato(ka)t tevő magánszemély(ek) nevét, adóazonosító jelét és a boríték átadását igazoló aláírását. A munkáltató a rendelkező nyilatkozat tartalmát nem ismerheti meg, az azt tartalmazó borítékot sértetlen állapotban, a kísérőjegyzékkel együtt, zárt csomagban küldi meg illetékes állami adóhatóságának.

(6) A magánszemély rendelkező nyilatkozatát – annak az állami adóhatóság részére történő megküldését, illetve a munkáltató részére történő átadását követően – nem módosíthatja, nem egészítheti ki és nem vonhatja vissza.

A rendelkező nyilatkozat feldolgozása, megőrzése és megsemmisítése

8.§ (1) Az állami adóhatóság – az elektronikus úrlapon érkezett rendelkező nyilatkozat kivételével – a rendelkező nyilatkozatot tartalmazó borítékot és az abban elhelyezett rendelkező nyilatkozato(ka)t a boríték felbontásakor egymással megegyező azonosító kódjellel látja el. Az állami adóhatóság a borítékot és az abban elhelyezett rendelkező nyilatkozatokat egymástól elkülönítve, úgy dolgozza fel, ellenőrzi és őrzi, hogy azokhoz ugyanazon személy(ek) ne férhessenek hozzá.

(2) Az elektronikus úrlapon beérkezett rendelkező nyilatkozat adatait az állami adóhatóság informatikai rendszere az adóbevallástól elválasztja, és egyidejűleg kódjellel látja el. Az állami adóhatóság az elektronikus úrlap feldolgozása során elkülönülten kezeli a rendelkező magánszemély és a kedvezményezett(ek) adatait.

(3) Az adóhatóság adatszolgáltatás alapján történő adómegállapítása iránti kérelemmel egyidejűleg beérkezett rendelkező nyilatkozatot tartalmazó borítékot az állami adóhatóság a boríték felbontása nélkül kódjellel látja el, egyebekben az (1)-(2) bekezdés rendelkezései szerint jár el.

(4) Az állami adóhatóság csak a rendelkező nyilatkozat teljesítésével kapcsolatos jogvita esetén engedélyezheti – a jogvita jogerős határozattal történő

lezárásáig – a (2)-(3) bekezdés alapján egymástól elkülönített adatok kódjel alapján történő összekapcsolását.

(5) Az állami adóhatóság a rendelkező nyilatkozatot és az azt tartalmazó borítékot a rendelkező nyilatkozat megtételének évét követő ötödik év végéig – ha a rendelkező nyilatkozat teljesítésével kapcsolatos hatósági, bírósági eljárás eddig az időpontig nem fejeződik be, akkor az eljárás lezárását eredményező határozat jogerőre emelkedésének napjáig – megőrzi. Az említett határidő leteltét követően a borítékot, illetve a rendelkező nyilatkozatot az állami adóhatóság köteles haladéktalanul megsemmisíteni.

A rendelkező nyilatkozat teljesítése

9. § (1) Az állami adóhatóság a magánszemély fizetendő adójának összegéből a magánszemély rendelkező nyilatkozata(i) szerint megállapított rész(eke)t a rendelkező nyilatkozat megtétele évének október 31-éig utalja át a rendelkező nyilatkozat(ok) szerinti kedvezményezett(ek) részére. Az állami adóhatóság a magánszemély rendelkező nyilatkozatának teljesítéséről határozatot nem hoz, és arról a magánszemélyt nem értesíti.

(2) Az állami adóhatóság

a) a kedvezményezett magánszemélyt megillető összeget a kizárólag a kedvezményezett nevére szóló belföldi bankszámlára,

b) a kedvezményezett egyházat vagy közhasznú szervezetet megillető összeget a kizárólag a kedvezményezett nevére szóló, az állami adóhatóságnál nyilvántartott belföldi pénzforgalmi bankszámlára,

c) a kedvezményezett kiemelt költségvetési előirányzatot megillető összeget a költségvetési előirányzatot tartalmazó költségvetési fejezet felügyeletét ellátó szerv nevére szóló kincstári számlára

utalja át.

(3) Az állami adóhatóság – az (1) bekezdésben foglaltaktól eltérően – az összeg átutalását határozatával megtagadja, ha

a) a rendelkező nyilatkozat tartalma vagy formája nem felel meg e törvény bármely előírásának;

b) a magánszemély a rendelkező nyilatkozat megtételekor nem e törvény rendelkezései szerint járt el;

c) a kedvezményezett nem felel meg az e törvényben meghatározott bármely feltételnek;

d) a kedvezményezettnek a nyilatkozat megtételének időpontjában az állami adóhatóságnál nyilvántartott adótartozása volt;

e) a kedvezményezett magánszemély nem rendelkezik belföldi bankszámlával, a kedvezményezett egyház és közhasznú szervezet nem rendelkezik az állami adóhatóságnál nyilvántartott belföldi pénzforgalmi bankszámlával.

(4) Az állami adóhatóság határozata ellen a (3) bekezdés *a)-b)* pontja szerinti esetben a magánszemély, a (3) bekezdés *c)-e)* pontja szerinti esetben a kedvezményezett élhet jogorvoslattal. Az állami adóhatóság jogerős határozatának egy példányát a (3) bekezdés *c)-e)* pontja szerinti esetben megküldi a kedvezményezett javára rendelkező nyilatkozatot tévő minden magánszemély részére is. A határozat tekintetében felügyeleti intézkedés iránti kérelem előterjesztésének nincs helye.

A rendelkező nyilatkozat szerinti összeg felhasználása

10. § (1) A kedvezményezett magánszemély az e törvény rendelkezései szerint átutalt összeget tetszése szerint használhatja fel.

(2) A kedvezményezett egyház az e törvény rendelkezései szerint részére átutalt összeget kizárólag a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló törvényben meghatározott, vállalkozási tevékenységnek nem minősülő tevékenysége költségeinek és ráfordításainak fedezetére, vagy a kizárólag e tevékenységével összefüggő fejlesztés céljára használhatja fel.

(3) A kedvezményezett közhasznú szervezet az e törvény rendelkezései szerint részére átutalt összeget kizárólag közhasznú tevékenysége költségeinek és ráfordításainak fedezetére, vagy a kizárólag e tevékenységével összefüggő fejlesztés céljára használhatja fel.

(4) A kedvezményezett kiemelt költségvetési előirányzat javára e törvény rendelkezései szerint átutalt összeget a költségvetési előirányzatot tartalmazó költségvetési fejezet felügyeletét ellátó szerv kizárólag a kiemelt előirányzat céljának megfelelően használhatja fel.

(5) A kedvezményezett egyház, a kedvezményezett közhasznú szervezet, illetve a kedvezményezett költségvetési irányzatot tartalmazó költségvetési fejezet felügyeletét ellátó szerv köteles az e törvény rendelkezései szerint részére átutalt összegről és annak felhasználásáról – a számvitelről szóló törvény és a felhatalmazása alapján kiadott kormányrendelet előírásainak megfelelő – olyan elkülönített nyilvántartást vezetni, amelynek alapján az összeg felhasználása és a felhasználás jogszerűsége megállapítható. Ha a nyilvántartás alapján az összeg felhasználása, vagy a felhasználás jogszerűsége nem állapítható meg, akkor – az ellenkező okirati bizonyításáig – azt kell feltételezni, hogy a felhasználás nem felelt meg e törvény rendelkezéseinek.

(6) Az e törvény szerint átutalt összeg felhasználását az állami adóhatóság az adózás rendjéről szóló törvény rendelkezései szerint ellenőrzi. Ha az ellenőrzés azt állapítja meg, hogy a felhasználás jogszerűtlen volt, akkor az állami adóhatóság – hatósági eljárás keretében – megállapítja az összeg jogszerűtlenül felhasznált részét, amely az adózás rendjéről szóló törvény alkalmazásában adóhiánynak minősül.

Vegyes rendelkezések

11. § (1) Az e törvényben meghatározott határidők elmulasztása esetén a magánszemély, illetve a kedvezményezett igazolási kérelem előterjesztésére nem jogosult.

(2) Az e törvény rendelkezései szerint átutalt összeg felhasználásának ellenőrzése és az azzal összefüggő adóhatósági eljárás, valamint a jogkövetkezmények és a végrehajtás tekintetében az adózás rendjéről szóló törvény rendelkezései az irányadóak.

(3) Ha e törvény eltérő rendelkezést nem tartalmaz, az e törvényben meghatározott hatósági eljárások tekintetében – a (2) bekezdésben foglaltak figyelembe vételével – a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló törvény rendelkezései az irányadóak.

Hatályba lépés

12. § (1) Ez a törvény 2008. január 1-jén lép hatályba, rendelkezéseit első ízben a 2008. évre vonatkozó rendelkező nyilatkozat megtételére és az ezzel összefüggő eljárásokra kell alkalmazni.

(2) E törvény hatályba lépésével egyidejűleg hatályát veszti:

a) a személyi jövedelemadó meghatározott részének az adózó rendelkezése szerinti felhasználásáról szóló 1996. évi CXXXVI. törvény;

b) a személyi jövedelemadó meghatározott részének az adózó rendelkezése szerinti közcélú felhasználásáról szóló 1996. évi CXXXVI. törvény módosításáról rendelkező 1997. évi CXXIX. törvény;

c) a miniszterek feladat- és hatáskörének változásával, valamint az Ifjúsági és Sportminisztérium létrehozásával összefüggésben szükséges törvénymódosításokról szóló 1998. évi LXXXVI. törvény 52. §-a;

d) a személyi jövedelemadó meghatározott részének az adózó rendelkezése szerinti felhasználásáról szóló 1996. évi CXXXVI. törvény módosításáról rendelkező 2000. évi CXXI. törvény;

e) a személyi jövedelemadó meghatározott részének az adózó rendelkezése szerinti felhasználásáról szóló 1996. évi CXXXVI. törvény módosításáról rendelkező 2000. évi XXVII. törvény;

f) a személyi jövedelemadó meghatározott részének az adózó rendelkezése szerinti felhasználásáról szóló 1996. évi CXXXVI. törvény módosításáról rendelkező 2001. évi CXIV. törvény;

g) a miniszterek feladat- és hatáskörének változásával összefüggésben szükséges törvénymódosításokról szóló 2002. évi XLVII. törvény 45-46. §-a;

h) a Magyar Köztársaság 2003. évi költségvetéséről szóló 2002. évi LXII. törvény 94. §-a;

i) az adókról, járulékokról és egyéb költségvetési befizetésekről szóló törvények módosításáról szóló 2003. évi XCI. törvény 222. §-a;

j) az adókról, járulékokról és egyéb költségvetési befizetésekről szóló törvények módosításáról szóló 2004. évi CI. törvény 272-279. §-a és 323. §-a;

k) az adókról, járulékokról szóló törvények módosításáról szóló 2005. évi XXVI. törvény 50. §-a és 70. §-a;

l) a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény 184. §-a;

m) az adózás rendjéről szóló 2003. évi XCII. törvény módosításáról szóló 2005. évi LXXXV. törvény 48. §-a;

n) az adókról, járulékokról és egyéb költségvetési befizetésekről szóló törvények módosításáról rendelkező 2004. évi CI. törvény 272-279. §-a és 323. §-a;

o) a kormányzati szervezetalkítással összefüggő törvénymódosításokról szóló 2006. évi CIX. törvény 83. §-a (5) bekezdésének h) pontja.

Módosuló jogszabályok

13. § (1) E törvény hatályba lépésével egyidejűleg a személyi jövedelemadóról szóló 1995. évi CXVII. törvény 45. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

„45. § (1) A magánszemély a személyi jövedelemadó meghatározott részének az adózó rendelkezése szerinti felhasználásáról szóló törvényben meghatározott szabályok szerint jogosult az általa megjelölt, az említett törvényben meghatározott feltételeknek megfelelő jogosult(ak) javára rendelkezni az összevont adóalapja adójából az adókedvezmények, valamint az önkéntes kölcsönös pénztári nyilatkozat és a nyugdíj-előtakarékossági nyilatkozat szerinti átutalás(ok) levonásával megállapított különbözetnek (*befizetett adónak*) az említett törvény rendelkezései szerint megállapított részéről (részeiről).

(2) A fizetendő adó (1) bekezdés szerint megállapított részének (részeinek) átutalásáról az állami adóhatóság a személyi jövedelemadó meghatározott részének az adózó rendelkezése szerinti felhasználásáról szóló törvényben meghatározott szabályok szerint gondoskodik.”

Indokolás

a személyi jövedelemadó meghatározott részének az adózó rendelkezése szerinti felhasználásáról szóló T/..... számú törvényjavaslatához

Általános indokolás

A személyi jövedelemadó meghatározott részének az adózó rendelkezése szerinti felhasználásáról szóló törvényjavaslat (a továbbiakban: Javaslat) alapvető célja azoknak a feltételeknek a megteremtése, amelyek mellett a magánszemélyek lehetőséget kapnak arra, hogy a törvényben meghatározott közeli hozzátartozóik számára a befizetett személyi jövedelemadó meghatározott részét átutalják. E szabályozás révén az állam elismeri a szülőknek a gyermek felnevelésében, oktatásában játszott szerepét, amelynek révén a szülő később jogot kap a gyermeke által megfizetett adó egy részének megszerzésére.

Az említett elsődleges cél mellett a Javaslat szigorítja, és egyben egyszerűsíti a hatályos törvény szerint az adó egy-egy százaléka jogosultak körét.

Részletes indokolás

az 1. §-hoz

A Javaslat szerint a személyi jövedelemadó fizetésére kötelezett magánszemélyek a befizetett adójuk tekintetében a személyi jövedelemadóról szóló törvényben meghatározott rendelkezési jogukat a Javaslat rendelkezései szerint jogosultak gyakorolni.

a 2. §-hoz

A befizetett adó meghatározása a hatályos törvényhez képest nem változik jelentősen. A Javaslat szerint is kizárólag az összevont adóalapot terhelő személyi jövedelemadó meghatározott részei tekintetében áll fenn a magánszemély rendelkezési joga. A rendelkezési jog gyakorlásának alapvető feltétele az adó tényleges megfizetése.

a 3. §-hoz

A magánszemély 2008-tól kezdődően összesen befizetett adójának 7 százalékáról rendelkezhetne. Ezen belül az adó 5 százalékára vonatkozóan a törvényben meghatározott valamely közeli hozzátartozója, 1-1 százalékáról pedig egyház, illetve közhasznú szervezet javára rendelkezhet. A magánszemély az adó utóbbi 1, illetve 2 százalékáról jogosult lenne a költségvetési törvényben meghatározott kiemelt költségvetési előirányzat javára is rendelkező nyilatkozatot tenni.

a 4. §-hoz

A befizetett adó 5 százaléka, a magánszemély rendelkező nyilatkozata alapján, jellemzően a magánszemély felmenő ági rokonai (a szülő, a nagyszülő, a dédszülő és az ükszülő) jogosultak, akkor is, ha a rokonság örökbe-fogadás útján áll fenn. Szintén jogosult lehet a befizetett adó 5 százaléka az említett felmenő házastársa, özvegye, valamint testvére.

az 5. §-hoz

A kedvezményezett egyházak tekintetében egy szigorítást fogalmaz meg a Javaslat. A jövőben az egyház csak akkor jogosult a befizetett adó 1 százalékára, ha már két évet meghaladóan megalakult.

a 6. §-hoz

A Javaslat szerint már kizárólag közhasznú szervezetek, kiemelkedően közhasznú szervezetek lesznek jogosultak a befizetett adó 1 százalékára. További szigorítást jelent, hogy a közhasznúsági nyilvántartásba bejegyzés csak két év elteltével jogosíthat az adó 1 százalékára.

a 7. §-hoz

A magánszemély rendelkező nyilatkozatát továbbra is adóbevallásában, az adatszolgáltatás alapján történő adóhatósági adómegállapítás során vagy a munkáltatói adómegállapítás keretében teheti meg. A hatályos szabályozáshoz képest szigorítást jelent, hogy a rendelkező nyilatkozaton nem elégséges az adószám feltüntetése, minden esetben szerepeltetni kell a kedvezményezett elnevezését is.

a 8. §-hoz

A rendelkező nyilatkozat feldolgozására, megőrzésére és megsemmisítésére irányadó rendelkezések biztosítják a személyi adatok védelmét.

a 9. §-hoz

A rendelkező nyilatkozat teljesítése a Javaslat szerint a hatályos szabályozáshoz képest egy hónappal korábban (október 31-éig) történik. A Javaslat részletesen meghatározza, hogy mely esetekben nem teljesíthető a rendelkező nyilatkozat, valamint rendelkezik arról, hogy az egyes esetekben ki jogosult az adóhatóság határozata ellen jogorvoslattal élni. A Javaslat szintén lehetőséget biztosít arra, hogy a kedvezményezett javára rendelkező magánszemélyek értesüljenek arról, ha rendelkező nyilatkozatukat a kedvezményezett személyéhez kapcsolódó ok (például adótartozás) következtében nem lehetett teljesíteni.

a 10. §-hoz

A Javaslat részletesen meghatározza a rendelkező nyilatkozat szerint a kedvezményezett egyház és közhasznú szervezett, valamint a kedvezményezett

kiemelt költségvetési előirányzat részére átutalt összeg felhasználását. A Javaslát ugyancsak rendelkezik a kapott összeg nyilvántartási szabályairól. A kapott összeg felhasználásának ellenőrzése az állami adóhatóság hatáskörébe tartozik.

a 11. §-hoz

A Javaslát az általa megállapított határidők elmulasztása esetén jogvesztést ír elő, továbbá rendelkezik az eljárások tekintetében irányadó háttérjogszabályokról.

a 12. §-hoz

A Javaslát szerint a hatálybalépés időpontja 2008. január 1. A Javaslát hatálybalépése esetén hatályát veszti a személyi jövedelemadó meghatározott részének az adózó rendelkezése szerinti felhasználásáról szóló 1996. évi CXXVI. törvény és az azt módosító valamennyi korábbi törvényi rendelkezés.

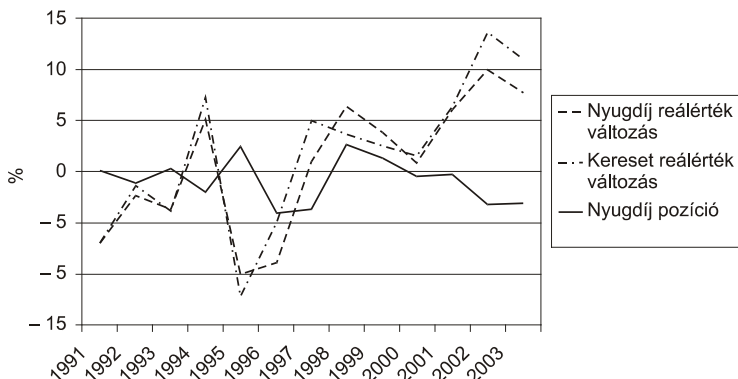
a 13. §-hoz

A Javaslát módosítja a személyi jövedelemadóról szóló 1995. évi CXVII. törvénynek a befizetett adó meghatározását tartalmazó rendelkezését.

TANULMÁNYOK

Az ígéretek örvényében² (nyugdíjmelések választások előtt)

Tanulmányunk bevezetéseként tekintünk a következő ábrát!

A fenti ábra nyugdíjmelések mértékét mutatja be az utóbbi 15 évben. Az ábrán jól nyomon követhetők a választási ciklusok lefutásai. Jól láthatóan hazánkban a politikai osztály a nyugdíjmeléseken keresztül szavazatvásárló magatartást folytat.

Írásunkban azt elemezzük, hogy miért szükségszerű e jelenség és milyen pusztítóak a hatásai.

1. A nyugdíjrendszerek leírásának fontosabb fogalmai

A nyugdíjrendszereknek számos változata létezik világszerte. E rendszereket jó néhány alapvető ismerv határozza meg. Ezeket az elemeket felhasználhatjuk e rendszerek osztályozására. Mindegyik rendszer mögött számos alapfeltevés, illetve feltétel van, melyeket a későbbiekben elemzünk. Ilyen fontosabb dimenziók, amelyek mentén szokás tipizálni e rendszereket:

- az állam szerepe a szolgáltatás nyújtásban,
- a magánszektor szerepe a nyugdíjrendszerben,
- kötelező avagy önkéntes-e a rendszer,
- a biztosítottak és/vagy ellátottak a rászorulókat hány százalékát fedik le.

² Megjelent a *Valóság* 2006/3 számában

Egy-egy társadalom által működtetett nyugdíjrendszer jelentősen befolyásolhatja az adott társadalom tagjainak megtakarítási és munkaerő piaci magatartását. A rendszerek állami vagy magán volta és az intézmények működtetése között sincs közvetlen összefüggés, az általános az, hogy a kötelező rendszert az állami hatóságok igazgatják, de ez nem szükségképpen van így.

A kötelező nyugdíjrendszerek általában különböző újraelosztási feladatokat teljesítenek. (A nemzetközi szakirodalomban vita van arról, hogy az újraelosztás szerves része-e a társadalombiztosítási nyugdíjrendszereknek, avagy az újraelosztást önálló rendszerekben kell működtetni.

A nyugdíjrendszerek elosztási céljainak megfelelően különbséget tehetünk az alábbiak között:

- minimális, az időskori szegénységet megakadályozni kívánó többnyire alapösszegű (flat-rate) ellátást nyújtó rendszerek, melyek lehetnek rászorultsági elvet követők és állampolgári (vagy tartózkodási) jogon járók,
- jövedelem arányos rendszerek, amelyek célja az, hogy a korábbi életmód megtartását tegyék lehetővé.

A jövedelem arányos rendszerek konstrukciójukat tekintve kétféleké lehetnek: befizetéssel, vagy szolgáltatással meghatározott (defined contribution=DC, vagy defined benefit=DB) rendszerek (részlete magyarázatot lásd később).

A nyugdíjrendszereket a kockázat viselői, illetve a **kockázatközösség** alapján is szokás tipologizálni. Attól függően, hogy a kockázatot mily mértékben viseli az egyén, illetve a közösség, nyilvánvaló, hogy e dimenzióval összefügg a rendszer befizetés, avagy szolgáltatással meghatározott volta. A kockázatközösséget társadalombiztosítás esetén az adott időszakban együtt élő generációkra szokás érteni és általában nem lehetséges a kockázatközösség megbontása különböző kockázatu csoportokra. Így például nem lehetséges nem szerint vagy család méret szerint különböző járadékot, vagy járulékot kalkulálni. Napjainkban a nyugdíjreformok kapcsán vita van arról, hogy az egész társadalmat az idők végezetéig egy kockázat közösségnek tekintsük-e avagy az egyes generációkat (esetleg még kisebb csoportokat) tekintsük egy adott kockázatközösségnek.

Nagyon elterjedt a nyugdíjrendszerek leírására a „**pillér**” hasonlat. Ezzel jól meg lehet fogni a többféle elemet, különböző logikákat tartalmazó vegyes rendszereket.

A több pilléres nyugdíjrendszerek szokásos felosztása

- I. pillér kötelező felosztó-kirovó vagy járulékból vagy adóból finanszírozott, lehet közösségi vagy magán, célja: az időskori szegénység megakadályozása, jövedelemarányos nyugdíj, újraelosztás (egyének között és az életpályán belül is).
- II. pillér kötelező vagy magán, fedezett vagy felosztó-kirovó, állami vagy magán igazgatású, befizetéssel meghatározott, vagy szolgáltatással meghatározott.
- III. pillér önkéntes, fedezett, magán igazgatású, befizetéssel meghatározott.

Általánosságban, mind a szakirodalomban, mind a hétköznapi használatban a fenti tipológiát szokás használni. A fenti tipológia természetesen nem tudja tökéletesen jellemezni az összetett valóságot. Így például azokban az országokban, ahol van állampolgári alapnyugdíj és kötelező felosztó-kirovó elven finanszírozott munkanyugdíj is, ott időnként mindkét ellátási rendszert az első pillérbe, időnként az alapnyugdíjakat az első pillérbe, míg a munkanyugdíjat a második pillérbe sorolják. Így például hazánkban is első pilléren az „állami nyugdíjrendszert” szokás érteni, mely kötelező és felosztó-kirovó, második pilléren a magánpénztárak rendszerét, mely kötelező és fedezett, harmadik pilléren pedig az önkéntes pénztárakat és magánbiztosításokat. Lehetséges egy olyan tipológia is, ahol az első pillérbe soroljuk a teljes kötelező rendszert, azaz mind a felosztó-kirovó, mind a kötelező magánpénztári rendszert. A második pillérbe az önkéntes pénztárakat, míg a harmadik pillér elemei a magánbiztosítások.

A nyugdíjrendszereket kötelező vagy önkéntes rendszereknek nevezzük aszerint, hogy a rendszerben való részvétel államilag előírt, kikényszerített-e avagy sem. A **kötelező rendszereket** fogjuk az alábbiakban **tipologizálni**. Három alapvető dimenzió mentén szokásos a létező nyugdíjrendszereket osztályozni, nevezetesen:

1. szolgáltatással meghatározott, vagy befizetéssel meghatározott,
2. fedezett, illetve nem fedezett rendszerek (funded versus unfunded) és
3. biztosításmatematikailag korrekt, illetve biztosításmatematikailag nem korrekt rendszerek (actuarially correct or fair versus actuarially incorrect).

A befizetéssel meghatározott rendszereken a továbbiakban olyan nyugdíjrendszereket értünk, melyeknek befizetési rátája a rendszer külső paramétere, míg a szolgáltatás a rendszer belső paramétere, és fordítva, az szolgáltatással meghatározott rendszerről olyan esetben beszélünk, amikor a rendszer para-

métere a későbbi járadék összege, míg a járulék a rendszer belső paramétere. Szolgáltatással meghatározott rendszer lehet fix összegű, vagy a biztosított korábbi befizetéseitől függő.

Teljesen fedezett rendszerről abban az esetben beszélünk, amikor a szolgáltatás teljes egészében a korábban létrejött befizetésekből és azok hozadékaiból finanszírozódik. Nem fedezett rendszerről akkor beszélünk, amikor a rendszer által teljesített ellátások vagy az aktív generáció adójából vagy járulékaiból finanszírozódnak. Nem fedezett rendszereket szokás felosztó-kirovó rendszernek (vagy angol kifejezéssel pay as you go) rendszereknek nevezni. A gyakorlati életben számos olyan rendszer van, amely a két ideáltípusú rendszer között helyezkedik el.

Az ellátások finanszírozását és ennek forrásait összefoglalva az alábbiakat írhatjuk. A nyugdíjrendszer finanszírozható adókból, ebben az esetben a rendszer lényegében a költségvetés része. A rendszer finanszírozható járulékokból, ebben az esetben a rendszer elkülönül a költségvetéstől. Az elkülönített rendszerek lehetnek, mint már azt jeleztük fedezettek (expliciten fedezettek), avagy fedezetlenek (illetve impliciten fedezettek).

A biztosításmatematika fogalma több dolgot jelent. Egyfelől biztosításmatematikailag korrekt rendszerről makroökonómiai értelemben akkor beszélünk, ha a rendszer hosszú távú pénzügyi stabilitás állapotában van, mikro-ökonómiai értelemben pedig akkor beszélünk biztosításmatematikailag korrekt rendszerről, ha teljesül az úgynevezett individuális ekvivalencia elve, azaz az adott egyén befizetési és kapott szolgáltatásai biztosítás matematikai értelemben egyensúlyban van.

2., A nyugdíjrendszerek kialakulása

A nyugdíjrendszereket, történetileg homogén munkavállalói csoportok időskori ellátásának biztosítására hozták létre. E csoportok vagy a nagyipari munkásság, vagy a tisztviselők köréből kerültek ki. Az 1800-as évek végén, illetve a 20. sz. elején az e körben foglalkoztatottak döntően férfiak voltak, és az alkalmazottak jövedelmi és családi pozíciói stabilak és homogének voltak.

Nyugdíjrendszerek kialakulása Európában

	Ipari baleset	Betegség	Nyugdíj
Belgium	1903	1894	1900
Hollandia	1901	1929	1913
Franciaország	1898	1898	1895
Olaszország	1898	1886	1898
Németország	1871	1883	1889
Írország	1897	1911	1908
Egyesült Királyság	1897	1911	1908
Dánia	1898	1892	1891
Norvégia	1894	1909	1936
Svédország	1901	1891	1913
Finnország	1895	1963	1937
Ausztria	1887	1888	1927
Magyarország	1887	1887	1928
Svájc	1881	1911	1946
Ausztrália	1902	1945	1909
Új Zéland	1900	1938	1898
Kanada	1930	1971	1927
USA	1930	-	1935

A járulék beszedés a homogén munkavállalói csoportoktól relatíve egyszerű volt, a befizetések elkerülése pedig lehetetlen. A társadalom a demográfiai egyensúly vagy a növekedés állapotában volt, a gazdaság pedig a lassú, de egyenletes növekedés periódusában, azaz

- a foglalkoztatási szerkezet stabil,
- a demográfiai helyzet kedvező,
- a gazdasági növekedés állapotában volt a társadalom.

Megállapíthatjuk, hogy a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerek e három alapfeltevés mentén szerveződtek és mind máig e három feltevésen nyugszanak.

A társadalom nemzetállami keretekben működött, világos volt, hogy kik az adó és járulékfizetések alanyai és hasonlóan az ellátottak köre is egyszerűen meghatározható volt. Nemzetközi mobilitás lényegében nem volt, az emberek többé-kevésbé ugyanazon a helyen éltek le életüket, ahol megszülettek.

A közösségi kiadás a GDP százalékában

Ország/év	1920	1937	1960	1990
Ausztria	14,7	15,2	35,7	48,6
Franciaország	27,6	29,0	34,6	49,8
Németország	25,0	42,4	32,4	47,1
Olaszország	22,5	24,5	30,1	53,2
Norvégia	13,7	19,0	29,9	53,8
Svédország	8,1	10,4	31,0	59,1
Svájc	4,6	6,1	17,2	33,5
Egyesült Királyság	26,2	30,0	32,2	39,9

Forrás: Espig- Andersen

Mint a táblázatokból is világos, a 20. század lényegében az állami szociá-

lis rendszerek kiépülésének és sikertörténetének időszaka volt. A 20. század elejére lényegében mindegyik fejlett állam kialakította társadalombiztosítási rendszerét, amelyek a második világháború után a háború pusztításának mértékétől függően alakultak át felosztó-kirovó rendszerekké. Ezt a folyamatot a költségvetés szerkezetének átalakulásában is nyomon követhetjük. Különösen érdekes az Egyesült Államok és a kontinentális Európa összehasonlítása e szempontból. Az adatokból jól látszik, hogy a kontinentális Európában az egyes társadalmak sokkal fontosabbnak tartották a szociális védőháló kialakítását, míg az Egyesült Államokban az egyéni felelősség és feladatvállalás szerepe hangsúlyozódott ki.

3., Napjaink fő nehézségei

Az 1980-as évektől kezdődően a fejlett társadalmak jelentős változáson mentek át. Így a demográfiai egyensúly megbomlott, a foglalkoztatás szerkezete radikálisan megváltozott, a jóléti államok finanszírozása egyre nehezebbé válik. A nemzet állami keretek között működő intézmények jelentős kihívásokkal néznek szembe. Egyfelől a gazdasági globalizáció, másfelől a nemzet államok fölötti transznacionális intézmények megjelenése radikálisan új helyzetet teremtett.

1., Demográfiai kihívások

Az utóbbi évtizedek felerősítették a korábbi folyamatokat, azaz a csökkenő születésszám, a meghosszabbodott életkor következtében a fejlett társadalmak korfája átalakult. Míg korábban az idősebbek voltak kisebbségben, napjainkra az idős korosztály fiatalokhoz viszonyított aránya radikálisan megváltozott.

Teljes termékenység, 1960-1998

Ország	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995	1998
Belgium	2.56	2.61	2.25	1.73	1.68	1.50	1.62	1.565	1.53
Franciaország	2.73	2.84	2.47	1.93	1.95	1.82	1.78	1.71	1.75
The Hollandia	3.12	3.04	2.57	1.66	1.60	1.50	1.62	1.54	1.62
Németország (nyugat)	2.37	2.51	2.03	1.45	1.56	1.27	1.45	1.25	1.34
Németország (kelet)	2.33	2.48	2.19	1.54	1.94	1.74	1.40	-	-
Norvégia	2.91	2.93	2.50	1.99	1.72	1.68	1.93	1.87	1.81
Svédország	2.20	2.42	1.92	1.77	1.68	1.73	2.13	1.73	1.51
Egyesült Királyság	2.72	2.85	2.43	1.79	1.91	1.78	1.83	1.70	1.72
Dánia	2.54	2.61	1.95	1.55	1.55	1.45	1.67	1.80	1.72
Finnország	2.72	2.47	1.83	1.69	1.63	1.65	1.78	1.81	1.70
Ízland	4.17	-	2.81	-	2.48	-	2.30	2.08	2.05
Írország	3.76	4.05	3.93	3.44	3.25	2.49	2.11	1.83	1.93
Olaszország	2.41	2.55	2.42	2.19	1.64	1.42	1.33	1.18	1.19
Portugália	3.10	3.07	2.83	2.59	2.18	1.70	1.57	1.40	1.43
Spanyolország	2.86	2.97	2.90	2.81	2.20	1.61	1.36	1.18	1.15
Hungary	2.02	-1.82	1.97	2.35	1.92	1.83	1.84	1.57	1.33
Cseh Köztársaság	2.11	-	1.91	-	2.10	-	1.89	1.28	1.26

Forrás: OECD Health data 2000

Még várható élettartam 65 éves kort betöltöttek számára, 1996

Ország	Várható élettartam 65 éves korban	
	Férfi	Nő
Belgium	14.0	18.3
Kanada	15.7	19.9
Franciaország	15.9	20.3
Németország	14.6	18.3
Olaszország	15.3	19.1
Japán	16.5	20.9
Hollandia	14.8	19.1
Spanyolország	15.5	19.2
Svédország	16.0	19.8
Egyesült Királyság	14.6	18.3
USA	15.5	19.0

Különösen megnövekedett a várható élettartam a 60. életévüket elérték körében és ez igaz hazánkban is a nőkre.

65 éven felüliek aránya a 15-64 évesekhez viszonyítva (%)

Ország	1980	2000	2010	2030	2050
Ausztrália	14.7	18.0	19.8	32.2	37.2
Ausztria	24.0	21.5	24.0	40.	53.6
Belgium	21.	25.2	26.0	42.6	48.3
Kanada	13.8	18.7	20.7	37.3	40.1
Dánia	22.3	22.7	25.8	38.4	40.3
Finnország	17.7	22.2	25.4	43.5	44.0
Franciaország	21.9	24.4	25.3	38.7	44.2
Németország	23.7	24.0	29.6	43.3	48.7
Görögország	20.5	26.7	30.3	42.3	64.5
Írország	18.3	16.8	18.2	28.3	39.9
Olaszország	20.4	26.9	31.4	49.1	65.7
Luxembourg	20.0	21.2	23.4	37.1	45.2
Hollandia	17.4	20.2	23.0	43.0	49.1
Új Zéland	15.7	17.7	18.9	30.4	34.3
Portugália	16.4	23.2	25.2	35.9	56.3
Spanyolország	17.0	24.9	27.0	42.3	72.0
Svédország	25.4	27.1	29.7	43.4	46.5
Egyesült Királyság	23.5	24.6	25.9	38.3	42.2
USA	16.9	19.0	19.5	33.6	35.5

Az 1960-as évek társadalmi változásai a nők munkába állása, a nők megnövekedett iskoláztatása, és a megváltozott értékrend, a termékenység radikális változását eredményezte az elmúlt harminc évben. Míg 1960-ban nem volt olyan európai állam, ahol a teljes termékenység 2.00 alatt lett volna, napjainkra ez az adat 1.5 körül ingadozik. A fenti trendek folytatódása esetén az európai társadalmak radikális előregedésével kell számolnunk, amennyiben a termékenység a jelenlegi szint körül stabilizálódik, akkor is a jelenleginél jóval nagyobb számú idősről kell a társadalomnak gondoskodnia. A jelenlegi szociális rendszerek erre még nincsenek felkészülve. A nagy nemzetközi szervezetek, mint a Világbank, az OECD, vagy az Európa Közösség különböző tanulmányokat és felkészülési programokat indított a társadalombiztosítási

rendszerek felkészítésére, a megnövekedett létszámú idős korosztályok ellátására. Szeretnénk ismételt hangsúlyozni, hogy a közkeletű hiedelmekkel ellentétben nem csak a demográfiai változások azok, amelyek a társadalombiztosítási rendszereket jelentős kihívásokkal állítják szembe.

A fejlett államok növekvő munkaerő szükségletüket a hatvanas-hetvenes években aktív bevándorlási politikával elégítették ki. Napjainkban ezek a társadalmak kénytelenek szembesülni a bevándorlók részlegesen sikerült integrációjával. Erre a legtöbb állam egy megváltozott bevándorlási politikával válaszol. Kérdés, hogy a gazdasági növekedés fenntartása lehetséges-e tartósan szűkülő munkaerő piac mellett. Ha nem, akkor nyilvánvalóan újra kell gondolni az európai államoknak, illetve az Európai Közösségnek a bevándorlási politikával kapcsolatos prioritásait, illetve a bevándorlók integrációjának kérdéseit. E kérdések hazánkban is hamarosan felvetődnek.

2., A megváltozott munkaerőpiac

Az utóbbi tizenöt évben a klasszikus foglalkoztatási szerkezet jelentős mértékben átalakult. A gazdaság szerkezetének változása a nagyipari foglalkoztatottak arányát jelentősen lecsökkentette, míg a szolgáltatások területén egyre többen dolgoznak. Ez a folyamat átalakította az alkalmazottak klasszikus bér munkás szerepkörét. Megjelentek az atipikus foglalkoztatási formák, megnőtt a részmunkaidőben foglalkoztatottak száma, és az önfoglalkoztatottak aránya is jelentősen megnőtt. Ez a jelenség nagyon jelentős kihívást jelent a nyugdíjrendszerek számára, különösen a nem fedezett és különösen a biztosításmatematikailag nem korrekt rendszerek esetében. A biztosítottak egyre rövidebb munkában töltött életszakasz idején fizetnek járulékot, míg egyre hosszabb ideig élvezik járadékaikat. A járulékfizető időszak esetén is gyakran csak részmunkaidőben foglalkoztatottak, így alacsony járulékot fizetnek a már nem aktív korosztályok ellátására. Azokban a rendszerekben, ahol a rendszer meghatároz valamilyen minimális ellátási szintet, gyakran e minimum alkalmazását jelenti a későbbiekben a részmunkaidős foglalkoztatás.

Idősebb férfiak a munkaerőpiacon, foglalkoztatottság 55-64 éves férfiak között (%)

	1960/62	1970	1984/85	Változás
Norvégia	90	87	80	-12
Svédország	92	85	76	-14
Franciaország	80	75	50	-30
Németország	83	82	58	-25
Hollandia	85	81	54	-31
Kanada	86*	84	71	-15
Egyesült Királyság	94	91	69	-25
Egyesült Államok	83	81	69	-14

*Kanada esetében 1965-ös adat szerepel 1960-as helyett

forrás: ILO

3., A nyugdíjrendszerek és az államadósság kapcsolata

A felosztó-kirovó rendszerek az utóbbi évtizedekre jelentős rejtett (implicit) államadósságot halmoztak fel. E rendszerek hangsúlyozottan a keresztmetszeti egyensúlyra építenek, azaz az adott évi befizetések és kifizetések egyensúlyát kell megteremteni. Így ez az adósság két forrásból is táplálkozik, a felosztó-kirovó rendszerek bevezetésének idején a járulékokat az egyensúlyi járulék alatt állapították meg, így a nyugdíj ígérvények és a tényleges befizetések nem voltak egyensúlyban, másfelől a várható élettartam meghosszabbodása az egyensúlyi nyugdíjjárulékot is szükségképpen megnövelte. Ez önmagában jelentős generációs egyensúlytalanság forrása. Másfelől eddigi érvelésünknek megfelelően a felosztó-kirovó rendszer önmagában is egy implicit államadósság felhalmozó intézmény. Így jelentős államadósság halmozódott fel.

Szeretnénk itt felhívni a figyelmet egy megítélésünk szerint nem kellően vizsgált kérdésre. A nyugdíjrendszerek és az államadósság vizsgálatánál fontos a magán nyugdíjrendszerek portfóliójának vizsgálata is. Nagyon gyakran a nyugdíjpénztárak állampapírokat, kötvényeket vásárolnak (a hosszú távú portfólió kialakításához szükségük van rá). E kötvények ugyanúgy a későbbi generáció kötelezettségeit jelentik, mint a felosztó-kirovó rendszer belső adóssága, azaz lényegében ha a magánpénztárak számára megengedett állampapírok vásárlása, akkor gyakran semmilyen lényegi különbség nincs a felosztó-kirovó rendszerek és a magánpénztárak között, hiszen kifizetéseikre mindkét rendszerben a következő generáció befizetései az ígérvények. A különbség csak annyi, hogy az egyik rendszerben ez implicit, míg a másikban explicit államadósságban nyilvánul meg.

4., Globalizáció és a jóléti rendszerek kapcsolata

A globalizáción legalább két dolgot szokás érteni. Az egyik a tőke és a termelés nemzetközivé válása, azaz a nemzetállamok mint gazdasági egységek visszaszorulása. A globalizáció másik jelentése a nemzetállamok, mint állami jogi keretek visszaszorulása, ezt a folyamatot szokás transznacionalizációnak is nevezni. Mind a két jelenség jelentős mértékben befolyásolja a nyugdíjrendszerek fennmaradását. Az előbbi jelenséget tekintve a tőke nemzetközivé válása jelentős mértékben megváltoztatja a korábban nemzetállami keretek között működő nyugdíjrendszerek alapfeltételeit. Egyfelől átalakítja a foglalkoztatás szerkezetét, megnöveli a munkaerő mobilitását és nyomást gyakorol a nemzetállamokra a munkaerő árának csökkentésére, hiszen az egyes nemzetállamok munkaerő-piacai versengenek a nemzetközi társaságok befektetéseiért. A globális pénzügyi társaságok pedig a nyugdíj-megtakarításokat piacként kezelve igyekeznek a nemzetállamokat fedezett rendszerek kialakítására ösztönözni. E folyamattal párhuzamosan a globalizáció együtt jár az egyenlőtlenség növekedésével, különösen igaz ez a kevésbé fejlett országokra. Ezekben az országokban a munkaerő piac egyes szereplői bekapcsolódnak a nemzetközi munkaerő megosztásba és így versenyképes béreket tudnak elérni, míg mások az erősen szegmentált munkaerő piac alsóbb szegmenseiben kénytelenek elhelyezkedni.

A nemzetállami kereteket nemcsak a termelés nemzetközivé válása feszegeti, hanem korábban nemzetállami keretek között működtetett intézmények nemzetközivé válása is. Ezt a folyamatot nyomon követhetjük az Európai Unió fejlődésén is.

A szociális biztonság intézményeinek kereteit az utóbbi néhány évtized alaposan megváltoztatta. Egyelőre még csak nemzetközi szerződések befolyásolják, mint az emberi jogok egyetemes nyilatkozata, az európai szociális charta, az egyes nemzetállamokon belül működtetett társadalombiztosítási intézményeket, de az elkövetkezendő évtizedekben legalábbis az EU keretein belül még a kötelező nyugdíjrendszer szabályozása is részben nemzetállamok föltöttvé válhat.

A gazdaság és az intézmények nemzetközivé válása majd minden államot új kihívásokkal szembesít. A társadalombiztosítási ellátó rendszerek nemzetállami keretek között szerveződtek meg az 1900-as évek fordulóján. A nemzetállami keretek mint gazdasági és szervezeti keretek is egyre kevésbé működőképesek. Az 1900-as évek elején a nemzetállam mint egységes gazdasági térség egy jól definiált egység volt a transz- és multinacionális vállalatok megjelenése azonban új helyzetet teremtett. A jelenlegi felosztó kirovó elven működő szociális rendszer nagymértékben függ a járulékfizetők stabilitásától. A megnövekedett migráció a járulékfizetők tömegeit viheti át egyik országból a másikba. A célországok esetén többleteket, míg a kibocsátó ország esetén jelentős hiányokat eredményezve. Ezek a folyamatok az elkövetkezendő évtizedeket fogják jellemezni, előrejelzésükre még kevés tapasztalattal rendelkezünk, de megállapíthatjuk azt, hogy jelentős kihívást fognak a jelen formájú szociális rendszernek okozni.

4., A magyar nyugdíjrendszert érintő kihívások

Mint szerte a világban, hazánkban is a nyugdíjrendszer az idősödő társadalom, a változó munkaerőpiac és a globalizáció kihívásaival kell, hogy szembe-süljön. Az általános nyugat-európai kihívásokat még tetézi a gazdasági alulfejlettség és a rendszerváltozás átalakulási veszteségei.

Hazánk társadalma, akárcsak a nyugati világ majd minden társadalma, jelentős demográfiai kihívásokkal néz szembe. A kihívások egyik része a csökkenő születésszámból adódik, az utóbbi évtizedekben hazánkban is jelentős mértékben csökken a születés szám, termékenységi ráta.

A népesség korösszetétele öt éves korcsoport szerint az összes népesség százalékában

	0-19	20-59	60-
1869. december 31.	46,6	48,3	5,1
1880. december 31.	44,5	48,8	6,7
1890. december 31.	45,3	47,8	6,9
1900. december 31.	44,9	47,6	7,5
1910. december 31.	44,7	47,4	8,0
1920. december 31.	41,2	49,8	9,0
1930. december 31.	37,1	53,1	9,8
1941. január 31.	35,5	53,8	10,7
1949. január 1.	33,3	55,0	11,7
1960. január 1.	33,0	53,3	13,8
1970. január 1.	30,0	53,0	17,0
1980. január 1.	27,9	55,0	17,1
1990. január 1.	27,9	53,2	18,9
2001. január 1.	23,1	56,5	20,4
2002. január 1.	22,8	56,7	20,6

Forrás: Demográfiai Évkönyv 2001

Szemben a közkeletű nézettel, az utóbbi években a várható élettartam növekszik hazánkban és különösen igaz ez a 60 évet már betöltöttek korosztályára.

Táblázat: Születéskor és 60 éves korban még várható élettartam

Év	születéskor		60 éves korban	
	férfi	nő	férfi	nő
1960	65,89	70,10	15,60	17,55
1970	66,31	72,08	15,19	18,19
1980	65,45	72,70	14,58	18,32
1990	65,13	73,71	14,72	19,02
1995	65,25	74,50	14,77	19,47
2000	67,11	75,59	15,29	20,04

Forrás: Demográfiai Évkönyv 2001

Így hazánk az elkövetkező évtizedekben egyszerűen kell, hogy szembe nézzen a csökkenő számú fiatal és az abszolút mértékben is növekedő idős korosztályok okozta kihívásokkal.

A foglalkoztatottság szerkezetének megváltozása

1990 előtt Magyarországon minden munkavállaló korú ember foglalkoztatott volt. Ily módon a társadalombiztosítási nyugdíjrendszer a társadalom egészét oly módon fedte le, hogy a biztosítottak viszonylag hosszú életszakaszon keresztül fizettek járulékot. 1990 után hazánkban is - és szerte a világban - a foglalkoztatás szerkezete alapvetően megváltozott. Az aktív korúak jelentős része sem mint ellátott, sem mint biztosított nem kapcsolódik a nyugdíjrendszerhez. A biztosítottak biztosítási ideje is szakaszos, míg korábban mint azt már korábban jeleztük, általában folyamatos volt. Így széleskörű társadalmi csoportok rendelkeznek töredezett biztosítási pályá-

val. Ez jelenleg a rendszer finanszírozását, későbbiekben pedig ezen emberek ellátását hozza nehéz helyzetbe. A fekete, illetve a szürke munkavállalás jelentős elterjedése a nem tipikus munkavállalási formák (kényszervállalkozás, minimál bér, stb.) elterjedése, ezen munkavállalók számára a későbbiekben rendkívül alacsony ellátást fog eredményezni.

Rendszerváltozás hatása a nyugdíjrendszerre

A szocialista gazdaság összeomlása a foglalkoztatás jelentős összeszűkülését eredményezte. Az 1990-es évek elején a növekvő munkanélküliség egy részét a nyugdíjrendszer irányába csatornázták. Ez részben az öregségi nyugdíjrendszer által befogadottak jelentős megnövekedését, részben a rokkantsági rendszer bővülését eredményezte. A rokkantsági rendszer kiterjedése már 1988-tól nyomon követhető. A rokkantási ellátó rendszer szerte Európában sokkal inkább a tartós munkanélküliség egyik csatornájaként funkcionál, sem mint a ténylegesen megrokkantak ellátó rendszere. Így van ez hazánkban is. Azokban a régiókban, ahol nagy a munkanélküliség, némi késleltetéssel magas lesz a rokkantnyugdíjasok aránya is, és fordítva, ahol a munkaerőpiac egészséges, ott a rokkant nyugdíjrendszerrel ellátottak is kevesebben vannak.

Rokkantsági és baleseti rokkantsági nyugdíj megállapítások az ONYF igazgatási szerveinél az adott terület népességéhez viszonyítva (ezrelékben) 2000

Megye	Arány	Megye	Arány
Baranya	6,22	Komárom	5.89
Bács-Kiskun	5,58	Nógrád	4.46
Békés	8.09	Somogy	4.56
Borsod	5.28	Szabolcs	7.97
Budapest és Pest	3.76	Szolnok	6.19
Csongrád	7.89	tolna	8.52
Fejér	3.25	Vas	3.33
Győr	3.45	Veszprém	3.86
Hajdú	5.68	Zala	3.04
Heves	6.36		

Forrás: ONYF, 2001.

A rendszerváltozás az ellátottak számának nagymértékű növekedését, és a foglalkoztatottság jelentős összeszűkülését eredményezte, így két oldalról is terheli a társadalombiztosítási nyugdíjrendszert, a járulékfizetők számának csökkenésével és az ellátottak számának növekedésével.

5., Ígéreték örvényében

Szerte a világban a nyugdíjrendszerek átalakításra szorulnak. 1960-as és 1970-es években a gazdasági virágzás idején e rendszerek mindenütt túligérték magukat, illetve azon feltevések, melyek mentén ezen ígérvények egy része tartható lett volna, megváltoztak. Ezért napjainkban Európában a nyugdíj

ígérvények visszavonásának időszaka következett el. Az időskori ellátó rendszerek finanszírozása más alapfeltevésekre épült, arra, hogy a mindenkori aktív korosztályok a jelenleginél jóval nagyobb arányt képviselnek az idősekhez képest. Így a döntéshozók kénytelenek a nyugdíjkorhatár emelésével szembe nézni, hogy a nyugdíjrendszer továbbra is finanszírozható maradjon.. Jól látható azonban, hogy az ígérvények visszavétele a legtöbb országban ad-hoc módon történik, nem pedig tervszerűen. E jelenséget is jól és egyszerűen magyarázhatjuk, az a politikai párt, amely a nyugdíj ígérvényeket akár csak részlegesen is visszavonja, látványos népszerűségvesztéssel számolhat, míg az a politikai erő, amely ezt nem teszi, ebben a helyzetben népszerűség növekedést ér el.

A felosztó–kírovó (és más) nyugdíjrendszerek számára a gyermekek jelentik a potenciális erőforrást, mivel a következő generáció befizetési képezik a mindenkori idősök ellátásának forrását. A társadalombiztosítási befizetések mértéke jelentős mértékben függ a termékenységtől, azaz a növekvő gyermekáldás, növekvő megtérülést jelent a társadalombiztosítási nyugdíjrendszereknek. A jelenleg működő nyugdíjrendszerek ugyanakkora nyugdíjakat állapítanak meg a több gyermeket felnevelő családoknak, mint a gyermekteleneknek, azaz az egyének és generációk időskori biztonságát elvásztják az általuk felnevelt gyermekek számától és attól, hogy neveltek-e egyáltalán gyermeket. Számos szerző – (jó áttekintést ad Gál 2003, Cigno 1991) – érvel amellett, hogy a II. világháború után a kiterjedő felosztó–kírovó nyugdíjrendszerek fellősek részben a csökkenő termékenységért. A felosztó–kírovó nyugdíjrendszerek jelen konstrukciója mellett a csökkenő gyermekáldás szükségzerű.

A hazánk nyugdíjrendszere, nagyon sok önellentmondást tartalmaz. Az egyes egyének befizetési és a későbbiekben kapott ellátások között nagyon áttételes a kapcsolat. Az utóbbi évtizedekben a szabályok nagyon gyakran módosultak, amelyek ezt az áttételes kapcsolatot is a járulékfizetők számára igen bizonytalanná tették. Jól jellemzi ezt a helyzetet, hogy a befizetési statisztikák szerint a nem bérből élők befizetéseinek döntő többsége a minimálbérrel történik, azaz aki csak teheti, a minimális befizetést teljesíti. A járulékfizetők számára így az „ésszerű magatartás” az, hogy amennyiben lehetőség nyílik rá, a járulékfizetés elkerülése, illetve annak minimalizálása.

A tanulmány elején bemutatott ábra a nyugdíjmelések mértékét mutatja be az utóbbi 15 évben. Az ábrán jól nyomon követhetők voltak a választási ciklusok lefutásai. Jól láthatóan hazánkban a politikai osztály a nyugdíjmeléseken keresztül szavazatvásárló magatartást folytat. A politikai osztály dilemmája a következőkben foglalható össze: Lehetséges-e, illetve érdemes-e az egyensúlyi pályáról kitéríteni a nyugdíjmelések mértékét, s ezáltal szavazatokat vásárolni. A fenti stratégia társadalom- és gazdaságpolitikai értelemben igen pusztító, hiszen a társadalom számára azt közvetíti, hogy a nyugdíjak mértéke nem a

befizetésektől, hanem a politikai osztály akaratótól függ (ami ráadásul még tévedés is).

Megítélésem szerint a választások előtti ígéret kampány a társadalomban - és talán a politikusokban is - azt az érzetet kelti mintha bármi megtehető volna, csak akarni kell. Ez a folyamat a rendszer ösztönző elemeinek erodálásával jár.

Az írás elején igyekeztem az olvasót meggyőzni arról, hogy akárcsak Európában, hazánkban is a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerek jelentős kihívásokkal kell, hogy szembe nézzenek. Az idősödő társadalom, a fogyatkozó számú gyermek, a munkaerő migrációja és az aktív életpálya szerkezetének változása, mind-mind önmagában is problémákat okoznak, de így együttesen a nyugdíjrendszerek belső adósságával együtt már középtávon is jelentős problémák forrása lesz. Ha idejében cselekszünk, e problémák kezelhetők. Az időben történő cselekvés őszinte szavakat igényelne a politikai osztály részéről. Korábbi érvelésünkben világossá válhat, hogy a szavazat maximáló, rövid távú érdek, ellentmondásban van a közösség hosszabb távú érdekeivel. Szerencsésebb sorsú országokban azokat a társadalompolitikai kérdéseket, melyek a fentihez hasonló belső ellentmondástól terhesek, kiveszik a politikai verseny témái közül és igyekeznek konszenzust kialakítani e kérdésekről. Jó példa erre a svédországi nyugdíjreform, mely kormányzatokon és politikai tömbökön átívelően került megvalósításra. Hazánkban is erre lenne szükség. A választások előtt a politikai szereplők ugyan érthető módon igyekeznek az átlagosnál nagyobb szavazási hajlandóságú nyugdíjasokat megnyerni, de ez a magatartás már középtávon is igen pusztító hatású. Félreértés ne essék, ezek az ígérek fontos és szorító problémákat próbálnak kezelni, sajnálatos módon nagyon sok idős ember kénytelen igen alacsony nyugdíjból megélni, mely ellátások emelése méltánylandó cél. Másfelől azonban az is megfontolás tárgyát kellene, hogy képezze, hogy a nyugdíjrendszert hosszabb távon is fenntartható pályán kell tartani. E célt csak úgy tudjuk elérni, hogy ha nyílt vitát kezdeményezünk részben a politikai osztályon belül, részben a társadalomban arról, hogy milyen forrásokból s hogyan kívánja a társadalom az egyik legfontosabb ellátó intézményt működtetni. E vitának egyik első lépése kellene, hogy legyen a tényekkel való szembenézés (amelynek persze nem a választási kampány a megfelelő ideje), de minél előbb sort kellene rá keríteni.

Irodalom:

Augusztinovics, M. (1999): Nyugdíjrendszerek és reformok az átmeneti gazdaságokban, *Közgazdasági Szemle*, 46, 657–672. o.

Banyár- Mészáros (2003) Egy lehetséges és kívánatos nyugdíjrendszer, *Gondolat*

Barro, R. Becker G. (1989): Fertility Choice in a Model of Economic Growth, *Econometrica*, 481-508

Becker, G. S. (1981): *A Treatise on the Family*, Cambridge, Mass: Harvard University Press.

Caldwell J. C. (1982): *Theory of fertility Decline.*, Academic Press.

Cigno, A., (1991): *Economics of the Family*, Oxford, Clarendon Press.

Disney, R. (1996): *Can we afford to grow older? A Perspective on the economics of aging*, MIT Press, Cambridge: Mass.

Gál, R. I.: *Apák és fiúk és unokák*, Osiris, 2003.

OECD (2001) , *Employment Outlook*, Paris.

OECD: *Insurance and Private Pensions Compendium for Emerging Economies (Working P. 2001)*.

Orszag, P. – Stiglitz J. E. (2001): *Rethinking Pension Reform: Ten Myths about Social Security Systems*, Holzmann –Stiglitz, szerk 17-56. o.

Simonovits, A. (1998): *Az új magyar nyugdíjrendszer és problémái*, *Közgazdasági Szemle*, 45, 689–708. o.

Wigger, B. U. (1999): *Pay as you go financed pensions in a model of endogenous fertility*. *Journal of Population Economics*, 625–640. o.

Társadalombiztosítási nyugdíjrendszerek és a termékenység kölcsönhatása³

Bevezetés

A nyugdíjrendszerek válságáról sokan és sokféleképpen cikkeznek, mind a szakirodalomban, mind a napi sajtóban. Az elemzések döntő többsége az időszűdő társadalom okozta kihívásokat vizsgálja, és megállapítja, hogy a jelenlegi formában a felosztó kirovó nyugdíjrendszerek nehezen lesznek fenntarthatók. Tanulmányunkban mi úgy tekintjük, hogy ezek a folyamatok nem egyirányúak és nagyon sok visszacsatolás van bennük, és egy ilyen visszacsatolási ág: a gyermekáldás és a nyugdíjrendszer kapcsolatát kívánjuk részletesebben elemezni.

A nyugdíjrendszereket érintő kihívások a következő évtizedekben

Számos szerző, amikor a nyugdíjrendszereket érintő problémákat elemzi, megítélésünk szerint túlhangsúlyozza a „fenyegető demográfiai válság” szerepét. Hazánkban és Európa legtöbb országában rövid és középtávon legalább ilyen fontos tényező az alacsony foglalkoztatottsági ráta. Amennyiben a foglalkoztatottsági rátát sikerülne folyamatosan évente 2-3 %-kal emelni, ez legalább is középtávon a rendszerek válságának mélyülését elodázná.

Táblázat: Teljes termékenység, 1960-1998

Ország	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995	1998
Belgium	2.56	2.61	2.25	1.73	1.68	1.50	1.62	1.565	1.53
Franciaország	2.73	2.84	2.47	1.93	1.95	1.82	1.78	1.71	1.75
Hollandia	3.12	3.04	2.57	1.66	1.60	1.50	1.62	1.54	1.62
Németország (ny.)	2.37	2.51	2.03	1.45	1.56	1.27	1.45	1.25	1.34
Németország (kelet).	2.33	2.48	2.19	1.54	1.94	1.74	1.40	-	-
Norvégia	2.91	2.93	2.50	1.99	1.72	1.68	1.93	1.87	1.81
Svédország	2.20	2.42	1.92	1.77	1.68	1.73	2.13	1.73	1.51
Egyesült Királyság	2.72	2.85	2.43	1.79	1.91	1.78	1.83	1.70	1.72
Dánia	2.54	2.61	1.95	1.55	1.55	1.45	1.67	1.80	1.72
Finnország	2.72	2.47	1.83	1.69	1.63	1.65	1.78	1.81	1.70
Izland	4.17	-	2.81	-	2.48	-	2.30	2.08	2.05
Írország	3.76	4.05	3.93	3.44	3.25	2.49	2.11	1.83	1.93
Olaszország	2.41	2.55	2.42	2.19	1.64	1.42	1.33	1.18	1.19
Portugália	3.10	3.07	2.83	2.59	2.18	1.70	1.57	1.40	1.43
Spanyolország	2.86	2.97	2.90	2.81	2.20	1.61	1.36	1.18	1.15
Magyarország	2.02	-1.82	1.97	2.35	1.92	1.83	1.84	1.57	1.33
Cseh Köztársaság	2.11	-	1.91	-	2.10	-	1.89	1.28	1.26

Forrás: OECD Health data 2000

³ Megjelent a Demográfia 2005/4 számában

Táblázat: Teljes termékenységi arány

Ország	2000	2005	2010	2020	2030
Belgium	1.54	1.61	1.68	1.74	1.77
Dánia	1.77	1.76	1.76	1.79	1.80
Németország	1.40	1.45	1.47	1.50	1.50
Görögország	1.34	1.42	1.45	1.52	1.56
Spanyolország	1.19	1.28	1.34	1.42	1.48
Franciaország	1.73	1.78	1.79	1.80	1.80
Írország	1.89	1.85	1.83	1.82	1.81
Olaszország	1.22	1.31	1.36	1.43	1.48
Luxemburg	1.72	1.74	1.75	1.79	1.80
Hollandia	1.71	1.76	1.79	1.79	1.79
Ausztria	1.31	1.38	1.41	1.45	1.48
Portugália	1.53	1.60	1.64	1.69	1.70
Finnország	1.73	1.71	1.69	1.70	1.70
Svédország	1.50	1.56	1.61	1.70	1.77
Egyesült Királyság	1.72	1.73	1.75	1.79	1.80

Forrás: Economic Policy Committee „2000

Táblázat: Születéskor várható élettartam (férfiak)

Ország	2000	2005	2010	2020	2030
Belgium	75.3	76.6	77.6	79.2	80.1
Dánia	74.2	75.7	76.5	77.4	78.5
Németország	74.7	75.7	76.6	78.1	79.2
Görögország	75.9	76.9	77.7	79.1	80.2
Spanyolország	74.9	75.4	75.9	77.0	78.0
Franciaország	74.8	75.8	76.8	78.3	79.3
Írország	74.0	74.9	75.8	77.2	78.2
Olaszország	75.5	76.5	77.4	79.0	80.1
Luxemburg	74.4	75.8	77.1	78.8	79.7
Hollandia	75.5	76.3	77.0	78.2	79.2
Ausztria	75.0	75.5	76.1	77.3	78.5
Portugália	72.0	72.9	73.8	75.4	76.8
Finnország	73.9	74.9	75.7	77.4	78.7
Svédország	77.3	77.7	78.2	79.1	80.0
Egyesült Királyság	75.2	76.1	77.0	78.3	79.3

Forrás: Economic Policy Committee „2000

Táblázat: Születéskor várható élettartam (nők)

Ország	2000	2005	2010	2020	2030
Belgium	81.5	82.4	83.3	84.5	85.1
Dánia	79.0	79.7	80.2	81.1	82.0
Németország	80.8	81.6	82.3	83.5	84.3
Görögország	81.0	81.7	82.4	83.5	84.3
Spanyolország	82.1	82.8	83.3	84.2	84.7
Franciaország	82.8	83.6	84.2	85.4	86.3
Írország	79.4	80.2	81.0	82.3	83.2
Olaszország	82.0	82.7	83.4	84.5	85.3
Luxemburg	80.8	81.7	82.5	83.7	84.5
Hollandia	80.9	81.5	82.0	83.1	84.1
Ausztria	81.2	81.6	82.1	83.0	84.0
Portugália	79.2	79.9	80.7	82.0	83.1
Finnország	81.1	81.8	82.5	83.6	84.0
Svédország	82.0	82.4	82.8	83.5	84.3
Egyesült Királyság	80.0	80.9	81.7	83.1	84.1

Forrás: Economic Policy Committee „2000

Különösen megnövekedett a várható élettartam a 65. életévüket elérték korában.

**Táblázat: Még várható élettartam
65 éves kort betöltöttek számára, 1996**

Ország	Várható élettartam 65 éves korban	
	Férfi	Nő
Belgium	14.0	18.3
Kanada	15.7	19.9
Franciaország	15.9	20.3
Németország	14.6	18.3
Olaszország	15.3	19.1
Japán	16.5	20.9
Hollandia	14.8	19.1
Spanyolország	15.5	19.2
Svédország	16.0	19.8
Egyesült Királyság	14.6	18.3
Egyesült Államok	15.5	19.0

Az utóbbi évtizedek felerősítették a korábbi folyamatokat, azaz a csökkenő születésszám, a meghosszabbodott életkor következtében a fejlett társadalmak korfája átalakult. Míg korábban az idősebbek voltak kisebbségben, napjainkra az idős korosztály fiatalokhoz viszonyított aránya radikálisan megváltozott. Ez új kihívásokat jelent, hiszen az időskori ellátó rendszerek finanszírozása más alapfeltevésre épült, arra, hogy a mindenkori aktív korosztályok a jelenleginél jóval nagyobb arányt képviselnek az idősekhez képest. Így a döntéshozók kénytelenek a nyugdíjkorhatár emelésével szembe nézni, hogy a nyugdíjrendszer továbbra is finanszírozható maradjon. E kihívással párhuzamosan szerte a világban lényegében a hetvenes évekre vált a teljes társadalom nyugdíjrendszerek által lefedetté és ennek hatása is napjainkra érik meg. Az 1960-as évek társadalmi változásai a nők munkába állása, a nők megnövekedett iskoláztatása, és a megváltozott értékrend, a termékenység radikális változását eredményezte az elmúlt harminc évben. Míg 1960-ban nem volt olyan európai állam, ahol a teljes termékenység 2.00 alatt lett volna, napjainkra ez az adat 1.5 körül ingadozik. A fenti trendek folytatódása esetén az európai társadalmak radikális elöregedésével kell számolnunk, amennyiben a termékenység a jelenlegi szint körül stabilizálódik, akkor is a jelenleginél jóval nagyobb számú idősről kell a társadalomnak gondoskodnia. A nagy nemzetközi szervezetek, mint a Világbank, az OECD, vagy az Európa Közösség különböző tanulmányokat és felkészülési programokat indított a társadalombiztosítási rendszerek felkészítésére, a megnövekedett létszámú idős korosztályok ellátására. Szeretnénk ismételt hangsúlyozni, hogy a közkeletű hiedelmekkel ellentétben nem csak a demográfiai változások azok, amelyek a társadalombiztosítási rendszereket jelentős kihívásokkal állítják szembe.

Foglalkoztatottság Európában

Táblázat: Részmunkaidőben* foglalkoztatottak aránya az EU-ban (1995)

Ország	A foglalkoztatottakon belüli arány	Heti 9 óránál kevesebbet foglalkoztatottak aránya
Hollandia	36.7	9.1
Svédország	27.4	2.9
Egyesült Királyság	26.5	4.6
Dánia	24.0	5.2
Belgium	20.2	0.6
Írország	18.7	1.4
Franciaország	18.0	1.2
Németország	17.4	1.7
Olaszország	14.2	0.9
Spanyolország	9.9	0.9

* Részmunkaidő 1-34 munkaóra között

Forrás: Corbier: *Part-Time Work in Europe*

Táblázat: A rövid (20 óránál kevesebb) részmunkaidős foglalkoztatottság aránya a részmunkaidős (kevesebb mint 30 óra) foglalkoztatáson belül

	férfi		Nő	
	1987	1997	1987	1997
Belgium	21.5	28.6	34.5	41.7
Dánia	72.6	79.8	39.5	50.6
Németország	51.6	59.7	32.0	47.5
Görögország	21.1	26.5	26.5	27.2
Spanyolország	38.6	35.4	47.4	42.5
Franciaország	37.4	33.7	38.9	35.5
Írország	30.9	34.7	40.6	41.8
Olaszország	53.4	57.6	36.3	37.2
Luxembourg	12.9	17.1	38.3	30.4
Hollandia	61.4	70.7	65.9	57.4
Ausztria	..	43.9	..	26.0
Portugália	35.1	41.8	40.1	44.0
Finnország	..	55.1	..	47.2
Svédország	..	48.2	..	30.5
Egyesült Királyság	55.6	63.0	60.2	58.3

Forrás: OECD (1999) *Employment Outlook, data from EUROSTAT*

Táblázat: Idősebb férfiak a munkaerőpiacon, foglalkoztatottság 55-64 éves férfiak között (%)

	1960/62	1970	1984/85	Változás
Norvégia	90	87	80	-12
Svédország	92	85	76	-14
Franciaország	80	75	50	-30
Németország	83	82	58	-25
Hollandia	85	81	54	-31
Kanada	86*	84	71	-15
Egyesült Királyság	94	91	69	-25
Egyesült Államok	83	81	69	-14

*Kanada esetében 1965-ös adat szerepel 1960-as helyett, forrás: ILO

A fejlett államok növekvő munkaerő szükségletüket a hatvanas-hetvenes években aktív bevándorlási politikával elégítették ki. Napjainkban ezek a társadalmak kénytelenek szembesülni a bevándorlók részlegesen sikerült integrációjával. Erre a legtöbb állam egy megváltozott bevándorlási politikával válaszol. Kérdés, hogy a gazdasági növekedés fenntartása lehetséges-e tartósan szűkülő munkaerő piac mellett. Ha nem, akkor nyilvánvalóan újra kell gondolni az európai államoknak, illetve az Európai Közösségnek a bevándorlási politikával kapcsolatos prioritásait, illetve a bevándorlók integrációjának kérdéseit. E kérdések hazánkban is hamarosan felvetődnek.

Az utóbbi tizenöt évben a klasszikus foglalkoztatási szerkezet jelentős mértékben átalakult. A gazdaság szerkezetének változása a nagyipari foglalkoztatottak arányát jelentősen lecsökkentette, míg a szolgáltatások területén egyre többen dolgoznak. Ez a folyamat átalakította az alkalmazottak klasszikus bér-munkás szerepkörét. Megjelentek az atipikus foglalkoztatási formák, megnőtt a részmunkaidőben foglalkoztatottak száma, és az önfoglalkoztatottak aránya is jelentősen megnövekedett. Ez a jelenség nagyon jelentős kihívást jelent a nyugdíjrendszerek számára, különösen a nem fedezett és különösen a biztosításmatematikailag nem korrekt rendszerek esetében. A biztosítottak egyre rövidebb munkában töltött életszakasz idején fizetnek járulékot, míg egyre hosszabb ideig élvezik járadékaikat. A járulékfizető időszak esetén is gyakran csak részmunkaidőben foglalkoztatottak, így alacsony járulékot fizetnek a már nem aktív korosztályok ellátására. Azokban a rendszerekben, ahol a rendszer meghatároz valamilyen minimális ellátási szintet, gyakran e minimum alkalmazását jelenti a későbbiekben a részmunkaidős foglalkoztatás.

A fenti okfejtésből világossá válhat, hogy a születési ráták stabilizálódása és a foglalkozási ráták csekély mértékű növekedése esetén a jelenlegi állapothoz hasonló, vagy kissé romló pálya alakulhat ki az elkövetkező évtizedben.

A felosztó kirovó rendszerek „belső adóssága”

A második világháború után a háború által leginkább sújtott európai országok bevezették a korábbi fedezett rendszerek helyett a felosztó-kirovó

rendszereket. A háború jórészt megsemmisítette a korábbi rendszerekben megtestesülő tőkejóságokat, így az akkori kormányzatoknak nem volt más mozgásterük, mint e döntés meghozatala.

A felosztó-kirovó rendszerek hangsúlyozottan a keresztmetszeti egyensúlyra építenek, azaz az adott évi befizetések és kifizetések egyensúlyát kell megteremteni. Így ez az adósság két forrásból is táplálkozik, a felosztó-kirovó rendszerek bevezetésének idején a járulékokat az egyensúlyi járulék alatt állapították meg, így a nyugdíj ígervények és a tényleges befizetések nem voltak egyensúlyban, másfelől a várható élettartam meghosszabbodása az egyensúlyi nyugdíjjárulékot is szükségképpen megnövelte. Ez önmagában jelentős generációs egyensúlytalanság forrása. Másfelől eddigi érvelésünknek megfelelően a felosztó-kirovó rendszer önmagában is egy implicit államadósság felhalmozó intézmény. Így jelentős államadósság halmozódott fel.

A felosztó-kirovó rendszerek „belső adósságának” vizsgálata az 1980-as években kezdődött el. A vizsgálatok számos leegyszerűsítő feltételek mellett a felosztó-kirovó rendszerek elígérkezéseinek jelenértékét adják meg, e számok néhány ponton ugyan vitathatóak, de nagyságrendjük mindenképpen figyelemfelkeltők.

Táblázat: Felhalmozott nyugdíjjogosultságok a GDP %-ban

Ország	Felhalmozott jogosultságok az 1990-es GDP				Kumulált jogok a GDP %-ban'	Államadósság a GDP %-ban, 1994 (IMF adat)
	Teljes (3)+(4)-(5)	Jelenleg nyugdíjban	Jelenleg foglalkoztatottak	Tartalékok	Teljes	Teljes
Belgium	-	-	-	-	75	136
Kanada	105	42	71	8	-	96
Dánia	-	-	-	-	87	69
Franciaország	216	77	139	-	83	48
Németország	157	55	102	-	138	50
Görögország	-	-	-	-	185	114
Írország	-	-	-	-	55	-
Olaszország	259	94	165	-	157	129
Japán	145	51	112	18	-	83
Luxembourg	-	-	-	-	156	-
Hollandia	-	-	-	-	103	79
Portugália	-	-	-	-	93	71
Spanyolország	-	-	-	-	93	63
UK	139	58	81	-	68	46
US	89	42	70	23	-	69

Forrás: Disney (1999)

* (Kune, 1996, Holzmann, 2000)

A nyugdíjrendszerek és a szolidaritás

A társadalombiztosítási rendszerek elemzése során gyakorta beszélünk szolidaritásról, korrektségről érdemes e fogalmakat definiálnunk.

Generációk közötti azonosság: Ez a szempont azt próbálja meg rögzíteni,

hogy azonos tartamú és nagyságú nyugdíjszolgáltatásért azonos tartamú és méretű befizetést teljesítsen egy-egy átlagos generációs tag. E szám többé-kevésbé bemutatja azt, hogy a nyugdíjrendszerek hosszabb távon mennyire tekinthetők a generációk terheit illetően semlegesnek.

Biztosítás matematikai értelemben vett korrektség: E fogalom lényegében a generáción belüli korrektség igényét fogalmazza meg, azaz egy adott szolgáltatásért egy adott generáció minden tagja hasonló összegű befizetést kell, hogy teljesítsen.

Biztosítás matematikai értelemben vett semlegesség: E fogalom azt kívánja rögzíteni, hogy a nyugdíjba vonulás időpontja ne befolyásolja azt, hogy az adott személy nyereséggel zárja a rendszerből származó kifizetéseit. (Azaz rugalmas nyugdíjkorhatár esetén tetszőleges időpontra nézést a rendszer semleges maradjon.)

E három fogalmat használva megállapíthatjuk, hogy a felosztó-kirovó nyugdíjrendszerek többsége nem felel meg e kritériumoknak. A felosztó-kirovó rendszerek általában eltérő hozamokat produkálnak, amennyiben a mögöttük lévő gazdaság dinamikus állapotában van. Egy fedezett rendszertől a három fent bevezetett szempont teljesülését várjuk és e rendszereknél e szempontok többé-kevésbé érvényesíthetők is.

A felosztó-kirovó rendszerek esetében azonban általánosságban e szempontok teljesülését az úgynevezett egyéni számlás rendszerekkel kívánják elérni. Az először Svédországban bevezetett NDC rendszer egyik célja e szempontok érvényesítése volt.

A szakirodalom rávilágított arra (Disney 2003), hogy az aktuálisan korrekt nyugdíjrendszerek ugyan egy dinamikus hatékony egyensúlyi pályán lévő gazdaság fedezett rendszerénél elméletileg alacsonyabb hozammal rendelkeznek. Az NDC rendszerek ugyan nem oldanak meg minden jelenlegi problémát, de az átláthatóságot, a rendszer egyensúlyát mindenképpen szolgálják. Megállapíthatjuk, hogy az ilyen rendszerek csökkentik a jövedelem átcsoportosítás lehetőségét (melyet ki-ki ítéljen meg értékei szerint). Szeretnénk azt is megjegyezni, hogy a fedezett rendszerek sem mentesek ugyanezektől a problémáktól.

A nyugdíjrendszer viták egyik fontos szempontja az, hogy mennyire szükséges és lehetséges a felosztó-kirovó rendszereket fedezett rendszerekkel felcserélni. A tárgyyszerű elemzések e témában megoszlanak. A fedezett rendszereket egyes szerzők magasabb hozamokkal kecsegtetőnek tekintik. (Európai vonatkozásban Larry Thompson számos ellenpéldát mutatott be.) A felosztó-kirovó rendszerek járulékát érdemes két részre bontani. Az egyik rész a tényleges nyugdíjszolgáltatások fedezetéül szolgál, míg a másik részt tekintsük egyfajta nyugdíj adónak. (Ez utóbbi lehet negatív, 0 és pozitív szám.) A korosztály egyensúly megbomlása a fiatalabb korosztályok számára pozitív összegű „nyugdíj adó”-t eredményez, míg a rendszer bevezetésekor az első korosztályok számára ez az adó negatív rátájú. Elemzés tárgyát képezheti ezen nyugdíj adó dinamikája. Sajnos hazánkban alapos nyugdíjstatisztika híján ezen adó alapos elemzését nem tudjuk végrehajtani.

Egyszerű megfontolással megállapíthatjuk azonban azt, hogy a felosztó-kirovó rendszer egy zérusösszegű játék a generációk között, azaz ha valamelyik generáció csökkenteni akarja terheit, az egy másik generáció befizetéseinél kell, hogy jelentkezzen, így a felosztó-kirovó rendszerről fedezett rendszerre történő áttérés szükségképpen azonos összegű terhet jelent, legfeljebb egy-egy korosztály terhelése lehet más.

A generációk közötti egyensúlytól való eltérést különbözőképpen csoportosíthatjuk. Az egyik szempont az, hogy az egyensúlytól való eltérés a központi kormányzati költségvetésben vagy a nyugdíj alapoknál keletkezik, a másik szempontunk, hogy makro avagy mikro hatást eredményez. A fentieket az alábbi táblázatban foglaljuk össze.

		A vizsgálat tárgya	
		makro hatások	mikro hatások
elemzés tárgya	központi költségvetés	Költségvetési egyensúly	Korosztályi elszámolás
	nyugdíj rendszer	Implicit adósság	Járulék és adó hatások

Nyugdíjrendszer és gyermekáldás

A szociális ellátó rendszerek és a termékenység kapcsolatát illetően több teória is közkeletű a szakirodalomban. A Barro és Becker altruizmus koncepciójától az időskori biztonság elméletéig (Boldrin, Jones) mindkét koncepció azt jelzi előre, hogy a kiterjedő szociális biztonság csökkenő termékenységet eredményez. Ennek az irodalomnak jó áttekintését nyújtja Gál Róbert Iván könyve.

A nyolcvanas évek elejétől kezdve számos szerző vizsgálta a nyugdíjrendszerek és a születési ráták kapcsolatát. A szerzők többsége egyetértett abban, hogy a nyugdíjrendszerek általánossá válása negatív irányba módosítja a születési rátákat. Más szerzők e hatást és általában is a szociális rendszerek hatását marginálisnak tekintik. (Megítélésem szerint ezeknek a szerzőknek az álláspontja cáfolható. A szakirodalomban 2 németországi példa is elemzésre került, melyben egyetemben kimutatták a szociális rendszerek pozitív illetve negatív hatását a születésekre. Schwarz tanulmánya szerint amikor a Saar-vidék 1957-ben újra csatlakozott Németországhoz a korábbi francia megszállás alól, jelentős mértékben csökkent a termékenység. Ennek oka a korábbi nagyvonalú francia családtámogatási rendszer felváltása a jóval szűkösebb német rendszerre volt. Büttner tanulmánya szerint egészen a hetvenes évek közepéig a két német állam termékenységi adatai igen közel álltak egymáshoz. Ekkor az egykori NDK nagyvonalú népesedéspolitikai intézkedéseket vezetett be, ennek hatására emelkedtek a termékenységi ráták, a szülések egy része ugyan „előre hozott” szülés volt, de Büttner szerint az intézkedéscsomag mindenképpen megemelte a születési rátákat. A kilencvenes évek után pedig a néhai NDK területén jórészt a nyugati területek fogyasztói társadalmának beáram-

lása, de a családtámogatási rendszer szolgáltatásainak csökkenése okán is drámaian lecsökkentek a születési ráták.)

Érdekes módon a nyugdíjrendszer vitákban alig kap szerepet e visszacsatolási ág tanulmányozása, azaz a demográfiai válságból születések ösztönzésével való kezelése.

A hetvenes évektől kezdődően – Hohm (1975) – empirikus adatokon is megkísérelték bizonyítani a jóléti rendszerek és a termékenység kapcsolódását. Hohm tanulmánya 67 ország adatait vizsgálta, és jutott a termékenység és a jóléti rendszerek fordított kapcsolatára. Cigno és Rosati (1992) az olasz termékenységi adatok és a társadalombiztosítási adatok kapcsolódását vizsgálta. Tanulmányuk legfontosabb megállapítása, mind a társadalombiztosítás kiterjedtsége, mind a pénzügyi rendszer fejlettsége negatív irányba befolyásolja a termékenységet. (Journal of Population Economics 333. oldal.) A hosszabb távú idősorok elemzése hasonló eredményekre vezethet. A nyugdíjrendszerek termékenységre vonatkozó hatásvizsgálatára a nyolcvanas-kilencvenes évek fordulóján számos szerző vállalkozott. E szerzők az előbb említett két modell gondolatkerén belül maradván különböző hosszúságú idősorokat elemeztek, s különböző mértékben, de mindegyikük negatív hatást mutatott ki. A hatás nagysága jelentősen függött a szerzők által választott modellektől.

Tapasztalataink szerint a kiterjedt és beérett társadalombiztosítási rendszerekkel rendelkező társadalmakban a születési ráták igen alacsonyak. Nyilvánvalóan számos oka lehet ennek a jelenségnek. (A teljesség igénye nélkül: értékrend változás, női foglalkoztatottság változása, nők iskolázottsága stb. OECD(2005))

Minden generációnak a társadalmi újratermelésben kettős szerepe van. Egyfelől felhalmozás a saját idős kor biztonságának megteremtésére (ez felosztó-kirovó nyugdíjrendszer esetén az aktuális nyugdíjas korosztály nyugdíjának finanszírozását jelenti), és az utódok felnevelése, hogy legyen újabb korosztály, aki a mindenkori idősekről gondoskodik. Az utóbbi évtizedekben Európában hétköznapi élet ezen természetes rendje megbomlott, egyre kevesebb gyermek születik, ily módon egyre kevésbé biztos a korosztályok közötti egyensúly. Ilyen esetekben a demográfiai egyensúly megbillenését tőketartalék képzésével lehetne kompenzálni. (Gondoljuk meg, ha egy-egy generáció mondjuk csak feleannyi gyermeket nevel fel, mint az adott generáció létszáma, ekkor jelentős tőkét von ki a társadalmi újratermelésből. E szemléletben vizsgálódva hazánk költségvetésének kifejezetten többlettel zárónak kellene lennie.)

A nyugdíjrendszerek és a termékenység kölcsönös függése szükségessé tenné olyan nyugdíjmodellek kialakítását, melyek a születési rátát mind endogén paramétert vizsgálnák.⁴

⁴ *A jelenleg folyó NKFP kutatásunk egyik programpontja egy ilyen modell megteremtése.*

Érdeemes számba vennünk azt, hogy egy-egy gyermek születése mekkora többletjövedelmet eredményez a nyugdíjrendszer számára. Ezt a számítást Németországra nézve elvégezte Hans-Werner Sinn. Egy átlagos német járulékfizető életpályáját elemezve befizetéseinek jelen értékeit számítva megállapította, hogy 90e eurónak megfelelő többletjövedelmet jelent egy új járulékfizető a rendszernek. Ha nettósítjuk a fenti számítást, azaz levonjuk az átlag járulékfizető költségeit, akkor is mintegy 35e EU nettó nyereség marad a rendszerben.

Ez az okfejtés két dolgot is világossá tesz:

- a felnevelt gyermekek általában pozitív gazdasági hatásúak,
- a demográfiai egyensúlyhoz képest meg nem született gyermekek tőkivonást jelentenek, legalább a felnevelésük költségének erejéig a társadalomnak tartalékot kellene képeznie a nyugdíjrendszerben.

A fenti érveléssel a csökkenő születésszámokkal együtt élő társadalmakban bevezetendő valódi felhalmozó rendszer mellett érveltünk. (Hazánk jelenlegi második pillére nem ilyen, hiszen az költségvetési hiányt, nem pedig többletet eredményez jelenleg.)

Az eddigiekből világossá válik az, hogy a jelenlegi nyugdíjrendszerek kifejezett ellenőztönzőket tartalmaznak a születési ráták növekedésére, holott az egyszerű józan ész is azt jelentené, hogy a rendszer igyekezzék a demográfiai trendek megváltozását elősegíteni.

A nyugdíj szakmai viták sajnálatos módon nem terjednek ki arra, hogy ezt az ösztönző elemet milyen tartalommal és hogyan lenne érdemes a felosztó-kirovó rendszerekbe beilleszteni. Sinn tanulmánya azt fogalmazza meg, hogy méltányos lenne az egyensúlyi gyermekáldás alatti termékenységi rátával rendelkező többlet járulékot szedni. Kérdés az, hogy ez lehetséges-e? Megítélésünk szerint érdemesebb lenne a gyermeknevelést pozitívan ösztönözni, azaz a felnevelt gyermekek járulékából részesíteni az őket felnevelteket. Ilyen lehetőség lehet a nyugdíjjárulék egy részének közvetlen eltérítése, vagy külön demográfiai nyugdíjalap létesítése, amely külön kifizetéseket teljesít különböző demográfiai szempontok szerint.

A generációk közötti szolidaritás újragondolása

A társadalmat leírhatjuk úgy is, mint különböző társadalmi csoportok közötti jövedelem transzferek együttesét. E jövedelem transzfereket elemezhetjük generációk szempontok szerint is, azaz az emberek életpályájához kapcsolódó különböző mérlegekkel. Az ember gyermek és ifjúkorában a szülők generációja fedezi az iskoláztatás és az egészségügy költségeit, melyet a későbbiekben aktív korban törleszt egy-egy generáció. Ebben a megközelítésben fontos szempont egy-egy generáció fizetési mérlegének egyensúlya. A nyugdíjrendszereket is elemezhetjük ebből a szempontból. A közgazdaságtanban ezt a megközelítést generációs számlák rendszerének nevezik. Ebben a megközeli-

tésben a nyugdíjrendszert akkor tartjuk „fairnek”, ha a különböző generációk zérus mérlegösszeggel zárnak. Ez a megközelítés nem vizsgálja azonban az adott generáción belüli átcsoportosításokat, holott nyilvánvalóan a rendszert úgy is lehet fair a generációk között, ha generáción belül nagymértékben „unfair”. Egy-egy család, mely több gyermeket nevel fel, és gyermekei későbbiekben részt vesznek a járulékok és adók előállításában, jelentős jövedelmet áldoz a kevesebb gyermekkel rendelkező családok időskori biztonságára. E megfontolásból érdemes megfontolnunk ennek a negatív jövedelem transzfernek a kompenzálását. A köznyelv ezt az elemet nevezte „nagyipénznek”.

A jelenleg szokásos kormányzati elgondolásokra tekintsünk egy példát: kilencvenes évek közepén a német kormány megbízta az úgynevezett Rürup Bizottságot, hogy dolgozzon ki javaslatokat a nyugdíjrendszer hosszú távú fenntarthatósága érdekében. A bizottság a nyugdíjak helyettesítési rátájának csökkentését és korhatáremelést javasolt. Kérdés, ez a gyógymód alkalmas-e probléma hosszabb távú kezelésére? Megítélésünk szerint nem. Mint már korábbiakban kifejtettük, a nyugdíjrendszereknek legalább is ezeknek a kontinentális Európában működő felosztó-kirovó változatának két alapvető problémája van. Rövidtávon az alacsony foglalkoztatottság, míg hosszabb távon az alacsony gyermekáldás. A fenti megoldási javaslat e két probléma egyikét sem kezeli. A javaslatok bevezetését követően sem lesz magasabb a foglalkoztatottsági ráta és nem születik több gyermek sem. A Rürup Bizottsághoz hasonló megoldási javaslatokat készítenek szerte Európában a különböző nemzeti nyugdíj bizottságok. Megítélésünk szerint lényegileg eltérő új megoldásokra van szükség. A megoldási javaslatok irányát a német alkotmánybíróság 1992-es 87-es számú és 2001. 103-as számú ítélete kijelölte, mely ítéletek kimondják, hogy az időskori biztonsági rendszerek ellátásai, illetve járulékai estében figyelembe kell venni az ellátást elnyerő, illetve a járulékfizető által felnevelt gyermekek számát.

A német alkotmánybíróság ítéletét a teljes időskori biztonsági rendszerre általánosíthatjuk és véleményünk szerint megfontolás tárgyát kell, hogy képezze a nyugdíjrendszer kiegészítése a gyermekneveléstől függő ellátási pillérrel. E pillérből kapnának pótlólagos ellátást a gyermeket felnevelők. Így egy olyan ösztönző elem épülne a rendszerbe, amely összefüggést teremtene az időskori biztonság és a felnevelt gyermekek száma között. Véleményem szerint ez az elem hosszabb távon ösztönözné a gyermekvállalást.

A gyermekes családok helyzetét hasonló korú és jövedelmű családok helyzetével összehasonlító statisztikák nem készülnek. Így egy elnagyolt statisztikával szeretném jelzésszerűen érzékeltetni a fogyasztási szerkezet különbségeit. (Ismereteim szerint olyan statisztikák nem készülnek melyek a gyermekek felnevelésének költségeit évről évre számszerűsíténék. Nagy kár.)

Tábla Egy főre jutó kiadások háztartás típusok szerint

	Gyermektelen háztartások				Gyermekes háztartások							
	egy	több	tagú		1	2	3-x	1	2	3-x	2	3-x
			Forint	%								
	Forint		%		Forint						%	
Élelmiszer	214	164	25,8	25,2	134	128	105	24,1	26,0	31,2	26,0	31,2
	663	509			404	951	353					
Élvezeti cikk	43 939	37 688	5,3	5,8	30 106	24 174	18 452	5,2	4,9	5,5	4,9	5,5
Ruházkodás	27 304	32 184	3,3	4,9	34 577	31 853	21 370	6,0	6,4	6,3	6,4	6,3
Lakásfenntartás	202	116	24,4	17,8	93 086	77 319	52 635	16,1	15,6	15,6	15,6	15,6
	938	461										
Lakásfelszerelés	48 930	36 867	5,9	5,8	31 364	26 220	18 231	5,4	5,3	5,4	5,3	5,4
Egészségügy, testápolás	66 131	45 057	7,9	6,9	29 630	24 561	17 673	5,1	5,0	5,2	5,0	5,2
Közlekedés, hírközlés	109	123	13,1	18,1	112	85 320	48 965	19,3	17,2	14,5	17,2	14,5
	095	583			124							
Művelődés üdülés, szórakozás	59 073	48 356	7,1	7,4	50 332	43 606	26 147	8,7	8,8	7,7	8,8	7,7
Egyéb	23 150	21 744	2,8	3,3	17 617	15 492	9 453	3,0	3,1	2,8	3,1	2,8
Lakásberuházás	37 979	26 366	4,6	4,0	41 341	38 629	19 138	7,1	7,8	5,7	7,8	5,7
Összes	833	652	100	100	579	496	503	100	100	100	100	100
	200	814			583	124	052					

Forrás: Háztartás Statisztikai Évkönyv 2003, KSH 2005

A gyermekes családok jövedelmük döntő részér fordítják gyermekeik felnevelésre. A felnevelt gyermekek befizetett járuléka a teljes idősgeneráció ellátását finanszírozzák, függetlenül attól, hogy az adott egyén részt vett-e az ellátást finanszírozó generáció felnevelésében, avagy sem. (Jelen formájában a nyugdíjrendszer tekinthető akár a gyermektelenség ellenes biztosításnak is, holott eredetileg ez nem volt célja.) A nyugdíjrendszer tehát jelen formájában egy keresztfinanszírozást hajt végre jövedelmet csoportosít át a járulékfizető gyermekeket felnevelőktől a gyermektelenek irányába. E jövedelem átcsoportosítás indokoltsága kétséges. Ellen ösztönző hatása azonban világos, megítélesem szerint olyan szociális rendszereket érdemes működtetni, amelyek a társadalom számára hasznos teljesítményeket jutalmaznak meg. A fenti okfejtésből világos, hogy a nyugdíjrendszerek jelen formájukban nem ilyenek.

A gyermekneveléssel összekapcsolt nyugdíjpillér felépítése

E nyugdíjpillér finanszírozásánál különböző megoldási megfontolásokat alkalmazhatunk. (Érdeemes megint a németországi választási vitát felidézünk, melyben az egyik hatalomra aspiráló párt gyermekszámtól függő időszakos járulékcsoökkentést, míg a másik családi pótlék emelését javasolta.) Megítélesem szerint van más járható út is. Az egyik az aktív generáció által befizetett nyugdíjjárulékok egy részének eltérítése a felnevelő szülőkhöz, bizonyos kompenzációs mechanizmusokkal (a sérült gyermekeket felnevelő, a „lányos szülők” és egyéb élethelyzetek), a másik lehetséges út a befizetett jövedelemadó eltérítése az előbbiekhöz hasonló kiegészítésekkel. Vizsgálat tárgyát kell, hogy képezze az egyes alternatívák hatásainak számbavétele (jelen tanulmány kereteit túlfeszítené az erre kiterjedő erőfeszítés). Hasonlóan további vizsgálatokat igényel a bevezetendő új nyugdíjpillér terjedelme, azaz mekkora az az átirányításra kerülő összeg, amely az egyes generációkon belüli gyermek- és gyermektelen keresztfinanszírozást kompenzálja és elégséges ösztönző erővel bír a termékenység növelése érdekében.

Irodalom:

Barr, N.: Reforming Pensions: Myths, Truths and Policy Choices (Working P. 2000).

Barro, R. Becker G. (1989): Fertility Choice in a Model of Economic Growth, *Econometrica*, 481-508

Becker, G. S. (1981): *A Treatise on the Family*, Cambridge, Mass: Harvard University Press.

Becker, G. S., Barro R. J. (1988): A reformulation of the theory of fertility *Quarterly Journal of Economics* vol 103., 1-25. o.

Boldrin, M. B., Jones L. E. (2002): Mortality, Fertility and Saving *Rev. of Ec. Dynamics*, 775-814. o.

Börsch-Supan, A. (2001): Six Countries - And No Pension System Alike, Börsch-Supan - Miegel, szerk., 1-12. o.

Buchanan, J. 1990. *The Budgetary Politics of Social Security*, Weaver, C. (ed.), *Social Security's Looming Surpluses*, American Enterprise Institute, Washington, D.C.

Büttner, Th., Lutz, W. (1989) Measuring fertility responses in GDR, IIASA WP 89-37

Caldwell J. C. (1982): *Theory of fertility Decline.*, Academic Press.

Cigno, A., (1991) *Economics of the Family*, Oxford, Clarendon Press.

Chlon, A. - Fox L. - Palmer E.: *Notional Defined Contribution systems: How are they implemented?* (Working P. 2002).

Daykin, Ch.: *Privately managed old-age pension schemes: theory and reality* (Working Paper 2000).

Daykin, Ch.: *Unfunded pensions in the EU and in the UK public sector* (Working Paper 2001).

Diamond, Peter A. (1999) *Issues in Privatizing Social Security*. Cambridge, MA: The MIT Press for the National Academy of Social Insurance.

Disney, R. (1996): *Can we afford to grow older? A Perspective on the economics of aging*, MIT Press, Cambridge: Mass.

Disney, R. (1999) *Notional Accounts as a Pension Reform Strategy: An Evaluation*, Social Protection Paper Series, Discussion Paper No. 9928, Washington, D.C., World Bank.

Disney, R. (2000) *Declining public pensions in an era of demographic ageing: Will private provision fill the gap?* *European Economic Review*, 44, 4-6, 957-973.

European Commission (1996), *Employment in Europe*, Brussels, Luxembourg.

Gál, R. I.: *Apák és fiúk és unokák*, Osiris, 2003.

Hohm, C. F. : *Social security and fertility: an international perspective*. *Demography* 12, 629-644

OECD (2001) , *Employment Outlook*, Paris.

OECD: *Insurance and Private Pensions Compendium for Emerging*

Economies (Working P. 2001).

OECD (2005) ,d'Addio A., d'Ercole M.M. Trends and Determinants of Fertility Rates In OECD Countries, Paris.

Prinz, A. (1990) Endogenous fertility, altruistic behaviour across generations and social security systems, J. Population Economics 179-192

Schwartz, C. (1989) Les effets demographiques de la politique familiale en RFA Population 44. 395-415

Sinn, H-W. (2001) The Value of Children and Immigrants in a Pay as you go system Ifo Studien 47.

Sinn H-W (2005) Ist Deutschland noch zu retten? München

Thompson, L. (1998): Older and Wiser: The Economics of Public Pension, Washington, D.C., The Urban Institute Press.

Werding M. (1998) Zur rekonstruktion des Generationvertrages, Tübingen

A nyugdírendszer elszigetelése a rövid távú politikai döntésektől

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	165
A nyugdíjreform után	166
A rövid és hosszú távú fenntarthatóság.....	166
A mikro-alapok	171
Politikai ciklusok	173
A nyugdírendszer elszigetelése a rövid távú politikai döntéshozataltól.....	175
A jelenlegi rendszer nyitottsága.....	175
A rendszer elszigetelése a beavatkozás lehetőségének fenntartása mellett.....	178
A nyugdíjszabályokat alakító algoritmusok.....	178
A Nyugdíjtanács	181
Az Országgyűlés szerepe.....	183
Hivatkozások	185

Bevezetés

Egy jól paraméterezett, a beérés magas fokán álló nyugdíjrendszerrel kapcsolatban három exogén(nek tartott) tényezőről szokás beszélni, mint amelyek felboríthatják a rendszer hosszú távú egyensúlyát: a megváltozó demográfiai feltételek, a csökkenő foglalkoztatás, kiváltképp az idősebbek foglalkoztatása, és a romló járulékfizetési fegyelem.

A nemzetközi szakirodalmat jelenleg az első kérdés, az ipari társadalmak jelenleg még nem, vagy csak alig észlelhető, de a következő évtizedekben jelentkező öregedés uralja. Az öregedés, vagyis a termékenység visszaesése és a várható élettartam növekedése valóban általánosabb jelenség; nem csak Európa, hanem, kisebb mértékben, Amerika és, még Európánál is gyorsabban, Kína és Japán is öregszik.

Az idősebb munkavállalási korúak foglalkoztatásának csökkenése, azaz a nyugdíjba vonulás átlagéletkorának süllyedése már nem ennyire általános; Japánban például ma gyakorlatilag ugyanannyi idős korukban hagyják el a férfiak a munkaerőpiacot, mint 1950-ben, míg Európában (EU15) öt évvel hamarabb (és még ez is az utóbbi pár év javulásának eredménye; 2000-ben még hat évvel volt alacsonyabb az átlagos nyugdíjba vonulási életkor az európai férfiak körében, mint ötven évvel korábban). Ráadásul a volt tervgazdaságokban a foglalkoztatás csökkenése sokszerűen jelentkezett. Magyarországon ennek egy része azonnal elérte a nyugdíjrendszert, amennyiben a munkaerőpiac margójára szorulóknak közül, aki csak tehetett, bemenekült a nyugdíjrendszerbe. Aki nem tehetett, mert túl fiatal volt, olyan bukdácsoló munkaerőpiaci pályát tudott csak produkálni, ami a mostani idősebb aktív korú évjáratok öregedésével fogja néhány éven belül kihívás elé állítani a rendszert (Augusztinovics 2005, Augusztinovics és Köllő 2007). Másutt vagy nem volt annyira sokszerű a tranzíciós hatás (Csehország, Szlovákia, Szlovénia), vagy kisebb mértékben engedték be a nyugdíjrendszerbe (Lengyelország).

A járulékfizetési fegyelem gyors romlása a kilencvenes években jellemzően kelet-európai jelenség. Azokban az országokban, például Latin Amerikában, ahol a lefedettség vagy a járulékfizetési hajlandóság alacsony szintje probléma, ott mindig is az volt, nem most romlott el. A járulékelkerülés ennyire gyors elterjedése a tervgazdasági keretek szétesésének következménye, még akkor is, ha a gazdaság informalitása világszerte nő.

Ezek ismert és gyakran tárgyalt jelenségek. A továbbiakban azonban nem ezt a gondolatmenetet követem, mert a jelenlegi helyzetben nem elegendő a mikro-alapokról beszélni. Az alábbiakban amellet érvelek, hogy miközben a magyar nyugdíjrendszer rövid távú egyensúlya megbomlott az elmúlt tíz évben és a hosszú távú fenntarthatóság mutatói jelentősen romlottak, a mikro-alapok erősödtek, de legalábbis nem gyengültek. Ez arra enged következtetni, hogy nem a mikro-alapok, hanem valami más magyarázza a helyzet romlását. E tanulmányban amellet érvelek, hogy ez a valami más a rendszer túlzott kitétsége a rövid távú politikai döntéseknek, még pontosabban, a választási ciklusnak.

Elsőként felrajzolom a rövid és a hosszú távú fenntarthatóság mutatóinak idősorait, majd melléjük teszem a demográfia, a foglalkoztatás és a járulékfizetési fegyelem idősorait. Ezután bemutatok olyan idősorokat, amelyek illusztrálják, hogy a nyugdíjrendszer milyen mértékben kiszolgáltattot a választási ciklusnak. A tanulmány második részében pedig olyan intézményi konstrukciókat vizsgálok, melyek elejét vehetik annak, hogy újabb politikai ciklusok tépázzák meg a rendszert.

Nyugdíjreform után

Ebben a szakaszban azt vizsgálom, hogy mi történt a nyugdíjrendszer egyensúlyával rövid és hosszú távon és milyen összefüggésben lehetnek e változások a mikro-alapok alakulásával.

A rövid és hosszú távú fenntarthatóság

A rövid távú egyensúly alakulásának vizsgálata távolról sem egyszerű. A nyugdíjrendszer éves hiányának összege igen széles sávban mozog, attól függően, hogy hogyan számítjuk. Az alábbiakban négy kiadás és két bevétel-definiót ismertetetek és ezekből többféle hiánydefiniót vezetek le.

Nézzük először a kiadásokat. Az első definíció a nyugdíjak és nyugdíjszerű ellátások hivatalos meghatározása. Ez lefed minden olyan ellátást, amely így vagy úgy a munkaerőpiac elhagyásával kapcsolatos (kivéve a gyermekvállalás miatti időleges kimaradást a munkából), akár a társadalombiztosítás, akár a kormány finanszírozza. E kategóriát használják a KSH Statisztikai Évkönyvek Társadalombiztosítás fejezetei vagy az Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság statisztikai évkönyvei is. A második értelmezés olvasható ki Rocha és Vittas (2002) tanulmányából. A szerzők vizsgálata, amennyire ez tanulmányukból rekonstruálható, számol minden nyugdíjjal és nyugdíjszerű ellátással, kivéve azokat, amelyeket nem a társadalombiztosításból fizetnek. Éppen ezért „társadalombiztosítási nyugdíjként” fogok rá hivatkozni. A harmadik definíció, amelyet „életpálya-finanszírozási nyugdíjbiztosítás”-nak fogok nevezni, megítélésem szerint jobban megfelel az öregségi nyugdíjrendszer általánosan elfogadott biztosítási elvű megközelítésének; érdemes azonban némi távolságtartással kezelni, amennyiben egyelőre nincs körülötte még részleges szakmai konszenzus sem. E megközelítés szerint az öregségi nyugdíjrendszer nem tartalmazza az egészségi állapot aktív kori romlásából fakadó jövedelemkiesés kockázatával szembeni biztosítást (a rokkantnyugdíjakat) csak az öregedésből adódó jövedelepótlást (továbbá bizonyos halálzási kockázatokkal szembeni biztosítást, a hátramaradotti ellátásokat). A definíció megkülönböztető sajátossága, hogy nagyobb hangsúlyt ad a munkaerőpiaci öregedésnek, vagyis a munkaképességnek a képzettség elavulásából származó csökkenésének, mint a többi definíció. Ezért a nyugdíjkiadások közé sorolja a nem a társadalombiztosításból finanszírozott nyugdíjakat, amelyek közül néhány egyértelműen öregségi nyugdíj (korengedményes nyugdíj, előnyugdíj, bányásznyugdíj,

művésznnyugdij), vagy amelyek a munkaerőpiac pillanatnyi állapota szerint tényleges kimenekülési utat jelentenek a munkaerőpiacról azok számára, akik életkoruknál fogva még nem részesülhetnek öregségi nyugdíjban, elhelyezkedési esélyeik azonban rosszak (átmeneti járadék, rendszeres szociális járadék). Végül negyedikként használni fogom az államháztartás funkcionális mérlegéből származó „Nyugellátások” kategóriát is.

Bevételi oldalon értelmes megkülönböztetni a társadalombiztosítási nyugdíjjárulékokat illetve a csak öregségi nyugdíjjárulékokat. Az előbbi kategória a már említett Rocha és Vittas tanulmány szellemében a Nyugdíjbiztosítási Alapba fizetett társadalombiztosítási és nyugdíjjárulékokat (beleértve azt a kompenzációt is, amit a kormány fizet a magánpénztárakba áramló járulékok helyett) illetve a Egészségbiztosítási Alapba (EA) fizetett nyugdíjcélú járulékokat tartalmazza. Mivel az utóbbi elkülönítésére nincs mód, e tételt azonosnak vesszük az EA nyugdíjkiadásával. Ez a becslést jelentősen konzervatív irányba viszi, amennyiben úgy tűnik, mintha az EA hiányai csak a többi kiadási tételen keletkeznének. Más szóval, a bevétel még annál is kisebb, mint amit az 1. táblázat (5) oszlopa jelez. Az „életpálya-finanszírozási nyugdíjbiztosítás” bevétel-definíciója szerint viszont minden, a Nyugdíjbiztosítási Alapba befizetett járulékkal számolni kell (munkáltató és a munkavállaló által fizetett járulékok, azok a kormánytól érkező befizetések, amelyekben az állam járulékfizető, mint például a munkanélküli segély, a gyed, a gyes és hasonló transzferek után fizetett járulékok esetében), valamint az összes olyan járulékkal, amelyeket a biztosítottak és munkáltatóik a magánpénztárakba fizetnek. Ez a megközelítés továbbá számításba vesz egy sor kisebb járulékJellegű tételt, mint például a téves kifizetések visszatérülése és a késedelmi pótlék, amelyeket más számítások többnyire figyelmen kívül hagynak.

Az 1. táblázatban bemutatom a különböző definíciók szerint számolt bevételeket, kiadásokat és egyes lehetséges hiánydefiníciókat 1997 után. A táblázat először is világosan mutatja, hogy a hiány jelentős mértékben függ attól, hogy mit tekintünk járuléknak, és mit nyugdíjnak. Ezúttal azonban fontosabb az a megállapítás, hogy bármely definíció ugyanazt a trendet mutatja: 1997 és 1999 között stagnáló vagy növekvő, majd gyorsan visszaeső, 2001-től azonban ismét, egy politikai ciklussal megfejlten növekvő hiányt látunk. A rendszer rövid távú egyensúlya, ahelyett hogy a reform nyomán megteremtődött volna, még inkább felborult.

A rendszer hosszú távú egyensúlyával kapcsolatos mutatót, az implicit adósságot (nettó implicit kötelezettségvállalást) számolta ki Orbán és Palotai (2006) (lásd a 2. táblázatot). Eredményeik szerint az 1997-es nyugdíjreform az implicit nyugdíjadósság nagy részét eltüntette. A megmaradt, GDP-arányosan 25 százaléknyi implicit adósság nemzetközi összehasonlításban kifejezetten alacsonynak számít (Holzmann, Palacios és Zvinienne 2004). A 2000 és 2002 közötti járulékcsökkenések, a 13. havi nyugdíj és egyéb egyszeri járadékemlések azonban megsokszorozták a rendszer hosszú távú eladósodottságát, amit a nyugdíjkorrekció (a nyolcvanas években és a kilencvenes évek elején megállapított nyugdíjak kiigazítása) csak tovább növel.

I. táblázat:

Bevételek és kiadások a magyar nyugdíjrendszerben: eltérő definíciók

Év	Kiadások (md Ft)				Bevételek (md Ft)		Hiány (a GDP %-ában)			
	Nyugdíjak és nyugdíj-szerű ellátások	Társadalom-biztosítási nyugdíjnyújtások	Életpálya-fi-nanszirozói nyugdíj-biztosítási nyugdíjak	Nyug-ellátások	Társadalom-biztosítási nyugdíjnyújtások	Életpálya-fi-nanszirozói nyugdíjnyújtások	Hiány 1	Hiány 2	Hiány 3	Hiány 4
1997	(1) 805	(2) 707	(3) 681	(4) 672	(5) 693	(6) 622	(1-6) 2,1	(4-6) 0,6	(2-5) 0,2	(3-6) 0,7
1998	992	882	843	835	831	780	2,1	0,5	0,5	0,6
1999	1	1 010	949	944	941	866	2,2	0,7	0,6	0,7
2000	1	1 125	1	1	1 065	993	1,7	0,4	0,4	0,4
2001	1	1 308	196	213	1 208	1 119	2,0	0,6	0,7	0,5
2002	1	1 571	427	478	1 334	1 210	2,8	1,6	1,4	1,3
2003	1	1 722	563	598	1 526	1 391	2,4	1,1	1,0	0,9
2004	2	1 914	734	777	1 651	1 498	2,7	1,3	1,3	1,1
2005	2	2 145	933	992	1 827	1 641	3,0	1,6	1,4	1,3

Forrás: KSH Statisztikai Évkönyvek, Pénzügyminisztérium: Az államháztartás funkcionális mérlege és az Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság statisztikai évkönyvei.

Az egyes definíciókat lásd a szövegben.

2. táblázat:

A nyugdíjrendszer nettó implicit kötelezettségállományának alakulása

1997-1998 reform forga- tókönyv	Az eddigi járulékcsök- kentések után	13. havi nyugdíjakkal	A tervezett nyugdíjkor- rekció után (alapváltozat)	A jövőre tervezett járulékcsök- kentésekkel
-25%	-130%	-178%	-184%	-228%

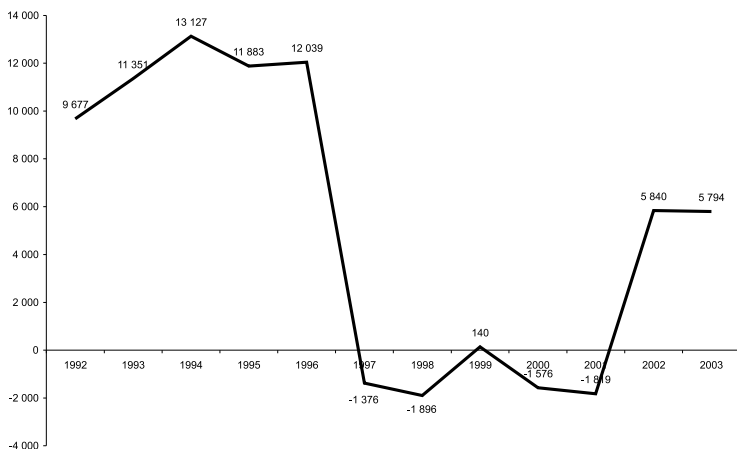
Forrás: Orbán és Palotai (2006).

Hasonló eredményre jutott Gál és Tarcali (2007) a korosztályi elszámolás módszerének alkalmazásával. A szerzők a korosztályi elszámolás során először korcsoportokra bontották a népességet, és kiszámították az egyes korcsoportok átlagos tagjának járulékbefizetéseit, illetve átlagos részesedését a nyugdíjából. A járulékok és nyugdíjak egyenlege a nettó járulékkorprofil. A következő lépésben kiszámították az egyes korcsoportok még hátralévő életében várható nettó befizetések összegét: ezek a korosztályi nyugdíjszámlák. Ha a korosztályi nyugdíjszámlák egyenlege hiányt mutat, ezt a még meg nem születetteknek kell terhelni. A korosztályi egyensúlytalanság mutatója azt méri, hogy a most születettek egész életpályára vonatkozó nettó járulékfizetése (korosztályi számlája) mennyire térnek el a még meg nem születettek nettó járulékfizetéseitől. Ha a most születettek és a jövő nemzedékek nettó életpályajáruléka között számottevő eltérés van, akkor a jelenlegi rendszer hosszú távon nem fenntartható. Korosztályi elszámolást lehet az egész államháztartásra is végezni és lehet elkülönítve csak a nyugdíjrendszerre. Előbbi esetben az összes adó- és járulékfizetéssel illetve juttatással és támogatással számolunk, utóbbi esetben csak a járulékokat és a nyugdíjakat vonjuk be a kalkulációba.

Az 1. ábra azt mutatja, hogy a még meg nem születettek és az újszülöttek korosztályi számlája közötti különbség 1992-ben nagyon magas szintről, fennként közel 9700 euróról (akkor még ECU-ról) indulva még tovább nőtt és 1994-1996 között 12-13 ezer euró körül tetőzött. Az 1997-es reform eltüntette a hosszú távú hiányt és még valamelyes többletet is produkált.⁵ Ez nem jelenti azt, hogy a rendszer a még meg nem születettek számára egységnyi feletti nyugdíj/járulékk rátát produkált volna, csak azt, hogy a rendszerben elszenvedett veszteségeiket nem növelték (sőt, valamelyest csökkentették is) a ma élő korosztályok által felhalmozott hiányok (többletek). A negatív korosztályi egyensúlytalanság, azaz a biztos hosszú távú fenntarthatóság azonban 2001 után gyors ütemben megváltozott, 2001-2002 között az 1996-1997 közötti javulás több mint fele elveszett. Az időszor, adathozzáférési okok miatt csak 2003-ig tart. Nagy valószínűséggel 2004-2005-ben az egyensúlytalansági mutató értéke tovább romlott.

⁵ Az implicit nyugdíjadósság és a korosztályi egyensúlytalanság hasonló mutatók. Az idézett két számítás eredményei közötti eltéréseket kisebb módszertani különbségek és eltérő paraméter-beállítások magyarázzák.

1. ábra: A nyugdíjrendszer korosztályi egyensúlytalanságának időso- ra, 1992-2003, euró

Forrás: Gál és Tarcali (2007).

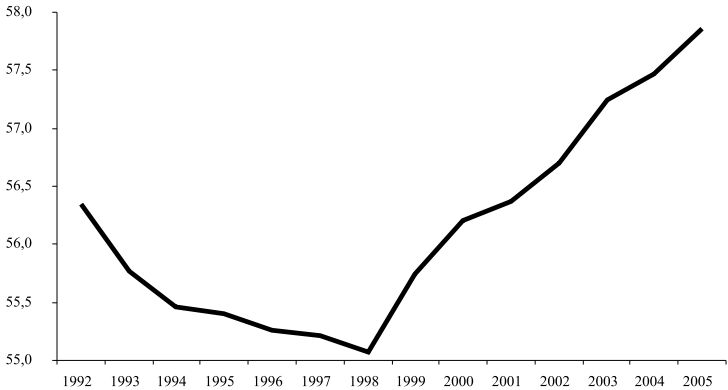
Összefoglalva tehát megállapíthatjuk, hogy a magyar nyugdíjrendszer rövid és hosszú távú egyensúlya a reform következtében beállt javulás után néhány évvel gyors tempóban megbomlott.

A mikro-alapok

A következő szakaszban azt vizsgálom, hogy a rövid és hosszú távú egyensúlyromlás milyen mértékben tudható be a rendszer mikro-alapjait, a foglalkoztatást, a járulékfizetési fegyelmet és a demográfiát illető változásoknak. A foglalkoztatási helyzetet egy, a kohorsz-specifikus aktivitási ráták alakulását tömören mutató szintetikus értékkel jellemzem. A nyugdíjrendszer szempontjából releváns, 40 év feletti kohorszokat veszem figyelembe. A 2. ábrán a munkaerőpiac elhagyásának átlagos becsült életkorát mutatom be. A becslés a nemzetközi összehasonlíthatóság érdekében a Latulippe (1996) módszerrel készült, amely az OECD 5-éves korcsoportjainak életkorral súlyozott munkaerőpiaci aktivitási adataira épül.⁶

A számításból az derül ki, hogy a munkaerőpiac elhagyásának átlagos életkora a reform előtt még csökkent, azóta azonban gyorsan emelkedett. Az 1998-as 55,1 éves mélypont után (a megfelelő érték 1992-ben még 56,3 év volt), 2005-re 57,9 évre nőtt. A munkaerőpiaci aktivitás csökkenése tehát indokolhatta a reform egyes intézkedéseit, kiváltképp a korhatáremelést, de nem okozhatta a rendszer egyensúlyának megrendülését a reform után.

2. ábra: A munkaerőpiac elhagyásának átlagos életkora

Forrás: Saját számítás az OECD munkaerőpiaci adatbázisa alapján.

A 3. ábra a járulékfizetésből számított bértömeg (angolul: covered wage bill) és a tényleges bértömeg (wage bill) arányát mutatja. A járulékfizetésből számított bértömeg egy olyan fiktív bértömeg, amely akkor adódna, ha a befizetett járulékok olyan bérekből származna, amelyek minden forintja után hiánytalanul befizették a járulékokat. Mivel Magyarországon a munkavállalótól levont járuléknak van plafonja, ami torzítja ezt a számítást, a munkáltató által fizetett járuléknak viszont nincs, csak az utóbbit vettem figyelembe (hasonló számítást közöl Máté 2004). Az ábra mutatja, hogy a járulékfizetési fejelem (vagy az intézményrendszer járulékbekajátási képessége) ingadozott a reform

⁶ A Latulippe-formula a következőképp definiálja a munkaerőpiac elhagyásának életkorát:

$$\overline{RA} = \frac{\sum_{x=40,44}^{70,74} {}_5R_{x,x+4}^z \cdot (x+5)}{\sum_{x=40,44}^{70,74} {}_5R_{x,x+4}^z}.$$

A ${}_5R_{x,x+4}^z$ kifejezés az x -től $x+4$ -ig terjedő korcsoport azon tagjainak számát adja meg z évre, akik a következő 5 évben várhatóan nyugdíjba vonulnak.

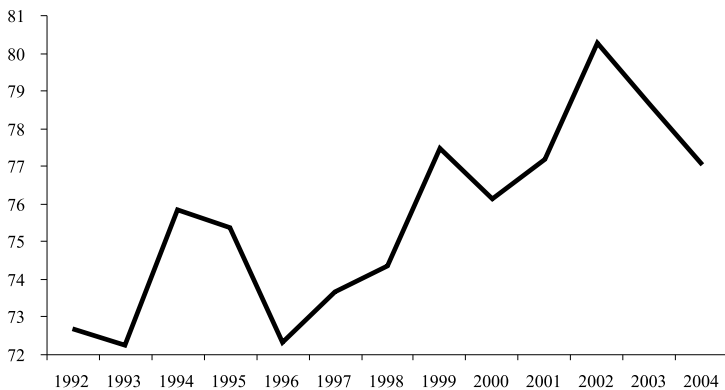
$${}_5R_{x,x+4}^z = (A_{x,x+4}^z - A_{x+5,x+9}^z) \cdot P_{x,x+4}^z, \text{ ahol}$$

$$P_{x,x+4}^z = \text{x-től x+4-ig terjedő korcsoport z évben még élő tagjainak száma,}$$

$A_{x,x+4}^z$ = az átlagos aktivitási ráta a x -től $x+4$ -ig terjedő korcsoportban z évben. Latulippe (1996) súlyozza a 40-44 éves kohorsz adatait, amit itt nem teszünk.

előtt és legalábbis nem romlott a reform óta. A befizetési arány az 1997-es 74 százalékról 2002-re már 80 százalékra nőtt és 2004-ben is 77 százalékon volt. A járulékfizetési fegyelem tehát, bár változatlanul alacsony, ugyancsak nem vezethetett az egyensúly gyors romlásához.⁷

3. ábra: A járulékfizetési arány alakulása a nyugdíjreform óta

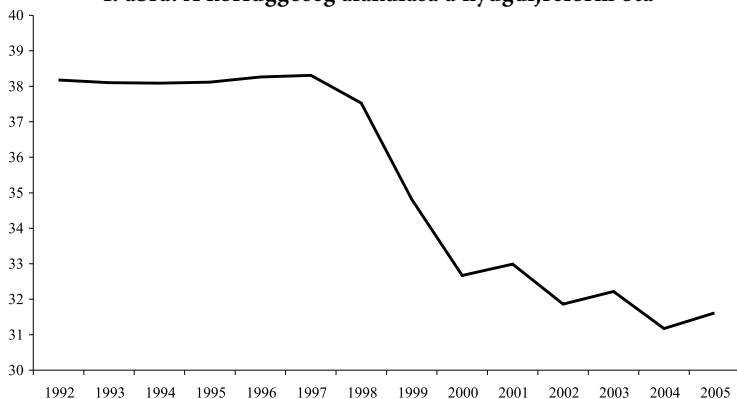

Forrás: Saját számítás a Nemzeti Számlák és az ONYF statisztikai évkönyvei alapján.
Megjegyzés: a vegyes jövedelem nem része a bértömegnek.

A korfüggőség (a nyugdíjkorhatár felettek aránya a 15 évnél idősebb korhatár alatti népességhez képest) 1997-ig gyakorlatilag változatlan volt, a korhatáremelés következtében azonban gyorsan, 38 százalékról (1997) 32 százalékra (2005) csökkent (lásd a 4. ábrát). A rövid távú egyensúlyromlásért tehát a nyugdíj-demográfia ugyancsak nem okolható. Hozzá kell tenni, hogy a termékenység tovább csökkent a vizsgált időszakban, a halandóság pedig tovább javult. Tehát a hosszú távú demográfiai kilátások a reform időpontja óta tovább romlottak. Itt azonban egy pontosítás szükséges: ami romlott, az a hosszú távú korfüggőség, nem pedig az, amit a hosszú távú korfüggőséggel kapcsolatban 1997-ben várni lehetett. Azaz, a hosszú távú egyensúly 1997 óta történt romlását, az implicit adósság vagy a korosztályi egyensúlytalanság növekedését nem magyarázza a korfüggőség hosszú távú növekedése, mert az az 1997-es előrejelzésekben praktikusán ugyanakkora volt, mint a 2003-as előrejelzésekben.

⁷ Itt hozzá kell tenni, hogy a járulékfizetésből számított bértömeg mutatója érzéketlen a járulékteher járulékfizetők közötti súlyos aránytalanságaira. Barabás (2007) kimutatta, hogy a járuléktömeg 88 százalékát az aktív korú népesség mindössze 40 százaléka fizeti.

4. ábra: A korfüggőség alakulása a nyugdíjreform óta

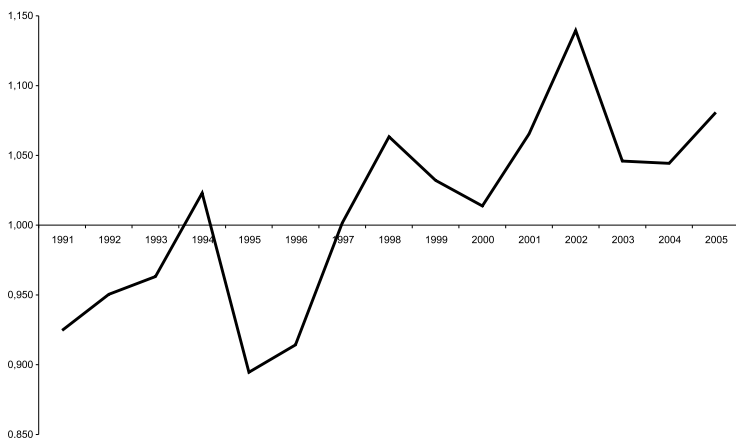
Megjegyzés: korfüggőség: a nyugdíjkorhatár felettek aránya a 15 évnél idősebb korhatár alatti népességhez.

Politikai ciklusok

Ezek szerint sem a rövid távú, sem a hosszú távú egyensúly megbomlása nem vezethető vissza a mikro-alapok romlására vagy legalábbis a vártnál nagyobb mértékű romlására. Az alábbiakban egy újabb tényezőt, a rendszer politikai kitettségét vizsgálom. Azzal érvelek, hogy a magyar nyugdíjrendszer nagyon erősen reagál a választási ciklusra, és épp azok az elemi erodálódtak el az elmúlt évtizedben, amelyek a rövid távú politikai nyomásnak leginkább ki vannak téve. Az 5. ábrán bemutatom a nyugdíjellátások egy ellátottra eső reálértékének változását az előző évihez viszonyítva. Azokban az években, amikor a szóban forgó érték 1-nél nagyobb, a nyugdíjak nőttek az előző évihez képest. Amikor az érték nagyobb, mint az előző évben, akkor a növekedési ütem meghaladta az előző évi növekedési ütemet.

Az ábrán erős politikai ciklus vehető ki. A választások utáni első és második évben az ellátások növekedési üteme visszaesik; az 1998 előtti két ciklusban, ezekben az években kifejezetten csökkennek a reálnyugdíjak. A választás előtti évben viszont a növekedési ütem mindig meghaladja az előző évit, a választási években pedig még nagyobb mértékű a növekedés. További kutatással lehet csak eldönteni, hogy ez a ciklus a választóközönség éretlenségét mutatja-e, vagy a politikai döntéshozók téves számítását, tekintve, hogy az ábrán szereplő mindhárom választást a pozícióban lévő kormány elvesztette. A ciklikus nyugdíjemelések tehát látszólag hatástalanok; az is lehet azonban, hogy enélkül, vagy a soron kívüli emelésekre szánt összeg más felhasználásával még nagyobb arányú vereségeket szenvedtek volna a választásra induló kormányok.

5. ábra: Ellátások egy ellátottra eső reálértéke az előző évihez viszonyítva

Megjegyzés: Minden nyugdíj és nyugdíjszerű ellátás.

Részletes, és jelenleg még hiányzó elemzés alapján lehet csak eldönteni, hogy az egyensúlyromlást milyen mértékben okozta a nemzetközi adóverseny és milyen mértékben a szavazatvásárlási szándék. A kérdést azért érdemes tisztázni, mert a helyzetet előidéző feltételek adottak, a nyugdíjrendszer felelősei nem tudják azokat kontrollálni. A nemzetközi adóverseny megakadályozza a járulékemelést és a jövőben esetleg további járulékcsoökkentéseket kényszeríthet ki. A járadék-oldali politikai ciklus kialakulásának feltételei – a nagy pártokat preferáló és stabil kormányokat eredményező, szoros választási eredményeket szülő választási rendszer, a pártoktól független véleményformálók hiánya, és az éretlen, rövid politikai memóriával rendelkező választók viszonylag magas aránya – belátható időn belül ugyancsak fennmaradnak. A feladat tehát az, hogy olyan intézményi biztosítékokat találjunk, amelyek az adott feltételek mellett csökkentik a nyugdíjrendszer kiszolgáltatottságát a rövid távú politikai befolyástól.

A nyugdíjrendszer elszigetelése a rövid távú politikai döntéshozataltól

A fentiek ekképp foglalhatóak össze: a magyar társadalom politikai érettségének hiánya és még néhány, a politikai berendezkedést jellemző sajátosság miatt a nyugdíjrendszer intézményi védelemre szorul a rövid távú politikai döntésekkel szemben. Ez nem jelenti a demokratikus berendezkedés megszüntetését, de mindenképpen visszalépést jelent a demokrácia ideális működési módjától. Ideális esetben a politikai elit olyan önkontrollra képes, a szélesebb választói tömeg pedig olyan mértékben megbízik a politikai véleményformálókban és szakértőkben, hogy a hosszú távú érdekeket nem lehet

feláldozni a rövid távú szavazatszerzés érdekében. Nyilvánvalóan ez az ideális állapot nem általános a demokráciákban, de nem is érdemes őket rögtön, mint illúziókat elhessenteni. Minden jel szerint Norvégia képes ellenállni annak a kísértésnek, hogy az ország szénhidrogén-jövedelmeit eltékozzolja. Az Egyesült Királyságban a jegybank önállósága a gyakorlatban megvalósult még mielőtt ezt törvény írta volna elő. A példák sora még bővíthető, igaz, nem nagyon hosszsan. Mindenesetre a miénkhez hasonló nyugdíjciklus ismeretlen más országokban, még akkor is, ha a politikai beavatkozás viszont ismerős. Általában véve, bár a politikai üzleti ciklusokkal foglalkozó szakirodalom bővelkedik empirikus példákban, sok esetben még arról is vita folyik, hogy egyáltalán léteznek-e ciklusok. A mi esetünkben ezen senki sem vitatkozik.

Nem mintha a kormány mozgásszabadságát korlátozó intézmények az ideális megoldást jelentenék. Az efféle intézmények költségesek, nem feltétlenül garantálják a hatékony kontrollt, és esetenként káros működési bémultsághoz is vezethetnek. Sok múlik tehát azon, hogy milyen működési szabállyal indítjuk őket újukra. Mindenképpen könnyebb lenne nélkülük; a magyar demokrácia azonban a jelek szerint jelenleg nem tud efféle mankók nélkül működni.

Az alábbiakban azokat a fontosabb kérdéseket körvonalazom, amelyeket meg kell tudnunk válaszolni, mielőtt belekezdünk a nyugdíjrendszer hosszú távú érdekeinek védelméért szavatoló intézményi reformokba. A legtöbb kérdésre még nem tudom a végleges és egyértelmű választ. Céloom a probléma és a részletkérdések felvetése, és csupán egy-két ponton a kérdések megválaszolása.

A jelenlegi rendszer nyitottsága

Amikor a nyugdíjrendszert elszigeteljük a rövid távú politikai döntéshozattól, kétfajta hibát követhetünk el: ha a politikai döntéshozók nem tudnak hozzáférni a rendszer paramétereikhez, pedig ésszerű volna, illetve ha hozzáférnek, pedig nem volna ésszerű. Az elmúlt évek hazai tapasztalatai a második típusra korlátozódnak, ennek alapján azonban hiba lenne olyan reformokat életbe léptetni, amelyek alkalmazkodásképtelenné tennék a nyugdíjrendszert a változó körülményekhez. Továbbá, egy ésszerű elszigetelési módszernek nem csupán azt a fajta kockázatot kell tudnia csökkenteni, ami a jelenlegi helyzetben elsőként eszünkbe jut, nevezetesen a járadékosok nyomását arra, hogy jogosultságszerzéssel nem megalapozott, fedezetlen és fenntarthatatlan járadékemelését kényszerítsenek ki, hanem annak kockázatát is, hogy a felhalmozott nyugdíjvagyonot vagy jogosultságokat más választói csoportok, például adófizetők vagy a közpénzek más felhasználói megdézsmálhassák.

Mindezek szem előtt tartásával azt kell először számba vennünk, hogy jelenleg hol lehet beavatkozni a rendszerbe, mely pontokon lehet és érdemes a beavatkozás lehetőségét elzárni, milyen eszközökkel tegyük ezt, végül pedig, hogy hány helyen és hol hagyjunk mégis teret a beavatkozásra. Azt, hogy ki avatkozhasson be, a következő pontban vitatjuk meg.

A beavatkozási lehetőségek jelenlegi listája igen hosszú. Nézzük először csak az öregségi nyugdíjat. Az, hogy mi minősül szolgálati évnek változtatható és az elmúlt évtizedek során változott is. Az egyetemi tanulmányokkal töltött évek, az azóta megszűnt kötelező katonai szolgálat évei tekinthetők szolgálati évnek, de ki is vehetők onnan. A nők szolgálati év beszámítást kaphatnak gyermekszám szerint, de ez könnyen megváltoztatható. A gyes-ből és a munkanélküli ellátásokból a kormány járulékot von le és fizet a nyugdíjalapba. Ezáltal jogosultság keletkezik, ami azonban tollvonással megszüntethető (a járulékfizetéssel együtt). A szolgálati évek ráadásul a jelenlegi nyugdíjskálán nem azonos értékűek. Az épp aktuális számítási mód is több változtatás eredménye és maga is meg fog változni a törvény szerint 2013-ban.

A következő nyitott pont a keresetbeszámítás. A nyugdíjjárulék alapja korlátos felülről; ez a plafon azonban az elmúlt évek során többször jelentősen változott. A kezdőnyugdíj kiszámításának alapja a nettó kereset, de hogy mi tekintendő nettónak (csak a személyi jövedelemadótól vagy a személyi jövedelemadótól és a nyugdíjjáruléktól egyaránt megtisztított kereset), az épp most változik. 2013-tól pedig, a törvény szerint a bruttó kereset lesz a számítás alapja. A kereset egyes sávjai sem egyformán számítanak be. A magasabb kereseti sávok kevesebbet érnek; ez az ún. degresszió. A sávhatárok és a degressziós sávok mind megváltoztathatóak; a sávhatárok alakulása miatt a degresszió mostanra gyakorlatilag már el is tűnt.

Mindez eddig a kezdőnyugdíj megállapítása során lehetséges beavatkozások hosszú, de nem teljes listája. Változtatni azonban a már megállapított nyugdíjakat is lehet. Sőt kell is. A nyugdíjak értéke évről-évre nő; az indexszabály azonban módosítható és az elmúlt évtizedben többször módosult is. Az 1970-es évek elejétől érvényes rendszeres éves emelést az infláció megelődulásával először ad hoc rendkívüli emelések váltották fel, majd 1992-től a keresetek növekedéséhez igazították az indexet. Az azonban, hogy melyik év legyen az igazítás alapja, az az évi előrejelzett, vagy az előző évi tényleges keresetnövekedés, szintén többször változott a 90-es években. Az 1997-es törvény végül megfelezte a reálkereset-indexet, de ezt, az ún. svájci indexet, az egymást követő kormányok rendre felülírták soron kívüli emelések, illetve naptárreform (az egy évben lévő hónapok számának felemelése) révén. Jelenleg pedig újra napirendre került az index-szabály törvényi megváltoztatása (áttérés az árindexre).

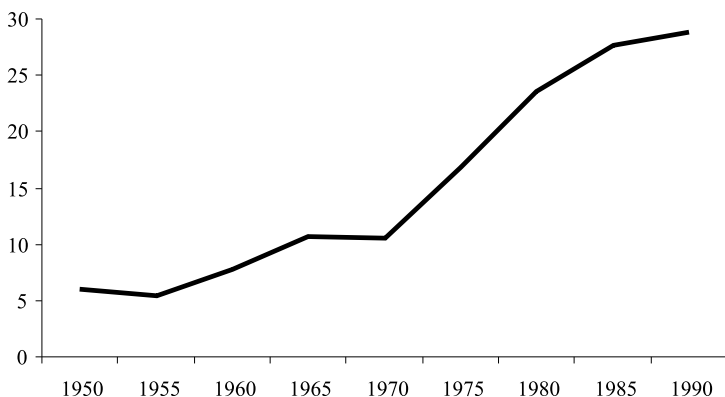
Ugyancsak változtathatók, és változnak is, a hozzátartozói nyugdíjak, a nem a társadalombiztosítási alapokból fizetett nyugdíjak és a gyakran a munkaerőpiacról való kimenekülés egyéb csatornáiként funkcionáló rokkantnyugdíj és redukált rokkantnyugdíj formák (az átmeneti járadék és a rendszeres szociális járadék).

Összefoglalva: a rendszer se nem szolgáltatás-meghatározott (defined benefit), se nem járulék-meghatározott (defined contribution), mert az adott szolgáltatás-szint eléréséhez szükséges feltételek és a járulék-szolgáltatás kapcsolat egyaránt kiszámíthatatlan. Ez befolyásolja mind a nyugdíjasok, mind az aktívak magatartását. A kiszámíthatóság hiánya miatt a nyugdíjasok becsa-

pottnak és kizsákmányoltak érzik magukat, azokban az esetekben is, amikor ez indokolatlan,⁸ és készséggel elfogadnak, sőt kezdeményeznek minden, a szabályoktól eltérő nyugdíjmelést, az aktívak pedig, nem tudván, hogy mire számíthatnak a jövőben, mindent elkövetnek, hogy elkerüljék a járulékfizetést. Ezt a késztetést egyaránt érzi a rövidlátó és a távlatokban gondolkodni tudó munkavállaló. Az előbbi számíthat arra, hogy járulékfizetéssel nem megalapozott szolgáltatáshoz juthat, az utóbbi pedig okkal tarthat attól, hogy befizetett járuléka rossz megtérüléssel fog nyugdíjja változni.

Ezen egyféleképpen lehet változtatni: úgy kell rögzíteni a szabályokat, hogy azokat ne lehessen megváltoztatni. A beavatkozás útját minősített többséghez kötött törvénnyel, Magyarországon kétharmados törvénnyel kell elzárni. Első javaslatom tehát az, hogy *a nyugdíjrendszert szabályozó törvénycsomagot kétharmados törvénnyé kell tenni.*

6. ábra: Fedezeti járulékmérték a magyar nyugdíjrendszerben

Forrás: Bod (1995).

Megjegyzés: fedezeti járulékmérték: az a járulékszint, amely adott évben épp fedezi az ellátásokat.

Ez azonban egyből kínálja a következő kérdést: mi legyen az a szabálycsomag, amit ennyire erős törvényi védelemmel látunk el? Mi lett volna, ha ilyen erejű védelemmel látták volna el, mondjuk az 1951. évi 30. sz., a társadalombiztosítási nyugdíjról szóló törvényt? Ez a törvény 4 százalékos járulékmértéket állapított

⁸ Az öregségi nyugdíjasok több mint 30 százalékának az elfogadott szolgálati ideje rövidebb, mint 30 év. Mivel a nyugdíjkorhatárt elérők várható teljes élettartama meghaladja a 70 évet, ez azt jelenti, hogy a szóban forgó ellátotti kör közel egyharmada teljes életpályájának csupán 40 százalékát vagy annál kevesebbet töltött járulékfizetőként. Ennyi szolgálati év után indokolatlan elfogadható nyugdíjra számítani. A kevesebb szolgálati évet megkövetelő rokkantnyugdíj-formákba menekült álokkantakra pedig ez fokozottan érvényes.

meg a nyugdíjak és baleseti járadékok fedezésére (Szabó 2000), nem specifikálva a rendszer beérése következtében szükségessé váló magasabb járulékszintet. A 6. ábrán, Bod Péter számítása nyomán bemutatjuk a fedezeti járulékmérték alakulását a rendszer beérése során, 1990-ig. A fedezeti járulékszint emelkedése nem pusztán a jogkiterjesztéseknek, a rendszer nagyvonalúságának és a nyugdíjazáskor várható élettartam növekedésének köszönhető, hanem annak, hogy a beérés során az ellátotti körbe újonnan belépő friss-nyugdíjas kohorszok átlagos szolgálati ideje egyre hosszabb. Lehetett volna ezt az 1951-es 4 százalékos járulékból finanszírozni? És: lehetett volna pontosan előreszámolni a fedezeti járulékszintet? A válasz mindkét kérdésre nyilvánvalóan nem. Kockázatot jelentett volna, ha akár az 1951-es szintet, akár egy, így vagy úgy előreszámolt járulékszintet rögzítettek volna. Csak néhány tényező, amivel 1951-ben nem számolhattak: az aktív korú népesség 2-3 százalékanak emigrációja 1956-ban, az 1951-es 21 százalékos infláció után 40 százalékos fogyasztói áremelkedés 1952-ben, utána viszont gyakorlatilag teljes árstabilitás 1970-ig, és így tovább.

A következtetés tehát: ha a nyugdíjformula összes elemét, az index-szabályt, a korhatárt és az összes többi komponenst megvédjük a változtatástól, akkor a rendszer alkalmatlanná válik a változó peremfeltételekhez való alkalmazkodásra. Ezt nyilvánvalóan el kell kerülni. Ezen kívül azonban van még egy további fontos indok arra, hogy valamilyen módon meg lehessen változtatni a szabályokat. Tudásunk a nyugdíjrendszer működésével kapcsolatban folyamatosan növekszik, egyre több tapasztalatunk van és a társadalomtudományi elméletalkotás is egyre pontosabb cselekvési modelleket produkál. Mi történjék akkor, ha egy kor egészen másként gondolkozik a nyugdíjrendszerről, mint az előző generációk? Nyilván fenn kell tartani annak lehetőségét, hogy a növekvő tudás beépülhessen az intézményrendszerbe.

Javaslatom ezért egy háromlépcsős eljárás:

1. Minimálisra (de nem nullára) kell csökkenteni a beavatkozási lehetőségek számát; a szabályokat sarokszámok helyett számítási algoritmusokra kell építeni.
2. A szükséges beavatkozásokat egy, az Alkotmánybíróságra vagy a Monetáris Tanácsra távolról emlékeztető Nyugdíjtanácsra kell bízni, amelynek tagválasztási rendjét, üzemmenetét és eszköztárát világos szabályok írják le.
3. A beavatkozási lehetőségek listájának átírásáról vagy a működési alapelvek megváltoztatásáról azonban az Országgyűlés döntsön, kétharmados többséggel.

A rendszer elszigetelése a beavatkozás lehetőségének fenntartása mellett

Az alábbiakban felvázolom, hogy miként lehetne elejét venni a politikai ciklus újbóli jelentkezésének. Innentől számítva a kifejtés módja változni fog. Kevesebb empirikus elemzésre tudok támaszkodni és javaslataim is több bizonytalansági elemet tartalmaznak majd, mint eddigi megállapításaim. Céloom a nyugdíjreformról szóló vita új mederbe terelése, azaz elsősorban kérdésfelve-

tés. A részletes megoldási javaslatok kidolgozása több időt vesz majd igénybe és nem is egy ember munkája kell, hogy legyen (Diamond 1999).

A nyugdíjszabályokat alakító algoritmusok

Első javaslatom szerint a nyugdíjrendszer szabályozásának részleteit, a kezelendő kockázatok listájától a kereset- és szolgálati idő beszámításon át a nyugdíjak adóztatásáig és az index-szabályig bezárólag kétharmados többséggel rögzíteni kell, hogy az épp aktuális kormány ne nyúlhasson hozzájuk. A rögzítendő elemek részletes listáján kívül ki kell mondani, hogy a törvényhozó kifejezett szándéka a rendszer elszigetelése a rövid távú politikai döntésektől, tehát ha az épp aktuális kormány talál olyan rést, amelyet a részletes lista nem tartalmazott, akkor arra is terjedjen ki a kétharmados védelem.

Célszerű ezt a törvénykezési aktust összekapcsolni a szabályrendszer átalakításával. A jelenlegi nyugdíjszabályok ugyanis merevek, függetlenek azoktól a külső feltételektől, amelyek között érvényesíteni kell őket; ez pedig elkerülhetetlenné teszi a rendszeres korrekciót. Márpedig célunk épp az, hogy minimálisra szorítsuk a szükséges beavatkozások számát és elszigeteljük a rendszert a rövid távú megfontolásoktól. Egy olyan konstrukció például, amely egyensúlyi költségvetés mellett működne rövid távon, most, amikor a rendszer korfüggősége csupán 31 százalékos (lásd a 4. ábrát), hiányt teremtené 2020-ban, amikor a jelenlegi nyugdíjkorhatár mellett már ismét 39 százalékos lesz a korfüggőség, magasabb, mint az 1997-es reform előtt, hacsak beépített automatizmusok nem alakítanák a járulékmértéket, a nyugdíjkorhatárt vagy az ellátásokat úgy, hogy azok egyensúlyba hozzák a költségvetést.

A beépítendő automatizmusok pontos listáját és részleteit természetesen további kutatásnak kell megelőznie (Weaver 1988 az efféle automatizmusok törvénybe iktatását nevezte automatikus kormányzásnak). Itt most csupán ahhoz kívánok támpontot adni, hogy minek alapján döntsük el, melyek legyenek a változó és melyek a nem változó elemek. Elsősorban két szempontot emelek ki: a komponensek alakításában mutatkozó mozgásszabadságot (mennyire szabad a szabályozó a szóban forgó komponens alakításában, azaz milyen mértékben korlátozzák be külső, nem befolyásolható tényezők) és mennyire koncentráltak a hatások kohorszok szerint.

Járulékdoldalon a járulékmérték alakításának külső korlátja a nemzetközi adóverseny. Amennyiben tehát a rövid távú egyensúly megteremtéséhez szükséges alkalmazkodást a járulékok emelésével kívánjuk elérni, számolnunk kell azzal, hogy a járulékemelés egy ponton túl tőke kivonással vagy legalábbis a tőkebeáramlás visszaesésével járhat együtt. További mérlegelendő szempont a járulékmérték és a gazdaság informáltsága közötti összefüggés. Magasabb járulékok több gazdasági szereplőt kényszerítenek arra, hogy járulékelkerülő technikákat alkalmazzon, vagy csaljon. Ez a folyamat ráadásul a tapasztalat szerint nem szimmetrikus: a járulékok újbóli csökkentése nem ugyanannyi szereplőt terel vissza a járulékfizetők közé, mint amennyit a korábbi járulékemelés kiszorított. Végezetül, minden olyan változás, amely a járulékfizetés

és a későbbi nyugdíjak kapcsolatát erősíti, egy esetleges járuléknövelés következményeként tovagyűrűző nyugdíjnövekedéshez vezet. Mindezek ellenére, korlátok között, a járulékmérték alkalmas lehet arra, hogy az egyensúlyi alkalmazkodás egy részét átvegye.

A járulékalap bővítése, a járulékelkerülés csökkentése, a járulékfizetők közötti tényleges járulékmérték szóródásának csökkentése a nyugdíjrendszer stabilizálásának egyik kiemelkedő terepe. Ugyanakkor a járulékalap alakítása (a járulékfizetésre kötelezett jövedelemforrások listájának változtatása, vagy a járulékbajtás szigorúságának változtatása) nyilvánvalóan nem olyan paraméter, amelynek algoritmusát meg lehet adni a törvényben. A járulékmérték azonban összekapcsolható a járulékalap bővülésével. Amilyen mértékben sikerül járulékfizetővé tenni a korábban járulékelkerülő kereseteket, olyan mértékben csökkenthető a járulékmértéke mindenkire nézve.

A döntéshozó a legkisebb mértékben és a leglassabban a demográfiai mutatókra tud hatni. Az egyes korévek kihalási rendje meglehetősen pontossággal előrejelezhető, tehát azt a számot, hogy adott korhatár felett és alatt melyik évben hányan lesznek, elég jól meg tudjuk becsülni, évtizedekkel előre. Maga a korhatár azonban viszonylag szabadon alakítható olyan értelemben, hogy a külső akadály, amely ennek a mozgásnak korlátot szab, viszonylag rugalmas. A szóban forgó akadály az idősebb munkavállalók alkalmazhatósága. A produktivitás az életkorral csökken és ezt a tapasztalat csak átmenetileg tudja ellensúlyozni. Továbbá, a munkaerőpiacon hasznosítható szakmai ismeretek élettartama a technikai fejlődés következtében gyorsan rövidül, az idősebb munkavállalók szakismeretei, sőt alapismeretei is, elavulnak, azokat rendszeresen frissíteni kell. A korhatáremelésnek így gátat szabnak a továbbképzési rendszer hiányosságai. A tapasztalat az, hogy a korhatáremelés tovább tartja munkában azokat, akiknek van állása, viszont nem juttatja munkához azokat az idősebb munkavállalási korúakat, akik elvesztették az állásukat.

A korhatáremelés, különösen, ha kevésbé fokozatos, erősen koncentrált hatást fejt ki kohorszónként. Ezt ugyancsak figyelembe kell venni, amikor arról döntünk, hogy a szabály-együttes mely komponense milyen mértékben hordozza a szükséges egyensúlyi alkalmazkodás terheit. Magyarországon a korhatáremelés egy átlagos, 1947-es születésű nő számára, 18 éves korban kezdett munkaerőpiaci karrier mellett közel 20 százalékkal hosszabb munkavállalási időt és hozzávetőlegesen 40 százalékkal rövidebb nyugdíjban eltöltött élettartamot szabott meg, mint egy átlagos, 1941-es születésű nőnek, azonos számú gyermek mellett (igaz, az 1947-es születésűek is elmehetnek korábban is nyugdíjba, ha megvan a szükséges szolgálati évük).

Az egyensúlyi alkalmazkodás további lehetséges paramétere az ellátások szintje. A hosszú távú egyensúlyt ellátásoldalról már a keresetbeszámítás során is meg lehet célozni. Az eszmei tőkeszámolás, ún. NDC-rendszerek eszmei kamatlábai olyan algoritmusokra építhetők, amelyek lehetővé teszik a hosszú idő átlagában számolt várható ellátások hozzáigazítását a hosszú idő átlagában számolt járulékokhoz. Egy ilyen rendszer azonban demográfiai hullámzások-

nak és foglalkoztatási sokkoknak éppúgy ki van téve, mint minden más felosztó-kirovó rendszer (Valdes-Prieto 2000, Barr 2005).

A nyugdíj-megállapítási szabály (új nyugdíjak) vagy az index-szabály (korábban megállapított nyugdíjak) alakítása, amelyek együttesen végül is kialakítják az életpálya-nyugdíjakat, ugyancsak viszonylag rugalmas. Az azonban, hogy a megállapítási szabály (például a nettó kereset újradefiniálása 2008-tól) vagy az index-szabály módosul, eldönti, hogy az alkalmazkodás hatásai mennyire koncentrálnak egyes kohorszokra, milyen törés keletkezik az életpálya-járulékokra számolt hozamok idősorában. Az ellátási szint (a helyettesítési ráta) az a pont, ahol a legkönnyebb beavatkozni a rendszerbe. A járadékoldali alkalmazkodásnak elsősorban politikai korlátja van, bár a beavatkozónak arra is tekintettel kell lennie, hogy a járadékok túlzott nivellálása (ami a járadékcsökkentés leggyakoribb módja) negatív ösztönző hatásokkal jár.

A fentieket összefoglalva tehát itt tartunk a gondolatmenetben: a nyugdíj-szabályokat a nyugdíjtörvény kétharmadosítása során célszerű újragondolni; sarokszámok (kötött járulékmérték, rögzített nyugdíjkorhatár, fix járadék-megállapítási szabályok és index-szabály) helyett olyan algoritmusokat kell beépíteni a szabályokba, amelyek lehetővé teszik a rendszer automatikus, külső beavatkozás nélküli alkalmazkodását a körülmények előre látható illetve váratlan változásaira. Az algoritmusok kialakítása természetesen csak lecsökkenti, de nem szünteti meg a beavatkozás szükségességét. Ezért az algoritmusok kialakításával párhuzamosan ki kell jelölni azt a néhány pontot, ahol a szükséges beavatkozás ténylegesen megtörténik. Ezeket célszerű úgy kijelölni, hogy a beavatkozónak viszonylag tág mozgástere legyen, és a hatások ne koncentráldjanak egyes kohorszokra, hanem szélesebb körben terüljenek szét.

Még három további pontot kell tisztáznunk, mielőtt továbbléphetünk. Az első az algoritmusokkal való szabályozás technikája. A szabályokba beépíthető algoritmusok között van olyan, amely minden komolyabb következmény nélkül évről-évre történő változtatást írhat elő. Ilyen például a nyugdíjbeszámításban működő algoritmus (például egy NDC-elven működő rendszer eszmei kamatlába, az az éves hozam, amivel az adott évi befizetéseket jóváírják). Más pontokon viszont, ilyen például a járulékmérték vagy a korhatár, a gazdaság szereplőit komolyan zavarhatja, ha a változtatások évesek. Ilyen esetekben a célszerű megoldás az, hogy a Nyugdíjtanács, a törvényben rögzített algoritmus alapján, több évre előre kiszámítja és kihirdeti az algoritmus szerint várható értéket, példánk szerint a járulékmértéket vagy az új nyugdíjkorhatárt.

A második kiegészítő megjegyzés, hogy az eddigiekben csupán a külső körülményekhez való alkalmazkodásról volt szó, arról azonban nem, hogy maguk a szabályok miként változtatják meg a körülményeket, azaz, a változtatásoknak milyen endogén hatásai vannak. A járulékmérték szabályozása és a beszedhető járuléktömeg között nem egyszerű a viszony. A kétszeresére emelt járulékmérték nem eredményez kétszeres járuléktömeget, mert a gazdaság egy része adóelkerülővé válik, vagy csődbe megy. Ugyanígy, de valószínűleg nem szimmetrikusan, a felére csökkentett járulékmérték sem csökkenti felére a járuléktöme-

get. Ezeknek a hatásoknak az ismerete előbb vagy utóbb be kell, hogy épüljön a szabályozási algoritmusokba. Ez tovább bővíti a Nyugdíjtanács feladatlistáját.

Végül a harmadik kiegészítés. A fentiekben kizárólag a nyugdíjköltségvetés egyensúlyban tartásáról volt szó. Minden kiigazító lépés azonban korosztályok közötti és esetenként korosztálon belüli újraelosztást eredményez, ami viszont igazságossági kérdéseket vet fel. A Nyugdíjtanács eljárásait szabályozó törvénynek ezért ki kell térnie ezekre az igazságossági kérdésekre is. E problémára a későbbiekben még röviden visszatérek.

A Nyugdíjtanács

Az eddigiekben amellet érveltem, hogy az újabb politikai ciklus kialakulásának elkerülése érdekében jelentősen csökkenteni kell azoknak a pontoknak a számát, ahol be lehet avatkozni a nyugdíjrendszerbe, a jelenlegi sarokszámokat algoritmusokkal kell felcserélni, hogy a külső körülmények változásaihoz történő alkalmazkodás előre kalkulálható legyen, és hogy a szükséges változtatásokat ki kell vonni a rövid távú szavazatszerzés hatóköréből. A továbbiakban, az előző szakaszhoz hasonlóan csak a kérdésfelvetés szintjén, azzal foglalkozom, hogy milyen intézményi megoldások tehetik lehetővé az intervenciót a fennmaradó beavatkozási pontokon úgy, hogy a rendszer ne legyen szükségtelenül merev és a későbbi generációk számára is fennmaradjon a változtatás lehetősége.

A korábbiakban már jeleztem, egy kétlépcsős intézményi megoldás lehetőségét, amely szerint a Nyugdíjtanács foglalkozik a rendszer paramétereinek karbantartásával, a beavatkozási lehetőségek listájának átírása vagy a működési alapelvek megváltoztatása azonban az Országgyűlés kezében marad. A Nyugdíjtanács tagjait az Országgyűlés választja kétharmados többséggel, köztölt időtartamra. A Nyugdíjtanács:

- éves jelentést készít a nyugdíjrendszer fenntarthatóságáról rövid, közép és hosszú távon (1, 5, 20 és 75 év), valamint a járulékbefizetések átlagos várható megtérüléséről a rendszer egészét tekintve és korosztályonként;
- a törvény által megszabott beavatkozási pontokon, a korábbiakban tárgyalt módon leírt algoritmusok alapján megállapítja a rendszer paramétereit, és számításai alapján előre bejelenti a paraméterek változásait;
- javaslatot tesz az Országgyűlésnek az algoritmusok megváltoztatására, ha ezt szükség gesnek látja;
- javaslatot tesz a nyugdíjrendszer szerkezeti reformjaira, ha ezt szükség gesnek látja.

A Nyugdíjtanács döntéseit egyszerű többséggel hozza, működési rendjét törvény rögzíti. Működését a nyugdíjrendszer fenntarthatósága és a korosztályok közötti igazságos újraelosztás szempontjai határozzák meg.

Ezek a javaslat szerint újonnan felállítandó Nyugdíjtanács működésének alapelvei. A szakasz hátralévő részében egyrészt a javaslat néhány pontját szeretném indokolni, másrészt egyes nyitott, még nem tisztázott pontokra szeretném felhívni a figyelmet.

Elsőként a Nyugdíjtanács tagjainak kiválasztási rendjét próbálom megindokolni. A javaslat szerint a Nyugdíjtanács szakmai testület és nem politikai képviselő. Ez nem magától értetődő. Egy sor országban, kijelölt szervezetek által delegált, esetenként közvetlenül választott tagokból álló önkormányzatok végzik a nyugdíjrendszerek társadalmi ellenőrzését. A javasolt Nyugdíjtanács ráadásul nem pusztán ellenőriz, hanem pontosan körülírt eljárások alapján döntéseket hoz, ez pedig még inkább azt indokolná, hogy az érintettek, vagy szervezeteik maguk válasszák meg a Tanács tagjait.

Javaslatom értelmében azonban a kiválasztást az Országgyűlés végzi. Ennek oka, hogy azok a csoportok, amelyek politikai képviselőt egy, a választók által közvetlenül választott szervezet látná el, részben rosszul vannak definiálva, részben politikailag szervezetlenek, részben pedig szervezhetetlenek. A hibás definíció egy sor társadalombiztosítási önkormányzat összetételében megmutatkozik. Számos országban ugyanis a nyugdíjrendszer politikai felügyeletét háromoldalú testületek végzik, melynek tagjait a kormány, a munkáltatók és a munkavállalók delegálják. Ez a delegálási elv egy félreértésen alapul, amely szerint a nyugdíjrendszerrel kapcsolatos problémákör az ipari kapcsolatok (industrial relations) része. Egy nemzeti kockázatközösséget képező felosztó-kirovó rendszer azonban, mint amilyen a magyar nyugdíjrendszer, nem a munkavállalók és munkáltatók közötti kapcsolatokat kezel, hanem együtt élő generációk közötti kapcsolatokat. A felosztó-kirovó nyugdíjrendszer arra épül, hogy az aktív korúak kifizetik az idősek nyugdíját és felnevelik a járulékfizetők következő nemzedékét. Egy olyan képviselői rendszer, amelyben csak az aktív korúak szervezetei, a szakszervezetek és munkáltatói szövetségek kapnak szerepet, hajlamos lehet arra, hogy a képviselővel nem rendelkező korosztályok (különösképp a gyermekek vagy a későbbi generációk) érdekeit ne képviselje megfelelően. Nem véletlen, hogy a balkáni térségben, az ILO szorgalmazására az elmúlt másfél évtizedben újonnan létrejött társadalombiztosítási felügyelő bizottságokban, több országban is (például Horvátországban, Montenegróban, Szerbiában) helyet kaptak a nyugdíjas-szervezetek képviselői is.

Az első indok tehát, ami a szakértői testület felállítása mellett szól, hogy a nemzetközi gyakorlatban gyakran megtalálható politikai képviselő egy hibás megközelítésre épül. A másik indok az, hogy a magyar társadalom politikai-szervezeti tagoltsága nem generációs alapú. Sem a parlamenti pártok, sem a szakszervezetek vagy munkáltatói szövetségek szerveződésének nem szempontja, hogy a képviseltek életciklusuk melyik szakaszában vannak. Az olyan szervezetek pedig, amelyek generációs alapon szerveződnek, marginálisak és a képviselni szándékolt generációk töredékét reprezentálják csupán. A nyugdíjas szervezetek a nagy pártok tagozataiként alárendelt kiszolgáló szerepet játszanak. A járulékfizetők következő nemzedékének politikai képviselője pedig konceptuális okokból hiányzik. A gyermekek nem rendelkeznek szavazati joggal (és szüleik sem szavazhatnak helyettük), a jövő nemzedékek politikai képviselőjével kapcsolatos intézményi elképzelések pedig, bár az ezzel kapcsolatos kutatások igen intenzívvé váltak az utóbbi öt-tíz évben, még alig kerültek ki az egyetemi tanszékek falai közül.

Ilyen körülmények között a nyugdíjrendszer fenntarthatóságának és a korosztályok közötti igazságos újraelosztás szempontjainak érvényesülését egy jól behatárolt feladatkörű, korlátozott befolyású szakértői testület tudja a legjobban ellátni, melynek tagjai nincsenek kitéve a közvetlen politikai nyomásnak. A tagok kiválasztásának kétharmados szabálya épp azt a célt szolgálja, hogy a Nyugdíjtanács ne pártdelegáltakból álljon, mint például az ORTT. Ugyanakkor a Tanács feladatköre világosan körül van határolva, a nyugdíjrendszer paramétereinek folyamatos karbantartására korlátozódik. Az ennél nagyobb horderejű szerkezeti változtatások lehetősége továbbra is az Országgyűlés kezében marad.

Az, hogy a Nyugdíjtanács döntési jogkörrel rendelkezik, megkülönbözteti a társadalombiztosítási tanácsadó szervezetektől (lásd Barabás et al.), mint amilyen az amerikai Social Security Advisory Board (SSAB). Az SSAB csak morális hatálommal rendelkezik, adminisztratív jogosultságai nincsenek. Az amerikai társadalombiztosítás azonban nem is mutat olyan politikai ciklust, mint a magyar.

Mielőtt továbblépnénk a következő rövid szakaszra, mely az Országgyűlés megmaradó szerepével foglalkozik, csupán még egyszer jelezni kívánom, hogy az ebben az esszében felvetett elképzelés számos ponton még további kidolgozásra vár. Ezek közül itt most kiemelkedő horderejénél fogva csak egyet említek: a Nyugdíjtanács és a PSZÁF kapcsolatát. A PSZÁF, jogelődjétől megörökölte a magánpénztárak felügyeletét. Mivel a magánpénztárak törvényi kötelezettség alapján fizetendő összegeket kezelnek, szemben a PSZÁF által felügyelt egyéb területekkel, az állami felelősség is súlyosabb. A Nyugdíjtanács döntései, a magánpénztárakat is érintik, gondoljunk csak a korhatárra vagy a járulékmértékre. A két testület együttműködésének részletei még további gondolkodást igényelnek.

Az Országgyűlés szerepe

A Nyugdíjtanács jogköre erősen korlátozott, ha pedig az új nyugdíjtörvény a számítási algoritmusokat is jól adja meg, akkor feladata is kevés lesz. A demokrácia alapelveivel ugyanakkor összeegyeztethetetlen, hogy a nyugdíjrendszer alapvető, szerkezeti kérdésekre vonatkozó döntései kikerüljenek az Országgyűlés kezéből. Ezért, javaslatom szerint, az intézményszerkezet változásairól továbbra is az Országgyűlés döntene.

A parametrikus és szerkezeti elemek különválasztása és a korábbi javaslatok életbe léptetése mindenképpen törvénymódosítást igényel. Célszerű ezt az alkalmat arra is felhasználni, hogy a felvetődő stratégiai kérdésekben döntés születik, és egy olyan rendszert stabilizáljon a törvény, amelynek alapjaihoz jelenlegi tudásunk szerint sokáig nem kell hozzányúlni. Az alábbiakban röviden három olyan kérdéssel foglalkozom, amelyek a nemzetközi szakmai vitákban napirenden vannak, és amelyek valóban szerkezeti változást jelentenek. Az első a privatizáció, a második a nyugdíjrendszer beágyazása a teljes generációközi transzferáramlásba, a harmadik pedig a fokozatos nyugdíjba vonulás intézményrendszerének megteremtése. Ehelyütt nincs mód a három kérdés körüljárására, még vázlatosan sem. Ennek az esszének ez nem is célja. Ezért csak megnevezem a három kérdéskört.

A nemzeti kockázatközösségre kiterjedő nyugdíjrendszerek bevezetésének három kulcskérdése, hogy miben tartják a felhalmozásaikat, emberi tőkében vagy fizikai tőkében, hogy rögtön a bevezetéskor kezdenek-e járadékot szolgáltatni, vagy csak az a generáció kap elsőként nyugdíjat, amelyik járulékot is fizetett, és hogy a beérési periódust a fogyasztás visszafogásából vagy eladósdásból finanszírozzák. E három jellemző eldönti, hogy halmozódik-e fel tőke, keletkezik-e adósság, mely generáció életpálya-fogyasztása csökken, és mely generáció jut fogyasztási forrásokhoz más generációk rovására.

A magyar nyugdíjrendszer részleges privatizációját a tőkepiac általában és hosszabb távon mutatkozó magasabb hozamai motiválták; ez párosult azzal, hogy kisebb mértékben tervezték adósságból finanszírozni az átállást. Az, hogy ez utóbbi nem sikerült, valószínűleg nem független attól a politikai ciklustól, amiről a korábbiakban már volt szó. Ha a rendszert sikerül elszigetelni a rövid távú politikai haszonszeréstől, akkor várhatóan az átállás adósság-finanszírozását is le lehet csökkenteni. A hozamok pedig, bár elmaradtak a várakozásoktól és a lehetőségektől, még így is kompenzálják a kieső társadalombiztosítási nyugdíjakat (Orbán és Palotai 2006). A rendszer privatizációja ugyanakkor részleges maradt. Egy beérett felosztó-kirovó rendszer egy lépésben történő átállítása tőkefedezeti rendszerré elviselhetetlen terhet ró az átálláskor aktív korosztályra, amely ki kell, hogy fizesse az előtte járók nyugdíját, és fel kell, hogy halmozzon saját időskorára. Több lépésre szétbontva, azaz több, egyenként másfél-két évtizedes átmenetre szétdarabolva azonban ez megtehető, mert akkor a terhek megoszlanak az egyes generációk között.

Feltéve, hogy az Országgyűlés a rendszert teljesen fel akarja tőkésíteni. A privatizáció mértéke 1997-ben politikai kompromisszumokon múlt, és azóta sem készült olyan számítás, amely a tőkefedezeti és a felosztó-kirovó rendszer optimális arányát megadta volna. Mielőtt hosszú távra rögzítjük a rendszert, egy ilyen számítást el kell végezni, és ha a privatizáció jelenlegi mértéke nem elégséges, akkor a további lépéseket előre bele kell foglalni a törvénybe.

A második tisztázandó kérdéskör a nyugdíjrendszer beágyazása a teljes generációközi transzferáramlásba. A felosztó-kirovó rendszer nem két, hanem három, egy időben élő korosztályt kapcsol össze. Az aktív korúak nyugdíjat fizetnek szüleiknek és felnevelik gyermekeiket, hogy legyenek, akik az ő nyugdíjukat kifizetik. A jövő nyugdíjai ezért nem a jelenlegi járulékfizetéstől függenek (bár torz módon a jogosultság igen), hanem a következő generáció járulékfizető képességének fokozása érdekében tett erőfeszítésektől. A nyugdíjrendszernek az 1990-es évek elejétől kezdődött folyamatos reformkényszerre levezethető az említett járulékfizető képességet fokozó beruházások, tulajdonképpen emberi tőke beruházások, elégtelenségére a korábbi évtizedekben. Ezeket az összefüggéseket fel kell tárni, és be kell építeni a nyugdíjtörvénybe mielőtt azt hosszú időre befagyasztnánk.

Végül a harmadik kérdéskör szorosabban kötődik ahhoz, amit szűkebben nyugdíjrendszernek nevezünk. A nyugdíjrendszerek jövőjével kapcsolatos leggyakrabban említett probléma az ipari társadalmak öregedése. Valójában

azonban az öregedés önmagában nem ront a nyugdíjrendszerek egyensúlyán. Ha az öregedés aktív, tehát az aktív életszakasz nő meg és nem az inaktív életszakasz, akkor az egyensúly javul, akkor is, ha az átlagéletkor nő. A probléma egyrészt az, hogy az egészséges várható élettartam nem nő olyan gyorsan, mint maga a várható élettartam (tehát a nem egészségben töltött utolsó évek átlagos hossza megnő), másrészt, és ez a fontosabbik, a termelékenység életpálya-görbéje meredekebben esik vissza, mint a kevesebb tanulást igénylő technológiák világában. Ez elsősorban az alacsonyabb képzettségűeket szorítja ki időnek előtte a munkaerőpiacról, mert az ő képzettségük avul el hamarabb és ők azok, akik nehezebben tanulnak új szakmát. Ez a fő akadálya annak, hogy a nyugdíjköltségvetés egyensúlyi problémáira kizárólag a nyugdíjkorhatár emelésével reagáljunk.

A termelékenység túl korai és túl meredek csökkenésére részben a szűkebben vett nyugdíjrendszeren kívüli eszközökkel, a továbbképzési rendszer átalakításával tudunk reagálni. Erről a korábbiakban már esett szó. A másik alkalmazkodási lehetőség azonban, a fokozatos nyugdíjba vonulás, a szűkebben vett nyugdíjrendszer eszköze. A hagyományos társadalomban a fizikai teljesítőkéesség lassú csökkenésével fokozatosan csökkent, de nem szűnt meg a munkavégzés. Az ipari társadalomban azonban a munkából való visszavonulás sokkal radikálisabb. A nyugdíjba vonulók nagyobb része egyik nap még teljes állásban dolgozik, másik nap már egyáltalán nem. A fokozatos nyugdíjba vonulás ezzel szemben lehetővé teszi, hogy a merev egyszerű korhatárt felbontsuk: a nyugdíj első részéhez már viszonylag alacsonyabb életkorban hozzá lehet jutni, miközben a munkavállaló részmunkaidőben még tovább dolgozik, majd több lépésben egyre nő a nyugdíj és egyre csökken a munkajövedelem szerepe, miközben az elvégzett munka mennyisége is lépésről lépésre csökken. Japán komoly sikereket ért el ilyen módszerrel az idősebb munkavállalók munkában tartásában (OECD 2004). Mivel várható, hogy a fokozatos nyugdíjba vonulás kérdése a közeljövőben napirendre kerül, ezt a megoldási lehetőséget is érdemes végiggondolni, mielőtt megnehezítjük a nyugdíjtörvényt ad hoc módosításait.

Köszönetnyilvánítás

Hasznos észrevételeikért köszönettel tartozom Simonovits Andrásnak és Tóth István Györgynek. Az esetlegesen megmaradó hibákért és következtetlenségekért természetesen ők nem felelősek. A tanulmány elkészítését az Államreform Bizottság és a Barankovics Alapítvány támogatta. A szerző a TÁRKI Társadalomkutatási Intézet vezető kutatója, a Budapesti Corvinus Egyetem magántanára (gal@tarki.hu)

Hivatkozások

- Augusztinovics M (2005): Népeség, foglalkoztatottság, nyugdíj. *Közgazdasági Szemle* 52, 429-47.
- Augusztinovics és Köllő (2007): Munkaerőpiaci pálya és nyugdíj, 1970-2020. *Közgazdasági Szemle* 54, 529-59.
- Barabás Gy. (2007): Nyugdíjreform – az adórendszer és az alacsony foglalkoztatottság csapdájában. Budapest: Portfolio.
- Barabás Gy, Bodor A., Erdős M., Fehér Cs., Hamecz I. és Holtzer P. (2006): A nyugalom díja. Budapest: Portfólió.
- Barr, N. (2005): Non-financial defined contribution pensions: mapping the terrain. Megjelent:
- Holzmann, R. és Palmer, E. (szerk.): *Pension reform*. Washington DC: The World Bank, 57-69.
- Bod P. (1995): A magyar társadalombiztosítási rendszer kialakulása. *Nyugdíjrendszer és nyugdíjreform*(Antal K., et al.). Budapest: MTA Világgazdasági Kutató Intézet, pp. 7-16.
- Diamond, P. (1999): Insulation of pensions from political risk. In: Valdes-Prieto, S. (szerk.): *The economics of pensions*. Cambridge UK: Cambridge University Press, 33-57.
- Gál R.I. és Tarcali G. (2007): Pension reform and intergenerational redistribution. In: Gál R.I.,
- Iwasaki, I, és Széman Zs. (szerk.): *Assessing intergenerational equity*. Budapest: Akadémiai Kiadó, megjelenés alatt.
- Holzmann, R., Palacios, R. és Zvinieni, A. (2001): *Implicit pension debt: issues, measurement, and scope in international perspective*. Washington DC: The World Bank *Social Protection Discussion Paper Series* 0403.
- Latulippe, D. (1996): Effective retirement age and duration of retirement in the industrial countries between 1950 and 1990. *Issues in Social Protection Discussion Papers*, No. 2. Geneva: ILO.
- Máté, L. (2004): The collection of pension contributions in Hungary. Megjelent: Fultz, E. és Stanovnik, T. (szerk.): *Collection of pension contributions*. Budapest: ILO, 105-54.
- OECD (2004): *Ageing and employment policies: Japan*. Paris: OECD.
- Orbán G. és Palotai D. (2006): Magyar nyugdíjrendszer: gazdaságpolitikai és demográfiai kihívások. *Közgazdasági Szemle* 53,
- Rocha, R. és Vittas, D. (2002): The Hungarian pension reform: a preliminary assessment. Megjelent: Feldstein, M. és Siebert, H. (szerk.): *Social security reforms in Europe*. Chicago IL: University of Chicago Press.
- Szabó S. (2000): *A társadalombiztosítási nyugdíjrendszer története Magyarországon*. Budapest: ONYF, kézirat.
- Valdes-Prieto, S. (2000): The financial stability of notional account pensions. *Scandinavian Journal of Economics* 102, 395-417.
- Weaver, R.K. (1988): *Automatic Government: The Politics of Indexation*. Brookings Institution Press.

Egy lehetséges nyugdíjreform és indokai ⁹

A nyugdíjrendszerek reformja szerte a világon az érdeklődés középpontjában van. Úgy tűnik, hogy különböző tényezők hatására a nyugdíjrendszerek legerjedtebb és legnagyobb súlyú „összetevője” a felosztó-kirovó rendszerű nyugdíjrendszer jelen formájában a világ legtöbb országában nehezen fenntartható. Emiatt jelenleg széles körű, sok fórumon (pl. az utcákon is) zajló vita folyik ezek reformjáról sok országban és nemzetközi szervezetben. A magyar nyugdíjrendszer az elmúlt egy évtized alatt sokat változott (megítélésünk szerint alapvetően pozitív irányban), de a jelentős reformlépések ellenére még nem beszélhetünk egy befejezett folyamatról, egy olyan rendszerről, melynek hosszú távú fennmaradása biztosított, s amelynek elemei között nagyfokú konzisztencia áll fenn. Ezért – nézetünk szerint – elkerülhetetlen a rendszer (illetve egyes elemeinek) további reformja. A továbblépést illetően azonban nincs összhang a szakértők között, s ami még nagyobb baj: úgy tűnik, hogy a döntéshozók jelenleg nem ismerik fel a további változtatás szükségességét, s mintha úgy tekintenének a nyugdíjrendszerre, ami a '90-es évek reformjai következtében átmenetileg stabil állapotba került, amelyen jelenleg nem aktuális a további változtatás, sőt még a vita sem erről. Álláspontunk szerint ez nincs így. A tanulmány a magyar nyugdíjrendszer egy lehetséges és (a szerzők szerint) kívánatos távlati modelljét, valamint az ahhoz vezető utat kívánja felvázolni.

A nyugdíjrendszerek kialakulása és helye az egyéni életpályán

A nyugdíjrendszerek kialakulását nem történeti, hanem egyfajta logikai rendben vizsgáljuk. A kialakulás legfontosabb oka a hagyományos közösségek (nagycsalád, faluközösségek stb.) felbomlása, s az általuk képviselt személyi alapú biztonsági háló megszűnése volt, ami párhuzamosan zajlott a személytelen intézmények és intézményi megoldások kiépülésével. Az egyik szükségessé, a másik lehetségessé tette a mai személytelen és formalizált biztonsági rendszerek, benne a nyugdíjrendszer kiépülését. A mai személytelen megoldások felé vittek a korábbi megoldások belső problémái is. Ennek lényege az volt, hogy az ellátatlan és ellátásra szoruló rokonok tömege esetleg megrokkantatta az őket ellátókat, ezért azok preferálták a potenciális terhek minél szélesebb körben való terítését és kiszámíthatóvá tételét. Ugyanakkor a formális rendszerek kiépülése nem megy állami kényszer nélkül, hiszen a nyugdíjrendszerek lényege az állam által előírt kényszer-megtakarítás. Erre azért van szükség, mert az egyének – főleg a relatív szegénység állapotában – hajlamosak prefe-

⁹ Banyár Józseffel közösen írt tanulmány, megjelent a *Társadalom és Gazdaság* 2004/2 számában

rálni a jelenlegi fogyasztást a későbbivel szemben, ezért önkéntesen általában elégtelen a nyugdíjas korra való előtakarékoság. Az állam viszont előre látja, hogy az önkéntesen elégtelenül megtakarító tömegek nyugdíjaskori ellátatlansága politikai feszültségekhez fog vezetni, amit célszerű neki megelőznie. A megelőzés (tehát a takarékosásra kényszerítés) azért is célszerűbb megoldás, mint az ellátatlanok aktuális segélyezése, mert az nagyon megterhelné az aktuális költségvetést, ami – az adók növelése révén - esetleg ismétcsak politikai elégedetlenséghez vezetne.

Számunkra mindezekből elsősorban az következett, hogy:

1. Elsősorban a relatíve szegényeket, vagyis az öregkorukban jelentősebb vagyon nélkülieket kell a takarékoskodásra kényszeríteni, mert csak az ő esetükben fenyegető az öregkori szegénység, és ezért a segélyezés szükséglete.
2. A kötelező (= kb. „állami”) nyugdíjrendszernek olyan mértékben kell általánosnak és a lakosság egészére, vagy nagy részére kiterjedőnek lenni, amilyen mértékben általános, hogy a lakosság nagyrészt relatíve szegényekből áll. A nyugdíjrendszer a társadalmi biztonság sérülése nélkül zsugorodhat a népesség relatív vagyonosodásával, sőt relatív vagyonos emberek számára a kényszertakarékoság előírása zavaró és diszfunkcionális is lehet.

A kezdeti nyugdíjrendszerek (expliciten) feltőkésítettek voltak. A második világháború azonban a legtöbb ilyen rendszer mögül megsemmisítette a tőkét. Az ebből keletkező krízist a politika hosszú távú kölcsön felvételével oldotta meg. Ezt azonban nem így kommunikálta, ezért ez a kölcsönfelvétel rejtett maradt, így az állam nyugdíjrendszer miatti és mögötti adósságát implicit államadósságnak is nevezhetjük. Az ilyen implicit államadósságot maguk előtt görgető rendszereket nevezzük felosztó-kirovó rendszernek. Ezekkel az a baj, hogy kedvezőtlen demográfiai helyzetben – mint ami felé az összes európai ország, (beleértve Magyarországot is) közeleg – aktuálissá válik ennek a görgetett adósságnak a törlesztése, s ezt egy olyan nemzedék fogja megtenni, amelyik nem részesült az eladósodás hasznából. Mivel ez a nemzedék ezt az adósságtörlesztést, mint méltánytalant akár meg is tagadhatja, ezért a felosztó-kirovó rendszerek rossz demográfiai helyzetben nem elég biztonságosak a már nyugdíjasok, de főleg a még nyugdíj előtt állók számára.

A jelenleg alkalmazott öregségi nyugdíjrendszerek vázaltos bemutatása

A nyugdíjrendszereket – a szakirodalom alapján – több szempont szerint csoportosítjuk. A későbbiek szempontjából a legfontosabb ezek közül a:

- Szolgáltatással meghatározott (SZM = defined benefit = DB) versus Befizetéssel meghatározott (BM = defined contribution = DC)
- Feltőkésített (funded) versus felosztó-kirovó (F/K = pay-as-you-go)
- Biztosításmatematikailag korrekt („korrekt” = actuarially fair) versus nem korrekt (actuarially incorrect)

rendszerek megkülönböztetése. Csak röviden:

- Míg az SZM rendszerben elsődleges a nyugdíjigérvény, és ebből vezetik le a hozzájárulásokat, tartalékokat stb., addig a BM rendszerben a kiindulópont az egyéni számlákon nyilvántartott és kamatoztatott hozzájárulás (járuléék, díj stb.), amiből nyugdíjba vonuláskor biztosításmatematikai módszerekkel kalkulálnak járadékot a biztosított számára.
- A feltőkésített rendszerekben az összes már megtett nyugdíjigérvény diszkontált jelenértékének megfelelő tőke elkülönítve rendelkezésre áll minden pillanatban, a felosztó-kirovó rendszerekben viszont ez a tőke csak impliciten, ki nem mutatott államadósság formájában van jelen. (Ezért mondjuk azt, hogy végső soron nem feltőkésített rendszer nincs, csak expliciten és impliciten feltőkésített.)
- A korrekt rendszerekben az egyén által megtett befizetések és a neki várhatóan teljesítendő kifizetések sztochasztikus (a várható hátralévő élettartamtól, mint valószínűségi változótól függő) ekvivalenciája teljesül, míg az inkorrekt rendszerekben ezzel a szemponttal nem törődnek. A felosztó-kirovó rendszerek – az NDC rendszer kivételével – „beépítetten” inkorrektek.

A jelenlegi nyugdíjrendszereket érő kihívások

A négy legfontosabb kihívás:

1. a demográfiai
2. a munkaerő-piaci
3. az államadósság oldaláról jövő és a
4. globalizáció miatti.

A demográfiai kihívás lényege: a várható hátralévő élettartam radikális és még jelenleg is tartó emelkedése, párosulva a születésszám erős visszaesésével. Ez már eddig is erősen átrendezte a korstruktúrát és ez az átrendeződés folytatódik. Egyre nő a népességben belül az idősek, s fokozatosan csökken az aktívák száma. Emiatt a társadalombiztosításnak egyre növekvő ellátási igényekre kell felkészülnie csökkenő járuléékbevételek mellett.

A részmunkaidős foglalkoztatás elterjedése szintén erősen csökkenti a járuléékbevételeket. Mindezen folyamatok miatt az implicit államadósság egyre nagyobb mértékű törlesztése van napirenden, ami első lépésben az explicit államadósságot emeli. Mindezek tetejébe a globalizáció miatt egyre inkább bizonytalanná válik, hogy ki melyik nyugdíjrendszerhez is tartozik, s egyre növekszik az igény a nyugdíjak hordozhatósága iránt, aminek a hagyományos nyugdíjrendszerek nem, vagy csak nagyon nehezen tudnak eleget tenni, mert valójában zárt gazdaságra konstruálták őket.

A fenti kihívásokra eddig a legkomplexebb választ a Notional Defined Contribution (NDC), vagy ahogyan mi elneveztük, a „tőkeszámlás” rendszer adja. Az utóbbi néhány évben több ország, így Svédország és Lengyelország is ilyen értelemben reformálta meg hagyományos állami, felosztó-kirovó rendszerű I. nyugdíj pillérének működését. A rendszer lényege, hogy az egyének

nyugdíjrendszerbe való befizetéseit egyéni számlákon (a „tőkeszámlákon”) tartják nyilván, s egy kamatlábbal kamatoztatják azt. Nyugdíjba vonuláskor a nyugdíjas ténylegesen várható hátralévő élettartama és a tőkeszámláján összegyűlt tőke alapján számítják ki neki a biztosításmatematikailag korrekt szintű járadékot.

A nyugdíjrendszerekkel kapcsolatos elvi problémák

Néhány elterjedt félreértést/félremagyarázást szeretnénk tisztázni, mielőtt legfőbb mondanivalónkra rátérnénk.

Az egyik legfontosabb félreértés (a népesség széles tömegei részéről), illetve félremagyarázás (a politika részéről), hogy az állami nyugdíjrendszer azt jelenti, hogy az állam gondoskodik a nyugdíjasokról. Már korábban is láttuk, hogy a nyugdíjrendszer lényege, hogy az államilag elrendelt és irányított kényszer-megtakarítás, tehát a nyugdíjasok tartalmilag valójában önmagukról gondoskodnak, viszont az állam „gondolkodik” helyettük (nem hagyja, hogy ne takarékoskodjanak).

A nyugdíjrendszerekkel kapcsolatosan egy megkerülhetetlen fogalom a szolidaritás. Nagyon sokan ezt a nyugdíjrendszerek lényegének tekintik. Ha közgazdasági terminusokban gondolkodunk a fogalomról, akkor azt mondhatjuk, hogy a szolidaritás lényege és tartalma a szükséglet alapú redisztribúció, vagyis jövedelmet vesznek el attól, akinek az bőségesen áll a rendelkezésére és adják annak, aki annak szűkében van. A nyugdíjrendszerekben a leggyakrabban redisztribúciós irány:

- a férfiaktól a nők felé
- a magasabb jövedelműektől az alacsonyabb jövedelműek felé.

A magunk részéről a szolidaritás fogalom jogtalan kiterjesztésének tartjuk annak a kockázati alapú redisztribúcióra való alkalmazását, vagyis amikor tőke csoportosul át a járadékbiztosításokban a korán meghaltaktól a sokáig élők felé, ezért erre nem is alkalmazzuk a fogalmat.

A szolidaritás, tehát a szükséglet alapú redisztribúció ellentéte a hozzájárulások és a szolgáltatások sztochasztikus ekvivalenciája, mint elv. Az olyan rendszert, ahol ez az elv érvényesül, biztosításmatematikailag korrektnek, röviden korrektnek nevezzük. A magunk részéről elismerjük, hogy a szolidaritásra nagy szükség van, és megvan a maga helye a nyugdíjrendszerben, de úgy véljük, hogy a nyugdíjrendszernek a korrektségre, mint elvre kell épülniük. Későbbiekben, a konkrét javaslataink kidolgozásánál ez volt a vezérelv.

Szolidaritásra szükség van, de nem szabad, hogy ez azt eredményezze, hogy a nyugdíjrendszer a korrektség szempontjából átláthatatlan lesz. Ezért a rendszert úgy kell megkonstruálni, hogy a szolidaritási jellegű redisztribúció mértéke tisztán látható legyen, ami a mi megoldásunkban úgy néz ki, hogy az ilyen átcsoportosításokat külön alrendszerbe helyezük.

A nyugdíjrendszerekről való gondolkodás egyik nagy problémája volt és maradt, hogy az nagyon gyakran egyoldalúan makrogazdasági orientáltságú, vagyis nagy aggregátumokban dolgozik. Kimarad a látókörből az egyén, az

egyéni motivációk. Az eredmény az, hogy az egyoldalúan makro-orientáltan megtervezett rendszerek széles körű ösztönzést adnak a potyautasságnak, mivel egyszerűen kifejejtik a rendszerből azt, hogy az egyéneket egyénileg kell ösztönözni a nyugdíjukról való gondoskodásra. Úgy véljük, hogy az általunk vázolt rendszer nem esik ebbe a hibába.

Úgy véljük, hogy ez a rendszer lényegileg problematikus, ugyanis valójában egy meg nem oldott adósságválság. A rendszerben lévő nyugdíjgervények mögött valójában állami elkötelezettség, tehát tartalmilag államadósság áll, amit azonban expliciten nem ismernek el ilyennek. Ezért mi ezt – a Világbank nyomán – implicit államadósságnak nevezzük. A válság lényege, hogy ezt az adósságot egyik nemzedék a másikra görgeti, s a demográfiai véletlentől függ, hogy mikor melyik nemzedék dagasztja, illetve apasztja azt, vagyis a (nemzedékek közötti) inkorrekttség beépített jellemvonása.

Az implicit államadósság koncepciója egyben rávilágít arra is, hogy valójában a felosztó-kirovó rendszer is fedezett rendszer, tehát a határvonal nem a fedezett és a nem fedezett, hanem az expliciten és az impliciten fedezett rendszerek között van.

Mivel a felosztó-kirovó rendszerekben a befizetéseknek az egyes egyének szempontjából vett hozama bizonyos értelemben a politikai önkénytől (tehát attól, hogy mekkora terhet hárítanak a következő generációra), s nem a valós gazdasági teljesítménytől függ, ezért elvileg hibásnak tartjuk azokat a kísérleteket, amelyek az expliciten és impliciten feltőkésített rendszereket a belső megtérülési ráta oldaláról hasonlítják össze, akár a feltőkésített rendszerek, akár a felosztó-kirovó rendszerek hívei teszik ezt.

A felosztó-kirovó rendszereknek mi egyetlen fontos pozitív tulajdonságát fedeztük fel, mégpedig azt, hogy ez (nagyon hosszú idő távlatában) egyfajta biztonsági háttérrendszerként funkcionálhat a feltőkésített rendszerek mögött, ha egy világtörténelmi kataklizmában (mint a második világháború volt, s amilyenre remélhetőleg egyáltalán nem is fog többé sor kerülni) elpusztulna a feltőkésített rendszerek mögötti tőke (vagy annak jelentős része). Ekkor a felosztó-kirovó működési módra való áttérés megőrzi a nyugdíjrendszer folytonosságát, de ezt expliciten úgy kell értelmezni, hogy a rendszer adósságot vett fel, amit minél előbb, lehetőleg még az érintett nemzedék életében törleszteni kell (vagyis újra expliciten fel kell tőkésíteni a rendszert).

Minden nyugdíjrendszer mögött – sokszor rejtve maradó – feltevések állnak arra vonatkozólag, hogy milyen is az a társadalom, amiben ez a rendszer működik. A rejtett feltevések veszélye, hogy a rendszerek túlélik azt a társadalmat, amelyben adekvátak voltak, s az új körülmények között zavarokat okozhatnak. Úgy véljük, hogy Magyarországon az állami nyugdíjrendszer egy ilyen önmagát túlélő rendszer. Igyekeztük számba venni implicit feltevéseit, s nevesíteni azt is, hogy mi a jövőben a nyugdíjrendszernek milyen környezetét várjuk.

A TB mai hatalmas terjedelme egy mára már letűnt, speciális társadalmi-gazdasági helyzet eredménye és tükré. Ennek a letűnt helyzetnek a legfontosabb jellemzői:

1. Tömegtermelés – tömegbiztosítás. Egyszerű és olcsó, rugalmatlan típusmegoldások.
2. Jellemzően egy munkahely az élet végéig egyetlen szakmában. A foglalkoztatók nagy szervezetek.
3. Jellemzően egy országban tevékenykedik az egyén élete végéig.
4. Az emberek nagy tömege szegény, nincs különösebb tulajdona.
5. Az emberek nem szoktak még hozzá az öngondoskodáshoz – állam gondolkodik (de nem „gondoskodik”) helyettük, kényszeríti őket az öngondoskodásra és meg is szervezi annak intézményrendszerét

Ezzel szemben ma:

1. A termelés eltolódik az egyedi igények kielégítése felé – a gondoskodás/öngondoskodás területén is.
2. Az emberek életük során sokszor változtatnak munkahelyet és foglalkoztatási típust – ezért rugalmas gondoskodási/öngondoskodási megoldásokat igényelnek.
3. Egyre jobban terjed az időleges nemzetközi munkavállalás, ami megint csak növeli az igényeket a rugalmas megoldások iránt. Egyre nehezebb definiálni a nemzetgazdaságot (ld. Unió csatlakozásunk).
4. Nő a jelentős (bár egyelőre főleg nem a „termelő” tulajdonnak tekinthető részvény-, inkább a „nem termelőnek” tekinthető lakás-, üdülőstb.) tulajdonnal rendelkező középosztálybeliek száma
5. Nő az emberek pénzügyi műveltsége és előrelátási horizontja, s az igénye saját sorsának intézésére.
6. Csökken a szolidaritásra való ráutaltság érzése és a szolidaritás „nyújtására” való készség (ha egyáltalán volt ilyen?!), főleg a tehetősebbek részéről.

Az alábbiakban megpróbáljuk összefoglalni azokat a főbb jellemvonásokat és tendenciákat, amik felé, amelyek mentén – szerintünk - fejlődik a TB (elsősorban a nyugdíjrendszere). Ezek a tendenciák befolyásolják, hogy hogyan gondolkodunk a mai teendőkről.

A TB alanya mindinkább az egyén lesz, s az egyén mindinkább önként gondoskodik öregkoráról. Az állam azoknál a rétegeknél, amelyek „bizonyítottan” nem fognak rászorulni a köz támogatására időskorukban, fokozatosan visszavonul, s „kiengedi” őket a veszélyközösségből. Ez a réteg állandóan bővül. Az állam szerepe fokozatosan változik. Ellátóból fokozatosan visszavonul az ellátás szervezőjévé és kötelezővé, majd innét is felvilágosító, az öngondoskodás kereteit biztosító szervvé. Az államnak, mint felvilágosítónak és a kereteket biztosító szervnek a legfontosabb célja az lesz, hogy fokozatosan felszámolja saját beavatkozásának a szükségességét. Ez az állampolgárok vagyonosodásával és jövőtervezési tudatosságuk növekedésével párhuzamosan csökken. Az állam szerepe fokozatosan egy segélyrendszer működésére szorul vissza a legeleesebbek számára (akiknek a száma fokozatosan csökken). A TB nyugdíjrendszer szerepét egyre inkább a magánbiztosítások, illetve a vagyonfelhalmozás veszi át.

Amíg van TB, addig a különböző kockázatok kezelése egymástól elkülönült részrendszerekben történik. Tehát el vannak választva egymástól a rokkantsági, árvasági és nyugdíj-kockázatok.

A kockázatkezelésben egyre inkább érvényesül a differenciálás, az az elv, hogy mindenki a saját kockázatának megfelelő hozzájárulást fizesse, illetve a hozzájárulásával és egyéni kockázatával arányos juttatást kapjon a rendszerből. Ez az ellátások értékének, illetve az egyéb forrásból származó időskori jövedelmek növekedésével párhuzamosan valósul meg. Természetesen ennek alapja a hozzájárulások pontos, egyénre lebontott szintű vezetése.

A TB fokozatosan teljesen feltökésített rendszerű lesz, ahol a befektetésekből hiányoznak az államadósság-levelek, mert az államnak nincs adóssága. A befektetések nem korlátozódnak Magyarországra, hanem kockázatporlasztási megfontolásokból széles körben, nemzetközileg terítettek. Az állam a befektetések tekintetében egyetlen területen jut szerephez: az állam maga is tart fenn egy vagyonkezelő szervezetet, amely piaci instrumentumokra fektet. Az ez által a szervezet által kezelt vagyon erejéig az állam bocsát ki speciális adósságleveleket (tehát az állam nettó adóssága nulla), amelyek jellegzetessége, hogy biztos és hosszú távon fix hozamot hoznak. Ezt a TB a legszegényebbek számára vezetett tőkeszámlák fedezetére használja, így azok nyugdíja kiszámítható lesz. Minél magasabb a várható nyugdíj, a biztosított annál inkább szabadon választhatja meg nyugdíjtőkéjének befektetését, s élvezzi az így nyert hasznot, illetve viseli az esetleges veszteségeket

Az állam – jövedelem, illetve vagyonarányos adókból – működtet egy szolidaritási alrendszert a legszegényebbek számára. A szolidaritás tekintetében azonban az államnak nem az ellátások nyújtása a legfontosabb feladata, hanem, hogy a rászorulókat – oktatással, információ nyújtásával, szervezéssel – képessé tegye az öngondoskodásra, tehát, hogy fokozatosan felszámolja a szolidaritási jövedelemátcsoportosítások szükségességét.

A nyugdíjak nemzetközileg hordozhatóak, követik a munkavállalókat, akik egyre nagyobb arányban több országban fogják felépíteni karrierjüket. Egyre kevésbé a bérre alapozódnak a járulékok, mert egyre kevésbé a bér (hanem tőkejövedelmek, vállalkozói díjak) lesz a jövedelem. Az állam lehetővé teszi a rendszerbe való rendszertelen befizetéseket, s azt is, hogy egy bizonyos felgyűlt vagyontömeg fölött a biztosított felfüggeszse a további befizetéseket. A számlákra nem csak a biztosított, hanem a munkáltató, házastárs, stb. is teljesíthet – önkéntesen – befizetéseket, s a számlák (meghatározott szabályok szerint) örökölhetőek. Ilyenkor az örökgyógyó számlájának egyenlegét hozzáírják az örökös számlájához.

A szolgáltatás megnyílása rugalmas, s a járadék hosszabb-rövidebb időre fel is függeszthető. Átmenetileg rendszeres pénzkivonást is lehet a számláról kérni. Általánossá válik a házaspárok számára, számláik egyesítésével adott kétszemélyes járadék. A járadék tekintetében és a tőkegyűjtésnél is széleskörű szabadság nyilvánul meg a szolgáltató választásában, s nem csak országon belül.

Széleskörűvé válik az időskori munkavállalás, ezért a nyugdíj csak az egyik öregkori jövedelem lesz, s egyre kevésbé a meghatározó. A nyugdíj hozzáadódik az egyéb jövedelmekhez, s velük együtt adózik.

Mindezek miatt a nyugdíj megszűnik egy általános cezúrává lenni az egyén életében. Az egyén – bizonyos keretek közt, ami alapvetően a tőkéből aktuálisan kapható járadék minimumához kötődik – szabadon választhat, hogy mikor indul meg a „nyugdíja”, de ez semmit nem jelent arra nézve, hogy dolgozik-e és, hogy mennyit?

Egy kívánatos nyugdíjrendszer

Az eddigi gondolatmenetből világos, hogy számunkra a kívánatos nyugdíjrendszer expliciten feltőkésített. Ugyanakkor számot kell vetni azzal, hogy a magyar nyugdíjrendszer döntő eleme, az I. pillér felosztó-kirovó rendszerben, azon belül pedig szolgáltatással meghatározott elven működik, ami elvileg is nehezíti a feltőkésítést. Ezért első lépésben az I. pillért befizetéssel meghatározott elvű működésre kell átalakítani, megtartva a rendszer felosztó-kirovó jellegét. Az ilyen, ma már több országban működő felosztó-kirovó rendszereket NDC (notional defined contribution) rendszereknek hívják, mi viszont egyszerűen a tőkeszámlás rendszer elnevezést használjuk a továbbiakban. Azzal, hogy az I. pillér működésmódja logikailag hasonló lesz a feltőkésített II. pillér működésmódjához az I. pillérbe is át lehet vinni a II. pillér legfontosabb jó tulajdonságait, s ráadásul a két pillér átjárhatóvá lesz, megkönnyítve azt is, hogy a rendszer súlypontja mindinkább a II. pillérre helyeződjön, vagyis – más szóval – hogy a rendszer fokozatosan feltőkésedjen.

Előljáróban összefoglaltuk a kívánatos nyugdíjrendszer tulajdonságait, amik a későbbiekben vezérfonalként is szolgálnak mondanivalónk kifejtéséhez. A kívánatos nyugdíjrendszer meg kell, hogy feleljen a következőknek:

- Átlátható
- Korrekt
- Teljes körű
- Rugalmas
- Harmonizált
- Tiszta
- Feltőkésített
- Elősegíti a hosszú távú gazdasági fejlődést.

Egy rendszer akkor **átlátható**, ha a befizetések és a jogosultságok között szoros összefüggés van, s ezt mindenkor pontosan kommunikálják az érintettek számára. Az átláthatóság kritériuma már szinte önmagában megköveteli, hogy a rendszer ne szolgáltatással, hanem befizetéssel meghatározott legyen. A **korrektség**, tehát hogy a befizetések és a kifizetések várható jelenértéke minden biztosított esetében egyezzen meg az átláthatóságnak részben az előfeltétele, részben pedig a következménye. A korrekt rendszerek fontos tulajdonsága, hogy oszthatóak, mert a rendszer mind hossz-, mind keresztmetszeti

szempontból egyensúlyban van. Meg kell azonban jegyezni, hogy a korrektség a rendszer összes alrendszerében nem érvényesülhet, hanem „csak” a főbb alrendszerekben, illetve az egyes alrendszereknek ebből a szempontból tisztáknak kell lenniük. A korrektség fő korlátja a **teljes körűség** követelménye. Eszerint a rendszernek alapszinten gondoskodniuk kell azokról is, akik nem tudnak magukról gondoskodni, vagyis be kell töltenie bizonyos szolidarisztikus funkciót. Hogy ez ne okozzon kavarodást ezért a szolidarisztikus alrendszert a korrekt alrendszerektől elkülönülten kell megszervezni és természetesen ennek is átláthatónak kell lennie. Mi ezt az alrendszert 0. pillérnek nevezzük. A rendszernek a változó igényekhez mind az egyén, mind a rendszer szintjén **rugalmasan** alkalmazkodónak kell lennie. Egyik fő tétel ebből a szempontból a „hordozhatóság” biztosítása mind munkahelyek, mind országok között, illetve az immunitás arra, hogy a biztosított foglalkoztatásának milyen jellege van (önálló vagy munkavállaló, egész- vagy részmunkaidős stb.). Nem tartjuk indokoltnak, hogy az egyes pillérek eltérő logika szerint működjenek (ebből a szempontból a 0. pillér némiképp kivételt képez), ezért a **harmonizáltság** mellett tesszük le a voksunkat. A **tisztaság** követelménye szerint az öregségi nyugdíj rendszernek nem része a rokkantsági és hozzátartozói ellátások (azaz, hogy a hozzátartozói ellátások közül az önálló özvegyi ellátás az öregségi nyugdíjrendszer általunk adott konstrukciója miatt értelmét veszti). A **feltőkésítés** biztosítja a nemzedékek közötti korrektséget és egyben lehetővé teszi a **hosszú távú gazdasági fejlődést**, hiszen a tőkehiányos magyar gazdaságban potenciálisan hatalmas befektethető tőkét halmoz fel.

Megítélésünk szerint a fenti szempontokat kielégítő nyugdíjrendszer az alábbi elemekből állna:

1. Öregségi segélyrendszer („0. Pillér”)
2. Az egyéni tőkeszámlán alapuló felosztó-kirovó rendszer (I. Pillér), amely hosszú távon fokozatosan feltőkésítésre kerülne.
3. A tőkeszámlákon alapuló tőkefedezeti rendszer (II. Pillér)
4. Egyéb önkéntes, nyugdíjcélú megtakarítások (III. Pillér)

A fenti rendszer 3. és 4. eleme már nagyrészt működik, itt csak kisebb korrekciókra lenne szükség, de a 0. elemet létre kell hozni, a meglévő I. pillért pedig radikálisan át kell alakítani. A III. Pillérral az államnak nem sok gondja kell hogy legyen, elegendő, ha nagy általánosságban támogatja annak működését és terjedését.

A 0. Pillér sok szempontból kiegészítő szerepet tölt be, logikája nagyrészt eltér a többi pillér működésétől. A többi pillér nagy általánosságban mind tőkeszámlás rendszer működne. Nagy kérdés azonban, hogy mi kerül a számlákra? Tehát hogy kik, milyen rendszerben, mennyit és kinek fizetnek be?

Távlatilag is fenntarthatónak tartjuk a ma érvényesülő modellt, miszerint a munkaerő-piacra újonnan belépők számára kötelező lesz a belépés meghatározott arányban mind az I., mind a II. pillérbe. (A két pillér közötti arányok a későbbiekben fokozatosan változhatnak a II. pillér javára) Viszont kiterjeszteni javasoljuk a két pillér biztosítottainak körét az alábbi rétegekre:

- Munkaviszonyban nem álló önállóak
- Munkaviszonyban állók és önállóak háztartásbeli házastársaira

Az önállóak számára egy havi fix összegű nyugdíjjárulékot kellene megállapítani, amit akkor és addig fizet, amikor és ameddig önállóként dolgozik. A fix összeg mértékének megállapításához támpontot az adhat, hogy egy célul kitűzött korban, egy átlagos életpálya alatt a minimálisan kívánatos induló nyugdíjszinthez szükséges tőke összegyűjtésre kerüljön.

A munkaviszonyban állók és önállóak házastársaira ugyanolyan szabályok vonatkoznának akár háztartásbeliek, akár nem azok. Ezek a szabályok:

- Válás esetén a házasság alatt szerzett nyugdíjtőke közös vagyonnak számít (hacsak házassági szerződés másképp nem rendelkezik), vagyis az ezen időszak alatt akkumulált tőkéknek veszik a számtani átlagát,¹⁰ s mindegyik fél ezt az átlagot kapja (vagyis annak a félnek a számlájáról, amelyikén ennél az átlagnál több szerepel, a különbözetet átvezetik a másik fél számlájára). Ha egyik, vagy mindkét fél nyugdíjas már, akkor a már megindult járadék díjtartalékát szabják fel ilyen elvek szerint, s vásárolnak a felek önálló járadékot. A díjtartalék esetében a házasság alatt szerzett tőke olyan mértékben csökken, amilyen mértékben a díjtartalék a járadék megindulása óta a már kifizetett járadékok miatt csökkent.¹¹
- Ha valaki a felhalmozási szakaszban hal meg, és özvegyet hagy maga után, akkor a felhalmozott tőkéjét az özvegye örökli, vagyis annak számlájára (esetleg, ha már nyugdíjas, a díjtartalékába) helyezik át.
- Ha az egyik házastárs nyugdíjba megy, a másik még nem, akkor a nyugdíjba menő házastárs járadékát az egyéni nyugdíjtőkéje alapján állapítják meg. Amikor azonban a másik házastárs is nyugdíjba megy, akkor a díjtartalékát egyesíteni kell az éppen nyugdíjba menő házastárs tőkéjével és egy kétszemélyes járadékot kell ebből vásárolni. A kétszemélyes járadék olyan, hogy az egyik házastárs halála esetén a járadéktag nem csökkenhet a közösen kapott járadék értéke 70%-a alá (de ez 70% és 100% között szabadon megválasztott paraméter).
- Ha a már kétszemélyes járadékot kapó házaspár válik el, akkor a díjtartalék megosztása tekintetében ismét csak úgy kell eljárni, hogy a házasságon kívül szerzett jogosultságok az adott félre lesznek, a házasságon belül szerettek pedig átlagolódnak, s az így kettéosztott díjtartalékot váltja át mindegyik fél járadékká.

¹⁰ Ezt a számítást utólag nagyon nehéz elvégezni, hacsak a nyugdíjszámlán a tőkét nem - a befektetési alapokhoz hasonlóan - egységekben tartják nyilván. Ekkor viszont nagyon egyszerűvé válik a feladat. Emiatt is javasoljuk, hogy a nyilvántartás egységekben történjen, még a járadék megindulása után is.

¹¹ Ez a számlák közötti átcsoportosítás történhetne a házasság közben folyamatosan is, de az eljárás bonyolultabb, viszont ugyanazt az eredményt adná, mint az itt felsorolt "döntő eseményekhez" kapcsolódó átcsoportosítás.

- A felhalmozási szakaszban házastárs nélkül elhunyt biztosított jogosultságát a veszélyközösség örökli, azt az elhunyttal megegyező korú (és **nemű**) biztosítottak felhalmozott tőkéjük arányában öröklik.

A fenti szabályok alapvetően az I. pillérre vonatkoznának, mégpedig azért, mert a II. pillér már némileg más logika szerint elkezdte a működését. Ugyanakkor célszerű lenne a két pillér szabályait közelíteni egymáshoz. Például be lehetne vezetni azt a szabályt, hogy a nem egyedülálló elhunyt biztosított számlájának tartalmát csak a házastárs örökölheti és csakis oly módon, hogy azt a házastárs számlájához írják (ha nincs neki ilyen, akkor nyitnak neki). A járadékos korban érvényesülő szabályok még a II. pillér esetében is kidolgozatlanok, így azokat eleve az I. pillérhez hasonlóan kellene kialakítani.

Fontos, hogy a munkanélküli segély és a gyermekgondozási díj is munkabérnek számít abban az értelemben, hogy nyugdíjjárulékot kell fizetni utána – vagyis az állam az általános elvek szerint a munkanélküliség és a gyermekgondozás ideje alatt is ír jóvá nyugdíjjogosultságokat a biztosítottak számláján (mind az I., mind a II. pillérben).

Célszerűnek tartjuk, ha a pillérek nem töredeznek szét részrendszerekre, hanem egyetlen általános rendszer részei lesznek. Így nem tartjuk jónak, ha bizonyos foglalkozási ágakra (katonák, bányászok stb.) speciális résszabályok vonatkoznak. Ugyanakkor a járadék kiszámításakor a bizonyos szakmákban eltöltött időt figyelembe lehet venni, ha bizonyított, hogy annak a szakmának a művelése csökkenti a hátralévő várható élettartamot. Ilyen esetben egy kedvezőbb járadéktábla alapján lehet kikalkulálni a járadékot.

A nyugdíjba vonulásra javasolt korhatár széles intervallumban mozoghat. A megállapítandó járadék értéke függne a biztosítottnak a nyugdíjba vonuláskori korától, azonos tőkére minél magasabb ez a kor, annál magasabb az induló járadék szintje. Emiatt a rendszerben egy automatikus ösztönzés érvényesülne a minél későbbi nyugdíjba vonulásra, illetve elkerülhető lenne, hogy a korán nyugdíjba vonulók nyugdíját mások finanszírozzák. A nyugdíjba vonulás minimális korára az a szabály vonatkozna, hogy legkorábban akkor vonulhat valaki nyugdíjba, amikor az adott korát és felhalmozott tőkéjét figyelembe véve legalább egy minimális szintű járadékot tud vásárolni magának. Ugyanakkor ezt a tőkét nyugdíjba vonuláskor és már nyugdíjas korban bármikor ki lehet egészíteni egyösszegű befizetéssel, s ezzel növelni az induló, illetve aktuális járadék szintjét. A megindult járadékot bármikor, határozatlan időre meg is lehet szakítani (pl. azért mert valaki „reaktíválja” magát), ekkor a díjtartalék újra nyugdíjszámlává alakul át, amelyre új befizetéseket lehet teljesíteni.

Kérdés, hogy mi történik azokkal, akiknek a megtakarítása, viszonylag magas korban sem elegendő a fent jelzett minimális szintű járadék megvásárlására? Ezek számára legkésőbb akkor indul meg a járadék, mikor elérik azt a kort (javaslatunk szerint kb. 70-75 évet), amikor aktivizálódik a segélyrendszer (0. Pillér). Ekkor a tőkéjükből vásárolt járadékot a 0. Pillérben automatikusan a minimális szintű járadékká egészítik ki.

Javasoljuk, hogy az I. és a II. pillér logikája olyan közel legyen egymáshoz,

amennyire csak lehet. Ha ez megvalósul, akkor nincs elvi akadály annak, hogy a biztosítottak a két pillér között szabadon mozogjanak. Ugyanakkor nem javasoljuk ezt megengedni. A nyugdíjrendszert távlatilag fel kell tőkésíteni, ezért a két pillér között csak az I.-ből a II.-ba irányuló mozgást javasolunk megengedni. Ezt is központilag vezényelve egyszeri lépésekben (pl. néhány év múlva megengedjük, hogy a már meglévő biztosítottak választhatják járulékkuk megosztására a két pillér között az 50-50%-os arányt, de az újonnan munkába lépők számára már ez lesz a kötelező. Később a 67-33%-os arányra lehet ugrani, és így tovább).

A befizetéssel meghatározott rendszerek nagyon előnyös tulajdonsága, hogy viszonylag egyszerűvé teszi a hordozhatóság megvalósítását. Ez a különböző országok nyugdíjrendszerei vonatkozásában fontos kérdés. Ha egy Magyarországon biztosított a továbbiakban más rendszerben akar biztosított lenni, s az is a magyaréhoz hasonló elven működik, akkor lehetővé kell tenni, hogy a megtakarítását átvigye a másik rendszerbe. Ugyanígy a külföldről Magyarországra települő kezdheti itthoni biztosított „pályafutását” azzal, hogy felhalmozott nyugdíjtőkéjét egy összegben befizeti a magyar rendszerbe, a két pillér között a pályakezdőkre érvényes arányok szerint elosztva. Ugyanakkor nem szükséges az, hogy ha valaki külföldre megy, s ott tagja lesz egy másik nyugdíjrendszernek, akkor az azzal járjon, hogy kilép a magyar rendszerből. A párhuzamos tagságoknak nem látunk elvi akadályát (kivéve, hogy az ilyen biztosítottaknál a segélyrendszerben való részvételre az együttes, külföldi és belföldi járadék alapján nyílik csak lehetőség).

A fent vázolt rendszerre az átmenetet mindenekelőtt egy széleskörű és mély vitával kell kezdeni, amit a jogalkotás követ. A jogalkotás során gondoskodni kell arról, hogy megfelelő átmeneti idő álljon a rendelkezésre, tehát a változtatás csak azokat érintse, akik a változtatások hatásaira fel tudnak készülni. A többi réteg és korosztály számára a mai rendszert változatlanul kell hagyni. Természetesen nem szabad, hogy hosszabb távon több, eltérő logikával működő rendszer éljen egymás mellett, tehát az új rendszerbe a munkaerőpiacra újonnan belépők számára kötelező a belépés, sőt úgy gondoljuk, hogy a jelenleg aktívak széles rétegeit is megrázkódtatás nélkül át lehet állítani.

Jelenleg érvényben van egy, egyelőre még távoli határidő, amikor a mostani nyugdíjrendszer nagyot változik. Ez 2013. január 1., amikor a magánpénztárból nyugdíjba menők kötelezően járadékot vásárolnak a magánpénztári tőkékükből. Célszerű a nagyobb váltást is ehhez az időponthoz igazítani. Eszerint az I. pillérből nyugdíjba menők számára ettől az időponttól állapotának meg azokat az új típusú járadékokat, amelyeket a fentiekben leírtunk. Természetesen a járadékszolgáltatás jellemzőit már az elkövetkező néhány évben jogszabályban rögzíteni kell, hogy mind a szolgáltatók (a II. pillérben, de az TB is az I. pillérben), mind a biztosítottak fel tudjanak erre készülni. Eddig lenne érvényben a jelenlegi özegeyi nyugdíjrendszer is.

Fontos, hogy az áttérés során a már megszerzett jogosultságok ne sérüljenek. Az új nyugdíjrendszer bevezetése előtt a megszerzett jogosultságok kezelésének elvileg két lehetséges módja van:

1. E jogosultságokat beépítjük az új nyugdíjrendszerbe és a régi jogosultságok az új rendszernek mintegy kiinduló pontjául szolgálnak.
2. A régi és az új rendszer külön kezeli a két rendszerben megszerzett jogosultságot.

Az első megközelítés azon alapszik, hogy az új tőkeszámlát valamilyen nyitótőgyenleggel indítjuk, azaz a múltbeli járulékfizetés alapján kiszámolunk valamilyen indító értéket. Az indító érték kiszámításának több fajta megoldása lehetséges, vagy valamilyen konkrét tőke összeget, vagy egy induló résznyugdíjat számolunk ki és görgetjük tovább a későbbiekben. A második megoldás azon alapszik, hogy a két rendszer egymástól függetlenül működik, az egyik ugyan bezárul, de nyugdíj szempontjából az új rendszertől függetlenül működik. Úgy tekinthetjük, mint az Európa Közösség országaiban szokás a különböző országokból származó nyugdíj jogosultságokat kiszámítani, azaz a két külön álló nyugdíjrendszerből számoljuk ki a nyugdíjba menetelkor a nyugdíjat. Tisztában kell lennünk azzal, hogy a magyar nyugdíjrendszer 1988 óta gyűjt járulék információkat és e rendszer többszörösen nem lineáris. Ebből adódik, hogy a már megszerzett jogosultságok tőkére vagy induló nyugdíjra váltása és a jelenlegi rendszer ily módon történő lezárása több szempontból aggályos. Egyfelől korrekt módon az életpálya során ténylegesen befizetett járulékok azok esetében, akik már régebben, mint 1988. óta fizetnek járulékot, problematikus, másfelől a nem lineáris számítás miatt az induló résznyugdíj összege sem számítható egyszerűen. Így a régi rendszer lezárása az első alternatíva szerint vagy alkotmányossági aggályokat vet föl, vagy túlságosan nagyvonalú, ezért megfontolandó a második alternatíva a két rendszerből származó jogosultságok összeszámítása. Ennek ellenére mi a könyvben az 1. alternatívát bontjuk ki.

Az I. pillér tőkeszámláit kb. 1-1,5 év alatt lehet felállítani. Ezeket mindenkire fel kell állítani, aki 2013. Január 1. után lesz 62 éves. Az ennél idősebbekre a jelenlegi rendszer vonatkozik továbbra is. Arra a tőkeszámla tulajdonosra, aki mégis 2012. december 31-ig megy nyugdíjba, változatlanul a régi szabályok fognak vonatkozni.

A tőkeszámlára a felállítás után az I. pillérbe ténylegesen teljesített öregségi nyugdíjjárulékok kerülnek. A számla felállítása előtti időt kettős módon lehet kezelni:

1. 1988-tól kezdve a TB egyénenként pontosan vezeti a járulékbefizetéseket. Minden számlatulajdonosnak jóváírják ezeket úgy, hogy az egyes évek befizetéseit korrigálják az azóta eltelt időszak bruttó bérindexével.
2. Az 1988 előtti időszak befizetéseit becsléssel kell előállítani.

A becslés során több szabályt kell figyelembe venni:

1. A dokumentált időszak járulékaiból kell megbecsülni a nem dokumentált időszak járulékait – természetesen ezeket is korrigálva az azóta eltelt időszak bruttó bérindexével.
2. Minden biztosítottnak joga van, hogy bizonyos időn (pl. 2 éven) belül

igazolja, hogy az ő tényleges járulékfizetése nagyobb volt a becsülnél. Ekkor korrigálni kell a jóváírt tőkét.

3. A legalább 47 évesek számára a jóváírást felfelé korrigálni kell, ha a jóváírás időpontjában a tőkeszámla alapján projektált nyugdíj 62 éves korban kisebb lenne annál, mint amit a régi rendszerben kapna a biztosított.

Bár az előbb leírt eljárás számos ponton vitára adhat okot, ugyanakkor nagy előnye, hogy belátható időn belül lezárja a jelenlegi nyugdíjrendszert. Hazánk nyugdíjrendszerének bonyolultsága miatt érdemesnek tartjuk a második alternatíva megfontolását is, azaz a múlt és a jövő rendszerének külön működtetését.

A tőkeszámla válás miatti megosztását, valamint özvegy, illetve annak hiányában a veszélyközösség általi öröklését már a felállítás pillanatában be kell vezetni. A tőkeszámla I. pillérben történő bevezetésével egy időben (tehát kb.2005-2006-ban) kell bevezetni a II. pillérben is a válás és az öröklés új szabályait.

A járulékot legkésőbb ekkor kell világosan megosztani öregségi, rokkantsági és árvasági részre, de ez valójában történhet ennél előbb is. Ugyanígy az új rendszerű rokkantsági és árvasági ellátást legkésőbb a tőkeszámlák felállításakor kell bevezetni, de ez előbb is megtörténhet.

A javasolt rendszer megvalósításához nincs szükség új intézményekre. A II. pillér intézményei már kiépültek, itt a szabályozás módosítására van szükség. Az intézmények közül leginkább a jelenlegi I. pillért működtető Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság (Onyf) működését kell megváltoztatni. Ez amiatt szükséges, mert működésében a jövőben világosan el kell különíteni (akár úgy, hogy formálisan külön intézményeket hoznak létre, akár a mostani egy intézményen belül) az alábbi részelemeket:

1. A „régí” rendszer annak kifutásáig
2. A 0. pillér
3. A megreformált I. pillér
4. Árvasági ellátás
5. Rokkantsági ellátás

A koncepcióalkotás jelen fázisában sürgősen felsorolni a módosítandó jogszabályokat, de néhány vonatkozást, amiről csak érintőlegesen esett szó a fentiekben, kiemelnénk.

Javasoljuk, hogy a rendszer mögé tegyen az állam bizonyos nagyon általános garanciákat. Az egyik legfontosabb ilyen garanciális elem, hogy a tőkeszámlákon felgyűlt pénzre az állam adjon visszafizetési garanciát (visszafizetésen érte természetesen csak a jogszabályban meghatározott módokat), vagyis gyakorlatilag ismerje el azt, mint államadósságot. A másik ilyen garanciális elem, hogy az állam vállalja, hogy a járadékok rendszeres mortalitás-változás miatti kiegyenlítése következtében nominálisan nem csökkenhet a nyugdíj.

A fentiekben egy rugalmas nyugdíjrendszer képét alkottuk meg. Egy olyanét, ahol a nyugdíjba vonulás nem egy olyan abszolút cezúrát jelent az életben,

mint amelyet jelenleg, hiszen a nyugdíjat fel lehet függeszteni és újraindítani, s általában is: a nyugdíjba vonulás paramétereit tág határok közt maga a biztosított szabja meg. Emiatt az adórendszert is ennek megfelelően kell módosítani. Nem szabad, hogy a nyugdíj egy speciális jövedelem legyen, ezért a nyugdíjjáradék bele kell, hogy számítson a jövedelemadó-alapba. Természetesen ez azt is jelenti, hogy a járulék nem lehet adóköteles, hiszen ekkor ugyanaz a pénz kétszer adózna.

A rendszer lehetséges továbbfejlesztésére már többször is utaltunk. Mi a legfontosabbnak az I. pillér fokozatos (valószínűleg több évtized alatt megvalósuló) feltőkésítését tartjuk, vagyis azt, hogy az I. pillér mögött álló implicit államadósság először fokozatosan explicitté váljon, majd fokozatosan tűnjön el, mint államadósság. Ennek alapvetően két útja lehetséges:

1. Az I. pillér súlyának fokozatos csökkentése a II. pillér javára
2. Feltőkésítés az I. pilléren belül.

A feltőkésítés nagy előnye, hogy leveszi az aktív korosztályról a náluk idősebb korosztály aktuális eltartásának a terhet, s a nyugdíj nagyságát biztosabbá teszi amennyiben az nem fog függeni az esetleges kedvezőtlen demográfiai folyamatoktól. A feltőkésítés lehetővé teszi azt is, hogy a nyugdíjrendszer szolgáltatásai ne a költségvetésen keresztül áramoljanak a kedvezményezettek felé, s ezáltal is csökkenti annak terheit.

A feltőkésítéssel szemben tulajdonképpen mindig ugyanazt az érvet szokták felhozni, s ezzel az érvel nekünk is komolyan foglalkoznunk kell. Ez pedig az, hogy a nyugdíjak nagysága így ki van téve az időnként nagyon is volatilis tőkepiacoknak, s a társadalmi biztonság ilyen alapvető intézményénél ekkora bizonytalanság nem engedhető meg. A magunk részéről elismerjük, hogy a nyugdíjrendszer kiszámíthatósága nagyon fontos tényező, de ezt annyiban korrigálnánk, hogy a kiszámíthatóság jelentősége fokozatosan csökken a nyugdíjak átlagos szintjének az emelkedésével. Vagyis a kis nyugdíjak nem bírják el az ingadozást, viszont minél nagyobb a nyugdíj, mértékének kilengései annál nagyobbak lehetnek. Ez a gondolatmenet abból a szempontból fontos, hogy ez egyfajta elvi alapot ad arra, hogy milyen ütemben lehet az I. pillérről a hangsúlyt a II. pillérré helyezni, vagyis milyen ütemben lehet a tőkeszámlákat áttenni a II. pillérbe?

Ugyanakkor a II. pillér sem kiszolgáltató a tőkepiaci ingadozásoknak. Ezeket nagyrészt ki lehet küszöbölni derivatív termékekkel. Mivel ezek jelenleg nem feltétlenül állnak a rendelkezésre, ezért esetleg ezeket az államnak kell kibocsátania – természetesen megfelelő (piaci alapú) díj ellenében. Ez a rendszer sokkal korrektebb és a piac logikájának jobban megfelelő, mint a jelenlegi magánpénztári garanciarendszer.

Az I. pillér nem csak abban az esetben nincs kiszolgáltató a tőkepiaci ingadozásoknak, ha nincs feltőkésítve. Akkor is ez történik, ha a rendszer feltőkésített, de a nyugdíjat a biztosítottak nem közvetlenül a tőkéből kapják. Elképzelhető, hogy az állam vagyongazdálkodókat hoz létre, amelyek által kezelt vagyon fokozatosan eléri a tőkeszámlákon lévő implicit államadósság töme-

get, de ezek a vagyonkezelők az állam saját papírjaiba nem fektetnek. Ekkor az államnak teljesen fedezve a nyugdíjak mögötti adóssága, de hogy az állami vagyonkezelők által kezelt vagyon hozama minden évben annyi-e, mint az állami nyugdíjkiadás, az kérdéses. Bizonyos értelemben ez nem is lényeges. A lényeg, hogy ilyen konstrukció mellett az állami vagyonkezelők által kezelt vagyon szinte teljesen mentesíti a költségvetést az aktuális nyugdíjkiadásoktól. Ez arra korlátozódik, hogy a rossz években ki kell pótolni a vagyonkezelők hozamát, ami viszont meg fog térülni a jó tőkepiaci években.

Ugyanakkor az állam maga nem a legjobb vagyonkezelő. Ezért hosszú távon mindenképpen a derivatívákkal kiegyenlített hozamú, az I. pillér rovására fokozatosan erősödő II. pillér hívei vagyunk.

A nyugdíjrendszer környezete, hatása és alternatívája

Meglehetősen elterjedt egy ország gazdaságát az egy főre jutó GDP nagyságával jellemezni. Ebből a szempontból jelenleg Magyarország a fejlett országok sereghajtóihoz tartozik. Sok szempontból fontosabb mutató azonban az egy főre jutó felhalmozott, különösen a vállalkozásokban forgó és lekötött vagyon nagysága. Ebből a szempontból Magyarország lemaradása a fejlett országokon belül még nagyobb, aminek az egyik látványos következménye, hogy gazdaságunk erőteljesen rászorul a tőkeimportra, és sok szempontból ki is vagyunk szolgáltatva a más országokból importált tőke pillanatnyi érdekeinek. Nyilvánvaló, hogy az országhoz eleve kötődő, mondhatni „hazai” tőke nagyobb volumene a magyar gazdaságot kevésbé kiszolgáltatott helyzetbe hozná, sőt – a mértéktől függően – a kiszolgáltatott helyzetből akár diktáló helyzetbe is kerülhetnénk. Ehhez olyan gazdaságpolitika szükséges, amely ösztönzi a hazai tőkefelhalmozást. Ennek egyik leginkább magától értetődő módszere a nyugdíjrendszer feltőkésítése.

Nem szükségszerű azonban, hogy a Magyarországon felhalmozott nyugdíjtőkét teljes egészében Magyarországon fektessék be, hiszen a magyar tőke külföldön növeli Magyarország (és lakosai) gazdasági hatalmát. Ehhez persze az szükséges, hogy ezek a külföldi befektetések ne legyenek teljesen sporadikusak és egymástól elszigeteltek, hanem lehetőség szerint egyfajta magyar gazdasági stratégia részesei legyenek. A nyugdíjtőke – koncentráltága révén – alkalmas arra, hogy ilyen értelemben is lehessen vele stratégiát csinálni.

A nyugdíjtőkét célszerű a magyar gazdaság egyfajta regionális terjeszkedésére felhasználni. Ehhez nem elég a nyugdíjrendszer feltőkésítése, hanem olyan gazdaságpolitikával kell azt társítani, amely segíti is az így felhalmozott tőke befektetését. Ez egyrészt a tőkepiac fejlesztését jelenti, ahol sok új magyar ötlet megvalósításához tőkét talál, s ezek az új vállalkozások (nyilvánvalóan csak egy részük) nagy erős magyar vállalatokká, akár regionális multikká is válhatnak. A gazdaságpolitikának ezt expliciten célul kellene kitűznie.

A feltőkésítés gondolatát egyébként, mint követelményt a nyugdíjrendszerrel valójában az állam szinte összes hosszú távú elkötelezettségére átvihetjük. Azt mondhatjuk, hogy az a jól működő állam, amelynek nincsenek adósságai,

s az összes elkötelezettsége fedezve van. Ezt természetesen csak célként fogalmazható meg, mert az állam időről-időre találhat olyan fontos ösztársadalmi célt (pl. autópályák építése), ami gyakorlatilag ösztársadalmi beruházként is felfogható, ezért érdemes erre eladósodnia. De törekedni kell rá, hogy az ilyen esetek ritkák és ténylegesen indokoltak legyenek, vagyis kimutatható legyen az elkötelezettség beruházként jellege, s az, hogy ezt ténylegesen ösztársadalmi költségterítéssel célszerű megoldani.

Az állam eladósodottsága szűkíti egy gazdaság jövőbeli lehetőségeit, hiszen törlesztése az adóbevételek növekedésével jár, ami tőkekivonásként is felfogható. Emiatt jól meg kell gondolni, hogy erre szükség van-e? A jelenlegi adósságállományt tudatosan pedig le kell építeni, s az államnak nem szabad hosszú távon hagynia, hogy a nyugdíjpénztárak állampapírokba fektessék a pénzüket.

Egy érett feltőkésített nyugdíjrendszernek az egyik nem elhanyagolható társadalmi hatása, hogy az adott ország állampolgárainak többségét egy gazdaságilag alávettett helyzetből bizonyos értelemben „tőkessé” teszi, tehát olyaná, aki gazdasági értelemben már jóval kevésbé alávettett. A feltőkésített nyugdíjrendszer bizonyos értelemben „felszabadítja” a mindenkori nyugdíjasokat, hiszen az, hogy ezek „tőkésekké” váltak, egyben azt is jelenti, hogy nyugdíjuk tekintetében már nem a mindenkori aktívak „kegyétől” függenek.

Ennek az egész országra vonatkozó hatása, hogy Magyarország ekkor már nem a külföldi tőkétől függ egyoldalúan, hanem bizonyos mértékig tőle is függenek más országok.

Egy feltőkésített rendszer nem feltétlenül működik jól. Ahhoz, hogy ezt tudja tenni nem csak az szükséges, hogy gondosan konstruálják meg magát a rendszert, hanem környezetének is megfelelőnek kell lenni. Szerencsére az általa megkívánt környezet nem specifikusan a nyugdíjhoz kell, hanem általában egy jól működő gazdasághoz. Vegyük ezeket sorra! Nézzük előbb az állam által megteremtett feltételeket.

A nyugdíjba vonulási korhatár szabályozása a fent kifejtett koncepciónknak szerves része. A nyugdíjba vonulás relativizálása a fenyegető munkaerő-hiány elleni védekezés szempontjából is fontos, ezzel ugyanis megteremtődik az alapja az időskorú munkavállalás minél szélesebb körű ösztönzésének. A népesség javuló egészségi állapota ehhez megteremti az alapot, viszont egy csomó szemléleti, jogszabályi, oktatási akadályt el kell tüntetni az útból. Az egyik a nyugdíjba vonulásnak, mint abszolút cezúrának a felfogása. A többi akadály eltüntetése szintén állami feladat. Pl. szélesebb körben lehetővé kell tenni az átképzéseket, a részmunkaidős foglalkoztatást stb.

Az állami nyugdíjrendszerekben szinte magától értetődő közhely, amiről beszélni sem érdemes, hogy a férfiak és nők azonos tőke és azonos kor esetén azonos induló járadékot kapnak. A magánbiztosítói gyakorlatban ez magától értetődően nincs így, hiszen pl. Magyarországon a férfiak születéskor várható élettartama kb. 10 évvel rosszabb, mint a nőké, s a nők halandósági előnye minden korban megmarad. Emiatt a korrekt gyakorlat az állami nyugdíjrendszerekben is a férfi-nő külön járadéktábla alkalmazása lenne.

Ha jobban belemegyünk a problémába, akkor azt látjuk, hogy ezt a kérdést nem lehet gyorsan és egyszerűen helyre tenni, mert az egységes, ún. unisex járadéktábla alkalmazása sok rejtett társadalmi egyenlőtlenséget kompenzál. Ezért ugyan megfontolandó dolog az unisex járadéktábla eltörlése hosszú távon, de ez csak azzal párhuzamosan mehet, hogy a nők helyzetében lévő egyenlőtlenségeket szisztematikusan napvilágra hozzák és megszüntetik. A teljesség igénye nélkül: még mindig nem egyenlő a helyzetük a munkaerőpiacon, azonos munkáért nem mindig kapnak azonos bért. Jellemzően a rosszabbul fizető ágazatokban (oktatás, egészségügy) összpontosulnak, ahol a fizetés szintén méltánytalanul alacsony. Jellemzően olyan gazdasági közösségekben élnek a házasság révén férfikkal, ahol a formális jövedelem a nagyobb rész a férfinál csapódik le, miközben az a köztük lévő belső munkamegosztás (pl. gyermeknevelés) miatt közös szerzeménynek lenne tekinthető, ami után a házastársnak is kellene nyugdíjjárulékot fizetni stb.

S még távlatiban: valójában az egységes járadéktábla alkalmazása révén nem csak a férfiktól áramlik jövedelem a nők felé, hanem a rosszabb halandóságú rétegektől általában a jobb halandóságú rétegek felé. Néhány ilyen áramlási irány:

- a betegektől az egészségesek felé
- a szegényektől a gazdagabbak felé
- a vidékiektől a városiak felé
- a dohányzóktól a nem-dohányzók felé, stb.

Távlatilag ezeket az átcsoportosításokat is szisztematikusan fel kell mérni, és fokozatosan megszüntetni. Eközben persze nem szabad elfelejteni, hogy a társadalombiztosítás más alrendszeiben esetleg fordított átcsoportosítás van, ami összességében kompenzálhatja egymást: pl. az egészségbiztosításban a nem-dohányzók biztosan részben finanszírozzák a dohányzóknak szükséges drágább kezelést stb.

A tőkefedezeti nyugdíjrendszer nem tud működni jól működő tőkepiac nélkül. Ezért az államnak minden erővel ösztönözni kell ennek kiépülését és megfelelő működését. Ez érinti a felügyeletet, a gazdasági jogszabályokat, a számviteli szabályokat és a tőzsdéképes hazai vállalatok kialakulását preferáló gazdaságpolitikát egyaránt. Természetesen a helyi valuta konvertibilitása és a gazdaság megfelelő nyitottsága szintén alapkövetelmény.

Az államnak elő kell segítenie, hogy minden nagy értékű vagyontárgynak jól áttekinthető és ellenőrzött piaca legyen. Ennek megfelelően ki kell alakítani a naprakész és biztonságosan működő ingatlan és lakáskatasztereket. Ösztönöznie kell a lakásvagyon mobilitását a bérlakás-építést és a lakásbérlés elterjedését, ezzel is elősegítve a munkaerő mobilitását. Lehetővé kell tenni, hogy az idősek könnyen pénzzé tudják tenni addigi nagy, már nem szükséges lakásukat, s „idősparkokba” tudjanak költözni. Jogszabályokat kell hozni, és ellenőrzött üzletté tenni a lakásért életjáradékot mozgalmat.

Ha a nyugdíjrendszerrel harmonizáló egyéb állami alrendszereket nézzük, akkor azt találjuk, hogy a legfontosabb harmonizálandó alrendszer, az adó-

rendszer (leginkább a személyi jövedelemadó-rendszer), hogy az a fentiekben kifejtett nyugdíjrendszert támogassa. A szükséges, és az általunk javasolt rendszerrel harmonizáló személyi jövedelemadó-rendszer főbb tételei: a létminimum szintjéig adómentes sáv. A nyugdíjjáruelék teljes egészében a munkavállaló bruttó jövedelmét terheli (viszont lehet egyfajta szolidaritási adót kivetni a bérányosan a munkáltatókra). A személyi jövedelemadó alapja a nyugdíj- és egészségbiztosítási járulékkal csökkentett bruttó jövedelem, tehát a nyugdíjcélú megtakarítás forrása az adómentes jövedelem. A megindult járadék teljes egészében beszámít a személyi jövedelemadóba, viszont ekkor a jövedelem után már nem vonnak nyugdíjjáruelékot (csak egészségbiztosítást), tehát magasabb az adóalap, de relatíve kisebb az elvonás. Ezáltal nincs ellenőztözés a nyugdíjas korú munkavállalásra, korrekt és áttekinthető az adórendszer.

Az állam szerepvállalására egy teljesen feltőkésített nyugdíjrendszerben is szükség van, de annak jellege (és mértéke) jelentősen módosul a mostanihoz képest. Ahelyett, hogy az állam intézné formálisan a nyugdíjak folyósítását, azt önállóan gazdálkodó intézményekre lehet bízni. Az állam ezek felügyeletét kell, hogy megszervezze.

Természetesen lehetnek a gazdaságban kisebb-nagyobb hullámzások, amikor a nyugdíjalapok vagyona jelentősen csökken, s ez által jelentősen csökken az általuk fizethető járadék. Bizonyos csökkenési mérték felett szükség lehet (időleges és szigorúan szabályozott) állami intervencióra, amikor is közpénzekből kipótolják az ilyen rendkívüli helyzetekben a nyugdíjakat. De ennek a beavatkozásnak ritkának kell lenni, s az állam által a rendszerbe pumpált pénzt a rendszernek vissza kell fizetnie. Tehát az állam szerepe itt egyfajta végső garancia adója, a nagyon nagy ingadozások kiegyenlítésére.

Célszerű megelőzni, hogy ilyen állami intervencióra szükség legyen. Ezt az állam által kibocsátott derivatívákkal lehet intézményesen megtenni, ahogyan arra már utaltunk.

Természetesen az államra szükség van, mint a segélyrendszer működtetőjére is (nagyjából felosztó-kirovó alapon), hiszen minden kötelező rendszerben lesznek olyanok, akiknek megtakarítása nem lesz elég a létminimum szintjén lévő nyugdíj folyósítására sem. Ez a segélyrendszer azonban a mai felosztó-kirovó rendszerhez képest nagyságrendekkel kisebb kell, hogy legyen, s az állam szociálpolitikájának arra kell törekednie, hogy minél kisebb rétegeknek legyen erre egyáltalán szüksége (főleg az iskolázás és az átképzés segítése révén).

A nemzetközi környezet esetében az elvárások kétirányúak. Nem csak a feltőkésített nyugdíjrendszer „érezheti jobban magát” bizonyos nemzetközi környezetben, mint másokban, hanem maga a nemzetközi környezet is támaszthat elvárásokat a nyugdíjrendszerrel szemben.

A nemzetközi környezet által támasztott legfontosabb – egyelőre még látsens, de már érezhető elvárás – a nyugdíjak hordozhatóságának megteremtése. A hordozhatóság azt jelenti, hogy ha egy munkavállaló életpályája során több különböző államban dolgozik – ami pl. az EU létrejöttével egyre inkább

megszokott jelenséggé válik – akkor a nyugdíj jogosultságát minden nehézség nélkül gyűjti a különböző helyeken és összességében mindegy, hogy éppen hol fog nyugdíjba menni. Rendszer szintjén úgy is mondhatjuk, hogy a hordozhatóság megköveteli, hogy a munkavállaló életpályája során érintett nyugdíjrendszerek nyíltak, egymással kommunikálni tudók legyenek.

A tőkefedezeti nyugdíjrendszerek alapvetően nyílt rendszerek, minden nehézség nélkül tudnak egymással kommunikálni. A tőkefedezeti rendszerek közti kommunikáció egyszerű: ugyanúgy, ahogy egy országon belül a munkavállaló át tud lépni egyik nyugdíjalapból a másikba úgy, hogy viszi magával az egyéni számláján felgyűlt tőkét, ezt az átlépést ugyanúgy meg tudja tenni különböző országok nyugdíjalapjai között (sőt még ezt sem kell feltétlenül tennie, mert a nyugdíjalapok minden további nélkül lehetnek nemzetköziek). A felosztó-kirovó rendszerek közötti átjárást viszont bonyolult kétoldalú nemzetközi egyezményeknek kell biztosítani, amelyek nem mindig korrektek. Egy példa a magyar és a román felosztó-kirovó rendszerek közötti nemzetközi egyezmény. Eszerint az az ország fizeti az olyan egyének teljes nyugdíját, amelyben az egyik országból a másik országba áttelepült egyén épp nyugdíjba megy. Az olvasóra bízunk annak eldöntését, hogy ez kölcsönösen előnyös, vagy az egyik országra nézve egyoldalúan hátrányos szerződés-e?¹² Nyilvánvaló, hogy a felosztó-kirovó rendszerek közötti korrekt elszámolás úgy nézne ki, hogy az egyén viszi magával az implicit államadósságát. Vagyis ilyenkor az az állam, ahonnan távozik az egyén, explicit adósságvétényeket bocsát ki,¹³ és azt átadja a másik állam nyugdíjrendszerének. Nem véletlen, hogy ilyen megállapodások nincsenek.

1. Általában nem tartják nyilván egyénre lebontva a nyugdíjtartalékokat
2. Egyik felosztó-kirovó rendszer sincs berendezkedve arra, hogy sok mindent tudjon kezdeni másik ország államadósság-követényével.

Mint már korábban utaltunk rá, objektíve egyre bizonytalanabb lesz, hogy végül is az EU-n belül melyik állampolgár melyik államhoz tartozik. A felosztó-kirovó rendszer mögötti egyik legfontosabb látens feltételezésre csak napjainkban derül fény, amikor objektíve elkezdődött ennek a feltevésnek a cáfolata. Ez pedig az, hogy egy ország lakossága stabil, nem „mászkal” életpályája során ide-oda, tehát erre a lakosságra, mint biztos bázisra lehet ráépíteni egy zárt nyugdíjrendszert. Az EU létrejöttével ezek a zárt rendszerek már akadályozzák a mozgást, tehát az emberek röghöz kötésének az eszközei.

Szemmel látható, hogy az egymással nem kompatibilis, tarka-barka, zömmel zárt, felosztó-kirovó rendszerű európai nyugdíjrendszerekből nagy gond lesz hamarosan és erőteljesen akadályozni fogják az integrációt. Emiatt napirendre kellene tűzni azok átfogó reformját. Természetesen ilyen nagy és fontos rendszerek reformja csak nagyon lassan mehet végbe, s nagyon óvatosan kell eljárni. Első lépésként a legfontosabbnak a helyzet tisztázása. Ehhez pedig a

¹² Segítség: milyen arányban települnek át magyar állampolgárok Romániába? És fordítva?

¹³ Vagy készpénzben kifizeti ezt a tartalékrészt.

tőkeszámlás rendszer általános bevezetése nagyban hozzá tud járulni. Tehát – szerintünk - az EU számára a nyugdíjreform célszerű útja:

1. Lépés: mindenhol kötelezővé tenni a tőkeszámlás rendszert, s ezzel nyílttá tenni a rejtett átcsoportosításokat és az államadósságot,
2. Lépés: a tőkeszámlás rendszer mögötti államadósságot hozzá kell írni a többi államadóssághoz, s azzal együtt kezelni
3. Lépés: Általában az államadósságra előírni egy alacsony minimális szintet, ami azt jelenti, hogy el kell kezdeni feltőkésíteni a rendszereket (vagyis: állampapírokból más instrumentumokba tenni a tartalékokat)

Mivel a II. pillér a legtöbb európai országban készen áll, ezért az I. pillér fokozatos kiürítése és az ellátások áttolása a II. pillérbe nem okoz már további gondot.

A feltőkésített rendszerek mögötti tartalékot célszerű nemzetközileg diverzifikálni. Ez az állítás meglepő lehet némelyeknek, hiszen magától értetődőnek tűnik, hogy a nyugdíjalapoknak előírják, hogy befektetések bizonyos részét állampapírban kell tartani, s a többit pedig hazai részvényekben, kötvényekben, hogy a hazai gazdaságot erősítsék ezzel is. Az állampapírokról már beszéltünk. Nem célszerű, ha sok ilyen van forgalomban, mert az az állam eladósodottságát jelenti, s ez nem természetes, illetve jó állapot. S ha az állam nincs eladósodva, akkor a nyugdíjalapok sem tudják állampapírokba fektetni a pénzüket, még ha ezt elő is írják nekik. Persze a meglévő államadósság visszafizetése hosszú periódus alatt valósulhat csak meg, s így sokáig elképzelhető egy – egyébként átmeneti – rendelkezés a tartalékok egy részének állampapírokba helyezéséről. De ennek tudatosan átmenetinek kell lennie!

A hazai befektetés előírása egy ideig szintén jogos lehet, amíg egy ország viszonylag tőkeszegény. De a nyugdíj-tartalékok növekedésével ez a probléma fokozatosan megszűnik, s előtérbe kerül a biztonság problémája, s erre ad megoldást a nemzetközi diverzifikáció.

A biztonság problémája kétirányú:

1. Egy adott földrajzi régiót sújtó háború vagy válság,
2. Az adott földrajzi régió kedvezőtlen demográfiai folyamatai.

Mint korábban láttuk, a felosztó-kirovó rendszerek kialakulásának egyik fő útja az volt, hogy a II. világháborúban megsemmisültek a tőkefedezeti rendszerek tartalékai, s azért nem tőkésítették fel később ezeket a rendszereket, mert félték tőle, hogy azok megint meg fognak semmisülni. Erre a problémára ad választ a földrajzi diverzifikáció. Természetesen ez nem univerzális válasz, mert egy egész világot érintő katasztrófa ellen nem véd, de egy helyi hiperinfláció, helyi háború stb. ellen igen.

A kedvezőtlen demográfiai folyamatok pedig szinte kikényszerítik a földrajzi diverzifikációt. Ha egy országban a nyugdíjasok száma jelentősen meghaladja az aktívakét – mint ahogyan Európa legtöbb állama e felé az állapot felé tart -, akkor egy idő után az aktívak már egyszerűen nem tudnak annyi tőkét működtetni, hogy annak hozadékából ellássák a nyugdíjasokat is. A megoldás: kedvezőbb demográfiai mutatókkal rendelkező országokba történő beruházás.

Persze a nemzetközi diverzifikációnak is megvannak a veszélyei – ld. alább – ezért ilyen kedvezőtlen demográfiai viszonyok mellett a gazdaságpolitikának két dolgra törekednie kell:

1. Minél inkább elősegítse az idősek otthoni foglalkoztatottságát
2. Minél inkább elősegítse a tőkeintenzív technológiák alkalmazását, hogy a külföldtől való függés ne legyen kiszolgáltatottság, s legyen alternatívája.

Mint már láttuk, ha Magyarországra konkretizáljuk a dolgot, akkor a nyugdíjtőkék külföldi befektetése egyfajta paritást hoz létre: a magyar nyugdíjasokat azonos helyzetbe hozza a fejlett nyugati országok nyugdíjasaival, vagyis nem csak azok tulajdonosok – nyugdíjalapjaik révén – Magyarországon, hanem a magyar nyugdíjasok is külföldön. Célszerű, ha Magyarország viszonya a nyugathoz, illetve általában a külföldhöz, nem egyoldalúan függő, tudniillik: ők a tulajdonosok, mi a bérmunkások, hanem kiegyensúlyozott, ehhez pedig jelentős magyar külföldi befektetésekre van szükség.

Mivel a nemzetközi diverzifikáció önmagában fontos, ezért az is fontos, hogy ez a diverzifikáció objektíve biztonságos legyen. Csak gazdaságilag és politikailag stabil országokba érdemes befektetni, olyanokba ahol fejlett a jogbiztonság, nincs akadálya a nemzetközi kereskedelemnek, a tőkeáramlásnak stb. A nyugdíjrendszer oldaláról tehát az kívánatos, ha a világon minél több prosperáló gazdaság és béke van. Főleg igaz ez azokra az országokra, ahol a demográfiai folyamatok kedvezőek, hiszen leginkább ezekbe célszerű az elöregedő országok nyugdíjtőkéit befektetni.

A feltőkésített rendszereknek világszerte – a mai logika szerint – két nagyon hosszú távú problémával kell megküzdeniük. A nagyon hosszú táv több generációt jelent, tehát nem érinti a tőkefedezeti rendszerek mai bevezethetőségét. Ezek:

1. Ha az egész világon kedvezőtlenek lesznek a demográfiai tendenciák
2. Nincs információnk arról, hogy van-e annyi jövedelmező befektetés világszerte, amit a nagy nyugati nyugdíjrendszerek feltőkésítése megkívánna.

A kedvezőtlen demográfiai tendenciák alatt fentebb végig az alacsony gyerekszámot, a növekvő várható élettartamot és az öregek lakosságon belüli súlyának növekedését értettük. Természetesen ezek a tendenciák csak a nyugdíjrendszer szempontjából kedvezőtlenek, más szempontból nagyon is kedvezőek. A várható élettartam növekedése mindannyiunk kívánsága, a népességszám csökkenése globális szinten környezetvédelmi alapkövetelmény és a világ túlélésének a záloga, az (átmeneti) elöregedés pedig az ezekből következő logikus fejlemény. Ráadásul a „kedvezőtlen demográfiai tendenciák” egy országon belül csak a felosztó-kirovó rendszer szempontjából kedvezőtlenek, a feltőkésített rendszerek szempontjából közömbösek. Ha ezek a tendenciák világszinten is jelentkeznek, akkor az már a feltőkésített rendszereket is érintheti, ugyanis ekkor az elöregedett lakosságú országok nem találnak olyan fiatal lakosságú országot, ahova beruházni tudnának, ahova ki tudnák vinni a

nyugdíjtőkét. Ez ellen az egyelőre nagyon távoli fenyegetés ellen két – korábban már említett - módszerrel lehet védekezni:

1. Fokozatosan áttérni a munkaintenzív termelésről a tőkeintenzívre (az automatizálás mai állása mellett ez nem tűnik nagyon nehéz feladatnak)
2. Fokozatosan és egyre inkább bevonni az idős – és egyébként egyre jobb fizikai és mentális kondíciójú, egyre rugalmasabb – rétegeket is a termelésbe, megfordítva a mai munkaerő-piaci tendenciákat.

A jövedelmező befektetések lehetőségére nem tudunk választ adni. Ez a jövő titka marad.

A nyugdíjrendszer összességében a munkavégző képesség csökkenéséből következő szegénység ellen véd. De a szegénység ellen leginkább nem a nyugdíjrendszer és nem az állam véd meg bennünket, hanem a vagyon. Egy vagyonos embernek nincs szüksége nyugdíjra. Ezért ha az állam le akarja küzdeni a szegénységet, akkor távlatilag nem elsősorban a nyugdíjrendszert kell neki fejlesztenie (bár belátható ideig az is elengedhetetlen lesz), hanem minden módon elő kell segítenie polgárai vagyonosodását, vagyonfelhalmozását. Még azt is lehet mondani, hogy a kötelező nyugdíjrendszerből ki lehet engedni az elég vagyonos embereket (természetesen a segélyrendszerhez való szolidarisztikus hozzájárulás alól nem szabad őket mentesíteni).

Egy feltőkésített rendszerben az állam feladata az esetleges nagy nyugdíj-ingadozások kiküszöbölése. De erre is csak akkor van szükség, ha a nyugdíjasoknak nincs jelentős vagyonarányos jövedelmük. Ha jelentős rétegeknek van jelentős vagyona, akkor az állam ilyen „jótálló” funkciója is csökkenhet.

Ahhoz, hogy ez a helyzet előálljon, a gazdaságpolitikának erre kell törekednie. Egyik nagyon fontos eleme ennek a megfelelő adórendszer. Az adórendszert úgy kell beállítani, hogy az ösztönözze a felhalmozást, és kevésbé tegye vonzóvá az aktuális fogyasztást. Vagyis: a nagy adókat alapvetően a fogyasztásra kell kivetni, a fogyasztást kell drágává tenni. Viszont el kell törölni a vagyonszerzéshez – kivéve öröklés – kapcsolódó adókat, pl. a lakásvásárlási illetéket, profitadót stb. A vagyonfelélést (lakás eladása stb.) szintén jelentősen meg kell adóztatni.

A gépkocsi-vásárlás nem számít felhalmozásnak, tehát azt szintén erős fogyasztási adóval kell súlytani.

Az örökösödési (és ajándékozási) adó– egy bizonyos vagyon felett – lehet erősen progresszív, hiszen az államnak nem egyszerűen a vagyont kell díjaznia, hanem a vagyonszerző aktivitást. A felhalmozott vagyon célja a személyes hosszú távú biztonság megteremtése, az utódok megfelelő felnevelése és társadalom gazdagítása. Az utódok saját erőből jussanak a gazdagsághoz, ehhez a képességet kell megadni számukra. Természetesen az örökösödési adót alapítványokba tett felajánlásokkal, közérdekű költséssel ki szabad váltani.

Irodalom:

- Aaron, H.J. (1996): The Social Insurance Paradox, *Canadian Journal of Economics and Political Science* 32, 371-374. o.
- Aaron, Henry J., and Reischauer Robert D. (1998) *Countdown to Reform: The Great Social Security Debate*. New York, NY: The Century Foundation Press.
- Advisory Council on Social Security. (1997) *Report of the 1994-1996 Advisory Council on Social Security*. Washington, D.C. U.S. Government Printing Office.
- Antal, K. - Borlói, R. - Réti, J. (2000): Hogyan hatna az induló nyugdíjakra egy javított nyugdíjformula?, *Augusztinovics, szerk.*, 155-182. o.
- Antal, K. - Réti, J. - Toldi, M. (1995): Nyugdíjak értékvesztése, *Munkaügyi Szemle* 39:12, 14-22. o.
- Arrow, K.J. (1963): Uncertainty and the Welfare Economics of Medical Care, *American Economic Review* 53, 941-969. o.
- Auerbach, A.J. - Hagemann, R.P. - Kotlikoff, L.J. - Nicoletti, G. (1989): The Economic Dynamics of an Ageing Population: The Case of Four OECD Countries, *OECD Economic Studies* 12, 97-130. o.
- Auerbach, A.J. - Herrmann, H. szerk. (2002): *Ageing, Financial Markets and Monetary Policy*, Berlin, Springer.
- Augusztinovics, M. (1983): Emberek és gazdaságok, *Közgazdasági Szemle* 30, 385-402. o.
- Augusztinovics, M. (1992): A nyugdíjrendszer válsága, *Közgazdasági Szemle*, 39, 415-431. o.
- Augusztinovics, M. (1993): Egy értelmes nyugdíjrendszerről, *Közgazdasági Szemle*, 40, 315-430. o.
- Augusztinovics, M. (1999): Nyugdíjrendszerek és reformok az átmeneti gazdaságokban, *Közgazdasági Szemle*, 46, 657-672. o.
- Augusztinovics, M. (1999): Nyugdíjreform probléma demográfiai és gazdasági alapjai, *Demográfia* 42, 120-132. o.
- Augusztinovics, M. (2000): Újraelosztás nyugdíjbiztosítási rendszerekben, *Augusztinovics, szerk.*, 318-339. o.
- Augusztinovics, M. (2000): Körkép reform után: Tanulmányok a nyugdíjrendszerről, Budapest, *Közgazdasági Szemle Alapítvány*.
- Balogh, G. (1996): *Társadalombiztosítási ismeretek. Bevezetés a társadalombiztosításba*. Corvinus Kiadó, Zsámbék.
- Balogh, G. - Szűcs, L. (1998): *Alkalmazott társadalombiztosítás-tan (társadalombiztosítási jog és alkalmazása)*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Banks, J., Disney, R. and Smith, Z. (2000): What can we learn from Generational Accounts for the United Kingdom? *Economic Journal Features*, 110, November, F575-F597.
- Banyár, J. (1994): *Az életbiztosítás alapjai*, Budapest, Bankárképző – BOI
- Banyár, J. (2001): *Az életpálya pénzügyi tervezése*, Budapest, BKÁE BOKCS

- Banyár, J. (2003): Életbiztosítás, Budapest, Aula (megjelenés alatt!)
- Banyár, J. (2003): Direkt átcsoportosítás a nyugdíjszámlákon – a nemek közti szolidaritás egy újfajta értelmezése, Sigma (megjelenés alatt!)
- Barr, N. (1987): *The Economics of the Welfare State*, London, Weidenfeld and Nicholson, Stanford University Press.
- Barr, N.: *Reforming Pensions: Myths, Truths and Policy Choices* (Working P. 2000).
- Barr, N. (2001): *The Welfare State as a Piggy Bank: Information, Risk, Uncertainty and the Role of the State*, Oxford, Oxford University Press.
- Blejer, M. I. and Cheasty, A. (1991): The measurement of fiscal deficits: Analytical and methodological issues, *Journal of Economic Literature*, XXIX, December, 1644-1678.
- Bod, P. (1996): Társadalombiztosítási nyugdíjrendszerek lehetséges finanszírozási modelljeiről, *Sigma* 27, 207-220. o.
- Bohn, H. (1992): Budget deficits and government accounting, in *Carmegie-Rochester Conference Series on Public Policy* (eds. A. Meltzer and C. Plosser), 36, July, 1-84.
- Börsch-Supan, A. (1998): Incentive Effects of Social Security on Labor Force Participation: Evidence in Germany and Across Europe, NBER WP 6780, Cambridge, MA.
- Börsch-Supan, A. (2001): Six Countries - And No Pension System Alike, Börsch-Supan - Miegel, szerk., 1-12. o.
- Börsch-Supan, A. (2001): The German Retirement Insurance system, Börsch-Supan - Miegel, szerk., 13-38. o.
- Börsch-Supan, A. - Ludwig, A. - Winter, J. (2002): Aging, Pension Reform, and Capital Flows, Auerbach - Herrmann, szerk., 55-83. o.
- Buchanan, J. 1990. *The Budgetary Politics of Social Security*, Weaver, C. (ed.), *Social Security's Looming Surpluses*, American Enterprise Institute, Washington, D.C.
- Buchanan, J. M. (1992): Piac, állam, alkotmányosság. (Válogatott tanulmányok.) Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.
- Catalan, M.: Impavido, G. and Musalem, A. (2000) *Contractual Savings or Stock Market Development: Which Leads?*, World Bank, Financial Sector Development Department, (mimeo), July.
- Chand, S. and Jäger, A. (1996) *Aging Populations and Public Pension Schemes*, IMF Occasional Paper No. 147.
- Cigno, A., (1991) *Economics of the Family*, Oxford, Clarendon Press.
- Czucz, O. (1994): *Az öregségi nyugdíjrendszerek*. Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest.
- Chand, S. and Jaeger, A. (1996): *Aging populations and public pension schemes*, Occasional Paper, 147, The International Monetary Fund, Washington.
- Chlon, A. - Fox L. - Palmer E.: *Notional Defined Contribution systems: How are they implemented?* (Working P. 2002).

- Daykin, Ch.: Privately managed old-age pension schemes: theory and reality (Working Paper 2000).
- Daykin, Ch.: Unfunded pensions in the EU and in the UK public sector (Working Paper 2001).
- Diamond, Peter A. (1999) Issues in Privatizing Social Security. Cambridge, MA: The MIT Press for the National Academy of Social Insurance.
- Diamond, Peter A Geanakoplos, John, Mitchell, Olivia S., and Zeldes, Stephen P. (1998) „Would a Privatized Social Security System Really Pay a Higher Return?” Diamond, Peter A Arnold, A. Douglas, Graetz, Michael J., and Munnell, Alicia H. (eds.), Framing the Social Security Debate: Values, Politics and Economics. Washington, D.C.: Brookings Institution Press for the National Academy of Social Insurance.
- Disney, R. (1996): Can we afford to grow older? A Perspective on the economics of aging, MIT Press, Cambridge: Mass.
- Disney, R. (1999) Notional Accounts as a Pension Reform Strategy: An Evaluation, Social Protection Paper Series, Discussion Paper No. 9928, Washington, D.C., World Bank.
- Disney, R. and E. Whitehouse. (1999) Pension Plans and Retirement Incentives, Social Protection Paper Series, Discussion Paper No. 9924, Washington, D.C., World Bank.
- Disney, R. (2000) Crises in public pension programmes in OECD: What are the reform options? Economic Journal Features, 110, February, F1-F23.
- Disney, R. (2000) Declining public pensions in an era of demographic ageing: Will private provision fill the gap? European Economic Review, 44, 4-6, 957-973.
- Erikson, T.(2000) Reform of the Swedish Pension System (in EISS 2000).
- Esping-Andersen, G. (1990) The Three Worlds of Welfare Capitalism. Princeton: Princeton University Press.
- European Commission (1996), Employment in Europe, Brussels, Luxembourg.
- Economist (2002): „A Survey of Pensions”, February 16, 54. o. után.
- Feldstein, M., szerk. (1998): Privatizing Social Security, Chicago, University of Chicago Press.
- Ferrera, M.: European Integration and National Social Sovereignty (Working P. 2001).
- Förster M, Pearson M. Income Distribution in OECD Countries, OECD 2000
- Fultz, E., szerk. (2002): Pension Reform in Central and Eastern Europe, Budapest, ILO, I-II. kötet.
- Gál, R. I. - Simonovits, A. - Tarcali, D. (2000): Nyugdíjreform és korosztályi számla, Augusztinovics, szerk., 272-297. o.
- Gál, R. I. - Simonovits, A. - Tarcali, D. (2001): Nyugdíjreform és korosztályi számla, Közgazdasági Szemle 48, 291-306. o.

- Greiner, D. (1999) *Atypical Work in the EU EISS 1999*.
- Gruber, Jonathan, and Wise, David (eds.). (1999) *Social Security and Retirement Around the World*. National Bureau of Economic Research. Chicago: University of Chicago Press.
- Gustafsson, S., Kenjoh E., Wetzels C., *New Crisis in European Population (in EISS 2000)*.
- Hassler, J. - Lindbeck, A.: *International Risk sharing, Stability and Optimality of Alternative Pension Systems (Working P. 1997)*.
- Holzmann, R. (1988) *Reforming Public Pensions*, Paris, OECD.
- Holzmann, R. (1997) *Pension Reform, Financial Market Development and Endogenous Growth-Preliminary Evidence for Chile*, IMF Staff Papers 1997, June, pp. 149-178.
- Holzmann, R. (2000) *The World Bank Approach to Pension Reform*, *International Social Security Review*, Vol. 53, No. 1, pp. 11-34.
- Holzmann, R. (2000) *Can Investments in Emerging Markets Help to Solve the Aging Problem?*, *Social Protection Paper Series, Discussion Paper No. 0010*, March, Washington, D.C., World Bank.
- Holzmann, R. - Stiglitz, J., szerk. (2001): *New Ideas about Old-Age Security: Toward Sustainable Pension Systems in the 21st Century*, Washington, The World Bank.
- Iglesias, A. and Palacios, R. (2000) *Managing public pension reserves: Evidence from the International Experience*, Holzmann, R. and Stiglitz, J., op. cit.
- James, E.; Smalhout, S. and Vittas, D. (2000) *Administrative Costs and the Organization of Individual Account Systems: A Comparative Perspective*, Holzmann, R. and Stiglitz, J., op. cit.
- Klosse, S.: *Social Protection: Public, Semi-Public or Private (in EISS 2000)*.
- Kotlikoff, L. (1996): *Hogyan privatizáljuk a tb-nyugdíjrendszert*, *Közgazdasági Szemle* 43, 1045-1071. o.
- Kotlikoff, L.; Smetters, K. and Walliser, J. (1998) *Opting out of Social Security and Adverse Selection*, NBER Working Paper Series, Working Paper 6430, February, Cambridge, Massachusetts.
- Kruppe, T., Oschmiansky, H. and Schömann, K. (1998), *Self-Employment: Employment Dynamics in the European Union*, *inforMISEP*, n° 64, pp. 33-43.
- Levine, R. (1997) *Financial Development and Economic Growth-Views and Agenda*, *Journal of Economic Literature*, Vol. XXXV, pp. 688-726.
- Levine, R. and Zervos, S. (1996) *Policy, Stock Market Development, and Long-Run Growth Part I*, *The World Bank Economic Review*, Vol. 10, No. 2, pp. 323-39.
- Lindbeck, A. - Weibull, J. (1988): *Strategic Interaction with Altruism: The Economics of fait Accompli*, *Journal of Political Economy* 96, 1165-1182. o.
- Lindbeck, A.: *Pensions and Contemporary Sociocoeconomic Change (Seminar Paper 685, Stockholm University)*.

- Lindbeck, A. - Persson, M.: The Gains from Pension Reform (Seminar Paper 712, Stockholm University).
- Major, K. - Martos, B. (2000): Változott a nyugdíjak egyenlőtlensége, Augusztinovics, szerk., 96-115. o.
- Michaletzky, Gy. (1997): Nyugdíjbiztosítás, Zsámbék, Corvinus.
- Müller, K. (1999): The Political Economy of Pension Reform in Central-Eastern Europe, Cheltenham, UK and Northampton, MA, USA: Edward Elgar.
- Munnel, Alicia H., and Balduzzi, Pierluigi (1998) Investing the Social Security Trust Funds in Equities, Public Policy Institute, American Association of Retired Persons, #9802 (March).
- Murthi, Mamta, Orszag, Michael, and Orszag, Peter R. (1999) Administrative Costs and Individual Accounts: Lessons from the U.K. Experience, The World Bank (February).
- OECD (2001) , Employment Outlook, Paris.
- OECD: Insurance and Private Pensions Compendium for Emerging Economies (Working P. 2001).
- Olsen, Kelly A., and Salisbury, Dallas L. 1998. „Individual Social Security Accounts: Issues in Assessing Administrative Feasibility and Costs,” Special Report and Issue Brief #203 (November).
- Orszag, P. - Stiglitz, J. E. (2001): Rethinking Pension Reform: Ten Myths about Social Security Systems, Holzmann - Stiglitz, szerk., 17-56. o.
- Palacios, R. and Whitehouse, E. (1999) The role of choice in the transition to a funded pension system, Social Protection Paper Series, Discussion Paper No. 9812, Washington, D.C., World Bank.
- Palmer, E. (2000) The Swedish Pension Reform Model-Framework and Issues, Social Protection Paper Series, Discussion Paper No. 0012, Washington, D.C., World Bank.
- Pieters, D. (1999) Changing Work Patterns and Social Security EISS 1999.
- Pieters D. (2000) Confidence and Changes EISS 2000.
- Progress report to the Ecofin Council on the Impact of ageing populations on public pension systems - Economic Policy Committee, 2000.
- Réti, J. (2000): A kockázatok járulékterhei a kilencvenes évek végén: (Adalékok a magyar nyugdíjreform történetéhez), Király et al., szerk., 134-156. o.
- Rofman, Rafael. (2000) The pension system in Argentina: Six years after the reform, Primer paper, June.
- Roseveare, Deborah, Leibfritz, Willi, Fore, Douglas, and Wurzel, Eckhard. (1996) „Ageing Populations, Pension Systems and Government Budgets: Simulations for 20 OECD Countries,” Economics Department Working Paper No. 168. OECD.
- Sandmo, A.: Globalisation and the Welfare State: More Inequality - Less Redistribution? (Working Paper. 2001).
- Sarfati, H. - Bondi, G. (2002): Labour Market and Social Protection Reforms in International Perspective, Ashgate.

- Semjén, A., szerk. (1998): A jóléti állam közgazdasági megközelítésben, Budapest, Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület.
- Simonovits, A. (1994): Együttélő nemzedékek modellje, *Közgazdasági Szemle* 41, 411-427. o.
- Simonovits, A. (1995): Együttélő korosztályok modellje, *Közgazdasági Szemle*, 42, 358-386. o.
- Simonovits, A. (1998): Az új magyar nyugdíjrendszer és problémái, *Közgazdasági Szemle*, 45, 689-708. o.
- Simonovits, A. (2001): Szolgálati idő, szabadidő és nyugdíj: ösztönzés korlátokkal, *Közgazdasági Szemle*, 48, 291-306. o.
- Schmähl, A. (1999): Pension Reforms in Germany: Major Topics, Decisions and Developments, Müller et al., szerk., 91-120. o.
- Schmähl, W.(1996): Grundfragen der Gestaltung der Finanzierung sozialer Sicherung im Transformationsprozeß ehemals sozialistischer Volkswirtschaften. In: Die Umgestaltung der Systeme sozialer Sicherheit...
- Schmid, G. (1997), The Dutch Employment Miracle? A Comparison of the Employment Systems in the Netherlands and Germany, inforMISEP n° 59, pp. 23-31.
- Stiglitz, J. E. (1988): *Economics of the Public Sector* New York-London, Norton, 2nd edition. Átdolgozott magyar kiadás: a kormányzati szektor gazdaságtana, Budapest, KJK. 2000.
- Szabó, S. (2000): Nyugdíjrendszerünk 1929-től 1997-ig, Augusztinovics, szerk., 28-50. o.
- Thompson, L. (1998): *Older and Wiser: The Economics of Public Pension*, Washington, D.C., The Urban Institute Press.
- United Nations Secretariat, Population Division, Department of Economic and Social Affairs. 2000. *Replacement Migration: Is it a Solution to Declining and Ageing Populations?*
- U.S. Social Security Administration, Office of Policy, Office of Research Evaluation, and Statistics. 1999. *Social Security Programs Throughout the World 1999*. SSA Publication No. 13-11805 (August).
- Valdes-Prieto, S. (1997): *The Economics of Pensions: Principles, Policies and International Experience*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Valdes-Prieto, S. (2000) *The Financial Stability of Notional Account Pensions*, *Scandinavian Journal of Economics* (in print).
- Walliser, J. (2000) *Regulation of Withdrawals in Individual Account Systems*, in Holzmann, R. and Stiglitz, J.,
- Weaver, R. Kent. (1998) *The Politics of Pensions: Lessons from Abroad*, Arnold, A. Douglas, Graetz, Michael J., and Munnal, Alicia H. (eds.), *Framing the Social Security Debate: Values, Politics and Economics*. Washington, D.C.: Brookings Institution Press for the National Academy of Social Insurance.
- Whitehouse, E. (2000) *Paying for pensions: An international comparison of administrative charges in funded retirement-income systems*, Social Protection Paper Series, Discussion Paper No. 0021, Washington, D.C., World Bank.

World Bank. (1994) *Averting the old-age crisis: Policies to protect the old and promote growth*, New York, Oxford University Press.

Zombori, Gy. (1994): *A szociálpolitika alapfogalmai*. Budapest.

A kötelező életjáradék lehetséges működése és szabályozása

Tartalom

Előszó.....	214
A járadékokról általában, a járadékok matematikája	215
Fogalomhasználat.....	215
A járadék fogalma, szerepe, funkciója.....	216
A járadékok típusai	217
Jelölések, feltételezések	296
A biztos járadékok díj- és tartalék képletei.....	297
Az életjáradékok díj- és tartalék képletei.....	298
Egyéni vagy egész veszélyközösségre vonatkozó tartalékok?	298
Az egyszemélyes életjáradékok díj- és tartalék képletei	299
Lehetséges problémák a járadék cash-flowal	303
A járadék cash-flowal kapcsolatos problémák kezelése	220
A biztosítottak differenciálása	220
Differenciálás és homogenizálás az életbiztosítások esetében	220
Differenciálás az önkéntes alapon megkötött járadékbiztosítások esetében.....	221
Differenciálási lehetőségek a kötelező járadékoknál	222
Összefoglalás – javaslat	227
A szelekciós hatások kezelése	228
Központi szolgáltató.....	230
A díjkiegyenlítés a szolgáltatók között	231
A veszélyközösség szegmentálása	231
?Írányított szelekció	233
A szolgáltatók közötti választás lehetőségének csökkentése.....	234
A termékek közötti választás lehetőségének csökkentése.....	235
A használt halandósági tábla kérdése	237
A díjszámításnál és a tartalékolásnál alkalmazott halandósági táblák ...	237
A halandósági tábla elkészítése, a halandóság projekciója	237
Központi, vagy szolgáltatónkénti halandósági tábla?	238
A longevity, illetve általában a halandósági kockázat	240
Az elméleti és a tényleges halandóság eltérése	240
Kié a mortalitási eredmény?	241
A halandósági kockázat kezelése	243
Kis állomány kezelésének kérdése	254
A járadékos állomány homogenitásának kérdése	256
A járadék nagysága és az élettartam közötti lehetséges korreláció	256

A járadék homogenizálása	256
Indexálás, befektetési többlethozam, technikai kamatláb.	258
Célszerű elvárás az indexálással kapcsolatosan – a garancia paradoxon ..	258
Indexálás	259
Technikai kamatláb	262
A járadék egyéb problémáinak kezelése	267
A szolgáltatóval kapcsolatos problémák, a szolgáltató problémái	267
Ki lehet járadékszolgáltató?.....	267
A végső szolgáltató kérdése.....	268
A szolgáltató nyereségének a kérdése	269
A lehetséges szolgáltatás minimalizálása	270
A túl alacsony induló díj kockázata	271
A járadék feltételei, az ügyfelek járadékkal kapcsolatos opciói	272
A járadék feltételei, korhatár, illetve a járadék megindulása, egyszeri befizetés	272
A járadék felfüggesztése, újraindítása	274
A szolgáltatók közti váltás (hordozhatóság)	274
Váltás a különböző típusú járadékok között.....	276
Öröklés.....	276
Értesülés a biztosított haláláról.....	277
Egyszemélyes és kétszemélyes járadékok	278
Az I. pillérrel való kapcsolat problémái.....	279
Az I. pillérben speciális kezelésű csoportok	279
Rokkantsági és hozzátartozói kockázat kezelése	280
A szabályozás, felügyelés, garanciák	281
Befektetési és tartalékolási szabályok.....	281
Garanciák	282
Transzparencia, tájékoztatás, a szolgáltatók ratingje?	283
A szolgáltatási költségekre vonatkozó előírások, illetve korlátozások.....	284
Adatgyűjtés, adatszolgáltatási kötelezettség	284
Ideiglenes szabályok.....	285
Összefoglalás: javaslat a kötelező járadék működésére és szabályozására ..	285
Vízió a kötelező járadék rendszeréről	286
A magánnyugdíjpénztári rendszer rugalmas és rugalmatlan elemei	286
A járadék működése.....	288
A járadék változása évről-évre	289
A működés változásai kis veszélyközösség esetén	290
Átlépések, időzítések	290
Verseny, pillérek közötti kapcsolat	291
Lehetséges alternatív járadék-rendszerek, funkciók, megoldások.....	292
A járadék éves ingadozásainak kisimítása	292
Központosított funkciók	293
A szabályozás javasolt elvei	294
Melléklet - A választás miatti antiszelekció formális magyarázata	295

Járadék összefüggések	
Járadék optimalizáció.....	
Ha $h \geq g$	
Ha $h < g$	
Összefoglalva – táblázat.....	
Összefoglalva – egyszerű érveléssel.....	

Az ábrák és táblázatok jegyzéke

1. ábra: a legfontosabb járadék-típusok	218
1. táblázat: az egyes ügyfelek racionális választása az egyszemélyes járadékok között	305
2. ábra: a biztosított választása az egyszemélyes járadékok között, ha az összes szolgáltatást maximalizálja.....	306
2. táblázat: Az antiszelekció maximális lehetséges mértéke	307
3. táblázat: Elöl garanciaidős járadékok relatív díjai a garanciaidő nélküli járadékhoz képest	308
4. táblázat: Hátul garanciaidős járadékok relatív díjai a garanciaidő nélküli járadékhoz képest	308
5. táblázat: Garantáltan a díj ekkora részét kapja vissza – Elöl garanciaidős járadék	308
6. táblázat: Garantáltan a díj ekkora részét kapja vissza – Hátul garanciaidős járadék.....	309

Előszó

Ha az ember egy pillantást vet az elmúlt néhány évtized magyar életbiztosítási piacára, akkor az a benyomása támad, hogy a járadékbiztosítás marginális termék, amivel nem érdemes különösebben foglalkozni, hiszen szemmel láthatóan – eltekintve bizonyos marginális csoportoktól, mint a rokkant bányászok – Magyarországon az emberek nem vásárolnak ilyet. Miért szentelek ilyen körülmények között mégis egy vaskos tanulmányt a járadék kérdésének? A választ semmiképpen sem a múlt, hanem a jövő adja meg. Ma ugyan a magyar piacon a járadékbiztosítás marginális termék, ami nem kap különösebb figyelmet, de a közeljövőben ez a helyzet radikálisan meg fog változni.

A változás oka – természetesen sok egyéb tényező mellett - elsősorban közvetlenül, illetve közvetve a most érvényesülő demográfiai tendenciákban van. Emiatt fordulhatott elő, hogy nagyon sok egyedülálló, lakástulajdonos idős ember akarja járadékra váltani lakástulajdonát (beindítva a formális, lakásért életjáradék üzletet), s elsősorban emiatt került sor az 1997-es nyugdíjreformra, amely létrehozta a magánnyugdíjpénztárakat, amelyek 15 év átmeneti idő elteltével kötelezően járadékra kell, hogy váltsák a bennük felhalmozott egyéni nyugdíjtökéket. Emiatt tehát a járadék elméletileg fontos kérdéssé vált napjainkra, s elsősorban a fent említett két területen. Ezek közül ebben a tanulmányban csak az egyikkel, a magánnyugdíjpénztárakhoz kapcsolódó járadékkal foglalkozom, s nem elemzem az egyébként nagyon izgalmas lakásért életjáradék témáját, még ha tudvalévő is, hogy – nyugdíjcélú jövedelmekről lévén szó – tartalmilag szorosan összefüggenek.

Az anyagba bedolgoztam a PSZÁF által 2006-ban felállított Magánnyugdíjpénztári Intézményi Munkabizottság Aktuáriusi albizottságának – egyébként általam írt – anyagait is (köszönet az albizottság és a bizottság tagjainak megjegyzéseikért, javaslataikért), illetve az Államreform Bizottság illetékes albizottságának 2006. októberében írt javaslataimat a magánnyugdíjpénztárakhoz kapcsolódó járadék szabályozásával kapcsolatosan.

Végezetül szeretném felhívni az olvasó figyelmét arra, hogy a járadék nagyon komplex kérdéskör, ahol nehéz egymástól független területeket találni, szinte minden mindennel összefügg. Ezért a szabályozás során a szabályozó nem választhat az elemek között tetszés szerint, bizonyos elemek ugyanis kizárják egymást. Nagyon fontos ezért, hogy mielőtt bármit is jogszabályban előírnánk, alaposan tanulmányozzuk a kérdést. Rossz szabályozást ugyanis könnyű alkotni – bizonyos mértékig erre példa a kötelező járadék jelenlegi szabályozása.

Ez a tanulmány a jó szabályozás megalkotásához kíván hozzájárulni.

A járadékokról általában

Mielőtt a tulajdonképpeni témám (a magánnyugdíjpénztárakhoz kapcsolódó kötelező életjáradék) kifejtésébe kezdenék nagy általánosságban áttekintem a járadékokat általában, fogalmukat, funkciójukat, típusaikat és működésüket, s megadom a legfontosabb, ezekre vonatkozó képleteket is.

Fogalomhasználat

Mindenekelőtt az a fontos, hogy a tanulmány fő témájának, vagyis a magánnyugdíjpénztári felhalmozáshoz kapcsolódó, kötelezően vásárolandó életjáradéknak egy ennél egyszerűbb neve legyen. A javaslatom az, hogy ezt nevezzük egyszerűen kötelező életjáradéknak, vagy egyszerűen kötelező járadéknak. A magam részéről ehhez tartom magam az alábbiakban.

A szóhasználattal kapcsolatosan ezen kívül felhívom a figyelmet arra, hogy a kötelező járadékkal kapcsolatosan a hagyományos életbiztosítási terminológiát fogom alkalmazni, mivel meggyőződésem szerint ez teljesen hagyományos életbiztosítási termék, így semmi oka nem lenne annak, hogy ne ezt tegyem. Ez így természetesen akár még magától értetődő is lehetne olyannyira, hogy felesleges rá szót vesztegetni, de Magyarországon nem ez a helyzet. Mondhatni az elmúlt tizenöt évben egy erős szellemi mozgalom volt megfigyelhető, aminek mintegy az volt a célja, hogy a nyugdíjpénztárakat (benne a magánnyugdíjpénztárakat is), s minden velük kapcsolatos dolgot – így a járadékot is – minden tekintetben, így fogalmilag is elhatárolják az életbiztosítástól. Én sohasem voltam ennek a mozgalomnak a híve, s nem is látom semmi okát és értelmét sem a dolognak.

Ennek megfelelően, nem fogok „szolgáltatási”, vagy „fedezeti” tartalékról beszélni, ehelyett „díjtartalékot” mondok, legfeljebb megkülönböztetek kollektív és egyéni díjtartalékot (de alapvetően ez utóbbival foglalkozom). Ugyanígy nem mondok „fedezeti szükségletet”, hanem díjtartalék szükségletet, vagy szükséges díjtartalékot.

Azt az összeget, amit a magánnyugdíjpénztári tag a járadékért fizet, díjnak nevezem, és megkülönböztetem ennek bruttó és nettó változatát.

A járadék szolgáltatóját, szolgáltatónak vagy egyszerűen biztosítóknak mondom, mivel az anyagban végig a mellett érvelek, hogy pénztár ne szolgáltathasson járadékot – vagy csak akkor, ha átalakul biztosítóvá. Ennek megfelelően nem a „magánnyugdíjpénztári” járadék, hanem a „kötelező” járadék terminológiát használom, mert ennek a járadéknak nem a szolgáltatója a specialitása, hanem az, hogy a többi, biztosító által elég szabadon nyújtható járadékhoz képest erre speciális szabályok vonatkoznak. (Ez persze egyben azt is jelenti, hogy nem gondolom, hogy az alábbi általános életjáradék-biztosítási szabályok lennének – ezek csak a kötelező járadéokra vonatkoznak, a többi fajta járadék szabályozásán nem kell változtatni.)

Biztosító alatt biztosító részvénytársaságot (vagy egyszerűen: társaságot) értek, mert a biztosító egyesületeket nem engedném erre a piacra, ugyanazon oknál fogva, ami miatt a pénztárakat is kizárnám a járadékszolgáltatásból.

Emiatt nem nagyon használom a „tag” kifejezést, hiszen a járadék vásárlás után a korábbi magánnyugdíjpénztári tag egyszerűen a biztosító ügyfele lesz, s mint ilyen biztosított és szerződő is. Ezért rá leginkább az ügyfél, illetve a biztosított szavakat használom.

Mivel az anyag szinte kizárólag a „kötelező járadékkal” foglalkozik, ezért azt a leggyakrabban egyszerűen „járadék”-nak fogom nevezni (kivéve, ha nyoma-

tékosítani akarom, hogy „kötelező” járadékról beszéljek). A másfajta járadékot jelzővel használom. Ugyanígy járok el a „magánnyugdíjpénztár” kifejezéssel, amelyet az alábbiakban általában egyszerűen csak „pénztár”-nak hívok majd.

A járadék fogalma, szerepe, funkciója

A magyar nyelv értelmező szótára III. kötetében a „járadék” címszó alatt az alábbi szerepel:

„1. Nem vagyomból származó, rendszeres időközökben és rendsz. vmely munkaviszony alapján folyósított juttatás mint jövedelem. Baleseti, öregségi, özvegyi, rokkantsági járadék ...

2. <A tőkés gazdálkodásban> mindenfajta vagyomból származó, rendszeresen kapott, munka nélkül szerzett jövedelem. ...

3. Az a meghatározott időközökben járó összeg, amelyet megszabott feltételekkel, rendsz. bizonyos időpont után vmely pénzintézettől v. biztosító társaságtól olyan személy élvez, aki erre a célra előzőleg bizonyos összeget egészben v. részletekben befizetett.

a. Az ilyen módon folyósított összegnek egy alkalommal esedékes részlete ...

b. Az a meghatározott összeg, amelyet előre megállapított egyenlő időközökben azért fizet be vki vmely biztosító intézetnek v. más intézménynek, hogy bizonyos pénzalapot biztosítson a maga v. vki más számára, ill. hogy vmely adósságot törlesszen.”

A fenti sorokból látszik, hogy a járadék szóhoz a szocializmusban bizonyos ideologikus töltet is kapcsolódott („munka nélkül szerzett jövedelem”), hiszen akkoriban szokás volt a „tőkésekről” és a „földesurakról”, mint „járadékosokról” beszélni, s ebben az összefüggésben a szó dologtalan, kizsákmányoló mivoltukra világított rá. A probléma az volt, hogy a járadék szó maga ennél sokkal tágabb, és sokkal hasznosabb jelentésű volt, tehát nem lehetett az ablakon kidobni, ezért viszont élesen el kellett különíteni a vagyomból és a munkából származó jövedelmet. Persze ezt nem sikerült jól, hiszen miből származik – munkából vagy vagyomból - a járadék, amit a munkajövedelméből származó befizetések alapján kap valaki a biztosítótól?

Összességében a 2. definíció helyesnek tűnik, bár ma már idejét múlt annak rosszalló felhangja, a 3. pedig ennek egy speciális esete. A definíció rávilágít arra is, hogy nem csak a kifizetések egy sorozatát nevezzük járadéknak, hanem ezen belül egyetlen kifizetést is (néha ezt megkülönböztetésül szoktuk „járadéktag”-nak is nevezni, ha fontos ez a különbségtétel). A 3.b. pedig felhívja a figyelmet arra, hogy nem csak a rendszeresen kapott, hanem a rendszeresen adott pénzösszegek is járadéknak számítanak (tehát a járadék szóban nincs bent eleve a járadék iránya).

A járadékok szerepe, funkciója látszik a definíciókból: alapvetően egy rendszeres jövedelem biztosítása (főleg megélhetés céljából), vagy fordítva, egy teher időbeli elosztása, hosszú időn keresztül törlesztése (hogy ne veszélyeztesse az azonnali visszafizetés a megélhetést), illetve a vagyon folyamatos felhalmozása. A rendszeres jövedelem forrása egy (magunk vagy mások által) felhalmo-

zott vagyon, (vagy felhalmozott jogosultság). A járadék maga aztán vagy ennek a vagyonnak kamatai, vagy a kamat plusz a vagyon ütemezett felélése.

A járadékok típusai

A járadékoknak szinte végtelenül sok fajtája képzelhető el, ezért nagyon nehéz olyan csoportosítást találni, ahol minden elképzelhető variáció fel van tüntetve. Én ezért nem is törekszem a teljességre, de azért megpróbálom a lehetséges típusokat¹⁴ minél szélesebb körűen leírni.

Az első és legfontosabb csoportosítási szempont, hogy a járadék folyósítása függ-e, vagy sem a véletlentől, ami alapvetően egy (vagy több) biztosított halálát jelenti. Ha igen, akkor életjáradékokról, ha nem, akkor biztos járadékról beszélünk.

A biztos járadékokat a tartamuk alapján lehet tovább osztani határozott és határozatlan tartamú biztos járadékokra. A határozatlan tartamú járadék tulajdonképpen a felhalmozott vagyonból (tőkéből) való rendszeres pénzkivonás, amelynek tartama előre nem eldöntött (bár nyilvánvalóan korlátot szab neki a vagyon nagysága), de mindenképpen időleges (vagyis szándék szerint nem célozza a tőke teljes felélését). A határozott tartamú járadékok lehetnek örökké tartó „örökjáradékok”, vagy meghatározott ideig tartó „pénzügytechnikai” (néha „banktechnikai”) járadékok. Az örökjáradékok esetében arról van szó, hogy a tőke (vagyon) tulajdonosa mindig csak a kamatot, illetve hozamot (esetleg annak egy részét) éli fel, kapja rendszeresen járadékként, így a tőke örökké megmarad.¹⁵ Példa rá – többek között – a földjáradék¹⁶. A pénzügytechnikai járadékok esetében a teljes vagyont egy előre meghatározott idő alatt szándékozunk felélni (vagy a teljes tartozást visszafizetni, illetve a megcélzott vagyont felhalmozni).

Az életjáradékok lehetnek egy vagy több személyre szólóak. A több személyeseknek nagyon sok fajtája képzelhető el, de nagy általánosságban tovább csoportosíthatjuk őket aszerint, hogy a biztosítottak között különbséget teszünk-e vagy sem. Az első típust nevezhetjük aszimmetrikusnak, a másodikat pedig szimmetrikusnak. Jelen tanulmány szempontjából legfontosabb szimmetrikus többszemélyes járadékbiztosítás a kétszemélyes özvegyi járadékbiztosítás, ahol a megindult járadék addig folytatódik, míg mindkét biztosított (valószínűleg házaspár) meg nem hal. Egy variációja szerint az első halál után

¹⁴ Egy, az itt találhatóhoz hasonló, de azzal nem azonos csoportosítás megtalálható az *Életbiztosítás c. könyvem* (Aula, 2003.) 4.3.7. fejezetében a 114-118. oldalon.

¹⁵ Nem tartozik szorosan a témához, de megjegyzem, hogy amikor a lakásért életjáradékot kínáló egyik cég magát, illetve a termékét „örökjáradéknak” hívja, akkor súlyos szemantikai hibát követ el, amivel a maga részéről sokat tesz azért, hogy fokozódjon a járadékok körüli fogalmi zűrzavar.

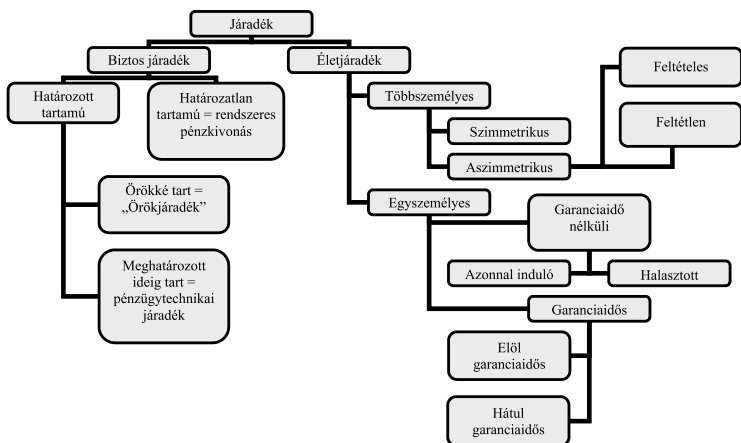
¹⁶ A földjáradék esetében az örökjáradék jelleget – ami persze azért függ az „örökkénéll” azért sokkal gyakrabban változó tulajdonviszonyoktól – segíti, hogy a tőke és a hozam más-más fizikai formában jelentkezik, így a tőke felélése nagyon élesen elkülönül csupán a hozam felélésétől.

a járadék, a korábbihoz képest csökken (de nem a feléig, hanem egy ennél magasabb összegig). A többszemélyes aszimmetrikus járadékbiztosítások lehetnek feltételes vagy feltétlen járadékbiztosítások, aszerint, hogy a járadék megindulása függ-e egy biztosított halálától, vagy sem.

Az egy személyre szólóak azonnal indulók, vagy halasztottak, s gyakran a tartam elején, vagy végén garanciaidősök, - de természetesen még gyakrabban a nélküliek.

A – jelen tanulmány szempontjából, s talán általában véve is – legfontosabb járadék-típusokat az alábbi ábra tartalmazza:

1. ábra: a legfontosabb járadék-típusok

Az 1. ábrához azt a megjegyzést kell tenni, hogy egyrészt az nem teljes, másrészt a feltüntetett típusokon belül sem tartalmazza az összes lehetőséget. Bár a többszemélyes járadékok jellemzően garanciaidő nélküliek (mint ahogyan azt az ábra mutatja), elvileg hozzájuk is adhatunk garanciaidőt. Mind a többszemélyes, mind a garanciaidős járadékok lehetnek halasztottak, bár jellemzően azonnal indulóak. Az ábrát lehetne folytatni, s a tanulmányban később bizonyos értelemben folytatom is, bár alapvetően a fenti kereten belül maradok.

Fontos jellemvonások maradtak az ábrán kívül:

- A járadék gyakorisága. Ez lehet elvileg bármilyen, a gyakorlatban azonban két kitüntetett gyakorisággal szoktunk leginkább operálni, a havival és az évessel. A nyugdíj-, özvegyi-, árva-, rokkant-, stb. járadékok, a hitelek törlesztő részletei, stb. szinte kizárólag havi gyakoriságúak. Vannak ugyan éves gyakoriságú járadékok is (pl. éves fizetésű életbiztosítások), de az éves járadékok jelentősége főleg abban van, hogy a járadékokkal kapcsolatos formulákat elsődlegesen éves gyakoriságú járadékokra szoktuk felírni, s ezekből származtatjuk az ennél

gyakoribb, pl. havi járadékokat is. Én magam is így fogok a későbbiekben eljárni.

- A járadéktag a járadékos időszak elején, vagy a végén jár? A két lehetőségnek megfelelően beszélhetünk előleges és utólagos járadékokról. A szempont tisztán technikai, tekintve, hogy a legelső járadéktagon kívül a kétfajta járadék megegyezik, mégis, a számítások miatt fontos eldönteni, hogy melyikről beszélünk. Mivel az életbiztosítások díja mindig előre jár, ezért az előleges járadéknak tekinthető, emiatt az előleges járadék szokott az alapértelmezés lenni. Én magam is eszerint járok el, bár ez a jelölésből is egyértelmű lesz (az életjáradékok esetében „a”-val jelöljük az utólagos, „ä”-val pedig az előleges járadékot), illetve ahol nem (pl. a biztos járadékoknál), ott most leszögezem, hogy előleges szemléletben fogom tárgyalni a témát.
- Bár a járadékok esetében az alapértelmezés az, hogy az egyes járadéktagok azonos nagyságúak (ezt az idézett definíció nem mondja ki, de egyértelműen ezt sejteti, illetve ezt feltételezi), de elképzelhető, hogy nem ez a helyzet. Bizonyos értelemben az, hogy az egyébként azonos nagyságú járadéktagokat évente a járadék alapjául szolgáló tőke befektetésének, számított hozamon felüli része jóváírása révén indexálják, nem is számít eltérésnek az azonos nagyságú járadéktagoktól, ez ma már annyira természetes. Ugyanakkor lehetséges, hogy ezen felül is van valamilyen tendencia a járadékokban, pl. minden évben egy előre meghatározott összeggel, vagy előre meghatározott százalékban emelkednek (esetleg csökkennek) a járadéktagok. Elképzelhető, hogy ez a növekedés már az év közben folyamatos, vagy az is, hogy egy évnél nagyobb időközönként kerül rá sor. A magam részéről csak ezeket a változásokat tekintem a járadékon belül elképzelhetőnek, s úgy vélem, hogy a járadék fogalmán kívül esik az a konstrukció, amikor egy pénzügyi szolgáltató mondjuk 3, erősen csökkenő részletben fizeti ki az egyébként egy összegben járó szolgáltatást, csak hogy „járadékfizetés” révén kedvezőbb adóelbírálást kapjon az ügyfele.
- Szintén alapértelmezés, hogy ez az egyösszegű (szabályosan csökkenő, növekvő) járadéktag forintban (illetve általában: pénzegységben) van megadva, de nemzetközileg (Magyarországon egyelőre még nem) már feltűnt a Befektetési Egységekhez Kötött (BEK) életbiztosítások mintájára a „variable annuity”, ahol a szolgáltatás nem forintban, hanem változó értékű (állandó, vagy csökkenő, esetleg növekvő darabszámú) egységekben van megadva.
- Igazából nem okoz a járadék konstrukciójában változást, mégis lényeges megemlíteni, hogy szemben a jelenleg is uralkodó évszázados szokással, ami szerint a díjban csak kor és nem szerinti differenciálást alkalmaznak, bizonyos piacokon (UK, USA) már megjelentek az egészségi állapot szerinti differenciált díjú járadékot nyújtó ún. „impaired” járadékok.

- Nem fogok a dolgozatban a témával foglalkozni, de szintén fontos megjegyezni, hogy a fenti járadék fogalmat bizonyos értelemben kiterjeszti a hosszú tartamú ápolási biztosítás (Long Term Care) keretében kapott járadék, ugyanis annak megindulása feltételes, s ez a feltétel nem a biztosított halála, hanem meghatározott fizikai, illetve mentális kondíciója (magas kora miatt már nem képes magáról gondoskodni megfelelően). A cash-flow sajátosságai miatt, a Magyarországon épp mostanság szabályozni kezdett (s nemzetközileg unikális) lakásért életjáradék is - bizonyos értelemben - a hagyományos járadék fogalom tágítása, de ezzel szintén nem fogok a továbbiakban foglalkozni.
- Végül megemlítek egy érdekes hibridet, a biztos járadék és az életjáradék bizonyos kereszteződését, az évente újrakalkulált biztos járadékot. Ez olyan biztos járadék, amelynek futamideje a járadékot kapó személy várható hátralévő élettartama. Mivel ez évente változik, ezért ezt évente újrakalkulálják, s megfelelően módosítják (csökkentik) a járadéktagot.

* * *

A járadék cash-flowal kapcsolatos problémák kezelése

A biztosítottak differenciálása

Differenciálás és homogenizálás az életbiztosítások esetében

Az egyik legfontosabb módszer, amivel a biztosítók elérik, hogy a biztosítás kalkulált díja elegendő legyen a szolgáltatások fedezetére, hogy a veszélyközösség egymástól markánsan eltérő kockázatú szegmenseire eltérő díjakat állapítsanak meg, magyarul a kockázat szerint differenciálják a biztosítottakat. A járadékbiztosításon kívüli életbiztosítások esetében ez hagyományosan úgy valósul meg, hogy minden termékre két díjtáblázatot határoznak meg, egyet a férfiakra, és egyet a nőkre, s ezen belül belépési koronként differenciált díjakat adnak meg – tehát a kor és nem szerinti differenciálás alapértelmezés.¹⁷ Ezen felül általában (bár nem mindig) végeznek kockázat-elbírálást, ahol az egyedi, egészségi állapotból, élvezeti szokásokból (ivás, dohányzás, kábítószer-fogyasztás, stb.), foglalkozásból (pl. veszélyes hivatás – bányász, rendőr, stb.) és sportból, hobbiból (pl. extrém sportok) adódó kockázatokat próbálják számszerűsíteni, s ha szükséges, a kor és nem alapján meghatározott alapdíjat megemelik, vagyis kockázat szerint tovább differenciálják a biztosítottakat. Érdeemes megemlíteni, hogy a díjkalkuláció megfelelőségét nem csak a differenciálás, hanem ennek bizonyos értelemben az ellentéte, a homogenizálás révén is próbálják elérni. Ennek során a kezelhetetlennek ítélt kockázatokat, vagy magukat a kezelhetetlennek ítélt kockázatú egyéneket (átmenetileg, vagy véglegesen) kizárják a biztosításból, illetve a veszélyközösségből (várankozási idő, kizárások, mentesülés illetve elutasítás), esetleg alsó és felső korlátot adnak meg a lehetséges biztosítási összegre, vagyis próbálják lenyesni a kockázat

szélsőségeit. (Ezt a módszert a járadékok kapcsán alább én is tárgyalom.) A differenciálást és a homogenizálást ugyan általában egyszerre alkalmazzák, de bizonyos mértékig ki tudják váltani egymást. Ha kevésbé differenciálnak (pl. üzleti, vagy költségmegtérülésekből, hogy egyszerűvé tegyék a biztosítás megkötését), akkor a homogenizálás fontossága megnő, széles körű differenciálással viszont az e nélkül kizárt kockázatokat, vagy extrém kockázatú biztosítottakat is tud biztosítani a biztosító.

Differenciálás az önkéntes alapon megkötött járadék biztosítások esetében

Az önkéntes alapon megkötött járadék biztosítások esetében a fentihez képest lényeges különbség, hogy hagyományosan nem alkalmaznak kockázat-elbírálást (és kizárásokat, illetve elutasítást sem). Vagyis itt is kor és nem szerint differenciált díjakat alkalmaznak (esetleg alsó és/vagy felső korlátot állapítanak meg a lehetséges biztosítási összegre – ld. Később!), de nem vizsgálják meg az ügyfél egészségi állapotát, foglalkozását, élvezeti és egyéb szokásait, stb. Ehelyett eleve azt feltételezik, hogy járadék biztosítást eleve csakis a legjobb életkilátásokkal rendelkezők kötnék, vagyis akiknek a várható hátralévő élettartama az átlagnál úgyis hosszabb lesz. Ezért jellemzően nem is néphalandósági táblából kalkulálják a halandóságot, hanem ennél jóval alacsonyabb halandóságot mutató járadékos szelekciós táblából.

Fenti gyakorlat oka főleg ott keresendő, hogy a járadék biztosítások kockázata pontosan fordítottja szinte az összes másik hagyományos életbiztosításnak (haláleseti, vegyes, term fix, whole life), vagyis itt nem az a kiszűrendő veszély, hogy a biztosított az átlagosnál jóval hamarabb hal meg, hanem pont az ellenkezője, ami viszont teljesen normális emberi törekvés. Így nem is alkalmazhatóak a hagyományos kockázat-elbírálási módszerek, és annak egész szemlélete, hiszen a járadék biztosítások esetében a máshol veszélyes ügyfél a legjobb ügyfél. (Emiatt nem kell egyébként kizárásokat sem tenni, vagy elutasítani az ügyfelet.)

A fenti gyakorlat következménye, hogy önkéntes alapon járadék biztosítást leginkább csak annak éri meg kötni, aki megalapozottan számít a hosszú életre, tehát ez a gyakorlat egyrészt erősen leszűkíti a potenciális ügyfélkört, másrészt viszont önbeteljesítő jóslatként igazolja a biztosító előzetes feltételezését az ügyfelek várható hosszú élettartamáról. Ez természetesen kötelezően megkötendő járadék biztosítások esetében (s a kötelező járadék ilyen) nem áll fenn, hiszen itt nincs meg az emberek lehetősége a választásra a megkötés kérdésében.

Az utóbbi időben némely biztosítót zavarni kezdte a hagyományos gyakorlatnak az ügyfélbázist szűkítő következménye, s angolszász piacokon megjelent az egészségi állapot szerint differenciált díjú, ún. „impaired” járadék. Ennek a logikája az, hogy bizonyos bizonyított betegségben, egészségkárosodásban rendelkező ügyfelek számára kedvezményes járadék tarifát alkalmaznak, vagyis figyelembe veszik a díjban az egészségi állapotot is (a nem és a kor mellett). Természetesen ez már feltételez bizonyos kockázat-elbírálást, aminek

logikája pontosan fordítottja a hagyományosnak: a betegséget/rokkantságot „szimulálókat” kell kiszűrni, nem a magukat egészségesnek feltüntetőket. A jelenséget úgy is lehet interpretálni, hogy – az önkéntes biztosítás más ágazataihoz hasonlóan – a piaci verseny a járadékoknál is a biztosítottak differenciálásának irányába vitt.¹⁸

Tisztában kell lenni azzal, hogy míg a hagyományos kockázat-elbírálás hagyományosan negatívnak tekintett attitűdöket, szokásokat (egészségtelen életmód, káros szenvedélyek) pótdíjjal büntet, addig az impaired járadékok esetében ezek a bizonyítottan negatív szokások a díjkedvezmény alapjai lehetnek.

Összességében azok szerint a fontosabb tényezők szerint képzelhető el a járadékok esetében differenciálás, amelyek jelentős hatással vannak a várható hátralévő élettartamra – és így a járadék díjára. Ezek leginkább:

- Lakóhely, lakáskörülmények
- Munkahely, a munka jellege (pl. fizikai – szellemi, stb.)
- Iskolai végzettség
- Egészségi állapot (pl. rokkantság, betegség)
- Életvezetés, élvezeti szokások, sport
- Családi állapot
- Jövedelem (ezen keresztül a várható járadék nagysága)
- Önszelekció – ha a biztosítottnak választási lehetősége van

Fontos megjegyezni, hogy ezek a tényezők egymástól nem függetlenek, az egészségi állapot például összefügg az életvezetéssel, valószínűleg a lakáskörülményekkel és az iskolai végzettséggel és fordítva, stb. Ezt figyelembe kell venni a differenciálási tényezők végső meghatározása során. Az alábbiakban megvizsgálom ezen tényezők lehetséges használatát (az önszelekció kivételével, amire a következő fejezetben térek ki), s ennek alapján egy saját javaslattal élek, amit a tanulmány hátralévő részében a kérdés tekintetében mértékadónak tekintek majd.

Differenciálási lehetőségek a kötelező járadékoknál

A fentiek alapján, tisztán aktuáriusi szempontból aktuáriusi szempontból a különböző kockázatu csoportok közötti minél mélyebb differenciálás a kívánatos, hiszen a differenciálás mélyülésével egyre stabilabbá válik a kalkuláció. Ráadásul ezáltal egyre szűkebb csoportokra (nem csak az egész biztosított állományra) lesz igaz a kapott szolgáltatás és az érte fizetett díj sztochasztikus ekvivalenciája, vagyis a differenciálás mélyülésével egyre korrektebbnek lehet nevezni a járadékot. A kalkuláció stabilitására való utalás más felől természetesen azt is jelenti, hogy minél kevésbé differenciált a járadék, a kalkuláció

¹⁷ A díj ezen felül természetesen – jellemzően lineárisan - függ a biztosítási összegetől, és a biztosítás tartamától (ha ebben egyáltalán lehet eltérés – pl. az élethosszig tartó járadékok esetében úgy vehetjük, hogy csak egyféle tartamuk van), de ez nem a biztosítottak kockázata miatti eltérés.

– legalábbis ha több különböző, egymással versengő szolgáltatót képzelünk el – annál kevésbé stabil, s annál inkább szükség van valamilyen mechanizmusra, amely kezeli ezt az instabilitást.

Úgy tűnik, hogy abban jelenleg mindenki egyetért, hogy az ugyanazon tökéért kapott járadék-szolgáltatást a kor szerint differenciálni kell, ami nagy szerencse, mert ennek a differenciálásnak a hiánya vagy kezelhetetlenné tenné a rendszert, vagy olyan drasztikus intézkedéseket igényelne (alapvetően az abszolút egységes nyugdíjba vonulási kort), amelytől gondolatban már messze eltávolodott a magyar nyugdíjelmélet és gyakorlat. Minden egyéb differenciálás tekintetében a vélemények homlokegyenest eltérnek egymástól.

Ha a differenciálási lehetőségek oldaláról nézem a dolgot, akkor a járadékok tekintetében a (kor szerinti differenciáláson felüli) differenciálás útjában a következő főbb akadályok állnak, amelyek persze egymástól nem függetlenek, (s ezért elvileg másképp is fel lehetne sorolni őket) s átfedések vannak közöttük. Főleg az átfedések miatt, amelyek többszörösen is lefedik ezt a témát, nem emelem ki külön akadályként a(z egyébként alábbiakban tárgyalt) nemek közti differenciálás általános problémáját.

1. Kapcsolódás az I. pillér járadékához
2. EU szabályozás
3. Méltányossági problémák – kapcsolódás más ellátó rendszerekhez
4. Perverz ösztönzés
5. A rendelkezésre álló adatok, az adott paraméter felmérhetősége

Az akadályok mellett a – bizonyos paraméterek melletti – differenciálás melletti komoly érv a perverz redisztribúció elkerülésének szándéka, amiről alább szintén beszélék

Nézzük sorrendben ezeket, kezdve a perverz redisztribúció elkerülésével.

A differenciálás melletti érv – a perverz redisztribúció elkerülése

Fontos, hogy a szabályozó tisztában legyen azzal, hogy egy kötelező biztosítás – mint például a kötelező járadék – esetében a differenciálás tiltása a díjakban azt is jelenti, hogy a szabályozó a népesség különböző kockázatú csoportjai között kényszerszolidaritást ír elő, vagyis egyes csoportokat arra kényszeríti, hogy anyagilag támogasson más csoportokat.¹⁹ Ez a fajta redisztribúció nem ismeretlen a társadalmi élet más területein, de ismét fontos felhívni a figyelmet arra, hogy a járadék esetében a szokásos ideológia – miszerint a redisztribúció során az állam elvesz a relatíve jobb módúaktól, s a szegényebeknek juttat, vagy a társadalmi közös költségeket relatíve jobban terheli a

¹⁸ Némileg megelőlegezve a későbbieket, feltehető a kérdés, hogy az önkéntes járadékbiztosítások esetében miért az egészségi állapot, s nem a végzettség szerint differenciálnak, pontosan ellentétesen azzal, amit a kötelező járadékkal kapcsolatban később javasolok? A végzettség szerinti differenciálás valószínűleg azért nem merül fel a szabad piaci járadékok esetében, mert önkéntesen valószínűleg szinte kizárólag csak a diplomával rendelkezők kötnek járadékbiztosítást – míg a kötelező rendszerben az alacsony végzettségűeknek is kötelező ez.

gazdagabbakra, mint a szegényebbekre – nem teljesen működik, illetve bizonyos mértékig pont az ellenkezője igaz. Itt ugyanis, a relatíve szegényebbek a várhatóan rövidebb élettartamúak, s így ők támogatják a várhatóan hosszabb élettartamú gazdagabbakat. Ennek csak a férfi-nő differenciálás hiánya mond némileg ellent, itt a redisztribúció melletti szokásos érvek nagyrészt továbbra is működnek. A jelenséget egyébként a szakirodalomban szokás perverz redisztribúcióként is nevezni.

A perverz redisztribúcióval kapcsolatban el kell mondani, hogy a járadékban a férfi-nő megkülönböztetés tiltása – nagy általánosságban – ez ellen dolgozik, hiszen a munkaerőpiacon általában kedvezőtlenebb helyzetű nőket hozza kedvezőbb helyzetbe a járadék során. Ugyanakkor az, hogy mondjuk – esetleg – az iskolai végzettség szerint sem lehet a járadékosok között differenciálni, egyértelműen a magasabb jövedelmű rétegeket hozza kedvezőbb helyzetbe az alacsonyabb jövedelműekhez képest, ezért a kötelező járadék esetében a differenciálás tiltásának kiterjesztését a koron kívül minden más faktorra, nem biztos, hogy jól meg lehet indokolni. Megemlíteném még itt, azt a később tárgyalt tényezőt is, hogy minél alacsonyabb a technikai kamatláb, a járadék annál előnyösebb a magasabb jövedelmű (mert viszonylag hosszabb életű) rétegeknek, s annál kevésbé az alacsonyabb jövedelmű (mert viszonylag rövidebb élettartamú) rétegeknek. Ugyanígy a garanciaidő is a relatíve alacsonyabb jövedelműeknek előnyös. Összességében ezért a perverz redisztribúciót azzal lehet csökkenteni, ha a jövedelmi helyzettel jól korreláló tényező (pl. az iskolai végzettség) szerint is differenciáljuk a járadékot, a később javasolt rögzített, de változó technikai kamatlábat alkalmazzuk, s a szintén később javasolt pufferjellegű haláleseti szolgáltatást is alkalmazzuk.

Kapcsolódás az I. pillér járadékához

A magánnyugdíjpénztárakat annak idején azzal a céllal hozták létre, hogy az ezekben felhalmozott tőkékből vásárolt járadék egészítse ki az I. pillérből kapottat, ahol ez utóbbi a nyugdíjon belüli nagyobbik tétel. Bár azt nem mondták ki, hogy a II. pillér járadékának ugyanolyan elvűnek kell lennie, mint az I. pillérének (sőt, bizonyos tényezők, mint a többféle járadékból való választás lehetősége, pont az ellenkezőjét sugallták), elég logikus követelmény, hogy az egyén nyugdíjának két része harmonikusan illeszkedjen egymáshoz, tehát a főbb paraméterek, így a differenciálás tekintetében is a két pillérnek lehetőség szerint harmonizálnia kell egymással.

Ha a differenciálás szempontjából nézzük az I. pillér járadékát, akkor azt mondhatjuk, hogy – bár aktuáriusilag nem tökéletesen korrekt módon, de

¹⁹ Szintén fontos megjegyezni, hogy én nem magát a biztosítást tekintem szolidaritásnak, tehát azt a tényt, hogy a biztosítás keretében szükségszerűen átcsoportosításra kerül a pénz a biztosítottak között. Ezt természetesnek tekintem, önmagában ebben sem a kényszer, sem a szolidaritás nincs benne. A kényszerszolidaritás azt és csak azt jelenti, hogy, hogy a szemmel láthatóan különböző kockázatú csoportokat, kiegyenlített díjjal, egy veszélyközösségre sorolják.

– létezik benne a kor szerinti differenciálás, viszont a nem szerinti differenciálás eltűnőben²⁰ van – gyakorlatilag úgy vehetjük, hogy nincs. Létezik a felhalmozott jogosultságok (jövedelem) mértéke szerinti differenciálás, vagyis a degresszív skála, de ez szintén eltűnőben van. Nincs lakóhely, iskolai végzettség, egészségi állapot, családi állapot, életvezetés, élvezeti szokások szerinti differenciálás, de bizonyos mértékig létezik a munkahely, illetve a munka jellege szerinti differenciálás oly módon, hogy bizonyos foglalkozásoknak (bányászok, táncművészek, erőszakos szervezetek tagjai) kedvezményes nyugdíjba vonulási korhatárt szabnak meg. Ez a kedvezményes korhatár viszont nem az élettartamnak az átlagtól való eltérése alapján kalkulált, hanem bizonyos mértékig önkényesen, vagy más szempontok (pl. táncművészeknél a mesterség űzésének lehetősége) szerint megállapított érték.

Tehát összességében úgy vehetjük, hogy (a II. pillér sajátosságait figyelembe vevő megfogalmazásban) az I. pillérben (jelenleg, illetve távlatilag) nincs nem és felhalmozott tőke nagysága szerinti differenciálás, s másféle sem, kivéve a kor és a munkahely, illetve a munka jellege szerinti differenciálást, de a differenciálás itt sem aktuáriusilag korrekt módon történik.

Az I. pillér így a maga részéről azt az igényt jelenti be a II. pillér járadékával szemben, hogy a koron és bizonyos foglalkozási csoportokon kívül, más differenciálási szempont ne legyen benne. Különösen élesen jelentkezik ez a kérdés a nemek szerinti differenciálásnál, hiszen jelenleg a magyarországi biztosítók – a koron kívül – csak e szerint differenciálják a járadékot, s nagyon súlyos érvek szólnak amellett, hogy továbbra is ezt tegyék. Valószínűleg e miatt van az, hogy a magánnyugdíjpénztári törvény mindig is tartalmazta, hogy a kötelező járadékot unisex halandósági táblával kell kalkulálni.

Ugyan az I. pillér oldaláról támasztott igény világos, ez azonban nem feltétlenül kell, hogy teljesen behatárolja a II. pillér differenciálási lehetőségeit. Az unisex halandósági tábla használata viszont erről az oldalról nagyon erős követelés, amit valószínűleg nem lehet megkerülni.

EU szabályozás

Az EU szabályozás, jellemzően nem foglalkozik azzal, hogy a tagállamok a biztosítási termékek – így a járadékok – esetében milyen differenciálást engedélyeznek, vagy tiltanak, egyetlen fontos kivétellel, s ez a nemek szerinti differenciálásra vonatkozik. A 2004-ben elfogadott 2004/113/EK irányelv, az ún. „Gender” direktíva („a nők és férfiak közötti egyenlő bánásmód elvének az árukhoz és szolgáltatásokhoz való hozzáférés, valamint azok értékesítése, illetve nyújtása tekintetében történő végrehajtásáról”) – bár nem azonnali hatállyal, és minden tagállamra egységesen – megtiltja a biztosítási díjkalkulációban a nemek szerinti eltérő díjak alkalmazását. A preambulum (18) és (19) pontja így indokolja a rendelkezést:

²⁰ Azért csak eltűnőben, mert a nők megszűnőben lévő alacsonyabb nyugdíj korhatárát bizonyos értelemben értelmezhetjük nem szerinti differenciálásként, még akkor is, ha ez az aktuáriusilag korrektől még távolabbra vitte is a járadékot.

„(18) A nemekre vonatkozó biztosításmatematikai tényezők használata széles körben elterjedt a biztosítás és a kapcsolódó pénzügyi szolgáltatások terén. A nők és férfiak közötti egyenlő bánásmód biztosítása érdekében, a nemnek mint biztosításmatematikai tényezőnek a használata nem eredményezhet különbségeket az egyének biztosítási díjaiban és juttatásaiban. A piac hirtelen alkalmazkodását elkerülendő, ez a szabály kizárólag az ezen irányelv nemzeti jogba való átültetésének időpontját követően megkötött új szerződések tekintetében alkalmazandó.

(19) A nemek között előfordulhatnak bizonyos eltérések a kockázati csoportokat illetően. Egyes esetekben a nemi hovatartozás csak az egyik, de nem feltétlenül az egyedüli meghatározó tényező a biztosítandó kockázatok értékelésekor. Az ilyen típusú kockázatok biztosítására vonatkozó szerződések esetére a tagállamok határozhatnak úgy, hogy mentességet engedélyeznek az unisex biztosítási díjak és juttatások szabálya alól, amennyiben biztosítani tudják, hogy a kalkulációk alapjául szolgáló biztosításmatematikai és statisztikai adatok megbízhatóak, rendszeresen frissítettek és a nyilvánosság számára hozzáférhetőek. Mentesség kizárólag abban az esetben engedélyezhető, ha a nemzeti jogszabály még nem alkalmazta az unisex szabályt. Öt évvel az ezen irányelv nemzeti jogba való átültetését követően a tagállamok újra megvizsgálják ezeknek a mentességeknek az indokoltságát, a legfrissebb biztosításmatematikai és statisztikai adatoknak, valamint ezen irányelv nemzeti jogba való átültetése után három évvel készített bizottsági jelentésnek a figyelembevételével.”

A direktíva 5. cikkében („Biztosításmatematikai tényezők”) pontosan így rendelkezik:

„(1) A tagállamok biztosítják, hogy legkésőbb 2007. december 21. után kötött valamennyi új szerződésben a biztosítási, illetve azzal kapcsolatos pénzügyi szolgáltatások alkalmazásakor a biztosítási díjak és juttatások számításában a nemi hovatartozás tényezőként történő számbavétele az egyének biztosítási díjaiban és juttatásaiban nem eredményez különbséget.

(2) Az (1) bekezdéstől eltérve a tagállamok 2007. december 21. előtt dönthetnek úgy, hogy megengednek arányos különbségeket az egyének biztosítási díjaiban és juttatásaiban, ha a vonatkozó és pontos biztosításmatematikai és statisztikai adatok alapján a nemi hovatartozás alkalmazása a kockázatelemzésben meghatározó tényező. Az érintett tagállamok gondoskodnak arról, hogy a nemi hovatartozás döntő biztosításmatematikai tényezőként történő alkalmazására vonatkozó pontos adatokat összeállítsák, közzétegyék és rendszeresen frissítsék, és erről a Bizottságot tájékoztatják. Ezek a tagállamok 2007. december 21. után öt évvel, a 16. cikkben említett bizottsági jelentést figyelembe véve, döntésüket áttekintő értékelésnek vetik alá, és ennek eredményét megküldik a Bizottságnak.

...

A tagállamok a jelen bekezdésnek történő megfeleléshez szükséges intézkedések végrehajtását legfeljebb 2007. december 21-től számított két évig halaszthatják. Ebben az esetben az érintett tagállamok haladéktalanul értesítik a Bizottságot.”

Tehát összefoglalóan: a tagállamoknak ugyan be kell tiltani a biztosítási díjkalkulációban a nemek szerinti megkülönböztetést, de indokolt esetben dönthetnek úgy, hogy ezt átmenetileg nem teszik meg bizonyos típusú biztosítások vonatkozásában. Ezt az átmeneti mentességet elvileg vég nélkül meghosszabbíthatják, de ha ezt nem teszik, akkor a mentesség megszűnik, s alkalmazni kell az unisex táblákat.

Legjobb tudomásom szerint jelenleg (2007 júliusa) a magyar kormány azt tervezi, hogy egyelőre nem tiltja be az unisex tábla használatát. Ugyanakkor nem világos, hogy a szabály vonatkozik-e egyáltalán a kötelező járadékra, vagy sem. Egy értelmezés szerint, mivel az EU-ban a biztosítás és a munkáltatói nyugdíj-alapok külön direktíva alá esik, s a magyar magánnyugdíjpénztárak is a második kategóriába esnek, ezért ez a direktíva – mint nem biztosításra – nem vonatkozik a kötelező járadékra. Más felfogás szerint, mivel a törvény megengedi, hogy a kötelező járadékot biztosító is nyújtson (sőt, a jelenlegi tervek szerint szinte kizárólag ők fogják azt nyújtani), ezért mint biztosítói termékre erre is vonatkozik az irányelv.

Ha nem vonatkozik a direktíva a kötelező járadékra, akkor Magyarországnak szabad keze van, hogy ezen a területen tiltja-e, vagy sem a nemek szerinti differenciálást. Ha viszont vonatkozik, akkor Magyarország már csak unisex táblát használhat, hiszen egy magyar törvény (az Mpt.) már kimondta ezen a területen a nemek szerinti megkülönböztetés tiltását, tehát a direktíva szerint máshogy már ezen a területen nem rendelkezhet törvény. Úgy tűnik azonban, hogy a direktívától függetlenül Magyarországon – főleg az előző alfejezetben kifejtett októl – a járadéknál unisex tarifát kell alkalmazni.

A direktívával kapcsolatban fontosnak tartom megjegyezni, hogy azt teljesen elhibázottnak tartom, s tartalmával – legalábbis a biztosítási díjkalkuláció tekintetében – nem értek egyet.

Méltányossági problémák – kapcsolódás más ellátó rendszerekhez

A korábban felsorolt differenciálási szempontok némelyike, főleg az életvezetés, élvezeti szokások, sport, s ezzel összefüggésben az egészségi állapot figyelembe vétele ugyan önmagában indokolt és korrekt lehet, adott felépítésű társadalmi biztonsági rendszerek mellett azonban méltánytalansághoz vezethet. A járadék esetében ugyanis ha valakinek nincsenek káros szokásai, s egészséges életet él, sportol, akkor várhatóan hosszabb életű lesz, vagyis ugyanazt a járadékot csak magasabb befizetéssel vásárolhatja meg. Ez korrekt is, ha más rendszereknél is figyelembe veszik – ellenkező iránnyal – ugyanezt a tényezőt, hiszen egy egészséges ember valószínűleg kevesebb egészségügyi szolgáltatást vesz igénybe, tehát indokolt lenne számára az egészségügyi hozzájárulásának

csökkentése, illetve a nem egészségesen élők számára ennek emelése.²¹ Tehát az egészségi állapot figyelembe vétele a nyugdíjrendszerben akkor méltányos, ha azt az egészségügyi rendszerben is figyelembe veszik.

Perverz ösztönzés

Az előzővel szoros összefüggésben az egészségi állapot figyelembe vétele a járadék díjában az egyén számára úgy jelenhet meg, hogy a járadékszolgáltató bünteti az egészséges életmódot, s jutalmazza az egészségtelent, a káros élvezeti szokásokat (dohányzás, alkohol, kábítószer). Ez önmagában ösztönzés adhat ilyen szokások kifejlesztésére, vagy legalábbis jó érvert a már meglévő szokások megváltoztatásával szemben. Ennek a perverz ösztönzésnek egy enyhébb, de a járadék szempontjából ugyanúgy veszélyes hatása lehet, hogy az egyének próbálják majd úgy feltüntetni, hogy súlyos fokú káros szenvedélyeik vannak, hogy kedvezőbb járadékot kapjanak. Igazából mindkét hatást célszerű lenne elkerülni.

A rendelkezésre álló adatok, az adott paraméter felmérhetősége

Amikor a biztosítók a járadékot hagyományosan csak a kor és nem szerint differenciálják, akkor ez egy tudatos mérlegelés eredménye, aholis azt mérték fel, hogy az élettartam hosszára ható legfontosabb tényezők körül melyik az, amelyek:

- Könnyen, megbízhatóan, költségek nélkül felmérhető
- Megbízható adatok állnak rendelkezésükre a paraméternek a várható élettartammal való összefüggéséről
- Egyértelmű és stabil (kiszámíthatóan változó) jellemzője a biztosított-nak

Ebből a szempontból a kor és a nem összehasonlíthatatlanul használhatóbb paraméter, mint a fent felsorolt lehetséges differenciálási tényezők közül az alábbiak:

- Lakóhely, lakáskörülmények
- Munkahely, a munka jellege (pl. fizikai – szellemi, stb.)
- Egészségi állapot (pl. rokkantság, betegség)
- Életvezetés, élvezeti szokások, sport
- Családi állapot

Hiszen a lakóhely, munkahely, munka jellege, szokások, családi állapot, szokások, egészségi állapot mind változik, illetve nehéz őket egyetlen paraméterrel jellemezni, a különböző egyedi helyzeteket összehasonlítani. Még nehe-

²¹ *Érdekességként megemlíteném, hogy sok szakértő megkérdőjelezi, hogy a prevenció csökkent-e az egészségügyi kiadásokat. Vagyis lehetséges, hogy mégis az egészséges életmódot folytatókra költ többet az állami egészségügy, mert ők megjelennek szűrővizsgálatokon, a betegség kezdeti szakaszában kezeltetik magukat, stb., míg az egészségtelen életmódhoz sok esetben az tartozik hozzá, hogy sem szűrésre nem mennek, sem orvoshoz nem fordulnak, csak amikor már nincs mit tenni, s ez összességében nem is kerül olyan sokba az egészségkasszájuknak. Ha ez igaz, akkor persze jogosult lehet az egészségi állapot szerinti differenciálás a járadék-rendszerben, ugyanakkor felerősödne a perverz ösztönzés.*

zebb ezeket objektíve felmérni, nagy a lehetőség az eltitkolásra, illetve a helyzet valóságnak nem megfelelő bemutatására, tehát ezek az adatok a biztosító számára (bár egymáshoz képest különböző mértékben, de) csak költségesen, s nem megbízhatóan szerezhetők meg. Ráadásul jellemzően nem rendelkezünk jó statisztikákkal arról, hogy ezek hogyan hatnak a várható hátralévő élettartamra.

A fent felsoroltak közül a jövedelem (ezen keresztül a várható járadék nagysága), és az önszelekció a biztosító számára egyértelműen, költség nélkül és jól beazonosítható, de ezekre is igaz, hogy – legalábbis Magyarországon – jelenleg nem rendelkezünk jó statisztikákkal hatásukra a várható hátralévő élettartamra. Az (legmagasabb) iskolai végzettség ugyan az élettartam során változik, de jellemzően a nyugdíj előtt jóval már viszonylag stabil, és viszonylag könnyen beazonosítható jellemző, aminek élettartammal való összefüggésére már jelenleg is vannak bizonyos statisztikák.

Összefoglalás – javaslat

Bár úgy tűnik vitán felül áll, azért rögzítem: belépési kor szerint mindenképpen differenciálni kell a járadékot, s ennek nincs is semmi akadálya, bőséges statisztika áll rendelkezésünkre a kornak a hátralévő várható élettartammal való összefüggéséről.

Úgy tűnik, a nem szerinti differenciálásról a kötelező járadék esetén – legalábbis belátható ideig – le kell mondani. Én magam ezt nem tartom helyesnek, de kénytelen vagyok tudomásul venni. Ugyanakkor a később kifejtendő kötelező (illetve bizonyos helyzetekben önként választható) kétszemélyes járadék javaslatommal próbálom tompítani a dolog életét. Az igazsághoz tartozik, s ezt egy tanulmányomban korábban már kifejtettem (Banyár József: A nemek közötti direkt átcsoportosítás a nyugdíjszámlákon – egy új megközelítés, Szigma, XXXIII. Évfolyam (2002.), 3-4. szám 141-158.o.), hogy az unisex halandósági tábla – ami a járadék esetében egyértelműen a nőknek kedvez a férfiakkal szemben – bizonyos, nőkkel szembeni méltánytalanságokat kompenzál, ennek ellenére nem tartom helyesnek az alkalmazását. Ugyanebben a tanulmányban kifejtettem, hogy ha ragaszkodunk is ahhoz, hogy a hasonló korú nők és a férfiak ugyanarra a megtakarításra, ugyanazt a járadékot kapják, akkor is sokkal helyesebb lenne a megfelelő tőkét közvetlenül átcsoportosítani a férfiak nyugdíjszámláiról a nőkére oly mértékben, hogy az összességében az unisex tábla alkalmazásával előálló helyzetet szimulálják, mint az unisex tábla alkalmazása. Ezt a véleményemet fenntartva, a továbbiakban abból indulok ki, hogy a díjak meghatározásánál unisex táblát kell használni.

Egyelőre függőben hagyom a különböző típusú járadékok közti választás miatti önszelekció eltérő halandósági táblákkal való kezelésének a kérdését, ezt az alábbiakban még megvizsgálom.

Ha nem születik döntés a lehetséges járadékok nagyság szerinti homogénizálására (erről alább szintén beszélek, s egyébként inkább ezt támogatom), akkor egyértelműen javaslom, hogy a tőkenagyságot vegyék figyelembe diffe-

renciáló tényezőként (vagyis alkalmazzanak degresszív skálát). Ez – bizonyos mértékig – kezeli a lakóhely, fizikai – szellemi munka, iskolai végzettség, életvezetés szerinti differenciákat is. Meg kell azonban jegyezni, hogy jelenleg a sokak által – így általam is – feltételezett, a felhalmozott magánnyugdíjpénztári tőke nagysága és a várható hátralévő élettartam közötti pozitív korreláció mértékéről nem áll a rendelkezésünkre adat. Ezeket tehát szisztematikusan gyűjteni kellene (megengedve – bár nem feltételezve - egyben azt is, hogy az adatok nem mutatnak korrelációt a két tényező között, mint azt néhány szakértő feltételezi, vagy esetleg negatív korrelációt fognak majd mutatni).

A többi fent tárgyalt tényező közül csak a viszonylag stabilan és olcsón felmérhetőket javasolt figyelembe venni a csalások elkerülése érdekében. Ilyen lehet elsősorban bizonyos munkakörökben – pl. bányász – eltöltött huzamosabb idő, a legmagasabb iskolai végzettség, illetve jól dokumentált rokkantság – amennyiben az öregségi nyugdíjat a rokkantak esetében is a rokkantsági nyugdíjtól külön kezelik.

Belátható ideig (amíg ezt az egészségügyi rendszerben is nem veszik figyelembe) célszerű elkerülni azt, hogy az egyébként széles körben negatívnak tekintett jellemzők (alapvetően a káros élvezeti szokások, a dohányzás és alkoholizmus) előnyt jelentsenek a járadéknál (még ha kockázati szempontból esetleg indokolt is lenne).

A differenciálás – erről később még beszélek – kettő vonatkozásban merül fel: a díjszámításnál és a tartalékolásnál. A tartalékolásnál elképzelhető több tényező szerinti differenciálás is, mint a díjszámításnál, mert itt nincs elvi akadálya a nemek szerinti megkülönböztetésnek.

A fentiek alapján azt javaslom, hogy:

- o A díjszámításnál a kor szerinti differenciáláson kívül legyen differenciálás a legmagasabb iskolai végzettség szerint (pl. úgy, hogy e szerint 2 vagy 3 csoportba osztjuk a biztosítottakat)
- o A tartalékszámításnál pedig a fentiekben kívül nem szerinti differenciálás is történjen. Amennyiben a díjakat nem differenciálnák az iskolai végzettség szerint, a tartalékszámításnál akkor is javaslom az e tényező szerinti differenciálást.

A differenciálással kapcsolatban, tisztában kell lenni azzal, hogy egyelőre – a kor és a nem kivételével – a különböző lehetséges paraméterek (sem a fentiekben javasolt, sem a nem javasoltak) hatását a halandóságra nem igazán ismerjük. Emiatt minél előbb (tehát már akár most, a járadékok megindulása előtt) minél szélesebb körben el kellene kezdeni adatokat gyűjteni minél több paraméternek (nem csak az itt javasoltaknak, hanem a lakóhelynek, munkahelynek, egészségi állapotnak, élvezeti szokásoknak, családi állapotnak) a halandóságra gyakorolt hatásáról. Ezt a későbbiekben is folytatni kellene, s lehetőség szerint nyitva kellene hagyni azt a lehetőséget, hogy a jövőben esetleg újabb paraméterek szerinti differenciálást vezessenek be a rendszerbe.

A differenciálás konkrét módszereként az ún. szelekciós halandósági táblák kidolgozását lehet javasolni, ami egyrésztől természetes, másrésztől hasznos

is, mert a másfajta differenciálási módszerek könnyen támadhatóak (pontosabban nehezen védhetőek).

A szelekciós hatások kezelése

Annak, hogy a biztosított állomány kockázat szerinti összetétele a biztosító számára előnytelen módon eltér az általa tervezettől, vagyis a biztosító szempontjából káros (angolul „adverse”, magyarul „anti-”, illetve „auto-”,²²) szelekció kezelésének a legjobb módja a fentebb tárgyalt differenciálás. Ha ugyanis mindegyik kockázati csoport a saját kockázatának megfelelő díjat fizeti a biztosító szolgáltatásáért, akkor a tervezetthez képest bármilyen mértékben eltérhet a biztosított állomány összetétele, az általuk fizetett díj megfelelően fogja fedezni a kapott szolgáltatásokat. A szelekcióval – a szolgáltató szempontjából – nem az a gond, hogy a veszélyközösségbe különböző kockázatú emberek kerülnek, s nem is önmagában e miatt kellene őket differenciálni kockázatuk szerint, hanem az, hogy a szolgáltató nem ismeri előre a veszélyközösség összetételét, s nem tud a szelekció hatására felkészülni. Ez amiatt van, hogy az ügyfelek választhatnak.

Az egyik legfontosabb probléma az, hogy úgy tűnik, nem minden fontos szempont szerint lehet differenciálni a veszélyközösséget. A legfontosabb ilyen tiltás a nemek szerinti differenciálásé. Az e miatti szelekciós problémákat ezért más módszerekkel, mégpedig alapvetően a szelekció csökkentésével, vagy hatásainak kompenzálásával kell kezelni. Általánosságban véve négy fontosabb módszer jöhet szóba:

1. megszüntetjük a szelekció lehetőségét magát, s az összes biztosítottat (vagy legalábbis egy olyan szeletét, ahol minden kockázati csoport megfelelő módon képviselve van) kötelezően egyetlen veszélyközösségbe szervezzük. Ez a központi, vagy enyhébb esetben a kiemelt szolgáltató módszere
2. tudomásul vesszük, hogy a differenciálás tiltása a szelekció miatt egyes szolgáltatókat előnyösebb, másokat hátrányosabb helyzetbe hoz, s ezeket az előnyöket és hátrányokat a szolgáltatók közötti díjkiegyenlítő mechanizmussal korrigáljuk
3. szegmentáljuk a veszélyközösséget. Ez a módszer tulajdonképpen differenciálás azzal a különbséggel, hogy a biztosítottak bizonyos szegmenseit eleve külön veszélyközösségként kezeljük. A szegmentálás (ami a jogszabály erejével különíti el egymástól a különböző biztosított csoportokat) enyhébb esete az irányított szelekció (amennyiben erre egyáltalán van mód), amikor a biztosítottaknak aktívan felhívjuk a figyelmét arra, hogy neki konkrétan milyen típusú járadék lenne előnyös.
4. a választás lehetőségének csökkentése, hiszen a szelekció a miatt van,

²² De nem „kontra-”, szelekció. Ezt a kifejezést a biztosításban hagyományosan nem használjuk!

hogy az ügyfelek választhatnak. Ez bizonyos mértékig az irányított szelekció ellentéte, s annál biztosan olcsóbb és biztosabb módszer. Az ügyfelek választhatnak szolgáltatót, és választhatnak terméket. Mindkettő választás esetén felléphet a szolgáltatónak kedvezőtlen szelekció. A központi szolgáltató kivédi a szolgáltatók közötti választás szelekciós hatását, azáltal, hogy ezt nem teszi lehetővé. Még központi szolgáltató esetén is lehet szelekciós hatás a termékek közötti választás révén, ha ez lehetséges. Tehát a választás két módon okozhat szelekciót, s ezért a választás lehetőségének csökkentése két szempontból merülhet fel:

- o a szolgáltatók közötti választás lehetőségének csökkentése
- o a termékek közötti választás lehetőségének csökkentése

Ezek nem feltétlenül egymástól függetlenül, hanem esetleg együtt alkalmazandó módszerek. Természetesen központi szolgáltató esetén nem jön szóba a szolgáltatók közötti díjkiegyenlítés módszere, de ekkor is célszerű lehet a másik két módszert is alkalmazni. Több szolgáltató esetén pedig a szegmentálás és a választás lehetőségének a csökkentése nagymértékben csökkenteni tudja a szelekcióból adódó problémákat.

Természetesen nem mindegyik módszer lehet egyformán kívánatos különböző nézőpontokból. Én magam például úgy gondolom, hogy a központi szolgáltató ugyan teljesen megoldja a szelekciós problémákat, viszont bizonyos szempontból visszafordítja a nyugdíjreformot, s ezért célszerű elkerülni azt (legalábbis az egyetlen központi szolgáltató változatában). Ugyanakkor lehetséges a szabályozásban – más megfontolásokból – olyan erős „cölöpöket leverni”, hogy a központi szolgáltató lesz az egyedül lehetséges megoldás. Ez egyben figyelmeztetés is, hogy a szabályozó ne próbáljon bizonyos kérdéseket a vele összefüggő többi kérdés nélkül eldönteni, mert így könnyen nem kívánt helyzetbe navigálhatja magát a járadék területén.

Részletesebben az egyes lehetőségek:

Központi szolgáltató

Központi, vagy legalábbis kiemelt szolgáltatót többféleképpen lehet elképzelni, s ennek lehetnek olyan funkciói is, amelyek nem szelekciós hatásokat kezelnek, hanem a rendszer egyéb problémáit. (Csak példaképpen: ez lehet a „végső szolgáltató” arra az esetre, ha a piacon senki nem nyújtana járadékszolgáltatás – mondjuk a szabályok merevsége miatt; olyan szolgáltató, akinek át lehetne adni az „eltűnt tagok” megtakarításait, stb.)

A kiemelt szolgáltatók közül a központi szolgáltatók azáltal kezelik a szelekciós kockázatot, hogy nem hagyják a veszélyközösséget különböző szolgáltatók között szelektálódni, tehát mind a jó, mind a rossz kockázatok ugyanannál a szolgáltatónál jelentkeznek.

A kiemelt szolgáltató három fajtáját lehet elképzelni (ezek közül a szelekciós hatásokat csak az első kettő kezeli):

1. az állam által alapított központi szolgáltató
2. az állam által kijelölt központi szolgáltató
3. modell-szolgáltató

Nézzük sorrendben!

1. Ugyan a központi szolgáltató gondolata némiképpen ellentétes a II. pillér kialakításának eddigi logikájával (pl. monopol-szolgáltató esetén a kockázat impliciten visszaszáll az államra, ahelyett, hogy a piaci szereplőknél maradna), elvileg mégis elképzelhető, hogy erre szükség lehet. Ez főleg akkor fordulhat elő, ha a járadék szabályok nagyon merevek lesznek a miatt, mert az ügyfelek vélt érdekeinek védelmében nagyon megkötik a biztosítók kezét (pl. előírt minimumindexálás, a minimális járadéktábla előírásával együtt, stb.). Ezt a szituációt célszerű lenne elkerülni, de rossz szabályozás mellett szükség lehet erre.
2. A központi, de nem állami és nem is monopolszolgáltató intézményre egy lehetőség: az állam minden évben tendert ír ki az azévi központi szolgáltatóra. A nyertes nyújtana mindenkinek járadékot, aki abban az évben megy nyugdíjba, egészen azok haláláig, de a következő években más- és más szolgáltatók kapnák meg ugyanezt a jogot.²³ (Esetleg ki lehetne mondani azt is, hogy egy szolgáltató csak bizonyos időközönként indulhat.) Ezzel az egy szolgáltatónál lévő állomány összetétele tükrözné a piaci átlagot, ráadásul viszonylag homogén is lenne (hiszen mindenki azonos évben ment nyugdíjba). Ez egyben arra is példa, hogy nem az egész járadékos állomány képez ez veszélyközösséget, a szelekciós hatások mégis nagyrészt kiküszöbölődnek. Ez a megoldás előnye. Hátránya viszont, hogy ezzel bizonyos évben nyugdíjba lépők rosszabb helyzetbe kerülhetnek, ha pont ők egy a többenél rosszabb szolgáltatóhoz kerülnek. (Igaz ezt enyhítheti a tartam közbeni szolgáltató-váltás lehetősége.) Hátránya az is, hogy lehetőséget ad a korrupciónak, például úgy, hogy a pályázat során a biztosítók összejártsanak, és felosztják maguk között, hogy melyik évben ki nyer. (A védelem ezzel szemben a versenyhivatal és az EU-n belüli, de Magyarországon kívüli szolgáltatók indulásának a lehetősége.)
3. A modell-szolgáltató olyan szolgáltató lenne, amely egyrészt „végső szolgáltatóként” is működik, másrészt pedig azáltal szabályozná a piacot, hogy alternatívát nyújtana a magánbiztosítókkal szemben. Ezáltal egy piacszabályozó szerepet is betöltene, s arra ösztönözné a szolgáltatókat, hogy a lehetőségeken belül maximális szintű járadékot nyújtsanak az ügyfeleknek. Sajnos ez nem kezeli a szelekciós hatásokat, sőt bizonyos mértékig az államot nem kellően piacokonform beavatkozásra is készítheti (pl. túlságosan alacsonyan tartja a járadék díjakat, s a veszteséget a központi költségvetésből finanszírozzák).

²³ Vagyis a központi szolgáltató az egész piac szempontjából nem lenne monopólhelyzetben, de az egyes biztosítottak szempontjából viszont igen – bár ezt az átlépés engedélyezése a későbbiekben oldaná.

A központi szolgáltatóval kapcsolatosan a fentiekén kívül elképzelhető, hogy nem a teljes járadékrendszert központosítják, hanem csak annak bizonyos elemeit, pl. a járadék-kifizetést, a mortalitási kockázat kezelését, stb.. Ekkor azonban a központosítás funkciója nem feltétlenül a szelekciós hatások kezelése, hanem más, fontos cél, például a költségmegtakarítás, az ügyfelek kényelmi szempontjai, stb.. Erről később még külön beszélni fogok.

A díjkiegyenlítés a szolgáltatók között

A díjkiegyenlítés azon alapulna, hogy míg a díjaknál unisex táblát kell használni, addig a tartalékolásnál kötelező lenne a nemek (és esetleg fent javasolt egyéb faktorok szerinti) differenciált halandósági tábla alkalmazása. Emiatt minden egyes járadék megindulásakor, amikor a biztosító kiszámítja az ügyfél tőkéje és az unisex tábla alapján az induló járadékot, majd az induló járadék alapján, a differenciált halandósági tábla alapján az induló tartalékot, az ügyfél tőkéjéhez képest (amiből levontuk a költséggrészt) a tartaléknál hiány vagy többlet keletkezik. A többletet egy központi intézményhez továbbítják, a hiányt pedig ez a központi intézmény fedezi. Ha az unisex tábla jól van kalkulálva, akkor a hiányok és többletek pontosan fedezik egymást. Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy ez valószínűleg egy bonyolult mechanizmus lenne, sok hibával, ezért – lehetőség szerint – ezt a megoldást jó lenne elkerülni. (Ez az elkerülés persze nem vonatkozik a tartalékolásnál alkalmazandó differenciált halandósági táblákra, azok alkalmazása a díjkiegyenlítés nélkül is javasolható.)

A veszélyközösség szegmentálása

A szelekció csökkentését jelentené, ha

1. a veszélyközösség bizonyos, egymástól karakterisztikusan különböző szegmensei közötti átjárás lehetőségét megszüntetnénk, illetve bizonyos homogénebb kockázatú veszélyközösség szegmenseket elkülönítenénk a teljes veszélyközösségben belül.
2. ha egyáltalán részekre szabdalnánk a veszélyközösséget szolgáltatók között, s megtiltanánk az átjárást számukra.

Mindkét módszer a veszélyközösség szegmentálását jelenti, de itt csak az 1. lehetőséggel foglalkozom, mert a 2.-at „A szolgáltatók közötti választás lehetőségének csökkentése” fejezetben tárgyalom. A kettő között az a különbség, hogy az 1. módszernél nincs szükség arra, hogy korlátozzuk a szolgáltatók közötti választást (bár a korlátozás maga természetesen tovább erősítené a szegmentálás hatását).

Ismerve a magyar viszonyokat, egyetlen ilyen szegmentálási lehetőséget azonosítottam be: a házastársi, élettársi kapcsolatban élők elkülönítését az egyedülállóktól. Maga az elkülönítés úgy valósulna meg, hogy a párkapcso-

latban élők²⁴ kétszemélyes járadékot vásárolnak egyéni számláik egyesítése révén, az egyedülállók pedig egyszemélyes járadékot. Ez két szempontból csökkentené a szelekciót:

1. a párkapcsolatban élők halandósága jellegzetesen különbözik az egyedülállókétól
2. a párok „természetes” unisex helyzetet jelentenek, vagyis itt nincs jelentősége, hogy előírják-e vagy sem az unisex tábla használatát

Ehhez lehetővé kellene tenni, hogy két személy (és szigorúan kettő, nem több!) egyesítse egyéni számláikat – miután mindkettőjük nyugdíjba vonult – és csak és kizárólag kétszemélyes járadékot vehetnek igénybe. A járadék feltételei az alábbiak:

- házaspárok esetén a tőkegyűjtési szakaszban haláleseti kedvezményezett külön nem jelölhető, mert a kedvezményezett személye az alábbiak szerint egyértelmű: a másik fél, függetlenül attól, hogy az magánnyugdíjpénztár tag, vagy sem.
- ha az egyik fél meghal mielőtt bármelyikük nyugdíjba vonulna (azaz megindulna a járadék), akkor az elhunyt házastárs megtakarítását a másik fél öröklí úgy, hogy annak egyéni számlájához írják (ha addig nem volt pénztártag, ezután automatikusan az lesz). Ezután természetesen az egyedülálló feltételek vonatkoznak rá egészen addig, amíg esetleg újra nem házasodik. (a konstrukció így egyfajta özvegyi ellátásként is értelmezhető)
- ha az egyik fél nyugdíjba vonul, de a másik egyelőre nem, s járadékot igényel a II. pillérből, akkor ez a járadék egy kétszemélyes járadék lesz, ahol a másik személy természetesen a házastárs (függetlenül attól, hogy az egyébként magánnyugdíjpénztári tag-e vagy sem). A kétszemélyes járadékot úgy kell megállapítani, hogy az egyik fél halála esetén a másik félnek tovább fizetett járadék összege a korábbi járadék $x\%$ -a²⁵. A kétszemélyes járadék nem tartalmaz garanciaidőt. A járadékot kérésre fel lehet függeszteni²⁶. Természetesen ez a konstrukció is felfogható özvegyi ellátásként (amire ezért külön nincs szükség!).

²⁴ Ez azt jelenti, hogy a pénztáraknak nyilván kellene tartania egyrészt a pénztártag családi állapotát, másrészt azt, hogy a házastárs nyugdíjas-e már (vagyis elvileg jogosult a járadék megindítására). Valószínűleg célszerű tudni arról is, hogy a házastárs melyik pénztárnak a tagja. A járadékot ezek egymástól függetlenül nem indíthatják el.

²⁵ Az $x\%$ -ra azt mondhatjuk, hogy célszerű mértéke 50 és 100%, vagyis a közös, kétszemélyes járadék értéke és annak fele között van. Az elv az, hogy egy kétszemélyes háztartás esetében a költségek 3 részre oszthatóak: 1. biztosított személyes költségei, 2. biztosított személyes költségei, rezszi. A rezszi durván változatlan marad az egyik biztosított halála után, míg az elhunyt biztosított személyes költségei természetesen kiesnek. Ebből a szempontból az 50% kevés, a 100% pedig nem optimális. Egy lehetséges jó szám pl. a 70%.

²⁶ Pl. mert a biztosított (vagy biztosítottak) időlegesen újra munkába állt(ak), s úgy dönt(öttek), hogy inkább gyűjtik a tőkájüket, mint fogyasztják azt. Természetesen ez a jellemvonás nem korlátozódik a kétszemélyes járadékra, javasolom általánossá tenni a magánnyugdíj járadékokra általában.

- A másik fél nyugdíjba vonulása után ehhez a járadékhoz kell adni a másik fél egyéni számláján lévő megtakarítást (ha van ilyen), s a járadék ezután olyan mértékben emelkedik, amilyen mértékben ez a megtakarítás növeli a már megindult járadék díjtartalékát
- ha a nyugdíjba vonult fél meghal, mielőtt a másik fél nyugdíjba vonulna, akkor az ily módon egyszemélyessé alakult (és csökkent összegű) járadék folyósítása – a felfüggesztés általános, alábbiakban tárgyaltsabályai szerint – felfüggesztésre kerül²⁷
 - o ha az özvegy meghal, mielőtt nyugdíjba vonulna, akkor a felfüggesztett járadék, kifizetés nélkül megszűnik
 - o ha az özvegy nem házasodik meg újra, akkor a felfüggesztés addig tart, amíg ő is nyugdíjba nem vonul. Ekkor az özvegy megtakarítását (ha van ilyen) hozzáadják a díjtartalékhoz, s a járadék olyan mértékben emelkedik, ahogyan a megtakarítás emeli a díjtartalékot.
 - o Ha az özvegy megházasodik, és a házastárs sem nyugdíjas, akkor amikor az új házaspár valamely tagja nyugdíjba vonul (és kéri a járadék megindítását), akkor megtakarítását hozzáadják a felfüggesztett járadék díjtartalékához, s az új összeget, mint díjat tekintve, a házaspárra egy új kétszemélyes járadékot kalkulálnak.
 - o Ha az özvegy megházasodik, és a házastárs már nyugdíjas, akkor a fenti elven egyesítik meglévő II. pillérbeli járadékát a felfüggesztett járadékkal. Ha nem volt II. pillérből járadéka, akkor az új kétszemélyes járadék megállapításához csak a felfüggesztett járadék díjtartalékát veszik alapul
 - o Ha az özvegy megházasodik és elválí, mielőtt nyugdíjba vonulna, akkor visszaáll a házassága előtti állapot
- Válás esetén
 - o Ha az akkor a válás esetén érvényes szabályozás lép életbe (jelenleg erre nincs külön szabályozás, tehát mindenki viszi a saját nyugdíj-megtakarítását, de később javasolni fogom, hogy a házasság alatti felhalmozás legyen közös, amit meg kell felelni)
 - o Ha az egyik fél már nyugdíjban van, akkor járadéka aktuális díjtartalékából kiszámítják, hogy mekkora hányada került felhalmozásra a házasság alatt, s ezt a részt összeadják a volt házastárs házasság alatti nyugdíjfelhalmozásával (ha nincs ilyen akkor ez 0), s a ennek a fele marad a díjtartalékban, a többi az elvált házastársé lesz. Ha az osztozkodás során a nyugdíjas kap többet, akkor a többlet a járadéka tartalékához kerül, ha

²⁷ Alternatív megoldásként, az alábbiak helyett az is elképzelhető, hogy ilyenkor az egyszemélyessé vált járadék tartalékát hozzáírják az özvegy nyugdíjszámlájához. Ez eltérés attól az elvtől, hogy járadékot nem vásárolnak vissza, de jelentősen egyszerűsíti a teendőket.

- ő a kevesebbet, akkor járadéktartaléka megfelelő részét a biztosító átteszi a másik fél nyugdíjszámlájára. A kétszemélyes járadékot a díjtartalék alapján egyszemélyessé alakítják.
- o Ha mindkét fél nyugdíjban van, s kapják a kétszemélyes járadékot, akkor azt két egyszemélyessé kell alakítani, s a közös díjtartalékot kettéosztani úgy, hogy az egyszemélyes járadékok összege egymással megegyezzen.

A számlákat akkor egyesítik, amikor már mindegyik fél járadékos szakaszban van.

Irányított szelekció

Megjegyzés: még meg kell vizsgálni, hogy egyáltalán lehetséges-e ez?! Ha lehetséges, akkor a különböző technikai kamatlábak miatti szelekció hatását is tárgyalni kell itt!

Mint azt a termékek közötti választás lehetőségének csökkentése c. fejezetben kifejtem, ha az ügyfelek racionálisan választanak, s a díjért kapott összes szolgáltatás maximalizálják, akkor a különböző kockázatú biztosítottak szépen szétosztódnak a különböző típusú járadékbiztosítások között. Nagyon durván: akik várhatóan a legrövidebb ideig élnek, azok elől garanciaidős járadékot választanak, az ennél hosszabb, de az átlagosnál rövidebb ideig élők hátul garanciaidőset, az átlagnál hosszabb élettartamúak pedig sima járadékot. Ha mindhárom típusú járadékot azonos halandósági táblával számoljuk, akkor ennek a szelekciónak az lesz az eredménye, hogy a biztosító a garanciaidős járadékokon nyereséget realizál, a sima járadékon pedig veszteséget, s jó esetben a különböző típusú járadékok nyereségei és veszteségei kiegyenlítik egymást.

Elképzelhető²⁸ azonban, hogy meg lehet oldani, hogy a különböző típusú járadékokat más-más halandósági táblával számoljuk úgy, hogy az igazodik azoknak a halandóságához, akik azt – racionális alapon – önként választják. Ha ez megtehető, akkor a biztosítók megtehetnék, hogy ahelyett, hogy küzdenek a szelekció ellen, pont ellenkezőleg, kihasználják azt, s ezáltal egy kockázati szempontból szelektált veszélyközösséget kapnak, ahol ráadásul az ügyfelek maguk választják ki – önérdükük alapján – hogy melyik veszélyközösségbe lépjenek be. Ebben a biztosítók esetleg segíthetik is az ügyfeleket úgy, hogy bemutatják, hogy kinek melyik járadék az előnyös, s ha valaki bizonytalan, hogy meddig fog élni, javasolhatnak nekik megfelelő egészségügyi vizsgálatokat is, amelyek segítenek számukra megbecsülni, hogy milyen hosszú élettartam várható az ő konkrét esetükben. Ezután a biztosító egyszerűen rájuk

²⁸ Azért elképzelhető, mert nem vagyok benne biztos, hogy ez megtehető, ez további vizsgálatot igényel. Lehetséges, hogy a sima járadék és a garanciaidős járadékok veszélyközösségei nem oszthatók úgy szét, hogy mindegyikük önmagában nyereséges legyen, hiszen mint láttuk a sima járadék biztosan veszteséges a garanciaidős biztosan nyereséges, s a garanciaidős járadék díjának csökkentése, a sima járadék díjának emelése pedig megváltoztatja az ügyfelek preferenciáit.

bízzuk, hogy mit választanak. Ezzel még a kockázat-elbírálást is meg lehet spórolni, ugyanis világosan közzéteszik, hogy kinek mi az előnyös (pontos számításokkal, a tanácsadók felkészítésével). Ezáltal el lehet kerülni a kockázat-elbírálásnál az adatok eltitkolásából adódó problémákat is.

Fontos azonban megjegyezni, hogy ha a téma alaposabb vizsgálata alapján kiderül, hogy ez az út nem járható, akkor sok szempontból pontosan ennek az ellenkezőjét kell tenni. Ugyanis pont a fent leírt járadékosi önszelekció miatt lehetséges, hogy egy szolgáltató a maga számára úgy akarja csökkenteni a kockázatot, hogy az általa nyújtott járadékokat a lehetséges járadékokhoz képest radikálisan leszűkíti. Ha például egy szolgáltató csak garanciaidős járadékot ad, akkor a maga részéről radikálisan lecsökkentette a kockázatot, hiszen:

1. a garanciaidős járadékot eleve kisebb kockázattal lehet nyújtani, mint a garanciaidő nélkülit
2. ezáltal magához vonzza a várhatóan rövid élettartamú (főleg férfi) biztosítottakat, s kevésbé vonzóvá teszi magát a várhatóan hosszú élettartamú (főleg női) biztosítottak számára, ezáltal indirekt módon szelektálja a saját veszélyközösségét.

A 2. hatás miatt erősen elgondolkodtató, hogy ez a lehetőség megengedhető-e. Szerencsésebb, ha ebben az esetben a törvény zárja ki ezt, s mondja ki, hogy egy kötelező életjáradékot szolgáltató biztosítónak mindegyik, a törvény által lehetővé tett járadékot szolgáltatnia kell.

A szolgáltatók közötti választás lehetőségének csökkentése

A szolgáltatók közti választás lehetőségének csökkentésére nem egyedül a központi szolgáltató adódik. Igazából akármennyi szolgáltató lehet (egyetlen korláttal, hogy mindegyiknél elég nagy legyen a biztosítottak száma), ha egy-egy szolgáltató biztosítottjainak a köre stabil, előre kiszámítható összetételű. Ha annak idején szigorúan munkahelyi (esetleg iparági) pénztárakat hoztak volna létre azzal, hogy minden biztosított csak és kizárólag a saját munkahelyének (iparágának) a pénztárához tartozhat, s ettől a pénztártól kapja a nyugdíjat (járadékot) is, akkor a szolgáltatók számára a szelekció (kivéve a termékek közötti választás miatt) teljesen ki lenne küszöbölve. Igaz, hogy ekkor a különböző szolgáltatóknak teljesen más összetételű és kockázatu veszélyközösséggel kellene számolnia, emiatt az ugyanazon tőkére jutó járadék a pénztárak között teljesen eltérő lenne, de a szolgáltató ezt előre ki tudná számítani.

Úgy vélem ez a lehetőség Magyarországon már nem áll fenn, mert annak idején a törvényalkotó a szabad pénztárvalasztás mellett döntött. Azt nem lehet tudni, hogy ezt mennyire tudatosan tette, vagyis tisztában volt-e vele, hogy a tőkegyűjtési szakaszban ugyan semmilyen szelekciós problémát nem okoz a biztosítottak szabad pénztárvalasztása, de a járadékos szakaszban ez már nem lesz igaz. Lehetséges, hogy ez a probléma nem is merült fel, mert hosszú ideig egyedül a tőkegyűjtéssel kapcsolatos problémák kezelésével foglalkoztak, ami teljesen lekötötte az energiáikat, s talán némiképpen vakká is tette a döntéshozókat a járadékos szakasz problémái iránt.

Ahhoz, hogy a szolgáltató számára a veszélyközösség stabil legyen, nem csak azáltal lehet eljutni, hogy megtiltunk minden választási lehetőséget a biztosítottaknak a szolgáltatók tekintetében. Akkor is stabil lesz a veszélyközösség, ha ezt a tiltást a nyugdíjba vonulás előtt bizonyos idővel tesszük meg. Vagyis a biztosítottak, mondjuk 50 éves korig szabadon mozoghatnak a pénztárak között, de onnantól már nem változtathatnak, s ettől a pénztártól (vagy a vele szerződéses kapcsolatban álló biztosítótól) kapnak járadékot életük végéig (vagyis járadékos korukban sem változtathatnak). Ekkor a szolgáltató számára lehetővé válik, hogy egy stabil összetételű veszélyközösségre kalkuláljon járadékot. Előfordulhat például, hogy egy biztosító több különböző kockázati összetételű pénztárral áll kapcsolatban, mindegyiknek ő biztosít járadékot, de ezt pénztáranként eltérő díjon teszi. Jelenleg ez a lehetőség még nyitva áll a magyar piacon – bár konkrétan én úgy vélem, hogy a szolgáltatók közötti választási lehetőség nagy vívmány, azt nyitva kellene hagyni, sőt ki kellene terjeszteni a járadékos szakaszra is, ugyanis ezzel tudja a biztosított a leghatékonyabban ösztönözni a szolgáltatóját a jó befektetési eredményre, illetve általában a minőségi szolgáltatásra.

A termékek közötti választás lehetőségének csökkentése

Az Mpt. hatályos előírása szerint a járadékszolgáltatás lehet:

- Klasszikus életjáradék
- Elején határozott időtartamú életjáradék
- Végén rögzített időtartamú életjáradék
- Két vagy többételes életjáradék

A paraméterek tekintetében a helyzet:

- A **garanciaidő hosszáról** a jogszabály nem rendelkezik, tehát az egyelőre bármekkora lehet, illetve bármennyi érték közül választhat az ügyfél.
- A **kétételes járadék** esetében a jogszabály nem rendelkezik arról, hogy a második életnél a szolgáltatás folyósításához szükséges-e a nyugdíjkorhatár betöltése, illetve a nyugdíjjogosultság megszerzése – tehát elvileg nyugdíjjogosultság nélkül, korhatár alatt is lehetséges szolgáltatást nyújtani. Nem rendelkezik arról sem, hogy mi történik a járadékkal az egyik biztosított halála után. Mivel itt a törvény külön nem említi a garanciaidőt (miközben az egyszemélyes járadéknál ezt megteszi!), ezért kizárhatjuk a kétszemélyes garanciaidős életjáradékot. Úgy gondolom, hogy ki lehet zárni az olyan kétszemélyes járadékot is, ahol az egyik biztosított halála után megszűnik a járadékfizetés. Az viszont kérdés, hogy az egyik biztosított halála után a járadék változatlan marad, vagy csökken? Elvileg mindkét eset megengedett²⁹. Úgy vélem az is kizárt, hogy az egyik biztosított halála után más történik,

²⁹ Úgy gondolom, hogy logikailag kizárt a járadék emelkedése, s az, hogy a fele alá csökkenjen, tehát a lehetőségek köre valójában az 50 és 100% közé esik.

mint a másik biztosított halála után (vagyis szimmetrikus kétszemélyes járadékokról van szó).

- A kettőnél több életet életjáradék esetében – a kétszemélyesekre elmondottakon felül, amelyek erre is érvényesek – nincs korlátozva a lehetséges biztosítottak száma sem.
- Ugyan az Mpt. semmit sem mond a járadék gyakoriságáról (heti, havi, negyedéves, stb.), azonban megalapozottan feltételezhetjük, hogy annak az I. pillér járadékának gyakoriságához kell igazodnia, vagyis havinak kell lennie. Felmerül azonban hogy 12, vagy 13 havi, esetleg több havi legyen? Rendelkezés híján azt kell feltételeznünk, hogy mindegyik eset lehetséges.

Az alábbiakban bebizonyítom, hogy a termékek közötti választás fenti módon meghatározott, korlátozás nélküli módja komoly antiszelekcióhoz vezet, amit célszerű elkerülni, tehát a választási lehetőségeket korlátozni. A vizsgálat végén megteszem a vizsgálatra alapozott javaslataimat.

A termékek közötti választás miatti antiszelekció lehetőségének vizsgálata

A termékek közötti választás miatti antiszelekció logikája

Amennyiben a járadékok árazásánál valamennyi a kockázatra ható tényező szerint differenciálni lehetne, akkor a termékek közötti választási lehetőség önmagában nem okozna antiszelekciót. A probléma az, hogy a differenciálás – legalábbis a nemek esetében – részben tilos, részben pedig (megfelelő adatok, híján, illetve a nehezen megfogható paraméterek miatt) megoldhatatlan. Ez kétfajta szelekciós problémát okoz:

1. egy-egy szolgáltatónál a biztosítottak összetétele különbözik a piaci átlagtól – ezzel a problémával fentebb foglalkoztam
2. a különböző járadék-típusok a különböző kockázatú biztosítottaknak nem semlegesek, tehát egyes kockázati csoportoknak (amelyek közt az árazásban nem lehet különbséget tenni) jobban megéri az egyik vagy a másik járadék-típust választani.

Erre a második típusú szelekciós problémára koncentrálna, nézzük meg, hogy ez mi miatt adódik? Azt találjuk, hogy ha az ügyfelek járadékválasztási szempontjait vizsgáljuk, akkor lényegében két szélső „célfüggvény” képzelhető el: az ügyfél a fizetendő díjához képest 1. az életében kapott szolgáltatást, illetve 2. az összes szolgáltatást maximalizálja. Ez utóbbinak az oka lehet az a racionális megfontolás, hogy tőkéje egy részét örökül akarja hagyni, illetve gondoskodni szeretne vele valakiről (pl. özvegyről), vagy az az irracionális, de megfigyelhető félelem, hogy „halálom esetén a biztosító lenyeli a pénzeimet”. Természetesen elképzelhető átmenet is a két szélső választás között: ha valaki elsősorban az életben kapott szolgáltatást maximalizálja, de bizonyos mértékig gondoskodni is akar a hátramaradottakról. Ugyanakkor mivel a hátramaradottakról való gondoskodásnak a garanciaidő nem a legjobb formája

(hiszen a biztosítás megkötésekor sem azt nem lehet tudni, hogy mikortól kezdődően, és meddig kell gondoskodni valakiről), ezért az átmeneti választás valószínűleg nagyon szűk körű, s nekünk elsősorban a szélső célfüggvényekre kell koncentrálni.

Ha valaki az életben kapott szolgáltatást akarja maximalizálni, akkor teljesen egyértelmű, hogy az azonnal induló, egyszemélyes, élethosszig tartó, garanciaidő nélküli járadékot³⁰ fogja választani. Ekkor semmilyen második típusú szelekciós probléma nem lép fel, így elég foglalkozni azzal az esettel, ha valaki az összes szolgáltatást akarja maximalizálni. A szelekciós probléma annál nagyobb minél többen követik ezt a célfüggvényt. Az átmeneti választás nyilván enyhíti ezt a problémát, ami így akkor a legnagyobb, ha mindenki e szerint a szélső feltételezés szerint maximalizál. Ezért a számításoknál ezt fogom feltételezni.

A kérdés az, hogy melyik biztosított csoportnak melyik típusú járadékot éri meg inkább vásárolni, ha az ügyfelek célfüggvénye az összes szolgáltatás maximálálása a fizetett díjhoz képest? Fő vonalaiban az alábbiakat lehet mondani:

- Minél inkább biztos valaki, hogy nem fog sokáig élni (pl. mert férfi is és beteg is), annál inkább érdekesebb neki garanciaidős járadékot vásárolni, s annál kevésbé egyszemélyes garanciaidő nélküli járadékot.
- A várhatóan hosszú életet élőknek (egészséges nők) nem érdemes megfizetniük a garanciaidő felárát, nekik egyszemélyes garanciaidő nélküli járadékot érdemes választaniuk.

Rövid kitérőként érdemes megnézni az antiszelekciós „potenciál” szempontjából a különböző járadék-típusokat önmagukban is. Ha alapesetnek a „sima” járadékot vesszük, akkor azt mondhatjuk, hogy ehhez képest a mortalitási nyereség és veszteség egymástól való eltérése a (járadék szempontjából vett) legjobb és legrosszabb (a várhatóan legrövidebb és a várhatóan leghosszabb ideig élő) biztosított csoportok között, az összes többi járadék-típusnál kisebb, mint ennél az alapesetnél. Ugyanis:

- Az elején határozott időtartamú életjáradék egy biztos járadék és egy halasztott járadék összege. A mortalitási szelekció a díjon belül csak a halasztott járadékra érinti, ennek pedig – azonos havi járadékra nézve – kisebb a súlya, mint az azonnal induló járadéknál.
- A végén rögzített időtartamú életjáradék egy azonnal induló, élethosszig tartó járadék és egy whole life biztosítás összege. A járadék és a whole life kockázati szempontból ellentétesen viselkedik, így a szelekció hatását tompítja az, hogy egy módozatban szerepelnek
- Az a két életes járadék, amelynél a biztosítottak ellentétes neműek, valójában egy „természetes” unisex járadéknak tekinthető, így itt a nemi szelekció hatását meg is lehet szüntetni. A többi többéletes életjáradék

³⁰ Amit a továbbiakban – némiképpen pongyolán, de az aktuáriusi zsargonhoz igazodva – „sima” járadéknak nevezek.

esetében nem egyértelmű a helyzet.

Ez viszont azt is jelenti, hogy a biztosított állomány kockázati szempontból való összetétele leginkább a „sima” járadéknál fontos, s minél nagyobb garanciaidős járadékot veszünk, annál inkább csökken (bár meg nem szűnik) a jelentősége, vagyis annál kisebb lesz az állomány-összetétel kedvezőtlen voltából adódó potenciális veszteség mértéke. Másképp: a szolgáltatóknak előnyös lenne, ha egy viszonylag nagy garanciaidős járadékot kellene mindenkinek kötelezően vásárolnia.

A használt halandósági tábla kérdése

A járadék díjszámításánál és a tartalékolásnál használt halandósági tábla esetében egy dolog biztos: a halandóság várható változását figyelembe vevő projektált halandósági táblát kell használni, s nem lehet megelégedni a múltbeli adatokból összeállított táblákkal. Más kérdések viszont, például, hogy központi, vagy szolgáltatókénti halandósági táblát kell-e használni, függenek a járadékos rendszer más elemeitől.

A díjszámításnál és a tartalékolásnál alkalmazott halandósági táblák

A szabályokban megengedett differenciálási tényezők szerinti különböző halandósági táblákat kell használni, ugyanakkor eltérés lehet a díjszámításnál és a tartalékolásnál használt táblák között, különösen akkor, ha a díjszámításnál viszonylag kevés faktor szerint engedik meg a differenciálást. Ekkor a tartalékolásnál nem megengedett faktorok szerinti differenciálást is meg kell engedni – természetesen csak akkor, ha erre van megfelelő adat. Ebből a szempontból mindenképpen javasolom, hogy a tartalékolásnál férfiak és nők szerint különböző táblákat használjunk, illetve differenciáljunk a legmagasabb iskolai végzettség szerint is.

A halandósági tábla elkészítése, a halandóság projekciója

Kérdés, hogy ki készítse a járadék díjkalkulációjához, illetve a tartalékszámításhoz a (z unisex és differenciált, de mindenképpen projektált) halandósági táblákat? Többféle lehetőség adódik. A fontosabbak:

- Egy erre államilag létrehozott intézet
- Meglévő intézet, amely ezt a feladatot kapja
- Az érintett szolgáltatók (életbiztosítók és pénztárak), vagy azok egy része által alapított (esetleg az érintettek több különböző köre által alapított több ilyen) intézet
- Minden szolgáltató saját maga állítja elő ezeket a táblákat

Jelenlegi a KSH NI készít szűkített halandósági táblákat, (pl. területi, lakóhely szerinti, iskolai végzettség alapján történő bontásokat), de a magánnyugdíjpénztári tagságra vonatkozó szűkítés nyilvánvalóan igen speciális. Okkal feltételezhető, hogy a magán-nyugdíjpénztári tagság életkilátásai eltérnek a teljes magyarországi népességétől, de a korai szakaszban (az önkéntes

döntésük alapján taggá válókra vonatkozó járadékkalkulációk) a különbség igen nehezen becsülhető. Később a teljes néphalandsági táblához viszonyított eltérés valószínűleg folyamatosan csökken.

Úgy vélem, hogy egyetlen szolgáltató akkor tud megalapozottan halandósági táblákat készíteni saját magának, ha elég nagy, elég stabil és elég régi járadékos állománya van. Jelenleg, mivel még gyakorlatilag senki sem szolgáltat járadékot, ezért senkinek sincs elég régi állománya. Stabilnak leginkább csak akkor lehetne nevezni egy állományt, ha a pénztartagoknak korlátozva van a szolgáltatók közötti váltási lehetősége, ami nagy visszalépés lenne a jelenlegi rendszerhez képest. Elegendő állománya többeknek van, de nem mindenkinek. Mindezek miatt jelenleg a magyar piaci szereplők közül senkinél nem feltételezhető, hogy tudna saját halandósági táblákat előállítani, távlatilag pedig csak néhányuknál, ezért ezt a lehetőséget – legalábbis egyelőre – el lehet vetni.

Tehát igazából a meglévő vagy új intézet adódik, aminek vagy az állam, vagy az érintett szolgáltatók a gazdái. Mindegyik út járható, de én magam azt javaslom, hogy az állam, jogszabályok útján játsszon kezdeményező szerepet vagy úgy, hogy maga alapít, illetve jelöl ki ilyen intézetet, vagy úgy, hogy ezt a szolgáltatók felelőségévé teszi és határidőt ír elő számukra. Vagyis a halandósági táblákat, a halandósági projekciókat mindenképpen központilag kell elkészíteni (illetve rendszeresen ellenőrizni és újraszámolni a projekciókat), s ehhez célszerű felhasználni a magánnyugdíjpénztári tagok halandósági adatait, amit a PSZÁF által működtetett PKN már jelenleg is gyűjt (bár lehetséges, hogy az adatok terjedelmét a potenciális differenciálási tényezők függvényében bővíteni kell).

Központi, vagy szolgáltatónkénti halandósági tábla?

Kérdés, hogy a fentiekben központilag előállított halandósági táblát kötelezően kell alkalmaznia minden szolgáltatónak, vagy sem? Lényegében a következő lehetőségek adódnak:

- Mindenkinek a központi táblákat kell, változatlan formában alkalmaznia
- A központi táblákat kell alkalmazni, de attól egy bizonyos, előre meghatározott mértékig el lehet térni
- A központi tábláktól bármilyen mértékben el lehet térni, de a szolgáltatónak indokolnia kell, hogy miért tért el ettől
- A központi tábla csak egy segédeszköz a szolgáltatók számára, attól tetszés szerint, és indoklás nélkül eltérhetnek

Kérdésként merül fel az is, hogy a fenti lehetőségek közül ugyanaz vonatkozik a díjszámításra, mint a tartalékolásra, vagy sem? Tehát, hogy csak egy példát mondjak: mindenkinek a központi táblát kell, változatlan formában alkalmaznia mind a díjszámításnál, mind a tartalékolásnál, vagy csak a tartalékolásnál kötelező a központi tábla, a díjszámításnál tetszés szerint el lehet térni attól?³¹

Ezek közül a lehetőségek közül nem lehet szabadon választani, a választás függ a rendszer többi elemétől. Az utolsó lehetőség például azt feltételezi,

hogya a szolgáltatók teljes felelősséget vállalnak a kalkulációért és a tartalékolásért, ha rosszul döntenek, senki sem fogja őket kiségiteni. Ez kockázatot jelent az ügyfelek számára is. A szolgáltatóktól viszont ilyen csak akkor lehet elvárni, ha stabil biztosított körre számíthatnak, vagyis az ügyfelek nem léphetnek át szabadon egyik szolgáltatótól a másikhoz.³² Ez nem is lenne lehetséges, hiszen a tartalékszámításnál használt különböző halandósági táblák miatt nem lehetne kiszámítani, hogy mekkora tartalékot kell átvenni az ügyfél számára az egyik szolgáltatótól a másikhoz. Mindezek miatt ezt a lehetőséget – a tartalékszámítás vonatkozásában – nem javaslom.

A központi tábla használatának előírása ugyan felelősséget ró az államra, de ez elől nem feltétlenül menekül meg azzal, hogy nem ír elő ilyen táblát, ha a rendszer egyéb előírásai miatt a szolgáltatók számára nem teremtette meg a kiszámítható járadéknyújtás feltételeit.

A központi tábla előírása a tartalékolás során fogyasztóvédelmi jelentőséggel is bír, hiszen ezáltal el lehet kerülni, hogy az ügyfelek felelőtlen szolgáltatóhoz tóduljanak, aki szándékosan alacsony díjat kér, s alultartalékol, majd bizonyos idő után már nem tudja teljesíteni a vállalt szolgáltatását.

Ha fontosnak tartjuk a megindult járadékok esetében is a szolgáltató-váltás lehetőségét fenntartani (márpedig ez megintcsak fogyasztóvédelmi szempontból fontos lenne), akkor a tartalékolásnál központi tábla használatát kell előírni.

Ha azt nézzük, hogy a tartalékolásnál, vagy a díjkalkulációnál írjuk-e elő a központi táblák használatát, akkor azt lehet mondani, hogy a kemény dolog a tartalékolásnál előírni a központi táblát, mert ha ezt tesszük, s a díjkalkulációnál semmiféle előírást nem teszünk, akkor ez egyfajta látszatszabadságot ad csak a díjkalkulációban. Ezért úgy vélem alapvetően arról kell döntenie, hogy a díjtartalékolásnál melyik stratégiát alkalmazzuk a fentiek közül.

Ha a díjszámításnál is előírjuk a központi táblát, akkor expliciten hangsúlyozzuk az állam felelősségét is a kalkuláció megfelelőségéért, ami pedig akkor működik, ha az állam a kötelezéssel egyidejűleg a korábban kifejtett

³¹ Az egyes szám használata itt némiképpen megtévesztő lehet, hiszen többféle tábláról van szó, s korábban már leszögeztem, hogy azt javaslom, hogy míg a díjszámításnál unisex táblát használjanak, addig a tartalékolásnál nemek szerinti differenciáltat, sőt több tényező szerinti differenciáltat. Ezt itt fenntartom, tehát a díjszámításhoz használt központi táblák eltérnek a tartalékoláshoz használt központi tábláktól.

³² Emiatt a jelenlegi szabályozást, amely leginkább ezt a lehetőséget választja, mélyen problematikusnak tartom. A 170/1997. Kr. 6. § (1) szerint: a járadékszolgáltató pénztárnak az Mpt. 32. § (1) bekezdésében meghatározott halandósági tábláját, valamint a 16. § (2) bekezdésében használandó halandósági tábláit a pénztár aktuáriusának a szolgáltatásban részesülő pénztári tagság demográfiai viszonyait figyelembe véve kell a Központi Statisztikai Hivatal által közzétett halandósági táblákból kiválasztania vagy azokból elkészítenie. Ez lényegében a pénztárra, sőt annak aktuáriusára helyez a díjszámítással és a tartalékolással kapcsolatosan minden felelősséget, de azzal, hogy nem stabilizálja a biztosított állományt a pénztárnál, nem teszi lehetővé, hogy a számításokat megfelelően el tudják végezni. Ez a szabályozás szerintem így nem maradhat!

díjkiegyenlítési mechanizmust is működteti. A díjszámításnál előírt központi tábla (és itt hangsúlyozottan a nettó díjak számításáról van szó!), ha az – mint az alábbiakban javasolom – központilag előírt technikai kamatlábbal jár együtt, azzal az előnnyel jár, hogy az ügyfelek számára könnyen össze tudják hasonlítani az egyes szolgáltatók díjait. Igaz, ez már akkor is lényegében így van, ha csak a tartalékra írunk elő központi táblát (és technikai kamatlábat), hiszen ez már erősen determinálja a díjkalkulációt is.

A kötelezően előírt tábla és a szabad táblaválasztás közötti átmeneti megoldások nem igazán tiszta megoldások, nem lehet mellettük jól érvelni. Leginkább akkor merülhet fel az alkalmazásuk, ha az állam szabályozni is akar, de menekülni is akar a felelősség alól, pl. úgy, hogy nem ad megfelelő mennyiségű paraméter szerint differenciált táblákat a tartalékszámításhoz, így az alkalmazkodást a konkrét veszélyközösség, konkrét összetételéhez végső soron a szolgáltatóra bizza, a felelősséggel együtt.

A fentiek alapján összességében azt javasolom, hogy a lehetőségeket szűkítsük le az alábbiakra:

1. a tartalékolásnál minden szolgáltatónak a központi (több tényező, alapvetően a nem és a legmagasabb iskolai végzettség szerint is differenciált) halandósági táblákat kell kötelezően alkalmazni, de a díjaknál szabadon eltérhet a központi (unisex) tábláktól
2. Mind a tartalékolásnál, mind a nettó díjak számításnál a központi halandósági táblákat kell használni

Az 1. módszer bizonyos mértékig látszatszabadságot ad a díjszámításban, ugyanakkor lehetővé teszi a szolgáltatónak, hogy igazodjon a veszélyközösségének várható kockázati összetételéhez. Egyúttal azt is üzeni, hogy a veszélyközösség rossz összetételéért a felelősséget az állam a szolgáltatóra hárítja, ami nem biztos, hogy méltányos módszer, ha fontos szempontok szerinti differenciálást a szabályozás megtilt nekik.³³

A 2. módszer esetén az államnak expliciten is el kell ismernie, amit a kötelezéssel impliciten elismert: felelősséget vállalt a kalkuláció megfelelőségéért. Vagyis – mint fentebb már írtam – expliciten hangsúlyozzuk az állam felelősségét is a kalkuláció megfelelőségéért, és az állam a kötelezéssel egyidejűleg a korábban kifejtett díjkiegyenlítési mechanizmust is működteti.³⁴

Ha mind a díjszámításhoz, mind a tartalékoláshoz az állam megfelelően sok paraméter szerint differenciált táblákat ír elő, akkor automatikusan kezelődik a speciális összetételű (jellemzően zárt) pénztárak kérdése is, nem kell őket külön kezelni. Ha a táblák nem elég differenciáltak, akkor lehetséges, hogy a zárt pénztárakat külön kell kezelni – igaz ekkor minden szempontból zártakká kell őket tenni, vagyis a tagoknak meg kell tiltani a szabad szolgáltató választást.

³³ Hiszen így valójában kiszámíthatatlan lesz a veszélyközösség összetétele, mert mondjuk a szolgáltató sok férfitra számít, ezért relatíve alacsony díjat ad meg, amire válaszul a sok nőre számító szolgáltatóktól a nők átáramlanak ide, s ezzel felborul a kalkuláció, s már induláskor veszteség keletkezik a szolgáltatónál.

³⁴ A fenti lábjegyzet miatt, lehetséges, hogy ez lenne a tisztességes módszer.

Szintén külön kérdés az I. pillérben speciális kezelésű csoportok (rendőrök, börtönőrök, katonák, táncművészek, stb.) kérdése, de erre később még visszatérek.

A longevity, illetve általában a halandósági kockázat

Az elméleti és a tényleges halandóság eltérése

Amikor fentebb megadtam az életjáradékok egyéni tartalékképleteit, akkor impliciten feltételeztem, hogy a biztosítottak tényleges halandósága megegyezik az előre feltételezettel (a számításokhoz használt táblázatokba foglaltakkal). A gyakorlatban a tényleges halandóság el fog térni az előre feltételezettől, s emiatt mortalitási veszteség, vagy nyereség képződik a szolgáltatónál. Az eltérés oka kétféle lehet:

1. a halandóság ingadozása egyik évről a másikra,
2. a projektálthoz képest másféle trend érvényesül a halandóság változásában.

A trendet magát, amit ha az a halandóság szisztematikus csökkenésében nyilvánul meg, longevity problémának is nevezhetünk, megint csak felbonthatjuk kétfélére:

1. az egész magyar biztosított állományban, illetve
2. egy meghatározott szolgáltatónál érvényesülő trendre.

Az egész magyar biztosított állomány esetében természetesen felteszem, hogy az, kockázati szempontból differenciálva van, s az egyes csoportoknak külön halandósági tábláik vannak, s azokban különböző jellegű trend érvényesül. (Például egy bizonyos időszak alatt a diplomás nők várható hátralévő élettartama sokkal jobban nő, mint a maximum 8 általánost végzett férfiaké, stb.) Vagyis az egész biztosított állomány egyes differenciált csoportjainak projektált és tényleges halandósági trendje különböző módon fog eltérni egymástól.

Az egyes szolgáltatóknál a különböző differenciált csoportokban a halandósági trend eltérhet az egész magyar biztosított állomány megfelelő csoportjának a trendjétől megint csak két okból:

1. Az adott differenciált csoport az adott szolgáltatónál nagyon kicsi, ezért a „nagy” trendtől véletlenszerűen tér el ennek a kis alcsoportnak a tényleges trendje
2. Az adott szolgáltatónál a biztosítottak összetétele a differenciálásnál figyelmen kívül hagyott jellemzők szerint nem véletlenszerű, vagyis nem tükrözi az egész népesség összetételét, hanem szisztematikusán eltér attól (pl. alkoholisták vagy tudatosan táplálkozók különösen nagy számban képviseltetik magukat az adott szolgáltatónál)

Természetesen a trend is először ingadozásként jelenik meg, így nagyon nehéz elkülöníteni ezt a két hatást. Azt ugyanakkor lehet tudni, hogy az ingadozás annál nagyobb mértékű, minél kisebb a biztosított állomány, sőt, megfelelően kicsi állomány mellett az ingadozás biztosan bekövetkezik, hiszen mind a biztosítottak, mind az elhunytak száma egész, s nem minden, tartalék kalku-

lációban használt halálozási valószínűséget lehet tetszőlegesen kicsiny számok hányadosaként előállítani. Fordítva tehát, a halandóság egyik évről a másikra történő ingadozása az állomány növekedésével csökken. Ekkor egyre nagyobb a valószínűsége, hogy az elméleti és a tényleges halandóság eltéréseinek az oka egy trend. Tehát a trendet annál rövidebb távon lehet kiszűrni, minél nagyobb az állomány, és fordítva.

Felteszem, hogy – mint ahogyan ez előbb kifejtettem – az egész magyar biztosított állományra (illetve annak differenciált csoportjaira) vonatkozó trendet az összegyűjtött halálozási adatok alapján egy központi intézmény fogja azonosítani és számszerűsíteni. Kicsi esélyét látom annak, hogy az egyes szolgáltatóknál érvényesülő trendet el lehessen különíteni a véletlen ingadozásoktól, ezért az alábbiakban abból indulok ki, hogy trend csak egyféle van, az egész magyar biztosított állomány (differenciált csoportjainak) trendje, s az ettől való szolgáltatónkénti eltérést a véletlen ingadozások közé sorolom. Ugyanakkor – szerintem – figyelemmel kell lenni arra, hogy az egyes szolgáltatók eltérő trendjének az oka végső soron a szabályozásban, a differenciálás korlátozásában is lehet.

Kié a mortalitási eredmény?

Mielőtt a probléma kezelésének kérdésére rátérnék, felmerül a kérdés, hogy az elméleti és a tényleges halandóság eltéréséből adódó esetleges mortalitási nyereség végső soron kit illet meg? A „végső soron” kitélt azért tettem bele a kérdésbe, mert arra könnyen lehetne azt az ál-választ adni, hogy senkit, hanem eltesszük azt későbbi mortalitási veszteségek fedezetére. Ez azért ál-válasz, mert ha ezt tesszük, akkor nyilvánvalóan hosszabb távon kumulálódnak a mortalitási nyereségek és veszteségek, de végső soron erre a kumulált eredményre is fel kell tenni a kérdést, hogy az, kit illet (terhel) meg? Tehát ezt a választ elvetem, a nyereség, illetve veszteség kumulálását egy lehetséges problémakezelési módszernek fogom csak tekinteni.

Tehát kié az a nyereség, ami abból adódik, hogy az előre kalkulálnál több biztosított hal meg? A kérdésre könnyű azt a választ adni, hogy természetesen a biztosítottaké, hiszen a járadék teljes egészében az ő tőkéjükből származik, a szolgáltató csak újraosztja közöttük ezt, és annak hozamát. Ez teljesen jogos válasz, ugyanakkor a kérdés némileg beugrató volt, mert nem a mortalitási eredményt, vagy a mortalitási veszteséget kérdeztem, hanem a mortalitási nyereséget. Márpedig ha a kérdést úgy tenném fel, hogy kié a mortalitási veszteség, ugyanazok, akik az előző kérdésre úgy válaszoltak, hogy a biztosítottaké, erre valószínűleg nagy számban azt mondanák, hogy a szolgáltatóé. Ugyanakkor nyilvánvaló, hogy ez a két válasz egymással ellentmondásban van, hiszen miért kellene a szolgáltatónak csak a veszteséget viselnie, ha a nyereségből nem részesül? Nyilvánvaló, hogy csak az a korrekt és konzisztens megoldás, hogy akié a mortalitási nyereség, az viseli a mortalitási veszteséget is. Természetesen tisztában kell lenni azzal, hogy – a fejlett világban, s a '90-es évek második fel óta Magyarországon is érvényesülő trendek (a longevity

jelenség) szerint – nem a mortalitási nyereségnek, hanem az ellenkezőjének, tehát a mortalitási veszteségnek van nagyobb esélye.

A mortalitási nyereséget/veszteséget összesen 3 szereplőnek/re lehet adni, illetve ráterhelni:

1. az államnak
2. a járadékszolgáltatóknak
3. a biztosítottaknak

Az első pont némiképp meglepő lehet, de a fentiekből nyilvánvaló, hogy a mortalitási eredmény képződésében az állam keze is benne van, részben azért, hogy tilt bizonyos differenciálást, részben úgy, hogy (mint remélem és javasolom) a tartalékoláshoz központi halandósági táblákat készít és ír elő, s mindkét tényező miatt keletkezhet mortalitási eredmény. Ugyanakkor úgy vélem, hogy a járadéktól az államot pénzügyi tekintetben célszerű távol tartani, mert ha nem ezt tesszük, akár csak kicsiben is, akkor könnyen beláthatatlan méretűvé válhat az állami intervenció. Ráadásul, akár milyen hosszú távon is nézzük a dolgot, a veszteségeknek és nyereségeknek lesz egy nullától valószínűleg különböző egyenlege. Ha ez pozitív, tehát az állam végső soron nyer a dolgon, akkor megkérdőjelezheti, hogy miért vonja el az állam más célokra a biztosítottak pénzét. Ha pedig negatív, akkor az a kérdés tehető fel, hogy miért kell a járadékosokat egyéb adófizetői pénzből támogatni. Tehát a magam részéről ezt a megoldást kizárnám.

Ha a járadékszolgáltató profitérdekelt vállalkozás, akinek a biztosított az ügyfele, akkor logikus lehet elvárni tőle, hogy a mortalitási veszteség miatti járadékcsökkenéstől védje meg a biztosítottat, vagyis vállalja át a mortalitási veszteséget, s így természetesen neki kell adni a mortalitási nyereséget is. Ugyanakkor ilyenkor elvárás lehet, hogy a hosszabb távon kumulált mortalitási nyereség ne legyen túlzott, vagyis ne vonjon el a szolgáltató sokat a biztosítottak tőkéjéből saját nyereségére (a hosszú távú kumulált mortalitási veszteség alacsonyan tartása a szolgáltató érdeke, arra neki kell vigyáznia). Ha a járadékszolgáltató a biztosított tulajdonában álló non-profit vállalkozás (pénztár), akkor elvileg sem tudja más vállalni a mortalitási veszteséget, mint a biztosított, tehát ekkor fel sem vetődik, hogy azt a szolgáltató állja, hiszen a szolgáltatón keresztül ekkor is a biztosítottra hull vissza a veszteség terhe, s ő élvezi a nyereséget. El lehet ugyan képzelni olyan megoldást, hogy a mortalitási veszteséget a pénztártagok más köre viselje, mint akik azt „megtermelték” (és fordítva, a nyereség esetében), de ezt, mint nyilvánvalóan méltánytalan, a magam részéről eleve elvetem. Tehát pl. elképzelhetetlennek tartom, hogy a pénztár járadékos tagjainak a mortalitási veszteségét a még tőkegyűjtő szakaszban lévő tagokra terheljék (s hogy nekik juttassák a mortalitási nyereséget³⁵).

A fentiek alapján a mortalitási eredmény viselőjére – bár a profitérdekelt

³⁵ Azt az aszimmetrikus, és ezért fokozottan méltánytalan megoldást pedig, hogy a mortalitási veszteséget a tőkegyűjtő szakaszban lévőkre terheljék, a mortalitási nyereséget viszont a járadékosok tartsák meg, természetesen még inkább elvetésre javasolom.

vállalkozásra való terhelésnek, a fentiek alapján, van némi jogosultsága – a leginkább kézenfekvő megoldás maga a biztosított. Ekkor nem vetődik fel az a kérdés, ami az államnál és a profitérdekelt szolgáltatónál, hogy a túl nagy kumulált mortalitási veszteség és nyereség problémás, hiszen az elsődleges érdekeltek felé, a biztosítotté mindkettő. Itt csak arra kell vigyázni, hogy hosszabb távon a mortalitási eredmény jellemzően nulla legyen, különben a biztosítottak különböző csoportjai közötti átcsoportosításról van szó, amit szintén célszerű lenne elkerülni.

A fentiek alapján a továbbiakban abból indulok ki, hogy a mortalitási eredmény alapvetően a biztosítotté, törekedni kell arra, hogy ez hosszabb távon nullához közeli legyen, s (egy részének) a szolgáltatóra való terhelése nem zárta ugyan, de valamilyen különleges indokának kell lennie.

A halandósági kockázat kezelése

És most meg lehet vizsgálni azt, hogy a halandósági kockázatot milyen módszerekkel lehet kezelni? Ezek az alábbiak:

1. Kísérlet a halandóság várható változásainak (a trendnek), minden differenciált alcsoportnál (figyelemmel arra, hogy a tartalékszámításnál több tényező szerint differenciálunk) előre történő figyelembe vételére, vagyis a halandóság projektálására.
2. Az adott évi mortalitási veszteség, az adott évi befektetési hozamot (az általam javasolt 0%-os technikai kamatláb esetén, ennél magasabb technikai kamatlábnál, a befektetési többlethozamot) csökkenti, a mortalitási nyereség pedig ezt a hozamot növeli, vagyis a mortalitási eredmény az indexálás részévé válik
3. tartalékolás az ingadozások kisimítására és az élettartam projektált meghaladó hosszabbodására
4. Szavatoló tőke előírása a szolgáltató számára

Ezen felül számot vehetünk azzal, hogy a szolgáltatók pénzügyi erő tekintetében egymástól erősen különbözőek lehetnek, s ezért különböző mértékű kockázatokat viselhetnek. Megtehetjük ezért, hogy a mortalitási kockázatot részekre szabadaljuk, s elkülönítjük egymástól a normál és a csúcskockázatot, s a fenti módszereket ennek megfelelően differenciáltan alkalmazzuk.

Végül meg kell jegyezni, hogy a később tárgyalandó homogenizálás (persze csak ha alkalmazzák!) is hozzájárul a halandósági kockázat kezeléséhez azáltal, hogy egy differenciálási faktort (a járadéktőke nagyságát) kiiktat (vagy legalábbis jelentősen csökkenti annak lehetséges hatását).

Nézzük ezeket a módszereket!

A halandóság projektállása

Ezt a kérdést már részletesen kifejtettem, bár természetesen a halandóság tényleges projekciója bonyolult kérdés, aminek hatalmas irodalma van. Bár itt, most én ezzel nem fogok, de természetesen a témával foglalkozni kell – elsősorban annak az intézetek, amelyet felállítani javaslok. A lényeg, hogy

a projektálás nem az éves véletlen ingadozásokat, hanem a hosszú távú halandósági trendet próbálja meg megragadni.

Szintén fontos, hogy a halandósági projekciókat a tényleges adatok alapján rendszeresen ellenőrizni és frissíteni kell. A projekciót – a fentiek alapján – a népesség különböző csoportjaira külön gondolom elkészíteni. Induláskor az alábbi bontásban célszerű a differenciálást elvégezni (miközben más szempontok szerint is gyűjteni kell az adatokat, hogy később esetleg további kockázati alcsoportokra tudjuk bontani a népességet):

- Nemenként, mindkét nemre az alábbi bontásban
- Iskolai végzettség (legalább a maximum általános iskolát, a középiskolát végzettek és a felsőfokú végzettségűek szerint)
- A nyugdíjtoka nagysága (pl. olyan bontásban, hogy az 62 éves korban az átlagos felénél kisebb, az átlagos körüli – vagyis az átlag, átlag fele sugarú körébe esik -, az átlag 1,5 és 3-szorosa közötti, e feletti)

Azt, hogy a projekciót milyen gyakran kell korrigálni, később eldöntendő kérdés, úgy vélem, hogy évesnél gyakrabban távlatilag sem.

A mortalitási eredmény, mint az indexálás része

A befektetési többlethozam és a mortalitási eredmény együtt kezelése az éves mortalitási ingadozásokat próbálja csillapítani, amelyek részben véletlenszerűek (illetve a kis állományból adódnak), részben pedig a projektált trendtől való eltérésből adódnak, amit viszont csak hosszabb távon lehet elkülöníteni a véletlen ingadozásoktól.

A mortalitási eredményt az indexálás részévé tenni – legalábbis első megközelítésben – azt jelenti, hogy arra az álláspontra helyezkedtünk, hogy a mortalitási eredmény a biztosítotté. Ez teljesen tiszta álláspont, s mint fentebb kifejtettem – szerintem – a leginkább indokolt is. Ugyanakkor azért írtam, hogy „első megközelítésben”, mert felmerül a kérdés, hogy milyen mértékig viselje a befektetési többlethozam a mortalitási veszteséget? A kérdés leginkább úgy vetődik fel, hogy a mortalitási veszteség miatt csökkenhet-e egyik évről a másikra a járadék, ha a mortalitási veszteség fedezésére nem elég az abban az évben keletkezett befektetési (többször) hozam? (Megjegyezném, hogy a kérdés nem csak ebben a formában vetődik fel, hanem úgy is, hogy az esetleges negatív befektetési hozam miatt csökkenhet-e a járadék – ezzel az indexálás kapcsán foglalkozom majd!)

A fenti kérdésre én magam azt a választ adnám, hogy – annak ellenére, hogy az indexálás részévé tett mortalitási eredménnyel elismerjük, hogy a mortalitási veszteséget a biztosított viseli – jó lenne, ha a mortalitási veszteség miatt nem csökkenne egyik évről a másikra a járadék. Ez másképp azt jelenti, hogy az ilyen esetleges túllépést más forrásból, valamifajta tartalékból kellene fedezni³⁶. Két ilyen tartalék jön szóba:

1. A biztosítottak pénzéből képzett tartalék
2. a szolgáltató saját, erre megképzett szavatoló-tőkéje

Mindkettővel foglalkozom alább, ezért csak annyit jegyeznek itt meg, hogy a halandósági kockázat kezelésére a mortalitási eredménynek az indexálás ré-

szévé tétele a másik két módszer (valamelyike) nélkül valószínűleg nem elégséges, tehát azok közül az egyikkel ki kell egészíteni ezt a metódust.

Megjegyzendő az is, hogy ha a mortalitási eredményt az indexálás részévé tesszük, az nem teszi feleslegessé azt, hogy külön kimutassák a befektetési és a mortalitási eredményt, s bemutassák, hogy az indexálás összességében milyen hatások eredője. Ez egyben védene az ellen is, hogy az esetleges mortalitási nyereségek mentséget adjanak a szolgáltatónak a rossz befektetési hozamra.

A magam részéről mindenképpen javaslom ezt a módszert, mint alapértelmezettet alkalmazni a mortalitási kockázat kezelésére. Ehhez módosítani és szinkronizálni kell a vonatkozó törvényeket³⁷.

Még egy kérdés vetődik fel, amire a válasz nem magától értetődő, mégpedig, hogy milyen körben porlasszák a mortalitási veszteséget (illetve kiknek osszák vissza a mortalitási nyereséget)? Főbb lehetőségek:

1. Az összes szolgáltató járadékosai között
2. Az egy szolgáltatónál lévő összes járadékos között
3. Az egy szolgáltatónál lévő azonos kockázati csoportban lévő járadékosok között
4. Az egy szolgáltatónál lévő azonos korú járadékosok között
5. A 3. és 4. megoldás együtt

Az 1. megoldás (eltekintve az egyetlen szolgáltató esetétől, amikor természetesen ez magától teljesül, de akkor is felvetődik a többi lehetőség szerinti porlasztás) túl bonyolult lenne, amit ezért nem javaslok alkalmazni, s különben sem nagyon látni az indokát. Ha azt mondjuk, hogy azért, hogy kompenzálja a rossz összetételű szolgáltatókat (és biztosítótaikat) az összetétel miatti veszteségért, akkor erre azt lehet mondani, hogy ezt inkább a biztosítás megkötésekor kellene egy ízben megoldani (ahogyan már ezt fentebb javasoltam), s a későbbiekben a tartalékolásra differenciált halandósági táblákat kellene alkalmazni. Az ügyfeleknek pedig nyitva kellene hagyni a lehetőséget, hogy a rossz összetétel miatti veszteségből úgy meneküljenek, hogy más szolgáltatót

³⁶ A kérdés úgy is felvethető lenne, hogy mi történjen a hozamon felüli veszteséggel? Lenyeli a szolgáltató, vagy a következő évi hozamból levonhatja? A „lenyelés” lényegében a szavatoló tőke terhére való finanszírozást jelenti, a következő évi hozamból viszont csak akkor lehet levonni, ha addig valamiből fedezik, tehát van tartalék. Így a következő évi hozamból való levonás másként azt jelenti, hogy van egy tartalék, amiből aktuálisan fedezik, majd az így keletkező tartalékhányt a következő évi hozamból töltik vissza. Ezt is tárgyalom a tartalékról szóló résznél.

³⁷ A Bit. 100. § (1) szerint: „Az életbiztosítási ág matematikai tartalékai befektetési több-lethozamának legalább 80 százalékát a biztosítottaknak vissza kell juttatni. A visszajuttatás mértéke nem lehet alacsonyabb a biztosítási szerződésben foglaltaknál.” Mivel ez nem szól a halandóság és a többlethozam kezelésének összevonásáról, ezért elvileg ez most nem lehetséges. A Bit. 2.§ (1) e) szerint ugyanakkor a Bit hatálya nem terjed ki „az önkéntes kölcsönös biztosító pénztárak és a magánnyugdíjpénztárak tevékenységére”. Eszerint mint szolgáltatóra más előírás vonatkozik egy magánnyugdíjpénztárra és egy magánnyugdíjpénztári szolgáltatást nyújtó biztosítóra. Ez egy rossz állapot, nyilvánvalóan valamiképp fel kell oldani.

választanak. Tehát összességében ezt a lehetőséget nem tartom sem indokolt-
nak, sem jónak, így nem javaslom.

A 2. megoldás szinte magától értetődő, ha a biztosított kör viszonylag szűk,
tehát nem lehet azt tovább osztani. Mondhatni ekkor a szolgáltató nem is
tud mást tenni, mint ezt a megoldást választani. Kérdés azonban, hogy nagy
biztosított állomány esetén nem lenne-e korrektebb tovább bontani az állomá-
nyt? A válaszom, hogy de igen, mégpedig úgy, hogy ha elég nagy az állomá-
ny (erre majd külön számításokat kell végezni, hogy ez mikor következik
be), akkor előbb az azonos kockázati csoportú (tehát a tartalékoláshoz azonos
halandósági táblát használó) ügyfélkörök (3. megoldás) kell különbséget ten-
ni. Még nagyobb állomány (tehát egy másik küszöbérték felett) pedig érdemes
különbséget tenni a kohorszok között is (vagyis a 4. és 5. megoldást együtt al-
kalmazni), hiszen a halandóságban érezhető egy generációs hatás is, s jogosult
azt mondani, hogy mindegyik korcsoport viselje a saját kockázatát.

Speciális megoldásként felvetődhet még, az azonos évben megindult jára-
dékkal bíró járadékosok közötti terítés is, de ennek maximum az lehetne az
indoka, hogy – mint majd fent kifejtettem – lehetséges a központi szolgáltató-
nak egy olyan változata, hogy bizonyos években csak egy szolgáltatónál lehet
biztosítást kötni, más években egy másiknál. Emiatt – ha egyáltalán bevezetik
ezt a megoldást – a veszélyközösség a nyugdíjba vonulás éve szerint tagolódik,
ugyanakkor ez ekkor egyben megegyezik a szolgáltató szerinti tagolással is,
tehát ezzel az esettel külön nem kell foglalkozni.

S végül a magam részéről nyomatékosan kizárnám azt a lehetőséget, mint
teljesen inkorrekt megoldást, hogy az ilyen veszteséget díjemeléssel keresztül
a későbbi járadékosokra hárítsák.

Tartalékolás az ingadozások kisimítására és az élettartam hosszabbodására

Ha megengedjük, hogy egy év teljes mortalitási veszteségét a befektetési
hozam terhére fedezzük, tekintet nélkül arra, hogy emiatt esetleg csökken a
következő évben a járadék, akkor nincs szükség külön tartalékra az ingadozá-
sok kisimítására. Ha viszont az ingadozásoknak korlátot akarunk szabni (akár
úgy, hogy egyik évről a másikra nem csökkenhet a járadék, akár úgy, hogy a
járadék növekedése egyik évről a másikra nem csökkenhet egy bizonyos szint
– pl. az infláció fele – alá³⁸), akkor – mint azt fentebb már bemutattam – szük-
ség van tartalék képzésére (vagy szavatoló tőkére) is.

Logikailag természetesen az is felmerülhet, hogy csak a tartalékolást (és a
szavatoló tőkét) jelöljük ki a probléma kezelésére, s ne engedjük meg, hogy a
mortalitási nyereséget a többlethozam terhére fedezzük, de ezt a lehetőséget
kizárni javaslom az alábbiak miatt. A tartaléknak két forrása lehet:

1. a járadékért fizetett díj egy része

³⁸ Itt meg kell jegyeznem, hogy a magam részéről ezt a változatot nagyon erősen elle-
nezném, mert kiszámíthatatlan elemet visz a kalkulációba, megmaradnék a nominális
csökkenés kizárása mellett.

2. a rendszeres befektetési többlethozam egy része

Az 1. forrás valószínűleg vagy nem lesz elég, vagy feleslegesen sokat képeznek belőle, egyszerűen azért, mert a biztosítás kezdetekor nem lehet jól kiszámítani, hogy a tartam során mennyi lesz a szükséglet. Ezért szinte biztosan szükség lesz a 2. forrásra is. Erre viszont alapvetően olyan mértékben, amilyen mértékben mortalitási veszteség merül fel, vagyis közvetve ekkor is visszatérünk ahhoz a megoldáshoz, hogy az mortalitási eredményt az indexálással együtt kezeljük, s ekkor már jobb a közvetlen módszer.

A tartalékok céljával kapcsolatosan is fel kell tenni egy kérdést, mégpedig azt, hogy milyenfajta ingadozások kisimitására szolgálnak. A lehetőségek:

1. Csak a mortalitási ingadozásából adódókéra
2. A mortalitás és a hozamok ingadozásából adódókéra
3. Csak arra, ha a mortalitási eredmény és a hozam együtt egy bizonyos szint alá vinné a járadékot

Ezek közül egyértelműen a 3. megoldást javaslom, s azt, hogy ez a „bizonyos szint” az előző évi járadék szintje legyen, vagyis csak akkor lépjen be a tartalék, ha e nélkül csökkenne a járadék. Ennél magasabb szintet – mint előbb is említettem – nem javaslok megállapítani (ugyanakkor az alább kifejtem majd, hogy mit lehet tenni, ha mégis lenne egy indexálási célkitűzés).

Azt, hogy csak akkor használjuk a tartalékot, ha a kedvezőtlen mortalitás miatt csökkenne a járadék, ha a hozamok miatt, akkor nem, nem tartom indokoltnak, ezért elvetem az 1. megoldást. A 2. megoldást pedig, különöset azt, hogy „jó hozamú” években tudatosan kisebb mértékben növeljük a járadékot, hogy ezáltal félretegyünk a „rossz hozamú” évekre, amikor viszont a hozamnál nagyobb mértékben lehet emelni azt, különösen veszélyesnek tartom, mert önkényes elemet visz a rendszerbe. Sohasem lehetünk biztosak ugyanis abban, hogy mikor van „jó év”, és mikor „rossz”, ezek relatív fogalmak, amelyek csak utólag ítéelhetők meg teljes bizonyossággal, amikor már késő. Könnyen elképzelhető, hogy a rossz évek kumulálódnak, s a „rossz év” után, amikor felhasználtuk a tartalékot, jön egy „még rosszabb”. Emiatt csak a szigorú, egyértelmű szabály (ld. 3. megoldás) szerinti felhasználást javaslom, az önkényes „simítgatásokat” ellenzem.

Természetesen számot kell vetni azzal, hogy az események a 3. megoldásnál is alakulhatnak folyamatosan szerencsétlenül, s emiatt egy idő után a tartalék kimerülhet (annak ellenére, hogy úgy képzelem el, hogy az igénybevett tartalékokat az első adandó alkalommal vissza kell tölteni). Ekkor két lehetőség adódik: vagy az ügyfelek nyelik le ezt a veszteséget (vagyis csökken a járadékuk), vagy a szolgáltató (a szavatoló-tőke terhére). Elvileg mindkét eset szóba jöhet, de a második – szerintem – csak profitérdekelt szolgáltatónál.

A tartalékokat alapvetően kétféleképpen tudom elképzelni:

1. Az egyéni díjtartaléktól elkülönült (és egyáltalán, mindenféle más tartaléktól elkülönült) „demográfiai”, vagy „demográfiai és hozamkiegyenlítési” tartalékként, amit – a másik lehetőséghez képest – nevezhetünk „kollektív” tartaléknak is

2. Az egyéni tartalékon belül megképzett biztonsági részként.

A magam részéről egyértelműen preferálnám a másodikat, az alábbiak miatt.

Kollektív tartalék

Annak ellenére, hogy az előbb azt írtam, hogy én magam ezt a megoldást nem javasolnám, tapasztalatom szerint a szakértők tartalékon elsősorban ezt a „demográfiai és/vagy hozamkiegyenlítési” tartalékot értik. Lényege (mint az egyéni tartaléknak is), hogy a kezdet kezdetén (a biztosítás megkötésekor), a díj egy részéből félretett tartalékot, ha a járadék csökkenne, felhasználják, majd a legelső alkalommal, amikor ez a járadék csökkenése nélkül megtehető, visszapótolják. A visszapótlás hozamból (és az esetleges mortalitási nyereségből) történik, egy bizonyos előre meghatározott szintig (tehát akár több éven keresztül is, amikor esetleg emiatt a visszapótlás miatt nem emelkedik a járadék).

A kollektív tartalék az egész veszélyközösségé, de nincs nevesítve – ebben különbözik az egyéni tartalékban megképzettől –, hogy melyik biztosítotté. Emiatt szerintem méltányossági probléma merül fel vele kapcsolatban, különösen, ha a tartalékok túl sokáig gyűlnek, illetve túl sokáig nem nyúlnak hozzájuk, hiszen ekkor olyan biztosítottak érdekében fogják őket elsősorban felhasználni, akik nem, vagy nem megfelelő mértékben járultak hozzá annak felépüléséhez. Vagyis az ügyfél elveszti a jogot a saját pénzére, ezért inkább a problémának az egyéni tartalékon belüli kezelését javaslom, ami nagyon hasonló ehhez a megoldáshoz, de pontosan ezen a – szerintem – lényegi ponton különbözik tőle.

Egyéni tartalék - Ráhagyás a járadékban

Az egyéni tartalékon belüli megoldás lényege, hogy az ügyfélnek előre egy feltételes plusz-szolgáltatást ígérnek be. A feltétel az, hogy a szolgáltatás esedékessége előtt a kedvezőtlen hozam és/vagy a mortalitási veszteség miatt nem volt szükség arra, hogy az egyéni tartalékon belül a plusz-szolgáltatás fedezetét a járadék szinten tartására fordítsák. Ha emiatt részlegesen csökkent a plusz-szolgáltatás fedezete (amit tekinthetünk egyfajta kalkulációs „rátartásnak”, vagy „biztonsági pótléknak”, „biztonsági szelepnak”, illetve „puffernek”), akkor maga ez a szolgáltatás is, esedékességekor arányosan csökken, ha a fedezet teljesen elfogyott, s a plusz-szolgáltatás esedékessége előtt még nem volt lehetőség az újratöltésre, akkor ez a szolgáltatás teljesen elmarad. Ha egy évben a plusz-szolgáltatás fedezete, az igénybevétel miatt csökken, akkor az első olyan évben, amikor az együttes hozam- és mortalitási eredmény pozitív, ebből az eredményből, a plusz-szolgáltatáshoz szükséges mértékig fel kell tölteni az egyéni tartalékot (vagyis ennyivel kisebb lehet csak az azévi indexálás). Ha szükséges, akkor ehhez a feltöltéshez teljes egészében fel kell használni az együttes hozam- és mortalitási nyereséget, s akár a következő éveket is, amíg a plusz-szolgáltatás újra nincs teljesen fedezve (vagyis a kisimitáshoz szükséges tartalék újra teljes egészében rendelkezésre nem áll). Ha teljesen kiürül ez az egyéni tartalékon belüli tartalék, és úgy jön ismét rossz év, akkor (a szabá-

lyozástól függően) ezt vagy a biztosítottnak kell lenyelnie (vagyis csökken a járadéka – ez szavatoló tőke nélküli szolgáltatónál, vagyis pénztár esetében fordulhat elő), vagy a szavatoló-tőke terhére fedezi a profitérdekelt szolgáltató. Összességében ennél a módszernél – szemben a kollektív tartalék módszerével – az ügyfél a saját pénzére nem veszíti el a jogot, azért ő, és nem más kap plusz-szolgáltatást.

A puffer két fajtája

Maga ez a plusz szolgáltatás alapvetően kétféle lehet:

1. A biztosított életében járó
2. a biztosított halála után esedékes

1. A biztosított életében járó szolgáltatás alapvetően egy **kötelező, időszakonkénti járadéknövekedés kalkulálása** lehet. Ekkor az alapjáradékot úgy kell megállapítani, hogy az, bizonyos időközönként (pl. 5 évente) bizonyos növekedést érjen el (pl. 5% az indexáláson felül!), de csak akkor, ha a halandóság (illetve a hozam) nem változik kedvezőtlen irányban. Ha igen, akkor ez a növekedés a rosszabb halandóság (illetve hozam) ellensúlyozására szolgál. A megoldás előnye, hogy a biztosított teljes tőkéje arra fordítódik, amire szánták, vagyis járadékra, hátránya viszont, hogy a „puffer” folyamatosan felhasználásra kerül az ígért plusz-szolgáltatásokra, vagyis egyre fogy, miközben minden további nélkül előfordulhat, hogy a rossz évek – amikre ezt a puffert képezték – valamikor a tartam későbbi szakaszában következnek be.

2. A biztosított halála után esedékes szolgáltatást szintén kétféleképpen tudom elképzelni: járadékként és egyösszegű szolgáltatásként. Az első megoldás tulajdonképpen egy kötelező hátul garanciaidő, a másik pedig egyfajta kiegészítő haláleseti (whole life) biztosítás. Mindkét megoldásra igaz, hogy a biztosított életében járó szolgáltatáshoz képest előnyök és hátrányok egymásnak pontosan tükörképei. Mindkét a halál után járó szolgáltatás előnye, hogy a plusz-szolgáltatásra a tartam legvégén kerül sor, amikor már biztosak lehetünk abban, hogy az adott biztosított esetében a kalkuláció megfelelő volt, nyugodtan fel lehet használni a plusz-szolgáltatás maradék tartalmát. Előnyük az is, hogy tartam közben, ha a puffer kiürül, elvileg többször teljesen vissza lehet azt tölteni – ha úgy alakulnak a hozamok. Hátrányuk viszont, hogy ezt a plusz-szolgáltatást nem maga a biztosított élvezi (kivéve – bár ez a kivétel is relatív –, ha alapértelmezésként ezt a szolgáltatást a biztosított temetésére fordítják). Ugyanakkor a haláleseti szolgáltatás egy további, fontos, de technikai előnye, hogy ezáltal a biztosított környezete érdekelt abban, hogy bejelentsék a biztosított halálát, s a biztosító ezáltal elkerülje azt, hogy halál után is folytassa a járadék folyósítását.

2.1. **Kötelező 1-2 éves hátul garanciaidő.** Ekkor minden járadékba (beleértve a hátul garanciaidős járadékot is – ha a szabályozás enged ilyet!) kötelezően be kell építeni 1, vagy 2 év hátsó garanciaidőt (a hátul garanciaidős járadékok esetében pótlólagosan). Ha a mortalitási projekció helyesnek bizonyul, és nincs negatív hozam, akkor a garanciaidő szolgáltatását az ügyfél (illetve az

által kijelölt kedvezményezett) megkapja. Ha nem, akkor ebből a plusz-szolgáltatásból lehet a helytelen projekcióból adódó veszteséget fedezni – és ekkor a garanciaidő tartama csökken, esetleg egészen nulláig.

2.2. Kötelező kiegészítő haláleseti szolgáltatás. A különbség, hogy ekkor a szolgáltatásra egy összegben kerül sor. Mind majd később látható lesz, technikai szempontból az a jó, ha ez a haláleseti szolgáltatás nem fix összegben van meghatározva (ez egyébként is problémás lenne, hiszen a járadékok egymástól eltérőek), hanem a tartalék egy bizonyos százalékában. Ez segíti a puffert besimulni abba a környezetbe, ahol a tartalékkal arányosan szétosztásra kerülő befektetési és mortalitási nyereségből töltik azt, illetve ezekkel arányosan kerül felhasználásra. A puffer mértékére egy hüvelykujjszabály lehet, hogy a puffernek kb. mekkora élettartam növekedést kell tudnia kompenzálnia. Pl. a tartalék 5%-a, mint puffer 1 év körüli élettartam növekedést kompenzálhat (illetve újratöltések révén akár ennél többet is, ha a növekedés „jól oszlik el” időben).³⁹

Összességében a fenti szempontokat mérlegelve, én a 2.2. módszert javaslom, s a későbbiekben feltételezem is ezt a módszert.

Variációk a pufferra

A fentiekhez képest két fontos kiegészítő lehetőségre mutatnék rá (alapvetően a 2.2. megoldáshoz kapcsolódóan). A későbbiekben én ezeket nem használom, de igazából nincs súlyos (vagyis nem súlyos van!) ellenérvem ellenük:

1. A puffert nem muszáj, az egyes biztosított halála utáni plusz szolgáltatásra használni, hanem a meghaltak pufferét elvileg szét is lehet osztani a még élő biztosítottak között. A megoldás előnye, hogy ezzel a teljes

³⁹ Az így definiált puffert az alábbi módon számolhatjuk:

• Ha 0%-os technikai kamatlábat használunk, akkor a járadékbiztosítás díját és tartalékát közvetlenül a várható hátralévő élettartam (szokásos jelölése x éves korban: e_x) segítségével tudjuk kiszámítani. Ekkor egy x éves biztosított (egyelőre eltekintve az esetleges differenciáló tényezőktől, mint pl. a tőke nagysága) „ K_0 ” nagyságú induló tőkéből az alábbi mértékű havi (előleges) járadékot kaphat:

$$\frac{K_0}{[12 \cdot e_x + 1] \cdot (1 + \lambda)},$$

ahol $[z]$ z egész részét jelenti, λ pedig a járadék költségrészt (a nettó díj arányában).

A puffer beépítésével ez a képlet az alábbira változik:

$$\frac{K_0}{[12 \cdot e_x + 1] \cdot (1 + \lambda + p)},$$

ahol p a tartalék mértékében meghatározott puffer. Ebből is látszik, hogy gondolom, hogy a puffer után nem számítunk fel költségrészt.

• 0%-tól eltérő technikai kamatláb esetén lényegében hasonló gondolatokat lehet, némileg bonyolultabban kifejteni, tehát az alábbiak alapvetően ekkor is érvényesek. Igaz ekkor nő az esélye annak, hogy a puffert nem tudjuk tölteni, illetve erre kevesebb esetben kerülhet sor.

tőkét járadékszolgáltatásra használják, hátránya, hogy kevésbé korrekt megoldás. Ezért nem választottam én sem alapértelmezettként.

2. A puffer bizonyos mértékig, s a fentihez képest némileg bonyolultabb működési mechanizmussal a hozam-ingadozások kisimítására is alkalmas lehet. Ekkor a puffert nem csak feltöltik (ha előzőleg felhasználtak belőle), hanem egy szintig (pl. a kezdeti értékének kétszereséig) túl is töltik! Erre akkor kerülhet sor, ha a kombinált mortalitási és befektetési eredmény miatt a járadék egy évben egy bizonyos szint (pl. az előző évi infláció) fölött emelkedne, s a puffer még nem érte el a maximális értékét. Ekkor azt lehet mondani, hogy a kiemelkedő hozam egy részét rosszabb évekre tartalékolják. A puffert akkor lehetne felhasználni, ha túltöltött állapotban van (vagyis kezdeti, normál értéke felett), és egy évben bizonyos szint (pl. az előző évi infláció fele) alatt lenne a járadék növekedése – maximum az inflációig, illetve a puffer normál értékéig. Általában ellene vagyok az ingadozások kisimításának, mint ami általában szubjektív, de ha a szabályozó ragaszkodik hozzá, akkor erre ehhez hasonló, többé-kevésbé objektív módszert javasolnék. Konkrétan ennek a megoldásnak a hátránya számomra, hogy potenciálisan sokkal nagyobb tartalékot visz ki egy konkrét járadékos életbenléti szolgáltatásából, mintha a puffert nem alkalmaznánk kisimításra.

Szavatoló tőke

A szavatoló tőke a fentiekben úgy merült fel, mint ami a kedvezőtlen halandóság, illetve esetleg a rossz befektetési eredmény esetén, a tartalékok (puffer) helyett, vagy mellett, kezdeti kis állománynál, illetve kalkulációs hibánál segíti megőrizni a járadék nominális értékét. Járadékra „lefordítva” valóban ez a szavatoló tőke legfontosabb funkciója, azonban nem árt előbb általában áttekinteni, hogy a törvény miért szokta ezt előírni a biztosítások esetében.

A szavatoló tőke funkciója általában

A szavatoló tőke nagy általánosságban azért van, hogy képessé tegye a biztosítót arra, hogy az ügyfél felé vállalt szolgáltatásait nagyon nagy valószínűséggel teljesíteni tudja, még akkor is, ha különféle problémák merülnek fel. Ezeknek a problémáknak, kockázatoknak a fő típusai az alábbiak lehetnek:

- Biztosítástechnikai kockázat, vagyis az, hogy a biztosító kifizetése a kalkulálnál nagyobb lesz, akár a kockázat átmeneti ingadozása, akár annak megemelkedése miatt. A fenti keretben ez azt jelenti, hogy a mortalitás (ügyfelek szempontjából kedvező, a szolgáltató szempontjából nézve kedvezőtlen) alakulása miatt a járadék egyik évről a másikra csökkenne, s ennek ellensúlyozására már nem elegendő sem a többlethozam, sem az e célra képződött tartalék
- Befektetési kockázat, vagyis az, hogy az ügyfélnek ígért hozamot nem éri el a biztosító. Ez az életbiztosításoknál (benne a járadékbiztosításokat) úgy történik, hogy a biztosító a technikai kamatlábnak megfelelő

hozamot garantálja, tehát a kockázat a technikai kamatlábnál kisebb hozam kockázatát jelenti. Mivel később erősen érvelek a 0%-os technikai kamatláb mellett, ez nálam alapvetően a negatív hozam kockázatát jelenti – ha azt nem ellensúlyozza pozitív mortalitási eredmény

- A vállalt opciók és garanciák miatti kockázat. Bizonyos mértékig a fenti két kockázat is ilyen volt, de elképzelhető, hogy vannak egyéb garanciák is. Ilyen lehet például a visszavásárlás (ez a járadékoknál – általában – nincs). Az életjáradéknál nehezen lehet ilyet beazonosítani, de bizonyos mértékig ide tartozik a szolgáltatónak a miatti kockázata, hogy az ügyfél átviszi a tartalékát egy másik szolgáltatóhoz. Technikailag ez számára visszavásárlási kockázat, s a probléma az, hogy a tartalék egy részét ilyenkor likvidálni kell, ami veszteséggel jár.
- Operációs kockázat, vagyis, hogy a biztosító működésében valamilyen probléma keletkezik (akár elemi kár, akár emberi beavatkozás, lopás miatt sérül a szolgáltató adatbázisa, nehézzé, vagy lehetetlenné válik a működése, erőforrásokat kell átcsoportosítani nem várt helyekre). Ez mindenfajta pénzügyi szolgáltatónál előforduló kockázat.

Külön meg kell jegyezni, hogy az elsőként megjelölt biztosítástechnikai kockázatnak, vagyis a kifizetések ingadozásának mértéke az állomány növekedésével (a nagy számok törvénye értelmében) fokozatosan csökken, vagyis fordítva, minél kisebb az állomány, az ingadozás annál nagyobb. Emiatt van az, hogy a szabályozás a szavatoló tőkét általában az állomány méretével arányosan növekvőnek kívánja meg, de ad neki egy abszolút minimumot, hogy a kicsi (általában kezdő) állományok kockázati ingadozását is kezelni lehessen vele. Erről a kérdésről alább még külön beszélünk.

A szavatoló tőke és a tulajdon összefüggése

A pénztárak nagyon különleges, és nagyon speciális intézmények a magyar pénzügyi szolgáltatók között. Különlegességüket az adja, hogy – szemben minden más szolgáltatóval, (s bizonyos mértékig a józan ésszel) – egyedül nekik nincs tőkéjük, így szavatoló tőkéjük sem! Ha a szavatoló tőke fenti funkcióit nézzük, akkor azt látjuk, hogy a tőkegyűjtési szakaszban (ahol jelenleg az összes magánnyugdíjpénztár van, de az önkéntes nyugdíjpénztárak többsége is) a fenti kockázatok közül egyedül az operációs kockázat merül fel, ezért ebben a szakaszban a tőkehiány sokkal kisebb probléma⁴⁰, mint az a többi pénzügyi szolgáltatónál lenne. Járadékos szakaszban azonban mindez megváltozik, az összes fent említett kockázat jelentkezik ilyenkor. Vagyis a pénztárak mostani szavatoló tőke rezsimje (annak tekintve a szavatoló tőke teljes hiányát!) szemmel láthatólag csak és kizárólag a tőkegyűjtési szakaszra készült, nem volt tekintettel a járadékos szakaszra (talán azért, mert a szabályozás kialakításakor

⁴⁰ *Úgy tűnik, hogy az operációs kockázatokra való szavatoló tőke hiányt rendszerszinten a többi pénzügyi szolgáltatóhoz képest jóval szorosabb, és több részletre kiterjedő felügyeléssel és szabályozással hidalták át.*

a 15 év, ami múlva a járadéknak kötelezően meg kell indulnia, beláthatatlanul messzinek tűnt).

Bármennyire szokatlan is azonban a szavatoló tőke hiánya a pénztáraknál, azt kell mondani, hogy az teljesen harmonizál a pénztárak tulajdonviszonyaival, azzal ugyanis, hogy nincsenek tényleges, csak kvázi tulajdonosok. A pénztárak tulajdonosai ugyanis aktuális tagjaik (ügyfelek), de ugyanannyi joga van annak aki a pénztár alapításához esetleg százmillió forinttal járult hozzá, mint annak, aki tegnap fizette be az első ezer forint tagdíjat. Ebben a helyzetben bármifajta tőke felhalmozása (ami persze a gyakorlatban bizonyos mértékig elkerülhetetlen, hiszen a működéshez kellenek eszközök, számítógép, stb. – tehát tőke) inkorrekt lenne, hiszen akitől az származik, nem tarthat igényt annak hozamaira. Ha lenne tőke, akkor valószínűleg az történné, hogy az induló generáció befizetéseiből halmozná azt fel, a következő generáció esetleg már semmivel nem járul ahhoz hozzá, de ha felszámolná a pénztárat, akkor közöttük osztaná szét azt a tőkét, amit nem ők halmoztak fel. Ez inkorrekt és mélyen problematikus dolog lenne. Tehát a pénztárak jelenlegi tulajdonviszonyai és szavatoló tőke rezsimje egymással logikailag jó kapcsolatban áll.⁴¹ Tőkegyűjtési szakaszban – erős felügyelés mellett – a jelenlegi szisztéma kielégítően működik is. Azonban nem biztos, hogy ez a logikailag koherens rendszer minden problémát tud kezelni. Úgy vélem, hogy a járadék problémáját csak bizonyos megszorításokkal tudja kezelni.

A járadékhoz ugyanis, ha azt akarjuk, hogy ne az ügyfél (tag) álljon bizonyos kockázatok (elsősorban azt, hogy a rossz befektetési eredmény és a sorozatos mortalitási veszteségek következtében csökkenhet a járadék), szavatoló tőkére van szükség. Szavatoló tőkéje pedig – a fentiek alapján – egy kvázi tulajdonosokkal rendelkező pénztárat elvileg sem rendelkezhet. Tehát ha megengedjük, hogy a pénztár életjáradékot nyújtson, akkor számot kell vetni azzal, hogy a járadékkal kapcsolatos összes kockázatot közvetlenül a járadékosok viselik.

Ez különösen élesen jelentkezik a járadék indulásakor, amikor még kicsi a járadékos veszélyközösség, így szükségszerűen nagy a mortalitási ingadozás. A szavatoló tőkének különösen ekkor van nagy szerepe (amint ezt még alább, a kis állomány kezelésével kapcsolatban kifejttem).

Nagyon problematikusnak tartanám, ha a szabályozó – a fentiekre reagálás-ként – elrendelné, hogy a pénztárak nyújthatnak járadékot, de ehhez a tagok befizetéseiből szavatoló tőkét kell felhalmozniuk. Ez egyrészt a fent kifejtettek miatt lenne problematikus, másrészt viszont azért, mert pontosan a problémát nem kezelné. A kockázati ingadozások pontosan a járadékszolgáltatás indulásakor a legnagyobbak, akkor van szükség leginkább arra, hogy a szavatoló

⁴¹ Ezzel kapcsolatban fontosnak tartom megjegyezni, hogy a biztosítóegyesületek szabályozása, amelyek a tulajdonviszonyok szempontjából nagyon hasonlóak a pénztárakhoz, a fentiek alapján mélyen problematikus. Ott ugyanis elő van írva a szavatoló tőke, de ennek nincs nevesített tulajdonosa.

tőke már eleve nagymértékben rendelkezésre álljon, tehát ekkor nincs idő arra, hogy lassan felhalmozzák azt.

Azt is problémásnak tartanám, ha emiatt a tőkegyűjtési szakaszban kezdenének el a pénztárak felhalmozni szavatoló tőkét a járadékos szakaszra, ugyanis a szabad pénztárválasztás nem jelenti azt, hogy valaki a befizetéseiből felhalmozott tőkét is viheti magával a másik pénztárhoz.

A szavatoló tőke és a tulajdon közötti másik, nagyon fontos és mélyebb kapcsolat az, hogy a szavatoló tőkének állandóan teljes terjedelemben rendelkezésre kell állnia, vagyis akkor is, ha éppen annak nagy részét felhasználták arra, amire a szavatoló tőke való. Ilyen esetben a tulajdonosnak azonnal a megfelelő szintre fel kell töltenie a szavatoló tőkét, s ezt meg is teszik, mert vannak tulajdonosok. A pénztárak esetében esetleg el lehet képzelni azt, hogy hosszú időtartam alatt esetleg egyszer feltöltik a szavatoló tőkét a megfelelő szintűre, de annak igénybe vétele esetén sokáig szavatoló tőke hiányos lesz a pénztár, ami már veszélyezteti a szolgáltatások nyújtását. Ilyenkor a felügyeletnek elvileg meg kellene tiltani a pénztár (illetve a szavatoló tőke hiányos biztosító) további működését, vagyis ha tulajdonosok nélküli szavatoló tőkét írna elő a szabályozó, akkor beprogramozná a rendszerbe a gyakori, nagy valószínűségű csődöket.

Összességében úgy vélem, hogy a szavatoló tőke kizárólag a formális tulajdonossal rendelkező, tehát profitérdekelt pénzügyi intézmények (biztosítók) jellemzője, így a szavatoló tőkével megoldható problémákat is csak ők tudják megoldani, a pénztárak nem. A pénztáraknak így vagy nem szabad megengedni, hogy életjáradékot nyújtsanak, vagy számot kell vetni azzal, hogy a járadékok esetében jelentkező kockázatokat közvetlenül a járadékosok viselik.

Szavatoló tőke a járadékok esetében

A fentiek alapján szavatoló tőkét a kötelező járadékokkal kapcsolatban – véleményem szerint - csak a biztosítóknak kell előírni, s csak a biztosítók által nyújtott járadék esetében szabad megkövetelni, hogy egyik évről a másikra ne csökkenjen a járadék kedvezőtlen befektetési és/vagy mortalitási eredmény esetén. A biztosítókra vonatkozó jelenlegi szabályozásában a szavatoló tőke követelmény már eleve benne van, ugyanakkor érdemes lenne ezt a járadékok esetében felülvizsgálni és finomítani. A járadék szabályozásánál is figyelemmel kell lenni erre, vagyis vagy csak a biztosítóknak engedjük meg a járadékot, s akkor egyféle szabályozás vonatkozik rá, vagy a pénztáraknak is, de akkor kétféle szabályozás kell.

A fentiek alapján a szavatoló tőke a járadék esetén egyrészt a sorozatosan kedvezőtlen halandóság kumulált hatásának egyfajta túlcsoordulása, másrészt – az előbbivel összefüggésben – az extrémén kedvezőtlen befektetési eredmény esetére nyújt védelmet a biztosítottaknak. Ezen felül a kis állományok esetén, s akkor kell igénybe venni, ha a feltételezettől eltérő kockázati összetételű biztosítottak miatt a beszedett díjak nem elégségesek kezdeti tartalékokra. Mindezeket egyfajta opciónak is tekinthetjük, amit az ügyfél vásárol a

biztosítótól, s amiért neki opciós díjat kell fizetnie. Ezt az opciós díjat részben a járadék (vállalkozói) díjába, részben a járadék tartalékának hozamába lehet beépíteni. Az opciós díj annál nagyobb, minél nagyobb az igénybevétel valószínűsége. Ebből a szempontból főleg a technikai kamatláb mértéke lehet egyfajta szabályozó paraméter. Minél nagyobb a technikai kamatláb, tehát az éves hozamelvárás, annál nagyobb lesz a valószínűsége, hogy ezt egy adott évben nem tudják teljesíteni, tehát annál a nagyobb a valószínűsége az opció lehívásának, tehát annál drágább az opció maga, és fordítva. Emiatt az alábbi javaslatom arra vonatkozólag, hogy a technikai kamatláb kötelezően legyen a lehető legkisebb, 0%⁴², egyben azt is jelenti, hogy az opciós díjat a minimumra szorítsuk, hiszen ekkora kamatláb mellett minimális az esélye annak, hogy ezt nem éri el a befektetések hozama⁴³.

A fentiek alapján a fontosabb teendők a szavatoló tőkével összefüggésben:

- Definiálni szükséges a kötelező járadékot, mint a klasszikus életjáradéktól eltérő speciálisat, olyat, amelynél unisex táblát kell használni. Meg kell határozni, hogy ezt csak biztosító, vagy biztosító és pénztár is nyújthatja-e. Ha csak az előbbi, akkor definiálni kell a főbb tulajdonságait (ki, és milyen mértékben viseli a mortalitási és a befektetési kockázatot), ha ez utóbbi, akkor definiálni kell, hogy a kétféle szolgáltató által nyújtott járadék miben tér el egymástól⁴⁴.
- A Bit.-ben erre a járadékra – a nagyobb kockázat miatt – a normál járadéknál nagyobb szavatoló-tőke szükségletet kell megállapítani. Ezt a nagyobb szavatoló-tőkét azonban differenciálni szükséges úgy, hogy a saját megtartásban nyújtott garanciaidős járadékra (ami önmagában nem életjáradék) kicsit, a saját megtartásban, egy limitált életkorig nyújtott időleges járadékra nagyot, a csúcskockázatnak tekinthető, élethosszig tartó, a limitált életkorig halasztott járadékra pedig még nagyobbat kell megállapítani.
- A szavatoló tőkét emeli az alacsonyan megállapított induló díj is, a két életre szóló járadék viszont csökkenti.

⁴² Természetesen, elvileg lehetne negatív is a kamatláb, ennyiben nem a 0% a lehető legkisebb, s a negatív kamatlábra nem is lehet „természetes” alsó korlátot mondani, még -100%-ot sem, hiszen rövidebb távra még éves -100%-nál kisebb kamatláb is elképzelhető – bár a járadék alapvetően egy évesnél hosszabb időtartamra szól. Ugyanakkor a negatív kamatlábat olyan különlegességnek lehet tekinteni, aminek alkalmazásához külön, nagyon erős indok kell, ezért fenntartom, hogy a 0% a lehető legkisebb kamatláb, még ha ez korlátként inkább csak lélektani, mint elméleti.

⁴³ Természetesen ez is erősen függ a befektetési stratégiától, ami meg összefügg a kamatlábbal. Minél alacsonyabb a kamatláb, a befektetési stratégia annál inkább lehet merészebb, vagyis olyan, ami hosszabb távon nagyobb hozamot hoz, de rövidebb távon megnő a hozamok volatilitása. Tehát bizonyos értelemben a 0%-os kamatláb nem csak csökkenti, hanem némileg növeli is a negatív hozam valószínűségét.

⁴⁴ Nagyon fontos, hogy ebben az esetben a törvény kimondja, hogy a pénztár által nyújtott járadék – amennyiben ez egyáltalán lehetséges – mortalitási vesztesége nem hárítható át az új tagokra.

A normál és a csúcskockázat elkülönítése – a csúcskockázatok közös kezelése

A járadékok tekintetében az élettartam meghosszabbodása (longevity kockázat) tekinthető a biztosító szempontjából csúcskockázatnak. Ennek elsősorban az azonnal induló, élethosszig tartó járadékot szolgáltató intézmények vannak kitéve, az élethosszig tartó, halasztott járadékot szolgáltatók (minél nagyobb a halasztás, annál) kevésbé⁴⁵, s az időleges járadékot szolgáltatók még kevésbé. Mivel az azonnal induló, élethosszig tartó járadék szétbontható időleges és halasztott járadék összegére, ezzel a módszerrel elkülöníthető egymástól a járadék normál- és csúcskockázata, miközben a csúcskockázat is mérsékelhető.

A megoldás ennek alapján: megállapítunk egy felső korhatárt (pl. 80, vagy 85 év), s az azonnal induló életjáradékot két részre bontjuk: a korhatárig járó időleges járadékra, és a korhatár utáni halasztott járadékra. Ugyanígy szétbontjuk az azonnal induló, élethosszig tartó járadék díját is erre a két részre. Mindkét részt az ügyfél által választott szolgáltató kezeli a járadék-tartalék szabályai szerint – legalábbis addig, amíg az ügyfél a korhatárt életben eléri. A halasztott járadék esetében három dolog történhet:

1. Továbbra is az ügyfél által választott szolgáltató szolgáltatja azt. A szolgáltató akkor teheti ezt meg, ha a teljes életjáradékra – így a csúcskockázatra is – megképezte a szavatoló tőkét
2. mikor az ügyfél betöltötte a korhatárt, átadja a díját (illetve az egyéni tartalékát) egy viszontbiztosítónak, akivel erről már a járadék indulásakor megállapodott (a megállapodás része, hogy milyen járadék-kulcsot alkalmaz a viszontbiztosító az ügyféllel szemben. Ettől csak az ügyfél javára térhet el – pl. azért mert a halandóság az ügyfelekre nézve kedvezőtlenül alakult).⁴⁶
3. mikor az ügyfél betöltötte a korhatárt, átadja a díját egy az állam által alapított, vagy választott központi szolgáltatónak (lényegében „hivatalos” viszontbiztosítónak) az előbbihez hasonló módon és feltételekkel. Ekkor és az előbbi esetben a szavatoló tőke szükséglet a szolgáltatónál kisebb, mintha megtartaná a teljes kockázatot.

A longevity kockázatot az 1. esetben az eredeti szolgáltató vállalja (akit a megfelelő mértékű szavatoló tőke tesz képessé erre) a 2. és 3. esetben viszont a viszontbiztosító, illetve a központi szolgáltató viseli, a 3. esetben végső soron

⁴⁵ Ez természetesen csak akkor igaz, ha a halasztott járadékot azzal az azonnal induló életjáradékkal hasonlítjuk össze, ahol a biztosított belépési életkora ugyanakkora. De ha például azt a két esetet hasonlítjuk össze, hogy valaki pl. 62 éves korában köt azonnal induló járadékot, vagy 50 éves korában 12 éves halasztását, akkor egyértelmű, hogy ilyenkor a halasztott járadéknál nagyobb a longevity kockázat.

⁴⁶ Az, hogy ebben és a következő esetben a díj a korhatár betöltéséig mégis az eredeti szolgáltatónál marad azért hasznos, mert így az a díjrész is ugyanúgy kamatozik, mint az időleges járadék tartaléka, s így a hozam oldaláról nem lesz „zökkenő” a szolgáltatásban, mikor az ügyfélnél szolgáltató-váltás történik.

az állam. Az államot ez arra ösztönzi, hogy az általa adott mortalitási projekciók minél pontosabbak legyenek, mert így tudja elkerülni, hogy a csúcskockázat nagy terhet okozzon neki⁴⁷. (ha jó a projekció, akkor nincs pluszterher). Megfelelően megválasztott felső korhatárral elérhető, hogy a központi szolgáltató – tartalékban mérve – a kisebb szolgáltatók közé tartozzon, tehát a járadék-kockázat nagyobbik része a piacé, nem az államé. Ugyanakkor a piaci szereplők számára az időleges járadék – mivel felülről behatároltá teszi a szolgáltatásukat – jobban kalkulálható helyzetet jelent, illetve pontosabban kiszámítható számukra, hogy ha elkalkulálták magukat, akkor a plusz terheket meddig kell viselniük.

Amennyiben – javaslatom ellenére – lehetséges garanciaidős járadékot nyújtani, s az életjáradék nyújtását – javaslatomnak megfelelően – csak biztosítónak engedi meg a törvény, akkor logikailag az elől garanciaidős járadékot 3 részre is fel lehet osztani: 1. biztos járadék a garanciaidő alatt, 2. halasztott időleges járadék a garanciaidőn túl, a felső korhatárig, 3. halasztott járadék a felső korhatáron túl. Ekkor, ha a garanciaidő alatt a szabályozás szerint a befektetési kockázatot az ügyfél viseli – mivel biztosítástechnikai kockázatot nem tartalmaz –, lehetséges a pénztárnak megengedni, hogy a járadék 1. részét ő szolgáltassa. Ehhez nem feltétlenül szükséges szavatoló tőke (legalábbis nem jobban, mint amennyire eleve célszerű lenne a pénztáraknál az, már a tőkegyűjtési szakaszban is). A 2. és 3. részt természetesen a pénztárnak – a fentiekben leírt módon – természetesen át kellene adnia biztosítónak.

Kis állomány kezelésének kérdése

A fent felírt járadék-képletek impliciten feltételezték, hogy a biztosított állomány megfelelően nagy, hiszen az előre feltételezettnek megfelelő halandóság csak ekkor lehetséges. Egész számok hányadosaként (elhalálozottak aránya az időszak elején élőkhoz képest) ugyanis csak megfelelően nagy egész szám (állomány) esetében állítható elő mindenfajta halálozási és túlélési valószínűség.

Ezt a követelményt az a megoldás, hogy a mortalitási eredmény az indexálás részévé vált, bizonyos mértékig feleslegessé tette, hiszen mortalitási eredmény kis állománynál is van, s ez egyben azt is jelenti, hogy a mortalitási eredmény az indexálási mechanizmuson keresztül korrigálja a tartalékokat. Ugyanakkor az indexálás részévé tett mortalitási eredmény bizonyos mértékig ki is élezi a kis állomány problémáját, s összességében ez a fontosabb probléma a kis állomány esetében. Ekkor ugyanis a mortalitási eredmény szükségképpen szélsőséges lesz. Ha egy évben egyetlen biztosított sem hal meg (ami kis állománynál minden további nélkül lehetséges), akkor az nagyon nagy, akár a teljes befektetési többlethozamot túllépő mortalitási veszteséget okoz, ha vi-

⁴⁷ Néhány szakértő (pl. Mészáros Győző) aggodalmát fejezi ki amiatt, hogy az állam több fontos paramétert egyszerre befolyásoljon. Elképzelhető ezért, hogy a halandósági projekciókat és a központi szolgáltatót – amennyiben egyáltalán lesz ilyen – szigorúan el kell különíteni egymástól.

szont akár csak egy biztosított is meghal, akkor abban az évben nagyon nagy mortalitási nyereség képződhet. Emiatt a kis állományba tartozó biztosítottak járadékának ingadozása egyik évről a másikra szélsőséges lehet.

Hogyan lehet védekezni ez ellen az ingadozás ellen? Alapvetően két módszerrel:

1. különböző szolgáltatók, állományaitak pool-bal, vagyis egy nagyobb állományba szervezik, ahol az ingadozások szükségképpen kisebbek lesznek
2. szavatoló tőkével.

Ha a szabályozás lehetővé teszi a pénztáraknak is az életjáradék nyújtását, akkor csak az első út járható számukra. Ugyanakkor a járadék indulásakor a kis állomány problémája szinte szükségszerűen felmerül, ami szerintem egy újabb érv emellett, hogy pénztár ne szolgáltasson járadékot. Ha mégis szolgáltat, akkor kötelezővé kell tenni számukra – legalábbis átmenetileg, míg a saját állomány megfelelően nagy nem lesz, a pool-t. Ugyanakkor a pool a biztosítók számára önkéntes alapon is lehetséges, illetve lehetővé kell tenni. Természetesen – főleg kezdetben – előfordulhat, hogy még a pool-ba szervezett állomány sem elég nagy, ezért ekkor is felmerülhet a 2. megoldás alkalmazása is, párhuzamosan az elsővel.

A szavatoló tőkével kapcsolatosan korábban arra a megállapításra jutottam, hogy annak a fő szerepe abban van, hogy ha egy évben a kombinált befektetési és mortalitási eredmény negatív lenne, vagyis emiatt abban az évben csökkenne a járadék, akkor a járadék változatlanul hagyását a szavatoló tőke terhére finanszírozzák a profitérdekelt szolgáltatók, vagyis a biztosítók. A szavatoló tőke terhére a szolgáltató által nyújtott szolgáltatást egyfajta opcióként lehet tekinteni, aminek árát (díját) az ügyfél a járadék vállalkozói díjában, illetve a biztosítónak járó többleszám részen fizeti meg. Nagy állomány esetén, különösen, ha 0%-os a technikai kamatláb, a szavatoló tőke igénybevételének az esélye kicsi, de kicsi állománynál, a szélsőségesen ingadozó mortalitási eredmény miatt elég nagy. A kicsi állományt az állomány differenciálása tovább darabolja még kisebb állományokra.

A fentiek alapján kicsi (feltehetőleg kezdő) járadékos állományoknál a következő megközelítést javaslom alkalmazni (függetlenül attól, hogy az adott állomány egy szolgáltató állománya vagy egy pool):

1. addig, amíg a teljes állomány nem ér el egy bizonyos küszöbértéket, addig a teljes mortalitási eredmény a szolgáltatóé (vagy szolgáltatóké pool esetében), azt nem teszik az indexálás részévé. Az indexálás ilyenkor csak és kizárólag a befektetési eredmény alapján történik. Az átmeneti mortalitási veszteségeket a szolgáltató (szolgáltatók) a szavatoló tőkéből finanszírozza (finanszírozzák), a mortalitási nyereség pedig a szavatoló tőke feltöltésének egyik forrása lesz számára (számukra). Amíg ez történik addig a tartalékszámítást ugyan kockázati csoportok szerint differenciáltan végzik el, de az egyes kockázati csoportok mortalitási eredményét – értelemszerűen – nem kezelik külön.

2. ha a teljes állomány eléri a küszöbértéket, de vannak olyan kockázati alcsoportok, amelyek nem, akkor az adott évben a legkisebb létszámú csoporttól felfelé össze kell vonni a kockázati csoportokat addig, míg az összevont csoport létszáma el nem éri a küszöbértéket. Az összevont csoportban a mortalitási eredményt együtt számolják el, ugyanúgy, mint alább, de azon belül nem kockázati csoportonként.
3. ha minden kockázati alcsoport eléri a küszöbértéket, a mortalitási eredmény az indexálás részévé lesz, s minden kockázati csoportra önállóan kezelik a mortalitási eredményt, s annak a csoportnak az indexálása a többi csoportétól külön történik.

Javaslom, hogy a szavatoló tőke e kezdeti igénybevételét tekintsük a szolgáltató kezdeti beruházásának, ami neki a későbbi nagyobb állományból, a szavatoló tőke igénybevételére beszedett opciós díjból visszatérül.

A fent említett küszöbérték megállapítása kalkulációt igényel. A kalkuláció elve az lehet, hogy az állomány legyen akkora, hogy a mortalitás valószínű ingadozása ne haladjon meg egy hosszabb távon fenntartható hozam-szintet.

A járadékos állomány homogenitásának kérdése

A járadék nagysága és az élettartam közötti lehetséges korreláció

Amikor felírtam a különböző életjáradékok díj- és tartalék képleteit, akkor azzal, hogy azt egységesen évi 1 Ft járadékra tettem, impliciten feltételeztem, hogy a járadékok egyforma nagyságúak. Természetesen a tényleges járadékok nagyság szerint valószínűleg viszonylag nagy szórást fognak majd mutatni, ami nem is okozna gondot, ha feltételezhetnénk, hogy a járadék nagysága, és a hátralévő várható élettartam között nincs semmifajta korreláció. Ha a biztosított állományt sok különböző paraméter (főleg: egészségi állapot, életvezeti, életvezetési szokások) szerint differenciálnánk, akkor az egyes alcsoportokon (s így természetesen összességében az egész állományon) belül valószínűleg ez lenne a helyzet. Ezen felül még az is lehetséges, hogy az egyes alcsoportokon belül a járadékszint is bizonyos mértékig homogenizálna (még ha erősen elképzelhető lenne az is, hogy az egyes differenciált alcsoportok átlagos járadéka viszont egymástól erősen eltérne). Mivel erről a sokoldalú differenciálásról, a fentiek alapján úgy vélem, hogy egyelőre nem lehetséges, ezért elképzelhető, hogy – a figyelembe nem vett differenciáló tényezők miatt – korreláció lesz a járadék összege és a várható hátralévő élettartam között.

A korrelációra magára, és természetesen a mértékére sem, jelenleg nincsenek adataink, de személyes véleményem szerint erősen valószínű a nagymértékű pozitív korreláció (tehát minél nagyobb az éves járadék, annál hosszabb ideig él a biztosított). Ezt annak ellenére állítom, hogy egyes szakértők kétségbe vonják ezt olyan alapon, hogy Magyarországon nagyon nagymértékű az jövedelem-eltitkolás, így a kicsi járadékosok között nagyon sok lesz a valójában nagyon gazdag ember. Jómagam úgy vélem, hogy természetesen tisztább adatokat kapnánk, ha nem kellene foglalkozni ezzel a jelenséggel, de a pozitív

korrelációt ennek ellenére feltételezni lehet, hiszen gazdag ember relatíve kevesebb van, mint szegény, így a szegények között kimutatott gazdagok ugyan torzítják a képet (enyhítik a pozitív korrelációt), de nem fogják megváltoztatni. Ráadásul ez a gazdaság fehéredésével változhat.

Adatok hiányában természetesen mind a pozitív korreláció, mind a korreláció hiányának állítása merő spekuláció, a probléma azonban mindenképpen megéri, hogy foglalkozzunk vele. Az elérhető adatok bázisán számításokat kell végezni (ez egyelőre a PKN adatbázisát jelenti, később viszont a fent javasolt halandósági táblákat előállító intézetnek lenne ez a feladata).

Az adatgyűjtésen, s az ezen alapuló degresszív járadékskálán kívül természetesen lehetséges a problémának egy másikfajta kezelése is, mégpedig az, hogy eleve kiküszöböljük azt – vagy legalábbis erőteljesen csökkentjük a lehetséges terjedelmét. Ez pedig a címben jelzett homogenizáció.

A járadék homogenizálása

A homogenizáció azt jelenti, hogy korlátozzuk a járadékok nagyságának egymástól való lehetséges eltérését, vagyis a csúcspénzes járadékokat átlagos járadékká konvertáljuk. Az egész indoka természetesen nem az, hogy ez által aktuáriusilag kedvezőbb, vagyis kalkulálhatóbb helyzetet teremtünk, ez csak a következmény. Az indokot erre ott kereshetjük, hogy megnézzük, hogy mi is az értelme annak, hogy a törvény kötelezi az állampolgárokat arra, hogy saját öregkori szükségleteik pénzügyi fedezetére előtakarékoskodjanak? Miért nem hagyja az állam őket, hogy ezt kötelezés nélkül, maguktól tegyék meg, s maximum addig menjen el, hogy pontos tájékoztatást nyújt a számukra, hogy milyen mértékben célszerű félrerakni jelenlegi jövedelmüket? A válasz, hogy az emberek időpreferenciája átlagosan nem megfelelő, vagyis túl sok ember preferálja a jelenlegi fogyasztást a jövőbelivel szemben, s ezért maguktól nem takarítanak meg elegendő pénzt, ami másképp azt jelenti, hogy ellátatlan tömegként jelentkeznek idős korukban az állami szociális rendszerben, s pénzügyileg mintegy szétfeszítik azt. Hogy ezt az állam elkerülje, kötelezi az állampolgárokat az előtakarékosagra. A szükséges előtakarékoságnak azonban van egy felső határa, ami felett már nem jelentkezik a fenti probléma, s ezért e felett nem is szükséges a kötelezés, az állam megelégedhet az állampolgárok józan belátásával, aminek hiányában is a korábban jó jövedelemmel rendelkező idős ember legfeljebb radikálisan csökkenti a fogyasztását, de nem kényszerül nyomorgásra, tehát nem szorul rá az állami szociális rendszerre, a központi újraelosztásra. Az előrelátó egyént pedig az állam nem kötelezi arra, hogy olyan rendszerben (a magánnyugdíjpénztárakban) takarékoskodjon egy meghatározott mértéken felül, amelynél ő maga esetleg jobb hozamú megtakarítást (pl. ingatlan-vásárlás és bérbeadás, saját vállalkozás, stb.) is eszközölhet. Tehát komoly érvek szólnak amellett, hogy a magánnyugdíjpénztári megtakarításnak, így a kötelező járadéknak felső határt szabjunk, s ezáltal a lehetséges járadékokat homogénabbá tegyük.

A homogenizálásnak több módszere is lehetséges:

1. A rendszer eleve nem hagyja, hogy ilyen járadékok képződjenek, s a befizetéseknek is erős felső korlátot állít (akár úgy is, hogy egy bizonyos tőke elérése után nem lehet több pénzt befizetni a magánnyugdíjpénztárba). Ez annyiban jobb megoldás annál, mintha a maximumot jövedelemhez kötnénk, mert kezeli azt a problémát, ha a jövedelem hirtelen drasztikusan csökkenne.
2. Ugyanezt a felső korlátot a szabályozás (mondjuk havi) járadékban meghatározva állítaná, de nem a befizetésnek, hanem a járadékra váltásnak. A felső korlát feletti tőkét egy összegben adná ki a pénztár a tagnak. Az előző megoldáshoz képest ez annyival jobb, hogy kezeli azt a problémát, hogy előre nem lehet tudni, hogy milyen kulccsal lehet majd a tőkét járadékra váltani.
3. Lehetséges az is, hogy a szabályozás ugyan lehetővé teszi az egyén szempontjából felső korlát feletti járadékot is, de kizárja azt, hogy egy-egy szolgáltatónál nagyon nagyok legyenek az egyes járadékok közötti különbségek. Ezt úgy lehet elérni, hogy a biztosítottnak annyi szolgáltató között kell szétosztania a tőkéjét, hogy az egyes szolgáltatók által nyújtott szolgáltatás kisebb legyen egy meghatározott limitnél (de csak maximum annyi szolgáltatót választhat, amennyi ehhez szükséges, vagyis direkt nem aprózhatja el a járadékot). Ez a megoldás abban különbözik az előző kettőtől, hogy a magasabb élettartam miatti kockázatot szétosztja a szolgáltatók között, de bennhagyja a rendszerben.

A homogenizálás természetesen nem csak a túl magas, hanem a túl alacsony járadékok kizárását is jelenti. Ennek egyik fele, hogy túl alacsony megtakarítást a szabályozás nem enged járadékra váltani. Ezzel a kérdéssel az alábbiakban még külön foglalkozom. Mondhatni ez az abszolút járadékminimum kérdése.

A másik fele (a relatív járadék minimum) lehetséges, hogy fel sem merül, ha a szabályozó elfogadja a fenti javaslatomat a garanciaidős járadék választásának kizárására, ugyanis ez a garanciaidővel kapcsolatos. Ha a garanciaidő lehetséges, akkor ennek díja van, ami az összegyűjtött tőkére nyújtható havi járadék csökkenésében nyilvánul meg. Indokolt ezért, hogy ha a szabályozás meg is engedi a garanciaidőt, akkor szabjon annak olyan korlátot, hogy egy bizonyos (tőkében, illetve járadékban mért) limit alatt a biztosított csak garanciaidő nélküli egyszemélyes járadékot vásárolhat. Ez is a veszélyközösség homogenizálását szolgálja a másik oldalról.

Indexálás, befektetési többlethozam, technikai kamatláb

A hagyományos járadék-képletek feltételezik, hogy a biztosított élete végéig, nominálisan ugyanakkora járadékot kap, mint induláskor. Ez másképp azt feltételezi, hogy a járadék tartalékon elért hozam pontosan megegyezik a feltételezettel, vagyis a technikai kamatlábal, attól sem felfele, sem lefele nem tér el. Vagyis nem kell emelni a járadékot a technikai kamatláb feletti hozam (többlethozam) visszaosztása miatt, s nem kell csökkenteni azt a technikai kamatlábat el nem érő hozam miatti veszteség miatt.

Nyilvánvaló azonban, hogy a tartam során sokszor meg fogja haladni a tényleges hozam a technikai kamatlábat, s ezért a járadékot indexálni kell – pláne ha a technikai kamatlábat eleve úgy állapították meg, hogy ez nagy valószínűséggel megtörténjen, s ha maga az indexálás bizonyos szempontból eleve elvárás.

Ugyanakkor maga ez az indexálási elvárás is lehet probléma, ezért érdemes megvizsgálni, hogy mi a célszerű elvárás az indexálással kapcsolatosan?

Célszerű elvárás az indexálással kapcsolatosan – a garancia paradoxon

A jelenlegi szabályozás (170/1997. Kr. 4. § (7)) szerint a szolgáltatást úgy kell megállapítani, hogy a pénztár által folyósított járadék legalább a társadalombiztosítási nyugdíjjal azonos mértékben kerüljön indexálásra. Erre az elvárásra kapásból azt lehet mondani, hogy nem célszerű, ugyanis:

- Az elvárás maga semmilyen kapcsolatban nincs azzal, hogy a járadék mit tud nyújtani. A járadékot ugyanis alapvetően a befektetési többlethozam mértékében lehet indexálni – ha nincs mortalitási veszteség.
- Összességében kalkulálhatatlan kockázatot jelent, ugyanis a társadalombiztosítási nyugdíj változása – a tapasztalatok szerint - nagyon erősen politikafüggő, tehát a társadalombiztosítási nyugdíj indexálása gyakorlatilag előre kiszámíthatatlan.

Mindezek miatt, ilyen feltételekkel vagy nem lehet a kötelező járadéokra szolgáltatót találni, tehát az állam belekényszerül abba, hogy központi szolgáltatót állítson fel, vagy pedig a szolgáltatók a járadék díjának (vagyis az ügyfelek magánnyugdíjpénztári tőkéjének) aránytalanul nagy részét kénytelenek az előre nem látható mértékű politikai kockázat fedezésére lekötni, vagyis a járadék kisebb lesz, mint amilyen e nélkül az indexálási szabály nélkül összességében lehetne.

Már ez a példa is mutatja, hogy a hétköznapi gondolatmenettel szemben, a járadékoknál óvatosan kell bánni az előírásokkal, minimum elvárásokkal, garanciákkal, amelyek a hozamokra vonatkoznak. Általában is meg lehet fogalmazni az ún. „hozam-garancia paradoxont”⁴⁸, ami szerint minél magasabb hozamot

⁴⁸ Magát ezt a hozamgarancia-paradoxont Kozek András fogalmazta meg 2006. szeptember 22-én a következő formában: a törvényalkotó minél magasabb garantált hozamra kényszeríti a biztosítót a élet- és járadékbiztosítások tekintetében, a tartam egészében azok annál kisebb összhozamot tudnak nyújtani az ügyfeleknek, mert minél magasabb a garancia, annál inkább kockázatmentes, biztos, ezért alacsony hozamot nyújtó instrumentumokba fektetik az ügyfelek pénzét.

akarunk garantálni az ügyfélnek, a tényleges szolgáltatás annál kisebb lesz.

A paradox állítást akkor lehet megérteni, ha belegondolunk, hogy a magas előírt hozamot hogyan tudja a szolgáltató előállítani? Ha az előírás viszonylag szerény, akkor a szolgáltató valószínűleg óvatosabb befektetési politikát folytat, mint e nélkül az előírás nélkül tenné, vagyis kevésbé volatilis, de várható értékben kisebb hozamot hozó befektetésekkel (alapvetően kötvényekkel) próbálkozik. Vagyis hosszabb távon e miatt az előírás miatt kisebb lesz a hozam, mint e nélkül lehetne. Ha az előírás túllép egy bizonyos mértéket, akkor nem lesz elég az óvatos befektetési politika, a díj egy részét előre le kell csípni annak fedezésére, ha az elvárás túllépi a hozamot, tehát még kisebb lesz a szolgáltatás.

Összességében úgy vélem, hogy nem célszerű a fentihez hasonló elvárásokat támasztani az indexálással, így a hozammal szemben, hanem inkább olyan szabályozást célszerű bevezetni, ami valószínűvé teszi a fenti cél teljesülését, de nem írja azt elő, hogy ne akadályozzuk a szolgáltatót, a kockázatosabb, így volatilisabb, de hosszabb távon az ügyfélnek kedvezőbb befektetési stratégia kialakításában. Ez pedig – javaslatom szerint – a 0%-os technikai kamatláb, és elvárt hozam előírása, s az adott szolgáltatónál elért hozamnak megfelelő indexálás – bármilyen viszonyban is van ez az indexálás az I. pillérben történő indexálással. Ugyanakkor a 0%-os technikai kamatláb azt jelenti, hogy a teljes befektetési többlethozam⁴⁹ mértékével nő a járadék (természetesen csak akkor, ha a mortalitási eredmény 0, vagy pozitív), ami az esetek nagyobb részében – így átlagosan is –, a szolgáltatók többségénél, nagy valószínűséggel meg fogja haladni az I. pillér indexálását, ennek formális előírása nélkül is. Az alábbiakban ezért ebből indulok ki, nem a jelenlegi szabályozásból.

Indexálás

Az indexálás esetében, ha 0%-os technikai kamatlábat és teljes nettó többlethozam alapú indexálást feltételezek is, két lehetőséget tudok elképzelni:

1. Hagyományos, naptári, vagy biztosítási évenként történő indexálást
2. folyamatos (lényegében havonta történő) indexálást

Az indexálás első fajtája a járadék hagyományos formájához kötődik, a második viszont a modern formájához az angolul „variable annuity”-nak nevezetthez (leginkább talán befektetési egységekhez kötött = BEK járadéknak lehetne fordítani, az alábbiakban így is fogom nevezni). Alább mindkettőt röviden megvizsgálom, előbb azonban megpróbálom áttekinteni, hogy kinek előnyös, és kinek hátrányos a magas indexszel történő indexszálás.

Az indexálás és a biztosítottak pozíciójának összefüggése

Amikor pénzügyi szakemberek az I. pillér járadékát tervezik, akkor hajlamosak úgy gondolni, hogy az alacsonyabb induló járadék, de magasabb

⁴⁹ Illetve ebből az ügyfélnek járó rész, vagyis a teljes nettó befektetési többlethozam mértékével.

indexszel történő indexálás és a magasabb induló járadék, de alacsonyabb indexszel történő indexálás közötti választás egyszerűen az állami költségvetés egyensúlyának a kérdése. Az első alternatíva kisebb terhet jelent ma, mert a terheket eltolja későbbre, a másik alternatíva pedig ennek az ellenkezője.

Fel szeretném hívni a figyelmet arra, hogy ez ugyan igaz, de az egyes járadékosok szintjén ez nem így jelentkezik, mert a különböző életkilátású járadékosoknak a két lehetőség közül más és más az előnyös. Emiatt az alternatívák közti választás nem egyfajta pénzügyi értékválasztás, hanem annak a kérdése, hogy mely rétegeket kedvezményezzünk. Az 1. lehetőség, vagyis, hogy a járadék a tartam elején nagyobb, de kisebb mértékben indexálódik, kedvezőbb azoknak a rétegeknek, akik várhatóan kevesebbet fognak élni (férfiak, fizikai munkások, alacsonyabb iskolai végzettségűek, alacsonyabb jövedelműek). A 2. lehetőség pedig, vagyis, hogy kisebb járadékkal kezdenek, de az jobban indexálódik, a várhatóan tovább élőknek (nők, szellemi munkások, magas iskolai végzettségűek, magas jövedelműek) a jobb

Ez a gondolatmenet természetesen nem csak az I. pillérre, hanem a kötelező járadékra érvényes – itt elsősorban a technikai kamatláb választásán keresztül. Itt azt mondhatnánk, hogy a magasabb kezdeti járadék, alacsonyabb indexálás azoknak a rétegeknek adna vissza valamit, akik az egységes, unisex tábla miatt kedvezőtlenebb járadékot kapnak, mint amit differenciált tábla mellett kapnának. Az alacsonyabb indexálás miatti járadék elértéktelenedést ráadásul a magasabb jövedelműek jobban bírják.

A fenti problémákra tekintettel javasolta Hetényi István, hogy az I. pillérben a nyugdíjak indexálása a biztosítottak életkorától függjön – minél magasabb az életkor, annál magasabb az indexálás. Ezt a magánnyugdíjpénztári rendszerben is meg lehet valósítani úgy, hogy eleve különböző technikai kamatlábbal számolunk a tartam különböző pontjain: mondjuk 70 éves korig 2,9%, 80 éves korig 1,5%, 80 felett pedig 0%. A kamatláb ekkor is rögzített, az mégis változik, még sincs kamatláb miatti antiszelekció. Bizonyos mértékig ez egy kompromisszum a fenti két lehetőség között, vagyis kevésbé kedvez a jobb módúaknak, mint a 0%-os technikai kamatláb kedvezne. Az alábbiakban még beszélek erről.

BEK járadék

A BEK járadék koncepciója szerint az életjáradék díjtartalékát a járadékos szakaszban is befektetési egységekben tartják nyilván (mint a befektetési alapokat, vagy a befektetési egységekhez kötött életbiztosításokat, illetve lehetséges, hogy a jövőben a nyugdíjpénztárak befektetéseit is a tőkegyűjtési szakaszban), s a szolgáltatást is ilyen egységekben határozzák meg. Ennek megfelelően a fenti járadék képletek is érvényesek lesznek rájuk az alábbi módosításokkal:

1. nem 1 Ft-ra, hanem egy egység induló szolgáltatásra szólnak
2. a technikai kamatláb az induló (illetve az előző évi) egység csökkenésének a mértékét mutatja (vagyis azt a mértéket, amit eleve elvárunk az egységtől, mint éves értéknövekedést). A 0%-os technikai kamatláb így azt jelenti, hogy az alkalmanként az ügyfélnek szolgáltatásként kifizetendő egységek száma a tartam alatt végig változatlan marad.

A szolgáltatás úgy történik, hogy az ügyfélnek, az egységeknek a járadék kifizetésekor érvényes aktuális értékét fizetik ki, tehát az alkalomról alkalomra (praktikusan: hónapról-hónapra) változik, tendenciájában emelkedik, de esetleg néha csökkenhet is. Ha a csökkenést el akarjuk kerülni, akkor elő lehet írni egyfajta 0%-os hozamgaranciát, de ennek ára van, ami összességében csökkenti a járadékot.

A BEK járadék – a hagyományos járadékhoz képest – ugyanazokat a lehetőségeket nyitja meg az ügyfeleknek, mint a BEK biztosítások a hagyományos életbiztosításokhoz képest: ha a szabályozás, illetve a szolgáltató ezt lehetővé teszi, az ügyfelek maguk választhatják meg a befektetési portfóliót, s ennek megfelelő járadékot kapnak. Vagyis itt is lehetséges, a befektetési kockázat ügyfélre hárítása – ekkor természetesen valószínűleg a járadékcsökkenési garanciát sem adja a biztosító. Tisztában kell lenni azonban azzal, hogy az ügyfél minél kockázatosabb portfóliót választ, annál nagyobb lesz a havi járadék volatilitása. A nagy volatilitást viszont csak viszonylag nagy járadékot kapó biztosított engedhet meg. Ez önmagában ellentmondásban van azzal, hogy azt javasoltam, a kötelező járadék esetében felülről korlátozzák a lehetséges járadékot, így erről az oldalról alkalmazása inkább az önkéntes járadékoknál vethető fel. Ugyanakkor természetes elképzelhető, hogy a szabályozó a kötelező járadék esetében is bevezeti ezt a megoldást, de – legalábbis átmeneti jelleggel – nem teszi lehetővé a portfólió választását. Ehelyett megköveteli, hogy a járadék tartalékot gondosan fektessék be, hogy a nagy volatilitást elkerüljék.

Ha a kötelező járadék BEK járadék, akkor korlátozni kell a hozamból vagyongkezelési, illetve más célokra elvont részt, mint a hagyományos járadék esetében is.

A BEK járadék előnye, hogy alkalmazásával el lehet kerülni a többlethozam visszaosztással kapcsolatos időzítési problémákat – hiszen az itt, folyamatosan történik.

A BEK járadéknak azonban több hátránya is van:

- a változó árfolyamtól függő, (potenciálisan) havonta változó járadék azt jelenti, mintha a többlethozam havonta kerülne kiosztásra. Mivel a fentiekben azt javasoltam, hogy a mortalitási eredményt a többlethozammal együtt kezeljék, ezért ez azt jelenti, hogy a biztosító a mortalitási eredményt is havonta kell, hogy kiszámítsa, ami egyrészt technikailag bonyolultabbá teszi a dolgot, másrészt a halandóság havi változása szükségképpen nagyobb lesz az évesnél, hiszen éves szinten a kiugró havi változások kisimulnak. Ez az évesnél nagyobb volatilitást visz be a járadék alakulásába (nem csak azért mert éves hozamszámítás esetén éven belül nem változik a járadék, hanem ezen túl is)
- ha fennmarad a szabály – ami logikus lenne -, hogy a szavatoló tőke szolgált (a pufferen túl) arra, hogy ne csökkenjen a járadék az előző értékhez képest, akkor a BEK járadék esetében ez az előző érték az előző havi és nem az előző évi szint. Emiatt a járadék csökkentése elleni a szavatoló tőke garanciát is 12-szer gyakrabban lehetséges igénybe ven-

ni, mint a hagyományos járadéknál. Ez önmagában is azt jelenti, hogy a BEK járadék esetében ennek a biztosító által nyújtott garanciának az értéke, így díja nagyobb, mint a hagyományos járadék esetében. De a garancia ára a nagyobb havi volatilitás miatt is drágább, valamint a biztosító könnyen találhatja olyan helyzetben magát, hogy egy havi kiugró hozam év közben olyan magasra viszi a járadék szintjét, amit a szavatoló tőke nélkül sokáig nem tudna tartani. Az ilyen havi ingadozások a hagyományos járadéknál éven belül kiegyenlítődnének, BEK járadék esetében viszont „megjegyzí” őket a rendszer. E miatt is nagyon megnő a szavatoló tőke opciós díja

- További probléma, hogy BEK járadék esetében valószínűleg nem szabad megkövetelni, hogy az egész járadékos közösségnek a hónap egy meghatározott napján fizessék (pl. az I. pillér nyugdíjával együtt), mert ha nem oszlik el a járadék-kifizetés a hónap folyamán, akkor a szolgáltatók esetleg megpróbálják manipulálni a tőzsdét, hogy a fizetési napon neki megfelelő legyen az árfolyam. Összességében a BEK járadékkal nem áll összhangban a hó elejére igazított járadék, de a hagyományos járadékkal igen.
- A BEK járadék esetében a fent leírt mortalitási puffer töltését is nehezebb megoldani, mint a hagyományos járadék esetében

A fentiek miatt BEK járadék koncepcióját a magam részéről a jövőre nézve megfontolandónak tartom, de az alábbiakban abból indulok ki, hogy a kötelező járadék - egyelőre - hagyományos járadék lesz.

Hagyományos járadék

A hagyományos járadék esetében is, mint ahogyan azt már fentebb, mással kapcsolatban többször kifejtettem, 0%-os technikai kamatlábat feltételezek, s azt, hogy az indexálásnál nincs minimum elvárás, hanem az évente a nettó hozamnak (plusz-mínusz a mortalitási eredmény) megfelelő mértékben történik. Ha a szolgáltató biztosító, akkor előbb a mortalitási puffer, ennek kimerülése után a biztosító a szavatoló tőkéjének terhére garantálja, hogy az indexálás alsó korlátja 0% legyen (vagyis nominálisan nem csökkenhet a járadék), s ennek ellenértékét beleszámolja a járadék vállalkozói díjrészébe, illetve a bruttó hozamba. Ha a szabályozás megengedi a pénztárat is, mint járadékszolgáltatót, akkor a szavatoló tőke hiánya miatt, nincs alsó korlátja az indexálásnak, a járadék az egyik évről a másikra csökkenhet is – bár 0% technikai kamatláb mellett, illetve a mortalitási puffer miatt ennek kicsi a valószínűsége.

A nettó befektetési többlethozam esetében a következőket javaslom:

- ha a szabályozás megengedi a pénztárnak is a járadék szolgáltatását, akkor a nettó többlethozamnak meg kell egyeznie a bruttóval, vagyis a pénztár nem vonhat le abból semmit nyereségként⁵⁰
- biztosító járadékszolgáltatónál a hozamból a biztosítónál maradó résznek kisebbnek kell lenni, mind a Bit. szerint jelenleg az életbiztosításoknál lehetséges 20%-nál, mind a biztosítók által szokásosan alkalmazott 10%-nál. Ennek indoka, egyrészt hogy 0%-os technikai kamatláb

mellett a hozam, s így annak 10, illetve 20%-a is nagyobb a szokásosnál, másrészt viszont mert kötelező biztosítás esetében az ügyfelek megszerzéséért kisebb erőfeszítést kell tenniük a biztosítóknak, tehát az elismert költségeiknek, s nyereségüknek is kisebbnek kell lenni.

- Mint azt már a fentiekben is kifejtettem, nem javaslom azt, hogy lehetséges legyen az adott évi hozam egy részét félretenni, s egyfajta hozamkiegyenlítési tartalékot működtetni⁵¹, mert az szükségszerűen önkényes lesz, nehéz a működésre objektív szabályokat találni. Ezért azt javaslom, hogy évente az összes hozamot ki kelljen osztani.

A hagyományos járadék esetében a járadék évente változik, az előző évi többlethozam kiszámítása és kiosztása idején (indexálás). Ekkor számolja ki és számolja el a biztosító a mortalitási eredményt is, és ha kell hívja le a szavatólő tőke megfelelő részét, hogy garantálja, nem csökken a járadék. Javaslom, hogy az indexálás naptári évente, minden szolgáltató esetében ugyanabban az időpontban történjen, hogy összehasonlítható legyen az egyes szolgáltatók teljesítménye, s hogy ez se legyen az akadály a biztosítottak tartam közbeni váltásának, valamint, hogy ezt a váltást is szabályozni, s az év egy meghatározott időszakába koncentrálni lehessen.

Technikai kamatláb

A fentiekben már kifejtettem, hogy – több okból is – 0%-os technikai kamatlábat javaslok alkalmazni. Ez valójában nem egy, hanem két javaslat:

1. nem azt mondom, hogy legyen egy felső korlát, ami alatt szabadon lehet változtatni a technikai kamatlábat, hanem azt, hogy központilag rögzítsék az egyetlen lehetséges alkalmazható technikai kamatlábat.
2. ez a központilag rögzített kamatláb konkrétan legyen 0%.

Vagyis ha a jogalkotó nem is fogadja el a 0%-os javaslatomat, akkor is fenn tartom azt, hogy a kamatláb rögzített legyen az egész piacon.

Ez ellentétben van a jelenlegi szabályozással, ugyanis a 170/1997. Kr. 3. § (5) szerint: A járadékszolgáltató pénztárban alkalmazott technikai kamatláb a tárgyévre meghatározott társadalombiztosítási nyugdíj indexálásából adódó kamatlábnál legfeljebb 1,5%-kal lehet nagyobb. Ezt definíciót végzetesen elhibáztottnak tartom több okból is:

- A technikai kamatlábat a már megindult járadékok vonatkozásában nem lehet évente változtatni, ezért nem indokolt egy ennyire volatilis mércéhez igazítani azt. Ráadásul célszerű az is, hogy a különböző

⁵⁰ Ez a koncepció azt feltételezi, hogy a költségeket teljes egészében a díj költségrézéséből fedezzük, ami nem biztos, hogy célszerű. Lehetséges ezért, hogy költségfedezetként célszerű megengedni a többlethozamot is, ekkor viszont annak erős korlátot kell állítani. Ekkor persze nem lesz egyenlő a bruttó és a nettó hozam, de a lehetséges különbségnek kisebbnek kell lenni, mint a biztosítók esetében lehetségesnek – hiszen náluk legitim a profitérdekeltség, a pénztáraknál viszont nem.

⁵¹ Maximum a hozamkiegyenlítést is célzó mortalitási puffert túltöltést tartom elfogadhatónak.

években induló járadékok technikai kamatlábai is egymáshoz hasonlóak legyenek.

- Az így meghatározott technikai kamatláb szinte biztos, hogy túl magas lesz, vagyis szinte biztos, hogy lehetetlen lesz az évek többségében egyáltalán ekkora befektetési eredményt produkálni, nemhogy ezt olyan mértékben meghaladót, hogy az a járadék megfelelő emelkedését biztosítsa. Csak összehasonlításképpen: az életbiztosítások esetében manapság a lehetséges legmagasabb technikai kamatláb 2,9%.

A technikai kamatlábra tehát, a jelenlegihez képest mindenképpen új szabályozást tartok indokoltnak, mégpedig az alábbiakban még részletesen ismertetem. Fontosnak tartok azonban néhány elvet leszögezni, amelyeket akkor is alkalmazandónak tartok, ha esetleg mégsem 0%, s nem rögzített lenne a technikai kamatláb. Ezek:

1. A magánnyugdíj-pénztári járadék technikai kamatlábjának egységesnek kell lenni akár pénztár, akár biztosító nyújtja a járadékot (ha pénztár egyáltalán nyújthatja!).
2. Egy szolgáltató csak egy technikai kamatlábat használhat az összes járadékra, többet nem.

A szabályozás kialakítása során célszerű megfontolni az alábbiakat:

1. Célszerű lenne lehetővé tenni az ügyfeleknek a szolgáltató-váltás lehetőségét a járadékos szakaszban is, így a szabályokat ennek figyelembe vételével kell kialakítani.
2. A szabályozónak döntenie kell, hogy mit tart előbbre valónak: a szolgáltatás biztonságát (0%-os kamatláb), vagy az induló járadék maximalizálását (ennél magasabb kamatláb).

Megjegyzések a technikai kamatlábbal kapcsolatban

A technikai kamatláb 0 %-ban rögzítése (tekintve, hogy az aktuárius a szolgáltatási kötelezettség jelenértékének a számítását ezzel végzi) azt jelenti, hogy a járadékszolgáltatással kapcsolatos kötelezettség teljes összegének megfelelő tartalékot meg kell képezni.

A technikai kamatláb 0% feletti rögzítése azt jelenti, hogy a biztosító (vagy járadékszolgáltató pénztár) a teljes kötelezettségnél kevesebbet tartalékol és azt a jövőbeni hozamokkal növelve teljesíti a pénztártagnak a szolgáltatást.

A technikai kamatláb, szokás szerint, kettős szerepet tölt be:

1. díjkalkulációs eszköz
2. garantált hozam

Az alábbiakban elsősorban az 1. szerepére koncentrálok, vagyis azt elsősorban mint kalkulációs eszközt tekintetem, s nyitva hagyom azt a kérdést, hogy ez egyben garantált hozam-e vagy sem. Ezt egyébként már külön megvizsgáltam, s választ is adtam rá⁵².

⁵² *Vagyis biztosítóknál egyben garantált hozam is, pénztáraknál viszont nem.*

Valójában lehetséges, hogy célszerű lenne az egységes technikai kamatláb helyett, ami részben kalkulációs eszköz, részben garantált hozam, 3 különböző kamatlábat megkülönböztetni, s esetleg ezekre külön szabályokat kimondani:

1. a kalkulációs kamatláb (lehet a neve „technikai kamatláb”): ezzel határozzák meg a járadék jelenértékét
2. a garantált hozam: lehet megegyező a kalkulációs (technikai) kamatlábbal (ami általában az alapértelmezés), de lehet tőle különböző is. Ha különböző, akkor leginkább annak van értelme, ha az magasabb a technikai kamatlábnál. Pl. a technikai kamatláb 0%, de a garantált hozam 2,5%, vagyis (gyakorlatilag) ennyivel nő évente garantáltan a járadék a többlethozam miatt.
3. garantált növekedés: ez összességében a kalkulációban a technikai kamatlábat csökkentő tényezőnek is tekinthető. Nem fontos, hogy a garantált hozam mellett ilyen is külön elő legyen írva.

A technikai kamatlábbal kapcsolatosan az alábbiakban összegyűjtöttem az érveket a két lehetséges fő, és az egyikben belül lehetséges három „al-“ alternatíva mellett és ellen, s alapvetően ezek alapján javasoltam a fentiekben a rögzített, 0%-os technikai kamatlábat. A két fő alternatíva:

1. a technikai kamatláb rögzített, vagy
2. egy maximumig szabadon választható a szolgáltató által.

Az 1. fő alternatíván belüli alternatívák:

1. a rögzített technikai kamatláb 0%,
2. ennél magasabb, a tartam során állandó érték,
3. rögzített, de a tartam során változó érték.

Jelezném, hogy a magam részéről az 1. fő alternatíván belüli alternatívák közül nem csak az elsőt, hanem az utolsót is elképzelhetőnek tartom, bár a továbbiakban az elsőből indulok ki. Ugyanakkor a 3. alternatíva is, különösebb nehézségek nélkül megvalósítható az általam, a rögzített 0%-ra javasolt szabályozási keretben.

1. fő alternatíva: a technikai kamatláb rögzített

Előnyök:

1. A technikai kamatláb lehetséges felső értékének rögzítése az életbiztosítások, s vele együtt a járadék biztosítások esetében egy általános szabályozási szokás, mert a verseny a biztosítókat a technikai kamatláb növelése irányába nyomja, s arra ösztönzi őket, hogy a rövid távú üzleti érdekeiket szem előtt tartva veszélyeztessék a hosszú távút, vagyis a szolgáltatások fenntarthatóságát. Ezért az alacsony lehetséges technikai kamatláb megállapítása prudenciális szükségszerűségnek tekintendő.
2. Erős piaci verseny esetében nincs jelentősége, hogy a szabályozás maximális technikai kamatlábat mond-e, vagy rögzítettet, mert a verseny miatt a szolgáltatók „hozátapadnak” a maximális lehetséges értékhez. Abból indulnak ki ugyanis, hogy az ügyfelek túlnyomó többsége preferálja a biztosan magasabb induló járadékot az esetlegesen (mert a bi-

zonytalan nagyságú többlethozamtól függő) magasabb értéknövekedés-
sel szemben. (Gyenge piaci verseny – pl. monopólium, vagy egymással
összejátszó oligopólium – esetén természetesen nem ez a helyzet.)

3. Ha a fentiek ellenére a piacon többféle technikai kamatláb lenne, akkor az alkalmas lenne a biztosítottak kockázati szempontok szerinti szelekciójára, vagyis megnehezítené – összességében drágítaná – a kalkulációt. Egységes kamatláb esetén nincs ez az antiszelekciós hatás.
4. Az egységes kamatláb megkönnyíti a szolgáltatók közötti váltást a járadékos szakaszban, egyben segíti a különböző szolgáltatók teljesítményének az összehasonlíthatóságát az ügyfél által. Az összehasonlíthatóság azt is jelenti, hogy a szolgáltatók a magasabb költségérszt nem tudják a magasabb technikai kamatlábbal elfedni.

Hátrányok:

1. Ha a rögzített érték viszonylag magas, akkor az megakadályozhatja az óvatos szolgáltatót, hogy számára megfelelőbb kamatlábat alkalmazzon.

1.1. alternatíva: a technikai kamatláb rögzített, 0%

Előnyök:

1. A reálérték tartása a járadékok esetében kiemelt cél, amit a leginkább az alacsony technikai kamatlábbal lehet elérni, hiszen ekkor jó esélye van annak, hogy a hozam minden évben túllépi az inflációt. Emiatt preferált a minél alacsonyabb, így a 0%-os technikai kamatláb.
2. Ugyancsak fontos cél a járadékok esetében, hogy ne csak tartsa az értékét, hanem lehetőség szerint reálértéken növekedjen is annak nagysága az idő előrehaladtával. Hogy ezt lehetővé tegyék, leginkább az alacsony, 0%-os technikai kamatlábbal lehet elérni.
3. A 0%-os technikai kamatláb biztonsági kamatlábnak tekinthető abból a szempontból, hogy ha tartam közben kiderülne, hogy szükség van a járadékok újrakalkulálására, mert a halandóság javult, akkor emellett a technikai kamatláb mellett lehet leginkább elkerülni, hogy emiatt csökkenjen a járadékszolgáltatás, s a korrekciót a többlethozam terhére lehessen elvégezni. (természetesen a negatív hozamot sem lehet kizárni)
4. Elsősorban a várhatóan hosszú élettartamú, iskolázottabb, jobb jövedelmű, egészségesebb biztosítottaknak előnyös.

Hátrányok:

1. Veszélyes, hogy a felgyülemlett járadéktőkék esetleg kicsi induló járadékot tesznek lehetővé
2. az értékértés leginkább a hosszú élettartamú biztosítottaknak kedvező, a várhatóan rövid élettartamú biztosítottak jobban járnának magasabb induló szolgáltatással.
3. ha a biztosítók nem nyugdíjpénztári járadékuknál magasabb technikai kamatlábat használhatnak, akkor az ügyfelek úgy érezhetik (különö-

sen ha a sajtó elkezdni boncolgatni a témát), hogy a kötelező rendszerben becsapják őket, hiszen hasonló tőkére kisebb járadékot kapnak.

4. ha a technikai kamatláb egyben a garantált hozamot is jelenti (ami nem magától értetődő, de gyakori), akkor a magasabb technikai kamatláb egyben ösztönzést is jelent a szolgáltatónak, hogy a befektetések révén legalább azt kitermelje. 0%-os kamatláb mellett a szolgáltató esetleg csak nagyon kicsi hozamot ér el, különösen ha nem ösztönzi semmi a magasabb hozamra – mert például a szabályozás azt írja elő, hogy nincs többlethozam, az 100%-ban a tagoké.⁵³

1.2. alternatíva: a technikai kamatláb rögzített, 0%-nál magasabb, a tartam során állandó érték

Előnyök:

1. minél magasabb a technikai kamatláb, az annál előnyösebb a szegényebb, iskolázatlan, kevésbé egészséges biztosítottaknak, s annál előnytelenebb a gazdagabb, iskolázott és egészséges biztosítottaknak.
2. Az alacsonyabb indexálás miatti járadék elértéktelenedést a magasabb jövedelműek, a magasabb felhalmozott vagyonuk és a magasabb járadékuk miatt jobban bírják.
3. egyfajta közeledés a szabadpiaci és a kötelező járadékok között
4. ösztönzés a szolgáltatónak, hogy legalább ezt a kamatlábat érje el.

Hátrányok:

1. Minél magasabb a technikai kamatláb, annál többször fog előfordulni, hogy a hozam nem fog lépést tartani az inflációval.
2. minél magasabb a technikai kamatláb, az e fölötti többlethozam annál kisebb eséllyel fogja elnyelni az éves mortalitási veszteséget.

1.3. rögzített, de a tartam során változó érték

Alapvetően úgy képzelem el, hogy a tartam elején a kamatláb magasabb (a jelenleg a szabadpiaci biztosítások esetében alkalmazott, maximális lehetséges 2,9%-hoz közeli, de a konzisztencia követelmény miatt azt nem meghaladó érték), majd egy bizonyos biztosított kortól (pl. 70 évestől) ez lecsökken, mondjuk a felére, s egy másik kortól (pl. 80 évestől) 0%-ra. Ezáltal a tartam elején a járadék magasabb szintről indul, mintha 0% lenne végig a kamatláb, de relatíve fiatalabb korban, amikor még lehet kiegészítő munkajövedelme a nyugdíjasnak, akkor kisebb mértékben indexálódik, majd az indexálás mértéke – a kamatláb csökkenésével párhuzamosan – egyre emelkedik.⁵⁴

⁵³ Megjegyzés: emiatt is fontos, hogy a szolgáltató ösztönözve legyen a minél magasabb hozamra. Az egyik megoldás a tartam közbeni átlépés lehetősége, itt az ügyfelekért folytatott verseny ösztönöz jó hozamra, a másik, ha a vagyongazdálkodási költséget jogszabály által kimondottan a tényleges hozamhoz kötjük – mint pl. a biztosítók esetében is a többlethozam szabállyal.

⁵⁴ Ahogyan azt egyébként Hetényi István az I. pillér járadékával kapcsolatosan javasolta.

Előnyök:

1. egyfajta kompromisszum a 0%-os és a magasabb technikai kamatláb között, a tartam elején előnyösebb a szegényebb, iskolázatlan, kevésbé egészséges biztosítottaknak, a tartam második felében pedig az azt valószínűleg megélt a gazdagabb, iskolázott és egészséges biztosítottaknak.

Hátrányok:

1. némileg bonyolultabbá teszi a rendszert.

2. szabályozási lehetőség: a technikai kamatláb szabadon változhat egy maximumig

Előnyök:

1. A lehetséges magasabb induló járadék, ami különösen a várhatóan rövid élettartamú biztosítottaknak kedvező.

Hátrányok:

1. Amennyiben nem merev piacot feltételezünk, akkor valójában a maximum lesz az egyetlen alkalmazott technikai kamatláb, s nem fog érvényesülni verseny
2. Ha mégsem a maximum lenne az egyetlen alkalmazott technikai kamatláb, akkor a különböző kamatlábak felerősítik a biztosítottak közötti szelekciót, összességében nehezebbé teszik a kalkulációt, s megrágítják a járadékot.
3. A 0%-nál magasabb technikai kamatláb esetén nagyobb a veszélye, hogy folyamatosan veszít a járadék a reálértékéből
4. Csökken a lehetősége annak, hogy a halandósági korrekciót a többlethozam terhére lehessen elvégezni
5. Ha (ellentétben a fenti feltételezéssel) ténylegesen több technikai kamatláb jelenne meg a piacon, akkor az ügyfelek kockázatuk szerint szóródnának közöttük: a fegyelmezett hosszú életű az alacsonyabb technikai kamatlábat választaná (mert az nem értéktelenedik el, s annak a járadéksornak lesz a jelenértéke a legnagyobb), a várhatóan rövid életű pedig a magasabbat (mert a korlátozott időtartam alatt, amíg él, így kapja a legtöbb járadékot).
6. A különböző technikai kamatlábak nehezítik a szolgáltatók közötti váltást, s egyben nehezítik az ügyfelek számára a teljesítmények összehasonlítását, s lehetővé teszik a szolgáltatóknak, hogy a magasabb költséget magasabb technikai kamatlábbal fedje el.

A járadék egyéb problémáinak kezelése

A fentiekben, viszonylag nagy terjedelemben összefoglaltam a járadék cash-flowal kapcsolatos legfontosabb problémákat és lehetséges kezelésüket. Ezzel korántsem merítettem ki a járadékokkal kapcsolatos összes kezelendő problémát. Az alábbiakban a – reményeim szerint – legfontosabb maradék problémákat négy fejezetben tárgyalom:

1. A járadékszolgáltatóval kapcsolatos problémák, illetve magának a szolgáltatónak a problémái
2. A járadék feltételei, az ügyfelek járadékokkal kapcsolatos opciói
3. Az I. pillérrel, az ott nyújtott járadékkal való kapcsolat problémái
4. A szabályozás, felügyelés és garanciák problémái, kitérve a kötelező járadék, kötelezővé válásáig érvényes ideiglenes szabályok kérdésére is

Ezek közül a problémák közül sokat, részlegesen, más problémákhoz kapcsolódóan már tárgyaltam, így néha csak összefoglalom a korábbi megállapításaimat, javaslataimat.

A szolgáltatóval kapcsolatos problémák, a szolgáltató problémái

A járadékszolgáltatóval kapcsolatosan az alábbi problémákat azonosítottam be:

1. Ki, milyen intézmény szolgáltathat egyáltalán kötelező járadékot?
2. Szükség van-e végső szolgáltatóra, s amennyiben igen, ki legyen az?
3. Lehet-e, kell-e korlátozni a szolgáltató, kötelező járadékból származó nyereségét?
4. A szolgáltató köteles bármilyen kicsi járadékot is szolgáltatni?

Ki lehet járadékszolgáltató?

A fentiekben ezzel a kérdéssel kapcsolatosan már erőteljesen állást foglaltam. Itt részben röviden összefoglalom a fent kifejtett érveimet, részben pedig általánosabban is kifejtem a témát.

Először is, úgy vélem, hogy járadékszolgáltatóként az életbiztosítókon és a magánnyugdíjpénztárakon kívül másfajta intézmény eleve jöhet szóba. Ennek pedig az az oka, hogy az életjáradék egyértelműen életbiztosítás, azon belül pedig az egyik legkockázatosabb termék, s a magyar (és európai) szabályozás az ilyen termékekben lévő kockázatok kezelésének intézményi és szabályozási környezetét csak és kizárólag a biztosítókon belül teremtette meg. Ez a lényege annak az EU és magyar szabályozásnak, hogy biztosítást csak biztosító nyújthat.

A fentiek alapján akár eleve ki is zárhatnám ebből járadékszolgáltatásra jogosult körből a magánnyugdíjpénztárat, mint nem biztosítót, de ezt nem (eleve) teszem. Úgy vélem ugyanis az csak egy szabályozási bukfenc, hogy Magyarországon a pénztárak, ezek a nyilvánvalóan biztosítási szolgáltatást nyújtó intézmények formálisan nem biztosítók. Bár elnevezésük azért némiképpen leleplezi ezt a bukfencet, hiszen az önkéntes pénztárak – aminek alapján a magánnyugdíjpénztárak szabályozását megalkották – teljes neve „önkéntes, kölcsönös biztosító pénztár”, vagyis nevükben is kölcsönösségi biztosítók, bár mégsem számítanak annak. Tehát a pénztárak – szerintem – tartalmilag biztosítók, így elvileg szóba jöhetnek, mint járadékszolgáltatók. A fentiekben azonban végig amellezt érveltem, hogy a járadékszolgáltatás lehetőségéből a szabályozás zárja ki őket, s a járadékot kizárólag biztosítók, azon belül kizárólag biztosító társaságok nyújthassák. A fontosabb érveim e mellett az álláspont mellett:

1. a nyugdíjpénztárakat, azon belül a magánnyugdíjpénztárakat szemmel láthatólag a tőkegyűjtésre hozták létre, szabályozásuk gyakorlatilag csak a tőkegyűjtési szakasz problémáira koncentrált és nyújt megoldást. A legfontosabb jellemző ebből a szempontból, hogy nincs szavatoló tőkékük, ami nélkül a pénztárak csak olyan járadékot képesek nyújtani, ahol minden, a járadékkal kapcsolatos kockázatot közvetlenül az ügyfél visel, ami – különösen kis járadékos állomány esetén, tehát elsősorban a járadékszolgáltatás megindulása utáni időszakban – nagyon nagy volatilitást visz be az egyes ügyfelek járadékába, s az egyik évről a másikra, sőt akár több egymás utáni évben is csökkenhet
2. az, hogy a magánnyugdíjpénztáraknak nincs szavatoló tőkéje, paradox módon, logikus dolog, jól illik ahhoz, hogy – gyakorlatilag – a pénztáraknak nincs tulajdonosa. Ilyen körülmények között, az ügyfelek egy részének a pénzből tőkét felhalmozni, s azt nem rendelni névre szólóan tulajdonoshoz, mélyen problematikus. Ebből a szempontból a pénztárak szabályozása következetesebb, mint a hozzájuk hasonló biztosító egyesületek szabályozása, ugyanis ott lehetséges tulajdonos nélküli tőkefelhalmozás – igaz e nélkül ezek az egyesületek eleve nem is működhetnének (igaz, szerintem, ez lenne a helyes!).
3. annak, hogy a pénztárak megfelelő szavatoló tőkét halmozzanak fel nem csak az előbb tárgyalt elvi probléma az akadálya, hanem az is, hogy a szavatoló tőke-felhalmozás folyamatos dolog, tehát kicsiben kezdődik, a járadékszolgáltatás megindulásakor, miközben egy viszonylag nagymértékű szavatoló tőkére leginkább akkor van szükség, amikor még kicsi az állomány.

A fentiek miatt a pénztárakat (vagy az általuk alapított biztosítókat, hiszen ekkor közvetve megintcsak tőkéje lesz a pénztárnak) kizárnám a járadékszolgáltatók közül. Ez egyébként lényeges gondot nem is okoz, mert a magánnyugdíjpénztárak döntő többsége olyan pénzügyi csoporthoz tartozik, amelynek van életbiztosítója, s eleve azon keresztül tervezi nyújtani a járadékszolgáltatást.

Lényegében a pénztárakéhoz hasonló elven, a biztosító egyesületeket (és szabályozásuk hiánya miatt a biztosító szövetkezeteket) is kizárni javaslom a lehetséges járadékszolgáltatók közül, vagyis azt egyedül az életbiztosító társaságoknak engedném meg⁵⁵.

Ha a szabályozó, valamilyen megfontolásból mégis engedi a magánnyugdíjpénztáraknak a járadék szolgáltatását, akkor sem javaslom, hogy azoknak szavatoló tőkéje lehessen. Ekkor a járadék szabályozását ketté kell bontani, s függővé kell tenni azt a járadékot nyújtó szervezet típusától. A pénztárak által nyújtott járadék abban a fő pontban különbözne ekkor a biztosító társaság által nyújtott járadéktól, hogy a pénztáraknál a teljes kockázatot közvetlenül az ügyfelek viselik, míg a biztosítók esetében ez tompítva van, a járadék nem csökkenhet egyik évről a másikra.

⁵⁵ Emiatt a kötelező járadék szabályozását akár a Bit.-en belül is el tudom képzelni.

Fontosnak tartom megjegyezni, hogy a magánnyugdíjpénztár kizárását a járadékszolgáltatók köréből a fentiekben alapvetően a (tényleges) tulajdonos hiányára hivatkozva javasoltam. Ez más oldalról viszont azt jelenti, hogy ha a pénztárak ebből a szempontból megváltoznak, vagyis a szabályozás megengedi, esetleg kötelezővé teszi a tényleges tulajdonosok kijelölését (mint ahogyan én magam javasolom, s később ki is fejtem), akkor a helyzet megváltozik, megszűnik az elvi akadálya a járadék nyújtásának. Igaz, ekkor már valószínűleg formálisan sem pénztárakról, hanem szakosított életbiztosítókról kell majd beszélni.

A végső szolgáltató kérdése

A végső szolgáltató kérdése a járadékkal kapcsolatosan remélhetőleg teoretikus kérdés, mindazonáltal mivel a probléma elvileg lehetséges, foglalkozni kell vele. Arról van szó, hogy jelenleg a jogszabályok szerint nincs olyan szolgáltató, akinek kötelessége lenne járadékot szolgáltatni, ez minden potenciális szolgáltató esetében saját belátásán múlik. Ilyen körülmények között viszont elvileg előfordulhat, hogy senki sem vállalja önként a járadék szolgáltatását, tehát ellehetetlenül a nyugdíjrendszer II. pillére. A szabályozónak elvileg késznek kell lennie egy ilyen probléma kezelésére.

A probléma természetesen csak akkor létezik, ha elvetjük – mint ahogyan egyébként javasolom – az egyetlen központi szolgáltató gondolatát. Akkor sem létezik, ha a fenti lehetőségek közül az állam elfogadja a „modellszolgáltató”, vagy az állami csúcskockázati viszontbiztosító gondolatát – igaz ha ezek rákényszerülnek, hogy végső szolgáltatóként működjenek, akkor eredeti koncepciójukkal szemben, végső soron központi szolgáltatóvá válnak.

A végső szolgáltató iránti igény csak akkor vetődik fel, ha a kötelező járadék szabályozása olyannyira ellentmondásos lesz, hogy a szolgáltatók önként nem mernek belevágni az üzletbe, mert az vagy beláthatatlan számukra, vagy biztosan veszteséges. Tehát – tekintve, hogy tele van az ország olyan pénzügyi szolgáltatókkal, amelyek ugranak minden új piaci lehetőségre – végső szolgáltatóra rossz, ellentmondásos szabályozás esetén van szükség. Olyankor, amikor a szabályozó ugyan a versengő szolgáltatók koncepciójából indul ki, de a szabályozás révén úgy megköti a kezüket, hogy azok inkább nem vágnak bele önként az üzletbe. Erre példa lehet, hogy meghagyják azt a jelenlegi előírást, hogy a kötelező járadék indexálása legalább az I. pillér járadékának megfelelő legyen, de hírét véve annak, hogy a potenciális szolgáltatók ennek úgy próbálnak eleget tenni, hogy a díj nagy részét a politikai kockázatra teszik félre, csökkentve a lehetséges járadékszintet, központi járadéktáblát írnak nekik elő, amely nem vet számot a politikai kockázattal. Magyarán ha a szabályozó a rossz szabályozás által keletkezett problémát (itt a járadék indexálásának alsó korláthoz kötése), egy még rosszabb szabállyal (annak megtiltása, hogy ehhez a szolgáltatók alkalmazkodni tudjanak) próbál közömbösíteni.

Mivel a jelenlegi, nem komplett járadék-szabályozásban van tendencia az önkényes szabályokra, ezért a probléma valós, ugyanakkor egyelőre abból indulok ki, hogy van esély a koherens szabályozásra, ami eliminálja a problémát, ezért

külön nem is foglalkozom vele, csak veszélyként felvetem ezt a lehetőséget.

A teljesség kedvéért meg kell említeni, hogy a végső szolgáltató kérdése még egy szempontból felvetődik: előfordulhat-e, hogy bár vannak járadékszolgáltatók, de a járadék vásárlására kötelezett egyén nem tud kivel szerződni, mert mindegyik szolgáltató elutasítja őt. Ehhez természetesen az szükséges, hogy a szolgáltatóknak legyen ilyen joga – akár úgy, hogy a törvény ezt kimondja, akár úgy, hogy nem rendelkezik erről a kérdéssel. Úgy vélem azonban, hogy a törvénynek célszerű kimondania, hogy járadék esetében – ha az ügyfél egyébként, bizonyos általános feltételeknek megfelel (betöltött bizonyos kort, magánnyugdíjpénztári tag, nyugdíjas, a tőkéje megfelelő nagyságú) – a szolgáltató nem utasíthat el egyetlen biztosítottat sem, akár megkötni akarja a járadékbiztosítást, akár egy már megkötött járadékbiztosítást akar átvinni egy másik szolgáltatóhoz. A törvény ezt annál könnyebben megteheti, mert normál esetben igazából nincs különösebb indok amellett, hogy egy biztosító bárkit is elutasítson, aki járadékot akar vásárolni, hiszen a biztosító számára rossz kockázatok a járadék esetében a legegészségesebb emberek, ami viszont más szempontból a leginkább normális helyzetet jelenti. A járadékok esetében – mint fentebb már kifejtettem – nincs is gyakorlata a kockázat-elbírálásnak, tehát az ügyfelek belépéskori szelektálásának. Természetesen az unisex járadék előírása bizonyos értelemben eltér a normál esettől, ilyenkor, pl. a nők szisztematikus elutasítása a biztosító szempontjából előnyös lenne, ezért az unisex tábla más oldalról is megköveteli, hogy az elutasítás tilalma expliciten is ki legyen mondva.

A szolgáltató nyereségének a kérdése

Kérdés, hogy a járadékszolgáltató nyereségének kell-e valamilyen korlátot szabni. A probléma azért merül fel, mert az ügyfelek számára a kötelező járadék vásárlása a törvény erejénél fogva kötelező, így célszerű lenne elkerülni, hogy a törvény pénzügyi szervezetek egy köre számára ezzel a kötelezéssel méltánytalanul nagy nyereséget garantál.

Ha feltehető, hogy a szolgáltatók között verseny van, az ügyfelek számára a piac jól átlátható, s szabadon tudnak váltani a szolgáltatók között, akkor – esetleg néhány nagyon általános szabály kivételével – a nyereség korlátozásával külön nem kell foglalkozni, mert a verseny azt úgyis megfelelő szintre szorítja le. Ebben az egész tanulmányban ebből a koncepcióból indulok ki, így úgy vélem, hogy nem kell külön korlátozás, de ez csak akkor igaz a piac és a szabályozás tényleg ilyen. Ha nem, akkor felvetődik a mesterséges korlátozás kérdése is.

Amennyiben – az itt javasoltak ellenére a pénztárak is szolgáltathatnak járadékot – számukra a nyereséget – lévén non-profit intézmények – meg kellene tiltani⁵⁶.

⁵⁶ Ez más oldalról is megvilágítja, hogy miért nem lehet a pénztáraknak szavatoló tőkéje, hiszen annak forrása alapvetően a pénztár nyeresége lehetne, ami non-profit intézményeknél fából vaskarikára készített – de ez már más kérdés.

Profitérdekelt biztosítók (biztosító társaságok) esetében a nyereségesség korlátozására elegendőnek tartom azt, hogy a járadék-tartalékon elért hozamból a biztosítónak járó részre felső korlátot állapít meg a szabályozás. Ezt a felső korlátot úgy kell megállapítani, hogy az már tartalmazza a vagyonekezelő díját is.

A lehetséges szolgáltatás minimalizálása

A szolgáltató számára fontos praktikus kérdésként merül fel, hogy vajon a szolgáltató köteles akármilyen kicsi járadékot is fizetni, vagyis nagyon kicsi tőkét is kötelező neki járadékra váltani, vagy sem? Mivel a kérdésről a jelenlegi szabályozás nem rendelkezik, ezért úgy tűnik, hogy igen, de kérdés, hogy ez jól van-e így? A szolgáltató számára nyilvánvalóan a nagyon kicsi járadék folyósítása ráfizetéses, hiszen a folyósítás költsége nagyobb lesz, mint amekkorát a járadék díjában a szolgáltató el tud számolni. A szolgáltató ezért az ilyen járadékokon elért veszteséget megpróbálja ráterhelni a többi biztosítottra, így ez a többi biztosított számára is előnytelen lesz. Végül nem biztos, hogy az érintett ügyfélnek megéri-e, hogy havonta kap egy szolgáltatótól egy olyan kicsi összeget, amellyel szinte semmit sem tud kezdeni?

A fentiek miatt indokolt lenne – gazdaságossági megfontolásokból – minimum járadéktagot megállapítani. A kérdés amúgy másként vetődik fel azoknál, akik választhatják a járadékot, s akiknek kötelező arra váltani a járadéktőkéjüket.

Az önkéntesen választható járadéknál (akik 15 évnél rövidebb magánnyugdíjpénztári tagság után mennek nyugdíjba) minden további nélkül indokolható lenne megtiltani, hogy a járadéktag egy bizonyos szint alatt legyen, tehát célszerű lenne az Mpt.-t úgy módosítani, hogy egy bizonyos szint (pl. havi 5.000 Ft – illetve a minimális gazdaságosan utalható pénzösszeg) alatt a szolgáltató visszautasíthatja az ügyfél igényét a járadékosításra.

A kötelező járadéknál az abszolút visszautasítás problematikus, viszont itt három másik megoldás szóba jöhet, akár úgy is, hogy mindhárom lehetővé teszi a jogalkotó:

1. Az ügyfél egy bizonyos havi járadékszint alatt, az emiatt túl alacsony járadéktőkét visszautalhatja az I. pillérbe, s csak az I. pillér fizet számára összevont járadékot. Az összevont járadék II. pillérre vonatkozó induló járadék-része viszont akkora lenne, amennyi a II. pillérben járna (függetlenül attól, hogy ez az I. pillér járadékának 1/3-ánál kisebb, vagy nagyobb), viszont a későbbiekben az I. pillér szabályai szerint indexálna.
2. A szolgáltató, bizonyos szintű havi járadék alatt megtagadhatja, hogy havi járadékot adjon az ügyfélnek, de az ügyfél választhat, hogy
 - a. ha ez lehetséges (vagyis a járadék fel tud nőni megfelelő szintre) az ügyfél dönthet úgy, hogy a járadék csak később induljon meg, akkor, amikor már a biztosított elég idős ahhoz, hogy az induló járadéktőkéből vásárolható járadék már elérje a minimumot (pl. havi 5.000 Ft.-ot)

b. ebben a kivételes esetben nem havi, hanem éves ütemezésben kéri a járadék kifizetését.

Természetesen ezek az alternatívák csak akkor merülhetnek fel, amikor az ügyfél egyébként már a szabályok szerint jogosult lenne járadékot vásárolni.

A túl alacsony induló díj kockázata

A szolgáltatókkal kapcsolatos egyik fontos probléma, hogy célszerű lenne elkerülni azt, hogy a szolgáltatók felelőtlenek lehessenek. A felelőtlenység leginkább abban nyilvánulhat meg, hogy egyes szolgáltatók túl alacsony díjakkal próbálják meg ügyfeleket toborozni, s végül hosszabb távon emiatt képtelenek lesznek fizetni a megfelelő járadékokat, s csődbe mennek. A probléma az, hogy a járadék jellege miatt egy ilyen hibás stratégia viszonylag hosszabb távon úzhető, s a végén az érintett ügyfelek fizetik meg ennek az árát.

A problémának nem jó kezelése lenne, ha az állam erre az esetre, a szolgáltatók befizetéseiből garanciaalapot állítana fel (a meglévő alap funkcióit bővítené), mert ez bizonyos értelemben ösztönözné is az ilyen gyakorlatot, hiszen azt a megnyugtató érzést biztosítaná az ilyen stratégiát fontolgató szolgáltató vezetőknek, hogy végső soron nem fognak kitolni az ügyféllel, ha nem jön be, amit terveztek, az állam megmenti az ügyfeleket.

Úgy vélem ugyanakkor, hogy a fentiekben kifejtett bizonyos javaslatok összességében ezt a célt is szolgálják. Érdemes ezt röviden bemutatni, hogy tudatosuljon, ha a szabályozó ezeket valamilyen oknál fogva mégsem fogadná el, akkor azok ez ellen a veszély ellen sem védenek.

A legfontosabb védelem ez ellen a kockázat ellen a kötelezően előírt halandósági táblák alkalmazása. Közvetlenül úgy tűnik, hogy a díjszámításra kell előírni ilyen táblát, de ez nem feltétlenül van így. Elég az, amit fent javasoltam, vagyis a tartalékolásra kötelező táblákat előírni, kiegészítve azzal a szabállyal, hogy a tartaléknak 100%-ban feltöltöttnek kell lenni, hiszen ez a két szabály együtt már a tartam elején korlátozza a túl alacsony díj lehetőségét.

Amennyiben a központi halandósági tábla alkalmazása nem lenne kötelező, akkor a szolgáltatókat kötelezni kellene arra, hogy a központi halandósági tábla szerinti nettó díj (induló díjtartalék), és a tőle lefele eltérő nettó díj (induló díjtartalék) különbségét a normál szavatoló-tőke felett képezzék meg. Amennyiben a szolgáltatónak nincs szavatoló tőkéje, akkor tudomásul kell venni, hogy a járadék növekedésére, de még nominális szintjének a tartására sem lehet semmiféle előírást tenni, s ebben az esetben minden kockázatot közvetlenül az ügyfél visel, a túl alacsony induló díj esetében pl. azt, hogy esetleg többször is csökkenni fog tartam közben a járadéka.

Ha a halandósági tábla rögzített, akkor a technikai kamatláb emelésével lehet a díjat csökkenteni. A technikai kamatláb emelése akkor vezet problémához, ha a szabályozó – a fent kifejtett javaslatokkal ellentétben – minimum előírást ad az indexálásra, magasabb technikai kamatlábbal ugyanis ezt nehezebb elérni. A technikai kamatláb emelése – ha nem társul alapos tájékoz-

tatással – alkalmas az ügyfelek megtévesztésére, ugyanis nem biztos, hogy tudatosodik bennük, hogy ez a későbbiekben a járadék várható alacsonyabb növekedésével jár majd. Ha viszont különböző technikai kamatlábak lehetségesek, s jó az ügyfelek tájékoztatása erről, akkor ez az ügyfelek szelekciójához vezet, hiszen a várhatóan alacsonyabb élettartamú biztosítottak a magasabb technikai kamatlábú szolgáltatót, a magasabb várható élettartamúak az alacsonyabb technikai kamatlábú szolgáltatót választják, ami felborítja a kalkulációjukat. Összességében ezek miatt célszerű az egységes technikai kamatláb előírása. Ebből a szempontból nem az a fontos, hogy az egységes kamatláb 0%, vagy annál nagyobb, lényeg az, hogy ettől a szolgáltatók ne térhessenek el. (Természetesen a magam részéről továbbra is fenntartom, hogy az egységes kamatláb 0% legyen!)

A járadék feltételei, az ügyfelek járadékkal kapcsolatos opciói

Az, hogy a kötelező járadék az aktuáriusi korrektség elvei alapján számított, kötelezően megkötendő, felhalmozott tőkén alapuló járadék, az I. pillér járadékához képest, amit kiegészíteni rendeltetett, nagyobb rugalmasságot tesz lehetővé, s ezzel a nagyobb rugalmassággal a szabályozás során célszerű is élni. Ezzel egyrészt vonzóbbá lehet tenni az ügyfelek számára az egész II. pillért, másrészt viszont így modellként szolgálhat az I. pillér továbbfejlesztésére (pl. annak NDC alapú reformja esetén).

Paradox módon az alábbiakban nem ott javasolok rugalmasságot, ahol a kötelező járadék kezdeti (jelenleg érvényes, de általam gyökeresen megváltoztatni javasolt) szabályozása tette ezt (a technikai kamatláb tág határok közötti választhatósága, a különböző típusú járadékok közötti választási lehetőség, öröklés), hanem egészen máshol, sőt a jelenleg érvényes, előbb idézett választási lehetőségeket radikálisan csökkenteni javasolom – mint ez a fentiek alapján már világossá vált.

A főbb rugalmasságok, amit – szerintem - be lehet vinni a kötelező járadék rendszerébe:

- a járadék megindulásának megválasztása
- a járadék időleges felfüggesztésének és újraindításának a lehetősége
- a túl alacsony járadéktőke kiegészítésének lehetősége
- a szolgáltatók közti váltás (hordozhatóság) lehetősége

Az alábbiakban ezekkel, illetve a járadék más fontos feltételeivel, mint a korhatár, öröklés, stb. foglalkozom.

A járadék feltételei, korhatár, illetve a járadék megindulása, egyszeri befizetés

A járadékkal kapcsolatosan mindenekelőtt javaslom leszögezni, hogy az havi járadék (nincs 13., 14., stb. havi járadék) – kivéve, amikor az alábbiak szerint a gyakoriság éves. Célszerűnek tartom megállapítani a járadéktagok

esedékességének az idejét is, mondjuk a naptári hónap első munkanapjában.

Technikai részletkérdésnek tűnik, de – költségtakarékosság okán – meg lehetne engedni a szolgáltatónak, hogy előírja, hogy csak számlára teljesít, postai úton nem⁵⁷.

Szintén magától értetődőnek tűnik, de jó leszögezni: a biztosító – ha egyébként szolgáltat kötelező járadékot - nem utasíthat el egyetlen biztosítottat sem, aki nála akar kötni, vagy hozzá akarja átvinni megindult járadékát. Kivételt jelent, ha a biztosító bejelentette, hogy nem köt új üzleteket, s meglévő állományát kezeli csak kifutásig. Ekkor átlépőt sem kötelező fogadnia, viszont tőle lehetnek átlépők.

A kötelező járadékra jogosultság fontosabb feltételeit az alábbiak szerint javaslom szabályozni:

- 2013. január 1.-től az kaphat kötelező járadékot (magát a járadékot nevezve így, nem a szolgáltatóját!), aki magánnyugdíjpénztári tag (volt a járadék megindulásáig – utána már nem számít annak!), s eleget tesz a járadék megindulásával kapcsolatos alábbi feltételeknek⁵⁸
- A járadék akkor indulhat meg, ha:
 - o A tag nyugdíjba vonult, és egyébként szeretné, ha megindulna a járadék⁵⁹. A tag a nyugdíjba vonulás után bármikor indíthatja a járadékot.
 - o elegendő tőkéje gyűlt össze, vagyis az elegendő egy előre meghatározott minimális induló szintű járadékra

⁵⁷ Ugyanakkor ezt célszerűbb lenne tágabb összefüggésbe helyezni, vagyis az államnak azt kellene megszervezni, hogy az I. pillér járadéka is számlára érkezzon, de a nyugdíjasok számára elérhető legyen egy olcsó díjű számla, hogy ezt ne éljék meg teherként, s a pénzügyi szolgáltatók se tudják ezt a nyugdíjasok számára előnytelenül kihasználni. Ugyanakkor – mint mással kifejttem – a számlás átutalással elveszik a postás kézbesítés azon előnye, hogy nagy eséllyel értesül időben az ONYF a biztosított haláláról.

⁵⁸ Vagyis a 15 éves várakozási időt – 2013-tól - eltörölni javaslom, s a megfelelő tőkenagyság feltételével helyettesíteném. 2012 végéig pedig – mint alább látszik majd – nem nyújtanék semmifajta garanciát arra, hogy valaki tud járadékot vásárolni, de ha tud, akkor ezt megteheti.

⁵⁹ Vagyis az I. pillér járadékához nem egy-az-egyben kötöm a II. pillér járadékát, hanem csak féloldalasan: előbb nem indulhat meg annál, de később igen, ha az ügyfél így dönt, illetve ha – mivel a járadék megindulásának többi feltétele nem teljesül – nem dönthet másképp. Elvileg lehetne a II. pillér járadékát teljesen is függetlenné tenni az I. pillértől, vagyis – ha az ügyfélnek van elég tőkéje – előbb is megindulhat, mint, hogy nyugdíjba megy. Ez egy lehetőség, amivel akár élhet is a szabályozó. Ami miatt jómagamban elvettem az az, hogy a kötelező járadék kiegészítő jellegű nyugdíjvédelem, s ha nincs mit kiegészíteni (nem ment még nyugdíjba), akkor önmagában nem áll meg, viszont a másik rész (az I. pillér járadéka) igen. Ha a szabályozó mégis úgy döntene, hogy a kötelező járadék előbb is megindulhat, mint ahogy nyugdíjba vonulna a tag (pl. mert már csak részmunkaidőben dolgozik, s a járadék a csökkent munkajövedelmét egészíti ki), akkor célszerű megállapítani egy minimális kort is – pl. 50 évet, ami előtt nem kérhet járadékot, elegendő tőke esetén sem.

- Ha nyugdíjba vonuláskor a tag tőkéje nem elegendő egy előre meghatározott minimális szintű induló járadékra, akkor a tag választhat a következő lehetőségek közül
- o Egyszeri befizetéssel a megfelelő szintűvé, vagy magasabbá (legfeljebb az alábbi, maximális szintűvé) egészítheti ki a tőkéjét.
- o Vár, hogy a tőkéje tovább növekedjen, s később elegendő legyen a minimális szintű induló járadékra. Várakozás közben bármikor megfontolhatja magát és akkor is választhatja az alábbi két lehetőséget
- o Kéri, hogy tőkéjét utalják vissza az I. pillérbe, s a belőle vásárolható járadékot adják hozzá az I. pillérből kapott járadékhoz
- o Kéri, hogy a járadék havi helyett, éves gyakoriságú legyen, ahol meghatározhatja, hogy az éven belül melyik hónapban kapja ezt a járadékot.
- Az egyszeri befizetés lehetősége a járadék indulásakor nem csak a minimális alatti, hanem a maximális el nem érő szintű járadék esetén is fennáll, a maximális szintig.⁶⁰
- Ha a magánnyugdíjpénztárban összegyűlt tőke akkora, hogy a belőle vásárolható járadék meghalad egy bizonyos maximális szintet, akkor csak eddig a szintig lehet belőle járadékot vásárolni, a tőke többi részét a tag egy összegben megkapja

A járadék felfüggesztése, újraindítása

Ha a megindult járadék nem éri el a maximális lehetséges szintet⁶¹, akkor annak folyósítását – az ügyfél kérésére - bármikor fel lehet függeszteni. A felfüggesztés maximum addig folytatódhat (illetve történhet meg újra), amíg a járadék a maximális lehetséges szintet el nem éri – ha az ügyfél addig nem indította volna újra a járadékot, az automatikusan újraindul. Az automatikus újraindítás, illetve a járadékmaximum elérése után többé már nem függeszthető fel, de a járadékmaximum alatt bármikor újra felfüggeszthető és újra indítható. A felfüggesztett járadék – a maximum elérése előtt – bármikor újraindítható.

⁶⁰ Fontos megjegyezni, hogy az egyszeri befizetést csak akkor engedem megengedni, ha van maximális szintű járadék, ha nincs, akkor veszélyes, mert antiszelektív hatású, hiszen főleg a várhatóan magas élettartamú biztosítottak fognak ezzel a lehetőséggel élni. Az is fontosnak tartom, hogy erre csak a járadékra váltáskor, s ne korábban kerüljön sor, ugyanis az I. és II. pillér között a tőkegyűjtési szakaszban megengedett pénzmozgások (rokkantság esetén) nehezé teszik annak elkülönítését, hogy mit fizetett be ide önként az ügyfél, s mit a törvény erejénél fogva. Emiatt valójában nem vagyok híve a 8% önkéntes 10%-ra való kiegészítésének sem, az egyéb pénzeit az ügyfél más megtakarítási formákban – pl. önkéntes nyugdíjpénztárban – gyűjtse.

⁶¹ Azért kötöm ehhez a felfüggesztést, mert különben ki lehetne játszani a maximális szintet ezzel a módszerrel – bár valószínűleg nem ez a kijátszás lenne a célja annak, aki ezt tenné.

Felfüggesztés alatt az ügyfél tartaléka továbbra is járadék-tartalékként viselkedik⁶² (ezért nem is örökölhető!), azzal a különbséggel, hogy a rendszeres járadéktagok ilyenkor növelik (nem csökkentik) a tartalékot – mintha az ügyfél azt megkapná, s közvetlenül befizetné a járadék-tartalékba.⁶³ Emiatt minden hónapban emelkedik is ez a járadéktag, ami aztán újra ott is marad a tartalékban. A járadéktag minden hónapban olyan mértékben emelkedik, ahogyan az a havi járadéktag aránylik a járadék díjtartalékhoz.⁶⁴

Felfüggesztés alatti halál esetén, garanciaidő nélküli járadék esetén ugyanaz történik, mintha nem lenne felfüggesztve a járadék, vagyis az egyszemélyes járadék kifizetés nélkül megszűnik, a kétszemélyes járadék egyszemélyessé válik, de a felfüggesztés megmarad. Elöl garanciaidős járadék (ha van egyáltalán ilyen) esetében, garanciaidő alatt a garanciaidő további részére megindul a járadék, garanciaidőn túl pedig megszűnik, hátul garanciaidős járadék esetén pedig (ha van egyáltalán ilyen) szintén megindul a járadék a garanciaidő tartamára.⁶⁵ A járadékot a hátul garanciaidő tartama alatt már nem lehet felfüggeszteni.

Kérdésként merül fel, hogy már megindult (illetve akár éppen felfüggesztett) járadék esetében is lehet-e egyszeri befizetést teljesíteni (természetesen ekkor is csak a maximum szintig)? Szerintem ezt elvileg meg lehet engedni, ugyanakkor az ilyen tartam közbeni befizetést annyiban különbözően kezelném a járadék megindulásakor tett egyszeri befizetéssel, hogy járadékra való átváltásakor nem a díjtáblát, hanem a tartalékolásnál használt differenciált táblát használnék, hogy elkerüljük a szolgáltatónál az e miatti nyereséget vagy veszteséget.

A szolgáltatók közti váltás (hordozhatóság)

Hagyományos, önkéntes alapon kötött életbiztosítások esetében a biztosítás tartama alatti szolgáltató-váltás gondolata fel sem vetődik, maximum úgy, hogy

⁶² Tehát pl. nem alakul át egyszerű kamatozó instrumentummá, mint ami volt a járadék-vásárlás előtt a magánnyugdíjpénztárban.

⁶³ Csak érdekességként: lehetne azt a szabályozást is választani, hogy a felfüggesztett járadéktagok külön számlán gyűlnek az ügyfélnek, amit az később egyben fel is vehetne. Én ezt a biztosító számára nehezen tervezhető likviditás miatt inkább elvetném, hiszen ez azt jelentené, hogy a tervezhető járadék-kifizetések közé egy bizonytalan időpontú kifizetést is beteszünk.

⁶⁴ Ez másképp azt jelenti, hogy a járadéktag emelkedését (ami technikailag egy új, az emelkedés mértékének megfelelő járadék vásárlását jelenti az előző járadéktagon, mint díjon) nem az előírt unisex díjtábla alapján számolja ki a szolgáltató – mint azt a járadék indulásakor tette –, hanem a tartalékoláshoz használt differenciált halandósági táblával (vagyis ügyfélkörönként különbözővel). Ezzel a módszerrel el lehet kerülni, hogy a járadék felfüggesztése miatt a szolgáltatónak vesztesége, vagy nyeresége keletkezzen a díjszámításhoz és a tartalékoláshoz használt különböző halandósági táblák miatt.

⁶⁵ Ebből látszik, hogy az elől garanciaidő alatt felfüggeszteni a járadékot veszteséget okozhat a biztosítottnak, de a felfüggesztés ütközik is a garanciaidő koncepciójával (egyik esetben az ügyfél korai halálra számít, a másik esetben távolira).

az ügyfél az egyik biztosítónál lévő szerződését (nagy veszteséggel) felmondja, s egy másiknál köt egy másik szerződést (újabb nagy kezdeti költségekkel). A díjtartalékkal való elszámolás, illetve ennek mozgatása az, ami – szemben a nem életbiztosításokkal általában, pl. a kötelező gépjármű felelősségbiztosítással – nehezé teszi a szolgáltatók közti váltást. Ez maga főleg abból adódik, hogy az egyes életbiztosítások fontos részletei (használt technikai kamatláb, halandósági tábla, a szolgáltatások pontos definíciója) szolgáltatóról szolgáltatóra nagymértékben különböznek, a biztosítónak nem érdekük ezeket egységesíteni, a központi szabályozó pedig, általában nem érez elegendő indokot amellett (annál inkább sokat ellene), hogy ezt az egységesítést megtegye. A kötelező járadék esetében azonban a szolgáltatás és a paraméterek (technikai kamatláb, halandósági tábla) egységesítése mellett, a szolgáltatók közti váltás lehetővé tételén felül is elegendő érv szól, ezzel az egységesítéssel viszont a szolgáltatók közti váltás is lehetővé válik, amivel célszerű élni.

A már megindult járadék esetében a szolgáltatók közti váltás lehetővé tétele mellett elsősorban az szól, hogy a szolgáltató ne csak megkötéskor versenyezzen az ügyfeleiért, hanem a már megszerzett ügyfeleit is próbálja meg megtartani, vagyis próbáljon meg minél jobb hozamot biztosítani részére. Más oldalról viszont ez a lehetőség egy erős eszközt ad az ügyfelek kezébe, ha időközben kiderülne, hogy nem megfelelő szolgáltatót tüntetett ki bizalmával.

Mint mondtam, a szolgáltató váltás akkor lehetséges, ha a járadék feltételei egységesek (lényegében nincs az a sok választási lehetőség a garanciaidős és nem garanciaidős járadékok között), a kamatláb és a (tartalékolásnál) használt halandósági táblák⁶⁶ rögzítettek. Mivel magát a szolgáltató váltást, mint lehetőséget nagyon pozitívnak tartom, ezért úgy is lehet fogalmazni, hogy ez egy újabb érv a fenti paraméterek rögzítése mellett. Másképp, ha valaki a rögzítés ellen érvel, akkor figyelembe kell vennie, hogy ezzel ezt a váltást is lehetetlené, vagy legalábbis nagyon nehezé teszi.

Ugyan amellett vagyok, hogy a megindult járadék viszonylag szabadon hordozható legyen a szolgáltatók között, de azért praktikus okokból ezt bizonyos mértékig korlátozni, illetve szabályozni kell. Úgy gondolom, hogy elegendő azt megengedni, hogy a biztosított maximum évente egyszer váltsa biztosítót. Ha a szabályozás a BEK járadékot írja elő, akkor nem fontos szabályozni, hogy ez pontosan mikor legyen az év során, ha viszont a hagyományos járadékot, akkor célszerű lehet azt közvetlenül a többlethozam visszaosztása utánra időzíteni, hogy ne legyen gond az arra az évre még járó, de még ki nem osztott többlethozam elszámolásával, mikor az ügyfél elhagyja a régi szolgáltatóját.

Amikor az ügyfél elhagyja az egyik szolgáltatót, akkor a díjtartalékát (amely a központilag előírt differenciált halandósági tábla szerint van kalkulálva), viszi magával a másik szolgáltatóhoz, ahol ugyanolyan típusú, és összegű járadékot kap, mint az előző szolgáltatónál. A tartalékoláshoz előírt központi tábla

⁶⁶ Lehetnek differenciáltak, de egyértelmű legyen, hogy melyik biztosítottra melyik tábla – pl. diplomás nők – vonatkozik.

és egységes technikai kamatláb miatt ez egyértelmű – ebből is látszik, hogy a tartalékoláshoz a központi tábla előírása létfontosságú, ha engedni akarjuk a tartam közbeni szolgáltató-váltást. Ez nem azt jelenti, hogy egyetlen tábla lehet csak, de azt igen, hogy ha többféle tábla van (többféle kockázati csoport szerint), akkor minden szolgáltatónál csak ugyanazok a csoportok lehetnek, vagyis az ügyfelek differenciálását is központilag kell előírni (ahogyan fent egyébként javasoltam is). A technikai kamatláb rögzítése is fontos, mert különben különböző technikai kamatlábat alkalmazó szolgáltatók között ugyanahhoz a tőkéhez nem ugyanolyan szolgáltatás tartozik. Ugyanakkor elvileg elképzelhető szolgáltató-váltás különböző technikai kamatlábat alkalmazó szolgáltató között is, de a járadékok változása miatt ez bonyolultabb mechanizmust igényel, mint ha rögzítve lenne a kamatláb (mint ahogyan egyébként más okokból is ezt javasolom). A halandósági táblák esetében ilyen engedékenység már szinte lehetetlenné tenné a szolgáltatók közötti váltást.

Mivel a tartalék felszabadítása annál a szolgáltatónál, amelyet az ügyfél elhagy, problémát okozhat (hiszen az be van fektetve), ezért fontos előírás, hogy a váltás szándékát az ügyfélnek több hónappal előbb be kell jelentenie, hogy a biztosító tervezni tudja ezt a kifizetést is. Ugyanakkor nem szükséges, hogy a tartalékot a biztosítók egymás közben készpénzben adják át. Először is, minden további nélkül klíringelhetnek, tehát az ide-oda mozgó ügyfelek tartalékát beszámíthatják, s csak a különbséget mozgatják. Ebből a szempontból célszerű, ha a váltás egy naptári időszakban történhet csak az egész szektorban. Másodsor: a biztosítók megállapodhatnak abban is, hogy ha a tartalék fedezete tőzsdei befektetés, akkor ezt közvetlenül adják át egymásnak a tartalék fejében (hiszen ezeknek egyértelmű napi árfolyamuk van).

Váltás a különböző típusú járadékok között

Ha a szabályozó elfogadja azt a fenti javaslatomat, hogy csak kétféle típusú járadék legyen, a garanciaidő nélküli egyszemélyes, és a garanciaidő nélküli kétszemélyes járadék, s legyen rögzítve, hogy mely ügyfelek, melyiket vehetik, akkor gyakorlatilag nincs probléma a járadéktípusok váltásával kapcsolatosan. A különböző típusú járadékok közötti váltás ekkor lényegében csak házasságkötéskor, váláskor, illetve a már nyugdíjas házastárs házastársának nyugdíjba vonulásakor merül fel e két járadék közötti kötelező váltásként.

Amennyiben a szabályozó meghagyja a jelenlegi helyzetet, s az ügyfél nagyon sokféle járadék között szabadon választhat, akkor felmerül a kérdés, amiben a szabályozónak állást kell foglalnia: tartam közben az ügyfél megváltoztathatja-e a járadék típusát, vagy sem, például feladhatja-e a garanciaidejét, vagy vehet fel ilyet újjól, stb.. Mivel nem javasolom, hogy legyen sokféle járadék, nem akarok állást foglalni ebbe a kérdésben, de felhívnam a figyelmet, hogy már a járadékok közötti kezdeti választási lehetőség is komoly antiszelektációt okoz, a tartam közbeni választási lehetőség ezt csak fokozza.

Bár szakértők számára egyértelmű, azért fontosnak tartom leszögezni, hogy megindult járadék esetében semmiféle öröklésnek nincs helye – kivéve természetesen a kétszemélyes járadék, illetve a halandósági puffer esetét. A kétszemélyes járadék esetében a járadék folytatódása az egyik biztosított halála után persze elvileg nem öröklés. Ha viszont a szabályozó elfogadja azt a javaslatot, hogy pufferként egy feltételes haláleseti szolgáltatást is illesszenek be a járadékba, akkor arra kell valami öröklési szabályt mondani – ami persze a biztosítási jog szerint nem öröklés, hanem kedvezményezettség. Legegyszerűbb, ha a kedvezményezettet a biztosított szabadon megállapíthatja, megváltoztathatja, de lehetséges, hogy – a biztosított rendelkezésének hiányában – célszerű valamilyen alapértelmezést is adni erre. Lehet ez pl. a legközelebbi hozzátartozó, vagy az, hogy ezt a biztosított temetkezési költségeire kell fordítani.

Megjegyezném még, hogy mivel – a fentiek alapján – a felfüggesztett járadék is járadékként funkcionál a felfüggesztés alatt, ezért az sem örökölhető!

Az örökléssel kapcsolatosan számot kell vetni azzal, hogy a magánnyugdíjpénztár fontos vonzereje volt ez a tulajdonság. Magát a garanciaidő lehetőségét is, mint választható opciót a járadékos szakaszban, azért találták ki, hogy az örökölhetőség ne egyik napról a másikra szűnjön meg. Az örökölhetőséggel kapcsolatban – a fentiekre tekintettel – az alábbi megjegyzéseket lehet tenni:

- A fentiekben az antiszelekcio kiküszöbölése érdekében a garanciaidő eltörlését javasoltam. Fontos megjegyezni, hogy az antiszelekcio problémáját magát nem csak a garanciaidő eltörlése, hanem annak standardizálása (a garanciaidő pl. 5 év, nem több és nem kevesebb), és kötelezővé tétele is megoldja. Én magam azért vagyok az eltörlés mellett, mert általában nem látom a dolog funkcióját.
- Ha javaslatom szerint eltörlik a garanciaidőt, azért az örökölhetőség sok vonatkozásban megmarad az én javaslatom szerint, amelyek szerintem kiváltják azt. 3 tényezőt említenék itt: 1. javaslatom szerint el lehet halasztani a járadék megindulását a nyugdíjbamenetel utánra bármikorra – s addig örökölhető marad a megtakarítás teljes egészében. A biztosított tehát ezzel „be tudja löni”, hogy meddig akarja, hogy örökölhető maradjon a megtakarítása. 2. a puffer bevezetése és öröklése is egyfajta általános hátul garanciaidőt jelent, tehát a garanciaidő – igaz feltételesen – megmarad és általános. 3 a járadék maximalizálása is funkcionálisan öröklési opció, hiszen a maximumon felüli megtakarítás felvehető és így örökölhető. Igaz ez csak a kiemelkedő megtakarítókra vonatkozik.
- A garanciaidő problémája a számla örökölhetősége miatt van. Az összhangot a tőkegyűjtési és a járadékos szakasz öröklési szabályai között ugyanakkor nem csak a garanciaidő bevezetésével, hanem a tőkegyűjtési szakasz öröklési szabályainak megváltoztatásával is el lehet érni, és a szabályozónak érdemes átgondolnia ezt a lehetőséget. Ezzel alább még foglalkozom.

Értesülés a biztosított haláláról

Az életjáradékot a biztosító havonta automatikusan folyósítja, de az csak a biztosított élete végéig (esetleg, ha a szabályozás engedi a garanciaidős járadékot: ez után a garanciaidő végéig) jár. Mivel a biztosító nem automatikusan értesül róla, hogy a biztosított meghalt, ezért minden további nélkül elképzelhető, hogy folytatja a járadék folyósítását a jogosultság megszűnése után is. Ez különösen akkor fordulhat elő, ha a járadékot nem a postás viszi ki, hanem számlára érkezik. Emiatt két dolog fontos:

1. a törvény szögezze le, hogy az ilyen túlfizetés a biztosítónak visszajár
2. el kellene kerülni ezeket a túlfizetéseket, tehát biztosítani, hogy a szolgáltató minél előbb tudomást szerezzen a biztosított haláláról.

Erre az utóbbira a következőbb főbb módszerek lehetségesek:

- A biztosító rendszeresen (pl. évente) Életbenléti nyilatkozat kitöltését kéri az ügyféltől, ennek hiányában felfüggeszti a járadék folyósítását
- A biztosító számlára történő fizetés helyett postai fizetést határoz meg, mint olyat, ami ugyan drágább, de nagyobb valószínűséggel kap visszajelzést a biztosított haláláról.
- A biztosító együttműködik az ONYF-el a járadékok kifizetésében, s az ONYF-től kap információt a biztosított haláláról

Ha a járadékba bele van építve a fentebb általam javasolt feltételes haláleseti szolgáltatás, akkor annak igénybe vétele egyben ösztönzést is jelent a hozzátartozóknak a haláleset bejelentésére is. Ebből a szempontból az – egyébként általam nem javasolt - választható hátul garanciaidős szolgáltatás is hasonlóan viselkedik, illetve bizonyos mértékig mérsékli a problémát (hiszen a túlfizetést be lehet számítani a garanciaidő szolgáltatásába), de nem szünteti meg azt.

Egyszemélyes és kétszemélyes járadékok

A fenti szabályok alapvetően az egyszemélyes járadék sajátosságait figyelembe véve lettek megfogalmazva. A legtöbb szabály minden további nélkül alkalmazható kétszemélyes járadéokra is, de néhány esetben pontosításra van szükség. Az alábbiakban ezt próbálom meg megtenni. Figyelemmel kell lenni arra is, hogy – fenti javaslataim szerint kötelező járadék csak kétféle lehet, és az ügyfelek nem választhatnak közöttük, adott, hogy ki kap egyszemélyes, és ki kétszemélyes járadékot. A fontosabb eltérések a kettő között:

- Először is, fontos megjegyezni, hogy a kétszemélyes járadék kötelezése esetén a magánnyugdíjpénztárnak számon kell tartania a biztosított családi állapotát és annak változását, s azt is, hogy a házastárs magánnyugdíjpénztári tag-e, és ha igen, hol. A tagnak csak akkor kötelező kétszemélyes kötelező járadékot vásárolnia, ha a házastárs is magánnyugdíjpénztári tag, egyébként ő is egyszemélyes járadékot vásárol.
- Nem csak a magánnyugdíjpénztárnak, hanem a járadékot szolgáltató biztosítónak is nyilván kell tartania a biztosított családi állapotát, illetve ennek változását, s azt, hogy a házastárs magánnyugdíjpénztári tag, illetve kötelező járadékos-e.

- A kétszemélyes járadékhoz, legkésőbb a házaspár másodikként nyugdíjba menő tagjának nyugdíjba menetelég egy szolgáltatóhoz kell vinniük a nyugdíjszámláikat! Ha az elsőként nyugdíjba vonult házastársnak már megindult a járadéka, akkor a második járadékos csatlakozásakor ő csak ahhoz a szolgáltatóhoz viheti a számláját, amelyik az első biztosított járadékát folyósítja, s csak a váltásra megengedett időpontban válhatnak – ha akarnak – de akkor közös elhatározással.
- A kétszemélyes járadék esetében is a biztosítottak megválaszthatják a járadék indulását, csak itt járadéknak két fázisa lehet (kivéve azt a ritka esetet, amikor a házaspár egyszerre megy nyugdíjba, vagy azt a kevésbé ritka esetet, amikor csak akkor kérik a járadék megindulását, amikor már mindketten nyugdíjban vannak). Ez a két fázis: 1. még csak az egyik házsfél megtakarítása alapján indult meg a kétszemélyes járadék, 2. már mindkét házastárs megtakarítása járadékra lett váltva. Ez alapján a következő lehetőségek vannak: 1. mikor még csak az egyik fél ment nyugdíjba, akkor ő eldöntheti, hogy kéri-e a saját tőkéje alapján a járadék megindulását, vagy sem. 2. ha az egyik fél nyugdíjban van, és megindult neki a járadék, s a másik fél is nyugdíjba vonult. Ekkor a 2. fél nem választhat, egyesítenie kell a számláját az első félével, s együttes kétszemélyes járadékot kell kapniuk. 3. A második fél úgy vonul nyugdíjba, hogy az első nyugdíjba vonult fél még nem kérte a járadék megindítását. Ekkor bármelyikük kérheti, hogy induljon meg a járadék, a másikkal nem kell hozzájárulnia.
- A minimális szintű járadék kétszemélyes esetben – amikor az még csak az egyik biztosított tőkéje után állapították meg – indokolt, hogy kisebb legyen az egyszemélyes minimumnál, hiszen szintje emelkedni fog a másik biztosított tőkéjének hozzáadásával. Hogy a szabályok konzisztensek legyenek, lehet azt mondani, hogy a minimumot itt az határozza meg, hogy ha a biztosított tőkéjéből egyszemélyes járadékot vásárolna, akkor annak el kellene érnie az egyszemélyes minimumot. Ha már két személy van nyugdíjban, akkor a minimumnak annyinak kell lennie, hogy az egyik biztosított halála után fizetendő egyszemélyes járadék érje el az egyszemélyes minimumot.⁶⁷ Ha nem elegendő a tőke erre a minimumra, akkor a biztosítottak ugyanazok közt a lehetőségek között választhatnak, mint az egyszemélyes járadék esetében, azzal a különbséggel, hogy ha a tőkének az I. pillérbe való visszautalását választják, akkor ezt a házastársak csak úgy tehetik, hogy mindketten ezt választja, tehát kettőjük közös nyilatkozatára van szükség.
- A maximális szintű járadék az egyszemélyes maximum kétszerese⁶⁸

⁶⁷ Vagyis ha ez mondjuk a kétszemélyes járadék 70%-a, akkor a kétszemélyes minimum az egyszemélyes $1/0,7 = 1,43$ -szerese.

⁶⁸ Vagy ugyanúgy számítjuk ki, mint a minimumot, vagyis a fenti példát alapul véve, itt is a maximális egyszemélyes járadék 1,43-szerese. Ezáltal mikor egyszemélyessé válik a járadék, akkor ugyanaz a maximum vonatkozik rá, mint az egyszemélyes járadékokra.

- akár még csak az egyik személy van nyugdíjban, akár már mind a kettő. Ha a második házastárs nyugdíjba vonulása után a maximum elérése miatt megkapja a tőkéje egy részét egy összegben, akkor azt meg kell osztania a korábban nyugdíjba ment házastárssal.
- A kétszemélyes járadék felfüggesztését is lehet kérni, de csak akkor, ha mindkét járadékos kéri azt. Újrarendítéshoz elég az egyik fél kérése, de a másiknak is tudnia kell a kérésről.
- A felfüggesztett kétszemélyes járadék az egyik biztosított halála után akkor marad felfüggesztett, ha az így egyszemélyessé vált járadék nem éri el a maximumot. Ha igen, akkor automatikusan újraindul.
- A szolgáltató-váltáshoz is mind a két biztosított beleegyezése kell, ha már mindketten nyugdíjban vannak, s elég a már nyugdíjban lévőé, ha a másik fél még nincs nyugdíjban.
- Ha a szolgáltató alkalmaz életbenléti nyilatkozatot, akkor Kétszemélyes járadék esetében logikus lenne, ha a biztosítottak arról is nyilatkoznának, hogy a másik fél is életben van (hiszen kedvezőbb az életben maradt félnek a teljes járadékot kapnia, mint a csökkentettet)
- A halandósági puffert a kétszemélyes járadéknál célszerű úgy megkomponálni, hogy mindkét halálkor van haláleseti kifizetés. Első halálkor a kedvezményezett egyértelműen a másik fél, második halálra mindketten jelölhetnek kedvezményezettet (hiszen nem lehet tudni ki lesz az első).

Az I. pillérrel való kapcsolat problémái

A fentiekben általában úgy érveltem, hogy (pl. a II. pillér járadékának az I. pillér indexálásától való függése kérdésében) a két pillér szolgáltatása között a közvetlen kapcsolatokat meg kell szüntetni, mivel az eltérő működési logika miatt ezek nehezen, nagy költséggel teljesíthetőek, ha teljesíthetőek egyáltalán. Az alábbiakban ezt az érvelést kiterjesztem azokra a további területekre, ahol a szabályozás ilyen kapcsolatot feltételez.

Az I. pillérben speciális kezelésű csoportok

Számot kell vetni azzal, hogy jelenleg vannak bizonyos nem tisztázott kérdések az I. és II. pillér kapcsolatában, amelyről a törvény nem rendelkezik. Ugyanakkor ezeket a kérdéseket rendezni kell. A legfontosabb ilyen az, hogy hogyan kezeljük az I. és II. pillér közötti inkonzisztenciát abban a tekintetben, hogy a II. pillér javarészt nem tudja megadni azokat a kedvezményeket, amelyeket korábban bizonyos csoportoknak megadtak?

Jelenleg az I. pillérben bizonyos foglalkozási ágakra (pl. hivatásos fegyveresek, bányászok, *táncművészek stb.*) kedvezményeket adnak, s az ő II. pillérbeli nyugdíjukra az 1997. évi 82. Tv. (Mpt.) 4.§ (2) b) az alábbiakat mondja:

„(2) E törvény alkalmazásában:

a) társadalombiztosítási nyugdíj: amit a Tny. társadalombiztosítási

nyugellátásként megjelöl,

b) nyugdíjkorhatár:

1. az az életkor, melyet a Tny. az öregségi nyugdíjra való jogosultság feltételeként meghatároz,

2. a nyugdíjkorhatár betöltésével esik egy tekintet alá az az időpont, amelytől a pénztártag társadalombiztosítási nyugellátásban, így öregségi nyugdíjban (ideértve a korengedményes nyugdíjat, előnyugdíjat, bányásznyugdíjat, egyes művészeti tevékenységet folytatók öregségi nyugdíját, ideértve a Magyar Alkotóművészeti Közalapítvány által nyújtott öregségi nyugdíjat is, valamint a szolgálati nyugdíjat), a rokkantsági és baleseti rokkantsági nyugdíjban (ideértve a Magyar Alkotóművészeti Közalapítvány által nyújtott rendszeres rokkantsági segélyt is), továbbá növelt összegű öregségi és munkaképtelenségi járadékban részesül, ...”

j) nyugdíjszolgáltatás: a nyugdíjkorhatár elérésekor, vagy a *pénztártag kérése alapján a nyugdíjkorhatár elérése után*, ... folyósított nyugdíjjáradék, ...”

Elég logikus viszont, hogy ezek a magán-nyugdíjpénztári tagok esetében, akik (függetlenül attól, hogy önkéntes belépés révén, avagy a törvény előírásából eredően váltak taggá!!) a megfelelő járadékszintet emiatt a kordedvezmény miatt, a nyugdíjba vonulástól kezdve nem lehet elérni. Viszont az is látható, hogy a pénztártag dönthet úgy, hogy a járadékot a nyugdíjkorhatár után indítja meg.

Javasolom, hogy a törvény mondja ki expliciten, hogy ebből a szempontból sincs semmi köze egymáshoz a két pillérnek. Ekkor például – ha maradnak a magánnyugdíjpénztári rendszerben - aktívan ajánlják az érintetteknek, hogy később indítsák meg a kötelező járadékot. Ezzel természetesen a problémát csak a kötelező járadék szempontjából oldottuk meg, az érintet biztosítottak szempontjából nem. Erre a következő lehetőségek adódnak, amiből a szabályozó választhat:

1. Felülvizsgálják, és nagyrészt eltörlik ezeket az I. pillérben megadott kedvezményeket, amelyeket egy előző rendszerből örököltünk, s annak a rendszernek a politikáját tükrözik. A felülvizsgálatnál arra kellene figyelemmel lenni, hogy tisztán kockázati szempontból milyen kedvezmény indokolt, és milyen nem, illetve, hogy a kedvezményt a nyugdíjrendszer adja-e, vagy pedig az állam más formában, például átképzési támogatással, stb. Amennyiben az I. pillérben marad valamilyen kedvezmény a felülvizsgálat után, akkor a következő megoldás valamelyikét is alkalmazni kell.
2. Amennyiben politikailag nem vállalható sem a kedvezmények felülvizsgálata az I. pillérben, sem a két pillér szétválasztása – megfontolandó, hogy a kedvezményes kört teljes egészében vonják ki a II. pillér fennhatósága alól (magyarán ezek lépjenek vissza a tiszta rendszerbe). Ez természetesen nem ad választ az új belépők problémájára. Nekik

vagy nem szabad megadni ezeket a kedvezményeket, vagy az alábbi két megoldás valamelyikét alkalmazzák velük kapcsolatban.

3. Az érintetteket kötelezően egy (vagy több) külön, az állam által szervezett pénztárba léptetik át (mint például Bulgáriában is teszik) ahol az állam maga külön is fizet utánuk tagdíjat, hogy várható nyugdíjuk a II. pillérből is megfelelő szintű legyen.
4. Ugyanaz, mint az előző, azzal a különbséggel, hogy a szabályozás meghagyja az érintetteknek a szabad pénztárválasztás jogát, de az állam az érintettek után a külön befizetéseket ezeknek a pénztáraknak teljesíti (az ügyfelek egyéni számlájára)

Rokkantsági és hozzátartozói kockázat kezelése

Jelenleg az a kérdés, hogy vajon figyelembe kell-e venni a rokkantsági és hozzátartozói kockázatokat a II. pillérben is, miként az I. pillérben, lebeg, vagyis nincs egyértelműen kimondva az sem, hogy a II. pillérben nem kell kezelni a rokkantsági és hozzátartozói kockázatokat, sem az, hogy kell. Ugyanakkor a kérdésben minél előbb egyértelműsíteni kell a helyzetet.

Úgy vélem, nincs semmi értelme, ha egyébként nem a megtakarítástól függő típusú kockázatok kezelését két elkülönült rendszerre bízzák, ezért javaslom, hogy a jogszabály mondja ki egyértelműen, hogy a II. pillér (az örökölhetőségen, illetve az özvegyi járadéknak tekinthető kétszemélyes járadékon kívül) nem kezel hozzátartozói és rokkantsági kockázatokat. Ezeket a kockázatokat vagy továbbra is az I. pillérben kell kezelni, vagy mind az I., mind a II. pillértől elkülönülten, egy új TB ágban. Ennek szabályait minél előbb ki kell dolgozni, párhuzamosan a kötelező járadék szabályaival. Ennek során figyelemmel kell lenni arra is, hogy a régi típusú özvegyi kockázat nagyobbik részét a kötelező kétszemélyes járadék a II. pillérben már kezeli. Ezzel is kapcsolatban érdemes átgondolni a II. pillér öröklési szabályait is.

A szabályozás, felügyelés, garanciák

Befektetési és tartalékolási szabályok

Az egyéni díjtartalékokkal kapcsolatban fontos leszögezni azt a szabályt, hogy a biztosítónál annak mindig 100%-ban rendelkezésre kell állnia, nem lehetséges hiány. Hiány elvileg akkor lehet, ha a kombinált mortalitási és befektetési eredmény negatív lenne. A fentiek alapján ebben az esetben igénybe kell venni a szavatoló tőkét, (vagy – ha a szabályozás engedi a pénztáraknak a szavatoló tőke nélküli járadék-szolgáltatást - le kell szállítani az ígért szolgáltatást), s újra 100%-ra feltölteni a díjtartalékot.

Mivel év közben a befektetési eredmény ingadozhat, s az átmeneti negatív eredmény év végére eltűnhet, nem lenne praktikus év közben a szavatoló tőkéből ide-oda töltögetni a tőkét. Ezért azt javaslom, hogy a 100%-os feltöltöttség a hozamosztáskor érvényesüljön (vagyis évente egyszer), év közben pedig az a praktikus szabály helyettesítse, hogy a díjtartaléknak és a rendelkezésre álló

szavatoló tőkének együtt minden pillanatban meg kell haladnia a díjtartalék 100%-át plusz a szükséges minimális szavatoló tőkét. Az alább tárgyalt felügyeleti intézkedést ennek a szabálynak a megsértése vonná maga után.

A befektetésekkel kapcsolatosan ésszerű szabály, hogy annak a kötelezettségekkel megegyező devizában kell denominálnak lennie. Ez praktikus az euró bevezetéséig a forintot, utána az eurót jelenti.

Mivel a fenti 100%-os feltöltési követelmény elég szigorú, ezért nem tartok szükségesnek az egyes eszközkategóriákra befektetési korlátokat szabni (részvény maximum, államkötvény minimum, stb.), csak a nem elismert befektetési lehetőségeket kellene korlátozni.

Törvény szinten szintén elegendőnek tartom a eszköz-forrás illeszkedés követelményének leszögezését, annak részletes szabályozása legmagasabb szinten nem szükséges.

A járadék egyszeri díjas, hosszú tartamú életbiztosítás, ahol a szolgáltatónak rendszeresen merülnek fel költségei a járadékok utalásával és az ügyfelek tájékoztatásával kapcsolatosan. E költségek forrása kétféle lehet: az egyszeri díj költségrésze, s a hozam, szolgáltatónak járó része. Ahhoz, hogy a tartam elején megkapott költségrész megfelelő hányada a tartam során rendelkezésre álljon, a szolgáltatónak, a díjtartalékhoz hasonló, hosszú tartamú költségartalékot is kell képeznie, s a törvénynek ezt lehetővé (sőt kötelezővé) kell tennie.

Garanciák

A járadékkal kapcsolatosan szükségszerűen felmerül a kérdés, hogy mi történjen akkor, ha egy járadék-szolgáltató egy idő után nem képes kötelezettségeinek eleget tenni, vagyis nem tudja folyósítani az ügyfeleinek járó szintű járadékot? Ekkor feladatát egy garancia alap (pl. a Pénztárak Garancia Alapja), vagy közvetlenül az állam veszi át, vagy ezt a kockázat a biztosítottak maguknak kell viselniük?

A válaszhoz először meg kell nézni, hogy mikor merülhet fel egyáltalán ilyen probléma? Ha a szabályozás megköveteli – mint ahogyan fentebb javasoltam –, hogy egy szolgáltatónál a járadék tartalékok fedezete folyamatosan 100%-on legyen, akkor attól kezdve, hogy a felügyelet érzékeli, hogy nincs meg ez a 100%, addig, hogy a szolgáltató nem tudja fizetni a járadékot, elvileg nagyon sok idő telik el, ami alatt sok mindent lehet tenni.

Először is: a szavatoló tőke funkciója az, hogy a tartalék-hiányt pótolják belőle. Ez akkor keletkezhet, ha az együttes mortalitási és befektetési eredmény valamely évben negatív lenne. Ekkor a szavatoló tőkéből kell feltölteni a hiányt, ami ezért csökken.

Másodszor: Ha a szavatoló tőke nem a szükséges minimumon állt, akkor a szavatoló tőke csökkentés ellenére is elegendő maradhat az

Harmadszor: ha a szavatoló tőke a feltöltés miatt a minimálisan megkövetelt szint alá csökkent, akkor azt a szolgáltatónak egy határidőn belül fel kell töltenie a szükséges szintre. Ha ezt nem tudja megtenni, akkor a felügyeletnek jelezni kell az indokot. Ha ez csak egyszerű csúszás, akkor a felügyelet – szoros

megfigyelés mellett – engedélyezheti a későbbi feltöltést, ez még nem veszélyezteti a biztosítottak szolgáltatását

Negyedszer: ha látható, hogy a szolgáltató belátható időn belül nem képes a szavatoló tőkét a megfelelő szintre feltölteni, akkor intézkedhet úgy, hogy a járadékos állományt – tartalékával együtt – át kell adni egy másik szolgáltatónak, aki rendelkezik elegendő szavatoló tőkével.

Összességében tehát a szavatoló tőke miatt elegendő idő áll rendelkezésre, hogy garancia alap nélkül is rendezni lehessen a problémát – alapvetően állomány átruházással.

Maga ez az állomány átruházás lehet piaci alapú is, vagyis a szavatoló tőkehiányos szolgáltató meghirdetheti az állomány eladását, s ha ez nem sikeres, akkor kell csak a felügyeletnek keresnie, esetleg kijelölnie új szolgáltatót. Fontos, hogy a felügyeletnek ehhez a törvény szerint joga legyen.

Természetesen, ha a szabályozás megengedi, hogy a pénztárak, szavatoló tőke nélkül is nyújthassanak járadékot, akkor a fenti mechanizmus nem működik. Ekkor szükség lehet – kizárólag a pénztárak által nyújtott járadékokra – egy garanciaalap felállítása (a meglévő funkcióinak kiterjesztése erre az esetre), kizárólag az érintett pénztárak befizetéseiből. A magam részéről ezt ugyanazért nem tartom jónak, amiért elleneztem a fentiekben, hogy a pénztáraknak a tagok befizetéseiből szavatoló tőkéjük legyen. A különbség csak az, hogy a pénztáraktól elkülönült szavatoló tőke-felhalmozás (lényegében ez a garancia alap) még inkább problematikus, mint a pénztárakon belüli, hiszen azt legalább biztosan a saját pénztártagok használják fel, a garanciaalapot pedig nagy valószínűséggel a leginkább felelőtlenül gazdálkodó pénztárak, a felelősen gazdálkodók rovására. Ráadásul a garanciaalap maga is a felelőtlenségre ösztönöz, hiszen azt ígéri, hogy felelőtlen gazdálkodás esetén sem lesz nagy baj.

Összességében ezért inkább továbbra is azt javaslom, hogy a pénztárak ne szolgáltatassanak járadékot, a biztosítók csak megfelelő szavatoló tőkével, garanciaalap ne vonatkozzon a járadékra, hanem azt időben végrehajtott állomány-átruházással váltsák ki.

Meg kell említeni, hogy az egyéni járadékos számára a járadék-szolgáltatók közötti váltási lehetőség is garanciát kiváltó hatással bír, ugyanis lehetővé teszi, hogy a biztosítottak időben elhagyják a nem megfelelő pénzügyi mutatókkal bíró szolgáltatót. Ehhez persze arra van szükség, hogy az ügyfelek könnyen be tudják azonosítani a pénzügyi nehézségekkel küzdő szolgáltatót. Emiatt hasznos lehet a szolgáltatók kötelező minősítése („rating”), s a minősítés nyilvánosságra hozatala.

A jövőre vonatkoztatva ezzel kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy a II. pillér kiterjedésének esetleges növelése – megfelelő szabályozással párosulva – új garanciális elemet tud bevinni a kötelező járadék rendszerébe. Ha a nyugdíjrendszert a jövőben úgy változtatják – amit a magam részéről helyeselnék – hogy kiterjesztik a feltőkésített részt (II. pillér) a felosztó-kirovó rész (I. pillér) rovására, – például úgy, hogy 25%-ról 50, majd 75%-ra növelik a II. pillér részesedését – akkor lehet úgy rendelkezni, hogy a következő 25%-i

járadékrészt kötelezően más pénztárba kell befizetni, mint a jelenlegi 25%-ot, minden egyes biztosítottnak. Így a biztosított azt a garanciát kapja, hogy ha az egyik pénztárnak pénzügyi nehézségei is lennének, akkor sem az egész kötelező járadéka forog veszélyben, csak annak egy része.

Transzparencia, tájékoztatás, a szolgáltatók ratingje?

Tehát a fentiek alapján azt javaslom, hogy garanciák helyett az ügyfeleknek szolgáltató-választási és -váltási lehetőséget kell adni, viszont ezzel ők csak akkor tudnak élni, ha megfelelő információkkal rendelkeznek a döntésükhöz. Az ügyfélnek a következő információkra lenne szükséges folyamatosan:

1. az egyes szolgáltató kockázatosága, vagyis az intézmény minősítése („ratingje”)
2. folyamatos információk az ügyfél saját szolgáltatójának teljesítményéről az egész piac teljesítményéhez képest

Az egyes szolgáltatók intézményi kockázatát nemzetközileg a szolgáltató minősítése mutatja. A minősítés Magyarországon nem elterjedt, nagyon ritka, hogy magyar cég minősíteti magát. A minősítés elterjedését akadályozza az is, hogy az sehol sem kötelező. Indokolt lehet azonban elgondolkozni azon, hogy a járadékszolgáltatók esetében – mivel azok a társadalmi biztonsági rendszer elemei, s kötelező szolgáltatást nyújtanak, ráadásul egy-egy ügyfélnek hosszú távon – a szabályozás bevezesse a kötelező ratinget, s annak ügyfelek tudomására hozását. Ez segítheti az ügyfelet abban, hogy szükség esetén szolgáltatót váltson.

Megjegyzendő, hogy nem csak a II. pillér kockázatait lenne célszerű ily módon transzparenssé tenni, hanem esetlegesen az állami nyugdíj, az I. pillér kockázatait is.

Az ügyfélnek, járadékával kapcsolatosan, folyamatosan (általában évente), az alábbi adatokra van szüksége:

- az előző évben, az adott szolgáltatónál a saját kockázati csoportban elért mortalitási eredmény
- az előző évben az adott szolgáltatónál elért befektetési hozam
- Az előző évben a többi szolgáltatónál elért nettó és bruttó befektetési hozam
- Az adott évi, rá vonatkozó indexálás mértéke
- A mortalitási puffernak helyzete, vagyis a feltételes haláleseti szolgáltatás értéke

Ahhoz, hogy az összes szolgáltatónál elért befektetési hozamokat az adott szolgáltató nyújtani tudja az ügyfélnek, azokat egy helyen (pl. a felügyelet honlapján) össze kellene gyűjteni és nyilvánosságra hozni. Egyébként is célszerű lenne a fenti adatokat egy helyen összegyűjtve is nyilvánosságra hozni, hogy segítse az ügyfeleket a tájékozódásban.

Logikailag a tájékoztatási szabályokhoz tartozik a jelenlegi Mpt. szabálya a járadék várható nagyságáról szóló tájékoztatási kötelezettségről. Az Mpt. 24. § (7) szerint: „... A nyugdíjbiztosítási igazgatási szervnek a társadalombiztosí-

tási nyugellátás összegéről szóló értesítését követően a magán-nyugdíjpénztár haladéktalanul, írásban tájékoztatja a pénztártagot az egyéni számlakövetelés alapján számított életjáradék várható összegéről. ... „. Ez egy logikus szabály, ugyanakkor a fentiek alapján pontosítani szükséges. A fontosabb kérdések ezzel kapcsolatosan:

- mivel többfajta járadék lehetséges, melyik járadékról kell tájékoztatni?
- Melyik szolgáltató által nyújtandó járadékról kell az ügyfelet tájékoztatni?

Ha elfogadják a javaslatomat a lehetséges járadékok szűkítéséről, akkor az első kérdésre a válasz egyértelmű lesz: ha az ügyfél egyedülálló (s ennek a pénztár nyilvántartásából ki kell derülnie), akkor az egyszemélyes, ha házas, akkor a kétszemélyes járadékról. A kétszemélyes járadékhoz, a házastárs adatainak a pénztárnál már rendelkezésre kell állni.

Fontos azonban, hogy az ügyfél arról is tájékoztatást kapjon, hogy nem szükséges neki a járadékot azonnal megindítania, várhat is azzal. Tudnia kell ekkor, hogy mennyivel növekedik az adott tőkéhez tartozó járadék, ha azt 1, 2, ... stb. évvel elhalasztja – felhívva természetesen a figyelmet arra, hogy közben a tarifa a halandósági viszonyok és a költségek változása miatt változhat.

A fenti szabályt szemmel láthatólag azzal az implicit feltételezéssel hozták, hogy a járadékot maga a pénztár fogja nyújtani. Én magam azt javasoltam, hogy azt csak biztosító nyújthassa, tehát az ügyfél számára nincs alapértelmezett szolgáltató (még akkor sem, ha a pénztár megállapodott egy biztosítóval, hogy az ő szolgáltatását ajánlja a tagjainak). Tehát elvileg célszerű lenne az összes elérhető ajánlatról tájékoztatni az ügyfelet. Ehhez ezeket össze kellene gyűjteni, hogy egy helyen könnyen elérhetőek legyenek. E miatt is javaslom, hogy egy központi szerv – pl. a felügyelet – honlapján hozza nyilvánosságra a különböző szolgáltatók tarifáit, s erről lehessen ezt a tájékoztatási kötelezettséget teljesíteni.

A szolgáltatási költségekre vonatkozó előírások, illetve korlátozások

A biztosítási szabályozásban a biztosítások költségparamétereire központi lag adott felső korlát nem számít korszerű eszköznek, s korszerű piacgazdaságokban nem is nagyon használnak ilyesmit. Ennek ellenére egy kötelező jelleű biztosításnál a költségek központi meghatározása pontosan annak kötelező jellege miatt indokolható lehet, hiszen az ügyfélnek nincs meg az a – nem kötelező piacokon magától értetődő - választási lehetősége, hogy ha magasnak tartja a járadékpiac költség szintjét, akkor nem vásárol ezen a piacon terméket. Vásárolnia kell, ezért a szabályozónak készen kell állnia arra, hogy ha a piacon – valamely speciális ok, nem kielégítő versen, piaci kudarc, stb. miatt – a költség szint indokolatlanul magas lenne, akkor közvetlenül avatkozzon be, s szabjon felső korlátot a költségeknek.

A fentiekből az következik, hogy ezt a lehetőséget nyitva kell hagyni, de a szabályozásnak mindent el kell követnie, hogy lehetőség szerint ezzel az eszközzel ne kelljen élni. Tehát azt javaslom, hogy a piac indulásakor még ne legyen költ-

ségszabályozás, helyette a tájékoztatási, illetve transzparencia-szabályokkal, a szolgáltatók közötti váltási lehetőséggel, illetve általában a verseny intenzívvé tételével próbálja meg a szabályozó minél inkább leszorítani a járadék költség-szintjét. Ha később mégis úgy tapasztalná, hogy a költségszint indokolatlanul magas, akkor lehet élni direkt költség-szabályozási eszközökkel.

Ne mindjárt az elején, csak bizonyos tapasztalat után – viszont már az elején belengetni!

Adatgyűjtés, adatszolgáltatási kötelezettség

Mint fentebb kifejtettem, a tartalékolás központilag készített és karbantartott halandósági projekciók alapján történik. A projektált halandósági tábla elkészítéséhez és utólagos ellenőrzéséhez (s ennek alapján az új projekció elkészítéséhez) az szükséges, hogy a biztosítottak különböző (elsősorban nemek és iskolai végzettség szerint elkülönített) csoportjainak halandósági adatai a projekciót elvégző központi szerv rendelkezésére álljanak. Ezért fontos, hogy a törvény elrendelje a biztosítottak halandósági adatainak „beszolgáltatását”. Az adatokat gyűjtő hely, egyébként minden további nélkül lehet a magánnyugdíjpénztári adatokat jelenleg is gyűjtő PKN. Ennek megfelelően a biztosított halálát azonnal be kell jelenteni ide, a paramétereivel (neme, iskolai végzettsége – vagyis kockázati csoportja -, és egyéb jellemzői – a kockázati csoportok későbbi differenciálásához -, valamint a járadék nagysága, életkora, stb.)

Ideiglenes szabályok

A kötelező járadék rendszerére a fentiekben kifejtett javaslatok megvalósítása nem megy egyik napról a másikra, és itt most nem csak arra gondolok, hogy azok kodifikálása is időt vesz igénybe. A megalapozott járadékhoz központi halandósági projekciókra van szükség, s ezek előállítására is időt igényel. Emiatt a fenti – vagy ezekhez hasonló – szabályok kodifikálásakor meg kell fogalmazni egy dátumot, amittől kezdve ezek a szabályok működnek (mert működhetnek, hiszen megteremtődött hozzájuk az „infrastruktúra”). Ez a dátum nem lehet későbbi, mint 2013. január 1., de – szerintem – korábbi sem, mint 2009. január 1. A dátumig viszont ideiglenes szabályoknak kell érvényesnek lenniük. Az alábbiakban erre is javaslatot teszek.

Mivel – a fentiek alapján - szavatoló tőke nélküli pénztáraknak megtiltanám, hogy járadékot nyújtsanak, (mert például a szavatoló tőke különösen kis állomány esetén fontos!), ezért az egyik legfontosabb átmeneti szabály az lenne, hogy a dátumig senki nem (de főleg pénztár nem) nyújthat kötelező járadékot. A magánnyugdíjpénztár nyugdíjba vonuló tagja választhat, hogy egyösszegben felveszi a megtakarítását, vagy hagyja azt a magánnyugdíjpénztárban, s a dátum után vásárol belőle kötelező járadékot. (Tehát eltörölném az Mpt. 28.§ (3) szerinti kötelezést.) Ha egyösszegben veszi fel, akkor teljesen rajta múlik, hogy azt mire használja, például a szabad piacon, életbiztosítótól is vásárolhat rajta (szigorúan nem kötelező) életjáradékot, (hiszen kötelező még nincs).

A jelenleg magánnyugdíjpénztárak által nyújtott (néhány) járadékot vissza kell vásároltatni, vagy át kell adni biztosítónak (ha van olyan aki átveszi őket).

Összefoglalás: javaslat a kötelező járadék működésére és szabályozására

A fentiekben az egyes problémákat külön-külön vizsgáltam meg. Az egyes részletekből azonban kirajzolódik egy általános kép az általam javasolt járadék működéséről. Az alábbiakban most részben ezt a működést nézem meg, mondhatni tesztelem, hogy az általam javasolt szabályok valóban működőképese-e, s nem mondanak-e ellent egymásnak, részben pedig összefoglalom az eddigi elemzés alapján a szabályozási javaslataimat, külön kitérve a szabályozás elveire is.

A járadék működésének megnézése azért is fontos, mert e nélkül a döntéshozók esetleg úgy vélhetik – annak ellenére, hogy az ellenkezőjét nem győztem hangsúlyozni -, hogy a fentiekben tárgyalt egyes részelemeket tetszés szerint lehet kombinálni egymással. Azonban a részelemek között olyan szoros az összefüggés, hogy az egyes részmegoldások feltételezik más részmegoldások meglétét, illetve megintcsak mások meg nem létét. Így a működés leírásának előnye, hogy komplexen tudja tárgyalni az egymással összefüggő, illetve a rendszerbe be nem illő részelemeket, hátránya, hogy nem igazán látszanak a lehetséges más megoldások – erre szolgált viszont korábban a részelemek tárgyalása.

Mivel a kötelező járadék jelenlegi szabályozása – a fenti elemzés alapján remélem ez mindenki számára egyértelmű - részben erősen hiányos, részben pedig súlyosan problematikus, ezért azt gyakorlatilag a nulláról kell újragondolni és újonnan megalkotni, s így az alábbiakban nem vettem figyelembe a jelenlegi szabályozást.

Végül fontosnak tartom megemlíteni, hogy nézetem szerint az I. nyugdíjpillért is át kell alakítani NDC rendszerűvé, vagyis a II. pillérrel hasonló logikájúvá. Amennyiben erről döntés születik, úgy nincs akadálya annak, hogy az I. pillér járadékát is a II. pilléréhez hasonló módon szabályozzák, sőt egyenesen célszerű is ez. Ennyiben javaslom, hogy az itt leírtak kerüljenek figyelembe vételre az I. pillér járadékának szabályozása során.

Vízió a kötelező járadék rendszeréről

Először fő vonalaiban – a fentiek alapján - összefoglalom, hogy milyennek képzelem a kötelező járadék rendszert. Ez azt is megkönnyíti, hogy valaki más, más vízió alapuló, más járadékrendszert alkosson meg, vagy az itt leírtak bizonyos részelemeiben javasoljon változtatásokat (természetesen figyelemmel a részelemek összefüggéseire).

Magától értetődik, hogy mivel a magánnyugdíjpénztári rendszer, mint a nyugdíjrendszer II. pillére, a fő rendszernek tekinthető I. pillér kiegészítője, annak lehetőségeit alapvetően behatárolja, hogy milyen rendszert egészít ki.

Itt én most abból – a nem feltétlenül realiztikus – elképzelésből indulok ki, hogy nem változik az I. pillérnek az a jellege, hogy alapvetően járulékfizetésből származó, felhalmozott jogokon alapuló, viszonylag jelentős járadékot nyújt a nem túl magas nyugdíjba vonulási kortól kezdődően.

A magánnyugdíjpénztári rendszer rugalmas és rugalmatlan elemei

Általam elképzelt rendszer bizonyos irányokban rugalmas, más irányokban rugalmatlan. Rugalmas ott, ahol ez a nyugdíjast segíti nyugdíjának a körülményeihez való alkalmazkodásában, s rugalmatlan ott, ahol a rugalmasság nagyon drágán nyújt az ügyfélnek kétes értékű választási lehetőséget, illetve az sokkal inkább a szolgáltató érdekeinek érvényesülését, s nem a nyugdíjas igényeinek a kielégítését szolgálja.

Ebből a szempontból indokoltnak tartom a rugalmasságot az alábbi tekintetekben:

- A járadékot – bizonyos keretfeltételek mellett - bármikor meg lehet indítani. A keretfeltételek: a döntéshozótól függően vagy csak a nyugdíjba vonulás (értve ezalatt az I. pillér járadékának a megindulását), vagy csak egy bizonyos – viszonylag alacsony, pl. 50 éves – kor után, de nem feltétlenül nyugdíjba vonuláskor, hanem bármikor utána
- A megindult járadékot bármikor fel lehet függeszteni, s tetszőleges időpontban újra lehet indítani. Természetesen az újraindított járadék szintje – ha a halandóság egyébként nem változott – magasabb, mint amilyen a felfüggesztés idején volt.
- A járadék megindulásakor – bizonyos korlátok között - lehet pótbefizetést teljesíteni, s ezzel a járadék szintjét növelni, s a megtakarítást részlegesen egy összegben felvenni. A korlátok:
 - o A pótbefizetés (aminek bármi lehet a forrása – pl. az önkéntes nyugdíjpénztárban felhalmozódott tőke) nem emelheti a járadék (kezdő) szintjét egy bizonyos maximum fölé
 - o Egy összegben felvenni csakis a járadék megindulásakor lehet (sőt kell) a nyugdíjtőke egy részét, mégpedig pontosan akkora részét, amekkora e fölé a bizonyos maximum fölé emelné a járadék kezdő értékét. Ebből az egy összegben felvett tőkéből a II. pillérben nem lehet járadékot vásárolni, de – önkéntes alapon – a III. pillérben, nem szabályozott életjáradékot igen.
- A biztosított évente egyszer, meghatározott időpontban szabadon válthat a járadékszolgáltatók között

Indokolatlannak tartom a rugalmasságot az alábbiakban:

- Nem indokolt a lehetséges járadék-típusok széles választéka, mert a II. pillér célja teljesen egyértelmű, s azt egy egyszemélyes azonnal induló, és egy kétszemélyes azonnal induló járadékkal maximálisan ki lehet elégíteni. Az egyéb szolgáltatásokat az ügyfél vagy a magánnyugdíjpénztári plusz pénzből (ld. előbb!), vagy egyéb saját forrásból szabad piacról be tudja szerezni. A széles járadékválaszték

ugyanakkor azzal a veszéllyel jár, hogy a biztosítók kínálatuk megfelelő alakításával szelektálni tudnak a biztosítottak között, illetve a tőke jelentős része nem járadékra fordítódik.

- Az ügyfél nem választhatja meg a járadék típusát, hanem az körülményei alapján adott a számára (illetve a körülményei szerint változik). Az egyedülállók egyszemélyes, garanciaidő nélküli járadékot kapnak (az addigi mortalitási eredménytől függő mértékű, tartam végi egyszeri kifizetéssel), a házások pedig garanciaidő nélküli kétszemélyes járadékot (ugyanazzal a tartam végi egyszeri kifizetéssel). Így ebben a rendszerben a járadék kezeli az özvegyi nyugdíj kérdését is.
- Ha egy szolgáltató nyújt kötelező járadékot, akkor kötelező neki minden lehetséges járadékot (tehát mind egyszemélyest, mind kétszemélyest) nyújtania, nem válogathat ezek között. (erre a szabályra azért van szükség, hogy gördülékeny legyen a különböző státusú járadékok járadékok közötti kötelezően előírt mozgása. Ha nagy járadékválaszték lenne, akkor pedig azért, hogy a biztosítók ne használhassák tudatosan a járadékválasztásból adódó antiszelekciós hatásokat.)
- A technikai kamatláb rögzített, 0%, a szolgáltatók nem választhatják azt meg bizonyos keretek között, mert ez részben antiszelekciót okozna, részben, mert akadályozná a szolgáltatók közötti, tartam közbeni szabad választást. (alternatívaként elképzelhető, hogy a technikai kamatláb rögzített, de különböző életkorokban a mértéke különböző, összességében az életkor előrehaladtával csökken a mértéke, egy idő után 0%-ra!)
- A járadék (kezdő) szintje nem lehet akármilyen magas – annak van egy maximális lehetséges (évente karbantartott) szintje. Ez a szint kb. az éves átlagjövedelem negyede (figyelembe véve, hogy a II. pillér ilyen arányban szándékozik kiegészíteni az I.-t), s a járadékok nagyság szerinti homogenizálását szolgálja.
- A járadék (kezdő) szintje nem lehet akármilyen alacsony. Ha a biztosított tőkéje nem elég egy minimális szintű járadékra, akkor vagy visszautalja a tőkét az I. pillérbe, vagy vár a járadék megindulásával, míg a tőkéje elegendő nem lesz egy minimális szintű járadékra, vagy éves gyakoriságú járadékot kér
- Ettől az egy esettől eltekintve a járadék havi gyakoriságú, s évente 12-szer kapja azt a biztosított a hónap meghatározott napján (ugyanakkor, mint az I. pillérből kapott nyugdíjat) a számlájára (és nem készpénzben). A járadék folyósításának központosítása – amit alább még kifejték – megfontolandó.
- A megindult járadék (még ha éppen fel is van függesztve) nem örökölhető – természetesen a kétszemélyes járadék túlélő szolgáltatása kivételével. (Nem közvetlenül ide tartozik, de a tőke szabad öröklését sem tartom indokoltnak – úgy vélem, hogy az öröklést ott is szabályozni kellene.)

A járadék hagyományos (és nem BEK) járadék.

A járadék működése

A járadékkal kapcsolatos az anyag korábbi részeiben kifejtett legfontosabb technikai feltételezések az alábbiak. (A járadék csak megfelelően nagy veszélyközösség esetén működik az alábbiak szerint. A működés eltéréseit kis veszélyközösség esetén külön megvizsgálom.)

- A díjak unisex-ek, és csak a kortól és a biztosítási összegtől függenek, de a tartalékolás differenciált a nem és az iskolai végzettség szerint. (Alternatívaként megvizsgálandó, hogy a díj iskolai végzettség szerint is differenciált. Ez nagyban hozzásegítené a rendszert ahhoz, hogy ne vádolják azt perverz redisztribúcióval, vagyis azzal, hogy a szegények támogatják a gazdagokat a járadékon keresztül. A tartalék természetesen ekkor is differenciált iskolai végzettség szerint.)
- A járadék indexálása a kombinált befektetési és mortalitási eredménytől függ, ahol a bruttó hozamból a vagyionkezelési díjra csak egy maximált részt lehet levonni. A mortalitási eredményt a nem és iskolai végzettség szerinti kockázati csoportokban külön számítják ki, és a csoporton belül terítik
- A díjszámításhoz használt unisex táblát is, és a tartalékoláshoz használt nem és iskolai végzettség szerint differenciált táblákat központilag állítják elő. Ezek közül a tartalékoláshoz kötelező a központi táblákat használni. Mindegyik halandósági tábla projektált halandóságra vonatkozik.
- A központi halandósági táblákat, a tapasztalatok, illetve a megváltozott várakozások alapján rendszeresen frissítik. A tartalékoláshoz mindig a legfrissebb táblákat kell használni. Ezek a táblák a későbbiekben generációs hatásokat is tartalmazhatnak, vagyis egy-egy korosztályra külön készítenek projekciókat, és külön korrigálják azokat
- A járadékok tartalékához kötelezően halandósági puffert kalkulálunk, ami – teljesen feltöltött állapotban - a díjtartalék rögzített százaléka (munkahipotézisként 5%-a, ami kb., bár nem pontosan, a projektálthoz képest egy év élettartam növekedést fedez). A puffert akkor lehet (részlegesen vagy teljesen) felhasználni, ha az adott évi kombinált mortalitási és befektetési eredmény eredményeként csökkenne a járadék. Ha a puffer nem elég a veszteség fedezésére, vagy már üres, akkor a szavatoló tőke szolgál a járadék szinten tartására. A puffert a kombinált befektetési és mortalitási eredményből újratöltjük, maximum a díjtartalék rögzített százalékáig. A puffer esetleges túlcsoordulása halandósági nyereségként kerül visszaosztásra.

A puffer fent választott működése miatt a puffer értéke – egy kockázati csoporton belül - minden biztosítottnál arányosan változik (egyszerre éri el a felső, illetve alsó határt, stb.), vagyis minden pillanatban minden biztosítottnál az egyéni tartalék ugyanakkora százaléka (tehát abszolút értékben eltérhetnek

egymástól). Természetesen egy szolgáltatónál, kockázati csoportonként a puffer értéke különböző lehet a tartalékhoz képest, vagyis az indexálás is eltérő lehet kockázati csoportonként.

A máshová átlépők a puffer aktuális értékét viszik magukkal, a máshonnan átlépők pedig az ottani aktuális értéket. Ez azonban az első hozamosztáskor hozzásimul az adott szolgáltató adott kockázati csoportjának értékéhez. Valaki ezen veszít, valaki ezen nyer, összességében a nyereségek és veszteségek valószínűleg kiegyenlítik egymást – bizonyos értelemben ez az átlépés kockázata.

A puffer első megközelítésben csökkenti a járadék lehetséges szintjét, ugyanakkor kisimítja annak lehetséges változásait, s tágabb értelemben nem veszik el az ügyfél számára (hiszen örökösei megkapják). Második megközelítésben még az sem biztos, hogy a puffer miatt csökken a járadék, hiszen ez más oldalról azt jelenti, hogy a biztosítónak kevesebb szolgáltatást kell nyújtania a szavatoló tőke terhére (amivel garantálja, hogy ne csökkenjen a járadék), hiszen a puffer miatt kisebb lesz a valószínűsége az igénybevételnek. Ez más-képp azt jelenti, hogy a biztosító kisebb opciós díjat kell, hogy beleszámítson a járadék díjába, s ez a díjcsökkentés akár a puffer mértékét is elérheti.

A járadék változása évről-évre

A járadékot minden évben újrakalkulálják, ha év elején még él a biztosított. A biztosítottakat kockázati csoportonként – vagyis nem és iskolai végzettség szerint – elkülönítve kezeljük, vagyis külön halandósági táblát használunk rájuk a tartalékoláskor, és ezek alapján külön kalkuláljuk újra az egyes kockázati csoportok járadékait. Az újrakalkulálás tényezői:

- Kiindulópont a biztosított (járadékos) egyéni díjtartalékában („járadékszámiláján”) lévő előző év eleji összeg, amit ugyanúgy kaptunk meg, mint ahogyan alább az ez év elejét kalkuláljuk.
- Ez az év során csökken év közben neki történt járadék-kifizetésekkel, és nő a feltételezett halandóság miatt a meghaltak díjtartalékából neki juttatott résszel⁶⁹. Így az év végére, vagyis a következő év elejére megkapjuk az adott járadéktaghoz tartozó számított díjtartalékot. Ez a ténylegesen szükségestől el fog térni, mert közben módosítottuk a halandósági projekciót (ha módosítottuk), s járadéktag is valószínűleg el fog térni a ténylegesen lehetőségestől a befektetési és mortalitási eredmény (beleértve a halandósági puffer esetleges feltöltési szükségletét is) miatt
- Ha év elején új halandósági projekciót bocsátott ki az ezzel megbízott intézet, akkor az aktuális járadéktag, és az új halandósági tábla alapján megállapítják, hogy mennyi az élő biztosítottak tartalék szükséglete. Ha nincs új halandósági projekció, akkor ez az előző pont alapján adott. A tartalék szükségletet a maximálisra feltöltött puffer feltételezésével számítják ki.

⁶⁹ Ha nem lenne 0% a technikai kamatláb, akkor a technikai kamatláb miatti feltételezett hozammal is nőne.

- Ha az így kiszámított tartalék szükséglet nagyobb, mint a rendelkezésre álló tartalék (ami az előző év elejihez képest csökkent a kifizetett járadékokkal, nőtt a befektetési eredménnyel, s a meghaltak díjtartaléka is az élők rendelkezésére áll), akkor csökkenteni kell a puffer értékét.

Ha

- o A puffer csökkentésének egy mértékénél (mielőtt az 0-ra csökkenne) a rendelkezésre álló tartalék megegyezik a szükségessel, akkor ennél a mértéknél állapítják meg a puffer mértékét, s a járadék szintje marad az előző évi. A következő évben ekkor újra megpróbálják feltölteni a puffert a maximális szintre, vagy legalábbis addig, ameddig lehetséges a járadék csökkentése nélkül
- o A puffer nullára csökkentése után is kisebb lesz a rendelkezésre álló tartalék a szükségesnél, akkor a hiányzó tartalékot a biztosító a szavatoló tőkéből pótolja, s a puffer nulla marad, a járadék szintje pedig marad az előző évi. A következő évben ekkor is próbálják feltölteni a puffert.
- Ha az így kiszámított tartalék szükséglet kisebb, mint a rendelkezésre álló tartalék, (feltehetőleg az esetek túlnyomó részében a projekció és a 0%-os technikai kamatláb miatt ez lesz a helyzet) akkor amilyen mértékben nagyobb, olyan mértékben kell növelni az adott évben a járadékot az előző évhez képest, s természetesen vele együtt a tartalékot is.

A fenti metódus eredményeképpen az ezévi járadék az előző évihez képest pontosan a hozammal emelkedik, ha:

- Az előző évben pontosan annyian hunytak el, amennyit a statisztikák alapján vártunk,
- Az elhunytak járadékának átlaga megegyezett a többiek járadékának átlagával
- Nem változott az előző évihez képest a halandósági projekció
- A puffer előző évben is maximálisra volt töltve, illetve csak ilyen átlépők voltak

A hozamnál nagyobb mértékben emelkedik, ha az elhunytak száma meghaladja a vártat, illetve ha a járadékuk átlaga magasabb az egész járadékos népesség átlagánál, vagy ha úgy módosítják a halandósági projekciót, hogy csökken a várható hátralévő élettartam, és fordítva, ha fordítva. Természetesen ezek a tényezők egy évben nem biztos, hogy egy irányba mozognak, s a végső járadék-növekedés ezek eredőjeként jön ki. Ha a tényezők egy irányba mozognak (pl. alacsony volt a hozam, csökkent a tényleges halandóság – különösen a nagyobb járadékosok körében – s csökkent az előrejelzett halandóság is, akkor előfordulhat, hogy az ez évi járadék, az előző évihez képest csökkenne (ha nem lenne a szavatoló tőke).

A működés változásai kis veszélyközösség esetén

A veszélyközösség minden (nem és iskolai végzettség szerint) differenciált alcsoportjának el kell érnie egy bizonyos minimális létszámot egy szolgáltatónál, vagy ha a szolgáltatók egy része úgy dönt, hogy egyesíti az állományait (pool-t szervez), akkor az egész pool vonatkozásában. (Ha a szabályozó megengedi a szavatoló tőke nélküli pénztáraknak is a járadék nyújtását, akkor javasolom a poolt kötelezővé tenni.)

Ha egy szolgáltató (vagy pool) összes biztosítottja együtt nem éri el egy évben a minimális létszámot, akkor abban az évben a teljes mortalitási eredmény a szolgáltatóé, vagyis a veszteséget nem érvényesítik az ügyfelek tartalékában, a nyereséget pedig nem osztják vissza nekik. Az e miatt esetlegesen keletkező tartalékhányt a szolgáltatónak a szavatoló tőkéjéből kell fedeznie. A különböző kockázati csoportokba tartozó ügyfelek tartalékát a megfelelő differenciált halandósági táblával kell kiszámolni ilyenkor is. A puffer értékénél mindig a maximumot kell megképezni, és azt tartani.

Ha egy szolgáltató (vagy pool) összes biztosítottja együtt nagyobb a minimálisnál, de van olyan kockázati csoportja, amelyeknek kisebb a létszáma a szükséges minimumnál, akkor a legkisebb létszámú differenciált alcsoportját ideiglenesen össze kell vonni a második (harmadik, stb.) legkisebb létszámú alcsoporttal addig, amíg együtt el nem érik a minimális létszámot. Ha ezek után marad olyan alcsoport, amelyik eléri a minimális létszámot, akkor azt (illetve azokat) a normál feltételek szerint kell kezelni, a kis létszámú, összevont alcsoportokat viszont összevontan, ami azt jelenti, hogy az összevont csoport mortalitási eredményét együtt kezeljük – miközben a tartalékoláshoz továbbra is a külön mortalitási táblákat használjuk. Az összevont csoportban a pufferok relatív mértéke kiegyenlítődik egymással.

A fenti vizsgálatot minden évben el kell végezni, s ennek alapján megszűnhet az összevont csoport, vagy összevonásra lehet szükség a következő évben.

Átlépések, időzítések

A járadékos szakaszban érvényesülő verseny, vagyis a szolgáltatók közötti átlépési lehetőség miatt fontos, hogy időben összehangoljuk az egyes szolgáltatók járadékokkal kapcsolatos tevékenységeit, vagyis meghatározzuk, hogy Időben pontosan mit mikor teszünk az év folyamán. Ebből következik az is, hogy nem biztosítási évben, hanem naptári évben kell gondolkodni – hiszen az egységes mindenki számára.

A járadékkal kapcsolatos tevékenységek egy lehetséges időzítése az alábbi. Alapvetően az első naptári negyedévben történnek a lényeges változások:

- A szolgáltatók közötti átlépési szándékot a biztosítottnak az év első két hónapjában kell bejelenteni, s arra a járadék emelésétől kerül sor.
- A harmadik hónap elején – az átlépések ismeretében - történik meg a kockázati csoportok létszámának ellenőrzése, s ha szükséges, az összevont kockázati csoport megállapítása.

- Ehhez úgy vesszük, elhunyt biztosított az, aki előző naptári évben halt meg, s az ő tényleges egyéni számláik összegét osztjuk is szét, amelyből – annak előző évi nyitó értékhez képest - levonjuk az előző évben még ténylegesen kifizetett járadékok összegét, s hozzáadjuk az előző év során kiosztott kombinált mortalitási és hozamnyereséget.
- Az elhunytak tényleges számát (és persze azt, hogy konkrétan kik ők), illetve az előző naptári év hozamát márciusban állapítjuk meg.
- Február végére kell elkészülni a legfrissebb halandósági projekciónak (ha éves módosításban állapodunk meg. Ugyanakkor a halandósági projekció módosítása lehet ennél ritkább is, de ez nem változtat a gondolatmeneten, ekkor is ekkorra kell elkészülni.)
- Az első negyedév végén (márciusban) állapítjuk meg a kombinált befektetési és mortalitási eredményt, s a puffer mértékét – figyelemmel az átlépőkre (mind a szolgáltatótól, mind a szolgáltatóhoz történő átlépőkre) –
- A második negyedév elejétől (áprilistól) kerülhet sor a járadékok tényleges emelésére (ha emelkedik)

Kezeleni az év közben beléptettek, és meghaltak a fenti számításba nem kerülnek bele, őket – ebből a szempontból – csak a következő évben veszik számba. Természetesen az új belépőknek azonnal járadékot fizet a szolgáltató – maximumra töltött pufferrel –, a meghaltaknak pedig azonnal beszünteti a járadék folyósítását.

Verseny, pillérek közötti kapcsolat

A járadékokat önfenntartó, versengő szolgáltatók nyújtják, direkt (pénzügyi jellegű) állami intervenció nélkül. A szolgáltatók hozzájuk forduló biztosítottat nem utasíthatnak el. Emiatt a járadékoknak – a szolgáltató számára – pénzügyileg fenntarthatóknak kell lenniük. Ez másképp azt jelenti, hogy járadékot csak szavatoló tőkével rendelkező életbiztosító szolgáltathat, ha a rendelkezésre álló szavatoló tőke megfelelő mértékű.

A versengő szolgáltatók tehát a belépéskor (a megtakarítás járadékra váltásakor) szabadon meghatározott, de unisex díjat szednek, vagyis az csak a kor és a biztosítási összeg (havi járadék) – esetleg az iskolai végzettség - szerint differenciált. A díj megállapításakor a szolgáltató tekintettel van a biztosítottak várható összetételére, a várható költségeire és a szavatoló tőke esetleges felhasználásának a díjára. A díjat a szolgáltató viszonylag szabadon változtathatja (pl. mert úgy látja, hogy várakozásához képest a belépők kockázati összetétele rosszabb, ezért emelni kell azt). Ugyanakkor a tartalékokat – ha az adott kockázati csoport létszáma nála elért egy bizonyos küszöbértéket, akkor annak a kockázati csoportnak a vonatkozásában – központilag meghatározott differenciált halandósági tábla szerint számolja a biztosító, vagyis ha a díjat nem jól állapította meg, akkor már a kezdet kezdetén esetleg a szavatoló tőkéből tölteni kell a tartalékokat. (Természetesen előfordulhat, hogy a díjat úgy állapította meg, hogy többlete lesz – ez ösztönöz a megfelelő díjmegállapításra, s ezzel el lehet kerülni a díjkiegyenlítő mechanizmust.)

Amikor a tartalékot a tartam elején a szavatoló tőkéből feltöltik, akkor figyelemmel kell lenni arra, hogy a különböző kockázatu biztosítottak nem egyenletesen lépnek be, hanem lehetséges, hogy pl. eleinte csak a biztosító szempontjából rosszak, akiknél feltöltésre lenne szükség, de később ezek tartalékhiányát kompenzálhatják a biztosító szempontjából vett jó kockázatu belépők. Emiatt a tartalékok szavatoló tőkéből való feltöltését egy ideig (negyedévig?, félévig?, egy évig?) csak előjegyezni kell, s csak miután esélyt adtunk arra, hogy a különböző kockázatu belépők miatti ingadozások kisimítsák egymást, kell sort keríteni a szavatoló tőkéből való feltöltésre – persze ha erre egyáltalán szükség van.

Úgy képezem el, hogy a kötelező járadék egy összehangolt I.-II.-III. pillérbe illeszkedik be, vagyis gördülékeny a kapcsolata a két másik pillérrel (s ezt jogszabályok biztosítják). Úgy vélem, hogy a II. pillér járadékáról fentebb kifejtetteket nyugodtan lehet alkalmazni az I. pillérben is, tehát az az I. pillér reformjának is lehet a kiindulópontja. A III. pillér (vagyis az önkéntes pénztárak s az életbiztosítók nyugdíjmegoldásai) is össze lenne hangolva a II. pillérrel. Erről már fent részben esett szó. A III. pillér nyújthat olyan kiegészítő szolgáltatásokat (pl. garanciaidőt a II. pillér járadékához, a maximumon felüli normál járadékot, stb.), amelyek nem férnek bele a II. pillérbe. A III. pillért alapvetően kevésbé szabályozottnak gondolom el (pl. ott lehetséges nemek szerint különböző díjú járadék, s akármilyen tulajdonságú járadék önmagában), mint a II. pillért (vagyis nagyobb a szolgáltatók mozgástere), de lehetővé kell tenni, hogy a két pillér szolgáltatásai gördülékenyen érintkezzenek. Az összhangra példa, hogy ha a II. pillérbe teljesít valaki befizetést az önkéntes pénztárból (járadékvásárláskor – ld. fent!), akkor annak ne legyen adóvonzata! A szolgáltatók direkt kínálhatnak II. pillért kiegészítő járadékot – vagyis amit együtt fizetnek a II. pillérbeli járadékkal!

Lehetséges alternatív járadék-rendszerek, funkciók, megoldások

A fentiekhez képest, elképzelhető, hogy némely vonatkozásban érdemes megfontolni bizonyos más megoldásokat is. Ilyenek lehetnek az alábbiak:

A járadék éves ingadozásainak kisimítása

Sokan vélik úgy, hogy – különösen a kisebb járadékoknál – problémás lehet, ha főleg a hozamok éves ingadozása miatt (de a mortalitási eredmény miatt is) a járadékok is nagymértékben ingadoznak. Szerintük ezeket az ingadozásokat valamilyen módszerrel ki kellene simítani, hogy a járadékok éves változása közelítsen valamely kívánatos benchmarkot – pl. az inflációt vagy a svájci indexet. Ha a szabályozó fontosnak tartja ezt a simítást, akkor ennek két fő módszere lehetséges:

1. Az összevont befektetési és mortalitási eredmény simítása a különböző évek között
2. a járadék-tartaléknak olyan instrumentumokba való befektetése, amelynek hozama kapcsolódik a kívánatos benchmarkhoz

Az 1. módszerrel kapcsolatban már korábban kifejtettem, hogy ellene vagyok a szubjektív simítgatásnak, de egy objektív kiegyenlítési mechanizmust, mint a „szimmetrikus” puffert el tudok képzelni. Csak emlékeztetőül: ekkor a járadék nominális csökkenését megakadályozni hivatott, fent leírt puffert nem csak feltölteni, hanem „túltölteni” is lehet (egy bizonyos, a kevesebb funkciójú puffernél nagyobb mértékig), ha a kombinált befektetési és mortalitási eredmény a benchmarknál nagyobb járadék-emelkedést engedne meg, s ezt a puffert akkor lehetne felhasználni, ha a járadék-emelkedés ennél a benchmarknál kisebb lenne – legfeljebb a puffer mértékéig. Maga a puffer továbbra is feltételes haláleseti szolgáltatás lenne, s az ügyfél egyéni tartalékában lenne nyilvántartva.

A 2. megoldás csak és kizárólag akkor működik, ha az állam az eddiginél nagyobb kötelezettséget vállal a nyugdírendszer II. pillére irányában, hiszen a szabad piacon „maguktól”, valószínűleg nem bukkannak fel megfelelő instrumentumok. Az állam viszont – esetleg kifejezetten a kötelező járadékszolgáltatók számára – kibocsáthat olyan közép- és hosszú távú államadósságpapírokat, amelyek hozama a kívánatos benchmarktól függ. Chilében ezt a megoldást választották, s ott ennek hatására a piacon megjelentek nem állami kibocsátású, hasonlóan hozamú kötvények is. Ebben – és csakis ebben – az esetben, akár az is elképzelhető, hogy az állam minimális hozamelvárást támasszon a járadékokkal szemben.

A 2. megoldás egy másik változata, hogy az állam nem kötvényeket, hanem opciókat bocsát ki, amelyek valamely befektetés (állampapír, vagy tőzsdeindex, stb.), a benchmarknak megfelelő minimális hozamára szólnak.

Az előbbiekhöz képest egy más megközelítésű, és mindenképpen részleges megoldás lehet, ha a befektetési hozamért a felelősséget az ügyfélre hárítjuk úgy, hogy választási lehetőséget adunk neki a befektetések között. Ez másképp a BEK járadék koncepciója. Kérdés azonban, hogy ezt egyelőre széles tömegek – főleg az ebből a szempontból legfontosabb kis járadékosok – megértenék-e.

Központosított funkciók

A központi szolgáltatóval kapcsolatosan már jeleztem, de nem fejtettem ki, hogy a járadék-szolgáltatás teljes központosítása, és annak járadékszolgáltatók közt való teljes decentralizálása (lényegében az, amiből fentebb kiindultam) között lehetséges értelmes átmenet, amivel növelni lehet a kötelező járadék-rendszer hatékonyságát, de el lehet kerülni a központi szolgáltatóval kapcsolatos problémákat is. Ez bizonyos funkciók központosítását jelenti. Amit – szerintem – semmiképpen sem szabadna központosítani, az a befektetés, ebben versenyre van szükség. Ennek központosítása már a központi szolgáltatót jelentené.

Amit viszont központosítani lehet, azok az alábbiak:

1. Logikailag a központosításhoz tartozik – bár a fentiekben magától értetődőnek vettem, hogy ezt így kell végezni: a halandósági projekciók végzésének központosítása.
2. A járadék folyósításának központosítása is logikus lehet. Ez elképzel-

hető úgy, hogy egy együttműködés alakul ki az ONYF és a biztosítók között oly módon, hogy a biztosítók átutalják az ONYF-nek az aktuális ahavi járadékot, s azt az ONYF az I. pillérbeli nyugdíjjal együtt utalja a biztosítottaknak a szokásos csatornákon. A biztosítók ezért természetesen költségtérítést fizetnének az ONYF-nek. A rendszer előnye lenne az olcsóság, s az, hogy az ügyfelek egyszerre kapnák meg a teljes nyugdíjukat.

3. központi díjkiegyenlítő mechanizmus, ami díjban történő differenciálás tiltása miatt bekövetkező esetleges károkat kompenzálná a járadékbiztosítás megkötésekor a szolgáltatónál. A fentiekben – bár megemlítettem ez a megoldást – olyan járadék-rendszerre tettem javaslatot, amelyik nem él ezzel a bonyolult módszerrel. Lényege, hogy azoktól a szolgáltatóktól, akiknél az átlagoshoz képest nagyobb arányban kötnek biztosítást az alacsonyabb várható élettartamú biztosítottak (pl. általános iskolát végzett férfiak), díjat vonnak el, s azt odaadják azoknak a szolgáltatóknak, ahol fordított a helyzet.
4. A központosítás szélső esete (ami még nem központi szolgáltató), ha az előbbi, kezdeti kockázatkiegyenlítő mechanizmust kiterjesztik a teljes tartamra, s a teljes biztosítási kockázatkezelést (vagyis a mortalitási, benne a longevity kockázat évről-évre történő kezelését) központosítják. Ekkor az egyes szolgáltatóknak csak a befektetési kockázat kezelése marad. Technikailag ekkor a központosított kockázatkezelőnél olyan jellegű problémák merülnek fel, mint az egyes szolgáltatóknál, ha olyan BEK járadékot nyújtanak, ahol az ügyfél választhat különböző befektetési formák között. Ekkor az egyik megoldandó technikai probléma itt, hogy a mortalitási nyereség porlasztása a hozamban a különböző hozamok miatt nem egyértelmű. Ha ezt a megoldást választják, akkor ez az alábbiakat vonja maga után:
 - o Megfontolandó, hogy az ügyfél ne csak (befektetési) szolgáltatót választhasson díjtartalékának a kezelésére, hanem azon belül befektetési portfóliók között is választhasson (vagyis ténylegesen BEK járadékot működtessenek)
 - o Ekkor célszerű, ha a járadékosok nyilvántartását is központosítják, s az egyes járadékosok által választott szolgáltatók, csak a befektetendő tartalékokról kapnak információt. Ekkor megvalósulhat svéd a vakszámlás modell, ami megakadályozza, hogy a rendszer túl sokat költsön az ügynöki jutalékokra, mert ellenőrizhetetlen, így értelmetlen lesz az ügynökök általi átcsábítás, s ezért az ügynökök díjazása.
 - o Ebben az esetben mindaz, amit fentebb mondtam arról, hogy a szolgáltató csak biztosító lehet, érvénytelen. A szolgáltató – mivel csak befektetéssel foglalkozik - ekkor lehet magánnyugdíjpénztár is, biztosító is, sőt bármely tőkepiaci szolgáltató is!

A szabályozás javasolt elvei

Mielőtt összefoglalnám a fentiekben kifejtett javaslataimat, hogy az esetlegesen egy szabályozás kiindulópontja lehessen, fontosnak tartom explicitté tenni azokat az elveket, amelyekhez tartottam magamat a fenti javaslataim kidolgozása során. Ezek:

- **Fenntarthatóság:** vagyis olyan szabályokat célszerű hozni, amelyek nincsenek egymással ellentmondásban, s amelyek valószínűvé teszik, hogy a kötelező járadék rendszer külső beavatkozás (állami intervenció) nélkül is pénzügyileg eredményesen, az összes résztvevő megelégedésére működik. Ezt az elvet szolgálják a mortalitási nyereség terítésének a szabályai, a puffer, illetve a szavatoló tőke előírása, az indexálási minimum eltörlése, az alacsony (0%-os) technikai kamatláb, a tartalékolásnál a kötelező differenciált halandósági táblák alkalmazása.
- **Biztonság:** vagyis a biztosított nagy valószínűséggel hozzájusson a lehetőség szerint nem csökkenő, és valószínűleg legalább az inflációval növekvő járadékához. Ezt szolgálja a puffer előírása, a szavatoló tőke, a 0%-os technikai kamatláb, s a lehetséges járadék maximalizálása is.
- **Átláthatóság, összehasonlíthatóság:** vagyis a magánnyugdíjpénztári rendszer olyan legyen, hogy biztosítsa az egyes szolgáltatóknak és szolgáltatásoknak az ügyfelek számára való összehasonlíthatóságát, és az egész rendszer számukra való átláthatóságát. Ezt szolgálja a termékek standardizálása, a technikai kamatláb rögzítése, az ügyfelek közötti differenciálás szabályozása, illetve a transzparencia szabályok.
- **Hordozhatóság:** vagyis megindult járadék esetében is válthassanak az ügyfelek szolgáltatót. Ezt szolgálja a szolgáltatások standardizálása, a technikai kamatláb, illetve a tartalékolási szabályok egységesítése, a tartalékoláshoz központi (differenciált) halandósági táblák előírása.
- **Rugalmasság:** vagyis a rendszer biztosítson megfelelő választási lehetőséget az ügyfeleknek. Maga a hordozhatóság is egy ilyen választási lehetőséget jelent fentebb, amit fontossága miatt külön kiemeltem. De ilyen az a szabály is, hogy a biztosított már megindult járadéknál is növelheti a járadékot egyszeri nagyobb összeg befizetésével, illetve, hogy nem szükséges a járadékot a nyugdíjba vonuláskor megindítani, lehet később is, tehát az elválhat az I. pillér járadékától. Ide tartozik a megindult járadék felfüggesztése és újraindítása. Meg kell jegyezni viszont, hogy a jelenlegi szabályozásban meglévő néhány rugalmasságot némely fenti (magasabb prioritású elv) érdekében feláldoztam. Ilyen a technikai kamatláb szabad megválasztása (bár ez elsősorban a szolgáltatóknak és nem az ügyfeleknek szóló rugalmasság), és a garanciaidős járadékok választhatósága. Ez utóbbi a fenntarthatóságot, a biztonságot és az összehasonlíthatóságot veszélyeztette.
- **Verseny:** vagyis érvényesüljön a verseny a szolgáltatók között az ügyfélért. Emiatt törekedtem arra, hogy a szabályozás ne eredményezze a központi szolgáltató kialakítását.

- **Az elvek prioritásának felállítása ütközés esetére:** az elvekkel kapcsolatosan fontos leszögezni, hogy természetesen az egyes elvek – bizonyos helyzetekben – ütközhetnek egymással. Ekkor célszerű az elvek között prioritásokat felállítani. Erre már adtam is fent példát. Egy másik példa lehet ha a szabályozó a fentiekén kívül úgy dönt, hogy az aktuáriusnak a lehető legnagyobb szabadságot adja (vagyis elvként fogalmazza meg az aktuáriusi szabadságot, amit én egyébként nem javaslok) pl. a tartalékolásban, akkor ez a szabadság ellentmondásban lehet a fenti hordozhatóság elével, ahol a szolgáltató-váltás lehetőségének megengedése magával hozhatja a tartalékolás bizonyos fokú standardizálását. Ekkor például célszerű az aktuárius szabadságának az elvét a többi fenti elv alá rendelni. Ebből a szempontból a fenntarthatóság és a biztonság biztosan a rugalmasság elve előtt van, stb. A fentiekben próbáltam is ezt érzékeltetni azzal, hogy az elvek felsorolása egyben javasolt prioritásukat is jelzi.

A fenti elveken kívül a szabályozás során az alábbiakkal célszerű számot vetni:

- Számot kell vetni a **politikai realitásokkal**, vagyis a változásokat óvatosan, visszafogottan kell bevezetni. Vonzó jelszavakat kell kitalálni, s ki kell hangsúlyozni a II. pillér I. pillérhez képesti lehetőségeit.
- Át kell gondolni, hogy a szabályozás mekkora szabadságot enged a különböző szakembereknek (elsősorban az aktuáriusoknak), illetve megfordítva ugyanez: mekkora felelősséget terhel rájuk? Ezzel kapcsolatban célszerű átgondolni, hogy mit lehet egyáltalán objektíve a szakemberekre terhelni, és mit nem? Meddig terjedhet az aktuárius szabadsága? Az antiszelekcíót, mint problémát az aktuárius kezelje, vagy a jogszabály, illetve mennyiben az egyik, és mennyiben a másik? Célszerű elkerülni, hogy a szabályozó a bonyolult problémák elemzése helyett a megoldás aktuáriusokra hárításával „oldja meg” azokat, mint ahogyan a jelenlegi szabályozásban van ilyen tendencia (ld. Pl. Unisex tábla használatának kötelezése azzal, hogy azt a pénztár aktuáriusának kell előállítania.). Szerintem e helyett pontos korlátozó szabályok kellene, hogy a felelősséget elvegyük az aktuáriustól, s hogy ne kockáztassuk, hogy a rendszerben állami intervencióra lesz szükség a későbbiekben.
- Célszerű, ha a kötelező járadék szabályozása kapcsán érvényesül a különböző érintett jogszabályok (elsősorban az Mpt. és a Bit.) közti harmonizáció, vagyis nem lehetséges a kérdést csak az Mpt. megváltoztatásával megoldani, s az Mpt. megváltoztatásánál figyelemmel kell lenni a Bit. Szabályaira is.

Melléklet

A járadékok matematikája

Az alábbiakban összefoglalom a későbbiekben, e tanulmány szempontjából fontos járadékok alapvető képleteit, a klasszikus aktuáriusi jelölések (már ami-re van ilyen) használatával.

Jelölések, feltételezések

A képletek felírása során az alábbi nagyon általános feltételezésekkel élek, illetve az alábbi jelöléseket használom:

- A járadék éves gyakoriságú
- A halandósági tábla, egyelőre nyitott kérdés (lehet unisex, vagy nemenként különböző, néphalandósági, vagy szelektált, a képlet ugyanaz)
- Mindenki évi 1 Ft járadékot kap (vagyis a járadékos portfólió homogén)
- A hozam pontosan megegyezik a technikai kamatlábbal, vagyis nincs többlethozam, s maga a hozam előre rögzített, s minden évben azonos (i)
- Nem feltételezés, de a tartalék-képletekből látható, hogy azok is előleges szemléletűek, vagyis évfordulók a járadék kifizetése előtt mutatják a tartalék értékét. Ez azt is jelenti, hogy maga a tartalék közvetlenül ezután megváltozik (a járadéktag kifizetése miatt) – a standardizált feltevések miatt – pontosan 1-el csökken

i: a technikai kamatláb

v: diszkonttényező $\frac{1}{1+i}$

l_x : egy induló (l_0) 0 éves korú népességből x évesen még életben lévők száma (kihalási rend) – monoton csökkenő sorozat

d_x : ugyanebből a népességből az x évesen elhunytak száma

ω : a kihalási rendben alkalmazott legnagyobb (a statisztikailag releváns legnagyobb) életkor ($l_\omega > 0, l_{\omega+1} = 0$)

q_x : a halálozási valószínűség $q_x = \frac{d_x}{l_x}$

p_x : a túlélési valószínűség $p_x = \frac{l_{x+1}}{l_x}$

${}_m|p_x$: m éves túlélési valószínűség ${}_m|p_x = \frac{l_{x+m}}{l_x}$. Természetesen ${}_1|p_x = p_x$, és ${}_0|p_x = 1$

e_x : az x évesek várható hátralévő élettartama $= \frac{l_{x+1} + l_{x+2} + \dots + l_\omega}{l_x} + \frac{1}{2}$, ami

másként ${}_1|p_x + {}_2|p_x + \dots + {}_{\omega-x}|p_x + \frac{1}{2}$

C_x : kommutációs szám (a „meghaltak diszkontált értéke”) $d_x \cdot v^{x+1}$

D_x : kommutációs szám (az „élők diszkontált értéke”) $l_x \cdot v^x$

M_x : kommutációs szám $= \sum_{k=x}^{\omega} C_k$

N_x : kommutációs szám $= \sum_{k=x}^{\omega} D_k$

R_x : kommutációs szám $= \sum_{k=x}^{\omega} M_k$

S_x : kommutációs szám $= \sum_{k=x}^{\omega} N_k$

F_n : azonnal induló, előleges, évi 1 Ft járadéktagú, éves kifizetésű, n éves tartamú, biztos járadék egyszeri nettó díja

F_{∞} : azonnal induló, előleges, évi 1 Ft járadéktagú, éves kifizetésű, örökjáradék egyszeri nettó díja

${}_m|F_n$: m éves halasztású, előleges, évi 1 Ft járadéktagú, éves kifizetésű, (a halasztás után) n éves tartamú („időleges”), biztos járadék egyszeri nettó díja. Természetesen ${}_0|F_n = F_n$

\ddot{a}_x : azonnal induló, előleges, évi 1 Ft járadéktagú, éves kifizetésű, élethosszig tartó életjáradék egyszeri nettó díja

$\ddot{a}_{x:n}$: azonnal induló, előleges, évi 1 Ft járadéktagú, éves kifizetésű, n éves („időleges”) életjáradék egyszeri nettó díja

${}_m|\ddot{a}_x$: m éves halasztású, előleges, évi 1 Ft járadéktagú, éves kifizetésű, élethosszig tartó életjáradék egyszeri nettó díja

${}^e\ddot{a}_x^g$: azonnal induló, g év elől garanciaidős, előleges, évi 1 Ft járadéktagú, éves kifizetésű, élethosszig tartó életjáradék egyszeri nettó díja

${}^h\ddot{a}_x^g$: azonnal induló, g év hátul garanciaidős, előleges, évi 1 Ft járadéktagú, éves kifizetésű, élethosszig tartó életjáradék egyszeri nettó díja

V_t : egy járadék díjtartaléka a tartam t. évfordulóján, az aktuális járadéktag kifizetése előtt

A_x : az 1 Ft biztosítási összegű whole life életbiztosítás egyszeri nettó díjának képlete

$$A_x = \frac{M_x}{D_x}$$

A biztos járadékok díj- és tartalék képletei

A halasztott, időleges, előleges biztos járadék díjképlete:

$${}_m|F_n = v^m + v^{m+1} + \dots + v^{m+n-1} = v^m \cdot \frac{1-v^n}{1-v}$$

A képletből adódik, hogy természetesen ${}_m|F_0 = 0$, akármilyen m -re.

Ebből az azonnal induló, időleges, előleges biztos járadék (pénzügytechnikai járadék) díjképlete:

$$F_n = {}_0|F_n = v^0 \cdot \frac{1-v^n}{1-v} = \frac{1-v^n}{1-v}. \text{ Ez alapján: } {}_m|F_n = v^m \cdot F_n$$

Ebből az örökjáradék díjképletét megkapjuk, ha $n=\infty$, tehát:

$$F_\infty = \frac{1-v^\infty}{1-v} = \frac{1}{1-v}$$

A rendszeres pénzkivonásnak – értelemszerűen – nincs díjképlete.

0%-os speciális technikai kamatláb mellett az alábbi triviális értékeket kapjuk:

$$F_n = {}_m|F_n = n, \text{ illetve:}$$

$F_\infty = \infty$, vagyis ha kamat nélkül azt akarjuk, hogy a tőkénk végtelen ideig tartson, akkor annak magának is végtelennek kell lennie.

A tartalékképletek az alábbiak:

Az örökjáradék esetén: $V_t = F_\infty$, vagyis minden évben (a járadékfizetés előtt) ugyanakkora.

Azonnal induló, időleges, biztos járadék esetén: $V_t = F_{n-t}$, ahol $0 \leq t \leq n$

A halasztott, időleges, biztos járadék esetén: $V_t = v^{m-t} \cdot F_n$, ha $0 \leq t \leq m$, és $V_t = F_{n+m-t}$, ha $m < t \leq n+m$

A tartalék változása az egyik évről a másikra:

Az örökjáradék esetén: $V_{t+1} = (V_t - 1) \cdot (1+i) = (F_\infty - 1) \cdot (1+i)$, amibe behelyettesítve F_∞ képletét kapjuk, hogy: $V_{t+1} = \left(\frac{1}{1-v} - 1 \right) \cdot (1+i) = \frac{v}{1-v} \cdot (1+i) = \frac{1}{1-v} = F_\infty$ vagyis a járadékfizetés után a járadéktaggal csökken a tartalék 1-el, de a kamatozás miatt 1 év alatt pontosan ezt az 1-t nyeri vissza a tőke, tehát a következő év elejére ugyanakkorára nő fel, mint az előző év elején volt

Az azonnal induló, időleges, biztos járadék esetén: $V_{t+1} = (V_t - 1) \cdot (1+i) = (F_{n-t} - 1) \cdot (1+i)$, amibe behelyettesítve F_{n-t} képletét kapjuk, hogy:

$$V_{t+1} = \left(\frac{1-v^{n-t}}{1-v} - 1 \right) \cdot (1+i) = \frac{v-v^{n-t}}{1-v} \cdot (1+i) = \frac{v \cdot (1-v^{n-t-1})}{1-v} \cdot (1+i) = \frac{1-v^{n-t-1}}{1-v} = F_{n-t-1}$$

A halasztott, időleges, biztos járadék esetén: $V_{t+1} = V_t \cdot (1+i) = v^{m-t} \cdot F_n \cdot (1+i) = v^{m-t-1} \cdot F_n$ ha $0 \leq t \leq m-1$, $V_{t+1} = (V_t - 1) \cdot (1+i) = (F_{n-t+m} - 1) \cdot (1+i)$ ha $t \geq m$, és ez a képlet már megegyezik az azonnal induló, időleges járadék tartalékképletével.

Az életjáradékok díj- és tartalék képletei

Egyéni vagy egész veszélyközösségre vonatkozó tartalékok?

Fentebb, a biztos járadékoknál a díjtartalékok képletei egyéni tartalékokra vonatkoztak, s ez természetes is, hiszen mindenki csak és kizárólag saját tartalékából (beleértve annak kamatát) kap szolgáltatást, annak erejéig. Egyéni díjtartalékok között nincs átcsoportosítás, s így nincs is jelentősége, hogy egy pénzügyintézet egyetlen járadékot nyújt, vagy nagyon sokat (természetesen csak

nagyon szűken véve nincs jelentősége, de ez a nagyon szűken vett szemlélet ebben a vonatkozásban helyes). Egy egész csoport tartaléka egyszerűen a tagok tartalékainak az összege.

Életjáradékok esetében az egyéni tartalék már nem ilyen magától értetődő dolog, bár az alábbiakban elsősorban egyéni tartalék-képletekkel foglalkozom. Az életjáradéknak ugyanis az a lényege, hogy bár a kapott szolgáltatás és a fizetett díj (amennyiben egyén által vásárolt, s nem mondjuk munkáltató által nyújtott járadékról van szó) várható értékét tekintve (tehát ex ante) egymással ekvivalens, ez az ekvivalencia ex post szinte biztosan nem teljesül, hiszen az életjáradék lényege az egyéni tőkék közötti átcsoportosítás. Emiatt az egy főnek szolgáltatott életjáradék fogalmilag elképzelhetetlen (még ha elvileg egyes szolgáltatónál – átmenetileg vagy tartósan, de semmiképpen sem szándékoltan – elő is fordulhat), az életjáradékot - ugyanúgy, mint minden más életbiztosítást – csak egy elég nagyszámú biztosítottra lehet elképzelni. Az életjáradék lényege miatt, a mögötte lévő tartalék csak az egész veszélyközösségre (vagy annak bizonyos jól meghatározott – pl. azonos korú, és azonos nemű szegmenseire) értelmezhető, illetve az az egész veszélyközösségé. Emiatt van pl., hogy az egyes biztosítottak egyáltalán nem, vagy csak nagyon nehezen tudják a megindult járadékból a tőkéjüket kivonni, hiszen az már nem egyes tőkék összege.

Annak ellenére, hogy a fenti gondolatmenet igaz, mégis nagyon elterjedt, és sok szempontból hasznos az életjáradék mögött álló tőkét egyéni díjtartalékok összegére felbontani – elsősorban technikai szempontból. A technikai szempont lényegében: az egész veszélyközösség szükséges tartaléka – legalábbis, ha az elég nagy – elsősorban a veszélyközösséget alkotó biztosítottak egyéni paramétereitől (nemétől, korától, induló tőkéjének nagyságától, esetleg más tényezőktől) függ, tehát az egész veszélyközösség tartalékát könnyen ki lehet számítani az egyéni tartalékok összegéből. Ez pedig minden pillanatban egyenlő azzal a szükséges (nettó) díjjal, amit pontosan akkor kellene fizetnie a biztosítottnak, ha akkor lépne be a veszélyközösségbe, amikor a tartalékot számítják. (Természetesen ez fordítva is igaz, az induló (nettó) díj egyben az induló nettó tartalék is lesz.⁷⁰) Az egyéni nyilvántartott tartaléknak más előnye is van. Bár igaz, hogy erre a biztosított más formában, mint a belőle származó járadék nem tarthat igényt, vagyis nem lehet kivinni a veszélyközösségből, elvileg lehetőség van arra, hogy a biztosított ezt a pénzt „utaztassa” a különböző veszélyközösségek között. Ehhez viszont az szükséges, hogy pontosan ismerjük az egyénre lebontott értéket.

Fontos még megjegyezni, hogy a tartalékolás szempontjából éles különbség lehet a defined benefit (DB) és a defined contribution (DC) nyugdíjsémák között. A különbséget az adja, hogy a DB tervek mögött van egy szponzor, aki végső soron garantálja a járadékot, a DC tervek mögött nincs ilyen. Ebből két fontos különbség adódik:

⁷⁰ Persze mindjárt meg kell jegyezni, hogy az alábbiakban majd – a kötelező járadék egyik sajátosságaként – az egyik javaslatom az lesz, hogy ettől – a kötelező járadék esetében – térjünk el.

1. a DB tervek járadékában, még annyira sem lehet egyéni tartalékról beszélni, mint a DC tervek esetében fent
2. a DB tervek esetében a tartalék mutathat átmeneti hiányt – hiszen nem a tartalék, hanem a szponzor tágabb értelemben vett fizetőképessége is forrása a járadékoknak – a DC tervekben ez nem engedhető meg, hiszen itt a szolgáltatás egyetlen forrása a tartalék.

Én természetesen – a magyar viszonyok miatt – csak a DC tervek szerinti járadékkal foglalkozom az alábbiakban. A fentieknek megfelelően az alábbiakban mind az egyéni, mind bizonyos egész veszélyközösségre vonatkozó tartalékokat bemutatok.

Az egyszemélyes életjáradékok díj- és tartalék képletei

Díjképletek

A garanciaidő nélküli (azonnali és halasztott) életjáradék

A garanciaidő nélküli, azonnali életjáradék díjképlete:

$$\text{Általában: } \ddot{a}_x = \frac{N_x}{D_x};$$

$$0\% \text{-os technikai kamatláb mellett: } \ddot{a}_x = \frac{\sum_{k=x}^{\omega} l_k}{l_x} = e_x + 0,5$$

A garanciaidő nélküli, halasztott életjáradék díjképlete:

Általában: ${}_m|\ddot{a}_x = \frac{N_{x+m}}{D_x}$ nyilvánvaló, hogy az azonnal induló járadék

nem más, mint 0 évvel „halasztott” járadék, vagyis: $\ddot{a}_x = {}_0|\ddot{a}_x$

0%-os technikai kamatláb mellett:

$${}_m|\ddot{a}_x = \frac{\sum_{k=x+m}^{\omega} l_k}{l_x} = \frac{l_{x+m}}{l_x} \cdot e_{x+m} + 0,5 = {}_m|p_x \cdot e_{x+m} + 0,5$$

Az elől garanciaidős járadék

Az elől garanciaidős, azonnali életjáradék díjképlete:

$$\text{Általában: } {}^e\ddot{a}_x^g = F_g + {}_g\ddot{a}_x = \frac{1-v^g}{1-v} + \frac{N_{x+g}}{D_x};$$

0%-os technikai kamatláb mellett: ${}^e\ddot{a}_x^g = g + {}_g|p_x \cdot e_{x+g} + 0,5$;

A hátral garanciaidős járadék

A hátral garanciaidős, azonnali életjáradék díjképlete:

$$\text{Általában: } {}^h\ddot{a}_x^g = \ddot{a}_x + A_x \cdot F_g = \frac{N_x}{D_x} + \frac{M_x}{D_x} \cdot \frac{1-v^g}{1-v};$$

$$\text{ahol } A_x = \frac{M_x}{D_x} {}^{71}$$

0%-os technikai kamatláb mellett: ${}^h\ddot{a}_x^g = e_x + 0,5 + g$, hiszen ekkor $A_x = 1$.

Díjtartalék képletek

A garanciaidő nélküli (azonnali és halasztott) életjáradék

Mivel az azonnal induló járadék a halasztott járadék speciális esete, ezért a garanciaidő nélküli, életjáradék tartalék-képletét csak a halasztott járadék általános esetére adom meg:

$$\text{Általában: } V_t = {}_{m-t}|\ddot{a}_{x+t}, \text{ ha } 0 \leq t < m, \text{ és } V_t = \ddot{a}_{x+t}, \text{ ha } m \leq t$$

Az elől garanciaidős járadék

Az elől garanciaidős, azonnali életjáradék díjtartalékának képlete:

$$V_t = F_{g-t}, \text{ ha } t < g, \text{ és nem él a biztosított,}$$

$$V_t = {}^e\ddot{a}_{x+t}^{g-t} = F_{g-t} + {}_{g-t}|\ddot{a}_{x+t}, \text{ ha } t < g, \text{ és él a biztosított,}$$

$$V_t = \ddot{a}_{x+t} \text{ különben.}$$

Az elől garanciaidős, azonnali életjáradék díjtartalékának képlete 0%-os technikai kamatláb mellett:

$$V_t = g - t, \text{ ha } t < g, \text{ és nem él a biztosított,}$$

$$V_t = g - t + {}_{g-t}p_{x+t} \cdot e_{x+g} + 0,5, \text{ ha } t < g, \text{ és él a biztosított,}$$

$$V_t = e_{x+t} + 0,5 \text{ különben.}$$

⁷¹ Vegyük észre, hogy C_x definíciójából következik, hogy bármikor év közben következnek is be a biztosított halála, a whole life biztosítás szolgáltatása a biztosítási év végén (tehát a járadék megindulásától számított valamely egész számú év múlva) esedékes, tehát a garanciaidős járadék továbbra is az évnek ugyanazon a napján, mint korábban az életbenléti esetére járó járadék.

A hátul garanciaidős járadék

A hátul garanciaidős, azonnali életjáradék díjtartalékának képlete:

$$V_t = {}^h \ddot{a}_{x+t}^g, \text{ a biztosított haláláig, és}$$

$V_t = F_{g-t}$, a biztosított halála után, ahol $t < g$, és feltételezzük, hogy a $t=0$ a biztosított halála utáni első biztosítási évforduló (vagyis újra kezdjük a t számozását).

A hátul garanciaidős, azonnali életjáradék díjtartalékának képlete 0%-os technikai kamatláb mellett:

$$V_t = {}^h \ddot{a}_{x+t}^g = e_{x+t} + 0,5 + g, \text{ a biztosított haláláig, és}$$

$$V_t = F_{g-t} = g - t, \text{ a biztosított halála után, ahol } t < g.$$

Díjtartalék változásának képletei

A garanciaidő nélküli (azonnali és halasztott) életjáradék

Az egyéni tartalék változása egyik évről a másikra:

A halasztás alatt, általában:

$$V_{t+1} = V_t \cdot (1+i) + \frac{d_{x+t}}{l_{x+t+1}} \cdot V_t \cdot (1+i) - {}_{m-t} \ddot{a}_{x+t} \cdot (1+i) \cdot \left(1 + \frac{d_{x+t}}{l_{x+t+1}}\right)$$

; ha $0 \leq t \leq m-1$.

Ezt átalakítva kapjuk:

$$V_{t+1} = \frac{N_{x+m}}{D_{x+t}} \cdot \frac{l_{x+t+1} + d_{x+t}}{v \cdot l_{x+t+1}} = \frac{N_{x+m}}{D_{x+t}} \cdot \frac{l_{x+t}}{v \cdot l_{x+t+1}} \cdot \frac{v^{x+t}}{v^{x+t}} = \frac{N_{x+m}}{D_{x+t+1}} = {}_{m-t-1} \ddot{a}_{x+t+1}$$

A halasztás leteltekor, és utána, általában:

$$V_{t+1} = (V_t - 1) \cdot (1+i) + \frac{d_{x+t}}{l_{x+t+1}} \cdot (V_t - 1) \cdot (1+i) = (\ddot{a}_{x+t} - 1) \cdot (1+i) \cdot \left(1 + \frac{d_{x+t}}{l_{x+t+1}}\right)$$

; ha $m \leq t$. Ezt átalakítva kapjuk, hogy:

$$V_{t+1} = \frac{N_{x+t} - D_{x+t}}{D_{x+t}} \cdot (1+i) \cdot \frac{l_{x+t+1} + d_{x+t}}{l_{x+t+1}} = \frac{N_{x+t+1}}{D_{x+t}} \cdot \frac{l_{x+t}}{v \cdot l_{x+t+1}} = \frac{N_{x+t+1}}{D_{x+t}} \cdot \frac{D_{x+t}}{D_{x+t+1}} = \ddot{a}_{x+t+1}$$

0%-os technikai kamatláb mellett: $V_{t+1} = (V_t - 1) \cdot \frac{l_{x+t}}{l_{x+t+1}}$

Az elől garanciaidős járadék

Az egyéni tartalék változása egyik évről a másikra:

$V_{t+1} = (F_{g-t} - 1) \cdot (1+i)$; ha $t < g$, és nem él a biztosított. Erről fentebb már beláttam, hogy $V_{t+1} = F_{g-t-1}$

$$V_{t+1} = (F_{g-t} - 1) \cdot (1+i) + {}_{g-t}\ddot{a}_{x+t} \cdot (1+i) + \frac{d_{x+t}}{l_{x+t+1}} \cdot {}_{g-t}\ddot{a}_{x+t} \cdot (1+i)$$

; ha $t < g$, és él a biztosított. Ezt át lehet alakítani az alábbi formába:

$$\begin{aligned} V_{t+1} &= F_{g-t-1} + {}_{g-t}\ddot{a}_{x+t} \cdot (1+i) \cdot \left(1 + \frac{d_{x+t}}{l_{x+t+1}}\right) = F_{g-t-1} + \frac{N_{x+g}}{D_{x+t}} \cdot \frac{1}{v} \cdot \frac{l_{x+t}}{l_{x+t+1}} = \\ &= F_{g-t-1} + \frac{N_{x+g}}{D_{x+t}} \cdot \frac{D_{x+t}}{D_{x+t+1}} = F_{g-t-1} + \frac{N_{x+g}}{D_{x+t+1}} = F_{g-t-1} + {}_{g-t-1}\ddot{a}_{x+t+1} = {}^e\ddot{a}_{x+t+1}^{g-t-1} \end{aligned}$$

$$V_{t+1} = (V_t - 1) \cdot (1+i) + \frac{d_{x+t}}{l_{x+t+1}} \cdot (V_t - 1) \cdot (1+i)$$

különben, amit fent a garanciaidő nélküli járadékoknál már bizonyítottam.

Az egyéni tartalék változása egyik évről a másikra 0%-os technikai kamatláb mellett:

$V_{t+1} = F_{g-t} - 1 = g - t - 1$; ha $t < g$, és nem él a biztosított.

$$V_{t+1} = (F_{g-t} - 1) + {}_{g-t}\ddot{a}_{x+t} + \frac{d_{x+t}}{l_{x+t+1}} \cdot {}_{g-t}\ddot{a}_{x+t}$$

; ha $t < g$, és él a biztosított. Ezt át lehet alakítani az alábbi formába:

$$\begin{aligned} V_{t+1} &= (F_{g-t} - 1) + {}_{g-t}\ddot{a}_{x+t} \cdot \left(1 + \frac{d_{x+t}}{l_{x+t+1}}\right) = (F_{g-t} - 1) + \frac{N_{x+g}}{D_{x+t}} \cdot \frac{l_{x+t}}{l_{x+t+1}} = (F_{g-t} - 1) + \frac{N_{x+g}}{D_{x+t+1}} = \\ &= (F_{g-t} - 1) + {}_{g-t-1}\ddot{a}_{x+t+1} = g - t - 1 + {}_{g-t-1}|p_{x+t+1} \cdot e_{x+g} + 0,5 \end{aligned}$$

A hátul garanciaidős járadék

Az egyéni tartalék változása egyik évről a másikra:

$$V_{t+1} = (V_t - 1) \cdot (1 + i) + \frac{d_{x+t}}{l_{x+t+1}} \cdot (V_t - 1) \cdot (1 + i) - \frac{d_{x+t}}{l_{x+t+1}} \cdot F_g$$

, ha él a biztosított. Ezt át lehet alakítani a következő formára:

$$\begin{aligned} V_{t+1} &= (V_t - 1) \cdot (1 + i) \cdot \left(1 + \frac{d_{x+t}}{l_{x+t+1}}\right) - \frac{d_{x+t}}{l_{x+t+1}} \cdot F_g = \left(\ddot{a}_{x+t}^g - 1\right) \frac{1}{v} \cdot \frac{l_{x+t}}{l_{x+t+1}} - \frac{d_{x+t}}{l_{x+t+1}} \cdot F_g = \\ &= \left(\frac{N_{x+t}}{D_{x+t}} + \frac{M_{x+t}}{D_{x+t}} \cdot F_g - 1\right) \cdot \frac{D_{x+t}}{D_{x+t+1}} - \frac{C_{x+t}}{D_{x+t+1}} \cdot F_g = \frac{N_{x+t} - D_{x+t}}{D_{x+t+1}} + \left(\frac{M_{x+t}}{D_{x+t+1}} - \frac{C_{x+t}}{D_{x+t+1}}\right) \cdot F_g = \\ &= \frac{N_{x+t+1}}{D_{x+t+1}} + \frac{M_{x+t+1}}{D_{x+t+1}} \cdot F_g = \ddot{a}_{x+t+1} + A_{x+t+1} \cdot F_g = \ddot{a}_{x+t+1}^g \end{aligned}$$

,

tehát igaz az összefüggés.

$V_{t+1} = (F_{g-t} - 1) (1 + i)$, a biztosított halála után, ahol $t < g$.

Az egyéni tartalék változása egyik évről a másikra, 0%-os technikai kamatláb mellett:

$V_{t+1} = (V_t - 1) + \frac{d_{x+t}}{l_{x+t+1}} \cdot (V_t - 1) - \frac{d_{x+t}}{l_{x+t+1}} \cdot F_g$, ha él a biztosított. Ezt át lehet alakítani a következő formára:

$$\begin{aligned} V_{t+1} &= (V_t - 1) \cdot \left(1 + \frac{d_{x+t}}{l_{x+t+1}}\right) - \frac{d_{x+t}}{l_{x+t+1}} \cdot F_g = \left(\frac{N_{x+t}}{D_{x+t}} + \frac{M_{x+t}}{D_{x+t}} \cdot g - 1\right) \cdot \frac{D_{x+t}}{D_{x+t+1}} - \frac{C_{x+t}}{D_{x+t+1}} \cdot g = \\ &= \frac{N_{x+t} - D_{x+t}}{D_{x+t+1}} + \left(\frac{M_{x+t}}{D_{x+t+1}} - \frac{C_{x+t}}{D_{x+t+1}}\right) \cdot g = \frac{N_{x+t+1}}{D_{x+t+1}} + \frac{M_{x+t+1}}{D_{x+t+1}} \cdot g = \ddot{a}_{x+t+1} + 1 \cdot g = e_{x+t+1} + 0,5 + g \end{aligned}$$

,

tehát igaz az összefüggés.

$V_{t+1} = g - t - 1$, a biztosított halála után, ahol $t < g$.

Lehetséges problémák a járadék cash-flowal

A fenti képletek – a fejezet elején felsoroltakon kívül – az alábbi implicit feltevéseket tartalmazzák:

- A járadékosok tényleges halandósága megegyezik a kalkulációnál használt feltételezett, vagyis „projektált” halandósággal, ami maga négy „al”-feltevésre bontható:
 - o A járadékosok különböző kockázatú alcsoportonkénti összetétele nem különbözik attól, amit a kalkulációnál figyelembe vettek

- o Nincs előre nem látott, s a használt halandósági táblába bele nem számított trend (különösen a számítottnál nagyobb csökkenés) a halandóság változásában
- o A járadékosok száma elég nagy ahhoz, hogy az egész számú meghaltak pontosan a szükséges töredék tartalékokat állítsák elő
- o A kis állományból következő évenkénti ingadozásokon felül sincs a tervezetthez képest ingadozás a halandóságban
- Mindenki azonos összegű járadékbiztosítást vásárol, vagyis a járadékos állomány homogén

Természetesen az összes fenti feltevést a gyakorlatban fel kell oldani, s vagy a képletekben, vagy a kalkulációs, illetve tartalékolási gyakorlatban kezelni kell az ebből adódó problémákat. A továbbiakban megpróbálom kifejteni a fenti feltevések feloldásából adódó problémákat, és lehetséges kezelési módjait. A fentiekben tulajdonképpen a következő problémákat soroltam fel:

- A járadékosok (biztosítottak) differenciálásának kérdése
- A járadékosok szelekciójának, a szelekciós hatások kezelésének kérdése
- A használt halandósági tábla kérdése
- A longevity, illetve általában a mortalitási (halandósági) kockázat kezelésének kérdése
- A kis állomány kezelésének kérdése
- A járadékos állomány homogenitásának kérdése

A fentiekben kívül a járadék képletekben szerepel a technikai kamatláb (sőt kitüntetetten a 0%-os, amire később még visszatérek), ami szorosan összefügg a járadék indexálásával.

Az alábbiakban először ezeket a problémákat elemzem, majd áttérek a járadékkal kapcsolatban felmerülő egyéb fontos problémák tárgyalására.

A termékek közötti választás miatti antiszelekció lehetőségének vizsgálata

A számítás metódusa és eredménye

Az alábbiakban megpróbálom felső becslést adni a választás miatti antiszelekcióra, vagyis megpróbálom számszerűsíteni, hogy maximálisan mekkora veszteséget okoz a járadék szolgáltatójának az, hogy az ügyfelek a szerint szelektálnak a lehetséges járadékok között, hogy a díjhoz képest az összes kapott szolgáltatást maximalizálják. Ehhez a járadékszolgáltató számára a legrosszabb esetből kell kiindulni, ez pedig az, ha feltételezzük, hogy az ügyfelek pontosan tudják, hogy meddig élnek még.

A számításokat leszűkítettem az egyszemélyes járadékok közötti választás lehetőségére részben azért, mert a többszemélyes járadék annyira rosszul definiált, hogy a lehetőségek száma szinte végtelen, részben pedig azért, mert a fentiekben azt javasoltam, hogy a kétszemélyes és az egyszemélyes járadékok veszélyközösségét válasszuk szét és kezeljük külön.

Egyszerűsítésként nettó díjakkal kalkuláltam. Ugyancsak egyszerűsítésként a garanciaidők tekintetében feltételeztem, hogy a maximális lehetséges garanciaidő megegyezik az elől- és a hátul garanciaidős változatban. A számításokat – mivel ezt a mozzanatot nem tartottam lényegesnek – éves járadékfizetési gyakorisággal készítettem (ami más összefüggésben viszont a 12 havi nyugdíjat jelenti!).

Ezek után először alkottam egy unisex kihalási rendet valamelyik férfi-nő halandósági tábla alapján (a halandósági valószínűségeket az adott korú népesség arányával súlyoztam – a kihalási rend kiválasztása viszonylag tág határok között történhetett, mert nem magának a kihalási rendnek a hatására voltam kíváncsi, ennek megfelelően többféle, választható kihalási rendet dolgoztam). Ez alapján kiszámítottam az összes lehetséges járadék-típus nettó díját, 1-től 40 évig mindenfajta lehetséges maximális garanciaidővel, s megnéztem, hogy a különböző élettartamú egyéneknél a kapott szolgáltatás és a díj különbsége hogyan viszonyul a díjhoz. Ezután úgy vettem, hogy az ügyfél ezek közül azt a módozatot választja, ahol ez az érték a legmagasabb, így becsülni tudtam a szolgáltató maximális, a választás miatti veszteségét.

Az általam felépített modellben változtatni lehet az unisex tábla alapjául szolgáló néphalandósági táblákat (1990 és 2000 között) úgy, hogy mindegyik esetben az adott évi népesség nemek közti megoszlásával súlyozva számítom ki az unisex táblát. 50 és 70 között meg lehet választani a belépési kort, változtatni lehet a technikai kamatlábat (bár alább legtöbbször csak a 0%-os kamatlábnál kapott eredményeket használom) és azt, hogy maximálisan hány év garanciaidőt lehet figyelembe venni (1 és 40 év között⁷²). Az alábbiakban közölt eredmények 1990-es néphalandósági táblával és 62 éves belépési korról készültek (a halandósági tábla egyébként nem nagyon befolyásolja az eredményeket).

Ha 0%-os technikai kamatlábbal számolunk, s feltételezzük, hogy mindenki ismeri előre halálának évét, és azt, hogy mindenki úgy választ, hogy a befizetéséhez képest maximális legyen a szolgáltatás (akár életében, akár halála után kapja azt⁷³), akkor az alábbi eredményeket kapjuk:

⁷² Illetve – elől garanciaidős esetben – maximum 101 éves korig, vagyis 62 éves belépési kornál 39 éves garanciaidőt lehet figyelembe venni – ez a számítások eredményénél is látszik.

⁷³ Nyilvánvaló – mint azt már kifejtettem -, hogy ha számára csak az életbenléti szolgáltatás számít, akkor mindenképpen „sima” járadékot választ az ügyfél, hiszen felesleges neki megfizetnie a garanciaidő plusz díját.

1. táblázat: az egyes ügyfelek racionális választása az egyszemélyes járadékok között

Az egyes ügyfelek racionális választása az egyszemélyes járadékok között, ha az összes szolgáltatást maximalizálja

Megkötés kora 62 év

Halandósági tábla: 1990

Technikai kamatláb: 0%

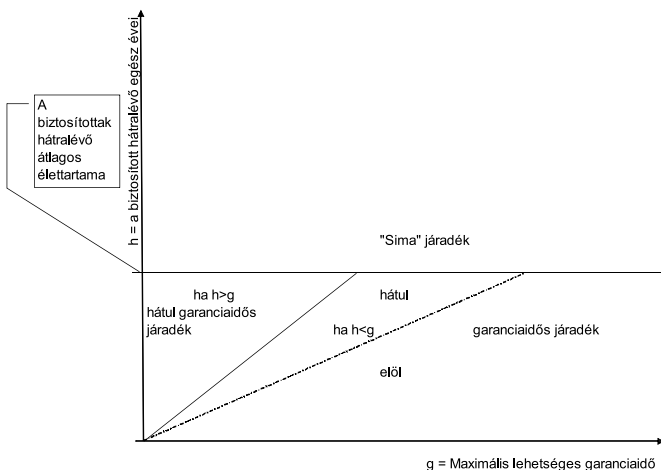
Halál- esetekkor várható kor	Maximális lehetséges garanciaidő												
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	20	30	40
62	1 háttul	2 háttul	3 háttul	4 háttul	5 elől	6 elől	7 elől	8 elől	9 elől	10 elől	20 elől	30 elől	39 elől
63	1 háttul	2 háttul	3 háttul	4 háttul	5 háttul	6 elől	7 elől	8 elől	9 elől	10 elől	20 elől	30 elől	39 elől
64	1 háttul	2 háttul	3 háttul	4 háttul	5 háttul	6 háttul	7 háttul	8 elől	9 elől	10 elől	20 elől	30 elől	39 elől
65	1 háttul	2 háttul	3 háttul	4 háttul	5 háttul	6 háttul	7 háttul	8 háttul	9 elől	10 elől	20 elől	30 elől	39 elől
66	1 háttul	2 háttul	3 háttul	4 háttul	5 háttul	6 háttul	7 háttul	8 háttul	9 háttul	10 elől	20 elől	30 elől	39 elől
67	1 háttul	2 háttul	3 háttul	4 háttul	5 háttul	6 háttul	7 háttul	8 háttul	9 háttul	10 elől	20 elől	30 elől	39 elől
68	1 háttul	2 háttul	3 háttul	4 háttul	5 háttul	6 háttul	7 háttul	8 háttul	9 háttul	10 háttul	20 elől	30 elől	39 elől
69	1 háttul	2 háttul	3 háttul	4 háttul	5 háttul	6 háttul	7 háttul	8 háttul	9 háttul	10 háttul	20 elől	30 elől	39 elől
70	1 háttul	2 háttul	3 háttul	4 háttul	5 háttul	6 háttul	7 háttul	8 háttul	9 háttul	10 háttul	20 elől	30 elől	39 elől
71	1 háttul	2 háttul	3 háttul	4 háttul	5 háttul	6 háttul	7 háttul	8 háttul	9 háttul	10 háttul	20 elől	30 elől	39 elől
72	1 háttul	2 háttul	3 háttul	4 háttul	5 háttul	6 háttul	7 háttul	8 háttul	9 háttul	10 háttul	20 elől	30 elől	39 elől
73	1 háttul	2 háttul	3 háttul	4 háttul	5 háttul	6 háttul	7 háttul	8 háttul	9 háttul	10 háttul	20 elől	30 elől	39 elől
74	1 háttul	2 háttul	3 háttul	4 háttul	5 háttul	6 háttul	7 háttul	8 háttul	9 háttul	10 háttul	20 elől	30 elől	39 elől
75	1 háttul	2 háttul	3 háttul	4 háttul	5 háttul	6 háttul	7 háttul	8 háttul	9 háttul	10 háttul	20 háttul	30 elől	39 elől
76	1 háttul	2 háttul	3 háttul	4 háttul	5 háttul	6 háttul	7 háttul	8 háttul	9 háttul	10 háttul	20 háttul	30 elől	39 elől
77	1 háttul	2 háttul	3 háttul	4 háttul	5 háttul	6 háttul	7 háttul	8 háttul	9 háttul	10 háttul	20 háttul	30 elől	39 elől
78	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima
79	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima
80	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima
81	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima
82	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima
83	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima
84	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima
85	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima
86	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima
87	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima

Az egyes ügyfelek racionális választása az egyszemélyes járadékok között, ha az összes szolgáltatást maximalizálja
 Megkötés kora 62 év
 Halandósági tábla: 1990
 Technikai kamatláb: 0%

Halál- esetkor várható kor	Maximális lehetséges garanciaidő												
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	20	30	40
88	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima
89	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima
90	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima
91	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima
92	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima
93	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima
94	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima
95	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima
96	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima
97	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima
98	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima
99	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima
100	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima	Sima

Az eredmények jól kivehető szabályosságot mutatnak, amelyeket matematikai eszközökkel is, és némileg bonyolult okoskodással is meg lehet magyarázni. Ez megtalálható a Mellékletben! Itt csak egy diagram formájában foglaltam össze a választás logikáját:

2. ábra: a biztosított választása az egyszemélyes járadékok között, ha az összes szolgáltatást maximalizálja

Az eredményeket az alábbiakban lehet összefoglalni:

- Azok, akik a 62 éves korban várható hátralévő élettartamnál (ez 15,732 év, vagyis 77 és 78 éves kor között van) kevesebb ideig élnek, azok kivétel nélkül valamelyik garanciaidős járadékot választják, akik többet, azok kivétel nélkül a „sima”, garanciaidő nélküli járadékot választják.
- A lehetséges garanciaidők között az ügyfelek nem válogatnak, minden esetben a maximális lehetségest választják – bár nem egységesen elől, vagy hátul garanciaidőset.
- Alacsonyabb lehetséges garanciaidőknél először kivétel nélkül a hátul garanciaidőt választják, nagyon magasaknál pedig kivétel nélkül az elől garanciaidőt. Átmeneti lehetséges garanciaidők esetén az elől garanciaidő először az alacsonyabb hátralévő élettartamúaknál jelenik meg, s a lehetséges garanciaidő növekedésével egyre növekszik az a hátralévő élettartam, amikor az elől garanciaidős járadékot érdemes megvenni a hátul garanciaidős járadékhoz képest.

A fenti eredmények alapvetően igazak akkor is, ha növeljük a technikai kamatlábat, az alábbi eltérésekkel:

- Minél nagyobb a technikai kamatláb, annál inkább nő az a kor, amitől kezdve „sima” járadékot választanak az ügyfelek
- A technikai kamatláb növekedésével egyre kevésbé választják az elől garanciaidős járadékot, a hátul garanciaidőshöz képest

Ha az antiszelekció hatására vagyunk kíváncsiak, akkor a maximális lehetséges garanciaidő és a technikai kamatláb függvényében az alábbi eredményeket kapjuk:

2. táblázat: Az antiszelekció maximális lehetséges mértéke

Az antiszelekció hatása a maximális lehetséges garanciaidő és a technikai kamatláb függvényében										
Mégkötés kora 62 év										
Halandósági tábla: 1990										
Technikai kamatláb	Maximális lehetséges garanciaidő									
	1	2	3	4	5	10	15	20	30	40
0,0%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	-0,46%	-3,58%	-8,01%	-12,59%	-14,78%	-12,56%
0,5%	-0,26%	-0,49%	-0,72%	-0,93%	-1,56%	-4,72%	-9,09%	-12,61%	-13,93%	-12,38%
1,0%	-0,55%	-1,05%	-1,52%	-1,96%	-2,78%	-6,61%	-10,62%	-13,92%	-15,01%	-13,99%
1,5%	-0,93%	-1,77%	-2,55%	-3,27%	-4,32%	8,93%	-13,31%	-16,05%	-17,27%	-17,00%
2,0%	-1,37%	-2,61%	-3,74%	-4,77%	-6,08%	-11,19%	-15,82%	-18,84%	-20,56%	-20,76%
2,5%	-1,86%	-3,53%	-5,04%	-6,40%	-7,99%	-14,08%	-18,79%	-22,06%	-24,16%	-25,06%
3,0%	-2,45%	-4,63%	-6,58%	-8,33%	-10,23%	-17,41%	-22,62%	-25,88%	-28,54%	-29,88%
3,5%	-3,06%	-5,76%	-8,15%	-10,28%	-12,50%	-20,41%	-26,17%	-29,76%	32,95%	-34,64%
4,0%	-3,57%	-6,70%	-9,47%	-11,93%	-14,13%	-23,27%	-29,48%	-33,07%	-36,72%	-38,70%
4,5%	-4,01%	-7,51%	-10,60%	-13,34%	-15,78%	-25,73%	-32,04%	-36,15%	-40,13%	-42,26%
5,0%	-4,44%	-8,31%	-11,71%	-14,72%	-17,40%	-28,11%	-34,80%	-38,89%	-43,20%	-45,49%

A táblázat értelmezéséhez: ha a biztosító a különböző egyszemélyes járadékok díjait a választás miatti antiszelekció hatásának figyelembe vétele nélkül

kalkulálja, s az ügyfelek a fenti módon a számukra legjobb módozatot választják, akkor a biztosító által beszedett díjak ennyivel lesznek kisebbek az általa kifizetett szolgáltatásnál. Tehát pl.: 10 év maximálisan lehetséges garanciaidő és 0%-os technikai kamatláb mellett az antiszelekció miatt a biztosító 3,58%-kal kevesebb díjat szed, mint amit szolgáltatásként kifizet. (Természetesen ez a számítás nem tartalmazza a biztosítónak azt a lehetséges veszteségét, hogy a biztosítottak tényleges halandósága nem felel meg a kalkuláció szerintinek.)

Az eredményeket a következőképpen értékelhetjük:

- 0%-os kamatláb és alacsony garanciaidő (4-5 évig) mellett a választásnak gyakorlatilag nincs antiszelekciós hatása.
- 0%-os kamatláb mellett minél nagyobb a lehetséges garanciaidő, egy ideig annál nagyobb az antiszelekció hatása (a táblázatban 30 évnél - 14,78%, vagyis ennyivel lesz kevesebb a biztosító által beszedett összes díj a kifizetéseknél), aztán kis mértékben csökken
- A többi kamatlábnál is hasonló tendencia érvényesül azzal, hogy minél magasabb a technikai kamatláb, annál magasabb garanciaidőnél éri el az antiszelekció hatása a maximumát.
- Minél magasabb a technikai kamatláb, az antiszelekció hatása annál erősebb. Összességében a kamatlábnak nagyon erős a hatása az antiszelekcióra.

Javaslat a termékek közötti választási lehetőség csökkentésére

A fentiek alapján a járadékok lehetséges paraméterei tekintetében az alábbiakat javaslom a választási lehetőségek csökkentésére:

- a többszemélyes járadék csak kétszemélyes lehet (egyebekben pedig, kétszemélyes járadékot csak a korábban kifejtett módon lehet választani)
- a későbbi kalkuláció, és az időbeli konzisztencia miatt célszerű kimondani, hogy a járadék havi, ahol a hónapok száma 12
- a számításokból látszik, hogy 5 éves lehetséges maximális garanciaidőig, 0%-os technikai kamatláb mellett a választás miatti antiszelekció hatása elenyésző (-0,46%, ami az extrém feltételezések miatt ténylegesen ennek biztosan csak töredéke), ezért, hogy ez ne okozzon problémát, a lehetséges maximális garanciaidőt 5 évben határozzuk meg – amennyiben a lehetséges technikai kamatláb 0% lesz. Ha ennél magasabb technikai kamatláb is szóba kerülhet, akkor javaslom, hogy tiltsuk meg a garanciaidő használatát. (Ezt egyébként 0%-os technikai kamatlábnál is javaslom megfontolni, nem az antiszelekció miatt, hanem azért, mert nincs igazán funkciója.)
- a számításokból látszik, hogy a racionálisan választó ügyfél vagy egyáltalán nem választ garanciaidőt, vagy a maximálisat választja a lehetségesek közül. Ebből az következik, hogy nincs értelme többféle garanciaidőt feljánlani. Javaslom ezért, hogy mindegyik típusú garanciaidős járadékhoz csak egyféle garanciaidőt engedjen a törvény. Hogy mennyit, ahhoz nézzük meg, hogy mi a garanciaidő ára? Az

alábbi táblázatok azt mutatják, hogy a garanciaidő nélküli járadékhoz képest mennyivel kerülnek többre a különböző garanciaidők (0%-os technikai kamatlábbal és 1990-es unisex halandósági táblával számolva). Látszik, hogy a garanciaidő elől viszonylag olcsó dolog, viszont hátul meglehetősen drága:

3. táblázat: Elöl garanciaidős járadékok relatív díjai a garanciaidő nélküli járadékhoz képest

Elöl garanciaidős járadékok relatív díjai a garanciaidő nélküli járadékhoz képest								
Belépési kor	Garanciaidő hossza							
	5	10	15	20	25	30	35	40
50	0%	2%	5%	11%	19%	30%	45%	62%
55	1%	4%	9%	18%	30%	47%	68%	90%
60	1%	6%	15%	28%	48%	72%	100%	128%
62	1%	7%	18%	35%	58%	85%	116%	
65	2%	10%	25%	47%	76%	109%	144%	
70	4%	18%	43%	79%	121%	164%		

4. táblázat: Hátul garanciaidős járadékok relatív díjai a garanciaidő nélküli járadékhoz képest

Hátul garanciaidős járadékok relatív díjai a garanciaidő nélküli járadékhoz képest												
Belépési kor	Garanciaidő hossza											
	1	2	3	4	5	10	15	20	25	30	35	40
50	4%	8%	12%	16%	20%	40%	61%	81%	101%	121%	141%	162%
55	5%	10%	14%	19%	24%	48%	71%	95%	119%	143%	167%	190%
60	6%	11%	17%	23%	28%	57%	85%	114%	142%	171%	199%	228%
62	6%	12%	18%	25%	31%	62%	92%	123%	154%	185%	216%	246%
65	7%	14%	21%	28%	35%	70%	105%	140%	174%	209%	244%	279%
70	9%	18%	26%	35%	44%	88%	132%	176%	220%	264%	309%	353%

- A fentiek alapján javaslom, hogy – ha a törvény egyáltalán enged majd garanciaidőt - az egyetlen lehetséges, törvény által megengedett garanciaidő 5 év legyen az elől garanciaidős változatnál és 1 év a hátul garanciaidősnél.
- A döntéshozatalhoz érdekes lehet még a következő táblázat, amely ugyanazon feltételezések mellett (1990-es halandósági tábla 0%-os technikai kamatláb) mutatja, hogy a garanciaidős járadékok esetében a nettó díj hány százalékát kapja vissza a biztosított garantáltan:

5. táblázat: Garantáltan a díj ekkora részét kapja vissza – Elöl garanciaidős járadék

Garantáltan a díj ekkora részét kapja vissza – Elöl garanciaidős járadék												
Kor	Garanciaidő hossza											
	1	2	3	4	5	10	15	20	25	30	35	40
50	4%	8%	12%	16%	20%	40%	57%	73%	85%	93%	98%	
55	5%	10%	14%	19%	24%	46%	66%	81%	91%	97%	99%	
60	6%	11%	17%	23%	28%	54%	75%	89%	96%	99%	100%	
62	6%	12%	18%	24%	30%	58%	78%	91%	98%	100%	100%	
65	7%	14%	21%	28%	34%	64%	84%	95%	99%	100%	100%	
70	9%	18%	26%	35%	43%	75%	92%	99%	100%	100%		

6. táblázat: Garantáltan a díj ekkora részét kapja vissza – Hátul garanciaidős járadék

Garantáltan a díj ekkora részét kapja vissza – Hátul garanciaidős járadék												
Kor	Garanciaidő hossza											
	1	2	3	4	5	10	15	20	25	30	35	40
50	8%	11%	14%	17%	20%	32%	40%	47%	52%	57%	60%	63%
55	9%	13%	17%	20%	23%	35%	44%	51%	57%	61%	64%	67%
60	11%	15%	19%	23%	27%	40%	49%	56%	61%	65%	69%	71%
62	12%	16%	21%	25%	28%	42%	51%	58%	63%	67%	70%	73%
65	13%	18%	23%	27%	31%	45%	55%	61%	66%	70%	73%	75%
70	16%	22%	28%	33%	37%	52%	61%	67%	72%	75%	78%	80%

- Ha a döntéshozók elfogadják a garanciaidő korlátozására vonatkozó fenti javaslatokat, akkor azok annyiban kezelik a választás miatti antiszelekció problémáját, hogy ilyen körülmények között az minimális lesz, amivel nem kell külön foglalkozni. Amennyiben azonban a döntéshozók olyan szabályokat hoznak, hogy a garanciaidő lehet sokkal hosszabb, és/vagy az egyes szolgáltatók szűkíthetik a járadék-kínálatukat (pl. úgy, hogy csak hátul garanciaidős járadékot kínálnak, s ezáltal magukhoz vonzzák a járadék szempontjából legjobb kockázatúnak tekinthető nem túl egészséges férfiakat), akkor szükség lehet a választás miatti antiszelekció külön kezelésére. Ekkor ugyanis bizonyos szolgáltatóknál feldúsulhatnak a veszélyközösségben a „sima” járadékot választó várhatóan hosszú élettartamú ügyfelek (főleg az egészséges nők). Ekkor szükségessé válhat a díjak szintjének általános emelése, ami ezt az antiszelekciót kompenzálja. Ennek mértékéhez az antiszelekció hatását mutató táblázat adhat eligazítást.

